

ORIGENIS HEXAPLORUM

QUAE SUPERSUNT;

SIVE

VETERUM INTERPRETUM GRAECORUM

IN TOTUM VETUS TESTAMENTUM

FRAGMENTA.

POST FLAMINIUM NOBILIUM, DRUSIUM, ET MONTEFALCONIUM,

ADHIBITA ETIAM VERSIONE SYRO-HEXAPLARI,

CONCINNAVIT, EMENDAVIT, ET MULTIS PARTIBUS AUXIT

FRIDERICUS FIELD, A.A.M.

COLLEGI SS. TRIN. CANTAB. OLIM SOCIUS.

TOMUS I.

PROLEGOMENA.

GENESIS — ESTHER.

OXONII:

E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO.

M DCCC LXXV.

P R A E F A T I O.

ORIGENIS HEXAPLORUM deperditorum fragmentis disjectis conquirendis et edendis primus operam navavit PETRUS MORINUS Parisinus in annotationibus ad Biblia Graeca ex auctoritate Sixti V P. M. Romae cusa anno 1587; qui in epistola ad Silvium Antonianum de suis in editione paranda partibus haec scribit: "Mihî uni data est provincia commentariorum in V. T. Vaticanorum, quae Catenae dicuntur, evolvendorum ac perlegendorum, ut ex iis varias lectiones variasque interpretationes Aquilae, Symmachi et Theodotionis, Quintae praeterea ac Sextae editionis, exciperem et in annotationes transferrem, quas itidem scribendas susceperam." Cum vero anno sequenti ex eadem auctoritate FLAMINIUS NOBILIUS Biblia Graeca Sixtina cum Morini annotationibus Latine reddita Romae ediderit, contigit ut communi opinione Nobilio tribueretur quae proprie Morini commendatio sit; qui error adeo inverteravit, ut nobis quoque in opere inscribendo ei non obsistendum esse videretur.¹

Post Morinum idem opus suscepit JOANNES DRUSIUS in libro post obitum ejus edito, cui titulus: *Veterum Interpretum Graecorum in totum V. T. Fragmenta, collecta, versa et notis illustrata a Johanne Drusio, Linguae Sanctae in illustrium Frisiae Ordinum Academia, dum viveret, Professore, Arnhem. 1622.* Fragmentis praemissae sunt duae Auctoris epistolae, quarum prima de Aquila, Symmacho et Theodotione, altera de Quinta et Sexta editione agit. Lectionibus trium interpretum a Morino collectis Drusius vix hilum addidit; sed eas interpretatione Latina, aliorum locorum collatione, et doctis annotationibus non mediocriter illustravit.

¹ Montefalconius in Monito ad Proverbia notat, *multo majorem in Proverbia lectionum silvam a Morino collectam esse quam in ceteros libros, quia videlicet praestantiores codices in hanc Scripturae partem, quam in ceteras, Romae suppetebant.* Nobis vero, evolutis collationibus

Cod. 248 (qui est Vat. 346) Bodleianis, perspectum est, Morini lectiones in Proverbia omnes ex hoc uno codice (qui etiam in mendo μετακλήσεως Cap. xxiii. 10 cum Ed. Rom. concinit) derivatas fuisse.

Vetus Testamentum ex versione LXX interpretum secundum exemplar Vaticanum Romae editum, una cum Scholiis ejusdem editionis, variis MSS. codicum veterumque exemplarium lectionibus, necnon Fragmentis versionum Aquilae, Symmachi et Theodotionis edidit LAMBERTUS BOS Franequerac, 1709. Praeter Morini collectionem Bosius alia trium interpretum fragmenta ex Notis Patricii Junii in Polyglottis Waltoni, ex editione Francofurti 1597, ex Drusio, et ex Cardinalis Barberini Codice in Prophetas, margini suo allevisse profitetur. Quod vero ad lectiones Francofurtenses attinet, eas non genuinas esse, sed Hieronymi Latinas Graece redditas in Monito ad Jesaiam p. 430 probavimus.

Ne in accessionibus minoris momenti immoremur, aedificio, cujus fundamenta ab editore Romano jacta sunt, fastigium imposuit D. BERNARDUS DE MONTFAUCON, Monachus Benedictinus e Congregatione S. Mauri, qui *Origenis Hexaplorum quae supersunt, multis partibus auctiora quam a Flaminio Nobilio et Joanne Drusio edita fuerint* duobis tomis formae maximae edidit Parisiis, 1713. Primo volumini praemissa sunt Praeliminaria in Hexapla Origenis, Opuscula quaedam Origenis et Epiphanii inedita, et Testimonia Auctorum; secundum vero ad calcem habet Lexica ad Hexapla Hebraicum et Graecum, quorum posterius ab Abr. Trommio in *Concordantiis Graecis ad V. T.* repetitum est. Codices et omnis generis subsidia, quibus usus est Montefalconius, in Monitis ad singulos S. Scripturae libros recensuimus. Opus, etsi nequaquam omnibus numeris absolutum, laboriosissimum tamen et utilissimum, per saeculum et dimidium in hac eruditionis biblicae provincia sine rivali primatum tenuit. Certe famam ejus non obscuravit repetitio ejus a CAROLO FRIDERICO BAHRDT, anno 1769 et sequenti Lipsiae et Lubeciae publici juris facta.

Bahrtdio, ut ipse profitetur, in primis propositum fuit, ut *immortalis Montefalconii operis editionem, quae nullum emptorem pretio suo deterreret, pararet.* Hoc consilio textum Hebraicum, quandocunque solito prolixior esset, decurtavit; verba Hebraica literis Graecis adscripta plurima ejecit; versionem Latinam, cui antecessor ejus dimidium fere cujusque paginae assignaverat, omisit; Montefalconii notas maximam partem neglexit, etiam eas quae unde sumpta sit lectio quaeque describunt; ceteras omnino suas fecit et cum suis permiscuit, *quia ejus rei nihil lectoris intererat.* Vitia prioris editionis typographica innumera correxisse vereor ne nimis temere professus sit; quod vero ad augenda Hexapla attinet, si excipias lectiones Codicis Pentateuchi Lipsiensis a Jo. Frid. Fischero anno 1767 editi, nihil omnino effecit. Lexica nova ad usum operis sui necessaria, *si viris doctis labores suos non displicuisse intellexerit,* paraturum se pollicitus est; quae tamen, viris doctis, ut videtur, non faventibus, lucem non viderunt.

Annis recentibus novam Hexaplorum editionem vehementer exoptaverunt VV. DD., e quibus unius tantum et alterius verba proferemus. Sic igitur J. G. EICHHORNIUS, de Montefalconii Hexaplis judicium ferens: "Dolendum est quod doctus Benedictinus eruditione

Hebraea, acumine critico, interdum etiam communi diligentia et accuratione adeo destitutus sit, ut ne Drusii quidem fragmenta satis exacte exscripserit. Ad summam, Hexapla ejus pro bono collectaneorum thesauro habenda sunt. Ad haec elaboranda et augenda jampridem a Semlero, Scharfenbergio, Doederleinio, Matthaeio, Schleusnero, Spohnio, singularibus opusculis auspicatum est; quorum vestigiis si ab aliis insistetur, Hexaplorum editio fidelior et Criticis utilior cito sperari potest. Equidem a codicibus LXX interpretum MSS. et versione Syrohexaplari plurimum adjumenti exspecto.”² In eandem sententiam breviter sed magno cum pondere CONSTANTINUS TISCHENDORFIUS: “Magnopere optandum est ut, quibus antehac Morinus, Drusius, Montefalconius, Bahrdtius, Schleusnerus aliique de sacris literis promeruerunt, studia colligendorum omnium eorum, quae ex opere Origenis passim etiamnum supersunt, repetantur promoveanturque.”³

Nunc quid in nostro opere, L. B., ut votis eruditorum hominum pro virili satisfaciamus, praestiterimus, paucis accipe. E duobus reliquiarum hexaplarium fontibus ab Eichhornio sagaciter detectis, omnia fere nostra hausimus. Lectiones trium interpretum ab Holmesio et Parsonsio ad calcem cujusque libri e codicibus suis excerptas sedulo exscripsimus; primum, scilicet a Jobo (a quo initium fecimus) ad Danielelem, ex edito eorum magno opere; mox, cum ad XII Prophetas ventum est, ex ipsis collationibus manuscriptis, quas domi habere per favorem Curatorum Bibliothecae Bodleianae nobis contigit. Finito autem opere, ne pars prior a Jobo ad Danielelem eodem beneficio destitueretur, e schedis Bodleianis magnam bonarum lectionum segetem, a duumviris illis immerito praeteritarum, in *Auctarium* ad id factum recondidimus. Porro multas alias lectiones anonymas in apparatu eorum *subtextuali* latentes in lucem protraximus; quarum aliae ad alias versiones pertinent, aliae ad eam recensionem quam probabilibus argumentis Luciano Martyri vindicavimus. Transeamus ad alterum fontem, versionem scilicet Pauli Telensis Syrohexaplarem, partim ineditam, partim ex apographo parum fideli editam; in qua tractanda magnis difficultatibus pressi fuisset, ni Vir egregius ANTONIUS MARIA CERIANI, Collegii Bibliothecae Ambrosianae Doctor, viam salutis nobis aperuisset. Praeterea ad libros Levitici⁴ et I et II Regum, deperdita versione Syrobexaplari, ex Bar Hebraei *Horreo Mysteriorum* bactenus inedito, opem nobis ferente Doctore GULIELMO WRIGHT, Linguae Arabicae apud Cantabrigienses Professore, paucas, sed bonae frugis, trium interpretum lectiones lucrati sumus. His summatim expositis, ne eadem bis dicendo molesti simus, Lectorem ad Monita cuique libro praemissa ablegamus. Unum restat, idque jucundissimum, ut nomina eorum, qui nobis in labore nostro decenniali exantlando vocati

² Eichhorn. (J. G.) *Einleitung in das A. T. T. I.*, p. 370 ed. 3^{tiae}.
Interpres, p. lv ed. 4^{tae}, Lips. 1869.

³ Tischendorf. *Prolegom. in V. T. juxta LXX*

⁴ Vid. *Omissa ad calcem Auctarii*.

et non vocati officia sua praestiterint, grate commemoremus. Hi autem sunt, praeter duos modo memoratos, ROBERTUS LUBBOCK BENSLEY, A.M., Academiae Cantabrigiensis Sub-bibliothecarius; JOSEPHUS COZZA, Monachus Basilianus; PHILIPPUS EDVARDUS PUSEY, A.M., ex Aede Christi Oxonii; et GULIELMUS ALDIS WRIGHT, A.M., e Coll. SS. Trin. Cantabrigiae.

QUOD Germanis literatis moris est, ut ad summos in philosophia honores rite capessendos vitae et studiorum rationes reddant, id mihi semper visum est senescenti quam adolescenti aetati, et absoluto quam vixdum inchoato curriculo magis consentaneum esse. Cum igitur, Deo favente, ad finem ultimi mei laboris literarii tanquam ex longa navigatione in portum pervenerim, peto indulgentiam tuam, L. B., dum quid in vita ultra communem terminum producta peregerim, et quibus studiorum inceptorumque meorum auctoribus et fautoribus, breviter expono.

Natus sum Londini anno MDCCCI mensis Julii die XX in vico cui nomen a Nova Porta, in quo pater meus HENRICUS FIELD, et ante eum pater ejus, et post eum frater meus natu maximus per longam annorum seriem medicam artem exercuerunt. Avus meus JOANNES FIELD uxorem duxit ANNAM filiam THOMAE CROMWELL, negotiatoris Londinensis, viri humili conditione, sed stirpe illustri, quippe qui patrem habuerit HENRICUM CROMWELL, Majorem (qui dicitur) in exercitu Reginae Annae; avum autem HENRICUM CROMWELL, Hiberniae Domium deputatum, filium natu minorem OLIVERII CROMWELL, Reipublicae Angliae, Scotiae et Hiberniae Protectoris. Sed stemmatum satis. Redeo ad patrem meum, virum strenuissimum, integerrimum, piissimum, cujus memoriam nunquam eo quo par est amore et veneratione prosequi potero. Is, dum sextum annum agebam, cooptatus est in medicum Orphanotropei Christi a Rege Edvardo VI fundati, quo eventu patuit mihi aditus gratuitus ad scholas dicti Orphanotropei grammaticas, primum sub disciplina viri optimi et amabilissimi, LANCELOTTI PEPYS STEPHENS, A.M., scholae inferioris magistri; donec, aetate paulo provectior, transii in scholam superiorem ab ARTHURO GULIELMO TROLLOPE, S.T.P., tunc temporis gubernatam, quo praeceptore, nulli coaetaneorum suorum secundo, a pueritia usque ad annum aetatis duodevigesimum literis Latinis, Graecis, Hebraeis sedulo imbutus sum. E schola egressum anno MDCCCXIX excepit me Collegium SS. Trinitatis apud Cantabrigienses, cujus post sex menses Discipulus factus sum. Tutores habui in disciplinis mathematicis JOANNEM BROWN, A.M., et GULIELMUM WHEWELL, A.M.; in eruditione autem classica (quae dicitur) JACOBUM HENRICUM MONK, S.T.B., Graecarum literarum Professorem Regium;

quorum praelectiones diligenter attendens, privato tutore facile carere potui. Elapso triennio (cujus disciplinae quotidianae jucundissimam memoriam recolo) anni MDCCCXXIII mense Januario in gradum Baccalaurei Artium admissus sum, quo tempore in tripode (quem vocant) mathematico primae classis decimum locum obtinui. Ejusdem anni mense Martio numisma aureum a Cancellario Universitatis pro profectu in studiis classicis quotannis propositum reportavi. Vix bimestri spatio elapso, tertium in arenam descendi, et exhibitione a Roberto Tyrwhitt, A.M., ad eruditionem Hebraeam promovendam instituta dignatus sum. Proximo anno, Octobris die primo, culmine votorum meorum potitus sum, in Sociorum celeberrimi Collegii ordinem post examinationem habitam cooptatus. Collegas honoris habui tres: THOMAM BABINGTON MACAULAY, Poetam, Oratorem, Historicum; HENRICUM MALDEN, in Collegio Universitatis Londini Graecarum literarum Professorem; et GEORGIUM BIDDELL AIRY, Astronomum Regium. Anno MDCCCXXVIII a JOANNE KAYE, S.T.P., Episcopo Lincolnensi, sacris ordinibus obligatus sum. Ex eo tempore S. Scripturae et Patrum Ecclesiae studio me addixi, nullo tamen publice edito fructu, donec anno MDCCCXXXIX S. Joannis Chrysostomi Homilias in Matthaicum ad fidem codicum MSS. et versionum emendatas et annotationibus illustratas non modico sudore ac sumptu evulgavi. Non multo post almae matri meae valedixi, et curam pastorem Saxhamiae Magnae in agro Suffolciensi per tres annos administravi. Anno MDCCCXLII beneficium ecclesiasticum Reephamiae cum Kerdistone in agro Norfolciensi, cujus collatio ad Collegium SS. Trinitatis pertinet, jure successionis mihi obtigit. In hoc viculo amoenissimo annos unum et viginti non inutiliter consumpsi, partim in cura auimarum non ita multarum mihi commissarum, partim in studiis eis sectandis, quae gloriam Dei illustrare, et Ecclesiae ejus adjumento esse possent. Ne longior fiam, per id tempus Chrysostomi, deliciarum mearum, Homiliarum in Divi Pauli Epistolas novam recensionem, septem voluminibus inclusam, in gratiam Bibliothecae Patrum Ecclesiae a presbyteris quibusdam Oxoniensibus inceptae edidi. Praeterea, rogatu venerabilis Societatis de Promovenda Doctrina Christiana, Veteris Testamenti juxta LXX interpretes recensionem Grabianam denuo recognovi; cujus operis, quamvis ad aliorum modulum et praescriptum conformati, merita qualiacunque candide agnovit Tischendorfius in *Prolegomenis ad V. T. juxta LXX interpretes*, Lipsiae, 1869, quartum editis. Vixdum hoc pensum finieram, cum in mentem mihi venit cogitatio operis, quod ad priora illa quasi cumulus accederet, hoc est, ORIGENIS HEXAPLORUM novae et quae nostri saeculi votis satisfaceret editionis; quod tamen ut ad felicem exitum perducerem, quantulum mihi restaret tam vitae quam vigoris in hunc unum laborem impendendum esse sensi. Resignato igitur beneficio meo, e cujus amplis redditibus jam omnibus bonis affuebam, anno MDCCCLXIII Norvicum me contuli, unde anno sequenti, prolusionis gratia, OTIUM MEUM NORVICENSE, sive *Tentamen de Reliquiis Aquilae, Symmachi et Theodotionis e lingua Syriaca in Graecam convertendis*, emisi. In animo

habebam librum per subscriptiones (quas vocant) publicare, sed in hac bonarum literarum despicientia res tam male mihi successit, ut spem omnem operis edendi abjecissem, nisi peropportune Delegati Preli Oxoniensis Academici, interveniente ROBERTO SCOTT, S. T. P., Collegii Balliolensis Magistro, omnem novae editionis impensam in se suscepissent; quibus pro sua in me, exterae Academiae alumnum, benevolentia gratias quam maximas ago.

Quod superest quam brevissime potero conficiam. Fidem catholicam, ab Ecclesia Anglicana reformata expositam, firmiter teneo. Errores ac novitates, qui in tot annorum decursu alter alteri supervenerint, sive Evangelicalium (qui nominantur), sive Rationalistarum, sive (quod novissimum ulcus est) Ritualistarum et Papizantium, praevemente Dei gratia feliciter evasi. Jus fasque tum in privatis tum in publicis rebus impense amavi; injurias et aggressiones, sive regum delirantium, sive plebeculae tyrannidem affectantis, immitigabili odio ac detestatione prosecutus sum. Vitam umbratilem et otiosam semper sectatus sum, non ut desidia indulgerem, sed ut iis negotiis, in quibus me aliquid proficere posse senserim, vacarem. Per quadraginta fere annos in bonis literis excolendis, praecipue eis quae ad Verbi Divini illustrationem pertinent, sine patrocinio, sine emolumento, sine honore desudavi. Nunc senio confectus, et rude donatus, nihil antiquius habeo quam ut juniores competentesque in eodem campo decurrentes, dum vivo et valeo, consiliis, adhortationibus, facultatibus adjuvem.

Scribebam Norvici die XVI Septembris, A. D. MDCCCLXXIV.

PROLEGOMENA IN HEXAPLA ORIGENIS.

CAPUT I.

DE HEXAPLORUM VARIIS NOMINIBUS.

ORIGENIS opus elaboratissimum, quodque ad Sacri Codicis intelligentiam maximum momentum habet, sub generali HEXAPLORUM nomine omnibus, qui vel primis scientiae biblicae elementis imbuti sint, familiariter notum est. Nomen ipsum cum cognatis ejus, *Tetrapla*, *Octapla* etc., apud Origenem, Eusebium, Epiphanium et Hieronymum (e quorum scriptis ipsius operis descriptio in primis petenda est) plurali forma gaudet, Τὰ ἑξαπλά, Τὰ τετραπλά; apud recentiores autem aequae communis est singularis numerus, Τὸ ἑξαπλοῦν, Τὸ τετραπλοῦν. Cum vero sextuplex vel quadruplex S. Scripturae textus qui in eo comprehendatur, per *paginas* sive *columnas* (σελίδας) parallelas (quae dicuntur) legentium oculis subjiciatur, inde factum est quod aliud nomen, Τὸ ἑξασέλιδον, Τὸ τετρασέλιδον, operi Origeniano inditum sit.¹

Praeter Hexapla proprie sic dicta, Origenem alia volumina sub *Tetraplorum* appellatione concinnasse inter veteres scriptores convenit. Haec autem quatuor versiones Graecas, Aquilae videlicet, Symmachi, LXX interpretum et Theodotionis, ordine quo nominavimus dispositas, complexa esse certum indubitatumque est. De Hexaplorum vero compositione paulo obscurior est quaestio. Generalior et (ut nostra fert sententia) longe probabilior opinio est, *Πεξαπλια* ita nuncupata esse, quia praeter quatuor dictas versiones, duas alias columellas, quae textum Hebraicum literis Hebraicis et Graecis descriptum continerent, ceteris praepositas exhibebant. Ad hanc conclusionem (quae Salmasii,² Petavii,³ Huetii,⁴ Hodii,⁵ Montefaleonii,⁶ aliorum assensionem nacta est) extra omnem dubitationem ponendam sufficere posse videatur Epiphanii

¹ Hexaplarium codicum in contradistinctionem, exemplaris quae unicam τῶν Ὁ editionem continebant ἀπλά nominabantur, ut videre est in Hexaplis nostris ad 3 Reg. vii. 13. xii. 22. Hinc quoque versionī Syriacae vulgari nomen *Peschito* (ܦܫܝܬܘܬܐ, ἀπλοῦς) πρὸς ἀντιδιαστολήν ver-

sionis Syro-hexaplaris inditum.

² *De Hellenistica*, p. 159. ³ *Animadv. ad Epiphani.* p. 404. ⁴ *Origenianorum* Lib. III, Cap. II, § 4. ⁵ *De Bibliorum Textibus*, p. 595. ⁶ *Praeliminaria in Hex. Orig.* p. 8.

testimonium evidentissimum, dignum quod hic integrum exscribatur. Ἐντυγχάνοντες γὰρ τοῖς ἑξαπλοῖς ἢ ὀκταπλοῖς τετραπλᾶ γὰρ εἰσι τὰ Ἑλληνικά, βταν αἱ τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ τῶν οὐβ' καὶ Θεοδοτίωνος ἐρμηνεῖαι συντεταγμέναι ὡς τῶν τεσσάρων δὲ τούτων σελίδων ταῖς δυσὶ ταῖς Ἑβραϊκαῖς συναφθεῖσῶν ἑξαπλᾶ καλεῖται· ἐὰν δὲ καὶ ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἕκτη ἐρμηνεῖα συναφθῶσιν, ἀκολουθῶς τούτοις ὀκταπλᾶ καλεῖται.⁷ Ex Epiphonio, ut conjicere licet, sua hausit Auctor Epistolae versioni Harethi Arabicae praepositae, qui de Origenis Octaplis haec habet: "Horum *primus* ordo continebat scripturam Hebraicam, sermone ac literis Hebraicis: *secundus* autem scripturam Graecam, sermonem vero plane Hebraicum instar praecedentis, ut ita Graece ea legerent, qui scripturam Hebraicam nequaquam callerent: *tertius* versionem Aquilae, cui signum *Alpha* Graecum, primum scilicet nominis ejus literam apposuit: *quartus* versionem Symmachi, quam apposita prima nominis ejus litera Σ notavit: *quintus* versionem LXXII, quam literis *Ain* et *Beth* numerum LXXII exprimentibus notavit: *sextus* versionem Theodotionis, quam litera Θ prima nominis ejus litera notavit: *septimus* interpretationem Hierichunte inventam, cujus auctoris nomen cum lateret, litera *He*, signo numeri quinary eam notavit: *octavus* versionem Nicopoli inventam, cujus itidem auctor cum nomine notus non esset, Sexti notam ei indidit, quam litera *Vau* ejus numeri indicio signavit."⁸ Sed contra assurgit Valesius, qui ex loco Eusebii Hist. Eccles. VI, 16 aperte convinci affirmat, *Hexapla* dicta esse eo quod sex interpretationes Graecae in iis continerentur praeter Hebraicum textum Hebraicis et Graecis literis descriptum. Nam ut *Tetrapla* dicta sunt, quod quatuor versiones Graecas haberent, sic etiam *Hexapla* appellata esse, quod sex versiones, Aquilae videlicet, et Symmachi, et LXXII interpretum, et Theodotionis, Quintam denique et Sextam editionem complecterentur; Hebraicum autem textum, cum ipsum authenticum esset exemplar, in versiones non esse numerandum. Locus Eusebii sic sonat: Ταύτας δὲ ἀπάσας (versiones Graecas *sex*, in Psalmis autem *septem*) ἐπὶ ταυτὸν συναγαγὼν, διελὼν τε πρὸς κῶλον (h. e. *per cola*, seu *membra sensum integrum absolutiva*), καὶ ἀντιπαρθεῖς ἀλλήλαις μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἑβραίων σημειώσεως (*textu*) τὰ τῶν λεγομένων ἑξαπλῶν ἀντίγραφα καταλέλοιπεν. Ubi tamen si sumatur (id quod negari non potest) Hexaplorum nomen improprie de totius operis corpore poni, cujus partes secundum numerum versionum ad quemque librum adhibitaram nunc Hexapla, nunc Octapla, in Psalmis vero, si Eusebio fides habenda est, etiam Enneapla, proprie nominari possint, nihil est in his verbis quod priori nostrae suppositioni repugnet. Majoris certe difficultatis est alter Epiphonii in Panario locus, ubi de Hexaplorum compositione haec habet: "Ὅθεν τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐφιλοτιμήσατο συναγαγεῖν τῶν ἐξ ἐρμηνειῶν, Ἀκύλα, Συμμάχου, τῶν τε οὐβ' καὶ Θεοδοτίωνος, πέμπτης τε καὶ ἕκτης ἐκδόσεως, μετὰ παραθέσεως ἐκάστης λέξεως Ἑβραϊκῆς, καὶ αὐτῶν ὁμοῦ τῶν στοιχείων, ἐκ παραλλήλου δὲ ἀντικρὺς δευτέρᾳ σελίδι χρώμενος κατὰ σύνθεσιν. Ἑβραϊκῆ μὲν τῇ λέξει, Ἑλληνικῆ δὲ τῷ γράμματι, ἑτέραν πάλιν πεποίηκε σύνθεσιν, ὡς εἶναι μὲν ταῦτα καὶ καλεῖσθαι ἑξαπλᾶ ἐπὶ τὰς Ἑλληνικὰς ἐρμηνείας δύο ὁμοῦ παραθέσεις, Ἑβραϊκῆς φύσει μετὰ στοιχείων, καὶ Ἑβραϊκῆς δι' Ἑλληνικῶν στοιχείων, ὥστε εἶναι τὴν πᾶσαν παλαιὰν διαθήκην δι' ἑξαπλῶν καλουμένων, καὶ διὰ τῶν δύο Ἑβραϊκῶν ῥημάτων."⁹

⁷ Epiphon. De Mens. et Pond. 19 (Opp. T. II, p. 175).

⁸ White (Rev. Joseph), *Letter to the Lord Bishop of Lon-*

don, Oxford, 1779, pp. 12, 13.

LXIV, 3 (Opp. T. I, p. 526).

⁹ Epiphon. Haeres.

Locus obscurus, et fortasse corruptus, non modo priori ejus et clariori ejusdem rei expositioni repugnare, sed ne inter se quidem cohaerere videtur, siquidem idem Hexaplorum nomen nunc de sex tantum columnis Graecis, nunc de iisdem et duabus Hebraeis conjunctim ponitur. Sed ut manifestior evadat res, varias operis Origeniani formas nunc recensebimus.

1. *Tetraplorum* tum in scholiis tum apud scriptores ecclesiasticos frequens est mentio; qui omnes summo consensu testantur, compositionem fuisse ab Hexaplis prorsus discretam, quatuor versiones Graecas ceteris notiores complectentem. Textus autem LXXviralis Jobi, Danielis et XII Prophetarum, prout in Tetraplorum columna tertia olim exstabat, in versione Syro-hexaplari adhuc exstante repraesentatur.

2. *Pentapla* semel tantum quod sciamus nominantur, videlicet in Codice Marchaliano ad Jesai. iii. 24, ubi scholium habetur: *Οἱ γ' οὐκ ἐκείτο ἐν τῷ πεντασελίδῳ, οὐδὲ Ὁριγένης ἐξηγουόμενος τούτων ἐμνήσθη.* Si vera est codicis scriptura, et non potius legendum ἐν τῷ τετρασελίδῳ (ut ad v. 25 Syro-hex. in marg.: *Οὐκ ἐκείτο ἐν τῷ τετρασελίδῳ*) per *quinque columnas* indicari non potest juxta Valesii hypothesin series 'A. Σ. Ο'. Θ. Ε', nam Quintae editionis in Jesaia nec vola nec vestigium; sed potius 'Εβρ. 'A. Σ. Ο'. Θ, ubi prima columna, ut videtur, textum Hebraicum Graecis characteribus descriptum continebat; cujus rei exemplum habemus in Cod. Barb. ad Hos. xi. 1, ubi tamen non *πενταπλᾶ*, sed *ἑξαπλᾶ* memorantur.

3. *Hexaplorum* passim mentio fit, non solum in illis Bibliorum libris, in quibus Quintae et Sextae editionis nullum indicium est,¹⁰ verum etiam in illis, in quibus quinque¹¹ aut sex¹² versiones Graecas ab Origene adhibitas esse exploratum est. In posteriore casu Hexaplorum titulum generaliori sensu usurpari sumendum est.

4. *Heptaplorum* nomen, Montefalconio et antecessoribus ejus inauditum, non reperitur nisi in versione Syro-hexaplari ad 4 Reg. xvi. 2, et in subscriptione in fine ejusdem libri, ubi diserte legitur: *ܘܢ ܘܡܘܢ ܘܢ ܘܡܘܢ ܘܢ ܘܡܘܢ ܘܢ ܘܡܘܢ ܘܢ ܘܡܘܢ*, h. e. *ex libro Heptaplorum sive Septem columnarum.* Haec autem *septima* columna qualis sit, ex ipsa versione libri 4 Regum Syro-hexaplari ostenditur, ubi praeter tres interpretes notiores lectiones Quintae editionis passim in margine allegantur. Quinetiam ad Cap. vi. 5: *Ε'. οὐαί μοι κύριε*, appingitur scholium: *Τὸ κύριε τὸ ἐνταῦθα οὕτως φέρεται ἐν τῇ σελίδι τῇ ἘΒΔΟΜΗΙ, καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐρμηνευταῖς ἐν δὲ τῷ Ἑβραίῳ, ἄδωνί.* At enim si Valesio credendum, versio Sexta non *septimam*, sed *quintam* Hexaplorum columnam occupasse manifestum est.

5. Operis quod *Octaplorum* titulo insignitum est, mentio fit in libro Jobi juxta versionem Syro-hexaplarem,¹³ necnon in scholiis Graecis ad librum Psalmorum,¹⁴ in quibus notandum est Tetrapla et Octapla tantum poni, Hexaplis ne memoratis quidem (e. g. ad Psal. lxxxvii. 43: *Ἐν τῷ τετρασελίδῳ οὕτως ἐν δὲ τῷ ὀκτασελίδῳ, θλιβόντων αὐτῶν*); nimirum quia in Psalmis Hexapla et Octapla unum idemque opus.

¹⁰ Vid. Hex. ad 2 Reg. xxiv. 9, 25.

4 Reg. viii. 15. xi. 6.

cxlv. 1. Hos. i. 8. vi. 4. Joel. i. 17. Mich. v. 3.

¹¹ Vid. Hex. ad

12 Vid. Hex. ad Psal. cxliii. 1.

¹³ Vid.

Hex. ad Job. v. 23. vi. 28.

lxxxvi. 5. lxxxviii. 43. cxxxii. 4. cxxxvi. 1.

¹⁴ Vid. Hex. ad Psal. lxxv. 1.

reprehensus. Pro λέγων in narrando Aquila frequentat τῷ λέγειν ad instar Hebraei לִמְדָר. Constructiones verborum Hebraeas (e.g. φοβηθῆναι ἀπό τινος, ἐπιτιμῆσαι ἐν τινι, ἀπορριψαί ἐν κακῷ, ἐκλέξασθαι ἐν ἀγαθῷ, etc.) fideliter servat. Etiam syntaxin abnormem פִּים הַיְרֵיָהּ (1 Reg. xiii. 21) pro ea quam unice probant grammaticorum filii, פִּים הַיְרֵיָהּ, superstitione imitatus est interpres noster, vertendo, non ἡ προσβόλῳσις τῶν στομάτων, sed ἡ προσβόλῳσις στόματα (sic). Huc denique pertinet usus ridiculus praepositionis σὺν cum accusativo²⁹ pro Hebraeo תִּשְׁ, propter quem ab Hieronymo passim exagitatus est; e.g. in Epistola LVII ad Pammachium, 11: "Aut quia Hebraei non solum babent ἄρθρα, sed et πρόρθρα, ille κακοζήλως et syllabas interpretatur, et literas; dicitque σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν, quod Graeca et Latina lingua non recipit."

3. Ad singulas voces Hebraicas curiosius et magis ἐτυμολογικῶς transferendas, formas verborum novas et monstro similes e re nata effingit. Etiam in hoc genere pravam ejus sedulitatem lepide tangit Hieronymus l. c.: "Quis enim pro frumento et vino et oleo possit vel legere vel intelligere χεῦμα, ὄπωρισμὸν, στιλπνότητα; quod nos possumus dicere, fusionem, pomationemque et splendentiam?"³⁰ Ex innumeris talium formarum exemplis pauca sufficiant. Psal. xxi. 13: Fortes Basan בְּתִירֵי, Graece περιεκύκλωσάν με; juxta Aquilam vero διεδηματίσαντό με, vocabulo Graecitati ignoto e nomine בְּתִיר, διάδημα, extuso.³¹ Ex ὀστέον (עֲצָע) Aquila excogitavit formas non Graecas ὀστεοῦν (pro עֲצָע, ossa arrodere), ὀστέινος s. ὀστέινος (pro עֲצָע, fortis), ὀστέωσις (pro עֲצָע, fortitudo). Ex ἐπιστήμων (לְשֹׁנֵי) duplicem barbarismum, ἐπιστημονίζεῖν et ἐπιστημονοῦν (pro לְשֹׁנֵי) effinxit. Ab ἐκλεκτὸν (quod ei sonat בָּר, frumentum) monstrum vocabuli ἐκλεκτώθητε (pro בָּר, purgate vos, Jesai. lii. 11) derivavit. Ejusdem generis sunt τενοντοῦν (pro הַצֵּן, cervices fregit) a τενὼν (הַצֵּן, cervix); παλαιστοῦν (pro פַּחַם, palmis gestavit) a παλαιστής (פַּחַם, palmis); θυρεοῦν (pro נֶזֶן, protexit) a θυρέον (נֶזֶן, clypeus); χερμαδίσειν (pro אֲבֵן, lapidavit) a χερμάς, lapis; ἀφημένον (pro אֲבֵן, leprosum) ab ἀφή (אֲבֵן, lepra); πρασιάζεσθαι et πρασιοῦσθαι (pro אֲבֵן) a πρασιά (אֲבֵן, areola).

4. Nec voces tantum et idiotismos, verum etiam syllabas et literas in vertendo exprimere sibi proposuit hic interpres. Huc referendus est usus enclitici δε pro ה, locali Hebraeorum, cujus specimen unum et alterum olim edidimus,³² nunc autem copiam exemplorum ex omni versionis Aquilinae parte ad manum habemus. Talia sunt οἰκόνδε (הַתְּיָדֵי) Gen. xii. 9. xliii. 24. Exod. xxviii. 26. Psal. lxvii. 7; νότονδε (הַתְּיָדֵי) Gen. xii. 9; Ὠφείρδε (הַתְּיָדֵי) 3 Reg. xxii. 49; Κυρήμηνδε (הַתְּיָדֵי) 4 Reg. xvi. 9; λεωπετρίανδε (הַתְּיָדֵי) Psal. lxvii. 7; etiam ἀρχῆθενδε (הַתְּיָדֵי) Ezech. viii. 16. Aquilae curiosae infelicitatis sunt locutiones ἀπὸ ἀρχῆθεν (הַתְּיָדֵי) Gen. ii. 8; εἰς ἀπὸ μακρόθεν (הַתְּיָדֵי) et εἰς ἀπὸ ἡμερῶν (הַתְּיָדֵי) 4 Reg. xix. 25; etiam ἀπέννοια (הַתְּיָדֵי) Psal. cxxxviii. 20.

5. Hic non praetermittendus est Aquilae usus, quo voces Hebraicas quasi in duas partes

²⁹ Pro accusativu hic illic sive ex scrupulo interpretis, sive ex errore scribarum, dativus reperitur; e. g. Lev. viii. 10. Jesai. xxxix. 2. xli. 7; sed σὺν σκώληκος (Exod. viii. 25) nou concoquimus. Porro huic interpreti tribuenda videtur σὺν ὄτι pro אֲבֵן תִּשְׁ Jerem. xxxviii. 9.

³⁰ Cf. Hex.

ad Deut. vii. 13. Hos. ii. 22. ³¹ Formam verborum barbaram in -ματίσειν Nostro valde in deliciis fuisse constat. Talia sunt ἀγροματίσειν, θηματίσειν, βρωματίσειν, γεννηματίσειν, διαβηματίσειν, δραματίσειν, πτωματίσειν, στερωματίσειν. ³² Vide nos in *Otio Norvic.* p. 2.

phetarum ipse textus tetraplaris, *obelis et asteriscis distinctus*, et quantum sciamus, ad hexaplarum prorsus conformatus, in versione Pauli Telensis Syriaca oculis nostris subjiciatur?

Sed priusquam disputationi de variis Hexaplorum nominibus finem imponamus, ad faciliorem rei intelligentiam, antecessorum nostrorum vestigiis insistentes, Tetraplorum, Hexaplorum, Heptaplorum et Octaplorum (nam cetera nihil moramur) specimina quaedam hic exhibemus.

❖-----❖

<p>sic perverse interpretatus est Montef.: <i>Cum in Tetraplis</i> (h. e. <i>in nota ad marginem Tetraplorum posita (!)</i>) <i>ex (!)</i> <i>serie Hebraei et ceterarum editionum ostensum est, textum</i></p>	<p><i>τῶν Ὁ' aliquot in locis transpositum esse etc.</i>; quasi verba <i>πρὸς τὸν εἰρημὸν ad δείκνται</i>, non (quae manifestissima loci constructio est) ad <i>μεταρθεσία</i> referenda sint.</p>
---	--

SPECIMINA TETRAPLORUM, HEXAPLORUM,

I. TETRAPLA,

ἌΚΥΛΑΣ.

καὶ μετὰ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας καὶ ἐξήκοντα δύο
ἐξαλοθρευθήσεται ἠλειμμένος
καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ.

ΣΥΜΜΑΧΟΣ.

καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑπτὰ καὶ ἐξήκοντα δύο
ἐκκοπήσεται χριστὸς
καὶ οὐχ ὑπάρξει αὐτῷ.

II. HEXAPLA,

ΤΟ ἙΒΡΑΪΚΟΝ.

זאת שנית העש
כסוח דמעא אח־מזנח יהוה
בני ואנקא
מאין עוד פנוה אל־מנחה
ולקחת רצון מירכם

ΤΟ ἙΒΡΑΪΚΟΝ ἙΛΛΗΝΙΚΟΙΣ
ΓΡΑΜΜΑΣΙ.

ουζωθ σηνιθ θεσου
χεσσουθ δεμα εθμασβηη ΠΙΠΙ
βεχι ουανακα
μηην ωδ φεννωθ ελ αμμουα
ουλακεθ ρασων μειδηχεμ.

Ἄ.

καὶ τοῦτο δεύτερον ἐποιεῖτε
ἐκαλίπτετε δακρύῳ τὸ θυσιαστήριον (ΠΙΠΙ)
κλαυθμῷ καὶ οἰμαγῇ
ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι ἔτι νεύσαι πρὸς τὸ δῶρον
καὶ λαβεῖν εὐδοκίαν ἀπὸ χειρὸς ἱμῶν.

III. HEPTAPLA,

ΤΟ ἙΒΡ.

בשדמות קדרון

ΤΟ ἙΒΡ. ἙΛΛΗΝ. ΓΡ.

βεσαδημωθ κεδρων.

Ἄ.

ἐν ἀρούραις Κέδρων.

Σ.

ἐν τῇ φάραγγι Κέδρων.

IV. OCTAPLA,

ΤΟ ἙΒΡ.

מרחם משחר
לך מל ילדתך

ΤΟ ἙΒΡ. ἙΛΛΗΝ. ΓΡ.

μηρεμ μεσσααρ
λακταλ ιελεδεθεχ.

Ἄ.

ἀπὸ μήτρας ἐξωρθρισμένης
σοι δρόσος παιδιότητός σου.

Σ.

... ὡς κατ' ἄρθρον
σοι δρόσος ἢ νεότης σοι.

HEPTAPLORUM ET OCTAPLORUM.

DAN. ix. 26.

ΟΙ Ο΄.

καὶ μετὰ ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα καὶ ἐξήκοντα δύο
ἀποσταθήσεται χρίσμα
καὶ οὐκ ἔσται.

ΘΕΟΔΟΤΙΩΝ.

καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἐξήκοντα δύο
ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα
καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

MAL. ii. 13.

Σ.

καὶ ταῦτα δεύτερον ἐποιεῖτε
καλύπτοντες ἐν δάκρυσι τὸ θυσιαστήριον (ΠΙΠΠ)
κλαίοντες καὶ οἰμώσσαντες
ὑπὲρ τοῦ μὴ εἶναι ἔτι νεύοντα πρὸς τὸ δῶρον
καὶ δέξασθαι τὸ εὐδοκημένον ἀπὸ χειρῶν ὑμῶν.

Ο΄.

καὶ ταῦτα ἃ ἐμίσησιν ἐποιεῖτε
ἐκαλύπτετε δάκρυσι τὸ θυσιαστήριον κυρίου
καὶ κλαυθμῷ καὶ στεναγμῷ
ἐκ κόπων· ἔτι ἄξιον ἐπιβλέψαι εἰς θυσίαν
ἢ λαβεῖν δεκτὸν ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν.

Θ.

καὶ τοῦτο δεύτερον ἐποιήσατε
ἐκαλύπτετε δάκρυσι τὸ θυσιαστήριον (ΠΙΠΠ)
κλαίοντες καὶ στένοντες
ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι ἔτι προσεγγίζοντα τὸ ὀλοκαύτωμα
καὶ λαβεῖν τέλειαν ἐκ χειρῶν ὑμῶν.

4 REG. xxi. 4.

Ο΄.

ἐν σαδημῶθ Κέδρων.

Θ.

ἐν τῇ φάραγγι Κέδρων.

Ε΄.

ἐν τῷ ἐμπυρισμῷ τοῦ χειμάρρου.

PSAL. cix. 3.

Ο΄.

ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου
ἐγέννησά σε.

Θ.

ἐκ μήτρας ἀπὸ πρῶτῃ
(σοι δρόσος) νεότητός σου.

Ε΄.

ἐκ μήτρας ἀπὸ δρθρου
σοι δρόσος ἢ νεότης σου.

Σ΄.

ἐκ γαστρὸς ζητήσουσί
σε, δρόσος νεανικότητος σου.

CAPUT II.

DE AQUILAE EDITIONE.

- I. Aquilae historia. II. Quonam tempore Aquila versionem suam ediderit. III. De Aquilae versionis scopo.
IV. De Aquilae interpretis stylo. V. De duplici Aquilae versione.

I. *Aquilae historia.*

Aquila, natione Ponticus, religione gentilis, secundum Epiphanium Sinope oriundus, sub Aelio Hadriano imperatore (A.D. 117-138) cujus, teste eodem, *πενθερίδης*, sive *soceri filius* fuit, vixisse traditur, ab eoque urbi Hierosolymorum sub novo Aeliae nomine reficiendae praefectus est.¹ Idem narrat, Aquilam Hierosolymis commorantem, dum Apostolorum discipulos, nuper Pella reversos, fide et miraculis ab iis editis florentes animadverteret, animo compunctum, Christianam religionem amplexum fuisse, et interjecto quodam tempore novae professionis sigillum accepisse: mox autem propter astrologiae vanas artes, quas apprime callebat, post baptismum non relictas, sed studiosius quam ante excultas, a magistris suis primum objurgatum, deinde ab Ecclesia remotum fuisse; qua ignominia vehementer percitum, sine mora ad Judaismum transiisse, et, circumcisione admissa, *proselytum* (ut postea nuncupabatur²) factum esse; indeque qua naturaliter praeditus erat ingenii contentione totum se Hebraeis literis ediscendis tradidisse.³—Haece Epiphanium; quae cum summa haesitatione, quasi magna ex parte sive Judaeorum sive Christianorum otiosorum commenta, admittenda esse quivis videt. Et Judaeos quidem ea quae ad majorem Aquilae dignitatem spectant, quaeque a nativis eorum scriptoribus confirmari mox videbimus, fabulatos esse credibile est; Christianis vero, quibus magni intererat de fama interpretis sibi, ut putabant, infensissimi detrahere, narrationem de accessione ejus ad Ecclesiam et subsequenti ex ea expulsionem imputandam esse, non longe a vero abhorrere videtur.

¹ Epiph. De Mens. et Pond. 14 (Opp. T. II, p. 170): Διανοείται οὖν ὁ Ἀδριανὸς τὴν πόλιν κτίσαι, οὐ μὴν τὸ ἱερόν. καὶ λαβὼν τὸν Ἀκύλαν ταῦτον τὸν πραίρημνον ἐρμηνευτήν, Ἕλληνα ὄντα καὶ αὐτοῦ πενθερίδην, ἀπὸ Σινώπης δὲ τῆς Πόντου ἀρμόμενον, καθίστησιν αὐτὸν ἐκείσε ἐπιστατεῖν τοῖς ἔργοις τῶν τῆς πόλεως κτισμάτων. In Synopsi S.S. (S. Athanas. Opp. T. II, p. 155) et Chron. Pasch. p. 255 ed. Paris. non *πενθερίδης*, sed *πενθερός* imperatoris fuisse dicitur. ² Iren. adv. Haeres. III, 24: *Aquilas proselytus*. Hieron. Opp. T. IV, p. 122: *Akibas quem magistrum Aquilae proselytū autumat*. Euseb. in Dem. Evang. p. 316: Προσήλυτος δὲ ὁ Ἀκύλας ἦν, οὐ φύσει Ἰουδαῖος. ³ Epiph. ibid. p. 171: Ὁ τοίνυν Ἀκύλας διαγων ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ὄρων τοὺς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων

ἀνθούσας τῇ πίστει καὶ σημεῖα μεγάλα ἐργαζομένους ἰάσεων καὶ ἄλλων θαυμάτων . . . κατανοεῖς τὴν διάνοιαν τῷ Χριστιανισμῷ ἐπιστευσεν· αἰτήσας δὲ μετὰ χρόνον τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα ἐκομίσαστο. ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἕξεως μὴ μεθυθέμενος, τοῦ πιστεύειν δηλονότι τῇ ματαιῇ ἀστρονομίᾳ, ἣν ἀκριβῶς ἐπεπαίδευτο . . . ἐλεγχάμενός τε ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ ἐπιτιμώμενος ἕνεκα τούτου, μὴ διαρθούμενος δὲ, ἀλλὰ καὶ φιληνείκως μᾶλλον ἀντιτιθέμενος . . . ἐξεώσθη πάλιν τῆς ἐκκλησίας ὡς ἄχρηστος πρὸς σωτηρίαν. πικραθεὶς δὲ τὴν διάνοιαν ὡς ἠτιμώμενος, εἰς ζῆλον μάταιον αἴρεται· καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἀρνησάμενος καὶ τὴν αὐτοῦ ζωὴν προσηλυτεύει, καὶ περιτέμεται Ἰουδαῖος· καὶ ἐπιπόνως φιλοτιμησάμενος ἐξέδωκεν ἑαυτὸν μαθεῖν τὴν Ἑβραίων διάλεκτον καὶ τὰ αὐτῶν στοιχεῖα.

Hic discutienda venit quaestio, num Aquila noster cum Akila quodam (אקילה, aliquando אקילס) a scriptoribus Judaeorum antiquissimis memorato idem sit. De Akila haec potissimum narrata sunt. Non natalibus Judaeus fuit, ut qui *proselytus* (רִבִּי) nuncupatur. In Ponto servos habuisse traditur. *Legis*, hoc est, ut videtur, totius Codicis Sacri, Graecam versionem concinnavit, cujus specimina nonnulla, literis Hebraicis scripta, feruntur. *Coram* R. Eliesero et R. Josua, hoc est, assistantibus illis et opem ferentibus, vel secundum alios (quibuscum facit Hieronymus, de Aquila nostro scribens) coram R. Akiha vertisse perhibetur. Floruit Hadriano imperante, quocum etiam collocutus fuisse, immo, si serioribus fides habenda est, filius sororis ejus fuisse narratur. Quae omnia, praeter nominis convenientiam, si cum eis quae de interprete nostro traduntur contuleris, *per Akilam et Aquilam unum eundemque intelligendum esse* dubitari non potest. Si vero versionis Akilanae reliquiae a Judaeis scriptoribus conservatae cum Hexaplis Graecis conferantur, conclusio de identitate eorum non evertitur, sed paulo obscurior et incertior fit. Ut breviter dicamus, Akilae lectiones quae supersunt duodecim sunt. Ex his quatuor, Gen. xvii. 1 (in *Auctario*), Esth. i. 6 (in *Auctario*), Ezech. xvi. 10, et Dan. v. 5, bonae frugis sunt, et Aquilae interpreti recte tribuuntur. Alia, Prov. xxv. 11 in *Addendis* ad Prov., vera esse potest, sed non est indubitatae fidei. Duae, Jesai. iii. 20 (coll. *Addendis* ad Jesai.) et Ezech. xxiii. 43, a stylo Aquilae abhorrere videntur. Alia, Psal. xlvi. 15, valde obscura est, et, nisi Aquilae lectio aequae perplexa in margine versionis Syro-hex. exstitisset, plane rejectitia. Duabus, Lev. xix. 20 et Dan. viii. 13, non multum tribuimus. Postremo duae, Lev. xxiii. 40 et Prov. xviii. 21 in *Addendis*, omnino absurdae et ridiculae sunt.*

II. Quonam tempore Aquila versionem suam ediderit.

Interpres noster ad Judaeorum campum transfuga factus, et linguae eorum accuratam intelligentiam adeptus, quo tandem anno Sacri Codicis versionem suam ediderit, pro certo definiri nequit. Vixisse eum sub Adriano, consentiente veterum auctorum testimonio non est cur dubitemus; sed in temporibus ejus intra arctiores limites circumscribendis in difficultate haud mediocri versamur. Quae autem aliquid momenti habere videantur chronologicae rationes, hae fere sunt.

1. Floruit juxta Epiphanium anno Hadriani XII (A.D. 128 vel 129), annis post LXX interpretes CCCCXXX; fortasse quia eo ipso anno Hadrianum urbem Hierosolimam instaurare coepisse historici tradunt.⁵ Epiphanio, ut videtur, praeunte, Auctor Epistolae versioni Arabicae Harethi praemissae affirmat, Aquilae Sinopensis Pontici versionem interpretatione

* Conclusio nostra de aestimatione lectionum Akilinarum non est valde dissimilis ei quam promulgavit Rnd. Anger in libello cui titulus: *De Onkelo Chaldaico, quem ferunt, Pentateuchi Paraphraste, et quid ei rationis intercedat cum Akila, Graeco V. T. Interprete*, Partic. I, pp. 28-30.

⁵ Epiphan. De Mens. et Pond. 13 (Opp. T. II, p. 169): Ἀδριανὸς ἔτη κ', οὕτως τῷ δωδεκάτῳ ἔτει Ἀκύλας ἐγνωρίζετο... ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐρμηνείας τῶν οὐκ ἐρμηνευτῶν ἕως Ἀκύλα τοῦ ἐρμηνευτοῦ, ἦγον ἕως δωδεκάτου ἔτους Ἀδριανοῦ, ἔτη κ' καὶ μῆνας δ'.

τῶν οβ' annis CCCCXXX posteriorem fuisse; illam autem ante adventum Christi plusquam C [fort. CCC] annis concinnatam esse.⁶

2. Alia temporis nota ex Rabbinorum traditione peti potest, eorum scilicet qui Aquilam R. Akibae, qui doctoris officium ab A.D. 95 ad A.D. 135 exercuisse traditur, discipulum fuisse autumant.

3. Aquilam versionem suam edidisse antequam Dialogum cum Tryphone Judaeo scripsisset Justinus Martyr (qui mortuus est circa A.D. 165) Criticorum non paucorum opinio est.⁷ Justini verba sunt: 'Ἐπεὶ δὲ ὑμεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν τολμᾶτε λέγειν μηδὲ εἰρῆσθαι ἐν τῇ προφητεῖα τοῦ 'Ἡσαίου' ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἶόν, ἀλλ', ἰδοὺ ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἶόν. Rursus: (Καὶ ὁ Τρύφων ἀπεκρίνατο) ἡ γραφή οὐκ ἔχει ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἶόν ἀλλ', ἰδοὺ ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἶόν, καὶ τὰ ἐξῆς λοιπὰ ὡς ἔφη· ἔστι δὲ ἡ πᾶσα προφητεία λελεγμένη εἰς 'Ἐζεκίαν. Et mox: Περὶ τῆς λέξεως τῆς, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, ἀντεῖπατε, λέγοντες εἰρῆσθαι· ἰδοὺ ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ λήψεται.⁸ Allusio est ad versionem quandam anonymam a Judaeis doctoribus prae LXXvirali commendatam; quae tamen non nisi in voce νεάνις (quam pro παρθένος tres interpretes posuisse exploratum est) cum ea quae Aquilae in Hexaplis tribuitur, ἰδοὺ ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ συλλαμβάνει, καὶ τίκτει υἶόν, consentit. Quam quidem discrepantiam nonuemo quasi rem conficientem praedicat, exinde certe colligens, citationem ex Aquilae versione fieri non potuisse.⁹ Sed Justinum, ut in talibus fit, de sola voce νεάνις sollicitum, reliquum Aquilae contextum, quasi ad disputationem suam nihil conferentem, praeteriisse, non est quod miremur. Quid quod Irenaeus, ut mox videbimus, in pari argumento, dum Symmachi et Theodotionis verba citare profitetur, excepta voce νεάνις, in qua summa disputationis versabatur, versionem LXXviralem sibi et lectoribus suis unice familiarem ponit? Sed ut ad Justinum redeamus: eum hoc loco Aquilae versionem respicere potuisse, non quidem negamus, sed illud pro argumento ad aliam rem probandam tuto usurpari posse non concedimus. Immo longe verisimilius nobis videtur, Justinum non Graecam Bibliorum versionem quamlibet in mente habuisse, sed tantummodo doctorum Judaeorum in Christianorum invidiam scitum, videlicet tum hic tum aliis locis LXX interpretes a vero Sacri Codicis sensu aberrasse. Reapse non interpretes eorum qualescunque, sed ipsos et doctores eorum (ὑμεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι ὑμῶν) Noster in crimen vocat.

4. Ad Aquilae aetatem definiendam plus confert locus S. Irenaei adv. Haeres. III, 24: Οὐχ ὡς ἐνὶ φασὶ τῶν νῦν μεθερμηνεῖν τολμώντων τὴν γραφὴν· ἰδοὺ ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἶόν, ὡς Θεοδοτίων ἠρμήνευσεν ὁ 'Εφέσιος, καὶ Ἀκύλας ὁ Ποντικός. Hinc concludi potest, non quidem Aquilam et Theodotionem inter aequales Irenaei recensendos esse, quae nonnullorum Criticorum, particulam νῦν nimis urgentium, opinio fuit,¹⁰ sed tantummodo duos interpretes ante libros ejus contra Haereses scriptos, hoc est, ut ipse testatur, ante pontificatum Eleutheri (A.D. 177-192) floruisse.

⁶ White (Rev. Joseph) *Letter to the Lord Bishop of London*, p. 11. ⁷ E. g. Hodius *De Bibliorum Textibus*, p. 576; Montefalconius in *Praeliminaribus*, p. 47; e recentioribus autem De Wette in *Einleitung in d. A. T.*

§ 40. ⁸ Justin. M. in Dial. c. Tryphone, pp. 139, 163, 169, ed. Maran. ⁹ Vid. C. A. Credner in *Beiträge zur Einleitung in d. bibl. Schriften*, T. II, p. 198. ¹⁰ Vid. Rud. Anger *De Onkelo* etc. Partic. I, p. 9.

III. *De Aquilae versionis scopo.*

Aquilam, propter illatam sibi ab Ecclesiae praefectis contumeliam, in fidei Christianae invidiam et Judaismi patrocinium versionem suam concinnasse, generalis est scriptorum ecclesiasticorum sententia. Epiphanius affirmat eum ad interpretandum se contulisse, οὐκ ὀρθῶ λογισμῶ χρησάμενος, ἀλλ' ὅπως διαστρέψῃ τινὰ τῶν ῥητῶν, ἐνσκήψας τῇ τῶν οὐβ' ἐρμηνείᾳ, ἵνα τὰ περὶ Χριστοῦ ἐν ταῖς γραφαῖς μεμαρτυρημένα ἄλλως ἐκδώσει.¹¹ Ab Hieronymo appellatur *Judaeus*.¹² Eum *Judaicam mentem habuisse* testatur Bar Hebraeus.¹³ Theodoretus *κακουργίαν* ejus in vertendo בְּבִרָה לְאִי per *ισχυρὸς δυνατὸς* reprehendit.¹⁴ Certum est quavis de causa versionem ejus solam ex Graecis, ne LXXvirali quidem excepta, a scriptoribus Talmudicis laudari. Sed fatendum est, probationes quae ad hanc malae fidei accusationem tuendam proferuntur, et per se leviores esse, et contrariis argumentis validissimis impugnari posse. Origenes versionem ejus a Judaeis non Hebraizantibus ceteris praeponi affirmat, non ut partibus eorum faventem, sed ut diligentissime factam, et S. Scripturae sensum accuratissime exponentem.¹⁵ Etiam Hieronymus, qui alicubi Aquilam quasi Christianae religioni infensum carpere videtur, in Epistola XXXII ad Marcellam egregium de sinceritate ejus testimonium dedit. Sic enim ille, quod paucis scripserat, se excusat: "Jam pridem cum voluminibus Hebraeorum editionem Aquilae confero, ne quid forsitan propter odium Christi synagoga mutaverit; et, ut amicae menti fatear, quae ad nostram fidem pertineant roborandam plura reperio."¹⁶ Sed operae pretium erit, loca quae Aquila ob Christianismi odium in alium sensum detorsisse putabatur, singulatim expendere.

1. Gen. ii. 18. Aquilae versio est: ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν ὡς κατέναντι αὐτοῦ; ubi illud κατέναντι αὐτοῦ carpit Anastasius Sinaita, quasi Deus homini mulierem non pro adjutore, sed pro adversario et inimico dedisset. Sed locutio, ὡς κατέναντι αὐτοῦ, non est nisi versio literalis Hebraei יָצַדְתִּי ; ne dicamus eam ab Anastasio reprehendi, non quasi Christianae doctrinae, sed ipsi quoque Judaismo repugnantem, et meram Ἐλληνόφρονος δυσσεβοῦς blasphemiam.¹⁷

2. Psal. ii. 2. Pro κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ Aquila interpretatus est κατὰ τοῦ ἠλειμμένου αὐτοῦ, propterea a Philastrio Brixienti¹⁸ in crimen vocatus. Sed interpres noster non modo hic et Dan. ix. 26, ubi de Christo sive Messia, sed aliis locis ubi de *unctis* personis in universum sermo est, ἠλειμμένος pro חַטָּא , ut et ἠλειψε pro חָטָא , et ἀλειμμα pro חַטָּא (Lev. xxi. 12) posuit.¹⁹ Cum vero χριστὸς et ἠλειμμένος idem prorsus significent, si quis putet eum a priore epitheto, quasi Christianae nomenclaturae proprio, dedita opera abstinuisse, non valde repugnabimus.²⁰

¹¹ Epiphanius. De Mens. et Pond. 15 (Opp. T. II, p. 171).

¹² Praef. ad Dan. (Opp. T. V, p. 621). Cf. Hex. nostra ad Habac. iii. 13.

¹³ Vid. Hex. ad Psal. xxvi. 6, not. 23.

¹⁴ Theodoret. Opp. T. II, p. 235.

¹⁵ Origen. Opp. T. I, p. 14: (Ἀκύλας) φιλοτιμότερον πεπιστευμένους παρὰ Ἰουδαίους ἐρμηνευκέναι τὴν γραφὴν ἢ μάλιστα εἰώθασιν οἱ ἀγνοοῦντες τὴν Ἑβραϊκῶν διάλεκτον χρῆσθαι, ὡς πάντων μᾶλλον ἐπιτετευγμένους.

¹⁶ Hieron. Opp. T. I, p. 252.

¹⁷ Vid. Hex. ad

Gen. ii. 18.

¹⁸ De Haeresibus XC.

¹⁹ Vid. Hex.

ad 1 Reg. ii. 35. Psal. lxxxviii. 52 (ubi Montef. Aquilae parum probabiliter tribuit τοῦ χριστοῦ σου). Singulare exemplum, ut videtur, est Hab. iii. 13, ubi et Eusebius et Hieronymus Aquilae vindicant σὺν χριστῷ σου.

²⁰ Cf. P. Wesseling. *Observ. Var.* p. 74.

3. Bar Hebraeus, ut supra, Aquilam et Symmachum carpit, quia pro *θυσίαν αίνεσεως και ἀλαλαγμοῦ*, quae lectio est Comp., Ald., et librorum plurimorum, vel *θυσίαν αίνεσεως*, ut Syro-hex. habet, *θυσίας* tantum, non addito *αίνεσεως*, transtulit. Sed in Hebraeo legitur *תְּבִי תְּרִיָּהּ*, h. e. *θυσίας ἀλαλαγμοῦ*, ut recte interpretatus est Aquila.

4. Psal. xc. 9. Eusebius in Commentario Aquilam et Symmachum hunc locum *Ἰουδαϊκώτερον* cepisse affirmat; dum ille *ἔψιστον ἔθηκας οἰκητήριόν σου*, hic autem *ἔψιστην ἔθου τὴν οἰκησίαν σου* vertit. Scilicet ipse Commentator *κύριε* in priore clausula de Filio, *ἔψιστον* autem in posteriore de Deo Summo, quem pro refugio suo habuerit Filius, Arianismo favens prave intelligebat.

5. Jesai. xlix. 5 : *אֲנִי אֶל יִשְׂרָאֵל*. Aquila interpretatus est : *et Israel ei congregabitur*. Hoc fortissimum contra *Judaeorum perfidiam testimonium* Hieronymus non miratur Aquilam in plane contrarium sensum detorsisse, aut *imperitiam simulantem*, aut *Pharisaeorum perversa expositione deceptum*.²¹ Sed pro *אֶל* in K'ri est *יְל*, quam tritissimam lectionis varietatem Aquilam secutum esse, non est quod imperitiae, nedum malae fidei ejus imputetur.

6. Jesai. ix. 5 : *אֶל גְּבוּר*. Theodoretus ad loc. : *Εἶτα τῶν ὀνομάτων τὸ μείζον, θεὸς ἰσχυρὸς τοῦτο δὲ κακουργήσαντες οἱ περὶ τὸν Ἀκύλαν, ἰσχυρὸς δυνατὸς, ἠρμήνευσαν*. Hanc quidem culpam, si culpa est, cum Aquila communem habent Symmachus et Theodotio; versio autem LXXviralis (non eam dico quam a Luciano interpolatam secutus est Theodoretus) prorsus absona est. Sed revera Aquilae usus tam constans est, ut si hoc loco in translatione Hebraei *אֶל* *θεὸς*, non *ἰσχυρὸς*, posuisset, in suspicionem fraudis potius incidisset.

7. Jesai. vii. 14. Pro *מַלְאָכָה* LXX interpretes *παρθένος*, Aquilam vero ad invidiam Christianae religioni conflandam *νεάνις* posuisse, inde a Justino Martyre et Irenaeo non absurda est nostri interpretis criminatio; praesertim cum in loco Gen. xxiv. 43 virgo (*מַלְאָכָה*) Rebecca non *ἡ νεάνις*, sed *ἡ ἀπόκρυφος*, h. e. *puella quae a viris abscondita est*, ab eo nuncupetur. Inde suspicio oriatur, Aquilam in hoc insigni vaticinio juxta mentem Judaicam transferendo vocem ambiguam *νεάνις* consulto usurpasse : *ambiguam* dico, quia idem interpres in Deut. xxii. 28 *νεάνις* pro *בְּתוּלָה* posuit.²²

Conclusio disputationis haec est. Aquilae Judaeo utriusque linguae doctissimo nil propositum fuisse videtur, nisi ut Codicem Sacrum, a prioribus interpretibus minus diligenter, ne dicamus negligentissime et ineptissime versum, summa fide et accuratione, verbum de verbo exprimens, lectoribus traderet; in quo opere exsequendo *κακοζηλίας* quidem et pravae sedulitatis culpam non evasit; *κακουργίας* vero et perversionis consultae non satis certa adsunt indicia.

²¹ Hieron. Opp. T. IV, p. 564. ²² Etiam in praesentibus *συλλαμβάνει* et *τίκει* pro futuris, necnon in verbo composito *ΣΥλλαμβάνειν*, quod notionem quandam naturalis *συνουσίας* in se continere videatur, interpretationis antichristianae indicia parum probabiliter odoratus est Cred-

nerus in *Beiträge* etc. T. II, p. 199. Nam et verba praesentia Hebraeis *תְּרִיָּהּ תְּבִי* studiose accommodata sunt, et locutio *συλλαμβάνειν ἐν γαστρὶ* ea ipsa est quam de partu virgineo posuit Lucas Cap. i. v. 31.

IV. *De Aquilae interpretis stylo.*

De stylo, sive proprio vertendi genere, quo usus sit Aquila, ad summam inter omnes convenit; nempe eum in primis *literalem* esse, et sermonem Hebraicum potius quam Graecum referre; utrum vero haec res laudi ejus an vituperationi imputanda sit, disputatur. Inter veteres scriptores ab Origene commendatur, ut ὁ κυριώτατα ἐρμηνεύειν φιλοτιμούμενος Ἀκύλας;²³ ab Hieronymo autem, ut *diligens et curiosus interpres*; ut *eruditissimus linguae Graecae, et verbum de verbo exprimens*; quique *non contentiosius, ut quidam putant, sed studiosius, verbum interpretatur ad verbum.*²⁴ In contrariam partem ab Origene culpatur, quasi δουλεύων τῇ Ἑβραϊκῇ λέξει;²⁵ Hieronymus autem, ubi de optimo genere interpretandi consulto agit, *Aquilam proselytum et contentiosum interpretem, qui non solum verba, sed etymologias quoque verborum transferre conatus sit, jure projici a nobis* affirmat.²⁶ Idem vero alio loco cum de interpretando in genere verissime praecipit, *non debere interpretem sic verbum de verbo exprimere, ut dum syllabas sequitur, perdat intelligentiam,*²⁷ quis non videt hanc insimulationem in Aquilam nostrum in primis cadere, qui dum in singulis vocibus particulisque reddendis totus occupatur, nullam neque orationis sensus, neque linguae Graecae proprietatis, rationem habere videtur? His concessis, quid ad scientiam biblicam promovendam conferat Noster, quid non, facile percipitur. Quod ad rem lexicographicam et etymologicam attinet, testis gravissimus est, et ceteris fere omnibus anteposendus. Praeterea ad quaestionem de Hebraei textus hodierni integritate dirimendam, Aquilae versio quanto in syllabis apicibusque numerandis curiosior sit, tanto majorem auctoritatem habere manifestum est. Quod vero ad rem hermenenticam spectat, S. Scripturae loca obscuriora et perplexiora indagantibus Noster vix ullam utilitatem praestat. Haec de generali istius versionis indole; quam si quis non ex singulis verbis aut periodis, sed e longiore pericopa aestimare studuerit, eum ad Hexapla nostra in 3 Reg. xiv. 1-20 remittimus. Alia styli ejus specimina, sed breviora, sunt 3 Reg. xxii. 47-50, et Jerem. x. 6-10 in *Auctario*. Nunc ad minutiores ejus proprietates attendamus.

1. Voces Hebraicas ut plurimum iisdem vocibus Graecis, nulla habita seriei ratione, exprimere studet. Cum igitur vox קָרַב proprie *corporis partem internam*, Graece ἔγκατον, sonet, etiam in locutionibus בְּקָרְבִּי, *in medio, intra*, מִקְרָב, *e medio, ex*, eandem vocem Graecam retinet. E. g. Gen. xviii. 12: *Risit Sarai בְּקָרְבִּיהָ*. O. ἐν ἐαυτῇ. A. ἐν ἐγκάτῳ αὐτῆς. Deut. iv. 3: *Jova perdidit eos מִקְרָבָהּ*. O. ἐξ ὕμων. A. ἀπὸ ἐγκάτων σου.

2. Idiomata Hebraea, posthabitis Graecis, studiose sectatur. E. g. Gen. v. 5: *Et vivit Adamus שְׁנָה וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנָה מֵאוֹת מֵאָסֶה*, h. e. juxta LXX, τριάκοντα καὶ ἐννακόσια ἔτη; pro quibus Aquila soloece posuit, ἐννακόσια ἔτος καὶ τριάκοντα ἔτος, etiam ab Epiphanio²⁸ hoc nomine merito

²³ Origen. Opp. T. II, p. 23.
p. 25. T. IV, p. 564. T. I, p. 167.
p. 14.

²⁴ Hieron. Opp. T. VI, Opp. T. I, p. 653.
²⁵ Origen. Opp. T. I, p. 159).

²⁶ Hieron. Opp. T. I, p. 316. ²⁷ Hieron.

²⁸ De Mens. et Pond. 2 (Opp. T. II,

reprehensus. Pro λέγων in narrando Aquila frequentat τῶ λέγειν ad instar Hebraei רָמַן לְ. Constructiones verborum Hebraeas (e.g. φοβηθῆναι ἀπό τινος, ἐπιτιμῆσαι ἐν τινι, ἀπορρίψαι ἐν κακῶ, ἐκλέξασθαι ἐν ἀγαθῶ, etc.) fideliter servat. Etiam syntaxin abnormem פִּים הַפְּצִירָה (1 Reg. xiii. 21) pro ea quam unice probant grammaticorum filii, הַפְּצִירָה פִּים, superstitione imitatus est interpres noster, vertendo, non ἡ προσβόλῳσις τῶν στομάτων, sed ἡ προσβόλῳσις στόματα (sic). Huc denique pertinet usus ridiculus praepositionis σὺν cum accusativo²⁹ pro Hebraeo אִתְּ, propter quem ab Hieronymo passim exagitatus est; e.g. in Epistola LVII ad Pammachium, 11: "Aut quia Hebraei non solum habent ἄρθρα, sed et πρόαρθρα, ille κακοζήλως et syllabas interpretatur, et literas; dicitque σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν, quod Graeca et Latina lingua non recipit."

3. Ad singulas voces Hebraicas curiosius et magis ἐτυμολογικῶς transferendas, formas verborum novas et monstro similes e re nata effingit. Etiam in hoc genere pravium ejus sedulitatem lepide tangit Hieronymus l. c.: "Quis enim pro frumento et vino et oleo possit vel legere vel intelligere χεῦμα, ὀπωρισμὸν, στιλπνότητα; quod nos possumus dicere, fusionem, pomationemque et splendentiam?"³⁰ Ex innumeris talium formarum exemplis pauca sufficiant. Psal. xxi. 13: Fortes Basan בְּתַרְוֵי בָּ, Graece περιεκύκλωσάν με; juxta Aquilam vero διεδηματίσαντό με, vocabulo Graecitati ignoto e nomine בְּתָרָה, διάδημα, extuso.³¹ Ex ὀστεῖον (אֶצְטָ) Aquila excogitavit formas non Graecas ὀστεῖον (pro אֶצְטָ, ossa arrodere), ὀστεῖνος s. ὀστῆνιός (pro אֶצְטָ, fortis), ὀστεῖωσις (pro אֶצְטָ, fortitudo). Ex ἐπιστήμων (מְשִׁכִּיל) duplicem barbarismum, ἐπιστημονίζεω et ἐπιστημονοῦν (pro מְשִׁכִּיל) effinxit. Ab ἐκλεκτὸν (quod ei sonat בָּר, frumentum) monstrum vocabuli ἐκλεκτώθητε (pro הִרְבֵּה, purgate vos, Jesai. lii. 11) derivavit. Ejusdem generis sunt τενοντοῦν (pro הִרְבֵּה, cervices fregit) a τενὼν (הִרְבֵּה, cervix); παλαιστοῦν (pro פֶּפֶט, palmis gestavit) a παλαιστής (פֶּפֶט, palmus); θυρεοῦν (pro בָּרָה, protexit) a θυρεὸν (בָּרָה, clypeus); χερμαδίζεω (pro בָּרָה, lapidavit) a χερμάς, lapis; ἀφημένον (pro אֶצְטָ, leprosum) ab ἀφή (אֶצְטָ, lepra); πρασιάζεσθαι et πρασιουῖσθαι (pro אֶצְטָ) a πρασιά (אֶצְטָ, areola).

4. Nec voces tantum et idiotismos, verum etiam syllabas et literas in vertendo exprimere sibi proposuit hic interpres. Huc referendus est usus enclitici δε pro הַ, localis Hebraeorum, cujus specimen unum et alterum olim edidimus;³² nunc autem copiam exemplorum ex omni versionis Aquilinae parte ad manum habemus. Talia sunt αἰκόνδε (הַבְּיָה) Gen. xii. 9. xliii. 24. Exod. xxviii. 26. Psal. lxvii. 7; νότονδε (הַבְּנֵה) Gen. xii. 9; Ὠφείρδε (הַבְּיָה) 3 Reg. xxii. 49; Κυρήνηνδε (הַבְּיָה) 4 Reg. xvi. 9; λεωπετρίανδε (הַבְּיָה) Psal. lxvii. 7; etiam ἀρχῆθενδε (הַבְּיָה) Ezech. viii. 16. Aquilae curiosae infelicitatis sunt locutiones ἀπὸ ἀρχῆθεν (הַבְּיָה) Gen. ii. 8; εἰς ἀπὸ μακρόθεν (הַבְּיָה) et εἰς ἀπὸ ἡμερῶν (הַבְּיָה) 4 Reg. xix. 25; etiam ἀπένοια (הַבְּיָה) Psal. cxxxviii. 20.

5. Hic non praetermittendus est Aquilae usus, quo voces Hebraicas quasi in duas partes

²⁹ Pru accusativo hic illic sive ex scrupulo interpretis, sive ex errore scribarum, datus reperitur; e.g. Lev. viii. 10. Jesai. xxxix. 2. xli. 7; sed σὺν σκώληκος (Exod. viii. 25) non concoquimus. Porro huic interpreti tribuenda videtur σὺν ὄτι pro אִתְּ אִתְּ Jerem. xxxviii. 9.

³⁰ Cf. Hex.

ad Deut. vii. 13. Hos. ii. 22.

³¹ Formam verborum barbaram in -ματίσειν Nostru valde in deliciis fuisse constat. Talia sunt ἀγνοηματίσειν, βηματίσειν, βρωματίσειν, γεννηματίσειν, διαβηματίσειν, ὄραματίσειν, πτωματίσειν, στερεωματίσειν.

³² Vide nos in *Otío Norvic.* p. 2.

dissecat, et in par vocum Graecarum transfert. Sic Hebraeum מְקַטְּבִים ei sonat ταπεινὸς τέλειος (Psal. lvi. 1), vel ταπεινόφρων καὶ ἀπλοῦς (Psal. xv. 1). Pro לַצִּלְצַל, stridor (Jesai. xviii. 1) Aquila in scite posuit σκιά σκιά; pro יִפְתָּחֵי (Jerem. xlvi. 20) καλὴ καὶ κεκαλλιωμένη; pro יִגְוֹרָגוּ (1 Reg. vi. 8) ἐν ὕφει κουράς, quasi ex גְּוֹרָגוּ et יִגְוֹ; pro יִשְׁתַּחֲוֶי (Psal. lxxii. 21) πῦρ καπνίζόμενον, h. e. שֶׁחֲוֶי תִּוֵּן; pro יִשְׁתַּחֲוֶי, in ludibrium (Exod. xxxii. 25) εἰς ὄνομα ῥύπου, h. e. יִשְׁתַּחֲוֶי; pro פֶּתִיגִיל, fascia pectoralis (Jesai. iii. 24) cingulum exsultationis; pro יִתְחַתְּחֵי, terrores (Eccles. xii. 5) τρόμφ τρομήσουσιν. Ut finem faciamus, vocem vexatissimam יִצְוֹאֵל (Lev. xvi. 8) in duas resolvunt et Aquila et Symmachus; quorum ille dupliciter, τράγος (יצ) ἀπολυόμενος, et κεκραταιωμένος (יצ) καὶ ἀπερχόμενος; hic autem τράγος ἀφιέμενος interpretatus est.

6. Aliud et minus notum est Aquilae artificium, quo voces Hebraeas sub Graeco quodam involuero in versionem suam inducit. Non hic dicimus usum LXX senioribus et reliquis interpretibus familiarem, literas Hebraicas cum Graecis ejusdem soni simpliciter commutandi;³³ sed ita commutandi ut voci peregrinae quasi Graecam faciem induat. Exempla simplicissima sunt λῆς pro לֵי (Job. iv. 11); αἰλὼν pro אֵילָן, quercus (Deut. xi. 30); μῶμος pro מוֹם, quod tritissimum est. Exquisitoris generis sunt τρισκελῖς pro שְׁלֵשׁ קְלָשִׁים (1 Reg. xiii. 21); καρχαρούμενον pro מְרַרְרֵי (2 Reg. vi. 16); θεραπεία (si Theodoreto fides habenda est) pro תְּרַפִּים (1 Reg. xv. 23); ὕδωρ (nisi merum Rabbiorum commentum sit) pro מַיִם (Lev. xxiii. 40); ἐν μαγώζοις pro מַגְגִּי (Ezech. xxvii. 24). Sed κάστου pro קָסֶט (Ezech. ix. 2), et κικεῶν pro קִיקְיֹן (Jon. iv. 6) forma tantum Graeca sensu destituta fruuntur.

Ne tamen putet aliquis, Aquilam dum barbara et exotica sectatur, a puriore Graecitate omnino abhorrere, non desunt argumenta, quibus cum probae linguae et optimorum scriptorum haud ignarum fuisse ostenditur.

1. Ad elegantias Graeci sermonis pertinet forma nominis in -εῶν, quam in suos usus ingeniose convertit interpret noster; e. g. πρινεῶν Gen. xiv. 3; παπυρεῶν Exod. ii. 3; μυρσινεῶν Zach. i. 8. Sed συχνεῶν (pro שִׁבְרֵי) Gen. xxii. 13 nescio quid peregrini olet.

2. Nemo, ni fallimur, ante nos observavit, Aquilam Homeri imitatore esse. Praeter usum enclitici δε, quem modo tetigimus, ad poetarum principis imitationem referendae esse videntur voces et formae quas nunc recensebimus: λῆς (non sine respectu ad Hebraeum לֵי) Job. iv. 11; νῆες (pro ναῦς) Psal. xlvii. 8. 3 Reg. xxii. 49; λειάνων (pro λαιάνων) Prov. xxix. 5. Jesai. xli. 7; ἐπιστροφῶν (pro ἐπιστρέφων) Jesai. lviii. 12 (ubi nescio an formam Poel מְשִׁיבֵי exprimere studuerit Noster); αὐτῆ (si recte pinximus scripturam Cod. 88) Jerem. xlvi. 4; γάνωσις, γεγανωμένος Amos vii. 7; χερμάς s. χερμάδιον Job. xxxviii. 38; θέναρον (Homero θέναρ) Prov.

³³ Hic usus LXX Senioribus et Theodotioni potius quam Aquilae proprius est, sed neque ab hoc omnino alienus. E. g. ἀγοῦρ Jesai. xxxviii. 14; ἀδαμά Ezech. xx. 38; ἀλῶθ Psal. xlv. 9; ἀρμονεῖμ Ezech. xxxi. 8; ἀσίρ Jerem. v. 26; βεραεῖμ Cant. Cant. vii. 5; βοριθ Mal. iii. 2; ἡδᾶδ Jerem. xxv. 30; ἡφᾶ Deut. xxv. 14; θαδαῶρ καὶ θαασοῦρ Jesai. xli. 19; θαμᾶν Exod. xxxvi. 23; θαῦ Ezech. ix. 4; (σὶν τοῖς) ἰμίμ Gen. xxxvi. 24; κέχχαρ (ἄστου) Jerem. xxxvii. 21:

καλῆθ (s. κωελῆθ) Eccles. i. 1; λαλίθ Jesai. xxxiv. 14; μαζούρ Job. xxxvii. 9; μαζήρ Deut. xxiii. 2; μενεί Jesai. lxxv. 11; μισσαῖ 4 Reg. xi. 6; ῥαφαεῖμ Job. xxvi. 5; ῥιμίμ Jesai. xxxiv. 7; σασιῖμ καὶ σεφῶθ Jesai. xxii. 24; σεμμαθῆχ Jesai. xlvii. 2; σεττίμ Deut. x. 3; σιείμ μετὰ ἰείμ Jerem. l. 39; σινῶχ Jerem. xxix. 26; σωρηκ Jerem. ii. 21; χισιλέμ Jesai. xiii. 10.

xxx. 4; forma *ἐκκαήσεται* (pro vulgari *ἐκκαυθήσεται*) Jerem. xlvi. 19. Etiam Herodoti, historiae patris, vestigia hic illic apud Nostrum deprehendisse nobis videmur. Hujusmodi sunt *περιφλευσμός*, *febris ardens*, Deut. xxviii. 22 (coll. Herod. V, 77), et *καταπηκτὴ* (vel, si mavis, *καταπακτὴ*), *ostium depactum*, Jerem. xxix. 26 (coll. Herod. V, 161).

3. Ad eruditionem Aquilae philologicam pertinere videtur mos ejus, in vocibus Hebraeis minus usitatis vertendis, ad cognatas dialectos, Chaldaeam nempe et Syriacam, confugiendi. E. g. in Psal. xxi. 17 vocabulum Hebraeum vexatissimum כְּאָרִי vel כְּאָרִי in ἡσχυναν, ad normam Syriaci ܟܘܪܝ, *pudescit*, transtulit. In Amos vii. 14 pro בּוֹלֵם, *vellicans*, collato Chaldaeo ܒܠܫ, *scrutatus est*, Aquila *ἐρευνῶν* posuit. In Hab. i. 10 pro יִתְקַלֵּם, *irridebit*, ex Chaldaico et Syriaco *celebrabitur* habet. Pro בָּחַל, *fastidivit*, Zach. xi. 8 Noster *ἐπέρκασεν* ex Chaldaico ejusdem vocis usu mutuatus est. Locutio ejus, σπίλωμα (*Ὠφείρ*) Jesai. xiii. 12 pro Hebraeo עָתָם revocat N. T. locos Jac. iii. 6. Jud. 23, ubi pro *ἐσπίλωσε* uterque interpretes Syrus ܦܠܫ exhibet. Alia hujus usus exempla dabunt Hexapla nostra ad Exod. xiii. 16. 1 Reg. xxviii. 9. 2 Reg. i. 19. 3 Reg. vi. 17. Prov. vi. 13. Jesai. xix. 15. Jerem. xliv. 10.

4. Postremo Aquilae versionis non exigua laus est, quod Hieronymus in Divina Bibliotheca (quae dicitur) haud infrequens ejus imitator, praesertim in Psalmis, deprehendatur; cujus rei pauculis exemplis hic propositis, lectorem ad Hexaplorum silvam remitemus.

Exod. ii. 5: בְּתוֹךְ הַסּוּף. Aq. ἐν μέσῳ τοῦ παπυρεῶνος. Hieron. et Vulg.: *in papyreone*. Deut. xxxiii. 12: חֶפְזָה. Aq. παστώσει. Hieron. et Vulg.: *quasi in thalamo morabitur*. Job. xiv. 12: עַד-בְּלִיתִי. Aq. ἕως ἂν κατατριβῆ ὁ οὐρανός. Hieron. et Vulg.: *donec atteratur caelum*. Psal. i. 1: בְּמִשְׁבַּח. Aq. ἕως ἂν κατατριβῆ ὁ οὐρανός. Hieron. et Vulg.: *donec atteratur caelum*. Psal. i. 1: בְּמִשְׁבַּח. Aq. τοῦ ταπεινόφρονος καὶ ἀπλοῦ. Hieron.: *humilis et simplicis*. Psal. xv. 1: מִכְתָּם. Aq. τοῦ ταπεινόφρονος καὶ ἀπλοῦ. Hieron.: *humilis et simplicis*. Psal. xlvii. 3: יִפְהַ נֹף. Aq. καλῶ βλαστήματι. Hieron.: *specioso germine*. Psal. xlvi. 14: יִרְצוּ סֵלָה. Aq. δραμοῦνται ἀεί. Hieron.: *current*. SEMPER (et sic passim pro סֵלָה). Psal. lxv. 11: Aq. εἰσήγαγες ἡμᾶς ἐν ὄχυρώματι (בְּמַצְרֵי), ἔθηκας τρισμὸν (מוֹעֲקָה) ἐν τῷ νόσῳ ἡμῶν. Hieron.: *Induxisti nos in obsidionem; posuisti stridorem in dorso nostro*. Psal. lxvii. 32: יִאֲתִי חֲשִׁמְנִים. Aq. οἰσονσιν ἐσπευσμένως. Hieron.: *offerant velociter*. Psal. lxviii. 16: וְאַל-תִּתְאַמָּר. Aq. μηδὲ στεφανωσάτω (תִּתְאַמָּר). Hieron.: *neque coronet*. Psal. lxxxviii. 48: וְזָכַר-אֲנִי מִהַחַלְדָּה. Aq. μνήσθητί μου ἐκ καταδύσεως. Hieron.: *memento mei de profundo*. Psal. xc. 6: מִקְטָב יְשׁוּד צְהָרִים. Aq. ἀπὸ δηγμοῦ δαιμονίζοντος μεσημβρίας. Hieron.: *a morsu insanientis meridie*. Psal. cxxxviii. 16: יָמִים יִצְרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם. Aq. ἡμέραι κτίζονται (صَلَبَات) καὶ οὐ μία ἐν αὐταῖς. Hieron.: *Dies formati sunt, et non est una in eis*. Jerem. xlix. 19: אֶל-גְּוִהָה אֵיתָן. Aq. πρὸς εὐπρέπειαν στερεάν. Hieron. et Vulg.: *ad pulcritudinem robustam*. Amos ii. 13: Aq. ἐγὼ τριζήσω (מֵעֵיק) ὑποκάτω ὑμῶν, καθὰ τρίζει ἡ ἄμαξα. Hieron. et Vulg.: *Ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum*.

V. De duplici Aquilae editione.

Hieronymus aliquoties Aquilae secundam editionem, quam Hebraei κατ' ἀκρίβειαν *nominant*³⁴ diserte vindicat; cujus plurimas lectiones in Commentariis suis nobis tradidit. Duas

³⁴ Hieron. Opp. T. V, pp. 32, 624.

autem totius S. Scripturae versiones eum edidisse, primam liberio-rem, in qua sensum potius quam singulas voces apte reddere studebat; alteram vero quae κατ' ἀκρίβειαν nominabatur, ad quam solam pertinebat culpa servilitatis et nimiae curiositatis quae nomini ejus iniusta est; hanc autem posteriorem eam esse quam, spreta priore, Origenes in tertia Hexaplorum columna posucrit; haec, inquam, antecessoris nostri placita³⁵ adeo incerta et lubrica, ne dicamus incredibilia videntur, ut probabiliorem rationem inire coacti simus. Aquila igitur, ut nostra fert opinio, unam Bibliorum versionem, eam scilicet cujus indolem et proprietates in praecedentibus descripsimus, concinnavit; deinde, quo ei naturaliter insitum est accuratationis studio, opus suum denuo retractavit et recognovit, correctionibus quae necessariae viderentur ad marginem exemplaris, vel, si mavis, editionis, prioris applicatis. Utrum vero totum Sacrum Codicem, an libros tantum ejus difficilioresecundis curis subjecerit, deficiente probatationibus pro certo definiri nequit. Alterius quidem editionis notitias non pariter in omnibus libris, etiam iis quos commentatus est Hieronymus, obvias esse, exploratum est. “Duarum editionum,” inquit Hodius,³⁶ “nullam mentionem reperi in Commentariis in Jesaiam vel in Prophetas minores; quare suspicor in aliis libris, Prophetis saltem, utramque inter se verbatim convenisse.” Ad probabilem hujus quaestionis solutionem operae pretium erit conspectum omnium locorum, in quibus Aquilae primae aut secundae editionis ab Hieronymo (qui solus hic testis est) mentio facta sit, subjicere.

		Ed. 1 ^{ma} .	Ed. 2 ^{da} .
Jerem. v. 24	שָׁבַעַת	<i>hebdomadas</i>	Vacat (prob. πλησμονάς).
viii. 17	צַפְעָנִים	<i>regulos (βασιλίσκους)</i>	<i>speculatores.</i>
xiii. 12	נֶבֶל	<i>laguncula (ὕδρῖα)</i>	<i>νέβελ.</i>
xx. 3	מְגֹרֵר	<i>circumspicientem</i>	<i>peregrinum.</i>
xxi. 13	צוּר	<i>στερεά</i>	<i>τύρος.</i>
xxii. 30	עֲרִירִי	<i>sterilem</i>	<i>ἀναύξητον.</i>
Ezech. iii. 15	מְשָׁמִים	Vacat	<i>ἡρεμάζων.</i>
27	הַשְׁמִיעַ יְשָׁמַע	Vacat	<i>Qui audit, audietur;</i>
	יְהַתְּרֵל יַחְדָּל	Vacat	<i>et qui relinquit, relinquetur.</i>
iv. 9	כְּסָמִים	<i>ζέα</i>	Vacat.
16	מִטְהַלְקֵם	<i>βάβδον ἄρτου</i>	<i>στερέωμα ἄρτου.</i>
v. 7	הַמְנַכֵּם	Vacat	<i>numerati estis.</i>
viii. 16	אוֹלָם	<i>προστάς</i>	<i>αἰλάμ.</i>
ix. 2	קֶסֶת	<i>κάστυ</i>	<i>μελανοδοχείον.</i>
xvi. 8	יָדַיִם	<i>μαστῶν</i>	<i>σιναλλαγῆς.</i>
10	מְשִׁי	<i>ψηλαφητῶ</i>	<i>ἀνθίμω.</i>
11	רַבִּיד	Vacat	<i>τορquem (κλοιόν).</i>

³⁵ Vid. Montef. in *Praelim.* pp. 47, 48.

³⁶ *De Bibliorum Textibus*, pp. 577, 578.

		Ed. 1 ^{ma} .	Ed. 2 ^{da} .
Ezech. xviii. 10	פָּרִיץ	Vacat	ἀμαρτωλόν.
xx. 6	צָבִי	στάσις	inclutum.
7	שְׁקִיץ	Vacat	ἀποκόμματα.
	בְּגָלוּלֵי	<i>in inquinamentis</i>	ἐν εἰδώλοις.
xxii. 16	וְנִחַלְתָּ בָּהֶן	<i>et contaminabo te</i>	Vacat.
18, 19	סִיג	στέμφυλον et γίγαρτον	κράμα.
xxvii. 11	גְּמָרִים	πυγμαῖοι	Vacat (prob. τετελεσμένοι).
xl. 43	שְׁפָתַיִם	ἐπιστάσεις	χείλη.
49	וּבַמַּעְלֹת	<i>et gradibus</i>	καὶ ἐπὶ ἔνδεκα (?).
xlii. 1	הַנִּזְרָה	separati	τοῦ γαζερά.
xliv. 18	בַּיַּעַץ	<i>in sudore</i>	busa.
Dan. i. 3	פְּרָתַיִם	ἐκλεκτῶν	τυράνων.

Hic satis mirari non possumus, Hieronymum, qui ad Jesaiam et XII Prophetas proluxa commentaria conscripsit, ad Psalmos autem in epistolarum commercio Aquilae tot lectiones excitavit, neque ad hos neque ad illos duarum ejus editionum ullam mentionem fecisse. Ne tamen ex silentio ejus temere colligamus, in ceteris libris Aquilae singularem tantum editionem existisse, alias istius interpretis duplices lectiones (non omnes, sed eas tantum quae potioris sunt fidei) quae a diversis testibus, sive duobus Graecis, sive Graeco et Syro-hexaplari, ei assignantur, nunc recensebimus.

Exod. i. 7	וַיִּשְׂרְצוּ	'A. καὶ ἐχέοντο [χόμενον	'A. καὶ ἐξείρψαν.
Lev. xvi. 8	לְעֵצָאֵל	'A. εἰς κεκραταιωμένον καὶ εἰς ἀπερ-	'A. εἰς τράγον ἀπολυόμενον.
Num. xi. 8	לְשֵׁד הַשָּׁמֶן	'A. τοῦ μαστοῦ ἔλαιον	'A. τοῦ πεφυραμένου ἐν ελαίῳ.
1 Reg. vi. 8	בְּאֵרְנוֹ	'A. ἐν λάρνακι	'A. ἐν ὕφει κουράς.
xxvi. 5	בַּמַּעְגָּל	'A. ἐν τῇ στρογγυλώσει	'A. ἐν τῇ καμπῇ.
2 Reg. viii. 7	אֵת שְׁלֹשֵׁי הַזָּהָב	'A. τοὺς κλοιοὺς τοὺς χρυσοῦς	'A. τὰς πανοπλίας τὰς χρυσᾶς.
4 Reg. xxiii. 7	הַקְּרָשִׁים	'A. τῶν ἐνδιηλλαγμένων	'A. τῶν πόρτων.
Psal. xxi. 17	בְּאֵרוֹ	'A. ἤσχυναν	'A. ἔδησαν (s. συνεπόδισαν).
xliv. 13	בְּתֹצָר	'A. θυγάτηρ Σόρ	'A. θυγάτηρ ἰσχυροῦ.
xliv. 9	שְׁמוֹת	'A. ἀφανισμούς	'A. demonstrationes.
xlvii. 15	עַל-מֹות	'A. ἀθανασία	'A. et super mortem renovabit.
lxxii. 21	וְנִשְׂתַּנְּן	'A. παρωξύνοντο	'A. πῦρ καπιζόμενον.
lxxiv. 4	לְהִסָּה	'A. αἰεί	'A. cantilena.
lxxix. 14	וְחִי שְׂדֵי	'A. καὶ παντοδαπὸν χώρας	'A. καὶ ζῶα χώρας.
lxxxix. 10	וְהִישָׁה	'A. ἀνήρ (שׂוֹן)	'A. festinatio.
cxviii. 120	סִמְרָה	'A. ἡλώθη	'A. ἔφριξεν

Jesai. xxix. 1	קָרִית קָנָה	'A. πολίχνη βιοτεύσεως	'A. πόλις παρεμβλήσεως.
xxx. 7	יִמְאָסוּן	'A. ἀπορρίψουσι	'A. ἀρνήσονται.
xxxiii. 20	מִזְעֵדָנוּ	'A. ἑορτῶν ἡμῶν	'A. τῶν συνταγῶν ἡμῶν.
lii. 5	יְהִלְלוּ	'A. παρανομοῦσιν	'A. <i>febunt</i> (Hieron.).
lxii. 8	תִּירוֹשׁ	'A. οἰνίαν	'A. ὀπωρισμόν.
Jerem. iii. 19	צָבִי	'A. ὀνομαστήν	'A. εὐδοξίας.
vi. 1	עַל-בֵּית הַכְּרָם	'A. ἐπὶ Βαιθχαρμά	'A. ἐπὶ οἶκον τοῦ ἀμπελῶνος.
xi. 9	קָשָׁר	'A. σύνδεσμος	'A. ἀθεσία.
xii. 5	וַיִּלְאֶקְהָ	'A. καὶ ἐξέλυσάν σε	'A. καὶ ἐμάχθωσάν σε.
	תַּתְּחַרְהָ	'A. ἐρείς	'A. <i>implicaberis</i> .
xxv. 38	הַיּוֹנָה	'A. περιστερᾶς 'A. τεθολωμένης	'A. μοναχῆς.
xxix. 17	הַשְּׁעָרִים	'A. τὰ πονηρά	'A. τὰ ἄβρωτα.
xxx. 7	רָנוּ	'A. ἀγάλλιᾶσθε	'A. αἰνεῖτε.
20	הַמּוֹ מְעִי	'A. ἤχησεν ἡ κοιλία μου	'A. ἐσεισθη τὰ ἔντεραί μου.
xxxiii. 6	עַתָּרַת	'A. εἰσακούειν	'A. ἴασιν.
xxxvi. 15	שָׁב	'A. ἐπίστρεψον	'A. κάθισον.
xxxvii. 16	אֶל-הַחֲזִיזוֹת	'A. εἰς τὰ ἐργαστήρια	'A. εἰς τὰς ταβέρνas.
21	כִּכְרֵי לֶחֶם	'A. κέχχαρ ἄρτου	'A. περίμετρον ἄρτου.
xxxviii. 26	מִפְּלִיאֵי תַחְנָתַי	'A. ῥίπτω ἐγὼ εἰμι τὸν ἐλείσμόν μου	'A. βάλλω ἐγὼ τὴν δέησίν μου.
xl. 10	אֶת-שִׁפְרִיר	'A. τὸ σπείρωμα	'A. τὸ σκάλιστρον.
12	וְעַפְהָ	'A. καὶ ἀναβαλεῖται	'A. καὶ σκαλεύσει (?).
xlvi. 1	הַמִּשְׁגָּב	'A. Μασογάβ	'A. ἡ ὑπερπαίρουσα.
12	וּנְבִלֵיהֶם	'A. καὶ τὰ κέρατα αὐτοῦ	'A. καὶ τὰ νέβελ αὐτοῦ.
37	גִּרְעָה	'A. κατατετμημένος (הַגִּרְעָה)	'A. ξύρησις.
xl. 14	הַצִּיר בְּגוֹיִם	'A. καὶ περιοχὴ ἐν τοῖς ἔθνεσιν	'A. καὶ πρεσβευτῆς εἰς τὰ ἔθνη.
19	אֶל-נְהָ אֵיתָן	'A. ἐπὶ τὸ κατοικητήριον τὸ ἀρχαῖον	'A. πρὸς εὐπρέπειαν στερεάν.
30	נָדוּ	'A. κινήθητε	'A. μεταναστεύμενοι.
l. 8	כְּעֵתוֹדִים	'A. ὡς ἔριφοι	'A. ὡς κερασταί (s. βασιλίσκοι).
lii. 17	וְאֶת-הַמְּכֹנֹת	'A. καὶ τοὺς μεχονῶθ	'A. καὶ τὰ ὑποστηρίγματα.
Ezech. i. 4	רוּחַ סְעָרָה	'A. πνεῦμα καταγίγς	'A. ἀνεμος πρηστῆρος (?).
Jon. iv. 6	קִיקְיוֹן	'A. κικεῶνα	'A. κισσόν (Hieron.).
Mich. iii. 12	עֵינֵי הַחֲקִיָּה	'A. λιθολογηθήσεται	'A. ὡς σωρὸς (s. λιθολογία) ἔσται.

His positis, quod fit in rebus quae ultra opinionationem procedere nequeunt, de *secunda* Aquilae editione relinquenda unicuique libera opinandi facultas.

CAPUT III.

DE SYMMACHI EDITIONE.

I. Symmachi historia. II. Utrum Symmachus an Theodotio versionem suam prius ediderit. III. De Symmachi versionis fide. IV. De Symmachi interpretis stylo. V. De duplici Symmachi editione.

I. *Symmachi historia.*

Inter tres post LXX Bibliorum interpretes notiores Symmacho secundus locus assignatus est, propter causam quam mox videbimus. Historiam ejus sic narrat, vel, si mavis, fabulatur, Epiphanius. Imperante Severo (A. D. 193-211) Symmachus quidam Samarita, ex eorum numero qui apud gentiles ejus sapientes habebantur, cum spe honoris et principatus, quem inter contribules suos appetebat, nescio qua de causa destitutus esset, ira permotus ad Judaeos transfuga factus est, reductoque arte chirurgica praepotio, *secundam* circumcisionem accepit: quo facto mox ad novam Sacri Codicis interpretationem, in perversionem earum quae apud Samaritas tunc temporis ferebantur, conficiendam se applicuit.¹ Eusebius tradit, Symmachum Ebionitam fuisse (quae haeresis fuit eorum qui Christum quasi merum hominem, Josephi et Mariae filium, suspiciebant, et legem Jndaicam a Christianis observandam esse contendebant); in cujus rei probationem commentarios ejus adhuc exstantes appellat, in quibus Ebionitarum haeresin argumentis e Matthaei Evangelio petitis adstruere videtur. Hos autem commentarios, teste Eusebio, una cum aliis ejus in S. Scripturam expositionibus, Origenes se a Juliana quadam, ad quam Symmachi chartae successionis jure pervenerant, accepisse affirmabat.² Haec tunc Eusebius, ad cujus auctoritatem accedit Hieronymus, qui *Judaeum* Aquilam, Symmachum autem et Theodotionem *Judaizantes haereticos*,³ *vere pauperes et Ebionitas, et semichristianos*⁴ vocat.

¹ Epiphani. De Mens. et Pond. 16 (Opp. T. II, p. 172): *Ἐν τοῖς τοῦ Σευήρου χρόνοις Σύμμαχος τις Σαμαρείτης τῶν παρ' αὐτοῖς σοφῶν, μὴ τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἔθνους, νοσήσας φιλαρχίαν, καὶ ἀγανακτήσας κατὰ τῆς ἰδίας φυλῆς, προπέρχεται Ἰουδαίοις καὶ προσηλυτεύει, καὶ περιτέμνεται δευτέραν περιτομήν. . . Οὗτος τοίνυν ὁ Σύμμαχος πρὸς διαστροφὴν τῶν παρὰ Σαμαρείταις ἐρμηνειῶν ἐρμηνεύσας τὴν τρίτην ἐξέδωκεν ἐρμηνείαν.* ² Euseb. Hist. Eccles. VI, 17: *Τῶν γε μὴν ἐρμηνευτῶν αὐτῶν δὴ τούτων ἰστέον Ἐβιωναίων τὸν Σύμμαχον γεγενηναί. . . Καὶ ὑπομνήματα δὲ τοῦ Συμμάχου εἰσέτι νῦν φέρεται, ἐν οἷς δοκεῖ, πρὸς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀποτεινόμενος εὐαγγέλιον, τὴν δεδηλωμένην αἴρεσιν κρατύνει. Ταῦτα δὲ ὁ Ὀριγένης, μετὰ καὶ ἄλλων εἰς τὰς γραφὰς ἐρμηνειῶν τοῦ Συμμάχου, σηραίνει παρὰ Ἰουδαίῳ τῶς εἰληφέναι, ἢ καὶ φησι παρ' αὐτοῦ Συμμάχου τὰς βίβλους διαδέξασθαι. Eu-*

sebius secutus est Hieron. in Catalogo Scriptorum Eccles. Cap. LIV (Opp. T. II, p. 894): "Aquilae scilicet Pontici proselyti, et Theodotiois Ebionaei, et Symmachi ejusdem dogmatis, qui in Evangelium quoque κατὰ Ματθαῖον scripsit commentarios, de quo et suum dogma confirmare conatur."

³ Hieron. Praef. in Job. (Opp. T. IX, p. 1082 ed. Migne).

⁴ Hieron. Opp. T. VI, p. 656. Huc non trahendus est (qui error est Thienii in libello mox allegando) alius Hieronymi locus in Comment. in Epist. ad Gal. (Opp. T. VII. p. 435): "Haec verba Ebiou haeresiarches, semichristianus et semijudaens, ita interpretatus est: *ὅτι ἕβρις θεοῦ ὁ κρεμύμενος.*" Nam nec Symmachus Ebionita *Ebion haeresiarches* appellari potest, et ejus versio loci Deut. xxi. 23 prorsus alia est.

Haec est summa eorum quae de nostro interprete a veteribus tradita sunt. Nuper quidem D. Abraham Geiger, in commentatione de Symmacho Bibliorum interprete lingua vernacula conscripta,⁵ conjecturam quandam in medio proposuit, videlicet Symmachum nostrum Talmudistam fuisse, eundemque cum eo qui in libris Talmudicis sub nomine סומכוס filii Josephi celebratur, quique discipulus fuit Rahbi Meiri, saeculo II exeunte aut III ineunte. Nostrum autem Symmachum scholae Meiri contra scholam Judae fautorem fuisse, arguentur V. D. e versione ejus loci Eccles. v. 3, ἐὰν εὐξῆ; quasi per particulam dubitativam ἐὰν interpres innuere voluisset, *melius esse omnino non vovere*, quod R. Meiri dogma fuit, repugnante altera schola. Porro ut probabile fiat, Symmachum Talmudistam Graecam linguam probe calluisse, adducitur dictum ejus quoddam philologicum: שטרקן ארבע שריקן שלש דינקן, h. e. τετράγων [immo τετράγωνον] significat *quatuor angulos habens*, τρίγων [τρίγωνον] *tres*, δίγων [!] *duo*. Cum vero in iis quae de Symmacho Talmudista narrantur, de Bibliis Hebraeis ab eo in linguam Graecam conversis altum silentium sit, nolumus in talibus argutiis diutius immorari.

II. *Utrum Symmachus an Theodotio versionem suam prius ediderit.*

Epiphanius, ut vidimus, Symmachum sub Severo imperatore versionem suam emisisse tradit. Deinde perguit: "Post hunc, tantillo elapso tempore (κατὰ πόδας ἐν τῷ ἐξῆς χρόνῳ), hoc est, imperante Commodus secundo, qui post antedictum Commodum Lucium Aurelium XIII annis imperavit, Theodotio quidam Ponticus etc."⁶ Sed hic immanis error est. Nam nullum Commodum imperatorem exstitisse praeter L. Aurelium, qui *ante* Severum, interpositis paucorum mensium imperatoribus Pertinace et Didio Juliano, per XIII annos regnavit, omnibus notum est. Quin et ipse Epiphanius non multo post imperatorum seriem repetens, haec habet: "Post Antoninum Pium regnavit M. Aurelius Antoninus, qui et Verus, annis XIX. Post hunc Commodus alius imperat annis XIII, cujus tempore floruisse diximus Theodotionem, qui quartam interpretationem edidit. Commodum hunc excipit Pertinax alius, et imperat menses sex. Huic succedit Severus alius cum Antonino filio, annis XVIII. Mortuo Severo succedit Antoninus [Caracalla];"⁷ de Symmacho prorsus silens. Epiphanii de duplici Commodus hallucinationem haud improbabiler inde repetit Montefalconius, quod ei penitus insederat falsa opinio, Theodotionem, quem sub Commodus floruisse ex veterum, fortasse ipsius Origenis, auctoritate noverat, Symmacho *posteriorem* fuisse. Utut sit, caecum ducem secutus est Auctor Epistolae versioni Harethi praepositae, cujus expositio haec est: "Interpretatio tertia erat versio Symmachi, qui e Samaritanorum doctis erat, vixitque inter Judaeos; fuitque hoc tempore Severi regis, post Aquilam annis circiter L. Interpretatio quarta, versio Theodotionis Marcionistae, qui Sinopensis etiam erat, floruitque tempore Commodi secundi regis, idque post Symmachum annis prope X."⁸ Errorem correxit (qui tamen ab Epiphanio sua se

⁵ Vid. *Jüdische Zeitschrift für Wissenschaft und Leben*, De Mens. et Pond. 17 (Opp. T. II, p. 172).
Erster Jahrgang, Breslau, 1862, pp. 62-64. ⁶ Epiphani.

⁷ Ibid. 18.

⁸ White (Rev. Joseph), *Letter* etc. p. 11.

accepisse testatur) Auctor Chronici Alexandrini sive Paschalis, qui postquam Theodotionis editionem in annum Commodi sextum coniecerat, ordine temporis procedens, Symmachi versionem anno Severi nono concinnatam esse affirmat. Quae cum ita sint, in hac duorum interpretum successione acquiescendum videtur; non ut quo anno aut etiam quo regno versionem suam uterque ediderit ullis certis rationibus definiri possit, sed simpliciter Theodotione Symmachum tempore nescimus quantulo posteriorem fuisse. Hieronymi quidem dicto fortuito in Commentario ad Jesai. lviii. 6, *Symmachum in Theodotionis scita concedentem torquem posuisse*, non multum tribuimus. Sed gravissimam esse Irenaei (qui Marci Aurelii et Commodi tempore, ac Severi quoque regni initio floruit) auctoritatem, qui de voce *veâvis* adversus Judaeos disputans, Theodotionis et Aquilae, qui ita interpretati essent, *non item Symmachi* meminerit, etiam D. Petavius, qui contrariae opinioni favet, scilicet Symmachum ante Theodotionem vixisse, ingenue fatetur.

III. *De Symmachi versionis fide.*

Praeter crimen Judaismi, quod ei una cum duobus sodalibus ejus nimis leviter impingitur, Symmachum ab Epiphonio notatum vidimus, quasi in perversionem (*διαστροφήν*) versionum Sacri Codicis a Samaritanis tunc temporis receptorum suam confecisset. Sed haec accusatio, quantum e reliquiis ejus adhuc exstantibus conjici possit, omni praetextu destituta est. E contrario in Gen. v rationes ejus chronologicae cum textu et versione Samaritanorum, quales nos manu terimus, contra supputationem LXXviralem concordant. Praeterea nostro interpreti a nonnemine objicitur, tanti ei fuisse a LXX discedere, ut etiam a S. Scripturae consuetudine desciscere non dubitarit, ut illos imperitiae nomine insimularet.⁹ Cui respondemus, neminem Hebraei archetypi sensum fideliter exprimere posse, nisi versioni LXX Seniorum, vetustate quantumvis venerabili, innumeris locis valere jubeat; id quod Hieronymi exemplo demonstratur, qui tum in Commentariis suis interpretationem LXXviralem acerrimis criminationibus insectatur, tum in versione Latina a se elaborata, ut mox declarabimus, prae ceteris omnibus interpretibus Symmachum ducem ac magistrum sibi proposuit.

IV. *De Symmachi interpretis stylo.*

Hieronymus in prooemio ad Chronicon Eusebianum trium interpretum, quoad styllum sive vertendi methodum, comparisonem instituit his verbis: "Quamobrem Aquila et Symmachus et Theodotion incitati, diversum paene opus in eodem opere prodiderunt; alio nitente verbum de verbo exprimere, *alio sensum potius sequi*, tertio non multum a veteribus discrepare."¹⁰ Idem passim in scriptis suis Symmachum laudat, quasi ceteris *manifestius et apertius* vertentem; talemque interpretem qui *non solet verborum κακοζηλίαν, sed intelligentiae ordinem sequi*.¹¹ E recentioribus Criticis instar omnium est Valckenaerii elogium, qui eum

⁹ Vid. Agellium ad Psal. lxxv. 15.

¹⁰ Hieron. Opp. T. VIII, p. 35 ed. Migne.

¹¹ Hieron. Opp. T. VI, p. 258.

quasi *Graecorum interpretum Antiqui Foederis castigatissimum* praedicat.¹³ Nec longe a scopo aberrat Montefalconius, cujus scrinia hic compilare non gravabimur: "Interpretatio Symmachi clarissima et elegantissima omnium est. Res ille, ut plurimum, apte ac dilucide exprimit, non verba singula scrupulose referre studet... Hebraismos raro sectatur; summopere curasse videtur, ne quidpiam in Graeca serie poneret, quod Graecum lectorem Hebraice ignarum offendere posset."¹⁴

Haec de Symmachi stylo in universum sufficiant: nunc de singulis ejus characteribus, cum LXX et Aquila comparatione facta, paulo fusius agamus.¹⁴

1. Constructiones Hebraeas, per copulas membratim concisas, Symmachus ad rotundiorem Graeci sermonis structuram participiorum ope accommodat. Exempla sint: Exod. v. 7: Ο'. πορευέσθωσαν καὶ συναγαγέτωσαν. Σ. ἀπερχόμενοι καλαμάσθωσαν. 4 Reg. i. 2: Ο'. δεῦτε καὶ ἐπιζητήσατε. Σ. ἀπελθόντες πύθεσθε. Psal. xxxvi. 2: Ο'. ἠσθένησαν καὶ ἔπεσαν. Σ. σφαλέντες ἔπεσον. Cant. v. 6: 'Α. ἔκλινεν, παρήλθεν. Σ. ἀπονεύσας παρήλθεν. Participii *absoluti* (quod dicitur) in tali accommodatione egregius est usus. Sic Job. xxxiv. 29: ✕ Θ. καὶ αὐτὸς ἠσυχίαν παρέξει, καὶ τίς καταδικάζεται; Σ. αὐτοῦ δὲ ἡρεμίαν δίδόντος τίς κατακρινεῖ; Psal. xxvii. 1: Ο'. μήποτε παρασιωπήσης ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθήσομαι κ. τ. ἐ. Σ. μὴ ἠσυχάσαντός σου ἀποθὲν μου ὁμοιωθῶ κ. τ. ἐ. Item in constructione Hebraeis familiari per praepositionem ἤ cum infinitivo: ut Psal. ix. 4: Ο'. ἐν τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου. Σ. ἀναστραφέντων τῶν ἐχθρῶν μου. Psal. xxix. 10: Ο'. ἐν τῷ καταβῆναι με (Σ. κατενεχθέντος μου) εἰς διαφθοράν. 1 Reg. xxii. 8: Ο'. ἐν τῷ διαθέσθαι τὸν υἱόν μου διαθήκην. Σ. συντιθεμένου τοῦ υἱοῦ μου. Ezech. i. 19: Ο'. ἐν τῷ ἐξαίρειν τὰ ζῶα. Σ. ἐπαιρομένων τῶν ζώων.

2. Pro duobus verbis Hebraeis constructionem elegantiosem per verbum et adverbium frequentat Noster. E.g. Psal. xxxii. 3: 'Α. ἀγαθύνετε ψάλατε. Σ. ἐπιμελῶς ψάλατε. Gen. iv. 2: Ο'. καὶ προσέθηκε τεκεῖν. Σ. καὶ πάλιν ἔτεκεν. Psal. xl. 9: 'Α. σὺ προσθήσει τοῦ ἀναστήναι. Σ. οὐκέτι ἀναστήσεται. Jon. ii. 5: Ο'. ἄρα (ἦΝ) προσθήσω τοῦ ἐπιβλέψαι με; Σ. ἴσως πάλιν προσβλέψω. Psal. lv. 7: Hebr. *commorantur, delitescunt*. Σ. συνήγοντο λάθρα. Vel per verbum et adjectivum; ut 4 Reg. ii. 10: Ο'. ἐσκήρυνας τοῦ αἰτήσασθαι. Anon. (qui proculdubio Symmachus est): δύσκολον ἤτήσω. Hierou.: *rem difficilem postulasti*.

3. Pro duobus nominibus in regimine positis, quorum posterius juxta usum Hebraeum prioris qualitatem exprimit, Symmachus Graeco more nomen et adjectivum adhibet. Sic Psal. liv. 24: Ο'. ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος. Σ. (ἄνδρες) μιαιφονοὶ καὶ δόλιοι. Psal. cl. 1: Ο'. ἐν στερεώματι δυνάμεως αὐτοῦ. Σ. ἐν τῷ στερεώματι τῷ ἀκαθαιρέτῳ αὐτοῦ.

4. Notiones ab Hebraeis per complexionem verborum expositas Noster uno vocabulo, quae Graecae linguae felicitas est, sive adjectivo sive adverbio apte et eleganter reddit. E.g. Prov. xv. 15: כַּבֵּל־בַּיָּדָי. Σ. ὁ εὐθυμῶν. Jesai. ix. 15: יִשְׂרָאֵל־נִשְׁכָּר. Σ. αἰδέσιμος. 1 Reg. xxv. 3: חֲבִיבֵי־לֵב. Ο'. ἀγαθὴ συνέσει. Σ. εὐδιανότητος. Ibid.: יִשְׂרָאֵל־עֲרֵב. Ο'. πονηρὸς ἐν ἐπιτηδεύμασι. Σ.

¹³ Vid. Hex. nostra ad 1 Reg. xxiii. 13.

¹⁴ Praeliminaribus, p. 54.

¹⁵ Montef. in

¹⁵ In hac parte lucubrationis

nostrae elaboranda plurimum nobis contulit C. A. Thiemii libellus, *Pro Puritate Symmachi Dissertatio*, Lips. 1755.

κακογνώμων. Job. xxxii. 19: $\text{קַלְהַפָּי נִלְיָי}$. Σ. οἶνος νέος ἀδιάπνευστος. Psal. lxxvii. 53: Ο'. (ὠδήγησεν αὐτοὺς) ἐν ἐλπίδι, καὶ οὐκ ἐδειλίασαν. Σ. ἀφόβους καὶ ἀπτοήτους. Jud. xviii. 7: Ο'. ἐπ' ἐλπίδι. Σ. ἀμερίμως. Job. xxxiv. 6: וַשֹּׁפֵר־לֵב . ✕ Θ. ἀνευ ἀδικίας. Σ. ἀναιτίως. Ezech. xxii. 29: וַעֲשִׂי נִלְבָּ . Σ. ἀκρίτως. Amos vi. 13: רַב־נִלְבָּ . Σ. ἀλόγως. Jesai. lii. 8: יַעַבְיָע . Ο'. ὀφθαλμοὶ πρὸς ὀφθαλμούς. Σ. ὀφθαλμοφανῶς. 2 Reg. xii. 8: $\text{הַעֲבִיבִי הַעֲבִיבִי}$. Σ. πολλαπλασίως.

5. Praepositionem עַל , quae apud Hebraeos latissimum usum habet, Symmachus non uno modo transfert. E.g. Gen. xxvii. 35: 'Α. ἐν ἐπιθέσει. Σ. δι' ἐνέδρας. Psal. xvi. 1: Ο'. οὐκ ἐν χεῖλεσι δολίοις. Σ. οὐ διὰ χειλέων δολίων. Psal. cxviii. 9: Ο'. ἐν τίνι. Σ. (juxta potiore scripturam) διὰ τίνος. Psal. cxviii. 109: Ο'. ἐν ταῖς χερσί μου. Σ. μετὰ χεῖράς μου.

6. Lingua Graeca nulla in re ceteris magis antecellit quam in particularum ejus varietate ac elegantia; quam rem in transferendis particulis Hebraeis non ita numerosis Noster in versionis suae exornationem et illustrationem convertere callebat. Exemplum primum sit particula כִּי , quae Aquilae et Theodotioni nil nisi πλὴν sonat; Symmacho autem ἀρα (1 Reg. xvi. 6), ὄντως (Psal. lxxii. 18), διόλου (Prov. xxii. 16. Cf. Hex. ad Psal. xxii. 5), ἴσως (Psal. cxxxviii. 11), ἴσως οὖν (Psal. lxxii. 13), μόνον (Thren. iii. 3), οὕτως (1 Reg. xxv. 21. Jerem. xvi. 19), ἀλλ' ὅμως (Jerem. xii. 1). Particula כִּי־אֵל praeter καίγε vertitur ἀλλὰ καίγε (Prov. xiv. 13), ἔτι (Psal. cxxxviii. 10), ἔτι καὶ (Psal. lxxxii. 9), καὶ ἔτι (Prov. xxv. 1), πρὸς, insuper (Eccles. i. 17. vii. 23. ix. 1), μέντοιγε (Job. xviii. 5?). כִּי־וְאֵל , ἀλλὰ καὶ (Hex. ad 4 Reg. xvi. 3), ἀλλὰ μὴν καὶ (Eccles. x. 3), καὶ δὴ (Jerem. xxxvi. 25). כִּי־וְאֵל , πόσῳ μᾶλλον (Job. iv. 19), ἀλλὰ πρὸς τούτοις (Psal. xliii. 10). כִּי־וְאֵל , πόσῳ μᾶλλον (1 Reg. xiv. 30. 2 Reg. iv. 11. xvi. 11. Job. xv. 16. xxv. 6). כִּי־וְאֵל , ἀξιώ (1 Reg. xv. 25. xxv. 25). כִּי־וְאֵל , δέομαι (4 Reg. xx. 3). כִּי־וְאֵל , ἐπέιτοιγε (1 Reg. xxv. 34), ἀλλὰ μὴν (Mich. iii. 8). כִּי־וְאֵל , καὶ μάλα (Hex. ad Gen. xlii. 21), ὄντως (Hex. ad 2 Reg. xiv. 5). כִּי־וְאֵל , ἀλλ' ὅμως (Jerem. vii. 8). כִּי־וְאֵל , ἐξῆς, s. κατὰ μέρος (Jerem. ix. 25). כִּי־וְאֵל , ἀφ' οὗ (Jerem. xx. 8. xlvi. 27). Postremo constructionem per μὲν et δέ, quae ab Aquilae saltem editione prorsus exsulat, Noster non invitus in rem suam convertit; e.g. Exod. xiv. 20: καὶ ἦν ἡ νεφέλη σκότος μὲν ἐκείθεν, φαίνουσα δὲ ἐντεῦθεν. Hos. vii. 1: καὶ κλέπτῃς μὲν εἰσηλθεν, ἐκδύον δὲ ληστῆριον ἕξω.

7. Idiotismos Hebraeos qua ratione Symmachus Graecis auribus accommodare studuerit, paucula ex innumeris specimina ad declarandum sufficiant. 1 Reg. iii. 4 (et passim): Ο'. ἰδοὺ ἐγώ. Σ. πάρεμι. 2 Reg. xii. 5: Ο'. υἱὸς θανάτου. Σ. ἄξιος θανάτου. Exod. v. 7: Ο'. καθάπερ χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Σ. καθάπερ καὶ πρότερον. 1 Reg. xix. 7: Ο'. ὡς ἐχθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. Σ. ὡς πρὸ μιᾶς καὶ πρίν. 2 Reg. v. 2: Ο'. καὶ ἐχθὲς καὶ τρίτην. Σ. ἀλλὰ καὶ πρίν. 1 Reg. xx. 25: Ο'. ὡς ἀπαξ καὶ ἀπαξ. Σ. ὥσπερ εἰώθει. 1 Reg. ix. 20: Ο'. μὴ θῆς τὴν καρδίαν σου αὐταῖς. (Σ.) μὴ μεριμνήσης. 1 Reg. xxv. 25: Ο'. μὴ δὴ θέσθω ὁ κύριός μου καρδίαν αὐτοῦ. Σ. μὴ πρὸς χθὲς, ἀξιώ. 1 Reg. xxx. 21: Ο'. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν τὰ εἰς εἰρήνην. Σ. καὶ ἠσπάσαντο αὐτούς. 2 Reg. ii. 6: Ο'. ποιήσω μεθ' ὑμῶν τὸ ἀγαθὸν τοῦτο. Σ. ἀμείψομαι ὑμᾶς τὴν χάριν ταύτην. His exemplis non annumerabimus Gen. ii. 17: Ο'. θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. Σ. θνητὸς ἔσῃ; quia haec versio, dum Hebraismi peregrinitatem vitat, explicatorem potius quam interpretem arguere videtur.

8. Locutiones figuratas vel duriusculas Noster aut plane eximit (ut Psal. xx. 13: Ο'. θήσεις αὐτοὺς ὠπτον. Σ. τάξεις αὐτοὺς ἀποστρόφους. Job. xxxi. 15: Ο'. γεγόναμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ (Σ.

ἐν ὁμοίᾳ τρόπῳ)), aut per particulas comparationis emollire studet. Hujus generis sunt: ἰ Reg. xliii. 1: ✕ υἱὸς ἐνιαυτοῦ (Σ. υἱὸς ὡς ἐνιαύσιος) Σαούλ ἐν τῷ βασιλεύειν αὐτόν. Psal. xliii. 4: Ἄ. ἐφαγον ἄρτον (Σ. ὡσεὶ ἄρτον). Psal. xxx. 22: Ὁ. ἐν πόλει περιοχῆς. Σ. ὡς ἐν πόλει περιπεφραγμένη. Psal. xxxviii. 6: Ὁ. ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου (Σ. ἰδοὺ ὡς σπιθαμὰς ἔδωκας) τὰς ἡμέρας μου. Psal. xliii. 2: Ὁ. ἡ γλῶσσά μου κάλαμος (Σ. ὡς γραφεῖον). Psal. lxii. 2: Ὁ. ἐν γῆ ἐρήμῳ. Σ. ὡς ἐν γῆ διψάδι. Prov. xv. 15: Bonus corde est convivium perpetuum. Σ. ὁ εὐθυμῶν ὡς ἐν πότῳ διαπαντός. Dan. x. 5 (de angelo): Θ. ἀνὴρ. Σ. ὡς ἀνὴρ. Zach. v. 1: Et vidi, et ecce! volumen volans. Σ. καὶ εἶδον ὡς εἶλημα πετόμενον. Gen. xv. 1: אֵלֹהִים אֲנִי וְאַתָּה אֵלֹהִים. Σ. ὑπερμάχομαι καθάπερ ὄπλον. Hic non praetereunda est lex a Symmacho sibi imposita, ut effata Sacri Scriptoris, quae notioni Dei ἀνθρωποπαθοῦς favere, aut majestati divinae ullo modo repugnare videantur, in versione sua variis artificiis mitiget. Sic Psal. xliii. 24: Ὁ. ἰνατί ὑπνοῖς, κύριε. Σ. ἰνατί ὡς ὑπνῶν εἶ, δέσποτα. Exod. xxiv. 10: Σ. καὶ εἶδον ὄραματι τὸν θεὸν Ἰσραήλ; ubi ὄραματι de suo intulit Noster. Jud. ix. 13 (de vino): Quod exhilarat deos et homines (וַיְשַׁמְּרוּ וַיְשַׁמְּרוּ). Σ. τὴν εὐφροσύνην τῶν ἀνθρώπων. Psal. lxxvii. 36: Et lactaverunt eum (Deum) ore eorum. Sic in Hebraeo; cum vero Deus ab hominibus fraude circumveniri non possit, Symmachus durius dictum pia circumlocutione emollit, vertens: καὶ ὡς παραλογιζόμενοι αὐτὸν ὑπελάμβανον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. Denique huc pertinere videtur locus insignis Gen. i. 27, de homine ad imaginem Dei creato; ubi dogmaticis suis praejudiciis nimium tribuens, Noster omnes sanae interpretationis leges pro nihilo habuit.¹⁶

9. Sed etiam ubi nulla intererat dogmatices quaestio, Symmachum in paraphrastae partes aliquando delapsum esse negari non potest. Nihil moramur verba ad sensum loci pleniorum efficiendum de suo assumpta; ut Psal. xxx. 20: Ὁ. (δ) ἐκρυψας (Σ. ἐκρυψας ἀπόθετον) τοῖς φοβουμένοις σε. Psal. lvi. 5: Ὁ. ἐκοιμήθην. Σ. εὐθαρσῶν ἐκοιμήθην. Jesai. xlv. 1: Ὁ. ἐγένετο εἰς θηρία. Σ. ἐγένετο ζώοις ἔκδοτα; et similia. Non carpinus circumlocutiones quae ad elegantiam Graeci sermonis pertinent; ut Psal. liv. 15: Ἄ. ἐγλυκάναμεν ἀπόρρητον (ἴδιον). Σ. ἐκονολογούμεθα γλυκείαν ὀμιλίαν. Eccles. vii. 30: Ὁ. ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλοὺς. Σ. περιειργάσαντο πολυπραγμοσύνην. Sed nullas hujusmodi excusationes admittere videntur loca quae nunc indicabimus: Gen. xviii. 25: Nonne judex totius terrae faciet justum? Σ. ὁ πάντα ἄνθρωπον ἀπαιτῶν δικαιοπραγεῖν, ἀκρίτως μὴ ποιήσης τοῦτο. 4 Reg. xxi. 16: Ὁ. (ἕως οὗ ἐπλησε τὴν Ἱερουσαλήμ) στόμα εἰς στόμα. Σ. ὡς περ ἀγγεῖον ἀχρι στόματος. Job. xxi. 13: Et in momento ad infernum descendunt. Σ. καὶ ταχέως ἄνοσοι καὶ ἀβασάνιστοι εἰς ἄδην κατέρχονται. Psal. xli. 4: Ὁ. ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος (Σ. ὡς ἄρτος συντάξέως μου). Jerem. xli. 5: Ὁ. εἰς οἶκον κυρίου. Σ. εἰς οἶκον κυρίου εἰσέτι ὄντα καὶ ἐλπιζόμενον. Ezech. xvi. 31: Ὁ. συνάγουσα μισθώματα. Σ. ἐν ἀξιοπιστίᾳ (honeste) συνάγουσα μισθώματα. Videndum tamen ne forte in uno et altero horum exemplorum verba scholiastae aut enarratoris versionis interpretis nostri male adhaeserint; id quod in tribus aliis locis (Exod. xv. 11. Thren. iii. 46, 47. Ezech. xvi. 45) accidisse vix dubium esse potest.

10. Vocabula Hebraea Graecis elementis scripta parcissime admittit Noster¹⁶; immo con-

¹⁶ Cf. Geiger *Symmachus* etc. p. 40 sqq. ¹⁶ Exempla ἀρσεῖθ Jerem. xix. 2; βόραρον Psal. ciii. 17. Cent. Cant. i. 17; fere sola sunt: ἀβρήχ Gen. xli. 43; ἀμὼν Jesai. xxxiii. 3; γαβδαρηνοὶ, θαβδαρηνοὶ etc. Dan. iii. 32; ἡδὰδ Jerem. xlviii. 33;

trariam culpam, modo sit culpa, in eum contulerit aliquis; videlicet quod propria nomina, quae sine translatione relinquenda erant, in Graece efferendo se torserit. Sic pro *Avā* (Gen. iii. 21) *Zωογόνος*; pro *Ἰεδεδεδὶ* (2 Reg. xii. 25) *Ἀγαπητὸς κυρίου*; pro *Ἐδὲμ* nunc (*παράδεισον*) *ἀνθηρόν* (Gen. ii. 8), nunc (*παράδεισον*) *τῆς ἀκτῆς* (Gen. ii. 15), nunc *παγκαρπία* (Psal. xxxv. 9) prava affectatione venditat. Ejusmodi sunt: Num. xxi. 11: *אֲרָרַת*. *Ο'* ἐν *Ἀχαλαί*. *Σ.* ἐν τοῖς βουνοῖς; Deut. xxxii. 49: *הָרַרְתָּ אֶת־הָרַר*. *Ο'* τὸ ὄρος τὸ *Ἀβαρίμ*. *Σ.* (τὸ ὄρος) τῶν διαβάσεων; Jesai. xix. 18: *עַרְרָה עַרְרָה*. *Ἀ. Θ.* πόλις *Ἀρές*. *Σ.* πόλις ἡλίου. In regionum nominibus ponendis tres interpretes pro *Ἀραράτ* (Gen. viii. 4) *Ἀρμενία* ediderunt; sed solus Symmachus pro *Ἐλλασάρ*, *Ἐλάμ* et *ἔθνων* (Gen. xiv. 1) *Πόντον*, *Σκυθῶν* et *Παμφυλίας* vereor ne curiosius quam verius suffecerit. Quinetiam si quando nomen Hebraeum ab eo retineatur, Graecam quandam speciem induere cogitur; ut *οἱ Ρουβηλαῖοι*, *οἱ Γαδαῖοι*, *οἱ Μανασσαῖοι* (Deut. xxix. 8); *οἱ Χερηθαῖοι καὶ οἱ Φεληθαῖοι* (2 Reg. viii. 18), et similia.

11. Cum inter omnes constet, Symmachum linguam Graecam tunc temporis florentem optime omnium interpretum nostrorum calluisse, plurimas voces et locutiones ad reconditiorem Graecitatem pertinentes in opere ejus reperiri nemo mirabitur. Harum vel insigniores tantum enumerare cum nimii laboris et taedii foret, fas sit nobis, speciminis gratia, lectorem remittere ad Hexapla nostra in Lev. xxvi. 43. Jos. xviii. 1. 1 Reg. xvi. 23. Neh. vi. 11. Ezech. xxiii. 5.

12. Aquilae in commendationis loco posuimus, Hieronymum in Hebraeis vertendis non raro vestigiis ejus instituisse. Sed quid de Symmacho dicamus, quem tam presse secutus est magnus ille interpres Latinus, idemque literis Hebraeis et Graecis non mediocriter eruditus, ut aliquando nobis successerit, ex Hieronymi Latinis Symmachi Graeca vel sine nomine exsistentia, vel etiam prorsus deperdita, satis probabiliter extricare? ¹⁷ Hujus imitationis exempla in decursu operis nostri occasione data notavimus, e quibus selectum numerum hic uno conspectu legentium oculis subijcere non gravabimur.

Exod. ix. 17: *אֲרָרַת לְלִיָּהוּ מִן־הָרַר*. Sym. (ἔτι σὺ) *κατέχεις (τὸν λαόν μου)*; Hieron. in Div. Bibl. et Vulg.: *Adhuc retines populum meum?* Num. xxv. 8: *אֲרָרַת לְלִיָּהוּ*. Sym. *εἰς τὸ πορνεῖον*. H. V. in *lupanar*. Deut. xxxiii. 8: *Thummim tui et Urim tui sint viro pio tuo, quem tentasti ad Massah, contendisti cum eo super aquas Meribah*. Sym. *τελείβτης σου καὶ διδαχὴ σου τῷ ἀνδρὶ τῷ ὁσίῳ, ὃν ἐπέρασας ἐν δοκιμασίᾳ, ἐδοκίμασας (leg. ἐδίκασας) αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας*. H. V. *Perfectio tua et doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, et judicasti ad aquas contradictionis*. Jos. x. 42: *אֲרָרַת מִן־הָרַר*. Sym. *ἠχμαλώτευσεν μὲν ὄρμη*. H. V. *uno cepit impetu*. Jud. ix. 6: *אֲרָרַת מִן־הָרַר*. Sym. *παρὰ τὴν δρῦν τὴν ἐστῶσαν ἐν Σικίμοις*. H. V. *juxta quercum quae stabat in Sichem*. Jud. xv. 19: *אֲרָרַת מִן־הָרַר*. Sym. *τὴν μύλην*. H. V. *molare dentem*. 1 Reg. i. 18: *Et vultus ejus non erat ei amplius*. Sym. (καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς) *οὐ διετράπη (ἔτι)*. H. V. *vultusque illius non sunt*

θαρῶς Dan. x. 6; *μαζῆρ* Zach. ix. 6; *σεραφεῖν* Jesai. vi. 2; *σοῦρ* Jesai. x. 26; *ᾠφάξ* Prov. viii. 19; *ᾠχίμ* Jesai. xiii. 21. Semel atque iterum, posito Hebraeo vocabulo, Graecum idem sonans subjungit; ut Exod. xii. 11: *φασέχ ἰπερμάχησις*; Eccles. vii. 8: *μαθανὰ τουτέστι δῶρον*; qui usus Marenum evangelistam (Cap. vii. 7) Graecorum in commodum scri-

bentem revocat. ¹⁷ Geiger *Symmachus etc.* p. 60: "Und so mag sich noch manches verborgene Gut des Symmachus in der Speichern des Hieronymus und der Vulgata befinden." Vid. Hexapla nostra ad Lev. xiv. 36. Num. xxiii. 10. 1 Reg. ix. 20. xi. 5. xii. 3. xv. 48. xxi. 5. 2 Reg. xxiii. 8. 4 Reg. v. 26. Jesai. lvi. 12. Hos. xi. 3.

amplius in diversa mutati. 1 Reg. ix. 24: Sym. ὅτι ἐπίτηδες (לְמַחְצוֹת) τετήρηται σοι. H. V. quia de industria serratum est tibi. 1 Reg. xxiii. 13: Οὐ καὶ ἐπορεύοντο οὐδ' ἄν (רָשָׁנָם) ἐπορεύοντο. Eleganter Sym. καὶ ἐρρέμβοντο ὅπουδῆποτε. H. V. huc atque illuc vagabantur incerti. 1 Reg. xxv. 18: Et centum uvas passas (סַפְסָפִים). Sym. καὶ ἑκατὸν ἐνδέσμους (σταφίδος). H. V. et centum ligaturas uvae passae. 2 Reg. x. 6: נִבְּשׂוּ בְדָרָךְ. Sym. ἐκακούργησαν πρὸς Δαυίδ. H. V. injuriam fecissent David. 2 Reg. xii. 14: פָּנִינִי בְּיָדֶיךָ. Sym. ὅτι βλασφημησάσαι ἐποίησας. H. V. quoniam blasphemare fecisti. 3 Reg. x. 11: יָצְיִי מִלְּמַנִּים. Sym. ξύλα θύϊνα. H. V. ligna thyina. 3 Reg. xvi. 3: מִבְּעִיר אֲחֵרִי בְּעֵץ. Sym. τρυγίσσω τὰ ὀπίσω Βαασά. H. V. demetam posteriora Baasa. 4 Reg. ii. 14: Sym. ποῦ κύριος ὁ θεὸς Ἑλίου καὶ νῦν (אֵי הוּא ה' הַנִּיחָנוּ); H. V. Ubi est Dominus Deus Eliae etiam nunc? Psal. x. 2: Sym. ὅτι οἱ θεομοὶ (תְּהִימוֹת, fundamenta) καθαιρεθήσονται. H. quia leges dissipatae sunt. Psal. xxxiv. 16: Cum prafanis sannionibus placentue. Sym. ἐν ὑποκρίσει φθέγμασι πεπλασμένοις. H. in simulatione verborum fictorum. Psal. xxxvi. 7: מְזֻמָּה. Sym. ἃ ἐνθυμεῖται. H. quae cogitat. Psal. lvii. 6: חֹזֵר קְבָרִים מְבַרְכֵם. Sym. ἐπαστοῦ ἐπὸς σεσοφισμένου. H. nec incantatoris incantationes callidas. Psal. lix. 10: Super Edom projiciam calcem meam. Sym. ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβήσομαι τῷ ὑποδήματί μου. H. Super Idumaeam incedam calcamento meo. Psal. lxxii. 4: Quia non sunt vincula (חַבְלֵי מוֹת) in morte eorum, et pingue est corpus eorum (גִּבּוֹרֵם). Sym. ὅτι οὐκ ἐνεθυμοῦντο περὶ θανάτου αὐτῶν στερεὰ γὰρ ἦν τὰ πρόπυλα αὐτῶν. H. Quia non recogitaverint de morte sua, et firma sunt vestibula eorum. Psal. lxxvi. 12: Sym. ἀνεμνησκόμεν τὰς περινοίας κυρίου (מִיַּעַלְלֵי הַיָּמִים), ἀναπολῶν τὰ ἀρχαῖα τεράστια σου. H. Recordabor cogitationum Domini, reminiscens antiqua mirabilia tua. Psal. lxxxvi. 4: Sym. ἀναμνήσω ὑπερηφανίαν (גִּבּוֹרֵם). H. commemorabo superbiae. Psal. cxviii. 112: לְעַלְלֵם עֵקֶב. Sym. εἰς μισθαποδοσίαν αἰώνιον. H. propter aeternam retributionem. Jesai. liv. 8: בְּשֹׁפְטֵי קֶנֶף. Sym. ἐν ἀτόμφ ὀργῆς. H. V. in memento indignationis. Jesai. lvi. 11: מִקְצֵהוּ. Sym. ἀπ' ἄκρου ἕως ἑσχάτου. H. V. a summo usque ad novissimum. Jerem. vi. 2: O pulchra et delicata, excindam (דְּמִיתִי) filiam Sion. Sym. τῇ ὠραία καὶ τῇ τρυφερῇ ὁμοίωσα τὴν θυγατέρα Σιών. H. V. Speciosae et delictae assimilavi filiam Sion. Jerem. xxxvi. 18: Ex ore ejus praelegit (יִקְרֵי) mihi. Σ. ἀπὸ στόματος αὐτοῦ ἔλεγεν, ὡς ὁ ἀναγινώσκων πρὸς μέ. H. V. Ex ore suo loquebatur, quasi legens ad me. Jerem. xxxviii. 4: Sym. ἐπίτηδες γὰρ (כִּי עַל-לֵבִי) αὐτὸς παρήσιν τὰς χεῖρας. H. V. de industria enim dissolvit manus. Ezech. v. 3: בְּבִצְרֵי. Sym. ἐν ἄκρῳ τῷ ἱματίῳ σου. H. V. in summitate pallii. Ezech. viii. 10: סְבִיב סְבִיב. Sym. κύκλω διόλου. H. V. in circuitu per totum. Ezech. viii. 11: לְפָנֵינוּ. Sym. πρὸ τῶν γραφῶν. H. V. ante picturas. Ezech. xvii. 3: תַּתְּמֵן. Sym. τὸ ἐγκάρδιον. H. V. medullam. Hos. iii. 3: תִּסְבֵּי לִי. Sym. προσδοκῆσεις με. H. V. expectabis me. Hos. vii. 14: יִתְגַּדְּלוּ. Sym. ἐμηρυκῶντο. H. V. ruminabant. Amos vi. 7: Sym. καὶ περαιοθήσεται ἔταιρεία τρυφητῶν. H. V. et auferetur factio lascivientium.

Porro in Hieronymi versione hexaplari libri Jobi, in nonnullis locis rejecta Theodotionis versione, quae textum LXXviralem, ut hodie legitur, invasit, Symmacho praerogativam dedit; ut videre est in Hexaplis nostris ad Cap. xxi. 11, xxxii. 11, 12, 13-17. xxxiv. 23. xxxvii. 10.

V. De duplici Symmachi editione.

Quae de Aquilae duplici editione, vel potius *secundis curis*, disputavimus, ad alteram Symmachi editionem eo magis accommodari possunt, quod vestigia hujus operis longe pauciora et incertiora sunt. Et primum de locis sane paucissimis, in quibus Hieronymus secundam Symmachi editionem diserte appellat, videndum. Sic igitur ille in Commentariis ad Jerem. xxxii. 30: "Symmachi prima editio et Theodotio *solos* (μόνοι) interpretati sunt. Secunda quippe Symmachi vertit *διόλου*." Item ad Nah. iii. 1: "Symmachus autem *ἀποτομίας πλήρης*, quod possumus dicere *crudelitate* vel *severitate plena*. In altera ejus editione reperi *μελοκοπίας πλήρης*; id est, *sectionibus carniū et frustis per membra conscissis*." Postremo ad Jerem. xx. 2, 3: "Pro *nervo*, quem nos diximus . . . Symmachus *βασανιστήριον*, sive *στρεβλωτήριον*, quod utrumque *tormenta* significat." Et mox: "Pro *pavore*, quod in Hebraico scriptum *MAGUR* . . . Symmachus *ablatum*, sive *congregatum* et *coactum*, interpretatus est." In quibus tamen duobus exemplis utrum de duplici Symmachi editione, an de diversis prophetae locis Hieronymi verba intelligenda sint, pro certo definiri nequit.

Haec sunt sola S. Scripturae loca, ad quae secundae Symmachi editionis mentio fit. Nunc recensenda sunt loca paulo numerosiora, in quibus duae interpretationes, a diversis auctoribus Symmacho attributae, ex hypothesi duplicis editionis inter se conciliari solent. Haec fere sunt:

Exod. xxviii. 14	שָׁרָשָׁר	'A. Σ. ἀλύσεις	'A. Σ. σύσφιγκτα.
xxx. 4	לְבָתִים	Σ. Θ. εἰς θήκας	Σ. εἴσοδοι.
Num. xi. 8	לֶשֶׁד	Σ. εἰς λίπος	Σ. πιότητος.
Jud. i. 15	גִּלְתָּ	Σ. κτήσιν	Σ. ἀρδέϊαν.
1 Reg. xxv. 35	נִשְׂאָן	Σ. καὶ ἐτίμησα	Σ. καὶ ἐνετράπην.
2 Reg. viii. 18	פְּהָיִים	Σ. σχολάζοντες	'Εβρ. Σ. 'A. ιερείς.
4 Reg. iii. 4	נֶקֶד	Σ. ἦν τρέφων βοσκήματα	Σ. ἀρχιποιμήν.
Psal. ii. 4	וְלֵעַג-לְמֹו	Σ. καταγέλασει αὐτούς	Σ. καταλάσει αὐτῶν.
xlvi. 19	וְתַטְּ אֲשֶׁרְנוּ מִנִּי אֲרָקָה	Σ. οὐδὲ μετεκλίθητὰ ὑπορθοῦντα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου	Σ. καὶ ἐξέκλιναν τὰ διαβήματα ἡμῶν ἀπὸ τῶν τρίβων σου.
lxxii. 7	וַיִּצְּ מִחֶלֶב	Σ. προέπιπτον ἀπὸ λιπαρότητος	Σ. ἐξῆΰσαν ἀπὸ λίπους.
ciii. 22	וַיִּסְרָן	Σ. ὑποχωρήσουσι	Σ. συσταλήσουται.
Cant. Cant. i. 6	וַיִּשְׁפֹּתֵנִי	Σ. ὅτι παρενέβλεψέ με	Σ. ὅτι καθήψατό μου.
v. 11	כֶּתֶם פָּז	Σ. ὡς λίθος τίμιος Σ. χρυσίον	Σ. ἐπίσημος χρυσολίθοις.
Jesai. v. 30	וַיִּנְהֶם עָלָיו	Σ. καὶ ἤχησει ἐπ' αὐτοῦ	Σ. καὶ καλέσει αὐτούς.
xiii. 3	גִּאֲוֹתַי	Σ. ἐν τῷ δοξασμῷ μου	Σ. τῇ ὕβρει μου.
xli. 1	הִדְרִישׁוּ	Σ. δουλεύσατε	Σ. σιωπήσατε.

Jerem. vi. 11	נְלֵאֲתִי הַכִּיל	Σ. <i>fatigatus sum tolerans</i> (ἐκοπίασα ἀνεχόμενος)	Σ. <i>laboravit tolerare.</i>
xv. 16	וְאֵלֵם	Σ. τροφή μοι	Σ. καὶ προσεδεχόμενη αὐτούς.
xli. 17	לְצַר־אֲשָׁר	Σ. τοῖς ἐχόμενα	Σ. τῇ κατέναντι.
Thren. i. 8	לְנִידָה	Σ. σίκχος	Σ. ἀνάστατον.
16	שׁוֹמְמִים	Σ. ἔρημοι	Σ. στυγνοί (s. σκυθρωποί).
iii. 20	תְּשִׁיחַ	Σ. ἐαυτῇ προσλαλήσει	Σ. κατακάμπτεται.
Ezech. i. 4	רִיחַ סַעֲרָה	Σ. πνοή καταιγιζομένη	Σ. πνοή θυέλλης (?).
iii. 13	וְקִרְוֵה	Σ. καὶ σύγκρουσιν	Σ. καὶ ψόφον.
v. 3	בְּכַנְפֵיהֶם	Σ. ἐν τοῖς κρασπέδοις σου	Σ. ἐν ἄκρω τοῦ ἱματίου σου.
xiii. 18	כְּסֻתוֹת	Σ. ὑποστρώματα	Σ. ὑπαγκώνια.
xix. 14	שֶׁבֶט לְמִשׁוֹל	Σ. σκῆπτρον εἰς τὸ ἐξουσιάζειν	Σ. εἰς σκῆπτρον βασιλικόν.
xx. 6	עֲבִי	Σ. <i>religio</i> (θρησκεία)	Σ. στάσις.
26	לְמַעַן אֲשַׁמֵּם	Σ. <i>ut deleam eos</i>	Σ. ἵνα πλημμελήσωσιν.
Hos. vi. 9	אִישׁ זָדוֹנִים	Σ. ἀνδρὸς ὑποκριτοῦ	Σ. ἀνδρὸς ἐνεδρευτοῦ.
vii. 14	כִּי יִלְלוּ עַל־מִשְׁכָּבוֹתָם	'Α. Σ. ἀλλὰ ἀσελγῶς ἐλάλησαν ..	Σ. ἀλλ' ἢ ἐχρεμέτισαν ἐν κατακλίσεσιν αὐτῶν.
ix. 7	מִשְׁנָע	Σ. ἐννεός	Σ. κραπαλῶν (s. κεκραπαληκός).
xii. 11	כְּגֵלִים	Σ. ὡς βάτραχοι	Σ. ὡς σωροὶ λίθων.
xiii. 3	מִאֲרָבָה	Σ. ἀπὸ ἀκρίδων	Σ. ἀπὸ ὀπῆς.
14	קִטְבָּה	Σ. ἀπάντημά σου	Σ. ἀκηδία σου.
Amos i. 11	רִחְמִיו	Σ. σπλάγχνα ἴδια	Σ. ἔντερα αὐτοῦ.
Habac. ii. 5	לֹא יִנְהָה	Σ. οὐκ εὐπραγήσει	Σ. οὐκ εὐπορήσει.
Zach. v. 1	מִגְלָה עֶפְדָּה	Σ. κεφαλὴς πετομένη	Σ. ὡς εἶλημα πετόμενον.

Habes segetem lectionum diversarum satis pusillam; e quarum numero si eximas eas quae vel scribarum in nominibus ponendis oscitantiae, vel versioni Syro-hexaplati paulo liberiori imputandae sint, Symmachi *secunda editio* veremur ne pro mera ignorantiae excusatione habenda sit.

CAPUT IV.

DE THEODOTIONIS EDITIONE.

I. Theodotionis historia. II. De Theodotionis versionis scopo et indole. III. De Theodotionis interpretis stylo.

I. *Theodotionis historia.*

Auctore Epiphano, Theodotio patria Ponticus fuit, religione autem Christianus de schola Marcionis haeresiarchae Sinopitae; qui cum haeresi suae nescimus qua de causa succenseret, ad Judaismum defecit, et circumcisionem accepit: quo facto, ne quid historia ejus ab iis quae de Aquila et Symmacho traduntur declinaret, Hebraeas literas edidicit, et versionem ipse suam aggressus est.¹ Quod ad gentem ejus attinet, dissidet Irenaeus, qui Ephesium eum vocat, de conversione ejus ad Judaismum cum Epiphano consentiens.² E contrario fuisse Theodotionem pariter ac Symmachum de secta Ebionitarum, pluribus in locis, ut vidimus, testatur Hieronymus, quamvis in Prologo in Daniele rem in dubio relinquere videtur, cum ait: "Illud quoque lectorem admoneo, Daniele non juxta LXX interpretes, sed juxta Theodotionem Ecclesias legere, qui utique post adventum Christi incredulus fuit, licet eum quidam dicant Ebionitam, qui altero genere Judaeus est."³ Ceterum de aetate ejus, dum in quaestione de Symmachi aetate versabamur, probabiliter pronuntiavimus; videlicet eum Symmacho priorem fuisse, et, si quid veteribus tribuendum, imperante Commodus (A. D. 180-192) versionem suam concinnasse.

II. *De Theodotionis versionis scopo et indole.*

Ut Aquilae in vertendo in primis propositum fuit verbum de verbo exprimere, Symmacho autem sensum potius sequi, sic Theodotioni in suo opere ornando illud potissimum in votis fuisse videtur, *non multum a veteribus*, hoc est, a LXX interpretibus, *discrepare*;⁴ ita tamen

¹ Epiph. De Mens. et Pond. 17 (Opp. T. II, p. 172): Μετὰ τοῦτον δὲ κατὰ πόδας ἐν τῷ ἐξῆς χρόνῳ . . . Θεοδοτίων τις Ποιτικός ἀπὸ τῆς διαδοχῆς Μαρκίωνος τοῦ αἰρεσιάρχου τοῦ Σινοπιτίου, μηνίων καὶ αὐτὸς τῇ αὐτοῦ αἵρεσει, καὶ εἰς Ἰουδαϊσμόν ἀποκλίνας, καὶ περιτομηθεὶς, καὶ τὴν τῶν Ἑβραίων φωνὴν καὶ τὰ αὐτῶν στοιχεῖα παιδευθεὶς, ἰδίως καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε. ² Iren. adv. Haeres. III, 24: ὡς Θεοδοτίων ἠρμήνευσεν ὁ Ἐφέσιος καὶ Ἀκύ-

λας ὁ Ποιτικός, ἀμφότεροι Ἰουδαῖοι προσήλυτοι. ³ Hieron. Opp. T. V, p. 620. ⁴ Epiph. De Mens. et Pond. 17 (T. II, p. 173): Διὸ τὰ πλείστα τοῖς αβ συναδόντως ἐξέδωκε· τριβὰς γὰρ εἶχεν οὗτος τὰς πλείστας ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν αβ. Hieron. Opp. T. X, p. 120 ed. Migne: "Juxta Theodotionis dumtaxat editionem, qui simplicitate sermonis a LXX interpretibus non discordat." Idem Opp. T. IX, p. 1079 ed.

ut quae ab illis vel absurde conversa, vel prorsus praeterita fuissent, ipse ad Hebraei archetypi normam emendaret et suppleret. Prioris generis culpae insigne exemplum est Danielis liber, cujus versio LXXviralis tam putide et praepostere jacet, ut nulla manu medica ad Ecclesiae usus accommodari possit; unde accidit, ut illa seposita et velut antiquata, Theodotionis editio in locum ejus successerit. Quod vero ad *defectus* veteris versionis attinet, testis sit textus Jobi LXXviralis (qui vocatur), ut in exemplari Romano hodie legitur, cujus fere sexta pars, nulla adhibita discriminis nota, Theodotioni debetur; *discriminis notam* dico, quia discrimen ipsum cuius Graeca cum Hebraeis paulo attentius comparanti haudquaquam obscurum erit. Etiam Jeremiae vaticiniorum haud exigua pars, quae apud LXX defecerat, in libris hexaplaribus de Nostro suppleta est, cujus pericopae prolixiores sunt Cap. xxxiii. (Gr. xl.) 14-26, et Cap. xxxix (Gr. xlvj.) 4-13.

E libris canonicis Jeremiae Threnos Aquilam et Theodotionem in versionibus suis praetermisisse, e male intellecto Origenis loco olim credebatur;⁵ quam opinionem quod ad Aquilam attinet, aperte falsam, quod vero ad Theodotionem, parum verisimilem esse, in Monito ad Threnos demonstravimus.

Libros V.T. apocryphos tres interpretes non vertisse res nota est; sed ex hac generali propositione excipiendae sunt, praeter Jobi epimetrum in fine Cap. xlii, Danielis pericopae, Susanna, Canticum Trium Puerorum, et Bel et Draco, quas in Theodotionis quoque editione locum suum retinuisse constat. Estherae vero additamenta (quae vocantur) *nec in Hebraco, nec apud ullum ferri interpretum* diserte testatur Hieronymus.⁶

III. De Theodotionis interpretis stylo.

Theodotionis stylus simplex et gravis est, et, ut jam observavimus, inter Aquilam et Symmachum medium locum occupat, quorum interpretationibus, desertis per occasionem Seniorum vestigiis, non raro se adjungit. Interdum vero, relictis ceteris omnibus, novam viam sibi secat: e. g. Gen. i. 28: וַיִּרְרֵוּ בְרִיּוֹת. Ὁ. καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων. Ἀ. καὶ ἐπικρατεῖτε ἐν ἰχθύϊ. Σ. καὶ χειροῦσθε τοὺς ἰχθύας. Θ. (ex usu Syrorum) καὶ παιδεύετε ἐν τοῖς ἰχθύσι. Rursus Gen. iv. 4 pro Hebraeo וַשׁׁוּׁר, et *respexit*, quod τοῖς Ὁ ἐπέιδεν, Aquilae ἐπεκλίθη, Symmacho ἐτέρφθη sonat, Theodotio paulo argutius ἐνεπύρισεν posuit, modum approbationis, per ignem scilicet, juxta traditionem Rabbiorum, innuens. Styli autem proprietates, qua Noster a ceteris interpretibus maxime differt, mos est ejus voces Hebraicas, etiam eas quarum translatio non ita difficilis erat, ἀνερμηνεύτους relinquenti, Graecis tantum characteribus pro Hebraicis positis. Hic usus, ab Aquila et Symmacho, ut supra declaravimus, parcius admissus, a Theodotione adeo frequentatus est, ut propter hanc in primis causam *indocti* interpretis nota a Montefal-

Migne: "Quasi non et apud Graecos Aquila, Symmachus et Theodotio, vel verbum e verbo, vel sensum e sensu, vel ex utroque commixtum et medie temperatum genus trans-

lationis expresserint." ⁶ Hodius *De Bibliorum Textibus*, p. 584. ⁵ Opp. T. IX, p. 1445 ed. Migne.

conio ei inusta sit. Sed prius quam ultra progredimur, operae pretium erit catalogum verborum Hebraeo-Graecorum, quae in Theodotionis reliquiis obvia sunt, ordine alphabetico exhibere, praesertim cum maxima eorum pars in Lexicis ad versiones V. T. Graecas concinnatis desiderentur.

- ἀγανῶθ* Jesai. xlii. 24.
ἀγγαί Anon. 2 Paral. xxvi. 9.
ἀγγὺν Jesai. xix. 15.
ἀγουγίμ Anon. 2 Paral. ix. 10.
ἀγούρ Jesai. xxxviii. 14.
ἀδαμὰ Gen. ii. 7. iii. 18. Deut. xxi. 23. 'A. Θ. Ezech. xx. 38.
ἀδωνί Zach. i. 9. iv. 4.
ἀζαζήλ Anon. Lev. xvi. 10, 26.
ἀζαρά Ezech. xliii. 14.
ἀμαδαρῶθ Anon. Jud. v. 22.
ἀναθῶθ (potius *ἀδανῶθ*) Anon. 1 Reg. xv. 32.
ἀραβὰ Job. xxxix. 6. Jesai. xli. 19. Jerem. xxix. 4, 5.
ἀρσ Jesai. xvii. 9.
ἀρσειθ 'A. Σ. Θ. Jerem. xix. 2.
ἀσιδὰ Joh. xxxix. 13. Ο'. Θ. Jerem. viii. 7.
ἀφέκ (έν) Ezech. xxvii. 16.
ἀχι Joh. viii. 11.
βακελλήθ 4 Reg. iv. 42.
βαραμείμ Ezech. xxvii. 24.
βεδὲκ Ezech. xxvii. 27.
βεθθειείμ 4 Reg. xxiii. 7.
βελιὰλ (υίοί) Jud. xix. 22.
βραθὺ Jesai. xxxvii. 24. xli. 19.
γαβείμ 'A. Σ. Θ. Jerem. lii. 16.
γασαρηνοί Ο'. Θ. Dan. ii. 27.
γασερά (τὸ) Ezech. xli. 13.
γαλιμὰ Ezech. xxvii. 24.
γαρείμ, γαρὲμ Ο'. Θ. 4 Reg. ix. 13.
δαὰρ Jesai. xli. 19.
δαβείρ Psal. xxvii. 2.
δαρῶρ Anon. Lev. xxv. 10.
δερῶρ Ezech. xlvi. 17.
δοc Jesai. xl. 15.
ἐγλαὰδ (s. *ἐγλαὰθ*) Anon. 4 Reg. iv. 34.
ἐδδὲν (s. *ἐδδίμ, s. γεδδειμ*) Jesai. lxiv. 6.
ἐλειλείμ Anon. Lev. xix. 4. xxvi. 1.
ἐλμωνί 1 Reg. xxi. 2.
ἐλωείμ Mich. iii. 7. Habac. iii. 3.
ἐλωαίχ Mich. vi. 8.
ἐμίρ 'A. Σ. Θ. Jesai. xvii. 9.
ἐνθῶφ Anon. Jud. viii. 26.
ἐφαδανῶ Dan. xi. 45.
ζέμμα Lev. xviii. 17. Ezech. xvi. 27.
ήδὼ Joh. xxxvi. 30.
ήλ Mal. ii. 11.
θαασούρ 'A. Θ. Jesai. xli. 19. lx. 13.
θαβὲλ Lev. xviii. 23. xx. 12.
θαδαὰρ Jesai. xli. 19. lx. 13.
θαρσειc, chrysolithus Ezech. x. 9.
θεεβουλαθῶθ (έν) Job. xxxvii. 12.
θεννίν Jesai. xliii. 20.
θεραφίν 1 Reg. xix. 13.
ιαμείν Ο'. Θ. Gen. xxxvi. 24.
ιέζή (έν) Ezech. xliii. 18.
ιείν, ιείμ 'A. Σ. Θ. Jesai. xliii. 22. xxxiv. 14.
ιωβήλ Exod. xix. 13. Lev. xxv. 10.
καδησίμ (s. *καδημίμ*) Jud. v. 21.
καιδδὰ Ezech. xxvii. 19.
κάστν 'A. Θ. Ezech. ix. 2.
κεφφὰ Jesai. xix. 15.
μαγάλ 1 Reg. xxvi. 7.
μαλεείν Jerem. xxxviii. 12.
μαμζήρ 'A. Σ. Θ. Zach. ix. 6.
μαναὰ Jesai. lxvi. 3.
μασφαὰ (s. *μασφαὰθ*) Lev. xiii. 6.
μαχαλίμ Ezech. xxvii. 24.
μαχβὰρ 4 Reg. viii. 15.
μαωζείμ Dan. xi. 38.
μαὼν 1 Reg. ii. 32.
μεινί 'A. Θ. Jesai. lxv. 11.
μεσσὲ Ezech. xvi. 10.

μεχωνάθ Jerem. xxvii. 19.
 μοςφαιθάμ Anon. Jud. v. 16.
 ναζέρ Lev. xxi. 12.
 νεγβαί Ezech. xx. 46.
 νεδδὰ Anon. Lev. xx. 21.
 νεζέρ Ο'. Θ. Ε'. 4 Reg. xi. 12.
 νωκεδείμ Amos i. 1.
 ούλάμ Joel. ii. 17.
 ραθαμίν 'Α. Θ. Job. xxx. 4.
 ρασείμ. Vid. χορρί.
 ραφαείμ Οί λ. Jesai. xiv. 9.
 σαβαείν (α. σαβά) Dan. xi. 16.
 σαβαχάθ Anon. 2 Paral. iv. 12.
 σαμβήχ Jesai. xlvii. 2.
 σατανήζ Lev. xix. 19. Deut. xxii. 11.
 σεειρείμ Lev. xvii. 7.
 σενναάρ Dan. i. 2.
 σηείμ Jesai. xxiii. 13.
 σήθ Lev. xiii. 10. xiv. 56.
 σιείμ 'Α. Σ. Θ. Jesai. xiii. 21. xxxiv. 14.

σιρώνων (τῶν) Jud. viii. 26.
 σίς Jesai. xxxviii. 14.
 σιωνείμ Anon. Jerem. xxxi. 21.
 σουαρείμ Jerem. xxix. 17.
 σουρ Σ. Θ. Jesai. x. 26.
 σοcep Jesai. xxii. 15.
 σωρήκ Ο'. 'Α. Θ. Jesai. v. 2.
 τεκχείμ Anon. 2 Paral. ix. 21.
 φαάθ Lev. xix. 9, 27.
 φαρφαρῶθ Jesai. ii. 20.
 φεγγάλ (s. φεγγούλ) Lev. vii. 18. Ezech. iv. 14.
 φθιγίλ Jesai. iii. 24.
 φορθομμίν Dan. i. 3.
 φουρά Jesai. lxiii. 3.
 χαναάν Jesai. xxiii. 8.
 χισλεέμ 'Α. Θ. Jesai. xiii. 10.
 χοβέρ 1 Reg. xix. 13.
 χορρί (δ) καὶ δ ρασείμ Ο'. Θ. 4 Reg. xi. 4.
 χωμαρείμ Zeph. i. 4.
 ὠνεγὰ Jesai. lvii. 3.

Horum vocabulorum alia sunt nomina *animalium*, ut *ἀσιδὰ καὶ νεσσὰ* ('Α. ἐρωδιοῦ καὶ ἰέρακος), *λεῖν καὶ σιεῖν* (Ο'. ὄνοκένταυροι καὶ θηρία), *θεννίν* (Ο'. 'Α. Σ. σειρήνες), *σίς* (Ο'. χελιδῶν), *σεειρείμ* (Θ. alio loco ὀρθοτριχοῦντες), *τεκχείμ* (Heb. *panones*); alia *arborum* et *plantarum*, ut *ἀχι* (Ο'. βούτομον), *ραθαμείν* (Heb. *genistarum*), *βραθὰ καὶ θαδαὰρ καὶ θαασούρ* (Ο'. confuse: κέδρον, καὶ πύξον, μυρσίνην καὶ κυπάρισσον; altero autem loco: κυπάρισσος, καὶ πεύκη, καὶ κέδρος), *κεφφὰ καὶ ἀγγόν* (Heb. *palmam et junceum*), *καιδὰ* (Heb. *cassia*), *ἀγονγίμ* (Heb. *almugim*); alia *vestium* et *rapportum*, ut *φθιγίλ* (Heb. *fascia pectoralis*), *σατανήζ* (Ο'. κίβδηλον), *βαδδίμ* (Ο'. ποδήρη), *μαχβάρ* ('Α. στρώμα), *ἐνθῶφ* (Ο'. ὀρμίσκοι), *μεσσέ* (Heb. *sericum*); alia ad *cultum Dei* vel *idolorum* pertinent, ut *δαβείρ* ('Α. Σ. χρηματιστήριον), *ούλάμ* ('Α. πρόδομος), *άζαρά* ('Α. κρηπίδωμα), *γαζερά* (Heb. *area separata*), *θεραφίν* (Ο'. κενοτάφια. Α. μορφώματα), *χωμαρείμ* (Ο'. ἱερεῖς). In hujusmodi autem nominibus e propria lingua in alienam transferendis, interpreti etiam eruditissimo non nihil difficultatis occurrere solet, quam vel conjectura probabili resolvere, vel ipsam vocem peregrinam ponendo quasi vi perturbare cogitur. Si posterior via Theodotioni placuisse videatur, non ideo ceteris indoctior vel indiligentior habendus est (nam eum antecessorum suorum versionibus uti nil prohibebat), sed tantum scrupulosior quam operis sui instituto fortasse coueniret. Quando vero vocabuli transferendi significatio non ita obscura erat, qua excusatione ab imperitiæ culpa Noster liberandus sit non videmus. Exempli gratia: Lev. vii. 18, ubi pro Hebraeo לֶחֶם לֶחֶם LXX satis bene *μίασμα ἐστίν*, Aq. *ἀπόβλητον ἐστίν*, alii *ἀργὸν ἐστίν* verterant, nil opus erat vocem *φεγγούλ* quasi non satis clarae explicationis retinere.

Rursus Lev. xiii. 6 vox לִפְרִיז , *scabies*, a ceteris varie vertitur *σημασία*, *ἐξανάδοσις*, *ἐκβρασμα*, *ἐκφυμα*, quarum versionum quaelibet a Nostro arripienda erat, potius quam *μασφαὰθ* nullo sensu ponendum. Postremo Lev. xviii. 23 pro לְבַבְךָ , *foedum scelus*, ceteri omnes eodem sensu *μυσαρὸν*, *ἀπειρημένον*, *ἄρρητον* verterunt, Theodotio sine causa *θαβέλ* conservavit. In contrariam tamen partem non dissimulandum est, aliquot in locis, praesertim in Regum libris, ubi LXX vocabulum Hebraeum *ἀνερμήνευτον* reliquerunt, Nostrum Graecum proprium posuisse; e. g. 1 Reg. xxiv. 3: $\text{אִלְיָאֵן בְּרִי בְּנֵי בְּנֵי}$. O'. *σαδδαιέμ* (sic). Θ. *τῶν πετρῶν τῶν ἐλάφων*. 1 Reg. xxx. 8: O'. *τοῦ γεδδούρ*. Θ. *τοῦ συστρέμματος*. 2 Reg. ii. 12: O'. *ἐκ Μαναέμ εἰς Γαβαών*. Θ. *ἐκ παρεμβολῶν βουνοῦ*. 2 Reg. xvii. 19: O'. *ἀραφῶθ*. Θ. *παλάθας*. 4 Reg. xvi. 17: O'. *αἱ μεχωνῶθ*. Θ. *τὰ ἵποστηρίγματα*.

Duplicis Theodotionis editionis, si excipias lectionem suspectam Ezech. i. 4, et Hieronymi locum aperte vitiosum, quem in Hexaplis ad Jerem. xxix. 17 citavimus, nullum omnino reperitur indicium.

CAPUT V.

DE EDITIONIBUS ANONYMIS.

I. De Quinta, Sexta et Septima. II. De Quinta editione. III. De Sexta editione. IV. De Septima editione.

I. De Quinta, Sexta et Septima.

Quo tempore et quibus auctoribus versiones Quinta, Sexta et Septima adornatae fuerint, nihil probabile ne conjectando quidem afferri potest. De his tribus editionibus Eusebius auctor est, Origenem praeter tritas Aquilae, Symmachi et Theodotionis duas alias antea incognitas e latebris eruisse;¹ in Psalmis vero etiam septimam simili casu inventam adhibuisse. Epiphanius et qui eum secuti sunt (inter quos est Auctor Epistolae versioni Harethi praemissae) Quintam et Sextam tantum memorant, de Septima prorsus silentes.² Eusebio accedit

¹ Euseb. Hist. Eccles. VI, 16: *Καί τινες ἑτέρας παρὰ τὰς κατημαξευμένας ἐρμηνείας ἐναλλάττουσας, τὴν Ἀκύλου καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος, ἐφευρέιν, ἃς οὐκ οἶδ' ὅθεν ἕκ τινων μυθῶν τὸν πάλαι λαμβάνουσας χρόνον εἰς φῶς ἀνιχνεύσας προήγαγεν· ἐφ' ὧν διὰ τὴν ἀδηλόγητα τίνος ἄρ' εἶεν οὐκ εἰδὼς, αὐτὸ τοῦτο μόνον*

ἐπεσημήματο, ὡς ἄρα τὴν μὲν εὖροι ἐν τῇ πρὸς Ἀκτίφ Νικοπόλει, τὴν δὲ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τοιαύδε. ² Epiphanius. De Mens. et Pond. 19 (Opp. T. II, p. 175): *Εὐρών δὲ (Origenes) τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης ἐκδόσεως τὰς βίβλους καθ' ὅν εἶπομεν τρόπον, καὶ μὴ γινῶς τίνες εἶεν οἱ ἐρμηνεύσαντες αὐτάς, καθ' οὓς ἠύριθισαν*

Hieronymus in Libro de Viris Illustribus, de Origine tradens: "Praeterea Quintam et Sextam et Septimam editionem, quas etiam nos de ejus bibliotheca habemus, miro labore reperit, et cum ceteris editionibus comparavit;" necnon in Commentariis in Epistolam ad Titum: "Nonnulli vero libri, et maxime hi qui apud Hebraeos versu compositi sunt, tres alias editiones additas habent, quam Quintam et Sextam et Septimam translationem vocant, auctoritatem sine nominibus interpretum consecutas."³ Haec de editionibus anonymis in universum; nunc de singulis agamus.

II. De Quinta editione.

1. Quinta editio ubi terrarum ab Origene reperta sit inter auctores ambigitur. Ex Eusebii loco supra citato probabilis collectio est, Origenem Quintam quidem (τὴν μὲν) Nicopoli ad Actium, Sextam autem (τὴν δὲ) alio loco non nominato detexisse. Ita certe Eusebii verba paulo obscuriora intellexisse videtur Hieronymus in Praefatione ad Origenis Homilias in Canticum Canticorum, ubi ait, ipsum Origenem scribere se Quintam editionem in Actio litore invenisse.⁴ Epiphanius vero cum imitatoribus ejus Quintam Hierichunte in doliis absconditam, regnante Antonino Caracalla Severi filio, Nicopoli vero Sextam inventam fuisse tradit;⁵ qui tamen tum loci tum imperatoris nomen ex alio Eusebii loco, de quo mox videbimus, mutuatus esse videtur. Rem levissimi momenti adhuc in dubio consistere facile patimur.

2. Versiones anonymas non totius V. T. voluminis, sed paucorum tantum quorundam librorum esse, certo certius est. De Quinta Hodijs haec habet: "Complexa est haec Quinta editio Prophetas minores, Psalterium, Canticum Canticorum, et, ut videtur, Jobum. In Prophetis minoribus citatur haud raro ab Hieronymo, in majoribus nusquam, nec ab eo, nec ab ullo alio; in Psalmis a multis passim; in Proverbiis et Ecclesiaste nusquam. In Cantico citatur ab Origene in Homiliis. In Jobo citatum non invenio; Olympiodorus tamen in Jobi caput ultimum alium quendam interpretem adducit praeter Aquilam, Symmachum et Theodotionem: τὸ δὲ τετράδραχμον τοῦ χρυσοῦ, ὅπερ ἐστὶ νόμισμα ἐν οὗτω γὰρ καὶ ἕτερος τῶν ἐρμηνευτῶν ἐξέδωκεν Ἀκύλας δὲ καὶ Θεοδοτίων, ἐνώπιον χρυσοῦν ἐπίρρινον δὲ Σύμμαχος."⁶ Sic ille, anno 1705 opere Montefalconiano nondum edito. Nunc quid in quoque libro nostrae Hexaplorum editioni contulerit iste interpres recensendum. In Pentateucho igitur nullus commentator Graecus aut Quintam aut Sextam nominavit; sed prioris editionis vestigia, tenuiora quidem sed genuina, videas in Hexaplis nostris ad Gen. vi. 3 (in *Addendis* ad Genesim). xxxiv. 15. xxxv. 19. Lev. xi. 31. In libro Regum IV, quem Heptaplaem fuisse constat, lectiones τῆς Ε΄

χρόνους ταῖς πρὸ αὐτῶν τέσσαρσιν ἀκολουθῶσας τῇ παραβίσει συννηφῆμας, τὴν μίαν πέμπτην ἀνόμασεν, ἐπιγράφας διὰ τοῦ πέμπτου στοιχείου τῆς πέμπτης τὸν ἀριθμὸν, καὶ δηλώσας τὸ ὄνομα ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν μετ' αὐτῆν τὸ ἐπίσημον ἐπιγράφας τὸ τῆς ἕκτης ἐρμηνείας ὄνομα ἐδήλωσεν.

³ Hieron. Opp. T. II, p. 894. T. VII, p. 735.

⁴ Hieron. Opp. T. III, pp. 499, 500, ubi vid. Martian.

⁵ Epiphan. De Mens. et Pond. 18

(Opp. T. II, p. 174): Τελευτήσαντος δὲ Σευήρου διαδέχεται τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ Ἀντωνίνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃ καὶ Γέτας ἄλλος, ὃ καὶ Καράκαλλος ἐπικληθεῖς, καὶ ποιεῖ ἔτη ζ'. Ἐν δὲ τῇ ἐβδόμῃ αὐτοῦ ἔτει ἠύρεθησαν καὶ βιβλοὶ τῆς πέμπτης ἐκδόσεως ἐν πίθαις ἐν Ἱεριχῶ κεκρυμμένοι, μετὰ ἄλλων βιβλίων Ἑβραϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν.

⁶ Hodijs *De Bibliorum Textibus*, p. 590.

innumeras prius incognitas e versione Syro-hexaplari in lucem protraximus. Quod ad Jobum attinet, exemplum ab Hodio allatum nihili est;⁷ sed *Octapla* Jobi a Syro nostro ad Cap. v. 23. memorantur, et unica Quinti interpretis lectio ab eodem ad Cap. xi. 4. affertur. In Psalmis editiones Quinta et Sexta passim laudantur. In Proverbiis, ubi ante nos Quintus interpres prorsus silebat, versio Syro-hexaplaris copiam lectionum ejus, tum solius (quarum insigniores sunt Cap. xxiii. 24. xxv. 7. xxvi. 17. xxx. 31), tum cum ceteris concordantis, patefecit. In Cant. Cant. Montefalconius e libris Graecis haud paucas lectiones edidit, quas nos e Syro nostro amplificavimus. In Ecclesiaste editio Quinta non citatur. In Prophetis majoribus Hodii affirmatio ab uno suspectae fidei exemplo⁸ non labefactatur; in minoribus, praesertim in Hosea, hic interpres non mediocre momentum habet.

3. Quod reliquum est, Quinti interpretis, quisquis fuerit, stylus, ut cuique reliquias versionis Hoseae ab eo elaboratae inspicienti patebit, omnium elegantissimus est, et cum optimis Graecis suae aetatis scriptoribus comparandus. Quod ad vertendi genus attinet, usitate liberam nec literae adstrictam interpretationem sectatur, modo ut sententiam auctoris sui paulo explicatius efferat, modo ut in paraphrastae potius quam interpretis partes desciscat. Prioris generis exempla sunt: Psal. cxl. 7: *Sicut sulcans* (Πῶς) *et findens in terra.* Ε'. *ὡς καλλιεργῶν καὶ σκάπτων ἐν τῇ γῆ.* Hos. vi. 2: *Ο'. υγιαίνει ἡμᾶς* (ἰαίνει). Ε'. *ὕγιεις ἀποδείξει ἡμᾶς.* Hos. vii. 1: *Et fur ingreditur* (domos), *diffundit se turba* (praedonum) *in agris.* Ε'. *καὶ κλέπτης μὲν ἔστιν ἔνδον, λωποδύτης δὲ ληστεύει τὰ ἔξω.* Hos. vii. 4: *Omnes illi moechantur, sicut furnus accensus a pistore.* Ε'. *ἅπαντες εἰς τὸ μοιχεύειν ἐκπυρούμενοι, ὡς ὀπτάνιον ὑπὸ τοῦ πέσσοντος.* Hos. vii. 9: *Ο'. οὐκ ἔγνω καὶ πολιαὶ ἐξήνθησαν αὐτῷ.* Ε'. *οὐκ ᾔσθετο, καὶ τὰυτα πολλὸς ἤδη τυγχάνων.* Ad posteriorem censum pertinent: Psal. lxvii. 28: *Principes Judae et caterva eorum* (ἄρχοντες). Ε'. *καὶ ἄρχοντες Ἰούδα κρατοῦντες τὰ διαδήματα τῆς βασιλείας.* Hos. vi. 8: *Notata vestigiis sanguinis* (ἰχθυήματα). Ε'. *ὑποσκελίζουσα καὶ δολοφονοῦσα.* Hos. vii. 14: *Propter frumentum et mustum congregantur* (ἰσχυροί), *deficiunt a me.* Ε'. *ὑπὸ τρυφῆς καὶ πλησμονῆς σίτου καὶ οἴνου ἀπέστησάν μου.*

III. De Sexta editione.

1. Epiphanii traditionem de loco ubi reperta fuerit Sexta editio jam protulimus; nunc quid de eadem re testatus sit Eusebius disquirendum. Sic igitur ille post verba, *τὴν δὲ ἐν ἐτέρῳ τόπῳ τοιῶδε*, quae juxta grammaticorum scita ad Sextam referenda esse videntur, prosequitur: *Ἐν γὰρ μὴν τοῖς ἐξαπλοῖς τῶν ψαλμῶν, μετὰ τὰς ἐπισήμους τέσσαρας ἐκδόσεις, οὐ μόνον πέμπτην, ἀλλὰ καὶ ἕκτην καὶ ἑβδόμην παραθεῖς ἐρμηνείαν, ἐπὶ μιᾷς αὐθις σεσημείωται, ὡς ἐν Ἱεριχοῖ εὐρημένης ἐν πίθῳ κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντωνίου τοῦ υἱοῦ Σεβήρου.* Ubi vim pronominis *τοιῶδε*, *qualem nunc dicturus sum*, non animadvertens, Valesius emendationem inopportuna, *οὐ μόνον πέμπτην καὶ ἕκτην, ἀλλὰ καὶ ἑβδόμην*, quasi prorsus necessariam commendavit. Tacemus alios magni nominis Criticos,⁹ qui locutionem *ἐπὶ μιᾷς σεσημείωται*, quae nihil indicare potest nisi *Origenem super*

⁷ Vid. Hex. ad Job. xlii. 11. Ezech. x. 2.

⁸ Vid. Hex. ad quorum sententias recensuit Hodus *De Bibliorum Textibus*, pp. 592, 593.

⁹ E. g. Vossium, Petavium, Huetium,

unam harum notam apposuisse, variis sive correctionibus sive explicationibus tentaverunt. Zonaras quidem Eusebii verba summatim afferens, ait: ἐν δὲ τοῖς ψαλμοῖς καὶ ἐβδόμῃς μέμνηται ἐρμηνείας, ὡς ἐν Ἱεριστοῖ ἐρρημένῃς; quod Eusebius aperte non dicit, sed utrum Sexta an Septima fuerit in medio relinquit.

2. A Judaeis auctoribus confectas esse versiones tam Sextam quam Quintam affirmat Hieronymus, dum his verbis Rufinum alloquitur: "Magnis, ut scio, sumptibus redemisti Aquilae et Symmachi et Theodotionis, Quintaeque et Sextae editionis Judaicos translatores;¹⁰ quae tamen quasi rhetorice elocuta non nimis urgenda esse videntur. Sextum vero interpretem Christianum fuisse constat ex ejus interpretatione vaticinii Habac. iii. 13: *Egressus es ad liberandum populum tuum, ad liberandum Unctum tuum*; ad quem locum commentatus est Hieronymus: "Sexta editio, prodens manifestissime sacramentum, ita vertit ex Hebraeo: *Egressus es, ut salvares populum tuum per Jesum Christum tuum*; quod Graece dicitur: Ἐξήλθες τοῦ σῶσαι τὸν λαόν σου διὰ Ἰησοῦν τὸν Χριστόν σου."¹¹ Nisi quis interpretem nostrum per Ἰησοῦν Josuam, qui *Unctus καταχρηστικῶς* dici possit, voluisse, non sine quadam veri specie contenderit.

3. Praeter libros Psalmorum et Cantici Canticorum, qui Sextae editionis lectionibus abundant, etiam in aliis in indicia ejus quamvis obscuriora incidimus. Exempla indubitatae fidei sunt Exod. vii. 9. 3 Reg. xiv. 23, utrumque e versione Syro-hexaplati nunc primum editum: Job. v. 7. xxx. 16 in *Auctario*; Amos i. 11 in Syro-hex. Praeterea in Habacuci vaticinio Hieronymus praeter locum supra allatum, ad quem Sextam nominatim laudat, duas alias versiones anonymas in Commentariis ad Cap. i. 5. ii. 11 memorat, notans: "Reperi, exceptis quinque editionibus, id est, Aquilae, Symmachi, Septuaginta, Theodotionis et Quinta, in XII prophetis et duas alias editiones, in quarum una scriptum est: *Quia lapis* etc., et in altera: *Lapis enim* etc."¹² Has vero cum iis quae Sextae et Septimae nominibus designantur easdem esse, haud improbabiler conjici potest.

4. Sextum interpretem *paraphrasi gaudere*, quae Montefalconii opinio est, quantum ex illius reliquiis conjicere licet, vix constare videtur. Singulares quidem ejus versiones, praeter locum Habac. iii. 13, appellari possunt Psal. x. 2: *Ut jaculentur (ליריות) in caligine in rectos corde*. *S. eis τὸ ἐπιδείξαι τὸ σκοτός*; et Psal. cxxvi. 4: *S. υἱοὶ ἠκονημένοι (בני הקצריים)*. Singularis quoque, sed optimae notae, est versio a nobis e vitiosa Syri nostri scriptura odorata Cant. Cant. ii. 17: *S. ἐπὶ τὰ ὄρη μαλαβάθρου (רִתְבֵּ)*. Sed in loco Psal. xxxvi. 35: *Vidi impium praepotentem, et dilatantem se sicut arbor indigena viridis*, Sextum in mira ejus versione, εἶδον ἀσεβῆ καὶ ἀναιδῆ ἀντιποιούμενον ἐν σκληρότητι, καὶ λέγοντα: εἰμὶ ὡς αὐτόχθων περιπατῶν ἐν δικαιοσύνη, omnes etiam paraphrastae sanioris limites transcendisse, antecessori nostro facile concedimus.

Obiter notandum vocabulum Nostro peculiare *νεανικότης* Psal. ix. 1. eix. 3.

¹⁰ Hieron. Opp. T. II, p. 528.

¹¹ Hieron. Opp. T. VI, p. 656.

¹² Hieron. Opp. T. VI, p. 618.

IV. *De Septima editione.*

De Septima, quae dicitur, versione fere omnia quae explorata sunt in praecedentibus anticipavimus. Epiphanius et imitatores ejus Septimum interpretem ignorabant. Etiam Enneaplorum nomen prorsus inauditum est. Eusebii testimonium jam a nobis examinatum est, quem Hieronymus, ut videtur, in locis supra allatis auctorem habuit, praeterea notans, Quintam et Sextam et Septimam versionem *maxime eorum librorum, qui apud Hebraeos versu compositi sunt fuisse*,¹³ quinam autem hi sint ipse docet in Praefatione in Jobum ex Hebraeo conversum, nempe Jobus maxima ex parte, Psalterium, Threni, et Canticum; ad quos tamen neque ab eo neque ab ullo alio commentatore citatur usquam Septima. Ad locum Habacuci, ut jam vidimus, praeter quinque editiones duarum aliarum lectiones allegat, tacitis tamen Sextae et Septimae titulis. Restat Psalmorum liber, ad quem Montefalconius, non e libris MSS., sed Nobilii, ut ait, auctoritate fretus, Septimi interpretis quatuor lectiones in Hexaplis suis recondidit. Primus locus est Psal. xxi. 30, ubi antecessor noster, quem nos quoque incaute imitati sumus, edidit: *E. S. Z. ἡ ψυχὴ μου*; sed Nobilius diserte ait: "V editio et VI ut LXX." Ad Psal. xlix. 21 Nobilius ambigue notat: "Th. ut VII. 'A. ὑπέλαβες," siglo VII, quod non raro ei accidit,¹⁴ pro LXX posito, ut cuique pleniorum ejus annotationem a Waltonno denuo editam inspicienti patebit; Montefalconius vero: 'A. Θ. Z. ὑπέλαβες κ. τ. έ. Ad Psal. l. 1, ubi Nobilius notat: "Symmachus ut VII [apud Walton. LXX]. Aq. Theod. Βεθσαβέθ," Montefalconius simili errore edidit: 'A. Σ. Θ. Z. Βηθσαβεέ (sic). Tandem in quarto loco Psal. xlix. 3, ubi Nobilii annotatio est: "Θ. et VII [Waltonus: Th. et *Septima*] καταιγίσθη," Montefalconius pariter edidit: Θ. Z. καταιγίσθη. Unde notulam suam exscripserit Nobilius, ignoramus; si autem vera est, hic est unicus in libro Psalmorum, et, si Habacucum excipias, in Bibliis Graecis locus, ad quem Septimae lectio genuina superest; eaque non peculiaris, sed mera versionis Theodotionianae repetitio. Quae si recte a nobis disputata sint, non absurda conclusio est, Septimam quae celebratur versionem aut nunquam exstitisse, aut penitus intercidisse.

¹³ Hieron. Opp. T. VII, p. 735.
LXX, non VII, habet.

¹⁴ Vid. Hex. nostra ad Psal. xxiv. 17. xxvi. 7, ubi in utroque loco Waltonus

CAPUT VI.

DE HEXAPLORUM COMPOSITIONE.

I. De Origenis in Hexaplis adornandis scopo. II. Quo tempore et loco Origenes Hexapla composuerit. III. De ordiue versionum Græcarum in Hexaplis coactarum.

I. *De Origenis in Hexaplis adornandis scopo.*

Cum versio Veteris Testamenti LXXviralis Ecclesiae per orbem terrarum παροικούση Hebraei archetypi vices sola sustinuerit, conditionem textus ejus, procedente tempore magis magisque declinantis, Ecclesiae praefectis, saltem doctioribus, gravem sollicitudinem attulisse non est quod miremur. Inter eos magnus Origenes, quanto eruditione instructor, et Sacrae Scripturae studiosior fuerit, tanto vehementius de integritate istius versionis, fidei morumque Christianis Graeca lingua utentibus normae,angebatur. Cur autem LXX Seniorum compositio, prout tunc temporis ferebatur, votis doctorum et piorum hominum parum satisfecerit, duplex causa exstitisse videtur: primum, quia ipsa versio Alexandrina, opus diversorum interpretum, diversis, ut credibile est, temporibus pro sua cujusque indole et consilio partes sibi assignatas peragentium, a vero oraculorum divinorum sensu, tum addendo, tum detrahendo, tum prava interpretatione obscurando, quam longissime aberravit; deinde, quia in quingentorum fere annorum decursu per tot scribarum sive oscitantiam sive audaciam parem cum omnibus libris fortunam experta fuerat. Quod ad posteriorem depravationis causam attinet, ipse Origenes instar omnium testis adest. Sic igitur ille in Tomo XV Commentariorum in S. Matthaeum de exemplaribus quatuor Evangeliorum tunc temporis existentibus: Νυνὶ δὲ δηλονότι πολλὴ γέγονεν ἡ τῶν ἀντιγράφων διαφορά, εἴτε ἀπὸ βραθυμίας τινῶν γραφέων, εἴτε ἀπὸ τόλμης τινῶν μοχθηρᾶς τῆς διορθώσεως τῶν γραφομένων, εἴτε ἀπὸ τῶν τὰ ἑαυτοῖς δοκοῦντα ἐν τῇ διορθώσει προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων. Eandem autem confusionem ex iisdem causis profectam etiam in Veteris Testamenti codicibus exstitisse testificans, illico ait: Τὴν μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης διαφωνίαν, θεοῦ διδόντος εὖρομεν ἰάσασθαι;¹ in Hexaplis videlicet, de quibus nunc agitur. Aliam causam, curnam LXX interpretes in versione sua concinnanda interdum a proposito defecerint, memorat Hieronymus, scilicet quia Ptolemaeo regi, Platonis sectatori et unius Dei cultori, mystica quaeque in suorum libris sacris, et maxime ea quae Christi, Dei filii, adventum pollicerentur, prodero noluerint.² Respicit in primis, ut videtur, locum insignem Jesai. ix. 5, ubi pro nominibus honorificentissimis, *Admirabilis, Consiliarius,*

¹ Origen. Opp. T. III, p. 671.

² Hieron. Opp. T. III, pp. 303, 304.

Deus, Fortis, Pater futuri saeculi, Princeps pacis, LXX humiliter verterunt: Magni consilii angelus; adducam enim pacem super principes, et sanitatem ei. Sed hic praetextus, etiam si probabilis sit, non nisi ad perpauca Seniorum mutationes et omissiones excusandas valere possit. Restant in hoc uno Propheta loca innumera, in quibus, etiam absentibus rationibus dogmaticis, versionem eorum, quasi plane absonam, et ab Hebraeo toto caelo discrepantem, in Hexaplis nostris siluimus.³ Quid dicemus de libro Jobi, cujus sextam fere partem, quasi obscuritate inexplicabili laborantem, LXX in vertendo prorsus praeterierunt? Quid de trajectionibus et lacunis, quae Jeremiae vaticiniorum textum LXXviralem deturpant? Quid de integro Danielis libro, quem inde ab antiquissimis temporibus, repudiata venerabili Seniorum editione, juxta Theodotionis versionem Ecclesia legit? His igitur tot et tantis ulceribus Origenes medicam manum admovere in se suscepit, iis tamen conditionibus, ut neque Judaismi propugnatoribus, cum adversariis suis ex hac versione disputare recusantibus, nimium concederet; neque Ecclesiae Christianae, eandem tanta observatione et reverentia prosequentis praejudiciis offenderet. Proinde, ut voti tam laudabilis compos fieret, non modo Judaeorum linguam edidicit, eorumque volumina propria characteribus exarata comparavit, verum etiam Graecas recentiorum interpretum translationes undique corrasit, e quibus omnibus inter se collatis de vera Sacri Codicis interpretatione iudicium fieret.⁴ Praeterea ne rem tanti momenti arbitrio suo permittere videretur, viam excogitavit, qua lectoribus quoque harum rerum studiosioribus incepti sui ratio et methodus quasi in tabula patefieret; eam videlicet, quae sub Hexaplorum titulo nomen ejus sempiternae gloriae commendavit.

II. Quo tempore et loco Origenes Hexapla composuerit.

Origenem circa A. D. 185, imperante Commodo, Alexandriae natum esse; Gallo autem imperante (h. e. A. D. 251–254) aetatis annum septuagesimum agentem Tyro mortem obiisse, ex indubitatis Ecclesiae monumentis colligi potest. Vitam ejus literariam, de qua sola nobis quaestio est, duas in partes dividit annus 232, imperatoris Alexandri Severi decimus, in quo Alexandria expulsus ad Caesaream Palaestinae migravit, ubi, exceptis itinerebus et ad breve tempus commorationibus, reliquum vitae curriculum exantlavit.⁵ Dum Alexandriae degebat, partim *κατηχήσεως* Christianae muneri, partim philosophiae exotericae institutioni vacabat; donec post brevem in Caesarea peregrinationem Alexandriam reversus, anno circiter 216, commentarios in S. Scripturae libros conscribendi initium fecit; ad quod inceptum tum cohortationibus quotidianis incitando (unde eum in quadam epistola *εργοδιώκτην* suum Origenes

³ Vid. Hex. ad Jesai. lviii. 9. lviii. 13. ⁴ Euseb. Hist. Eccles. VI, 16: *Ἰσαΐα δὲ εἰσήγετο τῷ Ὀριγῆνι τῶν θείων λόγων ἀπρηκρωμένη ἐξέτασις, ὡς καὶ τὴν Ἑβραϊκὰ γλῶτταν ἐκμαθεῖν, τὰς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερομένας πρωτοτύπους αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείους γραφὰς κτῆμα ἴδιον ποιήσασθαι, ἀνιχνεύσαι τε τὰς τῶν ἑτέρων παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα τὰς ἱερὰς γραφὰς ἡρμηνευκῶτων ἐκδόσεις.* Hieron. in Libro De Viris Illustribus, Cap. LIV (Opp. T. II, p. 894): "Quis ignorat et quod

tantum in Scripturis divinis habuerit studii, ut etiam Hebraeam linguam contra aetatis gentisque suae naturam ediceret; et exceptis LXX interpretibus, alias quoque editiones in unum congregaret?" ⁵ Euseb. Hist. Eccles. VI, 26: *Ἔτος δ' ἦν τοῦτο δέκατον τῆς δηλουμένης ἡγεμονίας, καθ' ἃ τὴν ἀπ' Ἀλεξανδρείας μεταστάσιν ἐπὶ τὴν Καισάρειαν ὁ Ὀριγῆνης ποιησάμενος, Ἡρακλᾶ τὸ τῆς κατηχήσεως τῶν αὐτῶν διδασκαλείων καταλείπει.*

vocat⁶), tum sumptus necessarios subministrando, plurimum contulit unus e discipulis ejus, vir amplissimarum facultatum, Ambrosius, quem a Valentini haeresiarchae erroribus ad fidem orthodoxam revocaverat.⁷ Inter opera ejus *ἐξηγητικά* Alexandriae conscripta Eusebius recenset Commentariorum in Evangelium S. Joannis tomos quinque priores, in Genesim tomos octo priores, in Psalmos i—xxv, necnon in Threnos, praeter libros *Περὶ ἀρχῶν*, De Resurrectione duos, et eos qui *Στρωματεῖς* inscribebantur. Posteaquam Caesaream concesserat, praeter Commentarios Alexandriae inchoatos, scripsit librum De Martyrio, Ambrosio et Protoceto, presbytero Ecclesiae Caesariensis, dedicatum, Epistolam ad Africanum, Commentarios in Jesaiam, Ezechielem, et Canticum Canticorum; e quibus duos posteriores partim Athenis, partim Caesareae elaboravit.⁸ Haec Eusebius; in quibus tamen nihil est unde colligi possit, utrum Alexandriae an Caesareae tribuenda sit Hexaplorum compositio. Horum quidem jam antea meminerat in Capp. 16, 17, post mentionem Heraclae, quem Origenes, ut S. Scripturae interpretationi enixius inculcaverat, in societatem muneris catechetici cooptaverat, et ante narrationem de Ambrosii conversione, quae in Cap. 18 continetur. His non obstantibus, si quis opinetur, hanc Hexaplorum commemorationem per anticipationem et digressionem, non secundum rerum gestarum seriem, factam esse, nos quidem non acriter repugnantibus habebit. Hoc autem posito, sive temporis sive loci, ubi tam insigne assiduitatis eruditionisque monumentum elaboratum fuerit, apud Eusebium quidem nullum indicium apparet.

Epiphanius de Nostri vita et scriptis narratio tantummodo ponenda est, ut e vestigio reprobetur; videlicet Origenem a tempore Decii usque ad Galli et Volusiani imperium et ultra floruisse; in persecutione autem Deciana multa passum, neque tamen martyrio consummatum, Caesaream concessisse, inde Hierosolimam, postea Tyrum; ibique tandem XXVIII annorum spatio commoratum Hexapla confecisse.⁹ Quae omnia cum rationibus chronologicis prorsus pugnare nemo non videt. Cum enim Decius imperii potitus sit A.D. 249, Origenes, quem circa A.D. 254 obiisse certum est, vix potuit post Decii persecutionem tribus annis superstes fuisse.

Eusebius, ut vidimus,¹⁰ Nostrum Symmachi Commentarios in Matthaeum, una cum aliis ejusdem S. Scripturae interpretationibus, a Juliana herede ejus accepisse tradit, ipsum

⁶ Hieron. De Viris Illustribus LXI (Opp. T. II, p. 902).

⁷ Euseb. ibid. 23: 'Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ Ὀριγένει τῶν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνημάτων ἐγένετο ἀρχὴ, Ἀμβροσίου ἐς τὰ μάλιστα παρορμῶντος αὐτὸν μυρίαὶ ὄσαι οὐκ προτροπαῖς, οὐ ταῖς διὰ λόγων καὶ παρακλήσεως αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθονωτάταις τῶν ἐπιτηδείων χορηγίαις. ταχυγράφοι γὰρ αὐτῷ πλείους ἢ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν παρήσαν ὑπαγορεύοντι, χρόνοις τεταγμένοις ἀλλήλους ἀμείβοντες· βιβλιωγράφοι τε οὐχ ἦντοι, ἀμα καὶ κόραις ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἡσκημέναις· ὧν ὅσων τὴν δέουσαν τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονον περιουσίαν ὁ Ἀμβρόσιος παρεστήσατο. Eusebii descriptionem, quae ad Origenis Commentariorum apparatus tantummodo spectat, Epiphanius Haeres. LXIV (Opp. T. II, p. 588), quem secuti sunt recentiores, ad Hexa-

plorum compositionem transtulisse videtur. ⁸ Euseb.

ibid. 24, 28, 31, 32. ⁹ Epiphanius De Mens. et Pond. 18

(Opp. T. II, p. 174): 'Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Δεκίου Ὀριγένης ἐγνωρίζετο, ἀπὸ χρόνων Δεκίου ἀκμάσας ἕως Γαλιήνου (sic) καὶ Οὐλοουσιανοῦ, καὶ ἐπέκεινα. ἐπὶ δὲ τοῦ γεγονότος διωγμοῦ τοῦ Δεκίου . . . πολλὰ πεποιθὼς, εἰς τέλος τοῦ μαρτυρίου οὐκ ἔφθασεν. ἔλθων δὲ εἰς Καισάρειαν τὴν Στρατώνος, καὶ διατρίψας εἰς Ἱεροσόλυμα χρόνον ὀλίγον, εἶτα ἔλθων εἰς Τύρον ἐπὶ ἔτη κή, ὡς ὁ λόγος ἔχει, τὴν μὲν πολιτείαν ἐνησκεῖτο, τὰς δὲ γραφὰς ἡρμήνευσεν, ὅτι καὶ τὰ ἐξαπλά, καὶ τὰς δύο τῶν Ἑβραϊκῶν σελίδας ἀντικρὺν ἐκ παραλλήλου μᾶς ἐρμηνείας πρὸς τὴν ἑτέραν συνῆκεν, ἐξοπλῆ τὰς βίβλους ὀνομάσας, καθάπερ μοι ἄνω διὰ πλάτους εἴρηται.

¹⁰ Supra p. xxviii.

Origenem testem citans. Hunc Eusebii locum Huetius cum Palladii narratione quadam nectit, scilicet Origenem, cum gentilium vexationem fugeret, Caesareae apud Julianam virginem totum biennium delituisse, et in literis animum habuisse; ex comparatione locorum colligens, Julianam Caesareae Cappadociae (?) commorantem, et opibus abundantem, flagrante Maximini (?) persecutione (A.D. 235-238), non hospitio solum, sed bibliotheca (?) quam instructissimam a Symmacho hereditario jure obtinuerat, Origenem excepisse; ibique eum, maximam nactum librorum supellectilem, opus hexaplae inchoasse.¹¹ Sed haec Viri ingeniosi hypothesis quam levibus incertisque conjectationibus tota pendeat, non est quod moneamus. Unum constat, Origenem Hexapla sive Tetrapla sua tunc edidisse, cum Epistolam ad Africanum et Commentarios in S. Matthaeum conscriberet; in quorum scriptorum utroque editionis V. T. a se elaboratae, obelis et asteriscis distinctae, disertam mentionem facit.

III. De ordine versionum Graecarum in Hexaplis coactarum.

Post duas columnas Hebraicas ceteris praevisse Aquilae editionem, proxime autem secutam esse Symmachi, deinde LXX interpretum, postremo Theodotionis versionem, consensu veterum auctorum extra omnem controversiam positum est. Epiphanius non solum quatuor editiones hoc ordine nominat, sed philologorum quorundam in causis istius collocationis explicandis errorem corrigit. Hieronymus autem Hexaplorum compositionem sic clare et sine ambage describit: "Unde et nobis curae fuit omnes veteris Legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla digesserat, de Caesariensi bibliotheca descriptos, ex ipsis authenticis emendare: in quibus et ipsa Hebraea propriis sunt characteribus verba descripta, et Graecis literis tramite expressa vicino; Aquila etiam et Symmachus, Septuaginta quoque et Theodotio suum ordinem tenent."¹² Accedit Auctor Epistolae versioni Harethi praepositae; necnon Pentaplorum specimen in Codice Barberino ad Hos. xi, 1 reconditum, ubi columnarum series clare exhibetur. Sequestrata Seniorum editione, ordo trium interpretum in scholiis et annotationibus marginalibus usu receptus est 'A. Σ. Θ., unde Theodotioni ἡ τρίτη ἔκδοσις tribuitur in scholio ad Ezech. xxv. 4 appicto. Nec tamen dissimulandum est, tum in libris Graecis tum in versione Syro-hexapla Theodotionem Symmacho aliquando praeponi, utrum casu an propter rationes chronologicas incertum.¹³ In tali autem qualem descripsimus quatuor versionum syntaxi, non temporis quo quaeque edita fuerit rationem haberi quis videt; nam editionem τῶν Ὁ omnium longe antiquissimam esse manifestum est; Theodotioni autem Symmachum priorem fuisse argumentis refutare conati sumus. Epiphanius quidem censuit, Origenem versioni LXXvirali quasi omnium accuratissimae medium locum assignasse, ut ceteras utrinque positas manifestius erroris convinceret;¹⁴ quod futillissimum est, et Origeniani

¹¹ Huetius in *Origenianis*, III, 2, 3. ¹² Hieron. Opp. T. VII, p. 734. ¹³ Ordo 'A. Σ. Θ. reperitur apud Hieron. Praef. in Daniel. (Opp. T. V, pp. 621, 622), et Suidam s. v. κνίζων (vid. Hex. ad Amos vii. 14). Peculiaris est

Philoponi in Hexaemero usus, qui versiones Graecas notiores hoc ordine, Ὁ. 'A. Σ. Θ., allegat. ¹⁴ Epiphan. De Mens. et Pond. 19 (Opp. T. II, p. 175): *Τινὲς τοίνυν, ὡς ἔφη, ταῦτα ταῖς βίβλοις ἐντυγχάνοντες, καὶ εὐρίσκοντες τὰς δύο*

operis scopo quam maxime repugnans; e recentioribus autem alii alias rationes excogitarunt. Aquilam primum inter tres interpretes locum obtinuisse, tum propter aetatis privilegium, tum quia proxime omnium ad Hebraicam veritatem accedebat, nemini fortasse absurdum videbitur. Porro Theodotionem Senioribus, quos in primis imitandos sibi proposuerat, arctissime adhaerere, pariter cum recta ratione congruit. Sed qua de causa LXX et Theodotionem Aquilae et Symmacho Origenes posthabuerit, ipse viderit. Nobis quidem, si integrum Hexaplorum corpus, non disjecta ejus membra, edendum fuisset, ab Auctoris methodo vel lidum discedere religioni fuisset. In praesenti vero operis conditione, lectorum utilitati magis consulturos nos esse credidimus, si venerabili LXX interpretum versioni praerogativa reservata, ceteras ordiue usu sancito ei postponamus; ut illa ad Hebraicum archetypum proxime praecedens prius exacta, erroribus et defectibus ejus e reliquorum interpretum promptuario commodius subveniatur.

C A P U T VII.

DE LXX INTERPRETUM VERSIONE, UT IN HEXAPLIS ERAT.

I. De editione τῶν Ὁ hexaplarī in universum. II. De Asteriscorum, Obelorum etc. forma et valore. III. De Lemnisco et Hypolemnisco. IV. De regulis, quas in textu LXXvirali reformando Origenes sibi praescripserit. APPENDIX I. De obeli pictura (∞) versionis Syro-hexaplaris peculiari. APPENDIX II. Versionis Syro-hexaplaris Notitia generalis.

I. De editione τῶν Ὁ hexaplarī in universum.

Collectis undique quotquot ferebantur versionibus V. T. Graecis, et una cum vulgari LXX interpretum editione per columnas parallelas (quae dicuntur) quo facilius inter se comparentur dispositis, praemissis quoque, in Hexaplis saltem, duabus paginis Hebraicis, ex hoc tam operoso incepto exoriebatur opus, quod ad rectam oraculorum divinorum intelligentiam maximum momentum haberet, et vere Hexaplorum titulo ornaretur. Sed hoc Adamantio nostro non satisfecit. Ut Hieronymi verba nostra faciamus, "Origenes non solum exemplaria composuit quatuor editionum, e regione singula verba describens, ut unus dissentiens statim ceteris inter se consentientibus arguatur; sed, quod majoris audaciae est, in editione LXX

Ἐβραϊκὰς πρώτας κειμένας, μετὰ ταύτας δὲ τὴν τοῦ Ἀκύλα τεταγμένην, μεθ' ἣν καὶ τὴν τοῦ Συμμάχου, ἔπειτα τὴν τῶν οἱ, μεθ' αὐτῆς τοῦ Θεοδοτίανου συντέτακται, καὶ ἐξῆς ἡ πέμπτη τε καὶ ἕκτη, δοκοῦσι πρώτους ἐρμηνεύσαι τὸν Ἀκύλαν καὶ τὸν Σύμμαχον τῶν οἱ

κατὰ τὴν τάξιν τῆς θέσεως, ὅπερ οὐκ ἔστιν· ἀλλ' Ὀριγένης, πυθόμενος τὴν τῶν οἱ ἔκδοσιν ἀκριβῆ εἶναι, μέσσην ταύτην συνέθηκεν, ὅπως τὰς ἐντεύθεν καὶ ἐντεύθεν ἐρμηνείας διελέγῃ.

Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quae minus ante fuerant, et virgulis quae ex superfluo videbantur apposita."¹ Ad hujusmodi autem propositum assequendum duae viae ei se obtulerunt; una, ut Hexaplis quales modo descripsimus confectis, aliud opus aggregeretur, quod quintam tantum colnmellam, LXXviralem scilicet, e Theodotione ceterisque emendatam, contineret; altera, ut praetermissa vulgari τῶν O' editione, textum a se refictum, asteriscis obelisque distinctum, in quintam Hexaplorum paginam reponeret. Non desunt quidem qui existiment Origenem priorem viam iniisse; videlicet ut distinctiones praedictas non in editionem hexaplarem introduceret, sed in aliam seorsim adornatam, qualem hodieque exhibent codex Graecus Sarravianus, et versio Pauli Telensis Syro-hexaplaris.² Sed ut Hieronymi declarationem taceamus, in scholiis Graecis innumera exstant loca, quae contrarium aperte probent; nempe editionem τῶν O' hexaplarem non diversam fuisse ab ea quam in exemplaribus modo memoratis hodie manu terimus. Praeterea cum certis locis (e.g. Exod. xxxvi—xxxix, Jerem. xxv—li) ordo capitum et commatum, qualis in LXX reperitur, ab eo qui in Hebraea veritate ceterisque versionibus Graecis exstat mirum quantum dissideat, non videmus qua ratione editio LXXviralis ceteris interponi posset, nisi juxta illarum seriem denuo reformaretur; id quod in editione ejus hexaplaris factum esse exploratum est. De hac igitur editione nunc nobis agendum; quod tamen commode fieri vix potest, nisi de valore et usu variorum signorum, quae operi Origeuiano incumbentibus in oculos incurrunt, prius disseramus.

II. De Asteriscorum, Obelorum, etc. forma et valore.

1. Asteriscorum et obelorum usum Origenem non ipsum invenisse, sed a grammaticis, qui in auctorum profanorum, in primis Homeri, scriptis artem criticam exercebant, mutuam sumpsisse, omnibus notum est. Apud hos ohelum (—) universalem ἀθετήσεως sive νοθείας notam esse constat; asterisci vero ceterarumque notarum significatio non omnibus eadem fuisse videtur, sed alia in Homero, alia in lyricis et tragicis, alia in Platone et Demosthene deprehenditur. Quod ad Homeri annotatores attinet, obelus quidem locis sive στίχοις non tam e criticis (quae nunc dicuntur) rationibus, quam ex ipsorum censorum sensu ac judicio νενοθευμένοις appingitur. Sic ad Il. A, 29—31:

— Τὴν δ' ἐγὼ οὐ λύσω, πρὶν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν
 — ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ, ἐν Ἄργεϊ, τηλόθι πάτρης,
 — ἰστὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιώσαν,

Ἄθετοῦνται, inquit Scholiasta, ὅτι ἀναλύουσι τὴν ἐπίτασιν τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἀπειλήν . . . ἀπρεπὲς δὲ καὶ τὸ Ἀγαμέμνονα τοιαῦτα λέγειν. Asteriscum autem locis poetae insignioribus praemitti solitum esse, ut ohelus reprobatis, vulgaris quidem, sed parum accurata est virorum eruditorum sententia.³ Scilicet ex Eustathii aliorumque praescripto asterisci nullus usus est, nisi in versi-

¹ Hieron. Praef. in Paralip. (Opp. T. IX, p. 1325 ed. Migne). ² Vid. Hodius *De Bibliorum Textibus*, p. 608.

³ H. Stephani *Theos. Graec. Ling.* s. v. Ἀστερίσκος: "Solebat addi locis insignibus, quemadmodum contra obelus τοῖς

culis qui *bis totidem verbis* leguntur; quam rem grammaticorum filii aegre ferentes, ex altero loco in alterum eos male translatos esse statuebant: quo sumpto, locum ubi belle habere videbantur, asterisco (✕) singulis versiculis praeposito illustrabant; eum autem ubi minus apte legebantur, obelo et asterisco (—✕ vel ✕—) praenotabant. E. g. ad II. A, 177 pingitur:

—✕ Αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλεμοί τε μάχαι τε.

E contrario ad II. E, 891:

✕ Αἰεὶ γάρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλεμοί τε μάχαι τε,

ad quem posteriorem locum Eustathius notat: 'Εν δὲ τῷ, αἰεὶ γάρ ἔρις τε φίλη καὶ ἐξῆς, ἀστέρα... παρατιθέασιν οἱ παλαιοὶ, ὡς ᾧδε κάλλιστα κειμένου τοῦ λόγου ἢ ἐπὶ τοῦ Ἀχιλλέως ἐν τῇ ᾠδῇ ῥαψωδία. Rursus ad Od. II, 281—298: —✕ Ἄλλο δέ τοι ἐρέω—μητιέτα Ζεὺς, idem commentatus est: 'Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι ἡ περὶ τῶν ὄπλων ἐνταῦθα παραγγελία τῇ τῆς τ' μάλιστα ῥαψωδία φέκωται κατὰ τοὺς παλαιούς· ᾧδε γὰρ ὀβελίζονται, φασί, τὰ τοιαῦτα ἔπη μετὰ καὶ ἀστερίσκων· ἐκεῖ δὲ καιριώτατα κείνται, ὅπου καὶ εἶδεν Ὀδυσσεὺς τὰ ὄπλα· νῦν γὰρ, φησὶν, ἐν ἀγροῖς ὧν πῶς οἶδεν ὅτι πρόχειρα κείνται ὄπλα ἐν τῷ οἴκῳ;

2. Notarum criticarum usum, a profanorum scriptorum censoribus inventum, quibus conditionibus Origenes ad opus suum accommodaverit nunc videndum. Montefalconius rem sic breviter conficit: videlicet quod textui LXXvirali adjiciendum esset, Origenem asterisco praenotasse; quod vero expungendum, obelo. Cautius et rectius Auctor Scholiorum in Proverbia a Tischendorfio editorum: "Ὅσοις οἱ ὀβελοὶ πρόσκεινται ῥητοῖς, οὗτοι οὐκ ἔκειντο οὔτε παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐρμηνευταῖς, οὔτε ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ὀ· καὶ ὅσοις οἱ ἀστερίσκοι πρόσκεινται ῥητοῖς, οὗτοι ἐν μὲν τῷ Ἑβραϊκῷ καὶ τοῖς λοιποῖς ἐρμηνευταῖς ἐφέροντο, ἐν δὲ τοῖς ὀ οὐκέτι.⁴ Epiphanius quidem, vir nequaquam limati iudicii, quidlibet in versione Seniorum sive adjiciendum sive demendum esse negat, temere affirmans, verba quae ab iis praetermissa sint, recte, quasi in Hebraeo *δισσολογούμενα* et superflue posita, praetermissa fuisse (e. g. Gen. v. 5: καὶ ἔζησεν Ἀδὰμ τριάκοντα καὶ ἐνακόσια ἔτη pro Hebraeis ἐνακόσια ἔτη καὶ τριακόσια ἔτη); quae autem ab iis in textum Hebraeum invecta esse videantur, non otiose, sed optimo consilio addita fuisse, ut sensum obscurum et mancum illustrent ac suppleant.⁵ Sed talem defensionem ipsum facti auctorem Origenem probaturum fuisse vix crediderimus. Audiamus eum de suo instituto clare et ingenue exponentem: Τὴν μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης διαφωνίαν, θεοῦ διδόντος, εὐρομεν ἰάσασθαι, κριτηρίῳ χρησάμενοι ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσιν... καὶ τινὰ μὲν ὀβελίσσαμεν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ μὴ κείμενα, οὐ τολμήσαντες αὐτὰ πάντη περιελεῖν· τινὰ δὲ μετ'

ἀθετουμένοις." Smith (Dr. W.) *Dictionary of Greek and Roman Biography*, Vol. I, p. 291: "He (Aristarchus) marked those verses which he thought spurious with an obelos, and those which he considered as particularly beautiful with an asterisk."⁴ Tischendorf. *Notit. Cod. Sin.* p. 76. Ad οὗτοι utrobique οἱ τόποι subintelligit Tischendorfius, quod ferri nequit. Immo οὗτοι sunt οἱ ὀβελοὶ et οἱ ἀστερίσκοι, quae voces non modo ipsas notas criticas, sed,

ut mox videbimus, *locos obelis et asteriscis inscriptis* deno-

tant.⁵ Epiphanius. De Mens. et Pond. 2, 3 (Opp. T. II, pp. 159—161). Idem ibid. 17 τοῖς ὀβ non solum interpretum, verum etiam ἀπὸ μέρους προφητῶν personam vindicat; ὧν γὰρ οὐκ ἦν χρεία εἰς ἐρμηνείαν παρήκαν, ἅτινα εἰς ὑστερον ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν τόποις μετὰ ἀστερίσκων Ὀργεῆνης συνέθηκεν· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ προστεθέντα οὐκ ἀφείλατο, εἰδὼς ὅτι αὐτῶν μᾶλλον ἔστι χρεία, ἀλλὰ μετὰ ὀβελῶν ἐνθα ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἤρην εἴλασε, μόνον σημειωσάμενος διὰ τοῦ ὀβελου τὴν περὶ τῆς τοῦ τύπου ἀναγνώσεως εἰδησιν.

ἀστερίσκων προσεθήκαμεν, ἵνα δῆλον ᾖ ὅτι μὴ κείμενα παρὰ τοῖς Ο' ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων συμφώνως τῷ Ἑβραϊκῷ προσεθήκαμεν· καὶ ὁ μὲν βουλόμενος πρόσηται αὐτά· ᾧ δὲ προσκόπτει τὸ τοιοῦτον, δ βούλεται περὶ τῆς παραδοχῆς αὐτῶν ἢ μὴ ποιήσῃ.⁶ Quibus verbis dum Senioribus debitum honorem et reverentiam reservat, non obscure innuit, se non esse e numero eorum quibus emendationes versionis eorum certissimas juxta Hebraeum factas admittendi aut rejiciendi liberum arbitrium permiserit. Certe omissiones et additiones eorum si non damnat, non tamen excusat, multo minus defendit. Teneamus igitur ex Origenis usu obeli notam vim suam ἀθετητικὴν eatenus conservare, ut verba ei subjecta non tam spuria quam superflua esse indicet; asteriscum vero non meram additionem, sed additionem rite et probabiliter, interdum necessario factam denotare.

Quod reliquum est, ab Homeri criticorum usu vix hilum discedit alia Origenis nota, quae ex juxtapositione obeli et asterisci constat. Hujus usus, antecessoribus nostris plane incogniti, prima notitia debetur editioni Codicis Ambrosiani a Middeldorpfio concinnatae, in qua pluribus libri Proverbiorum locis a LXX transpositis appingitur nota (→ ✕) vel (✕ →). Exempli gratia; in Cap. xx statim post v. 9 exemplaris Hebraei, interpres Graecus interpolavit pericopam, quae in Hebraeo est vv. 20–22; Origenes autem, *aliter ac in ceteris libris facere solet*, ordinem τῶν Ο' praeposterum servavit, praemissa tantum nota praedicta, hoc modo:

- ✕ → κακολογούντος πατέρα ἢ μητέρα σβεσθήσεται λαμπτήρ,
 ✕ → αἱ δὲ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὄψονται σκότος.
 ✕ → μερὶς ἐπισπουδαζομένη ἐν πρώτοις
 ✕ → ἐν τοῖς τελευταίοις οὐκ εὐλογηθήσεται.
 ✕ → μὴ εἴπῃς· τίσομαι τὸν ἐχθρὸν,
 ✕ → ἀλλ' ὑπόμεινον τὸν κύριον ἵνα σοι βοηθήσῃ.

Hucusque Origenis usus cum Homericō accurate concinit; sed post v. 19, ubi juxta posteriorem iidem versiculi quasi in propria sede cum simplici asterisco repetendi erant, Noster hoc non fecit, sed semel positos secunda vice omittere maluit.⁷ Versionis Syro-hexaplaris auctoritatem egregie confirmat Auctor Scholiorum in Proverbia e Codice Patmio recenter descriptorum, qui post verba a nobis modo excitata haec habet: τὰ δὲ ἡστερισμένα ἐν ται τῷ καὶ ὠβελισμένα ῥήτῃ, φέρονται μὲν παρὰ τοῖς ὀ, φέρονται δὲ καὶ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐρμηνευταῖς, τὴν θέσιν δὲ μόνην παραλλάσσουσιν οἱ λοιποὶ καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν παρὰ τοὺς ὀ· ὅθεν ὠβελίσται ἐν ταυτῷ καὶ ἡστερίσται, ὡς παρὰ πᾶσι μὲν φερόμενα, οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ τόποις.⁸

⁶ Origen. Opp. T. III, pp. 671, 672. Versus finem πρόσηται pro πρόσηται ex emendatione Grabii (*De Vitiis* etc. p. 50) recepimus.

⁷ Praeterea in Codice Ambrosiano scriba ad vv. 20, 10 et 23 appinxit notas transpositionis, II →, I ←, et III ↘, scholio ad singulas appposito: Ὁς ὁ Ἑβραῖος καὶ οἱ λοιποὶ. Similiter post Cap. xxiv. 22 sequuntur Cap. xxix. 27—xxx. 14 (sub → ✕); Cap. xxiv. 23—34; Cap. xxx. 15—xxx. 9 (sub → ✕); Cap. xxv. 1—xxix. 27; Cap. xxx. 10 ad finem; appictis numeris, III ↘, I ←,

IIII ↘, II →, et IIIII ↘, cum scholio, ut ante.

⁸ Tischendorf. in *Mon. Sacr. Ined.* T. III, p. xvii: "In iis quae supra ex Cud. Patmio exscripsimus, dicuntur ab Origene nonnulla simul et asterisco et ohelo notata esse... Quod si recte assertum est, quamvis alibi nihil ejusmodi traditum sit [?], quaeritur an eodem sensu accipiendum sit signum ✕, quod p. 93, 2, 8 [Num. vi. 21: περὶ τῆς ψυχῆς ✕ αὐτοῦ:] edidimus, atque ita explicuimus, ut → prima manu datum, ✕ altera substitutum diceremus, quamvis

3. Quod ad formam notarum Origenianarum attinet, in asterisco quidem pingendo vix ulla varietas observanda est. Eustathii descriptio haec est: "Ἐστὶ δὲ τὸ σημεῖον τοῦ ἀστερίσκου . . διὰ τοῦ Χ στοιχείου τετραχῆ στιζομένου κατὰ τὴν τῶν γραμμάτων ἐπίρριψιν, οὕτω (✕)."⁹ Eandem fere figuram exhibet Epiphanius editus, in quo tamen extremitates linearum crucis leviter inflexae sunt, ut in altera linea litera χ forma cursiva (quae dicitur) exaratae.¹⁰ In versione Syro-hexaplari asteriscus (ܐܣܬܪܝܫܩܘܣ) sive stellula (ܐܣܬܪܘܠܐ) usitatam formam habet, sed semel atque iterum non propensus (✕), sed erectus (⊕) reperitur.¹¹ In libris Graecis utraque pictura aequae usu recepta est. Apud Hieronymum editum semper ✕ pingitur. De obeli autem forma quaestio satis perplexa est. Eustathio auctore, obelus est linea recta, et pingitur sic (—).¹² Epiphanius ait: "Ὀβελὸς οὗτός ἐστιν ὁ παρακείμενος (↘), παραπλησίως γράφεται τῇ καλουμένῃ γραμμῇ· ὀβελὸς δὲ κέκληται κατὰ Ἀττικὴν χρῆσιν, ἄλλοις δὲ καλεῖται δόρυ, ὃ ἐστὶ λόγχη; sed figura in textu edito depicta pugioni similior est, cuspidate sursum reclinata, altera autem extremitate orbiculo et capula munita.¹³ In versione Syro-hexaplari multiplex est obeli figura, sed ceteris usitatior —, deinde ÷, rarius ∞, perraro ↘.¹⁴ Etiam nomen in dicto opere cum figura variat; siquidem — et ÷ diserte *obeli* et *obelisci* (ܐܒܝܠܝܫܩܘܣ et ܐܒܝܠܝܫܩܘܣ) nominantur,¹⁵ posterior autem etiam *lemniscus* (ܐܠܡܢܝܫܩܘܣ) appellatur,¹⁶ quo titulo ab Epiphano quoque et aliis, qui usum ei ab obelo diversum assignant, insignita est. In versione Harethi (Arab. I, 2) pro ↘ et ÷, ut Holmesius pingit, in codicibus — et ÷ exstare non dubitamus.¹⁷ Transeamus ad libros Graecos hexaplares, inter quos eminent Codex Sarravianus, cujus in obelis pingendis usus valde notabilis est. Scilicet ubicunque obelus in media linea occurrerit, pingitur —¹⁸ (non ↘, ut Holmesius edidit, quem nos in Genesi incaute imitati sumus); in initio autem lineae virgula recta, cujus extremitates levissimam incurvationem sursum et deorsum habent, ut e sequenti specimine (Gen. xxxiv. 14) clarius apparebit:

καὶ εἶπαν αὐτοῖς — σὺ
 — μῶν καὶ λειεὶ οἱ α
 — δελφοὶ δεινάς υἱοὶ
 — λείας: οὐ δυνήσομε
 θα.

lineola non sit extincta." Signum ✕ fortuitum esse nulli dubitamus; verum ut sit, exempla e Codice Sarraviano allata cum scholio nostro nihil commune habent; quippe quae neque ullam transpositionem continent, et ad Pentateuchum, non ad Proverbia, cui libro peculiaris est hic usus, pertinent. ⁹ Eustath. ad Od. I, 252 (p. 1627, 60).
¹⁰ Epiphau. De Mens. et Pond. 2 (Opp. T. II, p. 159).
¹¹ E.g. Num. xviii. 4 (male pro —). Jos. xiii. 8. Jud. xv. 5 (fortasse pro —). 3 Reg. xxii. 15. ¹² Eustath. ad Π. A, 463 (p. 136, 13): "Ἀπὸ δὲ τοῦ Ὀμηρικοῦ ὀβελοῦ καὶ τὸ γραφικὸν σημεῖον μετήνεκται ὁ ὀβελός, ὃς ἐστὶ γραμμὴ τις εὐθεία, προσιθεμένη στίχων ἤτοι ὀρθῶν ἔξω." ¹³ Epiphau. De Mens. et Pond. 3 (Opp. T. II, p. 160). ¹⁴ Forma ↘, quam Middeldorpf. pro iis quae in apographo Norbergiano

invenit, videlicet — et ÷, perperam substituit, in codice est merus index, cujus superscriptione lectiones marginales cum textualibus connectuntur. Loca paucissima, in quibus obeli vice fungi videtur, sunt Gen. xxxix. 17. 3 Reg. xxi. 20, 28 (non Jud. vi. 32, ubi index est). Praeterea in Codice Chisiano ad Dan. i. 20. iv. 8, et sub initium Susannae, pro ÷ pingitur ↘, notante, sed differentiae rationem aliis discutiendam relincente, Bugato in *Annotationibus*, p. 131. ¹⁵ Vid. Hex. ad Exod. xxii. 5. 4 Reg. xv. 5. Ezech. xxi. 4. ¹⁶ Vid. Hex. ad Jerem. xxvii. 18, ubi formam signi a Norbergio vel typhotheta ejus inmutatam esse temere suspicatur Skat Rördam in *Praef. ad Libros Judicum et Ruth*, p. iv. ¹⁷ Vid. White (Rev. Joseph) *Letter* etc. pp. 26-28. ¹⁸ Sic in codice typis descripto

Praeterea in libro Judicum pro ⋈ sufficitur ⋈ vel ⋈ ; pro ⋈ autem ⋈ . Etiam Codicem Marchalianum duas obeli formas in eadem lectione agnoscere, inferimus ex nota marginali ad Thren. v. 4 :

⋈ ἐξ ἡμερῶν
 ⋈ ἡμῶν.

Denique in Hieronymi scriptis, quantum e libris editis colligere licet, obelus sive veru est linea recta inter duo puncta jacens, hoc modo : ⋈ vel ⋈ .¹⁹

4. Ex iis quae disputavimus necessario concluditur, Origenem duas tantum notas, primarias saltem, asteriscum et obelum, Hexaplorum suorum in gratiam invenisse; obeli autem, quotquot sunt, formas, ⋈ , ⋈ , ⋈ , ⋈ , ⋈ , ⋈ , unam eandemque significationem prae se ferre, videlicet verba quae iis subjecta sint, ut cum Hieronymo loquamur, in *LXX interpretibus plus haberi*; vel, ut idem alio loco reverentius ait, ab iis addita fuisse, *vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus Sancti auctoritatem, licet in Hebraeis voluminibus non legantur*.²⁰ Quaestionem de significatione lemnisci et hypolemnisci inde ab Epiphanio agitatum, ut et aliam de usu notae ⋈ in exemplari Syro-hexaplari frequentatae, mox tractabimus; nunc conclusionem nostram, ab antecessorum nostrorum placitis cum maxime descendentem, opinionibus duumvirorum in re diplomatica peritissimorum, CONSTANTINI TISCHENDORF et ANTONII CERIANI, confirmabimus. Sic igitur ille in *Monumentorum Sacra. Ined. Collectione Nova*, T. III, p. xvi: "Ad duo autem signa illa, asteriscum et obelum, accedunt alia duo, lemniscus et hypolemniscus, qui quamvis jam Epiphanium et Hesychium exercuerint, nec quam formam habuerint, nec quam significationem, satis constat. Ex iis vero quos vidimus veterum locis, ipsius potissimum Origenis atque Hieronymi, clarissimum fit, multo plus ponderis asteriscos et obelos quam reliqua signa habuisse, quum totam Hexaplorum rationem describentes in illis solis acquieverint." Hic autem in *Praefatione ad Monumenta Sacra et Profana*, T. I, F. I, p. x non obscure innuit, "ex usu veterum ante Origenem, ex hujus et S. Hieronymi testimonio, et ex critica in locos notis insignitos inquisitione statuendum esse, Origenem praeter asteriscum solum obelum usurpasse, cujus formae multiplices in codicibus vetustissimis S. Epiphanio fraudi fuerunt."

5. Cum loca asteriscis et obelis praenotanda interdum per duos vel plures *στίχους* se extenderent, in evidentiore rei declarationem Hexaplorum sive conditori sive descriptoribus usu venit, ut notam distinctionis non solum initio pericopae, verum etiam singulis *στίχους* praeponerent; quem usum innumeris erroribus occasionem dedisse exploratum est. Exempli

Tischendorfus; sed in *facsimili* (quod dicitur) tum ab eo, tum a Montefalconio in *Palaeogr. Gr.* p. 188 edito, duo puncta non sub media linea, sed versus sinistram ejus extremitatem posita sunt, hoc modo ⋈ , vel etiam ⋈ . Porro forma obeli ⋈ usurpatur in Cod. 88 per librum Jesaiae. ¹⁹ Hieron. Praef. in Psalmos (Opp. T. X, p. 119 ed. Migne): "Notet sibi unusquisque vel jacentem

lineam, vel signa radiantia; id est, vel obelos (⋈) vel asteriscos (*). Et ubicunque viderit virgulam praecedentem, ab ea usque ad duo puncta (:), quae impressimus sciat in LXX translatoribus plus haberi: ubi autem stellae (*) similitudinem perspexerit, de Hebraeis voluminibus additum noverit, aequae usque ad duo puncta." ²⁰ Hieron. Opp. T. X, p. 404 ed. Migne.

gratia: scriba indoctus, qui in archetypo suo, arctioribus columnis descripto, locum Dan. iii. 2 versionis LXXviralis sic forte pictum invenerit:

. . . . καὶ Ναβουχο-
δόνοσορ βασιλεὺς ÷ βασιλεύων
÷ καὶ κυριεύων τῆς οἰκουμένης
÷ ὅλης ᄂ ἀπέστειλεν ἐπισυναγα-
γεῖν ÷ πάντα τὰ ἔθνη καὶ φυ-
÷ λὰς καὶ γλώσσας ᄂ σατράπας
στρατηγούς κ. τ. έ.

eundem cum in latiori pagina describeret, obelorum significationem ignorans, sic fortasse representavit:

καὶ Ναβουχοδόνοσορ βασιλεὺς
÷ βασιλεύων ÷ καὶ κυριεύων τῆς οἰκου-
μένης ÷ ὅλης ᄂ ἀπέστειλεν ἐπισυν-
αγαγεῖν ÷ πάντα τὰ ἔθνη καὶ φύ÷λας
καὶ γλώσσας ᄂ σατράπας στρατηγούς κ. τ. έ.

quam confusionem quantas sequenti transcriptori turbas dedisse opus sit quivis videt.²¹ Nemo igitur, ut speramus, temeritatis nos insimulabit, quod in nostra Hexaplorum editione usum inveteratum, sed minus probum, infringere ausi simus, obelo vel asterisco non nisi in initio pericopae posito, ita ut vis sive ditio ejus usque ad sequens metobeli signum pateat. Hic autem *metobelus* (ita dictus sive obelus pracedat, sive asteriscus) in exemplaribus Syriacis et Arabicis cuneoli (ᄂ) formam induit;²² in Graecis autem et Latinis e duobus punctis, altero alteri superimposito (:), rarius (ut in Chisiano Danielis a De Regibus edito, et semel atque iterum in Sarraviano) e linea sinistrorsum inclinata cum uno vel duobus punctis apposis (/, , ./, './) constat. In hoc quoque usu nos tantulum innovavimus (vel potius ante nos Masius in textu Josuae Graeco-hexaplatari edendo), ut cuneoli notam, quasi manifestiorem et confusioni minus obnoxiam, etiam in Graecis nostris adoptarem.²³

III. De Lemnisco et Hypolemnisco.

In Hexaplis pingendis obeli (—), lemnisci (÷) et hypolemnisci (÷) significationem unam

²¹ Bugati in *Præf. ad Daniel.* pp. v, vi. Cf. Hex. nostra ad Exod. xxxv. 12, xxxviii. 31. ²² Aliam cuneoli picturam exhibet Auctor Epistolæ Harethi versioni præmissæ, p. 20: "Porro unam notam communem omnibus, in quibus aliqua fuit discrepantia, sive obelo, id est, simplici linea, sive hypolemnisco, id est, linea puncto superposita, sive lemnisco, id est, linea duobus punctis insignita, notanda, qua clauderetur adscripta differentia sive nominis, sive verbi, sive sententiæ, adhibuit, quam *completoriam* nominavit, hujusmodi figuram 3." ²³ In

libro Jobi, a quo novam Hexaplorum editionem inchoavimus, metobelum in fine pericopae, tum cum in lectione nostra nil ultra subsequeretur, consulto omisimus; quod nunc factum nollemus. E. g. Cap. i. 16: *'A. ἐκτός (potius *'A. ἐκτός ᄂ). Cap. ii. 1: O. *'A. Θ. παραστήσαι ἐναντίον τοῦ κυρίου (κυρίου ᄂ). Cap. ii. 13: O. * καὶ ἐπὶ τὴν ὑπέτας (ὑπέτας ᄂ). Sic Cap. xv. 26, 27: * Θ. ἐν πάχει—ἐπὶ τῶν μηρίων (potius μηρίων ᄂ; sed recte ad v. 26: * Θ. ἐν πάχει τῶν ἀσπίδων αὐτοῦ (πορ αὐτοῦ ᄂ), quia Theodotionis lectio ulterius procedit.

uno pari vel duobus interpretum paribus adhibitum, aliquam hic subesse contrarietatem . . . quia quod ad sensum et veram intentionem conveniunt eorum sermones, licet acciderit aliquando discrepantia in verbis, et repetitio et contractio."²⁶

Nunc quid de hac Epiphanii expositione statuendum sit non difficile est decernere. Primum cum e penitus exploso de origine versionis LXXviralis commento tota pendeat, ob hanc solam causam in gravissimam falsi suspicionem venit. Deinde prorsus incredibile est, vel unum interpretem, ne dicamus duos aut plures, versioni competenti, τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου, aliam idem sonantem subjecisse, ἀναγγελεῖ τὰς δικαιοσύνας σου; quamvis eos unam harum versionum pro altera sufficere potuisse non infitias ibimus. Praeterea, ut Masius argumentatur, quis credat talium minutiarum memoriam a Seniorum tempore ad Origenem usque mansisse; vel, ut manserit memoria, illud sciri potuisse, uniusne solius interpretum, vel paris unius, an vero plurium ea verba fuerint?²⁷ Postremo talis lemnisci et hypolemnisci significatio usui librorum hexaplarium universali repugnat, in quibus utramque figuram ÷ et ↯, quocunque nomine gaudeat, obeli vicem gerere certo certius est. Cum vero exempla ab Epiphanio citata ejusmodi sint, quae *variarum lectionum* nomine vulgo appellantur, quidni statuamus Epiphanii opinionem inde derivatam esse, quod in quodam Psalmorum exemplari in textu scriptum invenerit: τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ ÷ τὴν δικαιοσύνην σου; in margine autem: ÷ τὰς δικαιοσύνας σου; banc autem notationem, quae in libris existentibus, sive scriptis sive impressis, tralatitia est, ad fabulam de paribus interpretum ex ingenio accommodaverit?

Cum Epiphanio partim consentit, partim ab eo recedit, Isidorus Hispalensis, cujus mens est, *lemniscum apponi iis locis, quae S. Scripturae interpretes eodem sensu, sed diversis sermonibus transtulerint; hypolemniscum vero* (quem tamen *antigraphum* vocat, et prorsus alia figura \surd delineat), *ubi in translationibus diversus sensus habeatur.*²⁸ Sed haec hypothesis, ut quae neque scriptorum vetustiorum auctoritate, neque librorum hexaplarium usu, neque sua ipsius probabilitate commendatur, secure praeteriri posse videtur.

E recentioribus Criticis Masius Epiphanii sententiam non plane rejicit, sed cum quadam modificatione admittendam esse censet; scilicet ut lemniscus diversam scripturam *plurium*, hypolemniscus vero *pauciorum* codicum testimonio confirmatam significet.²⁹ Nuperrime vero cel. T. Skat Rördam non modo ex traditionibus veterum indubitate colligit, sub utroque signo variam lectionem, vel versionem variorum codicum, ab Origene insertam, vel in margine saltem positam fuisse, sed ipse in editione libri *Judicum Syro-Graeco-hexaplarium* concinnanda praeter notas Origenianas (⊗, ↯ et ∞) in codice obvias, lemniscum (quem vocat) sub nova forma (÷), nunc obelo, nunc asterisco extruso, introduxit; videlicet in locis ubi aut duplex versio est, aut lectio neque in Hebraeo neque in Graeco (nisi in quibusdam codicibus, quorum unus aut

²⁶ White (Rev. Joseph), *Letter etc.* pp. 18, 19. ²⁷ Masii *Josuae Imp. Historia*, p. 124. ²⁸ Isidori Orig. I, 20 (apud Hodium *De Bibliorum Textibus*, p. 605). In eandem sententiam Curterius in *Praefatione ad Procopium in Jesaiam*: "Si quid ego sum post loquam meditationem

assecutus, possum et hoc asserere. . . . Ubi lemniscum reperias, notari varias aliorum interpretationes, verbis quidem ipsis discrepantes, sed re ipsa similes; ubi denique hypolemniscum, et verbis et sensu inter se differentes." ²⁹ Masii *Josuae Hist.* p. 123.

plures Syro nostro ad manum fuerit) comparens. In quo tentamine praeter alias difficultates haec in primis observanda est, quod ad libros Graecos hodie exstantes, non ad eos quibus usus sit Origenes, notatio per lemniscum facta exigatur. Certe ad Psal. lxx. 15. lxxi. 14 lectiones τὰς δικαιοσύνας αὐτοῦ et ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, ab Epiphanio in specimina usus lemnisci allegatae, ne in uno quidem librorum nostrorum reperiuntur.³⁰

Subductis igitur iterum iterumque rationibus, cum lemnisci hypolemniscive in scriptis suis neque Origenes neque Hieronymus ullam mentionem fecerit; cum in libris Graecis hexaplaribus praeter asteriscum et varias obeli picturas nulla ejusdem generis distinctio appareat; cum denique harum notarum probabilem usum nemo adhuc designaverit; restat conclusio inevitabilis, sub his nominibus non nisi usitatas quasdam obeli formas indicari, eas videlicet quae per figuras ÷ et — sine ullo discrimine in versione Syro-hexaplati repraesentantur.

IV. De regulis, quas in textu LXXviralis reformando Origenes sibi praescripserit.

1. In exemplaribus versionis LXXviralis, quae ante Origenem in usu fuerunt, magnam exstitisse scripturae διαφωνίαν, ipsius Hexaplorum conditoris declaratione probari potest.³¹ Ex his autem quaedam ceteris correctiora fuisse, tum ad rerum naturam pertinet, tum diserto Adamantii nostri testimonio evincitur. Sic enim ille in Homiliis in librum Regnorum (1 Reg. i. 1): "Non me latet primo loco quod in aliquibus exemplaribus habetur: *Erat vir quidam*; sed in his exemplaribus quae emendatiora probavimus ita habetur: *Erat vir unus*."³² In hujusmodi varietatibus proculdubio potiolem lectionem, e reliquis, ut ipse ait, editionibus aestimatione facta, magnus Criticus sine ulla notatione in Hexapla sua recondidit, cujus generis unum exemplum sufficiat. In loco Jerem. xv. 10: *Non feneravi, neque feneraverunt mihi*, in LXX olim legebatur (ut hodie in libris omnibus tum scriptis tum editis): οὔτε ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέν με οὐδεὶς; pro quo Origenes in Commentariis ad locum legit enarratque: οὔτε ὠφέλησα, οὔτε ὠφέλησέν με οὐδεὶς; lectorem commonefaciens: *Εἰ καὶ ἀνέγνωμεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰ πλείονα τῶν ἀντιγράφων τῆς ἐκδόσεως τῶν Ὁ οὐκ ἔχει οὕτως: ὕστερον δὲ ἐπισκεψάμενοι καὶ τὰς λοιπὰς ἐκδόσεις, ἔγνωμεν γραφικὸν εἶναι ἀμάρτημα.*³³ Etiam in propriis nominibus, quae in textu vulgari graves corruptelas passa sunt, scripturam Hebraeo congruentem Origenem non monito lectore restituisse verisimile est. Exempli causa: vitiosam scripturam Γεδσῶν pro Γηρσῶν (Exod. vi. 16. Num. iii. 17) non modo carpsit Noster in Commentariis in

³⁰ Middeldorpii in obelis pingendis perversitatem (de qua cf. nos in Monito ad Proverbia, p. 310) merito conquestus est Rürdam. Quod vero affirmat (ex auctoritate J. D. Michaelis in *Neue Orient. Bibl.* VI, p. 192) etiam Bugatum in Daniele edendo signa critica negligentius tractasse, id diserte negat A. Ceriani in *Le Edizioni e i*

Manoscritti delle Versioni Siriache del V. T. p. 21.

³¹ Vid. supra p. xlvii.

³² Origen. Opp. T. II, p. 483.

³³ Origen. Opp. T. III, p. 225. Etiam Syrus noster ὠφέλησα, non ὠφέλησα, vertit, unde haud improbabiler conjecerit aliquis, Origenem falsam scripturam in Hexaplis reliquisse, postea vero, fortasse in Tetraplis, correxisse.

Joannem,³⁴ sed in editione sua hexaplari, contestificantibus Codice Sarraviano et versione Syro-hexaplari, correxit.

2. Ab archetypi sui *ordine* LXX interpretes non raro deflexisse, tum in singulis vocibus sine causa transponendis, tum in integris pericopis cum magno narrationis detrimento de loco suo movendis, res nota est; quibus corruptionibus remedium afferre operis Origeniani institutum omnino postulavit. Quod ad trajectiones verbales attinet, Hebraeorum ordinem tacite revocare nil prohibebat. Sic Num. x. 28: *Ο. καὶ ἐξήραν σὺν δυνάμει αὐτῶν*; Hexapla autem: *σὺν δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐξήραν*. Deut. xxviii. 64: *Ο. (καὶ δουλεύσεις ἐκεῖ θεοῖς ἑτέροις) ξύλοις καὶ λίθοις, οὓς οὐκ ἠπίστω σὺ καὶ οἱ πατέρες σου*; Origenes vero juxta Hebraicum: *οὓς οὐκ ἠπίστω σὺ καὶ οἱ πατέρες σου, ξύλοις καὶ λίθοις*. Haec levia; majoris momenti est locus Gen. xxxv. 16, 21, 22, ubi LXX confuse ediderunt: (16) *ἀπάρας δὲ Ἰακώβ ἐκ Βαιθὴλ, (21) ἐπηξέ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ἐπέκεινα τοῦ πύργου Γαδέρ. (16) ἐγένετο δὲ ἡνίκα ἤγγισεν εἰς Χαβραθὰ τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἐφραθὰ, ἔτεκε Ῥαχὴλ καὶ ἐδυστόκησεν ἐν τῷ τοκετῷ (deinde vv. 17–20, ut in Hebraeo). (22) ἐγένετο δὲ ἡνίκα κατέφκησεν κ. τ. ε.;* Hexapla autem, ad Hebraeam veritatem conformata, sic habent: (16) *ἀπῆρην δὲ ἐκ Βαιθὴλ, καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἤγγισεν—ἐν τῷ τοκετῷ (deinde vv. 17–20). (21) καὶ ἀπῆρην Ἰσραὴλ, καὶ ἐπηξέ—Γαδέρ*. Alio loco Jerem. xxiii. 7, 8, hi duo versus a Senioribus in finem capitis post v. 40 rejiciuntur, in Hexaplis autem propriam sedem, praemisso tantum asterisco, occupant. Quod vero ad prolixiores pericopas attinet (quales sunt Exod. xxxvi—xxxix, 3 Reg. xiv. 1–20, xvi (pericopa a LXX inter vv. 28 et 29 interpolata), xx, xxi (in LXX xxi, xx), Jerem. xxv. 15—li. 64) in his et aliis ejusmodi trajectionibus perquam molestis, Origenes, suadente atque adeo flagitante instituto suo, Hebraeorum ordinem, qui et trium interpretum est, plaudentibus quotquot sint Bibliorum studentibus reposuit. Restat Proverbiorum liber, qui in posteriore ejus parte ordinem valde perturbatum prae se fert, quique manum restauratricem in primis postulare videtur. Hic vero, quod miretur aliquis, Origenes a methodo quam in ceteris Bibliis prosecutus est recessit, et Seniorum vestigiis insistere maluit, notis tantum, quales supra declaravimus,³⁵ discessionem ab Hebraea veritate indicans. Causa hujus exceptionis nobis non est in promptu, nisi forte in opere ethico, in quo singulis fere versiculis singulae *γνώμαι* concludantur, seriem sententiarum curiose servare non tanti momenti esse videretur.

3. In mutationibus quas recensuimus notarum Origenianarum vix ullus locus esse potest. Nunc quibus legibus obelum et asteriscum ad usus editionis suae accommodaverit Noster, breviter exponendum. Itaque voculas in quaque clausula supervacaneas, inque Hebraeo deficientes, obelus reprobatur, vel (ut Critici aiunt) *jugulat*. Exempli gratia: Deut. ix. 26 in Hebraeo est tantum *יְחַזְקֶנּוּ יְדֶיךָ*, quod LXX, genio nimis indulgentes, in hunc modum amplificaverunt: *ἐν τῇ ἰσχύϊ σου τῇ μεγάλῃ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ σου τῇ κραταιᾷ, καὶ ἐν τῷ βραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ*. Haec est obelorum opportunitas, quorum ope locus sic pingitur: — *ἐν τῇ ἰσχύϊ σου τῇ μεγάλῃ, καὶ ✠ ἐν χειρὶ — σου τῇ ✠ κραταιᾷ, — καὶ ἐν τῷ βραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ ✠*; quo artificio sine detrimento versionis ab Ecclesia universa receptae integritas S. Scripturae asseritur. An

³⁴ Origen. Opp. T. IV, p. 141.

³⁵ Vid. supra p. liv.

vero Origeni in tali recensione omnes vel minimi momenti vuculas in Hebraeo non exstantes obelo confodere propositum fuerit, ambigi potest. Hieronymus quidem in versione Psalmorum hexaplari hac lege se obstrinxit; utrum vero proprio instinctu, an ex antecessoris sui prava imitatione ex uno atque altero exemplo clarius apparebit. Itaque Psal. i. 4 vix crediderimus Origenem pinxisse: *καὶ ἔσται ὡς ÷ τὸ ᄇύλον ÷ τὸ ᄇεφυτευμένον*, etiamsi Hieronymus ediderit: *Et erit sicut lignum ÷ quod: plantatum ÷ est*; aut Psal. ii. 4: *÷ ὁ ᄇεκατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ÷ ἐκ ᄇεγαλάσεται ÷ αὐτοῦς, καὶ ᄇεὶ ὁ κύριος ἐκμυκτηριεῖ αὐτοῦς*. Ne longiores fiamus, Psal. cxvii. 27 Hieronymus pingit: *Constituite ÷ diem: solennem*, scilicet quia in Hebraeo est tantummodo אָן; sed quid tunc fiet de Graeco *συστήσασθε ἑορτήν*? Tale est, in re bona nimius esse.³⁶ Etiam Masius, ut in Monito ad Josuam observavimus, arbitrio suo potius quam Syri interpretis auctoritate fretus, tot copulis, perspicuitatis causa a Senioribus assumptis, notam reprobationis inussit. Transeamus ad majoris offensionis interpolationes, eas scilicet in quibus interpres male sedulus in annotatoris, est ubi in auctoris principalis partes delapsus est. Non moramur supplementum valde notabile Gen. iv. 8: *καὶ εἶπε Κάϊν πρὸς Ἀβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ÷ διέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον ᄇε*; quia, quamvis in Hebraeo et tribus interpretibus desideratur, ad sensum paene necessarium videtur. Sed in loco Jos. vi. 26 post devotionem hominis qui Jericibunta reaedificaturus sit, *ἐν τῷ πρωτοτόκῳ αὐτοῦ θεμελιώσει αὐτήν, καὶ ἐν τῷ ἐλαχίστῳ αὐτοῦ ἐπιστήσει τὰς πύλας αὐτῆς*, LXX de suo interseruerunt: *÷ καὶ οὕτως ἐποίησεν Ὁζᾶν ὁ ἐκ Βαιθήλ ÷ ἐν τῷ Ἀβιρῶν τῷ πρωτοτόκῳ ἐθεμελιώσεν αὐτήν, καὶ ἐν τῷ ἐλαχίστῳ διασωθέντι ἐπέστησε τὰς πύλας ÷ αὐτῆς ᄇε*. Aequae, immo magis culpandus est insudus Jobi ii. 9 interpolator, qui pro amaro uxoris ejus dicterio: *Adhuc tu retines integritatem tuam? Exsecrare Deum et movere*, prolixam querimoniam, et Graeculum otiosum magis quam scriptorem *θεόπνευστον* referentem, ori ejus immiserit: *Μέχρι τίνος καρτερήσεις, ÷ λέγων ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν προσδεχόμενος ÷ τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου; ἰδοὺ γὰρ ἠφάνισται σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς, υἱοὶ καὶ θυγατέρες, ÷ ἐμῆς κοιλίας ὠδίνες καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων· σύ τε αὐτοῦς ἐν σαπρίᾳ σκωλη- ÷ κων κάθησαι διανυκτερεύων αἴθριος, κἀγὼ πλανωμένη καὶ λάτρις τόπον ἐκ τόπου καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας, ÷ προσδεχομένη τὸν ἥλιον πότε δύσεται, ἵνα ἀναπαύσωμαι τῶν μόχθων μου καὶ τῶν ὀδυνῶν αἷ με νῦν ÷ συνέχουσιν ᄇε ἀλλὰ εἰπὸν τι ῥῆμα εἰς κύριον, καὶ τελεύτα*. Ejusdem farraginis, et fortasse non alius auctoris est pannus de ape, quem post Prov. vi. 6–8 quasi in aemulationem Salomonis, pigrum ad formicam abire jubentis, interpres ejus Graecus oraculis divinis assuere non dubitavit: *÷ ἡ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστὶ, τὴν τε ἐργασίαν ὡς σεμνὴν ποιεῖται, ἧς τοὺς ÷ πόνους βασιλεῖς καὶ ιδιώται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται· ποθεινὴ δέ ἐστι πᾶσι καὶ ἐπίδοξος, καίπερ οὔσα ÷ τῇ ῥώμῃ ἀσθενῆς, τὴν σοφίαν τιμήσασα προήχθη ᄇε*.

4. Restat asteriscus, cujus ope praetermissiones τῶν Ο' etiam minutissimas (quales sunt κατὰ γένος ✕ αὐτοῦ ᄇε, ✕ πᾶσαν ᄇε τὴν γῆν, ✕ τὴν ᄇε πᾶσαν τὴν γῆν, ✕ σὺν ᄇε τὸν λαόν, ✕ υἱὸς ᄇε

³⁶ E contrario exemplar Psalmorum Syro-hexaplae parcius quam par erat obelizari certissimum est. E.g. obelus desideratur in sequentibus: Psal. i. 4: *σὺχ οὕτως ὁ ἀσεβῆς, ÷ σὺχ οὕτως ᄇε*. Psal. ii. 11: *ἐξ ὁδοῦ ÷ δικαίας ᄇε*. Psal. xxi. 2: *÷ πρόσχε μοι ᄇε, ἵνα ἐγκατέλιπες με*; Psal. xxviii. 1:

÷ ἐπέκατε τῷ κυρίῳ, υἱοὶ θεοῦ ᄇε, ἐπέκατε τῷ κυρίῳ υἱοῦ κριῶν. Etiam Psal. xiii. 3 insignis interpolatio e Rom. iii. 13–18, *τάφος ἀνεργημένος—τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν*, in hoc exemplari sine nota ἀθετήσεως legitur.

ὄγδοήκοντα ἐτῶν, etc.) e reliquis interpretibus (praecipue Aquila, qui in talibus ceteris curiosior est) Origenes reparandas suscepit. Deinde *lacunas* ita dictas, quae passim in hac versione quavis de causa legentes remorari solent, sive paucorum στίχων (ut passim in libro Jobi *unus, duo, tres*, usque ad *tredecim* στίχους, quasi e Theodotione assumpti asteriscis notantur), sive integrarum pericoparum (e.g. 1 Reg. xvii. 12-31, xvii. 55—xviii. 5, Jerem. x. 6-13, xvii. 1-4, xxix. 14, 16-20, xxxiii. 14-26, xxxix. 4-13, lii. 27-30) non raro ex Aquila (ut 3 Reg. ix. 15-25, xxii. 47-50) sed longe frequentius ex Theodotione, cujus stylus ad LXXviralem proxime accedit, non sine magno lectoris studiosi commodo Hexapla sartas tectas praestiterunt.

5. Sed praeter excessus et defectus, qui promptiorem sanationem admittunt, supersunt pravae interpretationes, quae non minorem, immo fortasse majorem moram et impedimentum legentibus afferunt. Etiam huic incommodo per obeli et asterisci *conjunctum* usum Origenes aliquatenus remedium adhibere conatus est. Simplicissimi generis exempla sunt: Jerem. xxxviii. 6: *Et demittunt eum funibus*, ubi pro *funibus* LXX perperam ediderunt εἰς τὸν λάκκον; Hexapla vero ex Aquila et Symmacho: καὶ ἐχάλασαν αὐτὸν ✕ ἐν σχοινοῖς ✧ ÷ εἰς τὸν λάκκον ✧. Exod. xxxiii. 4: *Et luxerunt, et non induerunt unusquisque ornamenta sua sibi*. LXX ad sensum non male, sed paulo concisius: (ὁ λαὸς) κατεπένησεν ἐν πενθικοῖς; quae sic ex alio interprete in Hexaplis extensa sunt: κατεπένησεν ÷ ἐν πενθικοῖς ✧, ✕ καὶ οὐκ ἔθηκεν ἀνὴρ κόσμον αὐτοῦ ἐπ' αὐτοῦ ✧. Jos. ii. 19, 20: *si manus fuerit in eum. Et si nuncios* (verbum hoc nostrum). LXX contra sensum: εἰάν δέ τις ἡμᾶς ἀδικήσῃ, ἢ καὶ ἀποκαλύψῃ (τοὺς λόγους ἡμῶν τούτους); pro quibus in Hexaplis habetur: ✕ εἰάν χεὶρ ἄψῃται αὐτοῦ ✧. εἰάν δέ ÷ τις ἡμᾶς ἀδικήσῃ, ἢ καὶ ✧ ἀποκαλύψῃ κ. τ. ε.; unde extricari potest versio satis fidelis: εἰάν χεὶρ ἄψῃται αὐτοῦ. εἰάν δέ ἀποκαλύψῃ κ. τ. ε. Alia ejusdem generis exempla sunt Gen. xlvii. 5, 6. Exod. xi. 3. xl. 7, 8. Num. xxx. 9. Jos. v. 4, 5. 3 Reg. xvii. 22, 23. Jerem. xv. 1. Non tamen dissimulandum est, hanc restitutionis methodum tum per se impeditam esse, tum paucis tantum ex innumeris locis ab Auctore adhibitam fuisse. Sic in illustri Jesaiae vaticinio, ubi pro Hebraeis, *Admirabilis, consiliarius* etc. LXX prorsus absona dederunt: μεγάλης βουλῆς ἄγγελος ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ ὑγίειαν αὐτῷ, Origenes nihil tentasse videtur, nisi ut vocem ἄγγελος, cujus in Hebraeo nec vola nec vestigium, obelo reprobaret. Et sic centies in hoc libro, quo nullus in Bibliis Graecis interpretem minus habilem nactus est.³⁷ Sed in talibus tricis luculentissime apparet totius operis hexaplaris utilitas, per quod consultum fuit, ut versio Graeca vulgaris tum ad Hebraeam veritatem, tum ad ceterorum interpretum editiones nullo negotio exigeretur. Speciminis loco, hunc ipsum locum, prout in opere Origeniano exstabat, omissa tantum pagina Hebraeo-Graeca, hic subjicimus.

ἙΒΡ.	Ἀ.	Σ.	Ο'.	Θ.
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ	καὶ ἐκάλεσεν ὄνομα αὐτοῦ	καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ	καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ	θαυμαστὸς σύμβουλος	παραδοξασμὸς βουλευτικὸς	μεγάλης βουλῆς	θαυμαστῶς βουλευτῶν
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ	ισχυρὸς δυνατὸς	ισχυρὸς δυνατὸς	→ ἄγγελος ✧ ἄξω γὰρ	ισχυρὸς δυνάστης
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ	πατὴρ ἔτι	πατὴρ αἰῶνος	εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας	πατὴρ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ	ἄρχων εἰρήνης.	ἄρχων εἰρήνης.	καὶ ὑγίειαν αὐτῷ.	ἄρχων εἰρήνης.

³⁷ Obiter notandum est, in Hexaplis nostris ad Jesai. fortasse Luciani, non ad eam quae Hexaplorum est, per ix. 5, verba ✕ θαυμαστὸς—αἰῶνος ✧ ad aliam recensioem, tinere.

APPENDIX I AD CAP. VII.

De obeli pictura (∞) versionis Syro-hexaplaris peculiari.

Duas obeli sive lemnisci formas, ÷ et ∞, a Paulo Teleusi sine ullo discrimine adhiberi exploratissimum est. Sed in hac versione propius inspicienda, scrupulum movet usus tertiae obeli picturae, in quo nescio quid peculiaris inesse videtur. Est linea paulo fortius inflexa, punctis destituta, sic: ∞. In ea operis parte quae ad hunc diem superstes est, septuagies et nonies, si recte computavimus; in uno autem Proverbiorum libro tricies et quinquies reperitur. Illud cum obelo commune habet, quod lectio, cui praeponatur, ab Hebraeo semper absit. Quae autem de usu ejus peculiari observavimus, haec fere sunt.

1. Praemittitur verbis e versione Syra simplici in hexapla rem assumptis. E. g. Jud. v. 22: ∞ לִשְׁמֹרֶת . Locus est valde intricatus, sed verba $\acute{\omega}\beta\epsilon\lambda\iota\sigma\mu\acute{\epsilon}\nu\alpha$ de Peschito huc accessisse nou est quod dubitemus. Prov. xxvii. 14: $\mu\epsilon\gamma\acute{\alpha}\lambda\eta$ $\tau\eta\eta$ $\phi\omega\eta\eta$ $\tau\acute{o}$ $\pi\rho\omega\tau\acute{o}$ ∞ $\pi\rho\acute{o}s$ $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\upsilon$ \clubsuit $\kappa\alpha\tau\alpha\rho\omega\mu\acute{\epsilon}\nu\omicron\upsilon$. Verba $\pi\rho\acute{o}s$ $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\upsilon$ (לִשְׁמֹרֶת) in nullo libro Graeco inventa sunt, sed a Syro nostro de Syro seniore assumpta sunt. Num. xxvi. 4: in Hebraeo et LXX tacetur aliquid, quod in Peschito sic suppletur: לִשְׁמֹרֶת לְמֹסֵר , et numeravit eos Moyses; quo, ut videtur, auctore, repugnantibus libris Graecis, Syrus noster infert: ∞ $\acute{\alpha}\rho\iota\theta\mu\acute{\eta}\sigma\alpha\tau\epsilon$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{o}\upsilon\varsigma$ \clubsuit .

2. Introducit pericopam ex alio S. Scripturae libro derivatum. Sic Hos. xiv. 3 post verba, $\kappa\alpha\iota$ $\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\pi\omicron\delta\acute{\omega}\sigma\omicron\mu\epsilon\nu$ $\kappa\alpha\rho\pi\acute{o}\nu$ $\chi\epsilon\iota\lambda\acute{\epsilon}\omega\nu$ $\eta\mu\acute{\omega}\nu$, Syrus uoster apponit: ∞ $\kappa\alpha\iota$ $\acute{\epsilon}\nu\tau\rho\upsilon\phi\acute{\eta}\sigma\epsilon\iota$ $\acute{\epsilon}\nu$ $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\omicron\iota\varsigma$ η $\kappa\alpha\rho\delta\acute{\iota}\alpha$ $\acute{\upsilon}\mu\omega\upsilon\upsilon$ \clubsuit . Haec, quae ad Jesai. lv. 2 pertinent, non leguntur in Ed. Rom., sed habentur cum quadam varietate in Codd. 49, 62, 86, aliis. Prov. xxvii. 16: $\beta\omicron\rho\acute{\epsilon}\alpha\varsigma$ $\sigma\kappa\lambda\eta\rho\acute{o}\varsigma$ $\acute{\alpha}\nu\epsilon\mu\omicron\varsigma$, $\acute{\omicron}\nu\acute{\omicron}\mu\alpha\tau\iota$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\acute{\epsilon}\pi\iota\delta\acute{\epsilon}\xi\iota\omicron\varsigma$ $\kappa\alpha\lambda\acute{\epsilon}\iota\tau\alpha\iota$. ∞ $\beta\omicron\rho\acute{\epsilon}\alpha\varsigma$ $\acute{\alpha}\nu\epsilon\mu\omicron\varsigma$ $\acute{\epsilon}\kappa\kappa\alpha\theta\alpha\acute{\iota}\rho\epsilon\iota$ $\nu\acute{\epsilon}\phi\eta$ \clubsuit . Posterior clausula non legitur nisi in Codd. 23, 254, et e Cap. xxv. 23 huc migravit. Prov. xvi. 1: ∞ $\theta\sigma\phi$ $\mu\acute{\epsilon}\gamma\alpha\varsigma$ $\sigma\upsilon$, $\tau\alpha\pi\epsilon\iota\nu\acute{o}\upsilon$ $\sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\nu$, $\kappa\alpha\iota$ $\acute{\epsilon}\nu\alpha\nu\tau\iota$ $\theta\epsilon\omicron\upsilon$ $\acute{\epsilon}\upsilon\rho\acute{\eta}\sigma\epsilon\iota\varsigma$ $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\upsilon$ \clubsuit . Locus est Sirac. iii. 18, et legitur in Codd. 23, 103, 106, aliis, non in Ed. Rom. (Diversa est ratio locorum Jos. vi. 26: \div $\kappa\alpha\iota$ $\omicron\upsilon\tau\omega\varsigma$ $\acute{\epsilon}\pi\omicron\iota\eta\sigma\epsilon\nu$ $\kappa.$ $\tau.$ $\acute{\epsilon}$., et Prov. xxvi. 11: \div $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$ $\acute{\alpha}\iota\sigma\chi\acute{\upsilon}\nu\eta$ — $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ \clubsuit ; nbi verba iusititia e 3 Reg. xvi. 34 et Sirac. iv. 21 desumpta sunt, sed leguntur in Ed. Rom. et libris omnibus.)

3. Praeponitur alteri ex duabus ejusdem Hebraei versionibus. Sic Prov. ix. 7 in Hebraeo est: *Et qui arguit impietatem, macula ejus (maculam sibi parat)*; in Syro-hex. autem: $\acute{\epsilon}\lambda\acute{\epsilon}\gamma\chi\omega\upsilon\upsilon$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\tau\omicron\nu$ $\acute{\alpha}\sigma\epsilon\beta\eta$ $\mu\omega\mu\acute{\eta}\sigma\epsilon\tau\alpha\iota$ $\acute{\epsilon}\alpha\nu\tau\acute{o}\nu$. ∞ $\omicron\acute{\iota}$ $\gamma\acute{\alpha}\rho$ $\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\gamma\chi\omicron\iota$ $\tau\phi$ $\acute{\alpha}\sigma\epsilon\beta\epsilon\acute{\iota}$ $\mu\acute{\omega}\lambda\omega\pi\epsilon\varsigma$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\phi$ \clubsuit . Posterior clausula non est in Ed. Rom., sed exstat in Ald., Codd. 23, 68, aliis, eum scholio: *Oυτος ο στιχος ου κειται ουτε εν τοις λοιποις ουτε παρα τοις Ο'.* Prov. xi. 26 (pro Hebraeo: *Qui prohibet frumentum, maledicit ei populus*): ∞ $\acute{\omicron}$ $\sigma\upsilon\nu\acute{\alpha}\gamma\omega\nu$ $\sigma\acute{\iota}\tau\omicron\nu$, $\acute{\upsilon}\pi\omicron\lambda\acute{\epsilon}\acute{\iota}\pi\omicron\iota\tau\omicron$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omicron\nu$ $\tau\omicron\acute{\iota}\varsigma$ $\acute{\epsilon}\theta\upsilon\epsilon\sigma\iota$ \clubsuit . $\acute{\omicron}$ $\sigma\upsilon\nu\acute{\epsilon}\chi\omega\nu$ $\sigma\acute{\iota}\tau\omicron\nu$ $\delta\eta\mu\omicron\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}\rho\alpha\tau\omicron\varsigma$. Sic Syro-hex., et sine obelo Codd. 23, 161, 252; in Ed. Rom. prior tantum clausula, $\acute{\omicron}$ $\sigma\upsilon\nu\acute{\epsilon}\chi\omega\nu$ (sic)— $\acute{\epsilon}\theta\upsilon\epsilon\sigma\iota$, legitur. Prov. xxx. 15 (pro Hebraeo: *Tria sunt quae non satiantur*): $\kappa\alpha\iota$ $\acute{\alpha}\iota$ $\tau\rho\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\alpha\iota$ $\omicron\upsilon\kappa$ $\acute{\alpha}\nu\epsilon\pi\acute{\iota}\mu\pi\lambda\alpha\sigma\alpha\nu$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\eta\eta\upsilon$. ∞ $\tau\rho\acute{\iota}\alpha$ $\delta\acute{\epsilon}$ $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$ $\acute{\alpha}$ $\omicron\upsilon$ $\pi\lambda\eta\sigma\theta\acute{\eta}\sigma\epsilon\tau\alpha\iota$ \clubsuit . Prior clausula est versio $\tau\acute{\omega}\nu$ \omicron' ; posterior trium interpretum, quam *pro*

priore in textu habet Cod. 23. Prov. xxxi. 29: *πολλαὶ θυγάτερες ἐποίησαν δύναμιν* (לְיָהּ יִעֲזֹר), ὡς *πολλαὶ δὲ ἐκτήσαντο πλοῦτον* ⚭, ubi duplex versio, sed inversa, etiam in Ed. Rom. habetur. In Jud. i. 20 versio τῶν Ο' est: *καὶ ἐκληρονόμησεν ἐκείθεν τὰς τρεῖς πόλεις τῶν υἱῶν Ἐνάκ* (רַעְיָהּ יִצְחָק וְשִׁלְשִׁי-תַיִם), quam imitatus est Syrus noster, subjungens tamen: ὡς *καὶ ἐξῆραν ἐκείθεν τοὺς τρεῖς υἱοὺς Ἐνάκ* ⚭, ut sine obelo Ald., Codd. III, XI, 15, 16, 18, alii, et Vet. Lat. In Jud. iii. 24 post lectionem Ed. Rom., *καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε· καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ ἐπῆλθον καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ αἱ θύραι τοῦ ὑπερφύου ἐσφηνωμέναι*, quae Hebraeum accurate reddit, Syrus noster (ut sine obelo Codd. 54, 59, 75) aliam versionem paraphrasi similem addit: ὡς *καὶ ἀποτιναζάμενος Ἄωδ ἐξῆλθεν καὶ ἐπορεύετο· καὶ οἱ παῖδες Ἐγλῶμ εἰσπορευθέντες προσῆλθον, καὶ αἱ θύραι τοῦ οἴκου κεκλεισμέναι* ⚭.

4. Praerogatur verbis quae neque in Hebraeo neque in Ed. Rom. (h. e. in Codice Vaticano, qui in textu τῶν Ο' primigenio constituendo praerogativam consecutus est) leguntur, sed tantum in paucioribus libris, plerumque iis qui ejusdem recensiois sive familiae sunt. Exempli causa: in libro Judicum novem lectiones obelo inflexo insignitas notavimus, quae omnes a textu recepto (qui dicitur) exulant, et ad eandem recensioem pertinent, cum videlicet quae continetur in Codd. 44, 54, 59, 75, cct.¹ In posteriore libri parte haec obeli figura otatur, ut tamen pro ea in locis similibus scriba nescio qua inconstantia asteriscum pinxerit.² Porro in hoc libro feliciter contigit, ut in septem horum locorum textus Syro-hexaplaris cum exemplari Sarraviano conferri possit; in quibus omnibus verba a Syro nostro sive obelo inflexo sive asterisco praenotata in libro Graeco vere hexaplaris non leguntur.³ Transeamus ad Proverbia, in quo libro, ut jam monuimus, octoginta plus minus hujus notationis exemplorum paene dimidia pars includitur. Ex his triginta quinque circa viginti in Ed. Rom. non habentur, e quibus quatuor majoris momenti nunc proferemus. Prov. xix. 9: ὡς *ἐκκαίει δὲ κακίαν πολίτης* ⚭. Praeter Syrum nostrum clausula non nisi in Codd. 23, 106 legitur. Prov. xx. 11: ὡς *καὶ οἱ ποιοῦντες αὐτὰ ἐν αὐτοῖς συμποδισθήσονται* ⚭. Sic Cod. 23 solus; in Cod. 106 lacuna est. Prov. xxiv. 12: ὡς *καὶ αὐτὸς με οὐ γινώσκει* ⚭. Sic (cum οὗτος pro αὐτὸς) idem par librorum. Postremo in fine Cap. xxxi post verba, *καὶ αἰνεῖσθω ἐν πύλαις ὁ ἀνὴρ αὐτῆς*, hacc, mantissae loco, leguntur in Syro-hex., et sine obelo in Codd. 23, 106, 253, 254: ὡς *ὅτι ὁδοὶ ἀνδρὸς πρὸ προσώπου αὐτοῦ πορεύονται, καὶ κατορθώσουσιν αὐτῷ τὸν αἰῶνα τῶν αἰῶνων* ⚭.

5. Formis obeli — vel ÷, et ὡ, non eandem prorsus significationem inesse, constat e loco uno et altero, ubi alteram harum notarum altera nullo intervallo excipiat. Sic in Gen. xxxix. 17 Syrus legit et pingit: ÷ *καὶ εἶπέ μοι κοιμηθήσομαι μετὰ σοῦ* ⚭ ÷ (sic) *καὶ ἐβόησα φωνῇ μεγάλῃ* ⚭. Hic utraque clausula in Hebraeo vacat, sed prior in Ed. Rom. et libris Graecis omnibus legitur; posterior non nisi apud Syrum nostrum et imitatore eus Arabicum reperitur, ideoque obelo non vulgari, sed (ut ita dicamus) truculentiori jugulatur. Alio loco Jud. xvi. 14 idem pingit: — *καὶ ἐδιάσατο τοὺς ἐπτὰ βοστρύχους τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐκτάσεως, καὶ κατέκρουσεν ἐν τοῖς πασσάλοις εἰς τὸν τοῖχον* ⚭, ὡς *καὶ*

¹ Vid. Hex. ad Jud. i. 20. iii. 24. v. 6. vi. 2, 11. xi. 17, 24. xiv. 1. xvi. 14. ² Vid. Hex. ad Jud. xv. 18. xvi. 21. xviii. 2, 12, 30. xx. 21. xxi. 11. Usus improprie asterisci pro obelo vel lennisco probari potest e scholio in Hex. ad 1 Reg. xv. 42: *Ταῦτα μέχρι τοῦ, καὶ κατακληροῦται, ἐν μῶση κεῖται τῇ ἐκδόσει Θεοδοτίωνος, διὼ ἡστέρισται αὐτὰ, ὡς ἐν*

μῆ ἢ δευτέρα ζυγῇ τῶν Ο' κείμενα, οὐ μὴν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ. Etiam in lectionibus interpretis Samaritani, quae in Hebraeo non feruntur, margini suo illinendis, Noster inter asteriscum et formam obeli peculiarem (—) fluctuat. ³ Loca sunt Cap. xv. 18. xvi. 14, 21. xviii. 2, 12. xx. 21. xxi. 11.

ὕφανε. Haec omnia desiderantur in Hebraeo; sed priora, καὶ ἐδιδάσατο—εἰς τὸν τοῖχον, praeter Codd. 54, 59, 75, cet. leguntur etiam in Comp., Codd. III, 15, 18, 19, aliis; posteriora autem, καὶ ὕφανε, in Codd. 54, 59, 75, cet. solis. Supersunt duo Proverbiorum loca, quae novi aliquid prae se ferunt. Prov. xvii. 21 pro Hebraeo, et non laetabitur pater stulli, Syrus noster venditat: οὐκ εὐφραίνεται πατήρ ἐφ' υἱῷ ἀπαιδευτῷ. * υἱὸς δὲ φρόνιμος εὐφραίνει μητέρα αὐτοῦ, ut sine notis Ed. Rom. et libri omnes. Hic, si conjecturae locus sit, obelus fortasse innuit, verba ex alio S. Scripturae loco assumpta esse (ut revera similis sententia legitur Prov. x. i. xv. 21); asteriscus autem, rectius illic quam hic legi. Alter locus est Prov. xxii. 14, qui in codice sic habet: ∞ εἰσὶν ὁδοὶ ὀρθαὶ | ∞ πορεύεσθαι ἀνδρὶ, | ∞ ὁ δὲ ἀσεβῆς ὁδοῦς θανάτου | ∞ (sic) καὶ ἀπωλείας φιλεῖ. | — εἰσὶν ὁδοὶ κακαὶ ἐνώπιον ἀνδρὸς | — καὶ οὐκ ἀγαπᾷ τοῦ ἀποστρέψαι ἀπ' αὐτῶν, | — ἀποστρέφειν δὲ δεῖ ἀπὸ ὁδοῦ σκολιᾶς. Utraque clausula abest ab Hebraeo; sed posterior sub — habetur in Ed. Rom. et libris omnibus; prior autem sub ∞ non nisi in pari codice 23, 254. Hoc discrimen per diversitatem obelorum iudicari vix dubium esse potest; sed quam de causa scriba notam duplicem ∞ pro simplici ∞ pinxerit, non facile est divinare.

Haec ad quaestionem obscuram vel tantulum illustrandam donec verisimiliora afferantur sufficiant. Res ad liquidum perducere vix potest, partim propter scribarum in signis Origeianis ponendis negligentiam, partim quia usus huius obeli formae Syro-hexaplaris ex usu librorum Graecorum hexaplarium non nisi in paucis libri Iudicum locis, quos supra indicavimus,⁴ sive confirmari sive labefactari potest. In his autem omnibus, ut jam monuimus, Codex Sarravianus verba a Syro nostro signo ∞ praenotata non cuiusvis formae obelo confodit, sed prorsus omittit. Idem dictum sit de loco Jos. xii. 1, ubi Syrus pingit: ∞ Μωσῆς καὶ ∞ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ut sine obelo legunt Ald., Codd. III, VII, XI, alii, repugnantibus Codd. II, IV, aliis, in quibus juxta Hebraicum verba Μωσῆς καὶ non habentur. Quae cum ita sint, nescimus an huc pertineat scholium quod in margine exemplaris Syro-hexaplaris passim legitur: “Hic obelus (∞) s. ∞ non positus erat in Hexaplis.”⁵ Ubi per obelum non meram obeli figuram, quasi in Hexaplis eadem verba sine obelo posita essent, sed ipsam lectionem obelo praenotatam significari quovis pignore contendemus. Probationes sunt: 1. Ad Mich. v. 4: καὶ στήσεται, — καὶ ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ — τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ubi Syrus monet: “Hi obeli non positi erant in Hexaplis,” Cod. Jes. scholium affert: Τὰ ὀβελισμένα εἰς τοὺς δύο τόπους οὐ κείνται ἐν τῷ ἐξασελίδῳ. 2. Ad Joel. i. 14: πρὸς κύριον — ἐκτενωῶς, Syro-hex. in marg. notat: Θ. ὁμοίως τὸν ὀβελίσκον εἶπεν ὡς οἱ Ο', ubi ὁ ὀβελίσκος nihil significare potest nisi vocem ἐκτενωῶς. 3. Ad Jesai. xlvi. 10: — πρὶν γενέσθαι, Middeldorpfius frustra se torsit in notatione: “Hic obelus non positus est neque apud Hebraeos neque apud LXX,” interrogans: “Sed quinam sunt illi Hebraei? Nequis nos ahleget ad textum Hebraicum et Hebraeo-graecum operis Origeniani; nam quis in iis obelum quaerat? Sagacioribus committo hanc notam, mihi plane obscuram.” Immo sole ipso clariorem, modo per obelum verba obelo confossa intelligas. 4. Locutio χωρὶς ἀστερίσκων pro sine versiculis qui asterisco notantur reperitur in scholio quod est in Cod. 161 ad finem libri Jobi: Ἰὼβ, στίχοι α̅χ̅ (1600) χωρὶς ἀστερίσκων μετὰ δὲ τῶν ἀστερίσκων β̅σ̅ (2200). 5. Auctor Scholiorum in Proverbia a Tischendorfio editorum ait: “Ὅσοις οἱ ὀβελοὶ πρόσκεινται ῥητοῖς,

⁴ Vid. notam praecedentem. ⁵ Vid. Hex. ad Joel. ii. 12, 27. iii. 16. Jon. i. 5. iii. 10. Mich. ii. 3. iv. 8, 10. v. 7. vii. 2, 12. Nah. ii. 5. iii. 5. Hab. i. 5. Hag. i. 12. Semel

tantum (Amos vi. 10) reperitur altera formula: “Τὰ ὀβελισμένα (∞) non posita erant in Hexaplis.”

οὔτοι (sc. οἱ ὀβελοὶ) οὐκ ἔκειντο κ. τ. ἐ. καὶ ὅσοις οἱ ἀστερίσκοι πρόσκεινται ῥητοῖς, οὔτοι (sc. οἱ ἀστερίσκοι) ἐν μὲν τῷ Ἑβραϊκῷ κ. τ. ἐ.:⁶ cum quo loco comparari potest Hieron. in Praef. ad Jobum:⁷ “Omnia Veteris Instrumenti volumina Origenes obelis asteriscisque distinxit, quos vel additos [sc. a LXX, ideoque obelis insignitos] vel de Theodotione sumptos translationi antiquae inseruit.” Haec, ni fallimur, ad significationem dicti scholii declarandam satis superque suppetunt; quod tamen ne ad praesentem disputationem indubitauer trahamus obstat, quod in locis, ad quae scholium pertinet, obelus vulgaris formae, — vel ÷, non ∞, pingi solet.

APPENDIX II AD CAP. VII.

Versionis Syro-hexaplaris Notitia generalis.

Versionis Syro-hexaplaris (quae est versio Syriaca quintae columnae Hexaplorum, qualis in Codice Sarraviano et aliis repraesentatur) prima notitia Masio debetur, cujus codex (qui post obitum ejus casu deplorabili e conspectu hominum penitus evanuit) continebat Josuam, Judices, Regum quatuor libros, Paralipomena, Esdram, Estheram, Judith, Tobiam, et Deuteronomii bonam partem.¹ Incunte saeculo XVII venit in Bibliothecam Ambrosianam e monasterio S. Mariae Deiparae in deserto Sketi celeberrimus Codex Ambrosianus Syro-hexaplaris (signatus C. 313 Inf.), qui tamen in capsula sua delituisse videtur, donec inde ab anno 1767 a Jo. Bapt. Branca, Collegii Ambrosiani Bibliothecario, Jac. Jon. Bjornstählio, et Jo. Bern. de Rossio tum per descriptionem tum per specimina operis paulatim notior factus, tandem a Matthia Norbergio Sueco maximam partem exscriptus, in perfectiorem eruditorum hominum cognitionem venit; primum per Jeremiae et Ezechielis editionem ab ipso Norbergio emissam Londini Gothorum exeunte anno 1787; deinde per Henrici Middeldorpii laudabilem diligentiam, qui ceteros libros canonicos in codice inclusos (exceptis Psalmis et Danielis vaticinio) ex apographo Norbergiano edidit Berolini anno 1835. Jampridem vero cel. Cajetanus Bugati, Collegii Ambrosiani Doctor, librum Danielis ex ipso codice ediderat Mediolani anno 1788; Psalmorum quoque editionem impresserat, sed certis de causis apud se servaverat, donec post obitum ejus anno 1820 publici juris facta est. Ut codicis nostri historiam absolvamus, libros apocryphos Baruch et Epistolam Jeremiae, una cum Threnis post Middeldorpii curas in specimen accuratioris totius operis editionis propositis, edidit A. M. Ceriani, Collegii Ambrosiani Doctor, in *Monumentorum Sac. et Prof.* T. I, Fasc. I, Mediolani anno 1861. Idem

⁶ Vid. supra p. liii. not. 4. ⁷ Opp. T. IX, p. 1079 ed. Migne.

¹ Masii (A.) *Josuae Historia*, Antv. 1574, in *Epist. Dedic.* p. 6. Masii colicem et Mediolanensem ad unum

idemque totius versionis exemplare olim pertinuisse non improbabiler suspicati sunt VV. DD. de Rossio, Norbergius, Ceriani (in libello, *Le Edizioni* etc. p. 23).

V.D. paucos post annos mutato consilio editionem codicis pretiosissimi arte nova *photolithographica* elaborandam suscepit, quae hoc ipso anno 1874, favente Deo, lucem videbit.³

1. Redeamus ad versionem nostram, cujus aliam particulam, librum Regum quartum complectentem, e Codice Regio Parisiensi 283 (hodie Cod. Syr. V) Middeldorpfius in volumine supra memorato inclusit. Hucusque progressum opus ad aliquod tempus stetit, donec anno 1841 et sequentibus in Museum Britannicum e dicto monasterio Sketensi invecta est codicum Syrorum collectio mirifica, quae versioni nostrae praeter alias minoris momenti particulas contribuit librum Geneseos valde imperfectum, Exodi integrum, Numerorum fere dimidium, Josuae imperfectum, Judicum et Ruth paene integrum, sed notis marginalibus destitutum, Regum III paene integrum. Ex his Judices et Ruth edidit Doctor T. Skat Rördam Havniae, 1861; Genesim autem et Exodum usque ad Cap. xxxiii. 2 A. M. Ceriani in *Mon. Sac. et Prof.* T. II, pp. 1-344; reliqua volumina eundem editorem expectant, exceptis trium interpretum lectionibus, quas in usum nostri operis ex apographo ejus excerpimus. Plenior ejusque codicis descriptio e Monitis ad singulos libros concinnatis petenda est; interea ut hujus insignis monumenti quantum supersit, quantum adhuc desideretur, uno conspectu appareat, tabulam subjungimus ita constructam, ut numerus singularis (1.000) librum quemque integrum repraesentet.

LIBRI CANONICI.³

Genesis	0.313	Regum II	0.000	Proverbia	1.000
Exodus	1.000	Regum III	0.874	Ecclesiastes	1.000
Leviticus	0.000	Regum IV	0.985	Cant. Cant.	1.000
Numeri	0.464	Paralipomeua	0.000	Jesaias	1.000
Deuteronomium ⁴	0.436	Esdras	0.000	Jeremias	1.000
Josua	0.885	Nehemias	0.000	Threni	1.000
Judices	0.981	Esther	0.000	Ezechiel	1.000
Ruth	1.000	Jobus	1.000	Daniel	1.000
Regum I	0.000	Psalmi	1.000	Prophetæ XII	1.000

2. De auctore et aetate versionis Syro-hexaplaris omnia jam comperta et explorata sunt. Scilicet Gregorius Bar Hebraeus in Prooemio ad *Horreum Mysteriorum* haec habet: "Et ex editione (ܡܘܨܗܘܒܐ) Graecorum, id est τῶν LXXII, plura in hujus (Peschito) confirmationem attuli; illis autem Aquilae, et Symmachi, et Theodotionis, et Quinta, et Sexta, etsi non ad confirmationem, ad illustrationem tamen usus sum . . . Testamentum autem Vetus LXXvirale Paulus episcopus Telae Mauzlat (ܡܘܨܗܘܒܐ) e Graeco in Syriacum transtulit." Hanc autem Pauli Telensis versionem eandem esse cum nostra Syro-hexaplati evincit (praeter loca ex ea a Bar Hebraeo sub titulo τῶν Ἑλληνας (ܡܘܨܗܘܒܐ) allata) subscriptio

³ Ordo librorum in Codice Ambrosiano est Psalmi, Jobus, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum, Sapientia Salomonis, Ecclesiasticus, XII Prophetæ, Jeremias, Baruch, Threni, Epistola Jeremias, Daniel, Susanna, Bel et Draco, Ezechiel, Jesaias. ⁴ E libris apocryphis praeter libellos ad Jeremiam et Daniele pertinetes, Codex Ambrosianus continet Sapientiam Salomonis integram, et Ecclesiasticum cum defectu Cap. li; ad quorum utrumque nunc

primum in exemplari photolithographico tum Bibliorum tum linguae Syriacae studiosis accessus patet. Praeterea ad hanc versionem, quantum ex titulis eorum et styli caractere conjici possit, accensendi sunt libri in Peschito hodie inclusi, Esdras a LXX *primus* numeratus, et Tobias usque ad Cap. vii. 11, quorum posteriorem in Masii codice deperdito existisse probabile est. ⁴ Vid. Monitum ad Deuteron. p. 272.

Codicis 4 Regum Parisiensis, quae sic ad verbum sonat: "Vertit hunc librum e lingua Graeca in Syriacam ex editione (ܡܫܘܠܬܐ) τῶν LXXII venerandus pater (ܡܪ ܦܘܠܘܣ) Mar Paulus episcopus fidelium (h. e. Monophysitarum) in urbe magna Alexandriae jussu et hortatione sancti et beati Mar Athanasii patriarchae fidelium in coenobio Mar Zacchaei Callinicensis, cum degebant Alexandriae diebus φιλοθέου Mar Theodori archimandritae ejusdem coenobii, anno 928 indictione quinta. Quicumque legerit, oret pro φιλοθέῳ Mar Thoma ministro et syncello sancti et beati Mar Athanasii patriarchae, qui laboravit et curam habuit, et pro ceteris eorum qui operam dederunt et laboraverunt cum eo, etc." In aliorum librorum subscriptionibus nomen auctoris siletur, sed eadem urbs Alexandriae, et idem annus Graecorum 928, qui nobis est A. D. 618, memoratur, excepto Masii codice, qui annum praecedentem 927 priori, ut videtur, operis parti assignat.

3. Quod ad Pauli stylium attinet, versionem ejus Graeco archetypo adeo serviliter accommodatam esse, ut sermonis Syriaci proprietates aliquando perierit, negari non potest. E. g. Dan. iii. 15 Graecum idiotismum εἰ ἔχετε ἐτοίμως Noster nimis scrupulose reddidit ܡܫܘܠܬܐ ܡܪ ܦܘܠܘܣ, pro eo quod linguae suae usus postulabat, ܡܫܘܠܬܐ ܡܪ ܦܘܠܘܣ.⁵ Voces Graecas communiores per easdem Syriacas constanter transfert; e. g. θυμὸς per ܡܫܘܠܬܐ, nunquam per ܡܫܘܠܬܐ, ὄργη per ܡܫܘܠܬܐ, nunquam per ܡܫܘܠܬܐ, λέγει et εἶπε per ܡܫܘܠܬܐ et ܡܫܘܠܬܐ, ἐλάλησε per ܡܫܘܠܬܐ, ἦλθε et παρεγένετο per ܡܫܘܠܬܐ, ἐπορεύθη et ἀπῆλθε per ܡܫܘܠܬܐ, ἦν per ܡܫܘܠܬܐ ܡܫܘܠܬܐ, ἐγένετο per ܡܫܘܠܬܐ, etc. In vocabulis tamen rarioribus vertendis nonnunquam varietati studuisse videtur; e. g. βρόχος ei est ܡܫܘܠܬܐ Prov. vii. 21, ܡܫܘܠܬܐ Prov. vi. 5, ܡܫܘܠܬܐ Prov. xxii. 25; κατάδυσσις sonat ܡܫܘܠܬܐ Psal. xvi. 14, ܡܫܘܠܬܐ Psal. xxxviii. 6, ܡܫܘܠܬܐ Psal. xlviii. 2, ܡܫܘܠܬܐ Psal. lxxviii. 48; σκύφος redditur per ܡܫܘܠܬܐ Gen. xlv. 2, per ܡܫܘܠܬܐ Exod. xxv. 32, per ܡܫܘܠܬܐ Jerem. xxxv. 5. E contrario propter majorem Graecae linguae affluentiam fieri non potuit quin una eademque vox Syriaca pluribus Graecis satisfaceret. Itaque ܡܫܘܠܬܐ nunc κακὸς nunc πονηρὸς sonat; ܡܫܘܠܬܐ ponitur pro ἀνέστρεψε, ἀπέστρεψε, ἐπέστρεψε, κατέστρεψε, ὑπέστρεψε etc.; ܡܫܘܠܬܐ pro ἦλθε et παρεγένετο; ܡܫܘܠܬܐ pro ἀπῆλθε et ἐπορεύθη; ܡܫܘܠܬܐ pro ἐνεπύρισε et ἐνέπρησε; ܡܫܘܠܬܐ ܡܫܘܠܬܐ pro ζητεῖτε et θέλετε (Mal. iii. 1); ܡܫܘܠܬܐ pro διεξάγεται et ἐξελεύσεται (Hab. i. 4); ut taceamus ܡܫܘܠܬܐ pro ἐκ et ἀπὸ, ܡܫܘܠܬܐ pro σὺν et μετὰ, ܡܫܘܠܬܐ pro πρὸς et παρὰ, etc. "Quod vero," ut Ceriani nostri verba nostra faciamus, "summa interpretis laus est, Paulus, praeter suam, linguam quoque archetypi optime callebat, atque vel in difficillimis locis et rarissimis vocibus summa proprietate, vim vocis quod attinet, reddit;⁶ immo ipsas ejusdem vocis Graecae

⁵ Vid. T. Skat Rürdan *Dissertatio de regulis grammaticis, quas secutus est Paulus Tellensis in V. T. ex Graeco Syriace vertendo*, p. 3.

⁶ In longo opere exceptiones hujus laudationis rarissimas observavimus, quales sunt: Jerem. xxxix. 10, ubi pro ἀραιὸς, tenuis, Noster vertit ܡܫܘܠܬܐ, h. e. ἀραιὸς, *diris devotus*; sed alio loco (Prov. x. 15) recte ܡܫܘܠܬܐ. Psal. xx. 13, ubi pro ἐν τοῖς καλοῖς (*funibus*) in Syro-hex. est ἐν τοῖς καλοῖς (ܡܫܘܠܬܐ). In locis Jerem. xxiii. 32. Zach. ix. 1 etc. interpretes noster miscuit ἄρμα, *onus*, et ἄρμα, *curtus*, quae confusio frequens est. In Jesai. xiv. 23. Zeph. ii. 14 pro ἐχίνος (quod tamen aliis locis recte vertit) ἐχίδνα transtulit. Ad Job. iv. 2 Aquilae ἐπαρούμεν s. ἐπάρωμεν sensu *exsecrandi* cepit, invita lingua. Job. xvi. 19 pro συνίστωρ, *consciens*, a συνειδέναι, in

textu Syro-hex. est ܡܫܘܠܬܐ, quasi a συνιστάναί. Psal. lxi. 11 vox ἐπιποθεῖτε male vertitur ܡܫܘܠܬܐ, quod πεποιθεῖτε vel πεποιθήσατε potius sonat. Postremo Job. xxxi. 6 pro ἵσταμαι s. ἵσταμαι, *arrensus sum* (sc. ἐν ζυγῷ δικαίῳ) Noster imperite vertit ܡܫܘܠܬܐ (ܡܫܘܠܬܐ). Paulo numerosiores sunt errores, qui non tam interpreti Syro quam codicibus ejus Graecis, unciali characterem sine accentibus et spiritibus, ut videtur, descriptis, imputandi sunt; ejus generis sunt καρπὸς pro κάρφος (Gen. viii. 11), ἐπιάρωσιν pro ἐπαιφουσιν (Job. xxvi. 11), διεδειματίσατο pro διεδηματίσατο (Psal. xxi. 12), ἢ συντέθηκας pro ἡσυντέθηκας (Psal. lxxii. 15), πτώσεως pro προήσεως (Psal. xc. 5), ΠΡΟΨΑΘΑΝ pro ΠΡΟΨΑΘΑΝ (Jerem. xii. 6), εἰς σίκλος pro εἰς σίχλος (Ezech. vii. 19), πείσων pro πέσων (Hos. vii. 6), etc.

varias licet leves significaciones bene distinguit, ut non semel vidi.⁷ Si vero aliquid deesse putaret in vocis Syriacae vi, quominus plene vocem Graecam referret, non raro vocem vel locum ipsum Graece adscripsit.⁸ Nam Graecas voces ipsas rarissime civitate donavit, easque jam ab aliis ante eum omnes, vel fere usurpatas putarem.⁹

4. De notarum Origenianarum usu Syro-hexaplari in praecedentibus omnia fere occupavimus. Unum hic restat declarandum, hoc est, obeli in lectiones Symmachi et Theodotionis inductio, quae huic exemplari, ni fallimur, peculiaris est. Exempla hujus usus prius ponenda sunt. Itaque 4 Reg. ii. 4 in Hebraeo et LXX est: *καὶ κατηράσατο αὐτοῖς ἐν ὄνοματι κυρίου*; sed Syro-hex. in marg. addit: *καὶ εἶπεν τέκνα παραβάσεως καὶ ἀργίας*, cum scholio "Haec apud Theodotionem solum posita sunt cum obelis." Sic tamen in textu sine obelo Cod. III, Arm. I. Mox 4 Reg. ix. 11 LXX et Hebr. habent: *καὶ εἶπαν αὐτῷ εἰρήνη*; sine responsione, quam in textu supplet Syro-hex. sic: *— Θ. καὶ εἶπεν εἰρήνη*. Rursus 4 Reg. xv. 5 post verba, *καὶ ἤψατο κύριος τὸν βασιλέα*, Syro-hex. in marg. habet: *— Θ. ὅτι ἤθελεν αὐτὸς προσενεγκεῖν θυσίαν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ προσφέροντος αὐτοῦ ἐγένετο σεισμὸς μέγας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ φωνὴ πρὸς αὐτόν οὐ σοὶ, Ὁζία οὐ σοὶ, Ὁζία, ἀλλὰ τῷ σπέρματι Ἀαρὼν*; praemisso scholio: "Haec apud Theodotionem solum posita sunt sic, quum sint iis obeli, uti nunc est hic." Postremo Jerem. xxi. 11 pro Hebraeis *הַיְיָ הַיְיָ אֱלֹהֵינוּ יְהוָה* Syrus noster in marg. affert: *'Α. Σ. καὶ τῷ οἴκῳ βασιλέως Ἰούδα ÷ ἐρεῖς*, ubi vox *ἐρεῖς* ad solius Symmachi lectionem pertinere videtur. Praeterea vid. Hex. ad 4 Reg. x. 7. xiii. 6. Ezech. xl. 10. E quibus exemplis conclusio maxime probabilis est, obelos non ab ipso Origene positos esse, ad cujus ineptum non pertinebat excessus aut defectus aliorum praeter LXX interpretum indicare, sed a nescio quibus Bibliorum auctoribus una cum scholiis appictos, indeque in versionem Syro-hexaplarem assumptos esse. Quod si revera Theodotionis sunt lectiones ei attributae, ipsum aliquando in annotatoris partes delapsum esse fatendum est. Majoris, ut videtur, difficultatis est quaestio de usu notarum hexaplarium in libris apocryphis, in primis Baruch; quae post observationes Ceriani ad versionem dicti libri Syro-hexaplarem pp. 2, 15 adhuc in summa obscuritate versatur.¹⁰

5. Quod reliquum est, Pauli Telensis versionem, quantum ad Pentateuchum et Salomonis Sapientiam attinet, ex Syriaco in Arabicum transtulit Hâreth Ben Senân Ben Sabat, quem exeunte saeculo XV claruisse affirmat Assemani.¹¹ Pentateuchi (qui praemissam habet Commentationem qua Origenis in Hexaplis concinnandis modus et consilium exponitur a Whitio editam) duo exemplaria in Bibliotheca Bodleiana asservantur, sub titulo et numero Laud. A. 146 et 147, quae ad defectus versionis Syri hexa-

⁷ E. g. Psal. lxxvii. 21 pro *ἀνεβάλετο* Noster in textu posuit *ⲁⲗⲗⲓ*, distulit; in marg. autem: *ⲁⲛⲉⲃⲁⲗⲉⲧⲟ*, amictus est, utrumque linguae usui convenienter.

⁸ Vid. Hex. nostra ad Gen. viii. 11. Prov. xxx. 31. Eccles. xii. 5. Cant. Cant. ii. 17. Jerem. xliii. 10. lii. 22, et passim.

⁹ Vid. A. M. Ceriani *Prolegom. in Edit. Vers. Syr.* etc. p. viii (*Mon. Sac. et Prof.* T. I, F. I).

¹⁰ Inter libros V. T. apocryphos a Theodotione editos (vid. supra p. xxxix) obliti sumus monere, etiam hunc libellum quasi curas ejus expertum recensendum esse, ut e versione ejus Syro-hexaplari constat, cujus lectiones hic exscribere non gravabimur. Hae sunt Baruch i. 1: *Ο. Ἀσαδίου. Θ. Ἀσασίου.* Cap. i. 2: *Ο. ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἔλαβον οἱ Χαλδαῖοι τὴν Ἱερουσαλήμ. Θ. ἐν*

τῇ ἑορτῇ (ἡ) ἔλαβον οἱ Χαλδαῖοι . . . ubi in Hebraeo nescimus an lectum fuerit *יְיָ*. Cap. i. 8: *Ο. υἱὸς Ἰωσία βασιλεὺς (Θ. βασιλέως) Ἰούδα.* Cap. ii. 29: *Ο. ἡ βόμβησις (ⲗⲟⲓ= ἤχος) ἡ μεγάλη ἡ πολλή αὐτῆ ἀποστρέφει εἰς μικρὰν (μακρὰν Codd. III, 26, 33, alii, Syro-hex.) ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Θ. (multitudo) magna nimis haec convertetur ut deficiat (ⲗⲟⲓ) ἐν populis;* ubi vocem Hebraeam *יְיָ* utrique interpreti observatam esse vix dubium esse potest. Cap. iv. 13: *Ο. οὐδὲ τρίβους παιδείας (Θ. ἀληθείας).*

¹¹ Vid. eum in *Catal. Bibl. Med. Codd. MSS. Orient.* p. 61. Harethum longe antea floruisse asseverat Ceriani in *Mon. Sac. et Prof.* T. I, F. I, p. xii.

plaris in hac parte Bibliorum sarciendos non leve momentum habent, majus fortasse etiam post Grabii et Holmesii curas habitura, si typis imprimi aliquando eis contigerit. Ne tamen nimis auxilli ex hac versione speremus, obstat specimen ejus e Cod. 147 ab Holmesio in Praefatione ad Pentateuchum *omni, qua fieri potest, cura et fide* descriptum. Continet Numerorum Cap. xxiv, in quo textus Arabicus ad Syriacum (Mus. Brit. Addit. MSS. 14,437) exigi potest. Ex hac collatione apparet, Harethum, praeter varietatis in vocabulis Syriacis transferendis studium importunum, in tam brevi specimine plus semel a sensu archetypi sui non leviter aberrasse. Exempli causa: Vers. 6 pro verbis *ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι* Syrus noster habet *مِثْلُ السَّبِيلِ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ النَّدَا*, Arabs vero *مِثْلُ السَّبِيلِ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ النَّدَا*, h. c. *instar spicarum* (*مَحَلًّا*) *quum cecidit super eas ros* (quasi vox *فَهَجَمَ* ad *رَيْحًا*, *ros*, non ad *رَيْحًا*, *obumbravit*, referenda esset). V. 8: *ὡς δόξα μονοκέρωτος αὐτῶ*, h. e. Syro vertente, *مِثْلُ السَّبِيلِ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ النَّدَا*, quod Haretho sonat: *ut gloria celsitudinis ejus* (*علوه*). Nihil moramur v. 24: *καὶ ἐξελεύσεται ἐκ χειρῶν Κιτιαίων*, *مَنْ أَيْدِي الْكَيْتِيِّينَ*, pro quo Holmesius exscripsit *مَنْ أَيْدِي الْكَيْتِيِّينَ*, vertens: *et salvi erunt qui redemerunt Kertiaeos*, quia textus Arabicus facilem medicinam admittit: *مَنْ أَيْدِي الْكَيْتِيِّينَ*. Ut finem faciamus, quinquies in hoc specimine Syriace ponitur *حَجَبٌ* pro Graeco *ἀνέλαβε* (*τὴν παραβολὴν*), cujus loco interpres Arabs tentat *أَخَذَ* (v. 3), *أَبْتَدَأَ* (vv. 15, 20), *أَنْتَحَجَّ* (v. 21), et *أَرْسَلَ* (v. 23); quam varietatem inani elegantiae ostentationi potius quam criticis usibus inservire quivis videt.

C A P U T VIII.

DE INTERPRETIBUS HEBRAEO, SYRO, SAMARITANO, QUORUM LECTIONES IN HEXAPLIS ALLEGANTUR.

I. Quid significet τὸ Ἑβραϊκὸν sive ὁ Ἑβραῖος. II. Quis sit ὁ Σύρος. III. Quid sibi velit τὸ Σαμαρειτικόν.

I. Quid significet τὸ Ἑβραϊκὸν, sive ὁ Ἑβραῖος.

Sub titulo τοῦ Ἑβραϊκοῦ sive τοῦ Ἑβραίου tres diversi generis sive compositiones sive auctores in Hexaplis et scholiis ad ea pertinentibus innui videntur.

1. Primum, Hexaplorum columella sive pagina secunda τὸ Ἑβραϊκὸν (plenius τὸ Ἑβραϊκὸν *Ἑλληνικοῖς γράμμασι*) appellatur, cujus lectiones nos sub compendio scripturae Ἑβρ. designavimus. Sic Gen. i. 1: Ἑβρ. *βρησίθ*. Gen. ii. 8: Ἑβρ. *γὰν βεδέμ*. Gen. xxviii. 19: Ἑβρ. *οὐαλάμ λούζ σέμ αείρ*. Psal. viii. 1: Ἑβρ. *λαμανασσῆ ἀλ ἀγεθθίθ*. Jesai. xxvi. 2-4: Ἑβρ. *φθόου σααρείμ, οὐίαβὼ γαὶ σαδικ, σωμήρ ἐμμουνείμ. ἰεσρὸ σμοὼχ, θεσὰρ σαλὼμ σαλὼμ, χιβὰχ βατόου. βετοὺ βαδωναῖ*

ἀδδῶδ, χιβαιὰ σὼρ ὠλεμείμ. Ex his et aliis speciminibus per Hexapla dispersis, non difficile est regulas quasdam generales, quas in hac operis sui parte concinnanda secutus sit Origenes, indagare.¹

Quod ad literas *consonantes* (quas vocant) attinet:

Ν (άλφ) silet, ut nonnisi vocalis hanc literam excipiens exprimat, ut ἀρβαεῖμ pro אַרְבַּעִים (1 Reg. iv. 18), ἰς pro יָשׁוּעַ (Psal. i. 1), ἐσσὰ pro אֶשְׁתָּא (Gen. ii. 23).

ב (βήθ) omnino respondet Graeco β̄.

ג (γίμλ) exprimitur semper per γ̄ Graecorum, ut γὰν pro גַּן (Gen. ii. 8), ἐγγαὼν pro הַגְּבִיּוֹן (Psal. ix. 17).²

ד (δέλθ) legitur per Graecum δ̄ ubique.

ה (ή) silet, vel per spiritum lenem effertur, in initio vocis, ut ἀρ pro אֶרֶץ (Psal. xlvi. 3), ἡδᾶδ pro הַיַּדְדָּה (Jerem. xlviii. 33); in medio, ut Ἀβραὰμ pro אַבְרָהָם, βερατείμ pro בְּרָהֳמַיִם (Aq. Cant. Cant. vii. 5); etiam in fine, ut σὲλ pro סֵלָה, ἐμ pro אֶמְהָה (Psal. ix. 7).

ו (ουαυ) in initio vocis exprimitur per ού, ut οὐζῶθ pro תַּוֹּזֶה (Mal. ii. 13), οὐίεγαρ pro וַיְהִי־הָרֶגֶץ (4 Reg. iv. 35), rarius cum additione vocalis huic literae subiectae, ut οὐαθὲτ pro וַיָּבֵט (Psal. xliii. 19); in medio per β̄, ut Ἀβὰ pro אֶבְיָה (LXX 4 Reg. xviii. 34), Καβρωθαβᾶ (potius Καβρωθ-αθαβᾶ) pro קַבְרוֹת הַתְּאֵבָה (Num. xi. 34); in fine per ῡ consonantem, ut ἐσχαυ pro אֶשְׁכַּב (Gen. xxxiv. 2).

ז (ζαί) per Graecum ζ̄ ubique redditur. Sola exceptio est μασβηή pro מוֹצֵבָה (Mal. ii. 13).

η (ήθ) duplicis pronuntiationis est, cujus exemplum est vox הַרְסִיחַ (Jerem. xix. 2) quae Senioribus χαρσειθ sonat, Aquilae autem et ceteris ἀρσειθ. Exprimitur per χ̄ in ὠχείμ pro אֶרְחִים (Sym. Jesai. xliii. 21), necnon in propriis nominibus Χὰμ, Χεβρων, Χαρρὰν (Josepho Ἀυρα-νίτις), Ἰεριχῶν, Ὀχοζίας pro אֶרְחִיָּה (Aquilae Ἀαζία); saepius vero per spiritum tantum, ut ἀγ pro אֶגֶץ (Psal. cxvii. 27), ὄλδ pro אֶלְדָּה (Psal. xlvi. 2), ὄμρ pro אֶמְרָה (Hos. iii. 2), ἰδαθει pro אֶיִדְתִּי (Psal. xlvi. 5), ἐσσην pro אֶשְׁנָן (Exod. xxviii. 15); in media autem voce Παὰβ pro אֶבְיָה, β̄εμ pro אֶבְיָה (Psal. cix. 3), ἰεβὰλ pro אֶבְיָה (Psal. vii. 15), οὐμαλαμὰ pro אֶבְיָה (Psal. lxxv. 4), μεσσαὰρ pro אֶשְׁתָּר (Psal. cix. 3), λακὲθ pro אֶשְׁתָּר (Mal. ii. 13), οὐθασρηοὺ pro אֶשְׁתָּר (Psal. viii. 6). Denique in fine vocis in η̄ aut ē silet; ut μασβηή pro מוֹצֵבָה (Mal. ii. 13), φασὲ pro אֶשְׁתָּר (Aq. Deut. xvi. 1).³

θ (τήθ) exprimitur per τ̄, ut τὰλ pro אֶל (Ps. cix. 3), σεττίμ pro אֶשְׁתִּים (Aq. Deut. x. 3).

ι (ιώθ) in initio vocis per ἰ redditur, ut ἰησηβ pro אֶשְׁתִּים (Psal. ix. 8), ἰσουὼθ pro אֶשְׁתִּים (Psal. cxv. 4).

κ (χάφ) semper aspiratur, ut χῶς pro אֶשְׁתִּים (Psal. cxv. 4), βαροὺχ pro אֶשְׁתִּים (Psal. cxvii. 26).⁴

λ (λάβδ), μ (μήμ), ν (νοὺν), et ρ (σάμχ) cum Graecis, λ̄, μ̄, ν̄ (nisi excipienda sit scriptura βεδέμ pro אֶשְׁתִּים (Gen. ii. 8)), σ̄ regulariter permutantur.

γ (αὶν) in initio vocis exprimitur per spiritum lenem, ut ἀλ pro אֶל (Psal. viii. 1), ἀλή pro אֶל (Psal. viii. 1).

¹ Cf. Montef. *Origenis Hexaplorum quae supersunt*, T. II, pp. 394-399.

² Scriptura εἰσῶν pro אֶשְׁתִּים (Psal. xci. 4 in *Auctario*) vix sana esse videtur.

³ Singu-
laria sunt φασέκ (2 Paral. xxx. 1) et ταβέκ pro אֶשְׁתִּים (Gen.

xxii. 24).

⁴ Exceptiones sunt ἐν σαβέκ pro אֶשְׁתִּים (LXX Gen. xxii. 13), necnon Graeca derivativa κείδος a אֶשְׁתִּים, κείρα a אֶשְׁתִּים.

עָלִי (Psal. xlviii. 12), οὐαλέα pro וְעָלִיָּהּ (Psal. vii. 8), ἀείρ pro קַעֲרִי (Gen. xxviii. 19), ἐλιών pro עֲלִיּוֹן (Psal. xc. 9), ἐμέκ pro עֲמֵק (LXX Jos. vii. 24); rarius per γ, ut βεγαβρῶθ pro בְּעַבְרוֹת (Psal. vii. 7), et in propriis nominibus Γάζα (Aq. 'Αζά) pro עֲזָה (LXX Dent. ii. 23), Γαί pro עֵי (LXX Jos. vii. 2), Γαιβάλ (Aq. 'Ιβάλ) pro עֵיבָל (LXX Dent. xi. 29), Γανὰ pro עֲנָה (Aq. Jesai. xxxvii. 13), Σύγορα et Σηγῶρ pro צִיעֵר, Γόμορρα pro עֲמֹרָה etc. In medio vocis silet, ut μὰτ pro מַעַט (Psal. viii. 6), νέρ pro נֵער (Hos. xi. 1), Βάλ (LXX Βάαλ) pro בַּעַל (4 Reg. i. 2), σαρείμ pro שַׁעֲרִים (Jesai. xxvi. 2), σεωρίμ pro שַׁעֲרִים (Hos. iii. 2), δεμὰ pro דְּמֵעָה (Mal. ii. 13), θεσοῦ pro תַּעֲשׂוּ (Mal. ii. 13). In fine vocis redditur per ā aut ē, ut 'Ιησοῦ (Aq. 'Ιησουά) pro יְהוֹשֻׁעַ (LXX 1 Paral. vii. 27), 'Ισηὲ pro הוֹשֵׁעַ, ιαδαὲ pro יָדַע (Psal. xci. 7), 'Ανὲ (LXX 'Ανάγ?) pro הֵנַע (Aq. Jesai. xxxvii. 13), θεσαμηῶθ pro תַּשַׁע מֵאֵת (Gen. v. 5).

φ (φή) per φ semper effertur. Sic Hieron. Comment. in Dan. (Opp. T. V, p. 724): "Notandum autem quod P litteram Hebraeus sermo non habeat, sed pro ipsa utatur PHE, cujus vim Graecum φ sonat."

σ (σαδή) per σ exprimitur, ut σαδικ pro דִּיקָן (Jesai. xxvi. 2), ἀρς pro אֲרָץ (Psal. xi. 7. lxxv. 10), et propria nomina Σαβαῶθ, Σιών, Σὸρ, Σιδῶν, Σεδεκίας etc.

κ (κῶφ), et ρ (ρῆς) Graecis κ et ρ accurate respondent.

ש et ש (σέν) nullo discrimine per σ exprimuntur, ut σωσανίμ pro שַׁשָּׁנִים (Psal. xlv. 1), σασῶν pro שָׁשׁוֹן (Psal. xlv. 9).

θ (θαυ), etiam dagessatum, semper per θ, non τ, effertur, ut μαχθὰμ pro מַכְתָּם (Psal. xv. 1), οὐαθὲτ pro וְתַט (Psal. xliii. 19).

Transeamus ad vocales, quae per puncta literis appicta notantur. Ex his Kamets, Pathach et Chateph Pathach regulariter per ā efferuntur, ut ἀείρ pro קַעֲרִי (Gen. xxviii. 19), καρῶθι pro קַרְוֹתֵי (Hos. xi. 1), γὰν pro גַּן (Gen. ii. 8), βααλῖλ pro בַּעַלִּיל (Psal. xi. 7), ἀνακὰ pro אֲנַקָּה (Mal. ii. 13); rarius per ē, ut ὠλεμείμ pro עוֹלָמִים (Jesai. xxvi. 4), ἱερχθῆ pro יִרְכַתִּי (Psal. xlvii. 3), ἐσρῆ pro אֲשַׁרִּי (Psal. i. 1), νέρ pro נֵער (Hos. xi. 1).

Tserc cum η commutatur, ut ἱησηῖβ pro יִשָּׁב (Psal. ix. 8), μηῆν pro מֵאִין (Mal. ii. 13); aliquando cum ē, ut σέμ pro שֵׁם (Gen. xxviii. 19), ἐμέκ pro עֲמֵק (LXX Jos. vii. 24).

Segol per ē efferri solet, ut σέλ pro סֶלָה, Ζωελῶθ pro וְחֶלֶת (Hex. ad 3 Reg. i. 9), vel, quiescente e duobus altero, νέβλ pro נֶבֶל (Psal. xci. 4), ρέμ pro רָחֵם (Psal. cix. 3), λέθχ pro לֶתֶךְ (Hos. iii. 2); est ubi per ā et ὀ, ut θαβέλ pro תְּבַל (Theod. Lev. xviii. 23), κάρν pro קָרַן (Hex. ad Job. xlii. 14), χωθάρθ pro פְּתָרָת (Hex. ad 4 Reg. xxv. 17), δλδ pro חֶלֶד (Psal. xlviii. 2).

Chirik utrumque per ē vel ī exprimitur, ut -είμ vel -ίμ in pluralibus, ἀσεμνίθ pro תַּשְׁמִינִית (Psal. xi. 1), διβρῆ ἀϊαμίμ pro דִּבְרֵי הַיָּמִים, γιββῶρ pro גִּבּוֹר (Jesai. ix. 5); μινυῦν autem (quod vocatur) non raro per ā et ē, ut μαναὰ pro מִנְחָה, μαχθὰμ pro מַכְתָּם (Psal. xv. 1), μαλαμὰ pro מִלְחָמָה (Psal. lxxv. 4), ἀσροῦ pro אֲסָרִי (Psal. cxvii. 27), ἐσσὰ pro אֲשָׁה (Gen. ii. 23), ἀγεθθίθ pro הַגִּתִּית (Psal. viii. 1), φεγγούλ pro פְּגוּלָה (Theod. Lev. vii. 18).

Cholem per ὠ effertur, ut χῶς pro כּוֹס (Psal. cxv. 4), δωδῶ pro דּוֹד (Lev. xx. 20); aliquando per ὀ, ut σαφονν pro צִפּוֹן (Psal. xlvii. 3), μανουδ pro מְנוּד (Psal. xliii. 15); rarius per ὀ, ut δμρ pro חֲמֵר (Hos. iii. 2), χεφάρ pro כְּפֹר (Psal. cxlvii. 5).

Schurek cum ὀ commutari solet, ut Λοζ pro לוֹ (Gen. xxviii. 19), θεσοῦ pro תַּעֲשׂוּ (Mal. ii. 13), ἱσουῶθ pro יְשׁוּעוֹת (Psal. cxv. 4); rarius per ὠ, ut σῶρ pro צֹר (Jesai. xxvi. 4).

Postremo Kibbutz per *ō* effertur, ut ζολλώθ pro תוללי (Psal. xi. 9).

Scheva in initio vocis aliquando silet, ut βρησιθ pro תישינר, βχεννὸρ pro ריננר (Psal. xcī. 4), βσαιμ pro עשי (Psal. cxvii. 26), σηθ pro תשי (Hex. ad Lev. xiii. 10, 19); aliquando effertur per *ē*, ut βεγαβρὸθ pro תוּרַבְרַעַב (Psal. vii. 7); libentius vero pro *ē* vocalem assumit quae in sequenti syllaba habetur, ut φαὰθ pro תפ (Theod. Lev. xix. 27), λαμασὰλ pro לשי (Psal. xlviii. 5), φαλαγαυ pro רייל (Psal. xlv. 5), μωκὼρ pro רקר (Psal. xxxv. 10), ραφαειμ, σαβαὼθ, Σολομών, etc.

Praeterea observandum est, in affixis secundae personae singularis masculini generis pro *ī* vel *ī*. Origenem sonuisse *āx*, rarius *ēx*, ut βὰχ pro פַּח (Jesai. xxvi. 3), ἐλωὰχ pro פיליל (Psal. xlv. 9), ἀράχ pro פרח (Psal. xliii. 19), ἡχαλὰχ pro פילפ (Psal. xlvii. 10), ιελεθεθὲχ pro פרח (Psal. cix. 3).

Nescimus utrum Origeni an amanuensibus imputandae sint confusiones duorum vocabulorum Hebraeorum, quales sunt θεσαμηὼθ pro תוּחַמַּי עשי (Gen. v. 5), βαηλαι pro ליל נפ (Gen. xliii. 23), ἀληθαμαὼθ pro תוּחַמַּי עשי (Psal. xlviii. 12), ὠσιεννὰ, ἀσλιαννὰ pro נפ עד השיה, נפ התיל (Psal. cxvii. 25), σαυλασαυ pro צל צו, καυλακαυ pro קל קו, ζιηρσὰμ pro עש יר (Jesai. xxviii. 13), ἀλληλουία pro יהל יהל (LXX Psal. civ. 1).

Obiter notandus usus τοῦ ἀδωναι pro יהיה in columna Hexaplorum secunda ad Psal. cxvii. 25. Prov. viii. 22. Jesai. xxvi. 4.

2. Per appellationem *Hebraei* in Hexaplorum reliquiis etiam Hebraeum archetypum sive primam operis Origeniani columnam aliquando significari non est quod miremur. Extra omnem ambiguitatem sunt locutiones Eusebianaе ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις, ἡ Ἑβραϊκὴ ἀνάγνωσις, quarum prior legitur ad Psal. lxxv. 3, ubi pro ἐν εἰρήνῃ, quae versio est τῶν Ο', ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις καὶ οἱ λοιποὶ, ἐν Σαλήμ, recte prae se ferunt; posterior autem ad Psal. xl. 10, ubi ἀντὶ τοῦ, πτερνισμὸν, παρὰ τοῖς Ο' εἰρημένον, ἡ Ἑβραϊκὴ ἀνάγνωσις, πτέρναν, περιέχει.⁵ Idem in scholiis Graecis sonat τὸ Ἑβραϊκὸν, ut Schol. ad Job. vi. 4: Ἀντὶ τοῦ κυρίου, σαδδαὶ κείται ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, ὃ ἐρμηνεύεται ἰκανόν; Origen. in Hex. ad Gen. iv. 8: Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Καὶν πρὸς τὸν Ἄβελ οὐ γέγραπται; Enseb. in Onomastico, p. 126: Βύβλος... ἀνθ' οὗ τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει Γοβέλ (גביל); S. Basil. in Hex. ad Jesai. ii. 21: Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς κοινῆς ἐκδόσεως οὐ κείται τοῦτο, ἀλλ' ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κείμενον, ἐκ τῶν λοιπῶν μετεκομίσθη.⁶ Etiam τοῦ Ἑβραίου nomen in Hexaplis, etsi ambiguum, aliquando pro textu Hebraeo poni certo certius est. Sic in titulis Psalmorum lxix, lxx, cxliii, cxlv: οὔτε παρὰ τῷ Ἑβραίῳ (s. παρ' Ἑβραίοις), οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις εὐρίσκεται. Sed ad hunc usum probandum testis instar omnium est S. Chrysost. ad Jerem. xxxi. 2: Ὁ γὰρ θερμὸν ἠρμήνευσεν ὁ Ἕλληγ, τοῦτο, χάριν, ἔχει ὁ Ἑβραῖος... τὸ γὰρ ὦμ (אם) κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνὴν δασυ-νόμενον, θερμὸν ἐστὶ τὸ δὲ ἦν (אין) κάλλος κεχαριτωμένον; ad quem locum valde notabile est, *Hebraeum interpretem* (qui et ὁ Ἑβραῖος) non χάριν, sed οἰκτιρμὸν posuisse. Transeamus ad interpretem Syro-hexaplaem, qui centies in margine textum Hebraeum affert sub siglis א et ח, interdum cum plena scriptura אבב, אבב (Hex. ad Jesai. xlii. i. lii. 7. Jerem. xi. 5.

⁵ Vid. etiam Hex. ad Psal. xxxv. 3. Jesai. v. 1.

⁶ Cf. Hex. ad Gen. v. 25. Exod. iv. 25. Jesai. xlii. 4. Jerem. i. 1.

xxxix. 13) rarius in plurali (Hex. ad Gen. iv. 8. Prov. ix. 12. Jesai. xlvi. 10); in quibus omnibus locis manifesto indicatur Hebraeum archetypum, non interpres quidam ὁ Ἑβραῖος dictus, qui Syro nostro prorsus incognitus fuisse videtur. Postremo ὁ Ἑβραῖος (חַבְּלִים) h. e. textus Hebraicus, allegatur et cum versione Syra vulgari comparatur ab Ephraemo Syro in quindecim locis quos collegit Jos. Perles in *Melet. Peschit.* pp. 51–53, e quibus unum et alterum in schedas nostras condere non gravabimur. Gen. xxv. 25 (Opp. T. I, p. 173): “Pro *cincinnis* (חַבְּלִים) *pilorum, stolam* (סֵלַע) *pilorum* dicit Hebraeus;” ubi revera in Hebraeo est חַבְּלִים. Deut. ix. 15 (Opp. T. I, p. 273): “Ubi dixit (Peschito) *oravi*, in Hebraeo scriptum est *jejunavi*.” Scilicet vox Hebraea est וְיָצַתְנִיפָל, et *prostravi me*, sed Ephraemo obversabatur locus Deut. ix. 9, ubi *jejunium* tantum memoratur. 1 Sam. xxiv. 4 (Opp. T. I, p. 380): “Hebraeus, *ut tegat pedes ejus*, quod editio nostra dicit, *et dormivit ibi*.” 2 Sam. xix. 35 (Opp. T. I, p. 423): “*Non possum percipere vocem nobilium virorum et nobilium mulierum* (שְׂרִים וְשָׂרִים); sed Hebraeus dixit, וְשָׂרִים וְשָׂרִים (שְׂרִים וְשָׂרִים).” Semel quidem (Opp. T. I, p. 173) pro *sed* vel Ephraem usus est locutione חַבְּלִים (ἐξέδωκεν) *מַחְמֵם*, quam tamen de textu Hebraeo (qui S. Cyrillo in Hex. ad Zach. vi. 3. viii. 10. xiv. 8 est ἡ τῶν Ἑβραίων ἐκδοσις, et S. Severo in Hex. ad 4 Reg. viii. 15 حَبْلٌ حَبْلٌ) recte positam esse probavimus in Hex. ad Jesai. v. 1. Quod vero ad scriptores Latinos attinet, locutiones in *Hebraeo, juxta Hebraeos*, in S. Hieronymi Commentariis semper de Hebraica veritate intelligendas esse vix est quod moneamus.

3. Restat interpres quidam cognomine ὁ Ἑβραῖος, de quo quis non sit, confidenter affirmare; quis vero sit, non nisi hariolando conjicere possumus. Lectiones ejus, ex Eusebio Emiseno, Diodoro, Acacio, Didymo, Polyehronio, Olympiodoro, Chrysostomo, Theodoretō, aliis, semel ex Origene⁷ excerptae, ad certos tantum S. Scripturae libros, videlicet ad Genesim quatuordecim, ad Exodum duae, ad Jobum undequadragesima, ad Jesaiam una, ad Jeremiam septem, ad Ezechielem viginti quinque, ad Danielelem una, in Hexaplis allegantur. Saepe copulatur cum alio interprete anonymo, qui et ipse in summa obscuritate versatur, ὁ Σύρος.⁸ Quod ad versionem ejus attinet, cum exemplari Hebraeo hic illic accurate concinit; e. g. Gen. viii. 21: יָצַר לֵב הָאָדָם. ‘O Ἑβραῖος τὸ πλάσμα τῆς καρδίας ἀνθρώπου. Job. ii. 3: וְעָרַב מַחְמֵם בְּחַמְחָמֵהוּ. ‘O Ἑβραῖος καὶ ἐτι ἔχεται τῆς ἑαυτοῦ τελειότητος. Job. xl. 22 (Heb. 27): ‘O Ἑβραῖος ἄρα πληθυνεῖ πρὸς σέ δεήσεις; ἄρα λαλήσει πρὸς σέ μαλακά; quae Hebraeam veritatem apte et eleganter exprimunt. Sed longe frequentius ab ea plus minus recedit hic interpres. Sic Gen. xxii. 13 pro וְהָאֵל, *detentus*, Syrus et Hebraeus κρεμάμενος vertunt, quod Hebraice sonat וְהָאֵל.⁹ Job. ii. 5: וְבָרָקָה. ‘O Ἑβραῖος βλασφημήσει σε. Job. vii. 12: מִשְׁפָּח. O. φυλακήν. ‘O Ἑβραῖος πόνους. Job. vii. 20: לַעֲפָן קָרָה. ‘O Ἑβραῖος τί σε ἐβλαψα; Jesai. vii. 18: לְדַבְּרָהּ. O. τῆ μελίσση. ‘O Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος σφηκί (Hebraice וְצָרָה). Ezech. xvi. 6: בְּדַמְיָהּ. O. ἐν τῷ αἵματί σου. ‘O Ἑβραῖος ἐν τῇ ὑγρασίᾳ σου. Ezech. xxxii. 23: בְּרִפְתֵיבוֹר.

⁷ Vid. Hex. ad Ezech. xxxii. 23. ⁸ Sic ὁ Ἑβραῖος καὶ οὗτος ὁ Σύρος Gen. iv. 1. xi. 3. xxiv. 1. Job. iii. 3. Jesai. vii. 18. Ezech. xliii. 2, 3. xlv. 20; ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος Gen. viii. 7. xxii. 13. xxxvii. 2. Exod. i. 12. Jerem. i. 11. xxxi. 2. ⁹ Sic 2 Reg. (Sam.) xviii. 10: הָלַךְ לִי. O. κρεμάμενον ἐν τῇ θρῶνι.

Ο'. ἐν μηροῖς λάκκου. 'Ο 'Εβραῖος' ἐν μήκει λάκκου. Interdum paraphrastam potius quam interpretem agit Noster. E. g. Job. i. 22: *Nec dedit insulsum Deo.* Σαφέστερον (inquit Olympiodorus) ὁ 'Εβραῖος, οὐκ ἐμέμψατο, φησὶ, τῷ θεῷ. Job. ix. 9: *Et Pleiadas (Πλειάδες) et penetrabilia austru.* 'Ο 'Εβραῖος' καὶ πάντα τὰ ἄστρα τὰ κυκλοῦντα νότον. Job. xiii. 11: *Nonne majestas ejus (Ἰουβῆ) terrebit vos?* 'Ο 'Εβραῖος' ἐὰν ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, παραχθήσεσθε. Ezech. xiii. 18: *Vae iis quae consuunt pulvillos ad omnes cubitos manuum, et faciunt culcitas ad caput (hominum) cujusvis staturae.* Quae sic enarravit Hebraeus noster: Οὐαὶ ταῖς ποιούσαις φυλακτήρια, καὶ κρεμαζούσαις ἐπὶ τοῖς βραχίουσιν αὐτῶν, καὶ ἐπιτιθεμέναις αὐτὰ ἐπάνω κεφαλῆς ἐκάστης ἡλικίας.

Ex his, e pluribus paucis, exemplis satis superque, ni fallimur, confutatur triplex de Hebraeo interprete hypothesis. *Prima* (quae Drusii quoque esse videtur¹⁰) eorum est qui opinantur Olympiodorum et ceteros ipsius exemplaris Hebraei versionem Graecam a se confectam sub hoc nomine allegasse, ut reapse ὁ 'Εβραῖος idem sonet ac τὸ 'Εβραϊκόν. Nam si concedamus (id quod vix credibile est) eos Hebraea eruditione competenter imbutos esse, quomodo accidere potuit, ut versio eorum ab Hebraea veritate tantum, quantum a nobis jam declaratum sit, discederet? *Altera* est Criticorum,¹¹ qui arbitrati sunt τὸν 'Εβραῖον non alium esse quam Aquilam nostrum, cui propter scrupulosam ejus archetypi sui imitationem honorificum hoc cognomen inditum sit. At quid tum fiet de tot Hebraei nostri lectionibus, quae ab Hebraea veritate tum in singulis vocibus tum in tota verborum complexione immane quantum abhorrent? Hoc unum argumentum omnibus quibus primo statim intuitu perspicua sit Aquilae manus, ad rem conficiendam sufficit; ut vix opus sit loca innumera proferre, in quibus post allatam τοῦ 'Εβραῖου versionem, statim subjungatur Aquilae lectio ab ea longe diversa.¹² *Tertia* sententia est Eichhornii,¹³ qui sibi suasit sub hoc nomine afferri criticas Hebraei exemplaris cum versione LXXvirali comparationes, e Patrum Graecorum et Latinorum, in *primis S. Hieronymi*, Commentariis excerptas. "Hieronymo," inquit, "qui in Commentariis suis versionem τῶν Ο' cum archetypo toties comparavit, multae occasiones fuerunt eam juxta Hebraeum corrigendi; ejusque correctiones semper in Hexapla sub nomine τοῦ 'Εβραῖου introductae sunt." Deinde exempli causa affert: Gen. ii. 2, ad quem locum Montef. edidit: "Ἐβρ. [τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ]. Ο'. ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ;" ubi Ἐβρ. non est Hebraeus noster, sed textus Hebraeus; et Graeca uncis inclusa sunt Montefalconii versio Latinorum Hieronymi in Quaest. in Gen.: "Pro die sexto in Hebraeo habet *diem septimum.*" Gen. iv. 12: 77] 57, ubi Montef.: "'Ο 'Εβραῖος καὶ ὁ Σύρος' σαλευόμενος καὶ ἀκαταστατῶν. Ο'. στένων καὶ τρέμων;" Procopius vero pro 'Ο 'Εβραῖος καὶ ὁ Σύρος, τὸ 'Εβραϊκόν καὶ οἱ λοιποὶ habet. Ut sit, Hieronymi annotatio, unde Graecam lectionem derivatam esse temere affirmat Criticus noster, videlicet: "Quod LXX *Naid* transtulerunt, in Hebraeo *NOD* dicitur, et interpretatur *σαλευόμενος*, id est, *instabilis et fluctuans ac sedis incertae,*" non huc pertinet, sed ad v. 16; lacuna autem, quam apud Hieronymum post *σαλευόμενος* statuit Eichhornius, quasi excidisset καὶ ἀκαταστατῶν,

¹⁰ Vid. Montefalconii *Hexapla*, T. I, p. 417. J. S. Semleri in *Vorbereitung zur theologischen Hermeneutik*, P. I, p. 327. ¹² Vid. Hex. ad Gen. xxxviii. 29. Exod.

iv. 26. Job. ii. 5. xiv. 8. xv. 14. xx. 5. Ezech. ix. 4. xvi. 8. xxi. 21. xxii. 28. xxiii. 20. ¹³ Eichhorn. (J. G.) *Einführung in das A. T.* T. I, p. 410 sqq. ed. 3^{tae}.

est mera hallucinatio Viri ingeniosi, ne dicamus dolosi, qui ut hypothesi suae fidem adstruat, pro tribus epithetis, quae vocem *σαλευόμενος* per paraphrasin exprimunt, duo tantum, inverso ordine, *fluctuans et instabilis* (b. e. *σαλευόμενος καὶ ἀκαταστατῶν*) in allegando posuerit. Ceteras ejus ejusdem farraginis probationes exscribere nolumus: hoc unum affirmamus, et quemlibet talium quaestiuncularum studiosum ad negandum provocamus, e lectionibus plus quam octoginta, quae Hebraeo interpreti in Hexaplis tribuuntur, ne unam quidem in Hieronymi Commentariis inveniri posse.

Restat antecessoris nostri opinatio, ea qua par est haesitatione proposita; scilicet per hoc nomen intelligi posse Hebraeos illos doctores, quibus in S. Scripturis explicandis utebantur Patres Graeci veteres, maximeque Origenes, de quo ait Hieronymus: "Ipse Origenes et Clemens et Eusebius, atque alii complures, quando de Scripturis aliqua disputant, et volunt approbare quod dicunt, sic solent scribere: *Referebat mihi Hebraeus; et, Audivi ab Hebraeo; et, Hebraeorum ista sententia est.*"¹⁴ Tali in Hebraea eruditione magistro ipsum Hieronymum usum esse notissimum est, qui ei *Hebraeus qui me in S. Scripturis erudit,*¹⁵ semel fortasse simpliciter *Hebraeus* audit.¹⁶ Cum vero in Hexaplis citetur, non indefinite *Ἑβραῖός τις* vel *οἱ Ἑβραῖοι*, magistri videlicet qui institutiones suas ore tradebant, sed certus quidam auctor, *ὁ Ἑβραῖος*, quem opus suum scripto mandasse probabile est, verisimilius est, nostro quidem iudicio, hoc titulo insignitum esse Hebraeum quendam, cujus nomen deperditum est, sive Judaeum sive Christianum, utriusque linguae doctum, qui certos Veteris Testamenti libros (in primis Genesim, Jobum et Ezechielem) e sermone nativo in Graecum transtulerit, idque, quod ad stylum attinet, non verbum de verbo Aquilae more exprimens, sed ad Symmachi liberiolem et elegantiolem sermonem magis accedens.

II. Quis sit ὁ Σύρος.

Inter reliquias Hexaplorum inde a Flamini Nobilii collectione inventae sunt lectiones cujusdam interpretis, qui simpliciter *τοῦ Σύρου* appellatione distinguitur, quique cum *Hebraeo* modo memorato non raro copulatur. Auctores qui Syri lectiones allegant, sunt Melito (semel tantum ad Gen. xxii. 13), Didymus, Diodorus, Eusebius Emisenus, Polychronius et Apollinarius (ad Danielelem), Chrysostomus,¹⁷ Theodoretus (ad Jeremiam et Ezechielem), Procopius, alii; ad Genesim quidem tricies, ad Jeremiam sexies et vicies, ad Ezechielem duodecies, ad Psalmos septies, ad Threnos quinquies, bis terve ad Exodum, Danielelem et Hoseam, ad 3 Regum et ad Jesaiam non nisi semel. In ceteris autem libris in nullam *τοῦ Σύρου* mentionem incidimus.

¹⁴ Hieron. Opp. T. II, p. 469. ¹⁵ Vid. Hex. ad Amos iii. 11. Nab. iii. 8.

¹⁶ Vid. Hex. ad Nab. iii. 1.

¹⁷ Chrysostomus tres tantum, ni fallimur, *τοῦ Σύρου* lectiones memorat, videlicet ad Gen. iv. 4 (ubi ei Symmachi versionem *ἐνετίρισεν* per iucuriam tribuit); ad Paal. xlviii. 6:

ὁ Σύρος (lapsu graphico, ut videtur, pro ὁ Ἑβραῖος) ῥᾶ; postremo (quod serius vidimus) ad Gen. xxii. 12: ἡγῆ ἡγῆ. Ὁ. νῦν ἔγνω. Ὁ Σύρος νῦν ἐγνώρισας. Vid. S. Chrysost. Opp. T. X, p. 450 B.

De hoc Syro anonymo inde a Montefalconio maxima est virorum eruditorum dissensio. Interpres Syrus, qui primum in mentem nobis veniat, est auctor venerandae versionis quae Peschito nomine gaudet, quippe qui pariter anonymus sit, et, saltem quod ad versiones V. T. Syriacas attinet, ut hoc titulo κατ' ἔξοχὴν decoraretur meruerit. De Syro versionis vulgaris concinnatore digna sunt quae exscribantur verba Theodori Mopsuesteni in Prophetas minores: Τινὲς δὲ ἔφασαν τὸν Σύρον πάσσαλον λέγειν (videlicet ad Habac. ii. 11, ubi reapse in Peschito est ܡܫܥܐ, πάσσαλος) ἀλλ' ἀνόητον εἶη ἂν, ἀφέντας τῆς Ἑβραϊδος τὴν φωνὴν καθ' ἣν ὁ προφήτης ἐφθέγγετο, ἦνπερ οὖν ἡμῖν διὰ τῆς οἰκείας ἐρμηνείας σαφῆ κατέστησαν ἄνδρες ἐβδομήκοντα δόκιμοί τε καὶ ἀκριβῶς τῆς γλωττίης ἐπιστήμονες ἐκείνης, Σύρω προσέχειν μεταβεβληκότι τὴν Ἑβραίων εἰς τὴν Σύρων, εἶτα πολ- λάκις τὸ πταῖσμα τὸ οἰκεῖον νόμον βουληθέντι θεῖναι φωνῆς. Idem ad Zeph. i. 6 ait: Οὐς ἐχρῆν πρὸ πάντων ἐκεῖνο συνιδεῖν, ὅτι κατὰ μὲν τὴν Ἑβραίων γλωτταν εἴρηται τὰ τῆς θείας γραφῆς, ἡρμῆνευται δὲ ταῦτα εἰς τὴν Σύρων παρ' ὅτου δῆποτε· οὐδὲ γὰρ ἐγνωσταὶ μέχρι τῆς τήμερον ὅστις ποτὲ οὗτός ἐστιν.¹⁸ E nostri autem Syri lectionibus, quae in Hexaplis asservantur, non paucas cum versione Peschito optime convenire non negamus. Hujusmodi sunt Gen. iv. 4: *Et respexit.* 'Ο Σύρος καὶ εὐδόκησεν. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ. Gen. xxii. 12 (auctore Chrysostomo): 'Ο Σύρος· νῦν ἐγνώρισας. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܥܝܢܝܘܢ. Gen. xxvii. 40: 'Ο Σύρος· *si resipueris.* Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܕܝܟܝܘܢ. Gen. xxxviii. 29: 'Ο Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος· τί διεκόπη ἐπὶ σέ διακοπή; Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܕܝܟܝܘܢ. Gen. xxxix. 2: 'Ο Σύρος· καὶ ἦν ἀνὴρ κατευδοούμενος (Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ). Gen. xlix. 4: *Exundatio* (exundans) *sicut aquae, ne excellas.* 'Ο Σύρος· ἐπλανήθης ὡς ὕδωρ, μὴ παραμείνης. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܕܝܟܝܘܢ. Exod. iii. 22: *Et spoliabitis.* 'Ο Σύρος, ἐκτινάξατε, κενώσατε, φησίν. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ (= ἐκτινάξατε Exod. xiv. 27. Jud. vii. 19 in Syro-hex.). Jerem. i. 11: 'Ο Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος· ἀμυγαλίην. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ. Jerem. viii. 6: *Unusquisque aversus est in cursibus suis.* 'Ο Σύρος· πάντες τῇ γνώμῃ αὐτῶν πορεύονται. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܕܝܟܝܘܢ. Jerem. xlvi. 17: 'Ο Σύρος· ταραττων καὶ καιροὺς παραφέρων. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܕܝܟܝܘܢ. Ezech. xlv. 20: *Et comam non promittant.* 'Ο Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος· οὐ θρέψουσι. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ. Ezech. xlv. 24: *Hin.* 'Ο Σύρος· ἡμίαν. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ. Sed in his et aliis locis τὸν Σύρον, quisquis fuerit, ex eodem Hebraeo vertentem in eandem cum altero Syro interpretationem sive casu sive ex proposito incidisse nil adeo mirum, nec tantum ad identitatem duorum interpretum probandam valet, quantum ad eam confutandam dissensio eorum in aliis locis, quae nunc expendenda sunt. Itaque Gen. viii. 7 pro οὐκ ἀνέστρεψεν Syrus et Hebraeus ὑπέστρεψεν habent, aliter ac Pesch. quae ܘܕܝܟܝܘܢ prae se fert. Gen. xi. 3: *Ο.* ἀσφαλτος. 'Ο Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος· ἀσβεστος, *calx viva* (*quick lime*). Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ, *calx intrita* (*slaked lime*). Gen. xxii. 13 (quem locum in contrariam partem male appellat Perles): 'Ο Σύρος· κρεμάμενος ἐν σαβέκ· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ εἶναι νομίζω. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ, *implicitum ramo*. Gen. xxiv. 2: 'Ο Ἕλλην σεμνότερον ἐρμηνεύει (ὑπὸ τὸν μηρόν μου)· ὁ γὰρ Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος αὐτὸ λέγει τοῦ ἀνδρός τὸ τεκνοποιῶν ὄργανον. At in Pesch. habetur ܘܕܝܟܝܘܢ, Graece ὑπὸ τὸν νῶτόν μου. Gen. xxvi. 35: *Et fuerunt maeror spiritus.* *Ο.* καὶ ἦσαν ἐρίζουσαι. 'Ο Σύρος· οὐκ εὐαρεστοῦσαι. Pesch. ܘܕܝܟܝܘܢ ܘܕܝܟܝܘܢ, *et exacerbabant spiritum*. Gen. xlv. 22: 'Ο Σύρος· πέντε ζυγὰς στολῶν, καὶ διακοσίους χρυσίνους.

¹⁸ Vid. Mai *N. PP. Bibl. T. VII, P. I, pp. 241, 252.*

Pesch. juxta Hebraeum: *trecentos argenti, καὶ πέντε ζυγὰς ἱματίων* (כֶּסֶף וְחֵמָה). Ad Psal. lix. 10 duplex τοῦ Σύρου versio affertur, *κάδος τῆς πλύσεώς μου et λεκάνη τῆς καταπατήσεώς μου*; ubi in Pesch. est *lotura* (לְחֵמָה) *pedum meorum*. Psal. lxiv. 11: 'Ο Σύρος τοῖς δρόσοις. Pesch. *حَسَمَا*, quod Graece sonat *ὄμβροις s. νιφετοῖς*.¹⁹ Jesai. vii. 18: 'Ο Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος σφηκί. Pesch. *לְחֵמָה*, *aribus*. Jerem. xxxi. 38: 'Ο Σύρος ἀπὸ πύργου τῆς γωνίας Ἀνανιήλ. Verba τῆς γωνίας absunt ab Hebraeo et Pesch. Jerem. xxxviii. 14: *Ad introitum tertium*. 'Ο Σύρος ἔσω τριόδων. Pesch. *لְחֵמָה*, *intra tres introitus*. Jerem. xlvi. 31: *Et propter viros Kirheres gemet*. 'Ο Σύρος οὕτως ἠρμήνευσε κεφαλαὶ αὐτῶν κεκαρμέναι, καὶ οἱ πώγωνες αὐτῶν ἐξυρημένοι *αἰχμαλώτων δὲ τούτων τὸ σχῆμα*; ubi Syri lectio non tam versio ex Hebraeo facta esse videtur, quam explicatio versionis inscitae τῶν Ο', ἐπ' ἀνδρας κειράδας αὐχμοῦ. Utut sit, in prorsus diversa abit Pesch. vertens: *et adversus homines qui commorantur in domo ejus mala meditabuntur*. Jerem. lii. 18: Τοὺς δὲ ποδιστῆρας ὁ Σύρος νιπτῆρας ποδῶν ἠρμήνευσεν. In Pesch. est tantum *lebetes*. Thren. iii. 29: *In pulvere*. 'Ο Σύρος ἐν γῆ. Pesch. *لְחֵمָה*. Ezech. xlvi. 5: 'Ο Σύρος *μαναά*. Pesch. *לְחֵמָה*, *similam*. Ezech. xlvii. 19: 'Ο Σύρος ἕως ὑδάτων ἀντιλογίας. Pesch. *usque ad aquas Meribath Cades*. Dan. ii. 2: 'Ο Σύρος συντόμως λέγει (ἀντὶ τοῦ, τοὺς ἐπαιδοὺς καὶ τοὺς μάγους καὶ τοὺς φαρμακοὺς) τοὺς σοφοὺς τῆς Βαβυλῶνος. Pesch. vero juxta Hebraeum: *incantatores et hariolos et magos*. Ex his exemplis, ni fallimur, certissime evincitur, Syrum nostrum anonymum cum versione Peschito (quae dicitur) nihil commune habere. Nec magis, nostro quidem judicio, cum hac tam gravi dissensione concilianda est V. D. Josephi Perles²⁰ sententia, videlicet τοῦ Σύρου denominatione eas lectiones quae a Peschito profectae *viva voce circumferebantur* indicari. Equidem Syrum cum Peschito multis locis congruere facile concedimus; ubi vero differt, ex ipsius Peschito corruptione, aut eorum qui auribus percipiebant errore quocumque differentiam illam nasci potuisse, nobis quidem prorsus incredibile est.

Transeamus ad aliam hujus nodi solutionem, quae a Semlero²¹ primum adumbrata, deinde a Döderleinio²² retractata et novis probationibus confirmata, adeo Criticorum recentiorum²³ suffragiis commendata est, ut paene irrefragabilis videri possit. Ut tamen nostram sententiam libere proferamus, nulla unquam suppositio aut primo aspectu probabilitate magis destituta fuit, aut levioribus, ne dicamus falsioribus argumentis comprobata est. Hypothesis autem haec est. Sophronius quidam nonnullas particulas Hieronymi versionis V. T. de Hebraeo factae Graece transtulit.²⁴ *Responsio*. Esto; sed in his non includitur Geneseos liber, ad

¹⁹ Syri nostri lectiones ad Psalmos recensuit et a versione Syrorum simplici abjudicavit Dathius in *Praef. ad Psalt. Syr.* pp. xvi—xxi, qui tamen nostra exempla silentio praeteriit.

²⁰ Vid. Perles *Meletemata Peschittoniana*, Vratisl. 1859, p. 51.

²¹ J. S. Semler *Vorbereitung etc.* P. I, pp. 382—394, laudante sed reclamante Dathio in *Praef. ad Psalt. Syr.* pp. xx, xxi.

²² Döderlein *Quis sit ὁ Σύρος V. T. Graecus interpres*, Altdorf. 1772. Libellum, quem nobis inspicere non contigit, fusius descripsit Eichhorn in

Einleitung in das A. T. pp. 412—415 ed. 3^{tae}.

²³ Eichhorn ibid. p. 413: "Ausser allem Zweifel hat sie Döderlein gesetzt."

²⁴ Hieron. de Viris Illustribus CXXXIV (Opp. T. II, p. 951): "Sophronius vir apprime eruditus... de Virginitate quoque ad Eustochium, et vitam Hilarionis monachi, opuscula mea, in Graecum eleganti sermone transtulit; Psalterium quoque et Prophetas, quos nos de Hebraeo in Latinum vertimus."

quem lectiones Syri nostri in primis notantur.—Hujus versionis fragmenta sub nomine τοῦ Σύρου a Scriptoribus ecclesiasticis Didymo, Diodoro, ceteris allegantur, quos omnes aut Hieronymi aequales fuisse, aut post eum vixisse constat. *Resp.* Negamus, quod ad Melitonem attinet, qui saeculo secundo non recentior fuit.—Syri nomen huic versioni ideo impositum est, quia Hieronymus auctor ejus diu in solitudine, quae in Syriae finibus est, vixit; vel quia versio Bibliorum Hieronymiana apud Syros magna existimatione fruebatur. *Resp.* At enimvero quid est cur auctorem versionis cum plausu acceptae proprio nomine inter omnes celebri appellare noluerint? aut cur Syri nominis, ex loco commorationis ejus Hieronymo impositi, neque apud ipsum neque apud alios scriptores mentio fiat?—Ut sit, negari non potest, aequalem ejus Theodorum Mopsuestenum in scripto quodam a Photio servato Hieronymum sub titulo Ἀράμ, hoc est, τοῦ Σύρου, designasse.²⁵ *Resp.* In loco Photii non alium haereseos antesignanum quam Hieronymum, neque aliam Bibliorum versionem quam illius Latinam intelligi posse, viris eruditis Allixio, Caveo, Hodio²⁶ (qui tamen in hoc loco nullum τοῦ Σύρου indicium odorati sunt) libenter concedimus. Ex his Caveus²⁷ opinatur ideo Hieronymum *Aram* ficto nomine appellari, quia in Syria majorem vitae partem transegit, ibique et libros, quos impugnat Mopsuestenus, scripsit, et Scripturas ex Hebraeo convertit. Cui opinioni objici potest, primum, nomen Ἀράμ non *Syrum* sed *Syriam* denotare; deinde hoc ipsum Syriae nomen apud recentiores Syros ita inusitatum fuisse, ut adeo de significatione ejus dubitarent;²⁸ postremo equis putet Theodorum Syrum adversario suo tale cognomen quasi infamiae notam inustum esse? Potius crediderimus eum in hoc nomine etymologicas rationes respexisse, juxta quas Ἀράμ *Superbus ille* (אָרָם) sonat. Praeiverat Basilius in expositione allegorica loci Jesai. vii. 2, de consensu Aram et Ephraim: Ἡγοῦμαι τοίνυν τὸν μὲν ἐπαιρόμενον τῇ σοφίᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ λόγον δηλοῦσθαι διὰ τὸν Ἀράμ· ἐρμηνεύεται γὰρ ὁ Ἀράμ, μετέωρος . . . μετέωρος δὲ, καὶ διὰ τὴν οἴησιν καὶ τὸ ἀλαζονικὸν αὐτοῦ ἔπαρμα;²⁹ quae epitheta ad reliquam Theodori vituperationem apprime quadrant.

Sed prolusionis satis. Veniamus ad illud in quo summa disputationis versatur, num lectiones τοῦ Σύρου Hieronymi versionem Latinam Graecitate donatam referant, necne. Eichhornius ad hanc conspirationem probandam *octodecim* exempla appellat; e quibus *decem* nullius vel levissimi momenti sunt; verbi causa, Psal. lxxvii. 3: Οἱ ἄλλοι πάντες ἐρμηνευταὶ, καὶ ὁ Ἑβραῖος, καὶ ὁ Σύρος· ἀσεβεῖς. Hieron.: *impij*. Psal. cxii. 1: Ἀ. Σ. Θ. καὶ ὁ Σύρος· δοῦλοι.

²⁵ Photius in Biblioth. Cod. 177 (227 ed. Hoeschellii): Διαπεραίνεται μὲν αὐτῷ (Theodoro) ὁ πρὸς αὐτοὺς (τοὺς λέγοντας φύσει καὶ οὐ γνώμῃ πταίειν τοὺς ἀνθρώπους) ἄγων ἐν λόγοις πέντε. πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦτο τὸ νόσημα νεοσηκίας γράφει τὸ βιβλίον. Ὡς καὶ τῆς αἰρέσεως ἀρχηγὸν λέγει γενέσθαι, ἐκείθεν μὲν ὀρμώμενον, τοῖς δὲ τῆς ἀναταλῆς ἐπιχωριάζοντα τόποις, καὶ συντάττοντα λόγους ὑπὲρ τῆς καινοποιηθείσης αὐτῷ αἰρέσεως, διαπέμπειν τοῖς τὸ πατρῶον ἔδαφος οἰκοῦσιν, ὑφ' ὧν καὶ πολλοὺς ἐκείσε πρὸς τὸ οἰκεῖον φρόνημα ἐλκύσαι, ὡς καὶ ἐκκλησίας ὅλας τοῦ ἀποπτήματος πληρωθῆναι. ἈΡΑΜ δὲ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν οὐ γὰρ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἴτε ὀνομάζει, εἴτε ἐπονομάζει· τούτου δὲ πέμπτου εὐαγγελίου προσαναπλάσαι λέγει, ἐν ταῖς τοῦ Εὐσεβίου τοῦ

Παλαιστίνου βιβλιοθήκαις ὑποπλαττόμενον εὐρεῖν· καὶ ἀπόσασθαι μὲν τῆς θείας καὶ παλαιᾶς γραφῆς, ἣν οἱ ἐβδομήκοντα συνελθούσες ἐκδεδωκάσι μετάφρασιν, καὶ δὴ καὶ τὴν Συμμάχου καὶ Ἀκύλα καὶ τῶν ἄλλων· ἰδίαν δὲ τινα καὶ καινὴν ἐπαρθῆναι συντάξαι· μήτε τὴν Ἑβραίων, ὡς περ ἐκείνοι, ἐκ παιδὸς ἀσκηθέντα, μήτε τὸν τῆς θείας γραφῆς νοῦν ἐκδιδάχθέντα, Ἑβραίων δὲ τισὶ τῶν χαμαιπετῶν ἑαυτὸν ἐκδεδωκότα, ἐκείθεν θαρρήσαι ἰδίαν ἔκδοσιν ἀναγράψαι.

²⁶ Hodius *De Bibliorum Testibus*, p. 630.

²⁷ Vid.

ejus *Hist. Lit. Script. Eccles.* p. 759.

²⁸ Vid. Gesen.

Theol. Ling. Hebr. p. 152.

²⁹ S. Basil. M. *Opp.* T. I,

p. 521 D.

Hieron.: *servi*. Ezech. xliii. 2: 'Ο Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος' ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν. Hieron.: *quasi vox aquarum multarum*. *Tria falsa sunt; videlicet Jerem. viii. 6: Unusquisque aversus est in cursibus suis*. 'Ο Σύρος' πάντες τῇ γνώμῃ αὐτῶν πορεύονται. Hieron.: *Omnes conversi sunt ad cursum suum*. Jerem. xxxi. 2: 'Α. Σ. Θ. χάριν. 'Ο Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος' οἰκτιρμόν. Hieron.: *gratiam*. Jerem. lii. 18: 'Ο Σύρος' νιπτῆρας ποδῶν. Hieron.: *lebetes*. Restant bonae frugis *quinque*, quae sunt: Psal. xviii. 5: 'Α. τῷ ἡλίῳ ἔθετο σκῆνωμα ἐν αὐτοῖς. 'Ο Σύρος' ἐν αὐτοῖς ἔθετο τοῦ ἡλίου τὸ σκῆνωμα. Hieron.: *Soli posuit tabernaculum in eis*. Hic Hieronymum Graeca Aquilae vertisse certissimum est; Syrum autem Latina Hieronymi non ita. Idem dictum sit de secundo loco Psal. lix. 10, ubi 'Α. λέβης λουτροῦ μου. 'Ο Σύρος' κάδος τῆς πλύσεως μου. Hieron.: *olla lavacri mei*. Tertius locus est Jerem. viii. 6: 'Ο Σύρος' ὡς ἵππος ὁρμῶν εἰς πόλεμον. Hieron.: *quasi equus impetu vadens in praelio; ex imitatione Symmachi, ut videtur, qui vertit: ὡς ἵππος ὁρμῶν ἐν πολέμῳ*. Quartum exemplum est Jerem. xii. 12: 'Ο Σύρος' ἐπὶ πᾶσαν ἀτραπὸν. Hieron.: *super omnes vias*. Quintum Ezech. xlv. 20: 'Ο Σύρος' (καὶ τὰς κόμας αὐτῶν) οὐ θρέψουσι. Hieron.: *neque comum nutrient (Hebr. promittent)*. His exemplis nos pro nostra liberalitate astruimus Gen. viii. 7. xxxi. 7. xxxvii. 2. xxxviii. 29. xxxix. 2. Exod. iv. 10. 3 Reg. xii. 10. Jerem. xxx. 20. xlviii. 33. Ezech. xlvii. 9; quorum in uno et altero (e.g. Jerem. xlviii. 33: 'Ο Σύρος' οὐκέτι οἱ ληροβατοῦντες κελεύσουσι λέγοντες, ἰά, ἰά. Hieron.: *Nequaquam calcator uvae solitum celeuma cantabit*) facilius crediderimus Hieronymum τὸν Σύρον, quam hunc illum ante oculos habuisse.

Sed alteram partem audiamus, exempla scilicet, in quibus inter Syrum nostrum et Hieronymum dissensio manifesta deprehendatur. Talia sunt: Gen. xvii. 14: 'Ο Σύρος' πᾶς δὲ οὐ περιτέμνει (τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτοῦ). Hieron.: *cujus praeputii caro circumcisa non fuerit*. Gen. xxii. 13: 'Ο Σύρος' κρεμάμενον ἐν σαβέκ. Hieron.: *inter vepres haerentem*. Gen. xxvii. 40: 'Ο Σύρος' σὶ vesipueris. Hieron.: *cum exentibus*. Gen. xli. 45: 'Ο Σύρος' εἰδὼς τὰ κρυπτά. Hieron.: *Salvatorem mundi*. Gen. xlv. 32: 'Ο Σύρος' πέντε ζυγὰς στολῶν καὶ διακοσίους χρυσίνους. Hieron.: *trecentos argenteos cum quinque stolis optimis*. Gen. xlix. 3: 'Ο Σύρος' ἐπλανήθησ ὡς ὕδωρ, μὴ παραμείνησ. Hieron.: *Effusus es sicut aqua, non crescas*. Jesai. vii. 18: 'Ο Σύρος' σφηκί. Hieron.: *api*. Jerem. i. 11: 'Ο Σύρος' ἀμυγδαλίην. Hieron.: *vigilantem*. Jerem. xii. 5: 'Ο Σύρος' πῶς περάσεις τὸν Ἰορδάνην πλημμυροῦντα; Hieron.: *Quid facies in superbia Jordanis? (Etiam h. l. Hieronymus versionis τοῦ Σύρου notitiam habuisse videtur; nam in Commentario enarrat: Quid actura es, si Jordanem transieris, et gurgites ejus sustinueris?)* Jerem. xvii. 6: 'Ο Σύρος' ἐν φωλεοῖς. Hieron.: *in siccitate*. Jerem. xxiii. 6: 'Ο Σύρος' κύριε, δικαίωσον ἡμᾶς. Hieron.: *Dominus justus noster*. Jerem. xlvi. 17: 'Ο Σύρος' ταράττων καὶ καιροὺς παραφέρων. Hieron.: *tumultum adduxit tempus*. Jerem. xlviii. 31: 'Ο Σύρος' κεφαλαὶ αὐτῶν κεκαρμέναι κ. τ. ε. Hieron.: *ad viros muni fictilis*. Thren. i. 12, 22: 'Ο Σύρος' ἔθλιψε... θλίψον αὐτοὺς ὡς ἔθλιψάς με. Hieron.: *vindemiavit... vindemia eos sicut vindemiasti me*. Thren. iii. 16: 'Ο Σύρος' ἐν πέτρῳ. Hieron.: *ad numerum*. Ezech. xlv. 24: 'Ο Σύρος' ἡμίαν. Hieron.: *hin*. Dan. ii. 2: 'Ο Σύρος' συντόμως λέγει τοὺς σοφοὺς τῆς Βαβυλῶνος. Hieron.: *harioli, magi et malefeci*. Ex his exemplis, selectis tantum (nam universa afferre infinitum foret) judicent lectores, quam temere statuerint VV. DD.,

*Syrum nostrum et Hieronymum ut plurimum ad amussim inter se consentire; u' i autem dissentiant, si non re ipsa ostendi, certe probabiliter conjici potest, in talibus locis genuinum versionis Hieronymianae textum periisse.*³⁰

Refutatis, nisi nos omnia fallunt, aliorum opinionibus, jam ipsi de quaestione, quis sit ὁ Σύρος, quid sentiamus paucis liceat exponere. Natione Syrus fuit; nomen ejus ignoratur. Quaeritur utrum versionem suam nativo sermone concinnaverit, unde Patres Graeci lectiones sub Syri nomine allegatas pro se quisque Graecas facerent; an ipse (quod Syris patrium fuit) utriusque linguae doctus, novam versionem Graecam, adhibita etiam versione Syriaca simplici, instituerit. Ad posteriorem sententiam (quae et nostra est) defendendam Montefalconius testem citat Ezech. viii. 16, ubi Hebraeum מִלְּיָוִן Syrus κικκλίδα (= κάγκελλον) vertit, quam vocem non nisi ex versione Graeca sumi potuisse opinatur. Sed quidni ut מלל pro κάγκελλον, etiam מלל pro κικκליס Syris in usu fuisse crediderimus? Majoris, immo maximi momenti est locus Gen. xxxix. 2, ad quam Diodorus notat: ἦν γὰρ, φησὶν, ἀνὴρ ἐπιτυγχάνων (Syro-hex. مَلَل). Cf. Prov. xii. 27 in LXX et Syro-hex.) ἡ κατὰ τὸν Σύρον, κατευοδούμενος (مَلَل Psal. xxxvi. 7 in Syro-hex.). Quod si Diodorus lectionem τοῦ Σύρου ex Syriaco fonte hausisset, Graecamque de suo fecisset, quomodo affirmare potuisset, Syrum κατευοδούμενος vertisse, non ἐπιτυγχάνων, cum utraque vox Graeca uno eodemque vocabulo Syriaco exprimat? Etiam stylus Syri nostri auonymi Graecam potius quam Syriacam originem arguit; e.g. Jerem. xlvi. 33: οὐκέτι οἱ ληνοβατοῦντες ΚΕΛΕΥΣΟΥΣΙ λέγοντες, ἰὰ, ἰά; ubi vox κελεύειν, *celeusma canere*,³¹ ad exquisitissimam Graecitatem pertinet.

III. Quid sibi velit τὸ Σαμαρειτικόν.

Samaritanorum Biblia duplicem Hexaplis nostris amplificationem contulerunt: primum ex parte textus Hebraeo-Samaritani, quatenus Hebraeo plenior est; deinde per versionem quandam Samaritanam, cujus lectiones Graecae cum titulo τοῦ Σαμαρειτικοῦ in scholiis hexaplaribus afferuntur. Utriusque autem generis accessiones ad solum Pentateuchum pertinere per se intelligitur.

1. Quod ad textum Hebraeo-Samaritanum attinet, qui Paulo Telensi מלל, editio *Samaritanorum*, audit, haec habet Auctor Epistolae versioni Harethi praemissae: "Collatus est etiam liber Legis, qui in manibus Judaeorum reperitur, cum eo qui apud Samaritanos habetur. Reperitur autem in codicibus Samaritanis redundantia quaedam et repetitio ultra illud quod recipiunt Judaei; quae vel in unaquaque pagina infra textum, vel ad calcem libri notata, uti lecturus et percepturus es σὺν θεῷ."³² Ex his repetitionibus, quae libris Exodi, Numerorum et Deuteronomii peculiare sunt, nonnullae prostant in Codd. 85, 130, in margine, sine asteriscis aut obelis;³³ plenior vero et perfectior earum notitia debetur versioni Syro-

³⁰ Verba sunt Eichhornii in *Einleitung in das A. T.* p. 413. Obiter monemus, Hieronymi versiois lectiones Graece redditas hic illic in scholiis reperiri, praemisso indice, Ὁ Λατίνος. Vid. Hex. ad Gen. xlix. 9. Deut.

xxxiv. 7. ³¹ Cf. Hex. ad Exod. xxxii. 18. ³² White (Rev. Joseph) *Letter* etc. p. 24. ³³ Vid. Hex. ad Num. xiv. 45. xxi. 11, 13. xxviii. 1. xxxi. 20.

hexaplari, in qua juxta Harethi relationem *infra textum*, semel tantum (Deut. v. 31) *ad calcem libri* leguntur, cum scholio hujusmodi: "Haec in editione Samaritana tantum posita sunt," praemissa quoque nota Origeniana, quae non ubique eadem est. Scilicet in Exodo asterisco vel asteriscis notantur, cum vel sine metobelo in fine (exceptis locis Cap. xi. 7. xxvi. 38, ubi casu, ut videtur, abest asteriscus); in Numeris vero pro asterisco obelus formae peculiaris (-+) praeponitur, semel tantum (Cap. x. 10) cum metobelo in fine; in tribus autem locis (Cap. xiv. 40, 45. xxi. 20) obelus casu omittitur. Cum vero neque obelus neque asteriscus cum Origenis instituto conveniat, uterque fortasse excusari potest; asteriscus, quia verba sic notata non leguntur in LXX; obelus, quia non exstant in Hebraeo. Syrum autem interpretem has lectiones non e textu Hebraeo-Samaritano, sed e lectionibus Graecis in margine librorum hexaplarium adhuc exstantibus sumpsisse, diserte testatur subscriptio Exodi in versione Syrohexaplari, ipsa, ut fieri solet, ex Graeco libro desumpta;³⁴ ex qua probabiliter conjiciat aliquis, Origenem ipsum lectiones Hebraeo-Samaritanas in usum operis sui Graecas fecisse, eique auctori vindicandum esse scholium in margine Codd. 85, 130 ad Num. xiii. 1 appictum: *Καὶ τούτων μνημονεύει ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ Δευτερονομίου, ἃ καὶ αὐτὰ ἐκ τοῦ τῶν Σαμαρειτῶν Ἑβραϊκοῦ μεταβάλομεν καταλλήλως τῇ τῶν Ὁ ἑρμηνείᾳ τῇ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φερομένη.*

2. Transeamus ad lectiones quibus praeponitur titulus, *Τὸ Σαμαρειτικόν*, quaeque ejusdem generis sunt cum iis quae *τὸν Ἑβραϊκόν* et *τὸν Σύρον* auctores sibi vindicant. Harum summa totalis, si recte eas numeravimus, est quadraginta tres, praeter quatuor anonymas (Lev. iv. 15. vii. 35. Num. v. 18. xxi. 11) quae ad eundem interpretem probabiliter pertinent. Earum recensio, paullo correctior ea quam in *Appendice ad Pentateuchum* (T. I, pp. 329, 330) exhibuimus, haec est: Gen. iv. 8. v. 25. xlii. 5. xlix. 15, 23, 24. I. 19. Exod. viii. 21. x. 7 (bis). xii. 42. xiii. 13. xiv. 15, 20. xvi. 31. xxiii. 16. xxvi. 5. xxviii. 4. xxxii. 18. xxxvii. 2. Lev. i. 15. viii. 15. xiii. 8, 51. xv. 3. xx. 20. xxv. 5, 25. xxvi. 24, 41, 43. xxvii. 14. Num. iv. 25. vii. 3. xiii. 33. xviii. 7. xxix. 1, 35. xxxi. 16, 18, 26. xxxii. 12. Deut. xxxii. 8. Origenem harum lectionum partim in praedicta appendice, partim in annotatione ad singulos locos indagavimus, facta earum cum versione Chaldaeo-Samaritana (quae dicitur) a Briano Waltoni edita comparatione. Summa investigationis haec est. E quadraginta tribus lectionibus triginta sex cum dicta versione aut accurate consentiunt, aut sine magna difficultate conciliari possunt. Restant septem tantum loca, videlicet Gen. v. 25. xlix. 15. I. 19. Exod. xiii. 13. xvi. 31. Lev. xv. 3. xxv. 5,³⁵ in quibus lectio *τοῦ Σαμαρειτικοῦ* a versione Chaldaeo-Samaritana, saltem qualis ad nostra tempora devenerit, plus minus recedit.³⁶ Hanc autem qualemcunque

³⁴ Vid. Ceriani *Mon. Sac. et Prof.* T. II, p. 153. ³⁵ Ex his locis fortasse eximendus est Gen. xlix. 15, ubi Samaritana פִּרְנָס לְאִרְיָס aliter verti posse, *ad ministrandum pastor*, observat Edmundus Castellus in *Animadversionibus Samaritanis in Pentateuchum*, p. 6 (Waltoni *Bibl. Polygl.* T. VI, Sect. V). ³⁶ A nostra paulum discrepat computatio Castelli l. c. p. 11: "Atque hic minime praetereundum

puto, quod quum ibi [apud Nobil.] in Genesi quater fiat mentio *τοῦ Σαμαρειτικοῦ*, bis a nostris discordant exemplaria; in Exodo undecies, ubi quinquies diversa sunt; in Levitico etiam undecies, et discordant quater; in Numeris novies, et semel tantum dissentiunt; in Deuteronomio mentio nulla. Per τὸ Σαμαρειτικόν autem semper intelligitur versio Chaldaeo-Samaritana, non textus Hebraeo-

discrepantiam non sufficere ad diluendam conclusionem quae ex generali duarum versionum consensu inferatur, candidus lector, ni fallimur, nobiscum agnoscet.³⁷

CAPUT IX.

DE LUCIANI EDITIONE.

- I. Quomodo Luciani editio ad Hexapla pertineat. II. Quid de Luciano et ejus editione a veteribus traditum sit. III. Quinam Bibliorum Graecorum codices Luciani editionem prae se ferant. IV. De Luciani editionis scopo et indole. V. De Luciaeae recensiois versione Syriaca. VI. De versione Joannis Josephi.

I. Quomodo Luciani editio ad Hexapla pertineat.

Quaestio de Luciani versionis LXXviralis editione sive recensione usque adhuc in Prolegomenis ad istam versionem potius quam ad Origenis Hexapla tractari solita est. Itaque antecessor noster in Praelimiribus suis Luciani nullam omnino mentionem fecit, ne quidem ubi de notis ad Hexapla spectantibus (inter quas est λ, Nostri nominis abbreviatio) ex proposito disserit. Primum igitur, qualis sit inter Luciani opus et nostrum institutum affinitas non abs re erit declarare.

Luciani editio ad Hexapla nostra non alio modo pertinet, quam Hebraei, Syri et Samaritani selectae lectiones; quas omnes non in opere Origenis archetypo per sex columnas descripto, sed in margine exemplarium versionis τῶν Ο' hexaplaris inclusas fuisse credibile est. Hujusmodi sunt exemplaria quae interpreti Syro-hexaplarum ad manum fuerunt, de ejus instituto Auctor Epistolae versioni ejus Arabicae praemissae haec inter alia praefatus est: "Consultit insuper inter se exemplaria ista Hebraica summa cura LUCIANUS, et siquid vel deficiens vel redundans deprehenderet, illud in locum suum restituit, particulae quam emendavit initiali

Samaritanus." ³⁷ Eichhornium (*Eindeitung in das A. T.* p. 418) eis ἀρχαίαν egit alius interpres anonymus, ὁ Ἕλληνας dictus, his, ut ait, a Polyehronio memoratus, videlicet ad Job. xiv. 8: ὁ μὲν Ἑλληνικός, ἀπὸ τοῦ τέλους, εἴρηκεν ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἀπὸ τοῦ πράγματος ποιήσει καρπὸν; et ad Ezech. xlviii. 8: ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἐπὶ δυσμὰς, φησὶν . . . ἔοικεν δὲ τὸ αὐτὸ πως καὶ ὁ Ἑλληνικός σημαίνειν, προσθεὶς τὸ, ἤρχετο ἕως ἐπὶ τὴν θάλασσαν. In priore loco verba Poly-

chronii, a Montefalconio et Eichhornio male mulcata, sic legenda et distinguenda sunt: ὁ μὲν Ἑλληνικός, ποιήσει θεμιστῶν, ἀπὸ τοῦ τέλους εἴρηκεν ὁ δὲ Ἑβραῖος ἀπὸ τοῦ πράγματος, ποιήσει καρπὸν; in utroque, ut et in Hex. ad Gen. xlix. 5, 6, ὁ Ἑλληνικός est versio Graeca τῶν Ο', etiam ὁ Ἕλληνας (Hex. ad Num. x. 29, Jerem. xxxi. 2) et ἡ Ἑλληνική (Hex. ad Gen. viii. 7) dicta.

nominis praefati litera apposita, scilicet litera *Lam.*” Et paulo post: “Quodcunque nota libros Hebraicos denotante est signatum, scilicet *Ain, Be* et *Ra*, illud scias in textu Hebraico reperiri; sin vero litera *Elif* in textu vel ad marginem, illud apud Aquilam lectum; si litera *Sin*, a Symmacho sumptum; litera *Θ*, a Theodotione; si *E, He*, e versione Quinta; si litera *ϵ* *Vaw*, e Sexta. Quod si adscribantur literae *Elif, Vaw* et *Ra*, ipsa esse Origenis; si demum litera *Lam, A*, Luciani esse.”¹ Juxta hunc auctorem una cum ceteris notis, $\text{Ⲁ}, \text{Ⲃ}, \text{Ⲅ}, \text{Ⲇ}, \text{Ⲉ}, \text{Ⲋ}, \text{Ⲍ}, \text{Ⲏ}, \text{Ⲑ}, \text{Ⲓ}, \text{Ⲕ}, \text{Ⲗ}, \text{Ⲙ}, \text{Ⲛ}, \text{Ⲥ}, \text{ⲧ}, \text{ⲩ}, \text{ⲫ}, \text{ⲭ}, \text{ⲯ}, \text{ⲱ}, \text{ⲳ}, \text{ⲵ}, \text{ⲷ}, \text{ⲹ}, \text{ⲻ}, \text{ⲽ}, \text{ⲿ}, \text{ⲱ}, \text{ⲳ}, \text{ⲵ}, \text{ⲷ}, \text{ⲹ}, \text{ⲻ}, \text{ⲽ}, \text{ⲿ}$, quae in margine versionis Syro-hexaplaris occurrunt, etiam in literam Δ quibusdam lectionibus praemissam incidere expectaremus. Quod tamen, saltem quod ad Codicem Ambrosianum et Britannicos attinet, secus est; in quibus praeter Aquilae et ceterorum lectiones aliae anonymae passim obviae sunt, Luciani vero nomine praenotata ne una quidem. Sed feliciter evenit, ut in libro IV Regum Codex Parisiensis sigli deperditi Δ certissima indicia prae se ferret. Loca sunt Cap. ix. 9, 28. x. 24, 25. xi. i. xxiii. 33, 35, ad quae Critici in diversas de hac novitate sententias abierunt. Brunsius quidem opinabatur se in describendo codice errasse, et Δ pro \succ , h. e. Ⲙⲉⲃⲣ , pinxisse. Bugatus in Monito ad Danielelem, p. 166, e codicis sui analogia, altero ne inspecto quidem, temere statuit literam esse *Gomal* (= Ⲏⲟⲓⲧⲣⲉⲓⲥ) quae in scriptura Estranghelo ab altera laud ita multum abest. Sed ex testimonio Ceriani nostri, qui codicem denuo retractavit, litera est evidentissime *Lomad*, eaque initialis non Graeci vocabuli ⲕⲟⲓⲛⲟⲓ (quae Hassii conjectura fuit, repugnante Syri nostri usu) sed Syri nominis ⲕⲟⲓⲛⲟⲓ , *Λουκιανὸς*, quem per hanc literam designari solitum esse diserte testatur Arabs noster.

E Graecis auctoribus cum Arabe consentit Theodoretus in Dissertatione MS. in *Prophetas et Editiones*,² quae ad summam non multum distare videtur ab opusculo ejusdem argumenti in Auctario ad Tom. I Operum Theodreti,³ sed notulam habet minime contemnendam, quam in edito frustra quaesieris: *Ἰστέον δὲ ὅτι ὅπου τὸ ὀ μετὰ ἐγκαρσίῳ διαστολῆς εὐρεθῆ, τῶν Ὁ ὑπάρχει ἐκδοσίς· ὅπου δὲ τὸ ἄ, Ἀκύλα· ἐν φ̄ δὲ τόση τὸ ὀ, Συμμάχου· καὶ ἐν οἷς χωρίοις τὸ θ̄, Θεοδοτίωνος· καὶ αὐτὸ πάλιν ὅπου τὸ ε̄, πέμπτη· καὶ εἰς ἃ τὸ ἀπόσημον ς̄, ἕκτη· ἐν οἷς δὲ τὸ ς̄, μέσον ἔχον τὸ ὀ, Λουκιανῶ· ὅπου δὲ τὸ ἰ μετὰ τοῦ ὦ, Ἰωάννου Ἰωσήπου· οἱ δὲ ✕ ✕ ✕ τὴν συμφωνίαν τῶν ἐκδοτῶν παρεμφαίνουσι.*⁴ De Joanne Josepho alio loco videbimus; quod vero ad siglum λ attinet, quod in marginibus librorum hexaplarium frequens est, nota ambiguae significationis est, ut utrum *Lucianus* an *Reliqui interpretes* (ⲕⲟⲓⲛⲟⲓ) per eam indicetur incertum sit. Exempli gratia: Hodius affirmat, ad oram Codicis Barberini juxta Waltoni collationem Luciani editionem per notulam λ octies citari, videlicet Amos iii. 12. Mich. vii. 2. Joel. ii. 3. Jon. i. 6. Zeph. i. 12. Hag. i. 10. Mal. i. 6. iii. 10; in quibus tamen omnibus locis Montefalconius non Luciano, quem in toto opere suo ne nominat quidem, sed *τοῖς λοιποῖς* lectionem hac notula insignitam vindicat.⁵ Ambiguitas eo

¹ White (Rev. Joseph) *Letter* etc. p. 25. ² Apud Jo. Phelippaeum *Praef. in Oseam*. Libri titulus est: *Oseas primus inter Prophetas Commentariis illustratus, auctore Joanne Phelippaeo Societatis Jesu*, Lutet. Paris. 1636; praefationis autem: *Praefatio de Interpretationibus Bibliorum Graecis, earumque variis correctionibus, occasione*

Codicis MS. quam optimi et antiquissimi, in quo Prophetas omnes continentur, quem Eminentissimus Cardinalis Rupefucaldus e Bibliotheca sua nobis utendum et excudendum dedit. ³ Theodoret. *Opp.* T. V, pp. 71-82.

⁴ Jo. Phelippaei *Praef. in Oseam*, §. 20. ⁵ Etiam nos, ut in re nondum satis comperta, in majore Hexaplorum

major fit, quia in talibus locis ex compositione operis Luciani necessario consequitur, ut lectio ejus et reliquorum interpretum una eademque sit.

II. *Quid de Luciano et ejus editione a veteribus traditum sit.*

Excunte saeculo III Lucianus, Ecclesiae Antiochenae presbyter, ex aliis Graecis translationibus inter se collatis, et ex ipso textu Hebraico, versionem τῶν Ὁ recognovit et emendavit in tantum ut pro nova editione habeatur illius recensio. Sic Suidas s. v. Λουκιανὸς ὁ μάρτυς: Οὗτος τὰς ἱερὰς βίβλους θεασάμενος πολὺ τὸ νόθον εἰσδεξαμένος, τοῦ γε χρόνου λυμνημένου πολλὰ τῶν ἐν αὐταῖς, καὶ τῆς συνεχοῦς ἀφ' ἐτέρων εἰς ἕτερα μεταθέσεως, καὶ μέντοι καὶ τινων ἀνθρώπων πονηροτάτων, οἱ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προειστήκεσαν, παρατρέψαι τὸν ἐν αὐταῖς θελησάντων νοῦν, καὶ πολὺ τὸ κίβδηλον ἐνσκευασμένων, αὐτὸς ἀπάσας ἀναλαβὼν ἐκ τῆς Ἑβραϊδος ἐπανενέωσατο γλώττης, ἣν καὶ αὐτὴν ἐς τὰ μάλιστα ἦν ἠκριβωκῶς, πόνον τῇ ἐπανορθώσει πλείστον εἰσενεγκάμενος. *Septimam* ejus editionem appellant Theodoretus⁶ et alii, *nescientes nimirum*, ait Hodius,⁷ *existisse Septimam quandam in Hexaplis Origenianis*; quae eorum ignoratio (obiter dictum sit) contra existentiam *Septimae* editionis hexaplaris non leve est argumentum. Idem tradunt, Luciani opus, ipsius manu exaratum, post mortem ejus Nicomediae (ubi martyrium passus est postridie festi Epiphaniae A.D. 312) imperante Constantino Magno, in pariete turriculae calce circumlito inventam esse. Ut hoc sit, paulo post initium saeculi IV editionem Lucianeam ab Ecclesiis Constantinopolita et Antiochena approbatam usuque communi receptam esse, testis locupletissimus est Hieronymus, qui in *Apologia* adversus Rufinum distincte tradit: "Alexandria et Aegyptus in Septuaginta suis Hesygium laudat auctorem; Constantinopolis usque ad Antiochiam Luciani Martyris exemplaria probat; mediae inter has provinciae Palaestinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverunt; totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat."⁸ Idem in *Epistola* ad Suniam et Fretelam: "Sciatis aliam esse editionem, quam Origenes et Caesariensis Eusebius, omnesque Graeciae tractatores Κοινήν, id est, *communem* appellant, atque *Vulgatam*, et a plerisque nunc Λουκιανὸς dicitur; aliam LXX interpretum, quae in ἑξαπλοῖς codicibus reperitur, et a nobis in Latinum sermonem fideliter versa est, et Jerosolymae atque in Orientis ecclesiis decantatur."⁹ E quibus testimoniis indubitate colligi potest, Luciani editionem non novam ex Hebraeo versionem fuisse, sed venerandae Seniorum versionis recensionem, sive ἐπανόρθωσιν, Hebraeo convenientiorem factam; ejusque reliquias inter varias quae feruntur textus LXXviralis recensiones adhuc investigari posse.

nostrorum parte Luciani nomen tacuimus, donec post Prophetas a nobis editos ad 4 Reg. ix. 9 provecti, de vera significatione notae Δ certiores facti sumus. ⁶ Opp. T. V, p. 81. Editio paulo plenius Theodoretus MS. apud Phelippaeum in *Praef.* p. xiv: Ἐβδόμη τε ἔκδοσις ἐστὶν ἡ τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ τοῦ μεγάλου ἀσκητοῦ καὶ μάρτυρος, ὅστις ταῖς

προγεγραμμέναις ἐκδόσεσιν ἐντυχῶν, ἐγκύψας δὲ καὶ τοῖς Ἑβραϊκοῖς μετὰ ἀκριβείας, τὰ λείποντα ἢ καὶ περιττεύοντα καὶ τοῦ καταλόγου τῆς ἀληθείας πόρρω τυγχάνοντα διορθωσάμενος ἐν τοῖς οἰκείοις τῆς γραφῆς χωρίοις, ἐξέδωκε τοῖς Χριστιανοῖς ἀδελφοῖς. ⁷ *De Bibliorum Textibus*, p. 627. ⁸ Hieron. Opp. T. II, p. 522. ⁹ Hieron. Opp. T. I, p. 642.

III. *Quinam Bibliorum Graecorum codices Luciani editionem prae se ferant.*

In hac inquisitione instituenda a IV Regum libro, in quo manifestissima recensio Lucianeae insunt vestigia, initium faciamus.

Cap. ix. 9: וְיָרִיבֵהֶם . *O. καὶ δώσω.* Sic Ed. Rom., sed, teste Syro-hex., haec est Luciani lectio, et genuina τῶν *O'* versio est *ἐπιδοῦναι*, quae in Codd. III, XI, 44, 52, 74, aliis, hodie legitur. Codices qui cum Luciano faciunt, sunt 19, 82, 93, 108, et (quantum ex silentio Parsonsii colligatur) septem alii. Cap. ix. 28: $\text{וַיִּרְכַּבּוּ אֹתוֹ}$. *O. καὶ ἐπεβίβασαν αὐτόν.* *A. καὶ ἀνήνεγκαν αὐτόν* ($\text{— — — — — } \Delta$). Sic Comp. (proculdubio e Cod. 108, quem e Bibliotheca Vaticana mutuum acceperat illustrissimus Cardinalis Ximenes¹⁰), Codd. 19 (cum *ἀνήβασαν*), 93, 108. Cap. x. 24: וְשָׁרָה . *O. ἡ ψυχὴ αὐτοῦ* (*αὐτῶν* Syro-hex.). *A. αὐτοῦ.* Etiam haec lectio est in Codd. 19, 82, 93, 108, sed praeterea in aliis omnibus, excepto Cod. 55. Cap. x. 25: וַיִּבְרָא . *O. ὡς συνετέλεσε.* *A. (ὡς) συνετέλεσαν.* Sic (cum *ποιῶντες* pro *ποιῶν*) Comp., Codd. 19, 82, 93, 108. Cap. xi. 1: וְיָרִיבֵהֶם . *O. ὅτι ἀπέθανεν ὁ υἱὸς* (Syro-hex. *ἀπέθανον οἱ υἱοὶ*) *αὐτῆς.* *A. ὅτι ἀπέθανεν ὁ υἱὸς αὐτῆς.* Hic quoque Luciani correctio in Ed. Rom. irrepsit, repugnantibus Ald., Cod. III, et septemdecim aliis, qui cum Syro-hex. faciunt. Cum Luciano autem consentiunt Codd. 19, 82, 93, 108, cum paucis aliis. Cap. xxiii. 33: וְיָרִיבֵהֶם . *O. καὶ ἑκατὸν τάλαντα.* *A. καὶ δέκα τάλαντα.* Luciani lectio est in Comp., Codd. 19, 56, 82, 93, 108, 246. Cap. xxiii. 35: וְיָרִיבֵהֶם . *O. κατὰ τὴν συντίμησιν αὐτοῦ.* *A. κατὰ δύναμιν αὐτοῦ* ($\text{— — — — — } \Delta$). Sic Comp., Codd. 19, 82, 93, 108.

Ex hac omnium locorum, in quibus Lucianus nominatim appellatur, recensione certissime concluditur arcta propinquitas, ne dicamus ideutitas, inter Luciani editionem et Codd. 19, 82, 93, 108. Hi autem quatuor codices cum Complutensi et per occasionem uno et altero alio, necnon lectionibus quibusdam, quae in margine versionis Syro-hexaplaris, tacito Luciani nomine, hic illic afferuntur,¹¹ per libros Regum, Paralipomenon, Esdrae et Nehemiae (ut cuique Hexapla nostra vel raptim inspicienti patebit¹²) tam mirum in modum in certis lectionibus ab editione vulgata quasi conjuratione facta desciscunt, ut eos ad specialem quandam versionis LXXviralis recensioem pertinere negari non possit. Hanc autem nullam aliam esse quam Lucianeam, praeter probationem ex usu Syro-hexaplaris literae *Lomad* ductam, alio firmissimo argumento demonstrari potest, videlicet quod Chrysostomus et Theodoretus, quos Luciani editionem, ab Ecclesia Antiochena usu receptam, legisse consentaneum est, in hac Bibliorum parte citanda, spreto textu vulgari, cum eo qui in quatuor libris nostris continetur, accurate

¹⁰ Vid. Vercellone *Praefat. in Cod. Vat. a Maio editum*, p. v.

¹¹ Vid. Hex. ad 3 Reg. i. 8. iii. 22. v. 6. 4 Reg. ix. 5. xv. 11. xviii. 20.

¹² Vid. Hex. ad 1 Reg. i. 1 (bis), 3, 5, 6, 7, 9, 12, 16, 23, 28. ii. 14, 20, 22, 23, 24, 28, 30, 31, 35, 36 (his), praeter alia minoris momenti exempla ex apparatu Parsonsiano petenda. In talibus varietatibus afferendis, quasi in re ulterius examinanda, formula gene-

raliori, "Alia exempl." usi sumus (ut de hac ipsa recensione Euseb. in Dem. Evang. p. 336 D: *ὡς τινὰ τῶν ἀντιγράφων ἔχει*; necnon Schol. ad 4 Reg. xii. 10: *ἐν τισιν*; quibus exemplaribus opponuntur *τὰ ἀκριβέστερα τῶν ἀντιγράφων* (Schol. ad 2 Reg. xxiv. 25), et *τὰ ἀρχαία ἀντίγραφα* (Schol. ad 3 Reg. xv. 23)), cujus loco hodie praetulerimus, "Alia editio," ut Syrus noster in scholio ad Jesai. ix. 6.

concinere solent. Etiam in divisione librorum Regum cum Diodoro et Theodoretto, qui librum tertium a Cap. ii. 12 incipiunt, faciunt Codd. 19, 82, 93, 108, 245.

Transeamus ad Prophetas, in quibus Luciani recensio, nisi nos omnia fallunt, ea est quae in undecim libris Holmesio-Parsonsonianis 22, 36, 48, 51, 62, 90, 93, 144, 147, 233, 308, necnon apud Chrysostomum et Theodoretum, et in lectionibus anonymis in margine Codicis Ambrosiani Syro-hexaplaris caractere medio pictis, consona voce continetur. Hic primum expendenda sunt loca XII Propbetarum, in quibus sub siglo ambiguo λ in margine Codicis Barberini Luciani nomen latere credibile est. In Jesaia et Jeremia vix reperitur haec notatio. In Ezech. iii. 26 Cod. 86 pingit: Οἱ Γ'. καὶ λ (non λοιποὶ, ut De Reg. exscripsit), ubi λ nil nisi *Lucianus* indicare potest, concinentibus Codd. 22, 36, 48, aliis. In Ezech. v. 2 (in *Auctario*) pro ὀπίσω αὐτῶν solus Cod. 86 in textu: ἐν μέσφ αὐτῶν; in marg. autem: 'Α. Σ. λ [Λουκιανὸς] ὀπίσω αὐτῶν. In Ezech. vi. 12 pro Οἱ λοιποὶ in codice, ni fallimur, est λ pro Λουκιανός; certe lectio περιλειφθεὶς est in Codd. 22, 36, 48, aliis. Postremo in Ezech. xxxiv. 15 Cod. 86 (teste Stephanopoli) pingit: Οἱ Γ'. λ [Λουκιανὸς] ποιμανῶ, et sic Codd. 22, 36, 48, alii. Restant loca Ezech. i. 9, 24. x. 5. xxvi. 3, in quibus siglum λ *ceteros interpretes* denotare suadet tum aliorum testium assensus, tum codicum Lucianeorum lectionis, de qua agitur, repudiatio. Ex XII Prophetis in Mich. i. 15 ad Ἰσραὴλ, quod in Hebraeo et textu LXXvirali recepto legitur, Cod. 86 in marg. notat: λ. Σιών. *Ceteros interpretes* sic vertisse prorsus incredibile est, itaque in Hexaplis ad loc. de *aliis exemplaribus* cogitavimus; nunc autem cum haec ipsa lectio in Codd. 22, 36, 51, aliis, reperiatur, de Luciano intelligere malimus. Ne longiores fiamus, editioni Lucianae tribuimus lectiones, quae hoc siglo praenotantur, Joel. i. 12. ii. 3. Amos iii. 12. Obad. 3. Jon. i. 6. Habac. i. 5. Zeph. i. 5. Mal. i. 6; *ceteris autem interpretibus* Hos. ii. 5. Amos v. 12. Obad. 1. Mich. vii. 2. Zeph. i. 9, 10. Zach. i. 8. iii. 1. ix. 10. Argumentis quibus probavimus, recensionem quam referunt Codd. 22, 36, cet. vere Lucianeam esse, aliud, idque gravissimum, quasi cumulum addimus. Scilicet apud Ezechielem sexcenties obvia est formula קְדָשׁוֹ קְדָשׁוֹ, pro qua in Ed. Rom. est κύριος tantum; in Comp., Ald., Codd. III, XII, 26, 42, 49, aliis, κύριος κύριος; in Codd. 22, 36, 48, aliis, ἀδωναὶ κύριος.¹³ His autem diebus literas accepimus a Ceriani nostro, in quibus locum aureum de Luciano, e codice quodam Syriaco a se olim exscriptum, nobis transmisit. Hic autem Graece versus (e qua lingua translatus esse videtur) sic fere sonat: Ἐντεῦθεν Λουκιανὸς ὁ φιλόπονος ὁ ἅγιος καὶ μάρτυς, καὶ αὐτὸς σπουδῆν ποιησάμενος περὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν, καὶ διορθωσάμενος ἔνθα καὶ ἔνθα, ἧ καὶ ἐναλλάξ ἐνίας τῶν λέξεων ἃς ἔθεντο οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐρμηνευταὶ, ἰδὼν τὸ ὄνομα ἈΔΩΝΑΪ ἔσω κείμενον, καὶ τὸ ὄνομα ΚΥΡΙΟΣ ἔξω κείμενον, ἀμφότερα συνάψας καὶ συνθεὶς αὐτὸς οὕτως ἐξέδωκεν ἐν τῇ διαθήκῃ ἣν κατέλιπεν, ὥστε εὐρεθῆναι ἐν αὐτῇ πολλαχοῦ γεγραμμένον ΤΑΔΕ ΛΕΓΕΙ ἈΔΩΝΑΪ ΚΥΡΙΟΣ.¹⁴

Quod ad Octateuchum attinet, quaestio de Luciani recensione paulo obscurior est; nam

¹³ Vid. Hex. nostra ad Ezech. ii. 4. ¹⁴ Mus. Brit. Add. MSS. 12, 159, fol. 302 r.:
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ

ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ
 ܘܥܡ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ ܕܥܘܕܘܒܐ

et codices qui eam referunt (qui sunt, ut videtur, 19, 108, 118) non tam evidenter e ceteris emicant quam in libris historicis et propheticis, et loca a Chrysostomo et Theodoro ex eo excitata pauciora sunt quam ut rem controversam decidere possint. Etiam de Jobo, Psalmis et Salomonis scriptis ad diligentioram quam nunc instituere vacat investigationem sententiam nostram reservamus; praesertim cum ex iis S. Scripturae libris, qui nullam dubitationem admittunt, quid sibi Lucianus in editione sua concinnanda proposuerit, et quam viam inierit, non difficile est intelligere.

IV. De Luciani editionis scopo et indole.

Luciano, ut vidimus, quamvis utriusque linguae scientiam habenti, non propositum fuit novam versionem Graecam de Hebraeo conficere, sed versionem existentem ab Ecclesia univ-
ersa probatam recognoscere, et archetypo congruentiorem reddere. In quo incepto cum magnus Origenes praecessisset, recensionem ejus cum textu τῶν Ὁ hexaplarum aliquatenus ad verbum consentire non est quod miremur. Ne tamen Lucianum Origenis merum exscriptorem fuisse opinemur, obstant innumera loca in quibus lectionem hexaplarum aut prorsus rejicit, aut ad usum operis sui aptiorem facit.¹⁶ In quo exsequendo viam quae nunc exponenda est iniisse videtur.

1. Omissiones versionis LXXviralis ex aliis editionibus non sine quadam variatione sartas tectas facit. E. g. Jesai. xl. 7, 8: Ὁ. Vacat. Lucianus: ὅτι πνεῦμα κυρίου ἐπνευσεν εἰς αὐτό ἀληθῶς ὁμοῖος χόρτῳ ὁ λαός. ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσε; ex Symmacho et Theodotione cum mutationibus ὁμοῖος χόρτῳ pro χόρτος et καὶ τὸ ἄ. ἐξ. pro ἐξ. τὸ ἄ. Jerem. xlv. 18: Hexapla: ✕ καὶ σπένδειν αὐτῇ σπονδάς ♣; ex Aquila, ut videtur. Lucianus: καὶ σπένδοντες αὐτῇ σπονδάς; scilicet quia praecesserat διελίπομεν θυμῶντες (non θυμῶν). Alia specimina sunt Jerem. x. 8-10. xvii. 1-4. Ezech. x. 14. xxxiii. 25, 26.

2. Ut Hebraeae veritatis assertionem cum debita Seniorum veneratione conciliet, Noster ad duplices versiones confugere solet; cujus artificii exempla sunt: 1 Reg. xii. 2: *Senex et canus factus sum* (יֵשׁוּעַ). Ὁ. γεγήρακα καὶ καθήσομαι (יֵשׁוּעַ). Lucianus: γεγήρακα καὶ πεπολίωμαι (fortasse ex Aquila) καὶ καθήσομαι ἐκ τοῦ νῦν (ex hoc tempore vitam otiosam degam, ad sensum apte, sed silente Hebraeo). 2 Paral. xiv. 11: *per invalidos* (שֵׁנִים). Ὁ. καὶ ἐν ὀλίγοις. Lucianus: ἢ ἐν ὀλίγοις οἷς οὐκ ἔστιν ἰσχύς. Jesai. ix. 6, ubi non sollicitata Seniorum humili versione, μεγάλης βουλήs ἀγγελος ἄξω γὰρ εἰρήνην κ. τ. έ., Lucianus post ἀγγελος infert lectionem e ceteris interpretibus arcessitam, θαυμαστόs, σύμβουλος κ. τ. έ. Jesai. xxiv. 23: *Et erubescet luna, et pudore afficitur sol*. Ὁ. καὶ τακήσεται ἡ πλίνθος, καὶ πεσεῖται τὸ τεῖχος; quibus retentis Lucianus e Symmacho addit: καὶ ἐντραπήσεται ἡ σελήνη, καὶ αἰσχυνήσεται ὁ ἥλιος. Jerem. v. 7: *Et jurare feci* (יָבִישׁ). Ὁ. καὶ ἐχόρτασα (יָבִישׁ). Lucianus: καὶ ὠρκίζον αὐτοῦs,

¹⁶ In Hex. ad Jerem. xxix. 11, 12 codices ad Lucianeam recensionem pertinentes male a nobis libri hexaplares nuncupati sunt.

καὶ ἐχόρτασα αὐτούς. Ezech. xxxi. 10: *Et elatum est cor ejus in altitudine ejus.* Ο'. καὶ εἶδον ἐν τῷ ὑψωθῆναι αὐτόν. Lucianus: καὶ ἐπήρθη ἡ καρδία αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὑψει αὐτοῦ, καὶ εἶδον ἐν τῷ ὑψωθῆναι αὐτόν. Ezech. xxxiv. 4: Ο'. καὶ τὸ κακῶς ἔχον οὐκ ἐσωματοποιήσατε. Θ. καὶ τὸ ἄρρωστον οὐκ ἰάσασθε. Lucianus: καὶ τὸ ἄρρωστον οὐκ ἰάσασθε, καὶ τὸ κακῶς ἔχον οὐκ ἐσωματοποιήσατε. Ezech. xlvii. 12: *Non marcescet folium ejus* (יִתְלַחֵף). Ο'. οὐ μὴ παλαιωθῆ ἔπ' αὐτοῦ. Lucianus: δ' οὐκ ἀπορρηθήσεται τὸ φύλλον αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ παλαιωθῆ ἔπ' αὐτοῦ. Et sic centies.

3. A Luciani stylo non abhorrent aliae interpolationes, quae non nisi ad explicationem aut connexionem pertinent. Sic 2 Reg. xii. 1 in Hebraeo et LXX est tantum: καὶ εἶπεν αὐτῷ δύο ἦσαν ἄνδρες κ. τ. έ.; in Luciani autem recensione: καὶ εἶπεν αὐτῷ ἀνάγγειλον δὴ μοι τὴν κρίσιν ταύτην. δύο ἦσαν ἄνδρες κ. τ. έ. 3 Reg. xv. 23: Ο'. πλὴν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ γήρως αὐτοῦ ἐπόνεσε (Lucianus: ἐποίησεν Ἀσὰ τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπόνεσε) τοὺς πόδας αὐτοῦ. Jerem. xxxiv. 11: Ο'. καὶ ἀπεστράφησαν μετὰ ταῦτα (Lucianus addit: μετὰ τὸ ἀποστεῖλαι). Jerem. xlv. 19: Hebr. et Ο'. καὶ ὅτι ἡμεῖς ἐθυμῶμεν κ. τ. έ. Lucianus (propter sequentia, μὴ ἄνευ τῶν ἀνδρῶν ἡμῶν): καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον· καὶ ὅτι ἡμεῖς κ. τ. έ. Jerem. l. 31: Hebr. et Ο'. ἡ ἡμέρα σου. Lucianus: ἡ ἡμέρα τῆς πτώσεώς σου. Thren. ii. 7: Hebr. et Ο'. ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς. Lucianus παραφράζει: ὡς ψαλμὸν Λευιτῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἑορτῆς.

4. Quod ad singulas voces attinet, in libris Judicum, Regum, Paralipomenon et Nehemiae pro iis quae Senioribus arriserant, alias synonymas Noster affectare videtur. Hujusmodi sunt: ἐγένετο pro ἦν, γενήθητι pro ἔση, παρεγένετο pro ἦλθεν, διέβη pro παρήλθεν, ἦγαγε et ἐξήγαγε pro ἦνεγκε et ἐξήνεγκε, ἐπολέμησε pro παρετάξατο (מִלְחָמָה), ἐπελάβετό τινος pro ἐκράτησέ τινα, ἐξῆρε pro περιεῖλε, ἔκρινε pro ἐδίκασε, ἐξείλατο pro ἐρρύσατο, κατευθύνειν pro εὐοδοῦν, ἐνετείλατο pro συνέταξεν, σπώμενος et ἐσπασμένος pro ἔλκων (ρόμφαίαν), ἀλλόφυλοι pro Φυλιστιεῖμ, συγγένεια pro δῆμος, παιδάριον pro νεανίσκος et νεανίας, ὑποζύγιον pro ὄνος, φυλὴ pro σκῆπτρον, παντοκράτωρ pro σαβαῶθ, φρόνησις et φρόνιμος pro σοφία et σοφός, δύναμις pro παράταξις (קְצָצָה), δούλοι pro παῖδες, ἀρρωστία pro μαλακία et νόσος (יָסוּר), σκευὴ πολεμικὰ pro σκευὴ παρατάξεως (קְצָצָה), ἀρεστὸν pro ἀγαθόν, ἐκούσιος et ἐκουσιάζεσθαι pro πρόθυμος et προθυμείσθαι, ἐθυμώθη ὀργῇ pro ὠργίσθη θυμῷ (יָסוּר וְקָצָה), ὑγιαίνει pro εἰ εἰρήνη (יָסוּר וְקָצָה), μὴ μοι γένοιτο pro ἰλεός μοι (יָסוּר וְקָצָה). Ex hujusmodi mutationibus paene infinitis, quae in apparatu Parsonsiano reposita sunt, selectas tantum in opus nostrum condidimus.¹⁶

5. Sed ut Lucianae editionis indoles evidentior fiat, comparisonem ejus cum textu LXX virali ad pericopam paulo longiorem 2 Reg. xxii. 2–12 instituamus. Haec autem ea ipsa est, quam Eichhornius¹⁷ e Cod. Coislin. III (Holmesio 82) in specimen versionis cujusdam Graecae deperditae edidit.

LXX.

(2) Κύριε, πέτρα μου, καὶ ὀχύρωμά μου, καὶ ἐξαιρουμένός με ἐμοί. (3) ὁ θεός μου φύλαξ μου ἔσται μοι, πεποιθὸς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ· ὑπερασπιστῆς μου, καὶ κέρασ σωτηρίας μου, ἀντιλήπτωρ μου, καὶ κατα-

LUCIANUS.

(2) Ἀγαπήσω σε, κύριε, ἰσχύς μου. κύριος στερεῶν με ἐκ θλίψεώς μου, καὶ διασώζων με. (3) ὁ θεός μου πλάστης μου, σκεπασθήσομαι ἐπ' αὐτῷ ὕπλον μου, κέρασ σωτηρίας μου, μονώτατος ἐμοί,

¹⁶ Vid. Hex. ad 2 Reg. xiv. 2. 3 Reg. i. 41.

¹⁷ Einleitung in das A. T. p. 430.

φυγή [μου] σωτηρίας μου ἐξ ἀδίκου σώσεις με. (4) αἰνετὸν ἐπικαλέσομαι κύριον, καὶ ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι. (5) ὅτι περιέσχον με συντριμμοὶ θανάτου, χεῖμαρροι ἀνομίας ἐθάμβησάν με. (6) ὠδίνες θανάτου ἐκύκλωσάν με, προέφθασάν με σκληρότητες θανάτου. (7) ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐπικαλέσομαι τὸν κύριον, καὶ πρὸς τὸν θεόν μου βοήσομαι καὶ ἐπακούσεται ἐκ ναοῦ αὐτοῦ φωνῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐν τοῖς ὤσιν αὐτοῦ. (8) καὶ ἐταράχθη καὶ ἐσείσθη ἡ γῆ, καὶ τὰ θεμέλια τοῦ οὐρανοῦ συνεταράχθησαν καὶ ἐσπαράχθησαν, ὅτι ἐθυμώθη κύριος αὐτοῖς. (9) ἀνέβη καπνὸς ἐν τῇ ὄργῃ αὐτοῦ, καὶ πῦρ ἐκ στόματος αὐτοῦ κατέδετα ἄνθρακες ἐξεκαύθησαν ἀπ' αὐτοῦ. (10) καὶ ἔκλιεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. (11) καὶ ἐπεκάθισεν ἐπὶ [τῷ] χερουβὶμ, καὶ ἐπετάσθη, καὶ ὤφθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. (12) καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ σκότος ὑδάτων, ἐπάχυνεν ἐν νεφέλαις ἀέρος.

καταφυγή μου, καὶ σωτήρ μου ἐξ ἀσεβῶν σώσεις (8. σώσει) με. (4) αἰνετὸν ἐπικαλέσομαι κύριον, καὶ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου σωθήσομαι. (5) περιέσχον με συντριμμοὶ ὑδάτων, χεῖμαρροι βίαιοι περιέπνιξάν με. (6) σχοινία ἕδου ἐκύκλωσάν με, καὶ προέφθασάν με παγίδες θανάτου. (7) ἐν θλίψει μου ἐπεκαλεσάμην τὸν κύριον, καὶ πρὸς τὸν θεόν μου ἐβόησα· καὶ ἤκουσεν ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ φωνῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐν τοῖς ὤσιν αὐτοῦ. (8) καὶ ἐπέβλεψε, καὶ ἐσείσθη καὶ ἐταράχθη ἡ γῆ, καὶ τὰ θεμέλια τοῦ οὐρανοῦ συνεταράχθη καὶ ἐφάνησεν, ὅτι ἐθυμώθη αὐτοῖς κύριος. (9) ἀνέβη καπνὸς ἐν ὄργῃ αὐτοῦ, καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ κατέφαγεν γῆν ἄνθρακες ἀνήφθησαν ἐξ αὐτοῦ. (10) καὶ ἔκλιεν οὐρανοὺς, καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. (11) καὶ ἐπέβη ἐπὶ χερουβείμ, καὶ ἐπετάσθη, καὶ ὤφθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. (12) καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ κύκλω αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, καὶ ἐφείσατο ὑδάτων αὐτοῦ, νεφέλαι ἀέρος.

6. Quaeritur inde ab Huetio¹⁸ et Hodio,¹⁹ num Lucianus editionem suam in imitationem Origenis asteriscis et obelis instruxerit. Criticus Francogallus, ut talem notationem probabilem faciat, Hieronymum appellat, qui in Prologo Commentariorum in Daniele, "Sed et Origenes," inquit, "de Theodotionis opere in editione vulgata asteriscos posuit... et rursus quosdam versus obelis prae-notavit... Cumque omnes Christi Ecclesiae, tam Graecorum quam Latinorum Syrorumque et Aegyptiorum hanc sub asteriscis et obelis editionem legant, ignoscant invidi labori meo, qui volui habere nostros, quod Graeci in Aquilae et Theodotionis ac Symmachi editionibus lectitant."²⁰ Rursus in Epistola CXII ad Augustinum: "Vis amator esse verus LXX interpretum? Non legas ea quae sub asteriscis sunt, immo rade de voluminibus, ut veterum te fautorem probes: quod si feceris, omnes Ecclesiarum bibliothecas damnare cogaris; vix enim unus aut alter invenitur liber, qui ista non habeat."²¹ Sed ad Hieronymi mentem explicandam, praesertim in oratione declamatoria, sufficere videtur, si ponamus, non ipsos asteriscos, sed lectiones iis prae-notatas, in fere omnibus exemplaribus tunc temporis inventas esse, id quod de Luciani editione dici potuisse nemo jam nescit. Nec tamen dissimulandum est, in libris quos Lucianeam referre recensionem affirmavimus, in primis Codd. 22, 36, 48 (quibus accenseri potest Cod. Ambros. signatus D. 96 Sup. et E. 3 Inf.) asteriscos passim appictos inveniri,²² pro quibus hic illic obelos formae ✧, cum eadem tamen

¹⁸ *Origenianorum* Lib. II, Cap. II, Sect. IV, § 10.
¹⁹ *De Bibliorum Textibus*, p. 628. ²⁰ Hieron. Opp. T. V, p. 161. ²¹ Hieron. Opp. T. I, p. 752. ²² Vid.

Hex. ad Jesai. ix. 6. Jerem. xxviii. 3. xxix. 14. Ezech. xxxiv. 14.

significatione, observavimus.²³ Etiam Lucianae recensiois versionem Syriacam hac notatione non prorsus destitutam esse mox videbimus. E contrario nequis huc trahat Eusebii de pericopa Jerem. xvii. 1-4 testimonium: *Εὶ καὶ μὴ παρὰ τοῖς Ο', ἀλλ' οὖν γε ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ταῦτα εὐρόντες, καὶ ἐν ταῖς τῶν λοιπῶν ἑρμηνευτῶν ἐκδόσεσιν, ἔτι μὴν μετὰ παραθέσεως ἀστερίσκων καὶ ἐν τοῖς ἀκριβέσι τῶν παρὰ τοῖς Ο' ἀντιγράφοις, ἀναγκαίως αὐτὰ παρεθέμεθα,*²⁴ meminerit, Eusebii *accurata exemplaria* ad Palaestinensem sive Origenianam, non ad Lucianeam recensioem juxta trifariam Hieronymi partitionem pertinere. Ad summam, Lucianum pericopas, saltem majoris momenti, de Hebraeo vel ceteris interpretibus in recensioem suam assumptas, asteriscis vel alia quadam notatione distinxisse, etsi res ad liquidum perducī nequit, non inviti crediderimus.²⁵

V. De Lucianae recensiois versione Syriaca.

In Codice Ambrosiano Syro-hexaplari ad Jesai. ix. 6 scholium in margine sic habet: "Ex editione alia, quae versa est Syriace cura sancti Philoxeni episcopi Mabugensis: *Καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μεγάλης βουλήs ἀγγελος, admiratio* (ܡܘܨܝܐ h. e. θαῦμα Job. xvii. 8 in Syro-hex., vel παραδοξασμὸς Sym. ad h. l.), *σύμβουλος, θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἀρχῶν εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας, εἰρήνην καὶ ὑγίειαν αὐτῶ. μεγάλη ἡ ἐξουσία* (ܡܘܨܝܐ) *αὐτοῦ, καὶ τῇ εἰρήνῃ αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον.*" Graeca nostra cum recensione Lucianea, sicut in Codd. 22, 36, 48, cet. jacet, in omnibus consentiunt praeter haec tria, *admiratio* pro θαυμαστὸς, *ἐξουσία* pro ἀρχή, et *τῇ εἰρήνῃ* pro τῆs εἰρήνης, quae ex imitatione Syri vulgaris mutata esse videntur. Versio, quae cognomine fautoris ejus Philoxeniana appellari potest, aliunde ignorabatur, donec anno 1868 Ceriani in *Mon. Sacr. et Prof.* T. V, pp. 1-40 partem Jesaiae versionis Syriacae, ex Graeca quadam editione concinnatae, e codice Musei Britannici signato "Addit. MSS. 17,106" in lucem protraxit. Codex continet Cap. xxviii. 3-17 (mutilum), xlii. 17-xlix. 18, lxvi. 11-23 (mutilum). Auctoris nomen perit, ultimo folio, quod subscriptionem habuisse probabile est, deperdito. Polycarpum autem chorepiscopum hunc fuisse, eundem scilicet qui in gratiam Philoxeni Novum Testamentum et Psalmos vertisse traditur, probabilibus argumentis evincere conatus est Editor. Cum vero Philoxenus episcopus fuerit Mabugi, urbis ad patriarchatum Antiochenum pertinentis, eum Lucianae, sive Antiochenae, Bibliorum Graecorum recensiois versionem vernaculam faciendam procuravisse non est quod miremur. Comparationem inter Philoxeni (si recte ei tribuitur) versionis Syriaca et Luciani Graeca post Ceriani curas instituere nil attinet. In pluribus duo exemplaria amice conspirant; ubi vero dissentiunt, animadvertendum est primum, Syrum nostrum liberius vertere, et linguae nativae proprietati magis studere, quam in Pauli Telensis opere tractando assuefacti sumus; deinde (id quod etiam in Philoxenianae versionis ad Jesai. ix. 6 specimine observavimus) eum tum in singulis vocibus tum in sententiis transferendis non raro ad versionis Peschito aemulationem

²³ Vid. Hex. ad Ezech. xxxii. 25, 27.

²⁴ Euseb. in Demonst. Evang. p. 484, necnon in Eclog. Prophet. p. 137.

²⁵ In eadem sententia est Ceriani in *Mon. Sacr. et Prof.* T. V, p. 2.

confugere, adeo ut editio ejus mixtae cujusdam et ex pluribus conflatae versionis speciem prae se ferat. is tamen deductionibus factis, plurima, fatemur, restant loca, in quibus scrupulus ex discrepantia duarum editionum tam gravis est, ut paene insuperabilis esse videatur.²⁶

In fragmentis hujus versionis quae supersunt, asteriscus quinque locis appingitur, videlicet Cap. xlii. 19: ✕ τίς τυφλὸς ὡς ἡ ἀπεσχηκὼς (ubi Syrus ἀπεσχηκὼς legisse videtur, vertens: ὡροῖ ὄρα); Cap. xlv. 9: οὐαὶ ὁ κρινόμενος μετὰ τοῦ πλάσαντος αὐτόν; Cap. xlvii. 1: ✕ κάθισον εἰς τὴν γῆν, οὐκ ἔστι θρόνος; Cap. xlix. 1: ✕ ἐκ γαστρὸς ἐκάλεσέ με; Cap. xlix. 8: ✕ καὶ ἔπλασά σε; in quibus omnibus metobelus non pingitur. Etiam obeli vestigium dubium cernitur ad Cap. xxviii. 13.

VI. De versione Joannis Josephi.

Theodoretus in Dissertatione MS. cujus notitia Pbelippaeo debetur,²⁷ post Luciani editionem mentionem facit cujusdam Joannis Josephi, bis verhis: ὅπου δὲ τὸ ἱ μετὰ τοῦ ὦ, Ἰωάννου Ἰωσήπου. Excepto Theodoreti testimonio, haec editio et auctor ejus prorsus ignorabantur, donec his diebus contigit nobis, B. Stephanopoli collationes Codd. 86, 88 in Jeremiam evolventibus, incidere in copiam lectionum hoc ipso siglo ἸΩ. praenotatarum, quas omnes, a Parsonsio ne memoratas quidem, in Auctarium nostrum ad Jeremiam condidimus. Praeter notam singulis lectionibus praemissam, *Josephi* nomen semel ponitur, videlicet ad locum insignem Cap. xxxi (Gr. xxxviii). 22: *Nam creavit Jova novum quid in terra: femina circumdabit virum;* ubi ad versionem τοῦ ἸΩ. valde notabilem: ὅτι ἤδη εἰργάσατο κύριος παράδοξον ἐπὶ τῆς γῆς παρθένος κυοφορήσει γὰρ ἄνθρωπον, exscriptor notat: Ὡς ἐπὶ ἀληθείας οὕτως εὔρον αὐτὸ κείμενον ἐν τῇ Ἰωσίππου ἐκδόσει.

De auctore versionis nihil notum, nisi eum, ut vel ex hoc specimine apparet, Christianum fuisse; unde fortasse aliquantulum probabilitatis accedat Hodii²⁸ conjecturae, videlicet Joannem Josephum eundem esse cum Josepho veteri Christiano scriptore, cujus Hypomnesticon edidit J. A. Fabricius,²⁹ nisi hunc libellum, quantum ex stylo ejus et aliis indiciis conjicere liceat, Theodoreto multis saeculis juniorem esse oporteat.³⁰ De versione ipsa, saltem quod ad Jeremiae vaticinia attinet, e reliquiis ejus nunc primum editis judicium satis accuratum fieri potest. Itaque non est, quod quibusdam Criticis placuit,³¹ mera versionis LXXvivalis recensio,

²⁶ Exempli causa: Cap. xlv. 1, 2 juxta recensionem Lucianeam sic habet: "Ἐπεσε βῆλ, συνετρίβη Δαγών, ἐγένετο τὰ γλυπτὰ αὐτῶν εἰς θηρία καὶ κτήνη" αἶρετε αὐτὰ καταδεδεμένα ὡς φορτίον κοπιῶντι καὶ οὐκ ἰσχύοντι, πεινῶντι καὶ ἐκλελυμένοι ἄμα, οἱ οὐ δυνήσονται σωθῆναι ἀπὸ πολέμου, αὐτοὶ δὲ αἰχμάλωτοι ἤχθησαν. Quae sic habentur apud Syrum nostrum: "Ἐπεσε βῆλ, καὶ (sic Pesch.) συνετρίβη Ναβῶ (sic Pesch.), καὶ πάντα τὰ ὁμοιώματα τῶν γλυπτῶν αὐτῶν θηρίων καὶ κτηνῶν, ἃ αἶρετε αὐτὰ καταδεδεμένα ὡς φορτία" καὶ κοπιῶσι, καὶ οὐκ ἰσχύουσι, καὶ πεινῶσι, καὶ ἐκλελυμένοι εἰσὶν ἄμα, οἱ οὐ δυνήσονται φερῆναι οὐδὲ ἀπὸ πολέμου, καὶ (sic Pesch.) αἰχμάλωτοι ἤχθησαν οἱ αἶροντες

αὐτά. ²⁷ Vid. supra p. lxxiv. ²⁸ *De Bibliorum Textibus*, p. 629. ²⁹ *In Codice Pseudepigrapho V. T. T. II, P. II.* ³⁰ Specimen opusculi sit Cap. XLVI, cui titulus: Τίνες προσχῆματι χρηστότητος ἢ εὐσεβείας θάνατον κατεργάσαντο; . . . Κάιν, τὸν ἀδελφὸν φιλοφρόνως ὡς εἰς ἐώρησιν προτρεπόμενος, διέλωμεν εἰς τὸ πεδίον, φόμενος, οὕτως ἀναϊρών. Ubi ad vocem sequioris Graecitatis ἐώρησις s. ἐώρησις, *οδαπιδαλατία*, conferendus est Joannes Malala p. 36: Ἐαριζόμενος γὰρ ἐπὶ τὸ παράλιον μέρος τῆς Τύρου πόλεως, εἶδε ποιμεικὸν κύμα κ. τ. ε. ³¹ Joannem Josephum *editionis novae correctorem* ambigue vocat Hodius l. c. Minus cante Smith

sed versio Graeca ex Hebraeo, ut videtur, de integro confecta, quaeque cum Alexandrina nullam omnino affinitatem habeat. Utrum vero Josephus noster universos V. T. libros, an Jeremiam solum ediderit, nemo facile dixerit. Sermo Graecus non inelegans est; vertendi stylus paulo liberior, quique interdum paraphrastam commentatoremque potius quam interpretem sapit, ut praeter locum Cap. xxxi. 22 supra allatum ad Cap. xvii. 17. xxxix. 5. xlviii. 27. li. 11, 17 conspici potest. Quod reliquum est, in nonnullis locis inter Nostri Graecam versionem et Hieronymi Latinam mirum consensum observavimus (e. g. Cap. xxxvii. 21 Hebraea כְּדוֹרֵי קְדָשִׁים Hieron. singulariter vertit *excepto pulmento*, Noster ἐκτὸς ὄψου; Cap. li. 59 denominatio admodum obscura מְנִיחָה Hieronymo sonat *princeps prophetiae*, Nostro προεστὼς τῆς προφητείας); unde haud improbabilius conjiciat aliquis, Sophronium versionis Prophetarum Hieronymianae interpretem Graecum Joanni Josepho non plane ignotum fuisse.

CAPUT X.

DE SIGLIS ET NOTIS COMPENDIARIIS AD HEXAPLA SPECTANTIBUS.

Montefalconius in hoc capite tractando inter notas *cognitas* et *incognitas* discrimen facit; quam distinctionem, nec ab ipso curiose observatam, nobis praeterire visum, etsi harum notarum alias extra omnem dubitationem positas esse, alias ambiguitatem *δυσδιάκριτον* prae se ferre, per se intelligitur.

Itaque, ut a titulis nostri operis initium faciamus, vox 'Εξαπλά sine compendio semper scribitur, nisi forte 'Εξαπλ. (sic) pro τὰ ἑξαπλά, τοῖς ἑξαπλοῖς per omnes casus aliquando ponatur.

Tetrapla per compendium Δ^τ significari, praesertim in Cod. Colb. ad librum Johi, temere sibi suasit Montefalconius, cujus errorem mox sub compendio Δ^τ γρ. convincemus. Etiam per litteram Δ *Tetrapla* aliquando denotari opinatur idem in Hex. ad Ezech. xvi. 4, a nobis ibidem confutatus. Majorem difficultatem habet Scholium ad Psal. xxxvii. 21: 'Ωριγένης καὶ Ο'. Θ. Ε'. Σ'. ἀγαθοσύνην. Εὐσέβιος καὶ Δ. δικαιοσύνην; in quo tamen loco, ut et in praecedenti, Δ nil esse nisi pravam scripturam sigli Α (Λουκιανὸς) facile crediderimus.

(Dr. W.) *Dictionary of Greek and Roman Biography*, Vol. II, p. 598: "Theodoret (Dissert. MS. in Proph. et Edd., and Quaest. XXIV in Exod. and Quaest. X [et XI] in Jos.) mentions a Joannes Josephus as having revised

the LXX." Sed neque Theodoretus in Dissert. MS. hoc ait, et Theodoreti editi loca ad *Flavium* Josephum, non ad nostrum pertinere recte perspexit Hodius.

Nomina interpretum sive editionum per initialem cujusque literam vel literas designari, res nota est. Haec autem sunt:

Ο'. h. e. Οἱ ἐβδομήκοντα; interdum ὀβ, οἱ ἐβδομήκοντα δύο; Paulo Telensi ܥܘܕܘܬܐ, Bar Hebraeo 𐤒𐤍 (pro 𐤒𐤍, ὁ Ἕλληνας), Latine LXX (male pictum VII in Notis Ed. Rom. ad Psalmos; vide supra p. xlvī).

A., ἀ, ἀκ., ἀκν. (non AC, qui Thiemii est error¹), Ἀκύλας; Syris ܐ, ܐܘܠܐ.

Σ., ἠ, cv., Σύμμαχος; Syris ܣ, ܣܘܡܚܐ, ܣܘܡܚܐ.

Θ., θ, θε., Θεοδοσίωνας; Syris ܛ, ܛܘܠܐ.

Ε', ἐ, πέμπτη ἔκδοσις; Syris ܐ.

Σ', ῥ, ἕκτη ἔκδοσις; Syris ܐ.

[Ζ', ἐβδόμη ἔκδοσις, vix, et ne vix quidem, reperitur. Vide supra p. xlvī.]

Ἐβρ., Ὁ Ἐβραῖος s. τὸ Ἐβραϊκόν; Syris ܙ, ܙܘܪܐ, ܙܘܪܐ.

De compositionibus duorum aut plurium siglorum, Ἄ. Σ., Σ. Θ., Ἄ. Σ. Θ., etc. observandum est, lectiones ita praenotatas, praesertim longiores, saepenumero ad unum tantummodo interpretum pertinere, quocum ceteri sensu quidem consentiunt, ut tamen stylum orationis quisque sibi peculiarem sectetur. Exempli gratia: ad Psal lxx. 24 Syro-hex. affert: Ἄ. Σ. ὅτι κατησχύνθησαν, ὅτι κατωρύγησαν οἱ ζητοῦντες τὴν κάκωσίν μου. Versio est Symmachi, ut ex Eusebio constat; Aquilae autem, partim ex eodem, partim ex conjectura: ὅτι κατησχύνθησαν, ὅτι ἐνετράπησαν οἱ ζητοῦντες κακίαν μου. Ad Job. xxi. 24 Syro-hex. affert: Ἄ. Σ. καὶ μυελῶ ὅσα αὐτοῦ ποτίσει (ܡܥܘܠܐ). Graeca, ni fallor, Aquilae sunt; certe Cod. 252 (in *Auctario*) affert: Ἄ. ποτίσει. Σ. ἀρδόμενος; Cod. 255 autem: Σ. καὶ τῷ μυελῷ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἀρδούμενος (Nicet. ἀρδόμενος). Ezech. xxiii. 34: Ἄ. Σ. Θ. καὶ τὰ ὄστρακα αὐτοῦ κατατρώξεις ὡς ὄστρα (ܘܕܘܪܐܝܝܡ, *rodes*) καὶ τοὺς μαστοὺς σου κατατιλεῖς. Versio, ut ex stylo conjicere licet, Symmachi est, cui soli eam tribuit Syro-hex. Etiam ad Jesai. viii. 9, 10, ubi Theodoretus: Σαφέστερον δὲ οἱ τρεῖς ἠρμήνευσαν τὸ χωρίον τοῦτο συναθροίσθητε, λαοί,—μεθ' ἡμῶν γὰρ ὁ θεὸς, sensum trium interpretum esse, verba autem unius Symmachi, exinde apparet, quod, teste Curterio, Aquila et Theodotio postrema more suo sic verterint: ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ ἰσχυρός.

Οἱ Γ', vel οἱ τρεῖς (Theodoret. passim), vel οἱ λοιποὶ τρεῖς (Cod. 264 ad Psal. xlix. 1), Syriace ܓ, vel ܓܘܘܐ, vel ܓܘܘܐ ܘܘܘܐ (Num. xxi. 25), sine ulla dubitatione suut *tres interpretes*, Aquila, Symmachus et Theodotio. E. g. ad Jesai. i. 10 Curter. affert: Οἱ Γ'. νόμον θεοῦ ἡμῶν; Syro-hex. autem: Ἄ. Σ. Θ. νόμον θεοῦ ὑμῶν (male pro ἡμῶν). Ad Jesai. xxxiv. 4 Curter. in marg. ✕ Οἱ Γ'. καὶ τακῆσονται πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν; Syro-hex. in marg. ✕ Ἄ. Σ. Θ. καὶ τακῆσονται κ.τ.έ. Ad Jud. xv. 9 Cod. X affert: Οἱ Γ'. ἐν σιαγόνι; Euseb. autem in Onomastico, p. 264: Ἄ. Σ. ἐν σιαγόνι, ubi Hieronymi Latina sunt: "Aq. et Theod. interpretantur *maxillam*." Et sic centies. Absurdissime igitur Curterius in *Praef. ad Jesaiam* per τοὺς Γ' non Aquilam, Symmachum et Theodotionem, sed *tres nomine carentes interpretationes* intelligendas esse contendit, ut vel e titulo Psalmorum xciii, xciv patet: Ἀνεπίγραφος παρὰ τοῖς Γ' καὶ Ε' καὶ Σ'; ne dicamus neque ad Judices neque ad Jesaiam vel minimum trium versionum anonymarum

¹ In *Dissert. pro Puritate Symmachi*, p. 17. Vid. Eichhorn. *Einleitung in das A. T. T. I.*, p. 397.

vestigium reperiri posse. Nec magis audiendus illustrissimus B. Waltonus, qui in lectionibus quibusdam Codicis Marchaliani a Curterio mendose descriptis haerens, conjecturam periclitatur, *forte per ol Γ tres editiones, Origenis vel Eusebii, Luciani, et Hesychii denotari*,² vel e textu Syro-hexaplari, cui lectiones sub ✕ Γ non raro inseruntur, abunde confutatus.³

Οι Δ'. Per hanc notam *quatuor interpretes*, 'Α. Σ. Ο'. Θ., significari *posse*, Montefalconio facile concedimus, sive Ο' textum LXXviralem *communem* denotet (ut ad Jud. i. 9 Cod. 85 in marg.: Οὐδεὶς τῶν τεσσάρων, τὰ παρατείνοντα καὶ τὰ πρὸς ἀπηλιώτην), sive *hexaplarem* (ut Curter. ad Jesai. ix. 15: Οι Δ. αὐτὸς κεφαλῆ, ubi in Ed. Rom. est *αὐτὴ ἡ ἀρχή*). Sed cum ad Jesaiam, tum hic tum Cap. xxvi. 14, pro Οι Δ Parsonsius ex eodem codice edidit Οι λοιποὶ (Οι Λ), absentibus indubitatae fidei exemplis, hanc notam qualemcunque inter hexaplares recensendam esse non ausimus affirmare.

Οι Λ, Οι λοιποί; etiam Λ, λ, λοιποί; in versione Syro-hex. ܠܘܝܘܝܘܬܐ (s. ܠܘܝܘܬܐ) ܠܘܝܘܬܐ (addito ܠܘܝܘܬܐ Jos. xiii. 12); Hieronymo, *Ceteri interpretes*; sive omnes praeter τοὺς Ο', in quo casu non differt ab Οι Γ', sive omnes praeter eos qui modo nominati sunt, ut 'Α. Οι λοιποί. Vid. Hex. nostra ad Gen. viii. 4. Lev. xiv. 34. Pro Οι Λ aliquando perperam pingitur Οι Ὅ, ut in Hex. ad Num. xxxii. 12. Deut. iv. 11. Jesai. vi. 5. ix. 3.

Λ, λ, Syriace ܠ, h. e. Λουκιανός. Vide supra p. lxxxv.

Π. significat Πάντες, Syro-hex. ܡܘܠܘܡܘܬܐ (Hos. xiii. 15), h. e. *Omnes interpretes*. Curterius de *Pamphilo* cogitabat; sed ubi Cod. Basil. Π. habet, teste Montefalconio, Coislin. passim Πάντες expresse refert. Differt a praecedentibus, Οι Γ' et Οι λοιποί, in quantum versionem τῶν Ο' non excludit.

Δ^π, Δ^{γρ} γρ, Δ. γρ. (Hex. ad Job. iii. 6), Δ^τ γρ. (Job. v. 25 in Cod. 138), Δ̄Ĥ ĪP̄ (Job. xii. 11 in Cod. 252), cum multis aliis scripturis, h. e. Διπλῆ γραφή. *Tetraplorum* lectionem per hanc notam indicari, Montefalconius pro re explorata habuit, tantum de sola litera Δ cum hac significatione subdubitans. Sed omnem dubitationem eximit locus Job. viii. 21, ubi Montef. e Colb. excitavit: Δ^π γρ. ἀγαλλιᾶσεως; Parsons. vero e Cod. 250: Διπλῆ γραφή ἀγαλλιᾶσεως. Quod vero ad notam Δ. attinet, ad Job. xlii. 8 pro Δ. ὑπὲρ ὑμῶν, ut in Colb. pingitur, nos in Codd. 138, 255 reperimus Δ^τ ΓP^α. ὑπὲρ ὑμῶν.

Δ^δ (potius Δ^γ), δ^τ (Lev. xxv. 6) Δ̄ (Joel. ii. 1. Amos iv. 10), Δ^z (Jon. i. 3. Zach. ix. 5) valet δύναται, et in scholiis praeponitur propriorum nominum Hebraicorum interpretationibus; verbi causa: Θαρσείσ. Δ^z κατασκοπὴ χαρᾶς. Ἀκκαρών. Δ^z ἐξαναρρίζωσις αὐτῆς. Vide nos in *Auctario* ad Joel. ii. 1.

χ̄ω, etiam χ̄, sequente lectione quae redundat, est proculdubio χωρὶς, sine; ut Jos. iii. 15. vi. 13: Πάντες χ̄ω τῆς διαθήκης. Jos. vii. 25: πᾶ (sic) χ̄ τῷ Ἄχαρ. Jos. vi. 25 (pingente Masio): καὶ → πάντα ← τὸν οἶκον, ad quem locum Cod. X in marg.: Οι Ο' χ̄ω πάντα. Interdum lectio superflua siletur, ut tamen e contextu facile divinari possit; e. g. ad Jud. ii. 1: τοῖς πατράσιν

² *Bibl. Polygl.* T. VI, Sect. XI, p. 123. Cf. Montef. in *Praeliminaribus*, pp. 69-73. ³ Sic Auctor Epistolae versioni Harethi praepositae (White (Rev. Joseph) *Letter* etc. p. 21): "Quod si tres illi illud textui insertum eodem

modo interpretati essent, illi literas 'Α. Σ. Θ., *Elif, Sin, et The*, nominum ipsorum initiales ulscrispsit, cujus rei in signum literam Γ, ̄, numeri ternarii notam adhibuit, unaque asteriscum apposuit."

ὕμῶν — τοῦ δοῦναι ὑμῖν ♣, Cod. 85 in textu: τοῖς πατράσιν ὑμῶν; in marg. autem: τοῦ δοῦναι ὑμῖν. παύ χῶ. Jud. iv. 8: יָצַף. O'. Vacat. Cod. 85: μετ' ἐμοῦ, cum nota: O'. χῶ. Θ. ου (οὕτως). 1 Reg. xx. 8: יָצַף יָצַף. O'. ἀδικία ἐν τῷ δούλω σου. Σ. χῶ; ubi Sym., ut videtur, interpretatus est: ἐν ἐμοὶ ἀδικία, sine ἐν τῷ δούλω σου. Sed innumeris locis appingitur notula Πάντες χῶ, ubi in contextu nihil est quod ullo modo ab uno interprete, nedum ab omnibus, abesse possit. Hac difficultate pressus, Montefalconius in omni casu ad adverbium χωρὶς, *separatim*, confugere coactus est, in quo tamen expediendo parum feliciter ei successit. Vocem χωρὶς, opinatur, Scholiastae ideo apposuisse videntur, ut editiones trium interpretum separatim in columnis suis spectatas distinguerent a lectionibus eorum quae in editione τῶν O' hexaplari cum asteriscis insertae fuerant; quae lectiones non jam separatim, sed conjunctim cum illa LXX interpretum editione spectabantur. Sed secundum hanc explicationem formula Πάντες χῶ absolute posita non differt a simplici Πάντες; cum casu autem, ut Πάντες χῶ τῆς διαθήκης, significat *omnes interpretes, unumquemque in columna sua, τῆς διαθήκης habuisse*; quod manifesto falsum est. Quae cum ita sint, donec quid clarius emergat, hujus notae veri usus ignorantia fatenda est.

De usu compendii ου pro οὕτως in Palaeographia Graeca non ambigitur. Sic in Cod. 85: Παύ ου; Σ. ου; O'. Θ. καὶ οἱ λοιποὶ ου (Hex. ad Jud. ii. 9, 12. iii. 15). Huc pertinet siglum διωρθ ου vel διωρῶ ου, pro διώρθωσα οὕτως, quod lectionibus vel codicibus emendatis a correctore inscribi solitum est. Plene scriptum reperitur in Cod. Jes. ad Ezech. xlv. 12, teste Montefalconio: Πεντεκαίδεκα εἰς τοὺς Γ' ἐγγράπτο, καὶ διώρθωσα πέντε καὶ εἴκοσι. In libro Judicum frequens est notatio παύ χῶ διωρθ ου, vel inverse διωρθ ου παύ χῶ, quae quid sibi velit propter causas praedictas in summa obscuritate versatur.

Inter notas *incognitas* Montefalconius collocat siglum μ^o ς, quod in libro Jobi ad versiculos in textum LXXviralem ex Theodotione assumptos centies appingitur. E. g. ad Cap. xvii. 3-5: τίς ἐστιν οὗτος; τῇ χειρὶ μου συνδεθήτω. | ὅτι καρδίαν αὐτῶν ἐκρυψας ἀπὸ φρονήσεως, | διὰ τοῦτο οὐ μὴ ὑψώσῃς αὐτούς. | τῇ μερίδι ἀναγγέλλει κακίας, Cod. Colb. in marg. notat: ✕ Ἐκ Θ. οἱ δ' (στίχοι); deinde subjicitur: μ^o ς á, quod Montefalconio significare videtur, μόνος πρὸς πρῶτον, id est, primum versiculum ex Theodotione solo desumptum esse. Sed singula ordine inquiremus. Itaque μ^o μόνος esse non est quod dubitemus. Sic ad Jesai. xvi. 8 Cod. XII notat: 'A. μ^o ἀπ' αὐτῆς. Ad Jes. v. 11: יָצַף יָצַף, O'. οἱ ἐγειρόμενοι, Curterius affert: Θ. μόνος ὁμοίως, scil. ἐγειρόμενοι, cujus loco ceteros ὀρθρίζοντες vertisse credibile est. Deinde compendia scripturae ς pro πρὸς, ςῆθηκε pro προσέθηκε, ςηγορευόμενον pro προσαγορευόμενον, vel e profanis scriptoribus cognita sunt, ut nullo modo audiendus sit P. L. B. Drach in Hexaplis ad loc., qui siglum ς non πρὸς, sed Θεοδοτίων (!) significare affirmat; nec magis Semlerus in *Epist. ad J. J. Griesbach*, p. 59, qui annotationem μ^o ς κ apud Cod. Colb. ad Job. xxxi. 35 explicat μου γρ. (ς) κυρίου. Nobis vero collationem Cod. 252 Bodleianam evolventibus, contigit incidere in innumeros locos, in quibus in eadem nota pro ς pingitur προς κ, rarius προσκ, semel (ad Cap. xx. 25: ✕ Θ. ἐπ' αὐτῷ φόβοι ♣) Μ πρόσκειται ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ; quae scriptura si cum alia, Μ ς ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ, quam ad Cap. xxi. 21 venditant Codd. Colb. et 255, conferatur, evidentissime apparebit, sigla ς, ς κ, προσκ, et πρόσκειται unum idemque significare. Idem codex ad Cap. xii. 21: ✕ Θ.

ἐκχέων ἀτιμίαν ἐπ' ἄρχοντας⁴ notat: Ὡ προσετέθη, quod tantundem est. Siglo ϩ vel προσκ aliquando postponitur numerus stichorum e Theodotione assumptorum; e. g. ad Cap. xvi. 21 Cod. 252 notat: μ^ο προς κ' ἀ; ad Cap. xxi. 28-33 Codd. Colb., 255: Ὡ ϩ τὰ ιγ'; Cod. 252 autem: Ὡ προς κ' γ' (mendose pro ιγ'); ad Cap. xxiv. 14-18 Cod. 252: Ὡ προσκ' δ'. Haec ad usum harum notarum, quae antecessoribus nostris tantum negotii facesserunt, declarandum sufficiant.⁴

ψ, Ὡριγένης. Vid. Hex. ad Jesai. xiv. 11. xxi. 13.⁵

ἀν^ε, ἀνεπίγραφος, Anonymus. Vid. Hex. ad Num. xxxi. 16.

CH, Ση, σημ., ση^μ, h. e. σημειῶσαι, Nota bene. Vid. Hex. ad Gen. xix. 24. Num. iv. 47. xiv. 16. Jos. v. 11.

Postremo τὸ ζσω lectionem *textualem* significare, τὸ ξξω autem *marginalem* saepius observavimus. Vid. Hex. ad 1 Reg. i. 23 (not. 51). xv. 11. xxv. 1, 31. 2 Reg. i. 25. 3 Reg. vi. 21. Psal. cxxxvi. 1.

CAPUT XI.

DE FATIS HEXAPLORUM POST ORIGENIS OBITUM.

Anno 232, ut vidimus,¹ Origenes, Alexandria expulsus, Caesaream Palaestinae concessit, ibique, exceptis ad breve tempus peregrinationibus, usque ad finem vitae ejus commoratus est. Hexaplorum ejus et Tetraplorum exemplaria autographa, immensae molis opus, ubinam tunc temporis reposita sint, ignoramus; sed post quinquaginta annos in celebri illa bibliotheca Caesariensi a Pamphilo Martyre confecta² reperta sunt; sive Caesareae inde ab Origenis obitu delituissent, sive aliunde, fortasse a Tyro, ubi decesserat, accessita fuissent. In hoc repositoio Hexapla Origenis primogenia ab Hieronymo visitata sunt, ut ipse in Commentariis in Epist.

¹ Montefalconium (quem vid. in *Praelim.* p. 69 et in Monito ad Threnos) ad incitas redegit nota supposititia οἱ Γ. ḫōs, de qua vid. nos in *Auctario* ad Thren. i. 8. Aliud siglum apud Curterium passim obvium, ΟΜΩΤΕ Ο', cum ipse Montef. recte descripserit, Ὁμοίως τοῖς Ο', cur inter notas *incognitas* recensuerit nescimus. ² Occasione data, apponimus notam marginalem Codicis Marchaliani ad Jesai. iii. 24, a Cozza nostro rogatu exscriptam,

de cujus scriptura supra p. xi subdubitavimus: Οἱ ἦ στίχ
οἱ ἦΠΟ|ΚΕΙΜΕΝΟΙ ΟΥΚ Ε|ΚΕΙΝΤΟ ΕΝ Τῷ ΠΕΝΤΑΚΕΑΙΑΩ|
ΟΥΔΕ Ψ ΕΞΗΓΟΥ|ΜΕΝΟC ΤΟΥΤῶ| ΕΜΝΗCΘΗ.

¹ Supra p. xlviii. ² Hieron. Opp. T. II, p. 833: "Porro ipsum Hebraicum (S. Matthaei Evangelium) habetur usque hodie in Caesariensi bibliotheca, quam Pamphilus Martyr studiosissime confecit."

ad Titum narrat: "Unde et nobis curae fuit omnes veteris Legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla digesserat, de Caesariensi bibliotheca descriptos, ex ipsis authenticis emendare; in quibus et ipsa Hebraea propriis sunt characteribus descripta, et Graecis literis tramite expressa vicino; Aquila etiam et Symmachus, LXX quoque et Theodotio suum ordinem tenent."³ Porro Caesariensem bibliothecam usque ad VI saeculum incolumem remansisse, constat e subscriptione Cod. Coislin. 202, qui est S. Pauli Epistolarum uncialis saeculo praedicto non recentior: 'Αντεβλήθη δὲ ἡ βιβλος πρὸς τὸ ἐν Καισαρείᾳ ἀντίγραφον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἁγίου Παμφίλου χειρὶ γεγραμμένον αὐτοῦ.⁴ Non diu post, sed quo anno et ejusmodi infortunio incertum est, insigne hoc monumentum, dignumque quod regum reditibus redimeretur, una cum bibliotheca in qua conservatum erat, periisse credibile est.⁵

Quod ad Hexaplorum multiplicationem attinet, aut perpauca, aut ne unum quidem integri operis Origeniani apographum descriptum fuisse, haud absurda est virorum doctorum opinio. "Sane quis conjicere valet," ut antecessoris nostri verba mutuemus, "quanti laboris fuit Graecis calligraphis, Biblia Sacra primum Hebraica lingua, quam ut plurimum ignorabant, depingere; Hebraica deinde Graecis literis e regione perscribere; postea vero quatuor, ut minimum, aliquando sex vel septem interpretum editiones, uno conspectu et e regione ponere, ea scilicet accuratione, ut una aliam non excederet. Id sane praestare pauci ex calligraphis poterant. Ad haec, cum illo acvo, in libris saltem hujusmodi, nonnisi uncialis character usurparetur, qui longe majus spatium occupabat, ac praeter illas Hebraici textus interpretumque columnas multa in marginibus Origenes apposuerit, monita scilicet, nominum propriorum aliorumque interpretationes, quae latos margines desiderabant; perquam minimam sane textus biblici partem singulis in paginis haberi necesse fuit: quibus perpensis, vix quinquaginta amplae molis voluminibus comprehendi Hexapla omnia potuisse putaverim."⁶ In hoc rerum statu, Pamphilo et Eusebio feliciter in mentem venit, columnam τῶν Ο' hexaplarem, asteriscis obelisque distinctam, seorsim vulgare; quorum editio tanto favore recepta fuit, ut exemplaris communis usus, saltem intra Palaestinae fines, prorsus antiquaretur.⁷ Inde evenit, ut ad tot ecclesiarum necessitates sublevandas, bibliotheca Caesariensis quasi in officinam librariorum

³ Hieron. Opp. T. VII, p. 734. Vid. supra p. xliii.
⁴ Montef. in *Praeliminaribus*, p. 76, coll. Tischendorf. *Nov. Test.* p. clxxxix ed. 1859.
⁵ Montefalconius hoc accidisse arbitratur, aut cum Caesarea a Persis sub Chosroe II capta fuerit, aut non diu postea cum in Arabum potestatem post diurnam obsidionem delapsa, hisce aliisque omnibus ornamentis spoliata fuerit. Sed haec admodum incerta esse videntur. Nam primum Caesarea a Chosroe anno 603 capta, non fuit Palaestinae sed Cappadociae; deinde Caesarea Palaestina anno 638 in Saracenorum potestatem venit, non victa armis, sed a civibus suis dedita, et pretio 200,000 aureorum redempta. Altera historia, eam post septem annorum obsidionem anno 653 ab Arabibus expugnatam fuisse, quae Hofmanno in *Lexico Universali*, 1677, debetur, commentitia

esse videtur. ⁶ Montef. in *Praeliminaribus*, p. 73.
⁷ Hieron. Opp. T. II, p. 522: "Mediae inter has provinciae Palaestinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverant." *Exemplar Eusebianum*, τὸ Εὐσεβίου, τὸ βιβλίον Εὐσεβίου τοῦ Παμφίλου, passim in scholiis memoratur; e. g. ad Job. xxxii. 13-17 Syro-hex. notat: "In Tetraptis quidem legebatur ut in margine; in exemplari vero Eusebii et Pamphili, ut in textu." Praeterea vid. Hex. ad Psal. xii. 6. Ixxv. 1. cxvii. 28. cxxxvi. 1. Joel. ii. 8. Obad. 20. Mich. vii. 19. Ab Eusebiano non distare videtur *Origenes*, sive *exemplar Origenis* in Hex. ad Job. ii. 13. vi. 14. xxxix. 23. Jesai. xxvi. 18. Semel incidimus in mentionem τοῦ Παλαεστῖναιῶν apud Procop. in Cat. Niceph. p. 406: τὸ Π. οὐκ ἔχει υἱὸς Ἐμμῶρ (Gen. xxxiv. 2), ἀλλ' Ἐμμῶρ μόνος.

exemplar Apolinarii τοῦ κοινοβιάρχου, ex quo sumptus est Codex Marchalianus Ezechielis: Μετελήφθη ἀπὸ τῶν κατὰ τὰς ἐκδόσεις ἑξαπλῶν, καὶ διορθώθη ἀπὸ τῶν Ὀριγένους αὐτοῦ τετραπλῶν, ἅτινα καὶ αὐτοῦ χειρὶ διώρθωτο καὶ ἐσχολιογράφητο, ὅθεν Εὐσέβιος ἐγὼ τὰ σχόλια παρέθηκα. Πάμφιλος καὶ Εὐσέβιος διορθώσαντο.¹¹

Quod reliquum est, quod selectio lectionum marginibus codicum hexaplarium Graecorum et Syrorum appictarum non in omnibus una eademque sit, ex eo accidisse videtur, quod quisque scribarum eas quae majoris momenti sibi viderentur excerpserit; quas tamen omnes ad communem originem, Pamphili scilicet et Eusebii operam studiumque, referendas esse vix dubium esse potest. His igitur duumviris, praeter cetera eorum egregia in se merita, pro reliquiis Hexaplorum, quas undique corrasas in hanc nostram apothecam condidimus, Ecclesia gratias immortales debet.

¹¹ Vid. Monitum ad Ezech. p. 765.

PROLEGOMENORUM INDEX.

CAP. I. DE HEXAPLORUM VARIIS NOMINIBUS. Pag. ix—xv.

CAP. II. DE AQUILAE EDITIONE. Pag. xvi—xxvii.

I. Aquilae historia. II. Quoniam tempore Aquila versionem suam ediderit. III. De Aquilae versionis scopo. IV. De Aquilae interpretis stylo. V. De duplici Aquilae versione.

CAP. III. DE SYMMACHI EDITIONE. Pag. xxviii—xxxvii.

I. Symmachi historia. II. Utrum Symmachus an Theodotio versionem suam prius ediderit. III. De Symmachi versionis fide. IV. De Symmachi interpretis stylo. V. De duplici Symmachi editione.

CAP. IV. DE THEODOTIONIS EDITIONE. Pag. xxxviii—xlii.

I. Theodotionis historia. II. De Theodotionis versionis scopo et indole. III. De Theodotionis interpretis stylo.

CAP. V. DE EDITIONIBUS ANONYMIS. Pag. xlii—xlvi.

I. De Quinta, Sexta et Septima. II. De Quinta editione. III. De Sexta editione. IV. De Septima editione.

CAP. VI. DE HEXAPLORUM COMPOSITIONE. Pag. xlvii—li.

I. De Origenis in Hexaplis adornandis scopo. II. Quo tempore et loco Origenes Hexapla composuerit. III. De ordine versionum Graecarum in Hexaplis coactarum.

CAP. VII. DE LXX INTERPRETUM VERSIONE, UT IN HEXAPLIS ERAT. Pag. li—lxxi.

I. De editione τῶν ὀ' hexaplarum in universum. II. De Asteriscorum, Obelorum etc. forma et valore. III. De Leunisco et Hypolemnisco. IV. De regulis, quas in textu LXXvirali reformando Origenes sibi praescripserit. APPENDIX I. De obeli pictura (∞) versionis Syro-hexaplaris peculiari. APPENDIX II. Versionis Syro-hexaplaris Notitia generalis.

CAP. VIII. DE INTERPRETIBUS HEBRAEO, SYRO, SAMARITANO, QUORUM LECTIONES IN HEXAPLIS ALLEGANTUR. Pag. lxxi—lxxxiv.

I. Quid significet τὸ Ἑβραϊκὸν sive ὁ Ἑβραῖος. II. Quis sit ὁ Σύρος. III. Quid sibi velit τὸ Samaritanικόν.

CAP. IX. DE LUCIANI EDITIONE. Pag. lxxxiv—xciv.

I. Quomodo Luciani editio ad Hexapla pertineat. II. Quid de Luciano et ejus editione a veteribus traditum sit. III. Quinam Bibliorum Graecorum codices Luciani editionem prae se ferant. IV. De Luciani editionis scopo et indole. V. De Lucianae recensiois versione Syriaca. VI. De versione Joannis Josephi.

CAP. X. DE SIGLIS ET NOTIS COMPENDIARIIS AD HEXAPLA SPECTANTIBUS. Pag. xciv—xcviii.

CAP. XI. DE FATIS HEXAPLORUM POST ORIGENIS OBITUM. Pag. xcviii—ci.

G E N E S I S.

IN LIBRUM GENESEOS

MONITUM.

“**T**AMETSI multam dedimus operam, ut veterum interpretum lectiones in Genesim undequaque colligeremus, eximii tamen Codicis Coisliniani, qui omnibus praeit vetustate, et marginalium notarum praestantia, usum assequi statim non potuimus. Unde accidit ut Genesim, qualem aliorum ope MSS. adornaveramus, illo destituti edere coacti simus. Sub haec autem cum in ejus bibliothecae possessionem venisset illustrissimus Episcopus Metensis, Coislinianae familiae decus, nobisque omnium pro voto MSS. copiam fecisset, Heptateuchi totius lectiones nondum editas, quas ex illo praestantissimo codice mutuati sumus, appendicis more ad calcem primi Tomi locavimus. Quia porro illae bene multae sunt, et non raro sinceriores iis, quas principio posueramus, auctores sumus studioso Lectori, ut cum Heptateuchi interpretationes consulere voluerit, illas in appendice positas nunquam negligat. Primo autem Genesim edidimus, usi codicibus manuscriptis et libris, quorum catalogus sequitur.

“Codex RR. PP. Sancti Basilii Romae [Holmesii 85] pro ultimis tantum Geneseos capitibus [a Cap. xlviii. 5].

“Codex Regius 1825, membranaceus, XI vel XII saeculi, in quo est Heptateuchus et liber Ruth [cum Catena Patrum. Vid. Montef. ad Cap. i. 1, 2].

“Codex Regius 1871, membranaceus, egregiae notae, X saeculi [Holmesii 64. Montef. ad Cap. viii. 11 notat: “*Ἄλλ. θάλλον, rimum.* Haec lectio prodit ex memorato Cod. Reg. 1871, qui Francisci I tempore in Bibliothecam Regiam advectus, et pulcre compactus est. Cum autem pro more extrema foliorum exciderent operae, ut auro linirent, nomen aut notam interpretis absciderunt, quod saepissime factum infra dicemus.” Cf. nos ad Cap. vi. 16].

“Codex Regius 1888, bombycinus, XII saeculi.

“Codex Regius abus, cujus numerus excidit.

“ Codex Regius 2911, XII circiter saeculi.

“ Codex Colbertinus, quem unum in Genesim reperi in illa bibliotheca [fortasse Holmesii 71].

“ Schedae clarissimi viri Francisci Combefisii ex Ordine Praedicatorum, quas mutuo accepi a Reverendo et doctissimo Patre Michaeli Lequien.

“ Schedae et folia aliquot edita, quae misit vir clarissimus Ernestus Grabe.

“ Basilius in Hexaëmeron [Opp. Tom. I, pp. 1-88 juxta edit. Bened.].

“ Ambrosius in Hexaëmeron.

“ Hieronymi Quaestiones in Genesim [Opp. Tom. III, pp. 301-380 juxta edit. Vallarsii. Libellum ad lectiones trium interpretum in Genesim conquirendas perutilem denuo edidit P. A. de Lagarde, Lipsiae, 1868, cui in textu recognoscendo ad manus fuerunt tres codices, Berolinensis, Scaphusanus, et Frisingensis (nunc Monacensis)], et alia quaedam ejus opera.

“ Theodreti Quaestiones in Genesim [Opp. Tom. I, pp. 1-119 juxta edit. J. L. Schulzii].

“ Anastasii [Sinaïtae] Quaestiones [Sermones in Hexaëmeron, e quibus duodecim tantum Graece, undecim priores Latine editi sunt. Cf. ad Cap. ii. 21].

“ Joannes Philoponus in Hexaëmeron [In Cap. I Geneseos De Mundi Creatione Libri VII], editus a Balthasare Corderio, Viennae, 1630, in 4to, unde pene totum primum Geneseos caput secundum Aquilae, Symmachi et Theodotionis interpretationes excerptimus.

“ Procopius in Heptateuchum [Latine editus apud Gesneros fratres, anno tacito, Claudio Thrasybulo interprete. Geneseos Capita i—xviii e duobus codd. Vaticanis et uno Albanensi Graece edidit A. Maius in *Classicorum Auctorum* Tomo VI, pp. 1-347. Praeterea in locis dubiis (c.g. Cap. iv. 4. xv. 9) inspeximus codicem Bibliothecae Cantab., olim Roberti Moore, signatum Ff. IV. 2, qui tamen a textu Maiano ne latum unguem discedit. A Capite autem xix ad finem libri, ubi occasio dederit, praeter Catenam Nicephori mox memorandam, opem ferente Ceriani nostro, in subsidium vocavimus Codicem Ambrosianum Q. 96 Sup.].

“ Aliquot etiam in locis sequentes auctores nobis subsidio fuerunt.

“ Justini Dialogus cum Tryphone.

“ Origenes illustrissimi et doctissimi Puetii, et ejusdem Philocalia a Spencero edita [Cantab. 1658].

“ Cyprianns libro primo Testimoniorum ad Quirinum [ad Cap. xlix. 12].

“ Eusebii Caesariensis Demonstratio Evangelica [Parisiis, 1628].

“ Joannis Chrysostomi Homiliae [Opp. Tom. IV. pp. 1-697 juxta edit. Bened.].

“ Augustini opera aliquoties [ad Cap. vii. 15, 20].

“ Chalcidius in Timaeum Platonis [ad Cap. i. 2, ubi ex edit. Meurs. p. 372 citatur: *Terra porro erat inanis et nihil*].

“ Editio Complutensis [quam cum nobis manu versare non licuerit, in collatione Holmesio-Parsonsiana tum Complutensis tum Venetae editionis per totum opus nostrum acquiescere coacti sumus, adhibito tamen in libro Geneseos Lagardii apparatu critico].

“ Saepe vero Editionis Romanae et Drusii lectiones.”—MONTEF.

Codices quibus nos in lectionibus trium interpretum emendandis et augendis usi sumus, quemadmodum in Catalogo Holmesiano numerantur, nunc recensebimus.

- IV. Sarravianus, nunc Lugdunensis Batavorum, saeculi V, editus a Const. Tischendorfio in *Monumentorum Sacr. Ined. Collectione Nova*, Tom. III, pp. 1—262. De hoc codice videndi sunt Montefalconius in *Palaeogr. Graeca*, p. 187; Grabius in *Prolegom. ad Octateuchum*, Cap. III, § 4; et instar omnium Tischendorfius l. c. E libro Geneseos supersunt tantum Cap. xxxi. 54—xxxvi. 18, asteriscis, obelis (⚭, ⚮, ⚯) et metobelis (:) signata.
- VII. Ambrosianus, signatus A. 147 Inf., saeculi V. Insignis codicis quae ex prima scriptura supersunt, edidit et praefatus est A. M. Ceriani in *Monum. Sacr. et Prof.* Tom. III, pp. i—xxiii, 1—20; quae continent Gen. xxxi. 15—37, xlii. 14—21, xlii. 28—xlvi. 6, xlvii. 16—xlvi. 3, xlviii. 21—l. 14. Curas autem seriores nondum editas, quae inter plura nullius pretii interpretum anonymas lectiones offerunt, nostri operis in gratiam humanissime descripsit Vir officiosissimus.
- X. Coislinianus supradictus, saeculi VI aut VII, cujus notitiam cum specimine dedit Montefalconius in *Biblioth. Coislin.* pp. 1—32. Deficit a Gen. xxxiv. 2 ad xxxviii. 24. Praeter lectiones a Montefalconio excerptas usi sumus schedis quibusdam Holmesio-Parsonsianis, quae foliis duodecim, charta et scriptura vetustiore, continent lectiones aliorum interpretum ex hoc codice descriptas; quas ipsissimas schedas, ni plane fallimur, ante nos Montefalconius in appendice sua condenda mauu terebat. Majoris momenti sunt Jo. Jac. Griesbachii Excerpta ex eodem codice in Eichhornii *Repertorio* etc. Tom. I, pp. 83—141, et Tom. II, pp. 194—240; qui utinam integrum codicem, non specimina tantum, eadem diligentia et accuratatione contulisset! Ad Genesim excerpit V. D. lectiones ad Cap. i—xxvi, xlix, l.
57. Codex Vaticanus, signatus num. 747. Est membranaceus in folio magno, eleganter et emendate scriptus circa XII saeculum. Continet Octateuchum eum Catena Patrum; et in margine exstant nonnulla scholia, et paucae (in Genesi paucissimae) lectiones Aquilae et Symmachi. Collationes Holmesianas hujus et sequentium codd., per favorem Curatorum Bibliothecae Bodleianae, domi habuimus.
64. Codex Parisiensis Regius 1871, hodie Graecus II, a Montefalconio descriptus. Incipit a Cap. iii. 15. Deficit a Cap. x. 9 ad Cap. xxxiv. 10.
108. Codex Vaticanus, signatus num. 330, bombycinus, saeculi XIV, ut videtur. Perierant Geneseos Capita xxix priora, quae suppleta sunt manu recentiori saeculi XV. Continet paucas Aquilae et Symmachi lectiones.
127. Codex SS. Synodi Mosquensis, num. xxxi* signatus, membranaceus, saeculi IX, ut videtur, constans foliis 440, quorum tamen quinquaginta (non *triginta*, ut Matthacii notitiam oscitanter excerpit Holmesius) octo priora chartacea sunt, saeculi XV; quousque etiam, scilicet ad Exod. v. 4, in marginibus notantur lectiones Aquilae, Symmachi, Theodotionis, ac ceterorum. Codicem descripsit C. F. Matthaei in *Accurata Codd. Gr. MSS. Bibl. Mosq. SS. Synodi Notitia*, pp. 45, 46. Idem V. D. lectiones trium interpretum ex hoc codice excerptas in Eichhornii *Repertorio* etc. Tom. IV, pp. 257—278 recondidit; unde suas hausit Holmesius.
130. Codex Caesareus Vindobonensis apud Lambecium num. I, apud Nesselium XXIII, membranaceus, saeculi XI, aut forte X. Incipit a Cap. ii. 21. Post Deut. v. 28 reliqua Pentatenchi alter librarins, sed primo coaevus, descripsit. In Pentateucho conspiciuntur etiam lectiones Aquilae, Symmachi, Theodotionis, a manu prima in margine laterali et inferiori minio exaratae, sed paene evanidae. Hic codex in enumeratione Holmesiana perverse designatur 131, et vice versa, ut e collatione utriusque codicis, a Francisco Carolo Altero in gratiam operis Holmesiani condita, statim primo intuitu didicimus.

131. Codex Caesareus Vindobonensis, num. III apud Lambecium, LVII apud Nesselium signatus, membranaceus, saeculi, Altero iudice, X, Lagardio autem, XII, scriptis ad marginem scholiis, sed evanidis jam lectuque difficillimis. Nullas omnino habet trium interpretum lectiones.
135. Codex Basiliensis, signatus B. VI. 18, membranaceus, saeculi, ut videtur, XIII, Genesim et partem Exodi ad Cap. xiii. 4 cum Catena Patrum continens. Contulit P. de Lagarde usque ad Cap. xxiv. 1, cujus curis debemus lectiones trium interpretum non paucas, quibus collatio Holmesiana omnino destituta est.
- Arab. 1, 2 sunt duo exemplaria Arabicae Pentateuchi versionis, notis hexaplaribus (⌘ et ↵) insignita; alterum dictum Laud. A. 146, alterum Laud. A. 147. Prius deficit post Deut. xxxii. 45; posterius post Deut. ix. 11. Nomen interpretis est Al-Háreth Ben Senân, qui versionem LXXviralem, non Graecam, sed Syro-hexaplaris Arabicam fecit. Vid. Holmes. in *Praefatione ad Pentateuchum*, fol. *1 sqq.
- Arm. 1 est e codicibus recentioribus Bibliothecae Palatinae Vindobonensis, num. 3270, saeculi XVI, quem in usum Holmesii diligenter contulit F. C. Alter. Codex habet signum Origenianum ⌘. Subinde finis additamenti notatur duobus punctis ita (:), sed non semper; facile tamen agnoscí potest, quousque additamentum extendatur. Hoc signum praefigitur additamenti in textu, et fere semper etiam in margine idem appingitur. Obelus (÷) non nisi semel (Exod. xxix. 29) reperitur.

SS. Patrum operibus a Montefalconio adhibitis hodie annumeranda est Catena Nicephori, Lipsiae, anno 1772, duobus voluminibus formae maximae edita, sub titulo: *Σειρὰ ἐνὸς καὶ πενήκοντα ὑπομνηματιστῶν εἰς τὴν ὀκτάτευχον καὶ τὰ τῶν Βασιλειῶν ἤδη πρῶτον τύποις ἐκδοθείσα, ἀξιώσει μὲν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ γαληνοτάτου ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλακίας κυρίου, κυρίου Γρηγορίου Ἀλεξάνδρου Γκίκα, ἐπιμελεία δὲ Νικηφόρου ἱερομονάχου τοῦ Θεοτόκου*. Hunc quantivis pretii thesaurum ante nos excussit, et ad opus Montefalconii locupletandum adhibuit Jo. Gottfr. Scharfenberg in libello, qui inscribitur: *Animadversiones quibus Fragmenta Versionum Graecarum V. T. a Bern. Montefalconio collecta illustrantur, emendantur*. Spec. I, Lips. 1776. Spec. II, Lips. 1781.

Versionis libri Geneseos Syro-hexaplaris quantum quidem superest, e Codice Musei Britannici signato "Addit. MSS. 14,442," edidit et notis illustravit A. M. Ceriani in *Monumentis Sacris et Profanis* Tom. II, pp. 1-112. Supersunt autem, praeter Capitula sive Synopsin mutilam, Cap. iv. 8—ix. 24, xvi. 2—12, xx. 1—12, xxxi. 53—xxxii. 11, xxxvi. 2—xl. 17, xliii. 1—xlvii. 16, l. 17—24. Quod ad lectiones marginales attinet, viam nobis commodiorem fecit Editor doctissimus, Graecis, si quando ea extrinsecus pro certo colligere liceret; sin minus, Latinis de suo apposis. Nobis autem, per usum duplicis literarum Graecarum formae, incerta, sed probabilia, a certis distinguere satius visum est; quam rationem in progressu operis sui etiam Ceriani nostro probatam esse videmus.

Gregorii Bar Hebraei Commentarii in Genesim specimen edidit F. F. Larsow, Lipsiae, 1850, unde unam atque alteram lectionem ad Cap. i. 2 decerpimus.

Postremo ex *Nova Versione Graeca Pentateuchi*, e Cod. Veneto a C. F. Ammon Erlangae anno 1790 edita, hic illic pauca delibavimus.

GENESIS.

CAPUT I.

1. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.

In principio creavit Deus caelum et terram.

Ο'. ἐν ἀρχῇ (Σ. Θ. ἐν ἀρχῇ¹) ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. 'Εβρ. βρησιθ...²

'Α. ἐν κεφαλαίῳ ἔκτισεν ὁ θεὸς σὺν τὸν οὐρανὸν (καὶ) σὺν τὴν γῆν.³

2. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תִּהְיוֹ וְבָהוּ. Terra autem erat

vastum et vacuum. Ο'. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος

καὶ ἀκατασκεύαστος. 'Α. ἡ δὲ γῆ ἦν κένωμα

καὶ οὐθέν.⁴ Σ. ἡ δὲ γῆ ἐγένετο ἀργὸν καὶ

ἀδιάκριτον.⁵ Θ. ἡ δὲ γῆ ἦν κενὸν (s. οὐθέν) καὶ οὐθέν.⁶

2. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תִּהְיוֹ וְבָהוּ אֶת-פְּנֵי תְהוֹם מְרוֹפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם.

Et tenebrae erant super faciem abyssi; et spiritus Dei incubans erat super faciem aquarum.

Ο'. καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος.

'Α. καὶ σκότος ἐπὶ πρόσωπον ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπιφερόμενον ἐπὶ πρόσωπον ὑδάτων.

Σ. . . καὶ πνεῦμα θεοῦ

CAP. I. ¹ Hieron. Quaest. in Gen. (Opp. T. III, p. 305): "Nam et LXX interpretes, et Sym. et Theod. *in principio* transtulerunt; et in Hebraeo scriptum est ΒΡΗΣΙΘ, quod Aq. interpretatur, *in capitulo.*" ² Origen. Comment. in Psalmos (Opp. T. II, p. 529): ἡ παρ' ἡμῶν Γένεσις ἐπιγεγραμμένη, παρὰ δὲ Ἑβραίων, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς βίβλου, Βρησιθ, ὅπερ ἐστίν, ἐν ἀρχῇ. Hieron. ibid. p. 306: "Sed et hoc sciendum, quod apud Hebraeos liber hic ΒΡΗΣΙΘ vocatur, hanc habentes consuetudinem, ut voluminibus ex principiis eorum nomina imponant." In initio Cod. Reg. 1825 sic ad marg. legitur: βρησιθ.

³ Jo. Philoponus in Hexaëm. p. 10, qui bis sine copula citat, invito Hieron. in Epist. LVII ad Pammach. 11: "Ant quia Hebraei non solum habent ἄρθρα, sed et πρόαρθρα, ille κακοζήλως et syllabas interpretatur, et literas; dicitque σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τὴν γῆν, quod Graeca et Latina lingua omnino non recipit." (Minus probabiliter Corder. in Cat. ad Psalmos, p. 40: ὁ δὲ Ἀκύλας ἐν κεφ. ἐποίησεν ὁ θ. σὺν τῷ οὐρανῷ καὶ τὴν γῆν.) S. Basil. M. Opp. T. I, p. 7 B: ὅπερ ἕτεροι τῶν ἐρμηνευτῶν, σαφέστερον τὸν νοῦν ἐκδιδόντες, εἰρήκασιν ἐν κεφαλαίῳ ἐποίησεν ὁ θ., τουτέστιν, ἀθράως καὶ ἐν ἀλίγῳ. Basilium compilavit S. Ambros. in Hexaëm. I, 16: "Denique alii

dixerunt ἐν κεφαλαίῳ, quasi *in capite*, quo significatur in brevi et in exiguo momento summa operationis impleta." Sed revera huic interpreti fere superstitio erat pro ΠΨΚΑ κεφάλαιον ponere, nulla omnino sensus loci ratione habita. Cf. Hex. ad Gen. xlix. 3. 1 Reg. xv. 21. Jerem. xlix. 35. Dan. xi. 42. ⁴ Philop. ibid. p. 52, concinente Cod. 127. Bar Hebraeus affert: פְּנֵי הַמַּיִם וְהָאָרֶץ הָיְתָה תִּהְיוֹ וְבָהוּ. "In Cod. Reg. 1825 haec leguntur ex Greg. Nyss., quae inter edita ejusdem opera [T. I, p. 7] habentur: Φανερώτερον δὲ διὰ τῆς ἐνυμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος καὶ Ἀκύλα γραφῆς ἡ τοιαύτη διάνοια σαφηνίζεται: τοῦ μὲν εἰπόντος, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον τοῦ δὲ ἑτέρου, κένωμα καὶ οὐθέν τοῦ δὲ ἄλλου, οὐθέν καὶ οὐθέν."—Montef. Minus recte Procop. in Gen. p. 19: ὁ γὰρ Ἀκ. ἀντὶ τοῦ ἀόρατος εἶπε κενή. Cf. Hex. ad Deut. xxxii. 10. Jesai. xxxiv. 11. Jerem. iv. 23. ⁵ Philop. ibid. "In schedis Combesfisanis lectio Symmachi sic habet, ἀργὸν καὶ ἀδιαίρετον; sed praestat lectio Philoponi [Cod. 135], et aliorum."—Montef. Pro ἀδιάκριτον stat Bar Hebraeus, vertens: פְּנֵי הַמַּיִם וְהָאָרֶץ הָיְתָה תִּהְיוֹ וְבָהוּ. ⁶ Philop. ibid., Nobil. Lectionem, οὐθέν καὶ οὐθέν, testantur Cod. Reg. supra allegatus, Cod. 135, et Bar Hebr., qui affert: פְּנֵי הַמַּיִם וְהָאָרֶץ הָיְתָה תִּהְיוֹ וְבָהוּ.

φ. 50.

φ. 50.

φ. 50.

φ. 50.

ἐπιφερόμενον ἐπὶ πρόσωπον ὑδάτων. Θ. καὶ σκότος ἐπὶ προσώπου ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπιφερόμενον ἐπὶ προσώπου τοῦ ὕδατος.⁷ Ὁ Σύρος τὸ ἐπεφέρετο, φησὶν, ἐξηγοῦνται ἀντὶ τοῦ συνέθαλπε καὶ ἐξωογόνει τὴν τῶν ὑδάτων φύσιν, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἐπωαζούσης ὄρνιθος, καὶ ζωτικὴν τινα δύναμιν ἐνείσης τοῖς ὑποθαλαπομένοις.⁸

3. וַיִּבְרָא יְהוָה יוֹר יוֹר יוֹר. *Fiat lux: et facta est lux.* Ὁ. Θ. γενηθήτω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς. Ἀ. γενέσθω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς. Σ. ἔστω φῶς· καὶ ἐγένετο φῶς.⁹

4. וַיִּבְרָא יְהוָה. Ὁ. τὸ φῶς. Ἀ. σὺν τὸ φῶς.¹⁰

וַיִּבְרָא יְהוָה בֵּין הָאוֹר בֵּין הַלַּיְלָה. *Et discrevit Deus inter lucem et tenebras.* Ὁ. καὶ διεχώρισεν (Σ. διέστειλεν¹¹) ὁ θεὸς ἀναμέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους. Ἀ. καὶ διεχώρισεν ὁ θεὸς μεταξὺ τοῦ φωτὸς, καὶ μεταξὺ τοῦ σκότους.¹²

5. וַיִּקְרָא יְהוָה לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ לַיְלָה. *Et appellavit Deus lucem Diem; tenebras autem appellavit Noctem.* Ὁ. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς

τὸ φῶς ἡμέραν· καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. Ἀ. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τῷ φωτὶ, ἡμέρα· καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. Σ. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τῷ φωτὶ ἡμέραν· καὶ τὴν σκοτίαν ἐκάλεσε νύκτα. Θ. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τῷ φωτὶ ἡμέραν· καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα.¹³

6. וַיִּבְרָא יְהוָה אֶת־הַמַּיִם אֶת־בַּתְּרֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם. *Et dixit Deus: Fiat expansum solidum in medio aquarum, et discernat aquas ab aquis.* Ὁ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος — καὶ ἐγένετο οὕτως.¹⁴ Ἀ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων, καὶ ἔστω διαχωρίζον μεταξὺ ὑδάτων εἰς ὕδατα. Σ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ ὑδάτων, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἐν μέσῳ ὕδατος καὶ εἰς ὕδωρ. Θ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔσται διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος εἰς ὕδατα.¹⁵

7. וַיְהִי־כֵן. Ὁ. Vacat. ✕ καὶ ἐγένετο οὕτως.¹⁶

8. וַיִּקְרָא יְהוָה לְרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם. Ὁ. καὶ ἐκάλεσεν

⁷ Philop. ibid. ⁸ S. Basil. M. ibid. p. 18 C: Πῶς οὖν ἐπεφέρετο τοῦτο ἐπάνω τοῦ ὕδατος; Ἐρῶ σοι οὐκ ἔμμαντοῦ λόγον, ἀλλὰ Σύρου ἀνδρὸς σοφίας κοσμητικῆς τοσοῦτον ἀφεστηκός, ὅσον ἐγγὺς ἦν τῆς τῶν ἀληθινῶν ἐπιστήμης. Ἔλεγε τοίνυν τὴν τῶν Σύρων φωνὴν ἐμφατικωτέραν τε εἶναι, καὶ διὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑβραϊδα γειννίασιν, μᾶλλον πως τῇ ἐννοίᾳ τῶν γραφῶν προσεγγίζειν. Εἶναι οὖν τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ τοιαύτην. Τὸ ἐπεφέρετο κ. τ. ε. Hieron. ibid. p. 306: "Pro eo quod in nostris codicibus scriptum est, *ferebatur*, in Hebraeo habet *MEREFETH*, quod nos appellare possumus, *incubabat*, sive *confovebat*, in similitudinem volueris ova calore animantis."

⁹ Philop. ibid. p. 65. ¹⁰ Montef. affert: Ἀ. καὶ συνείδεν ὁ θεὸς σὺν τὸ φῶς, notans: "Hic et passim in sequentibus Aquila, καὶ συνείδεν ὁ θεός. Ubi Procopius: 'Aquila in sua translatione adjecit verbo *vidit* praepositionem *σὺν*, quae in compositione *cum* significat, ac si diceret *conivitatus est, conspexit.*'" In Graecis Procopii p. 27 nihil tale habetur, sed tantum: Καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν. Τὸ καλόν ἐπὶ τῆς κτίσεως οὐκ αἰσθητῇ θείᾳ ληπτέον· θεὸς γὰρ οὐχ οὕτως ὀρᾷ· γνώσει δὲ οἰκείᾳ καθ' ἑνὴν ἕκαστον ἑώρα, οὐ πρὸς θεῶν πάντως καλόν, πρὸς δὲ τὴν χρείαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ λοιπὰ συμφωνίαν ἀνάλογον, δι' ἣν καὶ Ἀκύλας τὸ σὺν φιλεῖ πρασσιθένα.

Ubi innuitur, ni fallor, usus Aquilae notissimus particulam *וְ* in praepositionem *σὺν* vertendi; neque enim credibile est tam scrupulosum interpretum pro simpliciter *וַיִּבְרָא*, *vidit*, compositum *συνείδεν*, *intellexit*, posuisse. Praeterea ad v. 31 diserte testatur Philoponus, Aquilam vertisse: καὶ εἶδεν ὁ θεὸς σύμπαν ὅσα ἐποίησε. ¹¹ Philop. ibid. p. 73.

¹² Idem ibid. ¹³ "Sic tres interpretes, Aq., Sym., et Theod., nimio scrupulo Hebraico idiomati haerentes... Aq. habet ἡμέρα; alii ἡμέραν. Sic autem infra v. 8 tres interpretes, καὶ ἐκάλεσεν ὁ θ. τῷ στερεώματι οὐρανόν; ubi Aq. οὐρανὸς vertit."—Montef. Lectiones, quarum auctorem nou nominat Montef., suspicione non vacant, praesertim quoad posteriorem singularum clausulam, quae cum priore vix consistere potest. Certe Aquilam vertisse, καὶ τὸ σκότος ἐκ. νύκτα, non autem, καὶ τῷ σκότει ἐκ., νύξ, nemo sanus crediderit. Fortasse Montef. in archetypo suo invenit: Ἀ. Σ. Θ. τῷ φωτί. Σ. τὴν σκοτίαν; cetera ex ingenio promens.

¹⁴ Sic sub *و* Arab. I. ¹⁵ Philop. ibid. p. 98. Idem p. 141: διὸ Ἀκ. καὶ Σύμ. πληθυντικῶς εἶπον· γενηθήτω στ. ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων. ¹⁶ Cod. 127 in textu; in marg. autem: Ἐνθα κεῖται ἀστερίσκος, κεῖται μὲν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, οὐ φέρεται δὲ παρὰ τοῖς Ὁ. Sic sine aster. Codd. X, 14, 31, alii.

ὁ θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν ('Εβρ. σουμήν¹⁷).
'Α. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τῷ στερεώματι, οὐρα-
νός. Σ. Θ. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τῷ στερεώματι
οὐρανόν.¹⁸

8. Ο'. — καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν 4.¹⁹

9. יקרו. Congregentur. Ο'. συναχθήτω. 'Α. Σ.
συστήτω.²⁰

תקח ארץ מלמך. In locum unum. Ο'. εἰς συνα-
γωγὴν μίαν. Οἱ Γ'. εἰς τόπον ἕνα.²¹

Ο'. ÷ καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐ-
ρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη
ἡ ξηρά 4.²²

10. ויקרא יהוה אל הארץ ואל המים ויקרא
ים יבשה. Et appellavit Deus aridam Ter-
ram; congregationem autem aquarum appellavit
Mare. Ο'. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὴν ξηρὰν
γῆν καὶ τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε
θαλάσσας. 'Α. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τῇ ξηρᾷ,
γῆ καὶ τοῖς συστήμασι τῶν ὑδάτων (ἐκάλεσε),
θάλασσαι. Σ. Θ. καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὴν
ξηρὰν γῆν τὰ δὲ συστήματα τῶν ὑδάτων
ἐκάλεσε θαλάσσας.²³

11. ותרב. Germinet. Ο'. 'Α. βλαστησάτω. Σ.
ἐξαγαγέτω. Θ. ἐξενεγκάτω.²⁴

11. עשׂו נשׂו. Gramen tenerum, herbam. Ο'. Θ.
βοτάνην χόρτου. 'Α. βλάστημα χόρτου.²⁵

ויריע זרע. Proferentem semen. Ο'. σπείρον
('Α. Σ. σπερματίζοντα²⁶) σπέρμα.

וימינו פרי עשׂו. Fructificantem secundum spe-
ciem ejus. Ο'. ποιούν καρπὸν ✕ εἰς τὸ γένος
αὐτῶν 4.²⁷

12. ויריע זרע למינהו. Ο'. σπείρον σπέρμα κατὰ
γένος καὶ καθ' ὁμοίτητα. 'Α. Σ. σπερματί-
ζοντα...²⁸ Aliter: 'Α. σπερματίζον εἰς τὸ
γένος αὐτῶν.²⁹

14. יהי מארת ברקיע השמים להבייל בין היום
ובין הלילה. Ο'. γενηθήτωσαν ('Α. γενέ-
σθωσαν³⁰) φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐ-
ρανοῦ — εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς 4, τοῦ διαχω-
ρίζειν ἀναμέσον ('Α. μεταξύ³⁰) τῆς ἡμέρας, καὶ
ἀναμέσον ('Α. μεταξύ³⁰) τῆς νυκτός.

15. למאורת. Ο'. εἰς φαῦσιν. 'Α. εἰς φωστῆρας.³¹

15, 17. והאיר. Ο'. ὥστε φαίνειν. 'Α. τῷ φαί-
νειν.³²

16. אתהמאור הגדל למשלת היום ואת
המאור הקטן למשלת הלילה. Lumen
majus in dominium diei, et lumen minus in
dominium noctis. Ο'. τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν

¹⁷ Procop. in Gen. p. 46: ὅθεν καὶ λέγεσθαι σουμήν 'Εβραίων
φωνῇ, ὕδωρ δηλοῦν πεπηγός. ¹⁸ Philop. ibid. ¹⁹ Sic
sub — Arab. i. Origen. in Epist. ad Africanum (Opp.
T. I, p. 15): καὶ ἐν τῇ Γενέσει δὲ τὸ, εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν, ἐπὶ
τῷ γενέσθαι στερέωμα, παρ' 'Εβραίοις οὐχ εὐρίσκεται. Hieron.
in Comment. in Aggæum (Opp. T. VI, p. 737): "Denique
in Genesi cum in primo die dictum sit, et in tertio, et in
quarto, et in quinto, et in sexto, post consummationem
operum singulorum, et vidit Deus quia bonum est, in
secundo juxta Hebraicum, et Aquilam, et Symmachum, et
Theodotionem non habetur." ²⁰ Nobil., Cod. 127.

²¹ Philop. ibid. p. 144: οἱ δὲ ἄλλοι τρεῖς ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν, εἰς
συναγωγὴν μίαν, εἰς τόπον ἕνα, φασί. ²² Sic sub obelo
Cod. 127; in marg. autem: "Ἐνθα κείμεν ὄβελος, οὗ κείμεν ἐν
τῷ 'Εβραϊκῷ, παρὰ μόνους δὲ φέρεται τοῖς Ο'. S. Basil. M.
Opp. T. I, p. 37 C: Πρόσκειται δὲ ἐν πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων,
καὶ συνήχθη—ἡ ξηρά ἄπερ οὔτε τινὲς τῶν λοιπῶν ἐκδεδωκάσιν
ἐρμηνέων, ὅτε ἡ χρῆσις τῶν 'Εβραίων ἔχουσα φαίνεται... Τὰ
τοῖν ἀκριβῆ τῶν ἀντιγράφων ὠβελισται· ὁ δὲ ὄβελος ἀθετήσεως

σύμβολον. ²³ Philop. ibid. p. 162. ²⁴ Sic Montef.,
non memorato auctore. ²⁵ Idem. ²⁶ Cod. 127.
Collatis Hex. ad v. 29, crediderim Aquilam vertisse: (χόρτον)
σπερματίζουσαν σπέρμα; Symmachum autem: (χόρτον) σπερ-
ματίζοντα σπέρμα. Montef. sine auctore affert: 'Α. σπειρά-
μενον σπέρμα, quae lectin nihili esse videtur. ²⁷ Sic
Cod. 127, et sine aster. Cod. 17. Ad σπείρον σπέρμα Nobil.
affert: 'Α. σπερματίζον εἰς τὸ γένος αὐτῶν, quod ad v. 12 recte
applicat Montef., qui tamen in v. 11 pro Hebraeis, עשׂו
ויריע זרע למינהו, Aquilae perperam tribuit: ποιούν
καρπὸν σπερματίζον εἰς τὸ γένος αὐτῶν. ²⁸ Cod. 127.

²⁹ Nobil. ut supra. Mox post ποιούν καρπὸν Cod. 127 in
textum infert: ✕ εἰς τὸ γένος αὐτῶν, reclamante Hebraeu.
³⁰ Sic Montef., tacito auctore; fortasse ex sola collatione
Hexaplorum ad vv. 3, 4. In textu LXXviri obelus (—)
est in Arab. i. Deinde ad εἰς φαῦσιν Cod. 127 in marg.
pingit: εἰς φωτισμόν, ex interpretatione, ut videtur. ³¹ Sic
Montef., non memorato auctore. ³² Idem.

εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσω εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός. Ἄ. σὺν τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας, καὶ σὺν τὸν φωστῆρα (τὸν) μικρὸν εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτός. Θ. τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν μικρὸν εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτός.³³ Σ. τὸν φωστῆρα τὸν μείζω εἰς τὸ ἡγεῖσθαι τῆς ἡμέρας, τὸν δὲ φωστῆρα τὸν ἐλάσσω εἰς ἡγεμονίαν τῆς νυκτός.³⁴

18. וְלִמְשָׁל. Ὁ. καὶ ἀρχεῖν (Ἄ. ἐξουσιάζειν³⁵).

20. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַיַּיִם רֶמֶשׂ עַל-הָאָרֶץ וְכָל-חַיִּים אֲשֶׁר-עָלְיוֹ עַל-הָאָרֶץ. Et dixit Deus: Scateant aquae bestiis aquatilibus, animis vivis; alites autem volent super terram, super faciem expansei caelorum. Ὁ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. Ἄ. ἐξερψάτω τὰ ὕδατα ἐρπετὸν ψυχῆς ζώσης, καὶ πετεινὸν ἰπτάμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ πρόσωπον τοῦ στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ. Σ. (καὶ) εἶπεν ὁ θεός· ἐξερψάτω τὰ ὕδατα ἐρπετὸν, ψυχὴν ζώσαν, καὶ πετεινὸν πετόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ πρόσωπον στερεώματος οὐρανοῦ. Θ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ἐξερψάτωσαν τὰ ὕδατα ἐρπετὰ, ψυχὰς ζώσας, καὶ πετεινὸν πετόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ πρόσωπον στερεώματος οὐρανοῦ.³⁶

21. וְהַגְּדִילִים. Ὁ. τὰ κήτη τὰ μεγάλα. Οἱ ἄλλοι· τοὺς δράκοντας τοὺς μεγάλους.³⁷

26. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ.

Ὁ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Ἄ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον ἐν εἰκόνι ἡμῶν, [καὶ] καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν. Σ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ὡς εἰκόνα ἡμῶν, καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν. Θ. καὶ εἶπεν ὁ θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον ἐν εἰκόνι ἡμῶν, ὡς ἐν ὁμοιώσει ἡμῶν.³⁸

וַיְהִי בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַחַיִּים אֲשֶׁר-עָלְיוֹ עַל-הָאָרֶץ.

Et dominantur piscibus maris, et alitibus caeli, et bestiis, et universae terrae, et omnibus reptilibus quae reptant super terra. Ὁ. καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄ. καὶ ἐπικρατέτωσαν ἐν ἰχθύι τῆς θαλάσσης, καὶ ἐν πετεινῶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐν κτήνεσι, καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῆ, καὶ (ἐν παντὶ) ζῶφ κινουμένῳ ἐπὶ τῆς γῆς.³⁹

27. וַיְבָרַךְ אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּרָא אֶת-הָאָדָם.

Ὁ. καὶ ἐποίησεν ὁ θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἀρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Ἄ. καὶ ἔκτισεν ὁ θεός σὺν τὸν ἄνθρωπον ἐν εἰκόνι αὐτοῦ, ἐν εἰκόνι θεοῦ ἔκτισεν αὐτούς. . .⁴⁰ Σ. καὶ ἔκτισεν ὁ θεός τὸν ἄνθρωπον ἐν εἰκόνι διαφόρῳ, ὄρθιον ἢ θεός

³³ Philop. *ibid.* p. 175. ³⁴ Idem *ibid.*: Τούτοις καὶ ὁ Σύμμαχος συμφωνεῖ· τὸν φωστῆρα—τῆς νυκτός. Τὸ γὰρ, ἡγεῖσθαι, σαφηνίζων εἰς τὸ, ἡγεμονίαν, μετέλαβεν (*leg.* μετέβαλεν), ὑπερ ταυτὸν ἐστὶ τῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τῷ ἀρχεῖν. ³⁵ Origen.

Opp. T. II, p. 22: καὶ ὁ Ἀκύλας γὰρ τὸ ἀνάλογον ἐτήρησε, ποιήσας ἀντὶ μὲν τοῦ, εἰς ἀρχὰς, εἰς ἐξουσίαν· ἀντὶ δὲ τοῦ, ἀρχεῖν, ἐξουσιάζειν.

³⁶ Philop. *ibid.* p. 198 (cum peitron ter pro peitron). Idem p. 199: Συμφωνοῦσι δὲ τῇ ἐπαναλήψει (*sc.* v. 21, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἐρπετῶν) Θεοδ. καὶ Σύμ. Ὁ μὲν γὰρ . . . ἐρπετὰ ψυχὰς ζώσας, κατ' εὐθείαν ἀμφότερα, ἵνα ἢ ὡσπερ ἐπεξήγησις τοῦ, ἐρπετὰ, τὸ, ψυχὰς ζώσας· Σύμ. δὲ, ἐρπετὸν ψυχὴν ζώσαν· τοιούτως, ὅπερ ἐστὶ ψυχὴ ζῶσα. ³⁷ Severianus

apud S. Chrysost. Opp. T. VI, p. 467 D: οἱ γὰρ ἄλλοι ἐρμη-

νευταὶ λέγουσιν· ἐποίησεν ὁ θεός τοὺς ὄρ. τοὺς μ.

³⁸ Philop. *ibid.* p. 209. Idem p. 217 Symmacho tribuit καὶ καθ' ὁμ. ἡμῶν; Theodotioni autem pro ὡς ἐν ὁμοιώσει, ἐν ὁμοιώμασιν.

³⁹ Sic Montef., tacito auctore. Equidem nullus dubito, antecessorem meum totam hanc lectionem ad normam v. 28 excogitasse, oblitum in Hebraeo ibi legi, non וְכָל-הַחַיִּים, sed וְכָל-הַחַיִּים. In nostro loco nescio an Aquila verterit: καὶ ἐν παντὶ κινουμένῳ (*cf.* Hex. ad Psal. cxlviii. 10) κινουμένῳ ἐπὶ γῆς.

⁴⁰ Philop. *ibid.* p. 244. In textu LXXviralis pro κατ' εἰκόνα θεοῦ in Arab. 1, 2 legitur, *ad imaginem suam*; unde conjecerit aliquis, in LXX antiquitas juxta Hebraeum exstitisse, κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, κατ' εἰκόνα θεοῦ. Certe editionis hexaplaris ratio tantum non postulare videtur:

ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότισε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς χθονός.⁵

7. מִן הָאֲדָמָה יָצַר אֱלֹהִים יְהוָה אִישׁ מִפְּחֹלֵי אֲדָמָה וְיָרַח אֱלֹהִים אֶת הָאֲדָמָה. *Et formavit Jova Deus hominem ex pulvere humi, et inflavit in nares ejus spiritum vitae; et factus est homo anima vivens.* Ο'. καὶ ἔπλασεν ✕ κύριος ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν (alia exempl. add. λαβῶν⁷) ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον (Οἱ λοιποὶ εἰς τοὺς μυκτῆρας⁸) αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Ἀ. καὶ ἔπλασε κύριος ὁ θεὸς σὺν τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς χθονός, καὶ ἐνεφύσησεν ἐν μυκτῆρασιν αὐτοῦ ἀναπνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. Σ. Θ. καὶ

ἔπλασε κύριος ὁ θεὸς τὸν Ἀδὰμ χοῦν ἀπὸ τῆς [γῆς] ἀδαμὰ, καὶ ἐπνευσεν εἰς τοὺς μυκτῆρας αὐτοῦ ἀναπνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο Ἀδὰμ [ἄνθρωπος] εἰς ψυχὴν ζῶσαν.⁹

8. מִקְצֵה הַיָּרְדֵּן יָרַח אֱלֹהִים יְהוָה עֵדֶן. *Et plantavit Jova Deus hortum in Eden ab oriente.* Ο'. καὶ ἐφύτευσεν ✕ κύριος ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ (Ἑβρ. γὰρ βεδέμ¹¹) κατὰ ἀνατολᾶς. Ἀ. καὶ ἐφύτευσε κύριος ὁ θεὸς κῆπον ἐν Ἐδέμ ἀπὸ ἀρχῆθεν.¹² Σ. . . παράδεισον ἀνθρώπων. ¹³
 מִקְצֵה. Ἀ. ἀπὸ ἀρχῆθεν. Σ. ἐκ πρώτης. Θ. ἐν πρώτοις.¹⁴
 10. הָיָה. Ο'. Vacat. Alia exempl. καὶ γίνεται.¹⁵
 11. וַיִּשָּׂא. Ο'. Φισῶν (s. Φεισῶν). Ὁ Ἑβραῖος Φεισῶν.¹⁶

⁵ Theodoret. Quaest. XXII in Gen., unde sumpserunt Nobil., Niceph. Cf. Hex. ad Job. xxx. 12. Pruv. i. 26. Jerem. xlvii. 21. (Scriptura ἐπιβλυγμός est in Nobil.; ἐπιφλυγμός autem in Cod. Aug. Theodoret.) Euseb. Emisenus in Cat. Niceph. p. 60: Ἑβραῖος δέ τις φησὶν, ὅτι οὐ λέγει, πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς, ἀλλὰ τι εἶδος φησὶν ἀχλύος ἢ αἰθέρος συνεστώτος καχυτάτου, οὗ τὴν ἀνάδοσιν ἀπὸ τῆς γῆς γίνεσθαι ἔφη, καὶ καλύπτει τὸ πρόσωπον. ⁶ Sic Cod. 127, et sine aster. Codd. 14, 25, 31, alii. ⁷ Sic Comp., Ald., Codd. 15, 16, 18, alii, Philop. ⁸ Cod. 127. Nobil. affert: Ἀ. Σ. μυκτῆρα. ⁹ Philop. ibid. p. 250. Ad duplicem lectionem γῆς ἀδαμὰ cf. ad Cap. iii. 18. ¹⁰ Sic sine aster. Comp., Codd. III, 16, 19, 20, alii, Arab. 1, 2. Grabe *Epist. ad Mill.* p. 68: "Asteriscum iterum praefixi auctoritate Anastasii l. c., τὰ ἐξαπλᾶ στιχθέητα allegantis." Graeca Anastasii in Cod. Cantab. sic jacent: καθὰ εἰς τὰ ἀκριβῆ καὶ ἀνόθεντα καὶ ἀρχαῖα τῶν ἀντιγράφων ἐρευνησάντες μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας εὐρήκαμεν, εἰς τὰ ὑπὸ Κλήμεντος, καὶ Εἰρηναίου, καὶ Φιλωνος τοῦ φιλοσόφου, καὶ τοῦ τὰ ἐξαπλῶς (fort. ἐξαπλᾶ) συστησαμένου στιχθέητα. Ubi vocem στιχθέητα, sensu generaliori pro *distincta, descripta*, non pro *asterisco notata* positam, a Gratio male cum τὰ ἐξαπλᾶ compositam esse quivis videt. ¹¹ Sic Montef., tacito auctore. ¹² "Versionem Aquilae habemus ex Basilio [?] et ex schedis Combefia."—Montef. Pro ἀπὸ ἀρχῆς ex Hieronymo rescripsimus ἀπὸ ἀρχῆθεν. Scilicet Aquila pro מִקְצֵה regulariter ponit ἀρχῆθεν (vid. Hex. ad Deut. xxxiii. 15. 4 Reg. xix. 25. Psal. xliii. 2. lxxvii. 34. lxxvii. 2. cxviii. 152); pro מִקְצֵה igitur ἀπὸ ἀρχῆθεν ponendum erat. (Exempla

cumulavimus propter Lagardium, qui in *Genes.* p. 24 temere affirmat, in nostro loco Aquilam non מִקְצֵה, sed מִקְצֵה legisse.) ¹³ Hieron.: "Porro EDEN deliciae interpretantur, pro quo Sym. transtulit, *paradisum florentem.*" ¹⁴ Idem: "Necnon quod sequitur *contra orientem*, in Hebraeo MECEDEM [Lagarde e Codd. Berol. Scaph. MIMIZRA edidit. Fortasse plenius legendum: MECEDEM, non MIMIZRA] scribitur, quod Aq. posuit ἀπὸ ἀρχῆς [*Antiquior Reginae liber [et Frising.] ΑΠΟ ΑΡΧΗΘΕΝ; alter corrupte ΑΠΟ ΑΡΧΗΝΗΝ; denique Palat. ΑΠΟ ΑΡΧΗΘΕΝ.*—Vallars.] et nos ab *exortio* possumus dicere; Sym. vero, ἐκ πρώτης, et Theod. ἐν πρώτοις, quod et ipsum non *orientem*, sed *principium* significat. Ex quo manifestissime comprobatur, quod priusquam caelum et terram Deus faceret, paradisum ante condiderat, sicut et legitur in Hebraeo: *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum in Eden a principio.*" Praeterea Montef. Syri interpretis lectionem e Cod. Reg. 1888 [et Cat. Niceph. p. 66] exscripsit: Ὁ μὲν οὖν Σύρος οὕτως ἔχει γεγραμμένον· καὶ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ· ἐξ ἀρχῆς δὲ φησὶ (φασὶ Niceph.) μὴ κείσθαι ἐν (ἐγκείσθαι idem) τῷ Ἑβραϊκῷ. ¹⁵ Sic Codd. 25, 130, teste Lagarde, Cat. Niceph., et Cod. 127 in marg. Lectionem non memorat Holmes. ¹⁶ Acacius in Catenis Reg. MSS. [et Cat. Niceph. p. 72]: Τὰ τῶν τεσσάρων ποταμῶν ἀνόματα κατὰ μὲν Ἑβραῖους οὕτως καλεῖται· ὁ μὲν πρῶτος Φεισῶν, ὁ δὲ δεύτερος Γαιῶν· ὁ τρίτος, Φοράδ· ὁ τέταρτος Ἐδδεκέλ· παρὰ δὲ Ἕλλησι, Γάγγης, Νείλος, Εὐφράτης, Τίγρης. Hieron.: "Nomen *unī Phison.* Hunc esse Indiae fluvium *Gangeti* putant." Aliter Severianus in Cat. Niceph. p. 70: Φεισῶν,

12. **בְּדֶלְלִים**. *Bdellium*. Ο'. ὁ ἀνθραξ. Οἱ λοιποὶ βδέλλιον.¹⁷
וְגִמְיָאֵי אֲשֶׁר עַל הַיָּם. *Et gemma onyx* (s. *sardonyx*).
 Ο'. καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος (Οἱ λοιποὶ ὄνυξ¹⁸).
14. **מִמִּזְרַח אֲשֶׁר מִן אֲשִׁירָא**. *Ab oriente Assyriae*. Ο'. κατέναντι ('Α. ἐξ ἀνατολῆς¹⁹) Ἀσσυρίων.
15. **בְּגִבְרֵי עֵדֶן**. Ο'. ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς.
 Σ. ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς ἀκτῆς.²⁰
17. **לֹא תֹאכַל מִכֶּמֶת מִכֶּמֶת בְּיוֹם מוֹתְךָ**. *Non comedes de ea; nam in quo die comederis de ea, moriendo morieris*. Ο'. οὐ

φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανείσθε. 'Α. . . ὅτι ἐν ἡμέρα βρώσεώς σου . . .²¹ Σ. οὐ μὴ φαγῆ ἀπ' αὐτοῦ ἢ δ' ἂν (s. ἢ γὰρ ἂν) ἡμέρα φαγῆ ἀπὸ τοῦ ξύλου, θνητὸς ἔση.²²

18. **וְיָצַקְתִּי לָהּ מִן הַיָּם**. *Solum*. Ο'. μόνον. Σ. μοναχόν.²³
וְיָצַקְתִּי לָהּ מִן הַיָּם. *Faciam ei adiutorem sicut e regione ejus* (sibi similem). Ο'. ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν ('Α. ὡς κατέναντι αὐτοῦ. Σ. ἀντικρὺς αὐτοῦ²⁴).
- 19, 20. **וְהָיוּ לְךָ** (bis). Ο'. τὰ θηρία . . . τοῖς θηρίοις.
 'Α. Σ. (τὰ) ζῶα . . . (τοῖς) ζώοις.²⁵

ὄν νῦν λέγουσι Δανούβιον. ¹⁷ Cod. X, teste Griesb. Cod. 135 in marg.: 'Α. βδέλλιον, καὶ ἀπὸ πράσινου ὄνυξ. Cf. Hex. ad Num. xi. 7. ¹⁸ Cod. 127. Cf. Hex. ad Exod. xxv. 7. xxxix. 6. Job. xxviii. 16. Hieron.: "Pro *carbunculo* et *lapide prasino*, βδέλλιον et ὄνυχα alii transtulerunt." Montef. affert: 'Α. σαρδόνυξ. Σ. Θ. ὄνυξ, ex alio Hieronymi loco, de quo ad Exod. xxxix. 6 videbimus. ¹⁹ Cod. X. Cod. 127: Σύ. ἐξ ἀνατολῆς. ²⁰ Hieron.: "Pro *voluptate* in Hebraeo habet EDEN: ipsi igitur nunc LXX EDEN interpretati sunt *voluptatem*. Sym. vero, qui *florentem* paulo ante *paradisum* transtulerat, hic posuit ἐν τῷ π. τῆς ἀλσος, quod et ipsum *amoenitatem* et *delicias* sonat." Pro voce Graecis scriptoribus ignota ἀλσος Vallarsius e quatuor MSS. (quibus accedunt Lagardii tres) ἀκτῆς recepit, cum significatione *amoeni secessus*, maxime ad maris littus seu propter fluvios, pro quo, praeter Graeca exempla (ut ait) innumera, e Latinis appellat Cic. in Verrem VII, 25: *In acta cum mulierculis jacebat ebrius*; et Virgil. Aen. V, 613: *At procul in sola secretae Troades acta Amiseum Anchisen flebant*. Drusius pro ἀλσος infeliciter tentat ἀλοσύνης e glossa Hesychii: ἀλοσύνη ἡ δονή; ubi ΑΛΟΣΥΝΑ est falsa scriptura pro ΑΔΟΣΥΝΑ. Mitto conjecturam Jo. Alberti ad locum Hesychii, ΑΔΧΗC nū esse nisi ΑΔΧΗC pro ΑΔΟCΥΝΗC, aut, si mavis, ΗΔΧΗC pro ΗΔΟCΥΝΗC; nam hujusmodi compendia in libris manu scriptis non reperiuntur. Denique Holmesius: "In re dubia, videndum an veri speciem habeat τῆς ἀκμῆς. Origen. in Lexico ap. Hieron. Opp. T. III, p. 626: 'Ἐδέμ τρυφή ἢ ἀκμή. Est τρυφή forte τῶν Ο', et ἀκμή Symmachi. Porro Gen. xviii. 12: 'Α. τρυφῆρία. Σ. ἀκμή.'" Equidem, re perpensa, ad Vallarsii sententiam accedo, non tamen ut cum Scharfenbergio in *Animadv.* p. 2 concedam, vocem ἀκτῆ a bonis scriptoribus de *amoeno secessu* usurpari. Scilicet ad sermonem vulgarem pertinet hic vocabuli usus, in quo *loca convivii et epulationibus commoda ἀκτῆ* audie-

bant. Hoc nos docuit Schol. Venet. ad II. B, 395: "Ἔστι δὲ ἀκτῆ ὁ παραθαλάσσιος καὶ πετρώδης τύπος . . . Οὐδὲ δὲ καὶ ἄλλο τι ἢ συνήθεια (*stylus familiaris*) καλούμενον ἀκτῆν, ἀπὸ τοῦ συμβαίνοντος, αἶμα, τοῖς πλοῖζομένοις λαβοῦσα. Ἐκεῖνοί τε γὰρ εἰς τοὺς τοιοῦτους τῶν τόπων ἀποβάντες ἐστιῶνται, αὐτῆ τε τοὺς ἐπ' εὐωχίαις ἀφορισμένους τύπους ἀκτῆς καλεῖ, κἂν τύχῃσι μὴ παραθαλάσσιοι ὄντες. Eodem pertinent Glossae: *Amoenia* (sic), αἱ ἀκτῆς; necnon locutiones, ἀκτάζω, *genio indulgere* (Plutarchi Opp. T. II, p. 668: τί δ' οἱ πολλοὶ βουλοῦνται πρὸς θεῶν, ὅταν ἡδέως γενέσθαι παρακαλοῦντες ἀλλήλοις, λέγωσι σήμερον ἀκτάσωμεν), et ἀκταίνω (= ἀκολασταίνω, Snida auctore), propter opportunitates quas praebant ad belluandum et libidinandum tales secessus. Cum hoc convenit usus Latinae vocis *acta* in malam partem, non quidem Virgilianus, sed Ciceronianus, cujus optimum exemplum est Orat. pro Cael. 15: *Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, Bajas, actas, convivia, comissiones . . . jactant*. Cf. ad Cap. xiv. 3. ²¹ Codd. X, 127, 135 (cum ἐὰν pro ἐν). ²² "Versio Symmachi Graeca in omnibus Catenis Regiis habetur."—Montef. Theodoret. Quaest. XXXVIII in Gen.: Σ. ἢ δ' ἂν ἡμέρα φ. ἀπὸ τοῦ ξ. θνητὸς ἔση. Cod. 127 affert: Σ. ἢ γὰρ ἂν ἡμέρα. Hieron.: "Mortis morieris. Melius interpretatus est Sym. dicens, *mortalis eris*." Minus probabiliter Codd. X, 127, 135: Οἱ λοιποὶ θνητὸς ἔση; immo in priore statim subjungitur: Θ. θανάτῳ ἀποθανείσθε. ²³ Cod. 127. Eadem lectionem τοῖς λοιποῖς vindicat Cod. X, Aquilae autem Cod. 135. ²⁴ Codd. X, 127, 135. S. Anastas. in Hexaem. Lib. IX: 'Ὁμοίως καὶ ἄκ. ὁ δυσσεβὴς Ἑλληνόφρων, καθάψασθαι τοῦ θεοῦ βουλόμενος, ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν ποιήσωμεν τῷ ἀνθρώπῳ βοηθὸν κατ' αὐτόν, ποιήσωμεν αὐτῷ β. κατέναντι αὐτοῦ, εἶπε, τουτέστιν, ἀντίδικον καὶ πολέμον. Ubi particula ὡς male abest. ²⁵ Cod. 127. Cod. 135 affert: 'Α. τοῖς ζώοις. Montef. e Cod. X exscripsit: Σ. ζῶα. 'Α. Σ. ζώοις.

20. וְנִנְתָּן. Ο. ὁμοιος αὐτῷ. Σ. ἀντικρὺς αὐτοῦ.²⁶
 21. סוֹפֹרֶת. *Soporem gravem*. Ο. ἔκστασιν. Ἄ. καταφοράν. Σ. κάρων.²⁷ Ἔτερος ὕπνον.²⁸
 וְיָסַר. *Et clausit*. Ο. καὶ ἀνεπλήρωσε (Ἄ. ἀπέκλεισε. Σ. συνέκλεισε²⁹).
 23. מִצְּמַיִם עָצָה עַל פִּי תַנִּי. *Haec tandem aliquando est os de ossibus meis*. Ο. τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου. Σ. Θ. τοῦτο ἀπαξ ὁστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου.³⁰
 תַּנִּי תִקְרָא שֵׁם מִצְּמַיִם כִּי מִפִּי תַנִּי תִקְרָא. *Haec vocabitur vira*,³¹ quia ex viro sumpta est haec. Ο. αὕτη κληθήσεται γυνή (Ἐβρ. ἔσσα³²) ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη (alia

exempl. add. αὕτη³³). Σ. αὕτη κληθήσεται ἀνδρὶς, ὅτι ἀπὸ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη.³⁴ Θ. αὕτη κληθήσεται λῆψις, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη (αὕτη).³⁵

Cap. II. 4. ✕ κύριος ἄ ὁ θεός.³⁶ 5. ✕ κύριος ἄ ὁ θεός.³⁷

CAP. III.

2 (Hebr. 1). וְהָיָה תַנִּי לְמִצְּמַיִם וְהָיָה שֵׁם תַּנִּי עֵשָׂא. *Serpens autem erat callidior omnibus bestiis agri, quas fecerat Jova Deus*. Ο. ὁ δὲ ὄφης ἦν φρονιμώτατος (Ἄ. Θ. πανούργος. Σ. πανουργότερος¹)

²⁶ Cod. 127, qui Aquilae lectionem tribuit. ²⁷ Codd. X, 127, 135 (cum καταφορά). Cf. Hex. ad Gen. xv. 12. 1 Reg. xxvi. 12. Prov. xix. 15. Hieron.: "Pro *ecstasi*, id est, mentis excessu, in Hebraeo habetur THARDEMA, quod Aq. καταφοράν, Sym. κάρων, id est, *gravem et profundum soporem*, interpretati sunt." ²⁸ "Hanc lectionem Viri doctissimi Jo. Ernesti Grabe [quem cf. in *Epist. ad Mill.* p. 79] beneficio habemus. Ipse vero mutuatus est ex Anastasio Lib. IX in Hexaëm., cujus duo MSS. codices habentur; alter in Bibliotheca [Joannis Moore] Episc. Norvic. [nunc in Bibliotheca Academiae Cantab., signatus Ff. IV. 2], alter in [Novo] Collegio Oxoniensi. Alius autem habetur in Bibliotheca Colbertina. Locus sic jacet: Ἀντὶ τῆς ἐκστάσεως ὁ μὲν τῶν ἐρμηνευτῶν καταφοράν εἶπεν, ἄλλος κάρων, ἕτερος ὕπνον." ²⁹ Codd. 127, 135. Cod. X: Ἄ. ἐπέκλεισεν. Σ. συνέκλεισεν. ³⁰ Nobil. (cum ὀστέων pro ὀστέων), Cod. 135. Procop. in Gen. p. 158: Σύμ. δὲ καὶ Θεοδ. ἀντὶ τοῦ, νῦν, τὸ, ἀπαξ, ἡρμήνευσαν. ³¹ Festus s. v. *Querquetulanus*: "Feminas quas nunc dicimus, antiqui appellabant *viras*, unde adhuc permanent *virgines* et *viragines*." ³² Origen. Opp. T. I, p. 25: Φασὶ δὲ οἱ Ἑβραῖοι ἔσσα μὲν καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα· δηλοῦσθαι δὲ ἀπὸ τῆς λέξεως τὸ, εἶλαβον, ὡς θῆλον ἐκ τοῦ, χῶς ἰσοῦσθ ἔσσα, ὅπερ ἐρμηνεύεται, πατήριον σωτηρίου λήψομαι· ἰς δὲ τὸν ἀνδρὸς, ὡς φανερόν ἐκ τοῦ, ἐσρῆ αἶς, ὅπερ ἐστὶ, μακάριος ἀνήρ. ³³ Sic Comp., Codd. III, X, 14, 15, 16, alii. ³⁴ Nobil. assert: Σ. αὕτη κληθήσεται ἀνδρὶς. Cod. 127 in marg.: Σ. αὕτη κληθήσεται [ἔσσα] ἀνδρὶς, ὅτι ἀπὸ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη [ἔστι γυνή]. Vid. not. seq. Cod. 135 ex Apollinario: καλῶς τις καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος (γλώττης) ὀνομασποῦσας παρώνυμόν τι πεποίηκεν· αὕτη κλ. ἀνδρὶς, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη. Hieron.: "Non videtur in Graeco et in Latino sonare, cur *mulier* appelletur, quia ex viro sumpta sit; sed etymologia in Hebraeo sermone

servatur. Vir quippe vocatur IS, et mulier ISSA. Recte igitur ab IS appellata est mulier ISSA. Ude et Sym. pulcre etymologiam etiam in Graeco voluit custodire, dicens: *Haec vocabitur ἀνδρὶς, ὅτι ἀπὸ ἀνδρὸς ἐλήφθη*; quod nos Latine possumus dicere: *Haec vocabitur virago, quia ex viro sumpta est*." ³⁵ Hieron.: "Porro Theodotio aliam etymologiam suspicatus est, dicens: *Haec vocabitur assumptio, quia ex viro sumpta est*. Potest quippe ISSA secundum varietatem accentus et *assumptio* intelligi." Cod. X 10 marg.: Ἐσσα, Ἑβραϊστὶ, λῆψις, ἢ ἀνδρὶς. Cod. 127 in marg.: Ἑβρ. Θε. εσσα, θλιψις ἀνδρὸς. Συ. αὕτη κληθήσεται εσσα ἀνδρὶς, ὅτι ἀπὸ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη ἐστὶ γυνή. "Haec forsitan in marg. codicis sic se habuerunt:
 Εβρ. Θε. εσσα. θλιψις ἀνδρὸς. Συ. αὕτη κληθήσεται εσσα ἀνδρὶς, ὅτι ἀπὸ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη ἐστὶ γυνή.
 Verba ad sinistram erant more Sinico (quod saepe fit in marginibus codicum) deorsum legenda; sed ea librarius transverso sub ordine legit, atque ita cum vicinis, quae erant separatim legenda, commiscuit. Lego igitur: Ἑβρ. ἔσσα. ἔσσα ἐστὶ γυνή. Θ. λῆψις. Σ. ἀνδρὶς. Σ. αὕτη κλ. ἀνδρὶς, ὅτι ἀπὸ ἀνδρὸς ἐλήφθη αὕτη."—Holmes. ³⁶ Sic sub aster. Cod. 127 in marg., Arab. 1. Κύριος om. Codd. X, 14, 15, 16, alii. ³⁷ Sic Codd. X, 127, Arab. 1, et sine aster. Comp., Codd. 19, 25, alii.
 CAP. III. ¹ Cod. 127. Hieron.: "Pro *sapientie* in Hebraeo habetur AROM, quod Aq. et Theod. πανούργον interpretati sunt; hoc est, *nequam et versipellem*. Magis itaque ex hoc verbo calliditas et versutia, quam *sapientia* demonstratur." S. Anast. (MS.) in Hexaëm. Lib. X: ὁ δὲ Σύμ. καὶ ὁ Ἄκ. ἀντὶ τοῦ, φρονιμώτερος, πανουργότερος εἰρήκασι.

πάντων τῶν θηρίων ('Α. ζώων²) τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ θεός. 'Α. καὶ ὁ ὄφεις ἦν πανούργος ἀπὸ παντὸς ζώου τῆς χώρας, οὗ ἐποίησε κύριος ὁ θεός.³

- 2 (1). **הַגַּן צַעַל מִכָּל עֵץ הַגַּן לֵאמֹר לֹא יֵאָכְלֶנָהּ**. *Siccine dixit Deus: Non comedetis de omni arbore horti? O'. τί ὅτι (Σ. πρὸς τί⁴) εἶπεν ὁ θεός· οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου (Θ. κήπου⁵); 'Α. μὴ ὅτι εἶπεν ὁ θεός· μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ κήπου;⁶*
- 6 (5). **וְנִפְקְחוּ**. *Tunc aperientur. O'. διανοιχθήσονται. Σ. συνετισθήσονται.⁷*
- 9 (8). **לְרֵיחַ הַיּוֹם**. *In aura diei (vespera). O'. τὸ δειλινόν. 'Α. ἐν τῷ ἀνέμῳ τῆς ἡμέρας. Σ. διὰ πνεύματος ἡμέρας. Θ. ἐν τῷ πνεύματι πρὸς κατάψυξιν τῆς ἡμέρας.⁸*
- 13 (12). **וְשָׂרָה נָתַתְּךָ עִמָּדִי**. *Quam dedisti mihi sociam. O'. ἦν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ. Σ. ἦν συνφόκισάς μοι.⁹*
- 14 (13). **וַיִּשְׁאַנְנִי**. *Seduxit me. O'. ἠπάτησέ με. 'Α. ἐπηγάγετό με.¹⁰*

- 15 (14). **וַיִּקַּח**. *O'. τῶν θηρίων. 'Α. Σ. τῶν ζώων.¹¹*
לְעַלְוֵי. *Super ventrem tuum. O'. ἐπὶ τῷ στήθει σου καὶ τῇ κοιλίᾳ.¹²*
וְעָרָה. *O'. γῆν. 'Α. χούν.¹³*
- 16 (15). **וַיִּשְׁפָּר**. *Conteret te. O'. τηρήσει. 'Α. προστρίψει. Σ. θλίψει.¹⁴*
- 17 (16). **וַיִּהְיֶה**. *Et graviditatem tuam. O'. καὶ τὸν στεναγμόν σου. 'Α. τὰς συλλήψεις σου. Σ. Θ. τὰς κησεις σου.¹⁵*
וַיִּשְׁתַּחֲוֶה. *Appetentia (s. conversio) tua. O'. ἡ ἀποστροφή ('Α. συνάφεια. Σ. ὄρμη¹⁶) σου.*
- 18 (17). **וַיְבַרְכֵהוּ**. *Maledicta est humus tui causa. O'. ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. 'Α. ἐπικατάρατος ἡ χθὼν ἕνεκέν σου.¹⁷ Σ. ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τῇ ἐργασίᾳ σου.¹⁸ Θ. ἐπικατάρατος ἡ [γῆ] ἀδαμὰ ἐν τῇ παραβάσει σου.¹⁹*
וַיִּבְצָב. *In labore gravi. O'. ἐν λύπαις. Σ. ἐν κακοπαθείᾳ. Θ. μετὰ μόχθου.²⁰*
- 20 (19). **עַד שׁוּבָה**. *Donec revertaris. O'. ἕως τοῦ ἀποστρέψαι ('Α. ἐπιστρέψαι²¹) σε.*

² Codd. X, 127. ³ Theodoret. Quæst. XXXI in Gen., et Cod. Reg. 1888. ⁴ Codd. X, 135. ⁵ Cod. X. ⁶ Cod. 135. ⁷ S. Anastas. (MS.) in Hexaëm. Lib. XI: ὁ Σύμ. εἰς τὸ διανοιχθήσονται, συνετισθήσονται τέθεικεν. Idem ad v. 8: συνετίσθησαν εἴρηκεν (ὁ Σύμ.), τουτέστιν, ἐσοφίσθησαν, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἤλθον τῆς οἰκείας γυμνότητος τὰ τῆς ψυχῆς αἰτῶν ἄμματα. Minus probabiliter has lectiones Theodotioni, non Symmacho, vindicant Codd. X, 127. ⁸ Hieron.: "In plerisque codd. Latinorum, pro eo quod hic posuimus, ad vesperam, post meridiem habet; quia τὸ δειλινόν Graecum sermonem ad verbum transferre non possumus; pro quo in Hebraeo scriptum est, LARUE AIOX, quod Aq. interpretatus est, ἐν [ἐν] deest in tribus codd. apud Lagarde] τῷ ἀνέμῳ τῆς ἡμ., id est, in vento diei; Sym. vero, διὰ πν. ἡμ., id est, per spiritum diei. Porro Theod. manifestina, ἐν τῷ πν. πρὸς κατάψυξιν τῆς ἡμ., ut meridiano calore transacto, refrigerium auræ spirantis ostenderet." ⁹ Codd. X, 127, uterque cum scriptura συνφόκισας. Cod. 135 affert: 'Α. ἦ συνφόκισάς με. ¹⁰ Codd. 127, 135. Montef., qui post Drusium edidit: "Ἄλλου ἐπηγάγετό με, legendum suspicatur ἀπηγάγετό με. Immo optime Graecum est ἐπαγαγίσθαι, allicere (cf. Hemsterh. ad Plut. p. 59), sed for-

tasse Symmachum magis quam Aquilam sapit. ¹¹ Cod. X, teste Griesb. Cod. 127: 'Α. τῶν ζώων. ¹² Hieron.: "Super pectus tuum et ventrem tuum. Ventrem LXX addiderunt; ceterum in Hebraeo pectus tantum habet." ¹³ Codd. X, 127. Hieron.: "Pro terra APHAR scriptum est, quod nos favillam et pulverem possumus dicere." ¹⁴ Codd. 127, 135. "Coislin. pro voce τηρήσει in marg. habet τρίψει, eraso interpretis nomine."—Montef. Hieron.: "Ipse servabit caput tuum, et tu servabis ejus calcaneum. Melius habet in Hebraeo: Ipse conteret caput tuum, et tu conteres ejus calcaneum." ¹⁵ Cod. X. In Cod. 127 prior lectio anonyma est. ¹⁶ Cod. 127. Cod. X: 'Α. Σ. συνάφεια, ὄρμη. Hieron.: "Pro conversione Aq. societatem [quod Grabio εταιρία, Martiano symmachia sonabat], Sym. appetitum vel impetum transtulerunt." Cf. ad Cap. iv. 7. ¹⁷ Hieron.: "Et Aquila non discordat, dicens: Maledicta humus propter te." Cod. 127 affert: 'Α. ἕνεκέν σου. ¹⁸ Codd. X, 135. ¹⁹ Cod. X. Sic, cum ἡ ἀδάμ (sic) pro ἡ γῆ ἀδαμὰ Cod. 135. Cf. ad Cap. i. 7. Hieron.: "Et Theodotion: Maledicta adama in transgressione tua." ²⁰ Codd. X (cum κακοπαθείας (sic)), 127 (cum κακοπαθείας), 135. ²¹ Cod. X.

20 (19). תָּשׁוּב. Ο'. ἀπελεύση. 'Α. ἐπιστρέψη.²²

21 (20). וַיֵּלֶךְ. Eva. Ο'. Ζωή. 'Α. Αῖα. Σ. Ζωογόνος.²³

23 (22). וְהָיָה כִּי יִרְאֶה הָאֱלֹהִים אֶת אֲדָם וְעָשָׂה אֵלָיו חֶסֶד וְרַחֲמִים. *Ecce! homo factus est sicut unus nostrum, ad sciendum bonum et malum. Nunc autem ne extendat manum suam.* Ο'. ἰδοὺ 'Αδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ. Σ. ἴδε, ὁ 'Αδὰμ γέγονεν ὁμοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· νῦν οὖν μηδαμῶς ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ.²⁴

25 (24). וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַיָּם וְאֶת הַיַּבָּשָׁה. Ο'. τὰ χερουβίμ. 'Α. και

ὁ 'Εβραῖος· χερουσί.²⁵

Cap. III. 23. καὶ εἶπεν Χ κύριος 4 ὁ θεός.²⁶

CAP. IV.

- 1. וַיְהִי-תָּה שָׁנָה יְהִי. *Nacta sum virgum, juvante Jova.* Ο'. ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ θεοῦ. 'Ο 'Εβραῖος καὶ ὁ Σύρος· ἐκτησάμην ἄνθρωπον ἐν θεῷ.¹ Σ. ἐκτησάμην ἄνθρωπον σὺν κυρίῳ. "Ἐτερος· ἐκτησάμην ἄνθρωπον κύριον."²
- 2. וַיִּלְדָּתָּ הָרְהָה. Ο'. καὶ προσέθηκε τεκεῖν. Σ. (καὶ) πάλιν ἔτεκεν.³
- 4. וַשָּׁרָה. *Et respexit.* Ο'. καὶ ἐπέιδεν. 'Α. καὶ ἐπεκλίθη. Σ. καὶ ἐτέρφθη. Θ. καὶ ἐνεπύρισεν. 'Ο Σύρος· καὶ εὐδόκησεν.⁴

²² Cod. 127. ²³ Cod. X. Minus probabiliter Cod. 127 ad πάντων τῶν ζ. in marg. pingit: 'Ακ. ζωογόνος. ²⁴ Montef. e Cod. X edidit: Σ. ἴδες 'Αδὰμ γέγονεν ὁμοῦ ἀφ' (ἡμῶν) ἐν τῷ γινώσκειν καλὸν ἢ π. "Mihi quidem in huuc fere modum legendae videntur literae dubiae ac detritae: γέγονεν ὁμοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκειν κ. καὶ π.; ut alibi ִּבְרָא vertitur ἀπ' αὐτοῦ."—Griesbach. "Σ. ἴδε ὁ 'Αδὰμ, cetera ut Griesb. Ita, inspecto codice, et ipsi legimus."—Holmes. Etiam Cod. 127 ad τοῦ γινώσκειν in marg. affert: Σ. ἀφ' ἑαυτοῦ. Accedit Photius in Amphilochoiis apud Mai. *S. V. N. C.*, T. IX, p. 25, qui locus integer exscribendus: Καὶ δεύτερον, ἵνα τοῖς τῆς ὑπεραρίας κόλπαις (fort. κίποις) ἐνταλαιπωρούμενος, ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων καὶ τῆς τῶν παθῶν πείρας μάθοι τῆς τε οἰκείας τὸ μέτρον δυνάμεως, καὶ ὡς πολὺ αὐτῷ λυσιτελέστερον ἦν, τῆς ἡμῶν προνοίας ἐξάπτειν τὰ τῆς διανοίας καὶ τῆς πολιτείας κινήματα· ὅσον τε καθέστηκεν ἐνδεῆς τοῦ γινώσκειν ἀφ' ἑαυτοῦ τε τὸ (fort. τό τε) καλὸν καὶ τὸ πονηρόν. Ταύτης δὲ τῆς διανοίας οἶμαι καὶ Σύμμαχον ἐγγύς γεγονότα τὴν περιοχὴν τοῦ ῥητοῦ ἐκδεδωκένας· ἰδοὺ 'Αδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν τοῦ γινώσκειν ἀφ' ἑαυτοῦ καλὸν καὶ πονηρόν. ²⁵ Cod. 127. ²⁶ Sic Cod. X in marg., et sine aster. Codd. III, 14, 16, alii, Arab. 1, 2.

μου, καὶ ὁ θεός μου. ³ Codd. X, 127. Sic sine nom. Cod. 130. ⁴ Nobil. affert: "Theod. ἐνεπύρισεν. Aq. ἀπεκλήθη, vel ἀπεκλήθη. Sym. ἐτέρφθη. Ed. Syra, εὐδόκησεν." Sic post Drusium Montef. in Hexaplis ad loc., notans: "'Ακ. καὶ ἀπεκλήθη, vel melius ἀπεκλήθη, delinuitus est. Interpres Procopii Latine: solationem accepit." Procopii Graeca a Maio edita in *Class. Auct.* T. VI, p. 218 sic sonant: 'Αλλ' ὁ μὲν προσφέρει τὰ προσχοντα, ὁ δὲ λίαν ἡμελημένα· τοιγαροῦν ὁ θεός οὐρανύθεν πῦρ καθίεις, τὰ τοῦ 'Αβελ μόνον ἀνῆλωσεν. Οὕτω γοῦν καὶ Θεοδ. ἐξέδωκεν εἰπὼν, ἐνεπύρισεν· ὁ δὲ 'Ακ., ἀπεκλήθη (sic)· Σύμ. δὲ, ἐτέρφθη· ὁ δὲ Σύρος, εὐδόκησε. Καὶ ὁ μὲν λέγει τῆς ἀποδοχῆς τὸν τρόπον, ὅτι διὰ πυρός, ὡς ἐπὶ Μωϋσέως καὶ 'Ηλίου· ὁ δὲ, ὅτι τῆς ἐπὶ τοῦ 'Αδὰμ ὀργῆς παρακληθεῖς ὁ θεός ἐδέξατο· ὁ δὲ, ὅτι ἐτέρφθη ὡς ἐπὶ ζῶντι τῷ δώρῳ· φαίνεται γὰρ ὁ θεός καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κτίζειν τοῖς κινουμένοις ἡδέμενος, καὶ τὰ ἔμψυχα τινῶν (leg. τιμῶν), ἃ δὴ καὶ μόνα εὐλόγησε· τὸ δὲ, εὐδόκησεν, ἐμφαίνει ὡς προῦκρινε τοῦ 'Αβελ τὰ δῶρα. 'Ο δὲ 'Εβραῖος, φασὶ, καὶ ὁ Σύρος ἀμφω δῶρα καλεῖ. Tandem veram Aquilae manum ipse Montef. e Coislinauo (quocum consentit Cod. 127) feliciter eruit: 'Α. ἐπεκλίθη. Σ. ἐτέρφθη. Θ. ἐπύρισεν. (Cf. nos in *Auctario* ad Jesai. xli. 10, ubi pro Hebraeo וַשָּׁרָה Aquila interpretatus est μὴ ἐπικλίω.) Ad Theodotionem autem potior videtur lectio ἐνεπύρισεν, partim ex Hieronymo, qui ait: "Unde scire poterat Cain, quod fratris munera suscepisset Deus, et sua repudiasset? nisi illa interpretatio vera est, quam Theod. posuit: *Et inflammavit Dominus super Abel et super sacrificium ejus; super Cain vero et super sacrificium ejus non inflammavit;*" partim ex Chrysostomo, qui tamen lectionem Syro interpreti oscitanter trihuit. Locus est Opp. T. XII, p. 203 D: Λέγεται πῦρ κατέλθον ἀναλαβεῖν τὰς θυσίας· ἀντὶ γὰρ τοῦ, ἐπὶ

CAP. IV. ¹ Codex quidam Mospeliensis, teste Combefisio, cum scholio: ὡς ἀνατιθέτος (sic) τὸν πρωτότοκον θεῷ. Sic (cum τῷ θεῷ) Cod. 135. ² S. Anast. in Hexaem. Lib. XII: "Ὅθεν οἱ ἄλλοι τῶν ἐρμηνευτῶν οἱ περὶ Σύμμαχον θαυμασιῶς ἐκδεδάκασιν τὴν τοιαύτην φωνήν. Ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν· ἐκτ. ἄν. διὰ τοῦ κυρίου, ὁ μὲν εἶπεν· ἐκτ. ἄν. σὺν κυρίῳ, τουτέστιν, ἄνθρωπον ἠγαμέμον τῷ κυρίῳ, θεὸν ὄντα ὁμοῦ τε αὐτὸν καὶ ἄνθρωπον. 'Ο δὲ ἕτερος πάλιν τῶν ἐρμηνευτῶν, ἐκτ. ἄν. κύριον, ἔγραψεν, ἵνα εἴησιν ἄνθρωπον θεόν, καθὰ καὶ Θωμᾶς εἶπε πρὸς αὐτὸν· ὁ κύριός

5. וַיִּפֹּאֵף אֱלֹהִים. Ο. οὐ προσέσχε. Θ. οὐκ ἐνεπύρισεν.⁵

וַיִּחַר לִקְדֹנִן מִדָּבָר וַיִּפֹּאֵף פָּנָיו. *Et exarsit (ira) Caino valde, et cecidit (demissa est) facies ejus.* Ο. και ἐλυπήθη Κάϊν (alia exempl. ἐλύπησε τὸν Κάϊν⁶) λίαν, καὶ συνέπεσε τῷ προσώπῳ αὐτοῦ. Ἄ. και ὀργίλον τῷ Κάϊν σφόδρα, καὶ ἔπεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.⁷ Σ. και ὀργίσθη...⁸

6. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְקַיִן לָמָּה הָרַחֵק אָנָּה מִן הָאֵדֶן. Ο. και εἶπε κύριος ὁ θεὸς τῷ Κάϊν ἵνατί περίλυπος ἐγένου; Ἄ. και εἶπε κύριος πρὸς Κάϊν εἰς τί [τὸ] ὀργίλον σοι;⁹ Σ. . . εἰς τί ὀργίσθη;¹⁰

7. הֲלֹא אִם תִּישָׁבֵב שָׂמַת אֶת הַיָּדָיִם לְפָנֶיךָ. *Nonne si recte attuleris, (bene est)? et si non recte, ante fores peccatum recubat. Ad te autem erit appetitus (s. conversio) ejus, et tu dominaberis ei.* Ο. οὐκ ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλθης, ἤμαρτες; ἡσύχασον πρὸς σὲ ἢ

ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ. Ἄ. (οὐκ) ἐὰν ἀγαθύνῃς, ἀρέσεις...¹¹ Σ. ἀλλ' ἐὰν ἀγαθύνῃς, ἀφήσω ἐὰν δὲ μὴ ἀγαθύνῃς, παρὰ θύραν ἀμαρτία ἐγκάθηται καὶ πρὸς σὲ ἡ ὀρμὴ αὐτῆς, ἀλλ' ἐξουσιάζεις αὐτῆς.¹² Θ. οὐκ ἂν ἀγαθῶς ποιῆς, δεκτόν; καὶ ἂν μὴ ἀγαθῶς, ἐπὶ θύρα ἀμαρτία ἐγκάθηται καὶ πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ.¹³

8. וַיֹּאמֶר אֱבֶל אֶל קַיִן וַיֹּאמֶר אֱבֶל אֶל קַיִן. Ο. και εἶπε Κάϊν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ — διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίων.¹⁴ Schol. Παρ' οὐδενὶ τῶν λοιπῶν κεῖται τὰ ῥήματα τοῦ Κάϊν τὰ πρὸς Ἄβελ, ἀλλ' οὐδὲ παρ' Ἑβραίοις, ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ φασὶν παρὰ δὲ τοῖς Ο' κεῖται ἔχει δὲ αὐτὰ καὶ τὸ Σαμαρειτικόν.¹⁵ Schol. ex Origene: Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Κάϊν πρὸς τὸν Ἄβελ οὐ γέγραπται, καὶ οἱ περὶ Ἀκύλαν ἔδειξαν ὅτι ἐν τῷ ἀποκρύφῳ φασὶν οἱ Ἑβραῖοι κείσθαι τοῦτο ἐνταῦθα κατὰ τὴν τῶν Ο' ἐκδοχὴν.¹⁶

Ἄβελ ἐπέβλεψε, καὶ ἐπὶ τὰς θυσίας αὐτοῦ, ὁ Σύρος, καὶ ἐνεπύρισεν, εἶπεν.

⁵ Hieron., ut supra. Cosmas Iudicopleusta apud Montef. *Coll. Nov. PP.* T. I, p. 136 (indicante Schleusner. in *Opusc. Crit.* p. 82): μία τῶν ἐκδόσεων λέγουσα ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ τὰς θυσίας (sic) αὐτοῦ οὐκ ἐνεπύρισεν.

⁶ Sic Comp., Ald., Codd. III, X, 15, 16, alii.

⁷ Theodoret. Cod. 127 affert: Ἄ. και ὀργίλον τῷ. ⁸ Cod. 127.

⁹ Theodoret. Cod. 127: Ἄ. εἰς τί ὀργίλον σὺ (sic);

¹⁰ Cod. 127. ¹¹ Idem. ¹² Idem. Cod. 135: Σ. ἀλλ' ἐὰν—ἐγκάθηται.

Montef. ex schedis Combefisii. edidit: Σ. ἀλλ' ἐὰν—ἀμαρτία ἐγκείται (sic). Posteriora e Cod. 127 sic exscripsit Matthaci: καὶ πρὸς σὲ ἡ ὀρμὴ αὐτῆ. Σ. ἀλλ' ἐξουσιάζεις αὐτῆς, quae leviter corrupta esse videntur. Hieron.: "Multo alius in Hebraeo quam in LXX translatoribus sensus est... Nonne si bene egeris, dimittetur tibi; et si non bene egeris, ante fores peccatum tuum sedebit, et ad te societas [cf. ad Cap. iii. 17] ejus; sed tu magis dominare ejus... Quod autem in LXX interpretibus fecit errorem, illud est, quia peccatum, id est, ΑΤΤΑΘΗ, in Hebraeo generis masculini est, in Graeco feminini; et qui interpretati sunt, masculino illud, ut erat in Hebraeo, genere transtulerunt."

¹³ Codd. 127 (cum scripturis ποιῆς et ἄρξης), 135 (cum κἀν pro και ἂν, et om. και πρὸς σὲ ἢ ἂ. αὐτοῦ). Montef. ex iisdem schedis eruit: Θ. οὐκ ἂν ἀγ. ποιῆς, δεκτόν; καὶ ἂν μὴ ἀγ. ποιῆς, ἐπὶ θύρα ἀμ. ἐγκάθηται πρὸς σὲ ὀρμὴ αὐτοῦ, καὶ ἄρξεις αὐτοῦ. Hieron.: "Nonne si bene feceris, dimittetur tibi omne de-

lictum tuum? sive, ut Theod. ait, *acceptabile erit*; id est, munus tuum suscipiam, ut suscepi fratris tui."

¹⁴ Arab. 1, 2 pingunt: ⤵ (sive ⤴) και εἶπε κ.τ.ε., absente metobelo.

¹⁵ Montef. ex schedis Combefisii, qui ait: "Ex Regiis Codd. et Cod. Mazarini. Sixtina [Nobil.] habet Cyrilli nomine [omissa clausula, ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ φ.], cum Cyrillus non habeat." Hieron.: "Et dixit Cain ad Abel fratrem suum. Subauditur, ea quae locutus est Dominus. Superfluum ergo est, quod in Samaritanorum et nostro volumine [LXX] reperitur: *Transeamus in campum.*"

¹⁶ MSS. Combefisii. Vid. Origen. *Opp.* T. II, p. 30. Ex hoc scholio male intellecto Montef. in Hexaplis posuit:

Ἄ. Ο. διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίων. Scilicet verba, καὶ οἱ περὶ Ἀκύλαν ἔδειξαν, perperam vertit: *Aquila tamen exhibet;*

cum potius sonent: *id quod etiam docet Aquilae versio.*

Verum vidit Scharfenb. in *Animadv.* pp. 4, 5, qui insuper pro ἐκδοχῇ probabiliter conjicit ἐκδοσιν.

Quod vero affirmat doctissimus Animadvorsor, reliqua verba hujus scholii, ὅτι ἐν τῷ ἀποκρύφῳ κ.τ.ε., vix integra esse posse, quia ὅτι non aptum videtur seriei orationis, errorem ejus notavit Vil-

loison. in Praef. ad *Nov. Vers. Gr.* etc. p. xix, ad usum scholiastarum a solenni voce ὅτι ordiendi provocans, scilicet ut suhaudiatur σημειῶσαι vel σημειωτέον.

Quod reliquum est, Aquilam clausulam superfluum non legisse luculenter demonstrat aliud scholium in marg. Cod. 127: Ταῦτα ἐκ τοῦ ἀποκρύφου δοκεῖ ὑπὸ τῶν Ο' εἰληφθῆναι ἔχειν (sic) δὲ αὐτὰ καὶ

12. תַּחַת הַרְחֵלֵל. Ο' και ου προσθήσει.. δοῦναι. Σ. ἢ δὲ οὐκέτι (δώσει).¹⁷
 13. וְיָגֵ. *Vagus et profugus.* Ο'. στένων και τρέμων. Σ. ἀνάστατος και ἀκατάστατος.¹⁸ Τὸ 'Εβραϊκὸν και οἱ λοιποὶ σαλευόμενος και ἀκαταστατῶν.¹⁹
 14. וְיָגֵ. *Delictum meum.* Ο'. ἡ αἰτία μου. 'Α. ἀνόμημά μου.²⁰
 15. וְיָגֵ. *Ecce! expulisti me.* Ο'. εἰ ἐκβάλλεις με. 'Α. ἰδοὺ ἐξέβαλές με.²¹
 16. לְכֵן. *Propterea.* Ο'. Σ. Θ. οὐχ οὕτως. 'Α. διὰ τοῦτο.²²
 17. וְיָגֵ. *Septuplum punietur.* Ο'. ἐπτά

- ἐκδικούμενα παραλύσει. 'Α. ἑπταπλασίως ἐκδικηθήσεται.²³ Σ. ἐβδόμως ἐκδίκησιν δώσει.²⁴ Θ. δι' ἐβδομάδος ἐκδικήσει.²⁵
 18. תַּחַת הַרְחֵלֵל. Ο'. ἀνελεῖν. 'Α. πλήξει. Σ. πατάξει.²⁶
 19. נַיִד. Ο'. Ναῖδ. Σ. ἀνάστατος. Θ. σαλευόμενος.²⁷
 20. וְיָגֵ. Ο'. Γαιδάδ. 'Α. 'Ιράδ.²⁸
 21. וְיָגֵ. Ο'. Μαλελεήλ. Alia exempl. Μαϊήλ.²⁹
 22. וְיָגֵ. Ο'. Μαθουσαλά. Alia exempl. Μαθουσαήλ.³⁰
 23. וְיָגֵ. *Et adolescentem.* Ο'. και νεανίσκον. 'Α. (και) παιδίον.³¹

τὸ Σαμαρειτικὸν ἐν γὰρ τῷ 'Εβραϊκῷ οὐ γέγραπται, οὐδὲ ἐν τοῖς περὶ τὸν Ἀκύλαν. ¹⁷ Cod. 127. ¹⁸ Idem. ¹⁹ Procop. in Gen. p. 224: τὸ δὲ, στένων και τρ. ἔση ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ 'Εβραϊκὸν ἔχει, ὡς και οἱ λοιποὶ ἠρμήνευσαν, σαλ. και ἀκατ., τουτέστι, μὴ μένων ἐν ἐνὶ τόπῳ, ἀλλ' ἀλώμενος. Montef. e Catenis Regiis [et Nobil.] edidit: 'Ο 'Εβρ. και ὁ Σύρος' σαλ. και ἀκαταστατῶν, et sic ex Procopio Cat. Niceph. p. 112. ²⁰ Cnd. 127, et praem. articulo Cod. 130. ²¹ Cndd. 127 (cum ἐξέβαλλεις), 130, 135 (sine nom.). ²² Hieron. in Epist. XXXVI ad Damasum: "VAGIOMER LO ADONAI LOCHEN CHOL OREG CAIN SOBATHAIM JOCCAMO. Aq.: *Et dixit ei Dominus: Propterea* [cf. ad Cap. xxx. 15] *omnis qui occiderit Cain, septupliciter ulcisceretur.* Sym.: *Et dixit ei Dominus: Non sic, sed omnis qui occiderit Cain, hebdomadas* [sic in MSS., non hebdomas, ut in editis] *sive septimus, vindicabitur.* LXX et Theod.: *Et dixit ei Dominus: Non sic, sed omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet.*" ²³ Procop. in Gen. p. 229: *Τινὲς δὲ ἰδικώτερον, ὅτι δὲ τὸν Κάιν ἑπταπλασίονα δοῦναι τὴν τιμωρίαν και Ἀκύλας γὰρ οὕτως ἐξέδωκεν ἑπταπλασίως ἐκδικηθήσεται.* Concinit Syro-hex. ²⁴ Procop. in continuatione: *Σύμμαχος δὲ ἐβδόμως ἐκδίκησιν δώσει ὅπερ τινὲς ἐξέλαβον, ἐν ἐπτά γενεαῖς δικὴν δώσει.* Syro-hex. affert: ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹

τησιν δώσει;" quod ad Symmachi lectionem potius pertinere videtur. Hieron.: "Theod. per hebdomadem." Cf. ad v. 24. ²⁶ Codd. 127, 130, 135. ²⁷ Syro-hex. ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ Ad στένων και τρέμων (v. 13) Cod. 130 in marg. pingit: ἀνάστατον σάλου. σαλευόμενος. Cod. 127 ad ἔκρησεν (v. 16): Σ. ἀνάστατος. σάλου ἢ σαλευόμενος. Denique ad Ναῖδ Cod. 135 in marg.: σάλος. "Graecis interpretum lectiones [Σ. ἀνάστατος. Θ. σαλευόμενος] sumpsi ex Appendice Holmesii, in quo tamen quoad textum et nomina interpretum satis confuse exhibentur; ego vero auctoritate Syri dispescui. Versio quidem Syriaca Symmachi esset ad literam *rebellis*, sed redditum puto serviliter ἀνάστατος, sumpta significatione ex vi radicis, licet non recte."—*Ceriani.* Ad וְיָגֵ Hos. ix. 17 Syro-hex. affert: ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ quod nos indubitanter ἀνάστατος Graecum fecimus. Forma autem ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ regulariter ponitur pro ἀνεστατώσει; e.g. Dan. vii. 23 in Syro-hex., et Act. Apost. xvii. 6. xxi. 38 in Philox. Cf. Hex. ad Thren. i. 8. Hieron.: "Quod LXX *Naid* transtulerunt, in Hebraeo *non* dicitur, et interpretatur *σαλευόμενος*, id est, *instabilis* et *fluctuans*, ac *sedis incertae*. Non est igitur terra *Naid*, ut vulgus nostrorum putat; sed expletur sententia Dei, quod huc atque illuc vagus et profugus oberravit." ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ Cudd. 127, 130 (cum *arad*). ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ Sic Comp., Codd. III, 14, 19, alii. Cod. 127 in textu: Μεήλ; in marg. autem: Μαουιάλ. ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ Sic Codd. 16 (cum -ηλα), 71, 127 (ut 16), alii. Cod. 127 in marg. affert: Ὀργιν. Παρὰ τοῖς Ο' Μαθουσαλά ἔκειτο, ὅπερ διορθώσαμεν γραφικῶν εὐρόντες πλάην (οὐσαν add. Cod. 130). 'Ο γὰρ Μαθουσαλά υἱὸς ἐστὶ τοῦ Ἐνὸχ, ἐκ τῆς συνεστώσης (adhuc *superstitis*?) γενεᾶς τῶν ἀπὸ Ἀδάμ' ὁ δὲ Μαθουσαήλ, ἀπόγονος ὢν τοῦ Κάιν, ἐξώρισται ἀπὸ τῶν λοιπῶν τῶν ὄντων ἀπὸ ἐκείνου τῆς προκειμένης γενεᾶς. ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ Cod. 127, qui ad *ἄνδρα* lectionem perperam refert. Cf. Hex. ad Jesai. ix. 6.

24. כִּי שִׁבְעֵימִין יָקַם קַיִן וְלָמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה.

Nam septuaginta nuntiatur Cainus, et Lamech septuaginta et septies. Ο. ότι επτάκις εκδεδικηται εκ Κάιν εκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις επτά. Ἀ. ότι επταπλασίως εκδικηθήσεται Κάιν καὶ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις επτά.³² Σ. ότι ἑβδομαίος εκδίκησιν δώσει...³³ Θ. (ὅτι) δι' ἑβδομάδος ἐξεδίκησε...³⁴

25. וַתִּקְרָא אֱלֹהִים שֵׁת בְּנֵי שֵׁת לֵאמֹר שֵׁת.

Et appellavit nomen ejus Seth: nam (aiebat) constituit mihi Deus prolem aliam. Ο. καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σῆθ, — λέγουσα — ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον. Ἀ. καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σῆθ, [λέγουσα] ὅτι ἔθηκε μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον.³⁵

26. וַיִּהְיֶה בְּשָׁם לְקָרָא לְהוּא הוּא.

Tunc caeptum est invocare nomen Jovae. Ο. οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ (Ὁ Ἑβραῖος ΠΙΠΙ³⁶). Ἀ. τότε ἤρχθη τοῦ καλεῖν ἐν ὀνόματι (κυρίου). Σ. τότε ἀρχῆ ἐγένετο...³⁷ Ὁ Ἑβραῖος οὗτος ἤλπι-

σεν ἐπικαλεῖσθαι τῷ ὀνόματι κυρίου τοῦ θεοῦ.³⁸

CAP. V.

1. וְהָאֵלֶּף הַיְחִידִית הַיְחִידִית הַיְחִידִית. *Hic est liber generationum (genealogia) Adami. Ο. αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων. Ἀ. τοῦτο βιβλίον γεννημάτων Ἀδάμ.¹*

בְּדְמוּת. Ο. κατ' εἰκόνα. Ἀ. ἐν ὁμοιώματι. Σ. ἐν ὁμοιώσει.²

2. וְשָׁמֶשׁ. *Ο. τὸ ὄνομα αὐτοῦ (alia exempl. αὐτῶν³).*

3. וְשָׁלְשִׁים וְיָמֵים. *Triginta et centum annos. Ο. τριάκοντα καὶ διακόσια (Οἱ λοιποὶ ἑκατὸν καὶ τριάκοντα⁴) ἔτη.*

4. וְשָׁמֶשׁ וְשָׁלְשִׁים. *Ο. ἔτη ἑπτακόσια (Οἱ λοιποὶ ὀκτακόσια⁵).*

5. וְשָׁלְשִׁים וְיָמֵים. *Ο. τριάκοντα*

³² Cod. 130 (cum siglis $\bar{\sigma}$ καὶ $\bar{\zeta}$). Sic (cum ὁ δὲ Λ. ἔβδ. ἐπτά) Cod. 127. ³³ Cod. 127, teste Matthaeio. Holmes.

e Cod. 127 (per errorem pro 130) affert: Σ. ότι ἑβδομαίος εκδίκησιν δώσει Κάιν Λάμεχ ὁ καὶ ἑβδομαίος (sic). Syro-hex. $\text{וְשָׁמֶשׁ וְשָׁלְשִׁים וְיָמֵים}$; quo auctore etiam in priori clausula ἑβδομαίος corrigit Ceriani, vereor ne contra linguam. Praeterea Procop. in Gen. p. 140 Symmachi lectionis, si non ipsissima verba, certe sensum afferens, haec habet: ϕ συμφωνεῖ Θεοδοσίων ἐρμηνεύσας, δι' ἑβδομαίος ἐξεδίκησεν ἢ ἑβδομαίος ὧν ὁ Λάμεχ τῷ Κάιν ἀπέθωκε τὴν ἐκδίκησιν, κατὰ Σύμμαχον. Scilicet vox ἑβδομαίος, etsi quoad usum vulgarem cum ἑβδομος permutetur, vi formae est *is* qui *septimo die aliquid faciat*, quam notionem in nostro loco ad *septimam generationem* transtulerunt interpretes.

³⁴ Procop., ut supra. Minus probabiliter Cod. 130: Θ. ότι ἑβδομάδας εκδικηθήσεται Κάιν Λάμεχ ἑβδομήκοντα (sic).

³⁵ Hieron.: "Denique Aq.: *Et vocavit, inquit, nomen ejus Seth, dicens: Quia posuit mihi Deus semen alterum.*" In textu obelus est in Syro-hex. ³⁶ Syro-hex. in marg. וְשָׁמֶשׁ .

³⁷ Cod. 130, absente siglo Σ, quod e Syro-hex. posuimus. Hic autem affert: $\text{וְשָׁמֶשׁ וְשָׁלְשִׁים}$. Montef. ex omnibus Catenis Regiis et schedis Combefis. edidit: Ἀ. τότε ἤρχθη τοῦ καλεῖσθαι ἐν ὀν. κ., et sic ex Theodoro Nobil.

(Locus Theodoretus est Opp. T. I, p. 60, ubi in textu: τοῦ καλεῖσθαι τῷ ὀν.; in marg. autem: τοῦ καλεῖν ἐν ὀνόματι.)

³⁸ Euseb. Emisenus apud Montef., et Cat. Niceph. p. 119: Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ οὐχ οὕτως λέγει, ἀλλ', οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τῷ ὀν. (Codd. 64, 130: ἐν ὀν.) κ. τοῦ θ., τουτέστιν, υἱὸς θεοῦ λέγεσθαι, καὶ θεός. Οἱ γὰρ ἀπὸ τοῦ Σῆθ δίκαιοι γεγόνασιν ὅθεν ἢ γραφῆ ἐαυτῆ ἀκολουθοῦσα, μετὰ ταῦτα φησι: καὶ εἶδον οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ κ.τ.ε., τουτέστιν, οἱ δίκαιοι. Οὐ γὰρ ἦν ἐπιμξία τῶν υἱῶν Σῆθ πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ Κάιν.

CAP. V. ¹ Cf. Hex. ad Cap. ii. 4. ² Codd. 130 (cum ὁμοιώ. bis), 135 (cum Σ. ὁμοίως).

³ Sic Codd. III (in rasura), X, 15, 38, alii, Hieron., Syro-hex.

⁴ Syro-hex. $\text{וְשָׁלְשִׁים וְיָמֵים}$. Euseb. Emis. apud Montef., et Cod. 135 in marg.: "Οτι (ιστέον δὲ ὅτι Cod. 135) ὁ Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος καὶ ὁ (ὁ οὐκ. idem) Σύμμαχος παρὰ ῥ' ἔτη αἰε γενεαλογεῖ καὶ ὑποδείγματος ἕνεκεν, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ γέγραπται σλ' γενῶν (σλ' ἐτῶν γενῶν idem) τὸν Σῆθ ὁ Ἑβραῖος ρλ' προστίθησι δὲ αὐτὰ εἰς ὑπόλοιπον ζωῆς τοῦ Ἀδάμ. Hieron.: "Sciendum quod usque ad diluvium, ubi in nostris codd. *ducentorum* et quod excurrit annorum genuisse quis dicitur, in Hebraeo habeat *centum* annos, et reliquos qui sequuntur."

⁵ Cod. 127: Οἱ λοιποὶ ὦ. Hieron.: "Quia in ducentis erraverat, consequenter hic posuit *septingentos*, cum in Hebraeo hic habeatur *octingentos*."

καὶ ἐννακόσια ἔτη. Ἀ. ἐννακόσια ἔτος καὶ τριάκοντα ἔτος.⁶

6. שְׁנַת וּמֵאָת שָׁנִים וְחִמְשָׁה עָשָׂר. Ὁ. πέντε καὶ διακόσια ἔτη. Οἱ λοιποὶ ἑκατὸν καὶ πέντε.⁷

7. שִׁבְעַת שָׁנִים וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה. Ὁ. ἑπτὰ ἔτη καὶ ἑπτακόσια (Οἱ λοιποὶ ὡς⁸).

9. תְּשַׁעִים שָׁנָה. Ὁ. ἔτη ἑκατὸν ἐννεήκοντα (Οἱ λοιποὶ ἧ⁹).

10. וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה. Ὁ. καὶ ἑπτακόσια (Οἱ λοιποὶ ὠ¹⁰).

13. וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה. Ὁ. καὶ ἑπτακόσια (Οἱ λοιποὶ ὠ¹¹) ἔτη.

14. וַיְהִי כָל-יְמֵי קַיִן. Ὁ. καὶ ἐγένοντο πάσαι αἱ ἡμέραι Καϊνᾶν. Aliud exempl. ἐγένοντο οὖν πάντες οἱ χρόνοι Καϊνᾶν.¹²

15. חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה. Ὁ. πέντε καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν (Οἱ λοιποὶ ξε¹³) ἔτη.

16. שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה. Ὁ. ἔτη τριάκοντα καὶ ἑπτακόσια (Οἱ λοιποὶ ὠλ¹⁴).

19. שְׁמֹנְדָה מֵאוֹת. Ὁ. ὀκτακόσια. (Οἱ λοιποὶ) ψπε.¹⁵

20. שְׁשִׁים וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה. Ὁ.

δύο καὶ ἐξήκοντα καὶ ἐννακόσια (Οἱ λοιποὶ ὠμζ¹⁶) ἔτη.

22. וַיִּהְיֶה אֲחֵרֶת הַיָּמִים אֲשֶׁר חָיָה אֲדָם. Et ambulabat (vitam degebat) Epoch cum Deo. Ὁ. εὐηρέστησε δὲ Ἐνώχ τῷ θεῷ. Ἀ. καὶ περιεπάτει Ἐνώχ σὺν τῷ θεῷ. Σ. (καὶ) ἀνεστρέφετο...¹⁷

24. וַיִּהְיֶה אֲחֵרֶת הַיָּמִים אֲשֶׁר חָיָה אֲדָם. Ὁ. καὶ εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ θεῷ. Ἀ. καὶ περιεπάτει Ἐνώχ σὺν τῷ θεῷ. Σ. καὶ ἀνεστρέφετο Ἐνώχ...¹⁸

25. שְׁנַת וּמֵאָת שָׁנָה וְשִׁבְעִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה. Ὁ. ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν. Οἱ λοιποὶ ἑπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη καὶ ἑκατὸν ἔτη.¹⁹ Τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ τὸ Σαμαρειτικὸν (καὶ ἔζησε Μαθουσάλα) ἔτη ρπζ (καὶ ἐγέννησε τὸν Λάμεχ).²⁰

26. שְׁנַת מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה. Ὁ. δύο καὶ ὀκτακόσια ἔτη. Alia exempl. δύο καὶ ὀγδοήκοντα ✕ ἔτη ἄ καὶ ἑπτακόσια ἔτη.²¹ Οἱ Γ' ὁμοίως (δύο καὶ ὀγδοήκοντα κ.τ.έ.). Οἱ Ὁ. δύο καὶ ὀκτακόσια ἔτη.²² Τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ τὸ Σαμαρειτικὸν (καὶ ἔζησε Μαθουσάλα μετὰ τὸ γεννηῆσαι αὐτὸν τὸν Λάμεχ) δύο καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτακόσια ἔτη.²³

⁶ Epiphanius De Mens. et Poud. p. 159C. Idem p. 159B: Κεῖται ἐν ἀρχῇ τῆς Γενέσεως οὐασεὶ ἀδὰμ σαλωεὶμ σαμηωθσανᾶ, ὃ ἐρμηρεύεται, φῶ καὶ Ἄκ. ἠκολούθησε, καὶ ἔζησεν Ἄδὰμ τριάκοντα ἔτος καὶ ἐννακόσια ἔτος. Ubi haec, οὐασεὶ ἀδὰμ σαλωεὶμ (rectius σαλωεὶμ), e v. 3 male huc translata sunt. Deinde pro σαλωεὶμ σαμηωθσανᾶ in versioe Epiphaniī Syriacā (Mns. Brit. MSS. Addit. 17,148) emaculatiu legitur: σαλωεὶμ σανᾶ οὐθεσαμηῶθ σανᾶ (ساولوئو ساولوئو ساولوئو). In textu LXXvirali Syro-hex. legit: ἐννακόσια ἔτη καὶ τριάκοντα ἔτη, in vitis libris Graecis. ⁷ Syro-hex. ܫܢܘܬܘܡܘܬܘܟܘܢ ܘܫܒܥܝܬܘܢ ܘܫܝܫܝܬܘܢ ܫܢܘܬܘܢ. Cod. 135: Οἱ λοιποὶ ρε' (non, ut Cod. 127, ρλε). ⁸ Codd. 127, 135. ⁹ Cod. 135. Minus probabiliter Cod. 127: Οἱ λοιποὶ ἧ. ¹⁰ Cod. 127. ¹¹ Idem. In v. 12 reliquos interpretes ἑβδομήκοντα pro ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν posuisse quivis videt. ¹² Syro-hex. in textu: ܫܢܘܬܘܢ ܘܫܒܥܝܬܘܢ ܘܫܝܫܝܬܘܢ ܫܢܘܬܘܢ, reclamantibus libris Graecis; in marg. autem: ܫܢܘܬܘܢ ܘܫܒܥܝܬܘܢ ܘܫܝܫܝܬܘܢ. ¹³ Cod. 127. ¹⁴ Idem. ¹⁵ Idem, sine titulo. ¹⁶ Idem. ¹⁷ Syro-hex. ܘܫܒܥܝܬܘܢ ܘܫܝܫܝܬܘܢ ܫܢܘܬܘܢ ܘܫܒܥܝܬܘܢ ܘܫܝܫܝܬܘܢ. Cod. 38 in textu: περιεπάτει δὲ (Ἐνώχ) σὺν τῷ θεῷ. Cf. ad

v. 24. ¹⁸ Codd. 127, 135. Matthaei e Cod. 127 exserepsit: Σ. καὶ ἀνεστρέφετο Ἐνώχ καταβαίνων; ubi vox καταβαίνων est glossa etymologica nominis Ἰάρεδ, cum lectione Symmachi male confusa. Syro-hex. in marg. eadem habet quae ad v. 22, nisi quod ܫܒܥܝܬܘܢ sine puncto diacritico jacet. (Ad Sym. cf. Hex. ad Psal. xxv. 3. xxxviii. 7. Mich. ii. 7.) ¹⁹ Syro-hex. ܫܢܘܬܘܢ ܘܫܒܥܝܬܘܢ ܘܫܝܫܝܬܘܢ ܫܢܘܬܘܢ ܘܫܒܥܝܬܘܢ ܘܫܝܫܝܬܘܢ. Arab. in marg.: "Interpretati sunt reliqui: centum et septem et octoginta annos." Sic in textu (sine priore ἔτη) Codd. I, X, 15, 16, alii. ²⁰ Montef. e schedis Combesisii. ²¹ Sic Syro-hex., et (sine ✕ ἔτη ἄ) Ald., Codd. I (voce ὀγδοήκοντα, teste Grabio, recentissima manu, sed sine dubio super antiquas literas scripta), X, 14, 15, alii. ²² Syro-hex. in marg. ²³ Montef. e schedis Combesisii. Hieron.: "Famosa quæstio et disputatioue omnium ecclesiarum ventilata, quod juxta diligentem supputationem, quatuordecim annos post diluvium Mathusala vixisse referatur. . . . Restat ergo, ut quomodo in plerisque, ita et in hoc sit error in numero. Siquidem et in Hebraicis et Samaritanorum libris ita scriptum reperi: Et vixit M. centum octoginta septem annis, et genuit L.

29. **וְיָצְאָה**. *Et de labore gravi.* Ο'. καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν (Σ. *κακοπαθείας*²⁴).

Cap. V. 7. ✕ ἔτη 4 ἑπτὰ καὶ ἑπτακόσια ἔτη. 8. ✕ ἔτη 4 δώδεκα καὶ ἑννακόσια ἔτη. 10. πεντεκαίδεκα ἔτη καὶ ἑπτακόσια ✕ ἔτη 4. 11. ✕ ἔτη 4 πέντε καὶ ἑννακόσια ἔτη. 13. τεσσαράκοντα ἔτη καὶ ἑπτακόσια ✕ ἔτη 4. 15. πέντε ✕ ἔτη 4 καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη. 16. ἔτη τριάκοντα καὶ ἑπτακόσια ✕ ἔτη 4. 17. ἔτη (fort. — ἔτη 4) πέντε καὶ ἑννεήκοντα ✕ ἔτη 4 καὶ ὀκτακόσια ✕ ἔτη 4. 18. δύο καὶ ἐξήκοντα ἔτη καὶ ἑκατὸν ✕ ἔτη 4. 20. δύο καὶ ἐξήκοντα ἔτη καὶ ἑννακόσια ✕ ἔτη 4. 23. πέντε καὶ ἐξήκοντα ἔτη καὶ τριακόσια ✕ ἔτη 4. 25. ἑπτὰ καὶ ἐξήκοντα ✕ ἔτη 4 καὶ ἑκατὸν ἔτη. 27. ἑννέα καὶ ἐξήκοντα ✕ ἔτη 4 καὶ ἑννακόσια ἔτη. 28. ὀκτὼ καὶ ὀγδοήκοντα ✕ ἔτη 4 καὶ ἑκατὸν ἔτη. 30. πέντε καὶ ἐξήκοντα ἔτη (fort. ✕ ἔτη 4) καὶ πεντακόσια ἔτη. 31. τρία καὶ πενήκοντα ἔτη καὶ ἑπτακόσια ✕ ἔτη 4.²⁵

Et vixit M., postquam genuit L., septingentos octoginta duos annos, et genuit filios et filias. Et fuerunt omnes dies M. anni nongenti sexaginta novem, et mortuus est. Et vixit L. centum octoginta duobus annis, et genuit Noe. A die ergo nativitatis Mathusalae usque ad diem ortus Noe sunt anni trecenti sexaginta novem: his adde sexcentos annos Noe, quia in sexcentesimo vitae ejus anno factum est diluvium: atque ita fit, ut nongentesimo sexagesimo uouo vitae suae Mathusala mortuus sit, eo anno quo coepit esse diluvium." Ceterum in v. 28 solus Arab. 2, ut videtur, juxta Hebraeam veritatem duo pro octo habet, invito Syro-hex. ²⁴ Syro-hex. **ⲉⲧⲉⲛⲟⲩⲛ**. Cf. Hex. ad Gen. iii. 18. Psal. xv. 4. ²⁵ Syro-hex.

CAP. VI. ¹ Sic Comp., Codd. III, X, 14, 15, 16, alii, et Syro-hex. ² Sic Codd. III, 37, 72, 75. Syro-hex. in marg. **ⲉⲧⲉⲛⲟⲩⲛ**. S. Cyril. in Cat. Niceph. p. 129: οὐδαμὲν οὖν ἔτι τῶν ἀντιγράφων τινὰ περιέχει σαφῶς: ἰδόντες δὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων. Procop. in Gen. p. 249: γράφεται καὶ ἄγγελοι θεοῦ καὶ φασὶ τινες τὰς ἀποστατικὰς αὐτῶν λέγειν δυνάμεις. ³ Montef. e schedis Combe-fisii et Catenis MSS. Sic Cod. 130, et S. Cyril. ibid. Cod. 127 affert: 'Α. οἱ υἱοὶ τῶν θεῶν. Syro-hex. **ⲉⲧⲉⲛⲟⲩⲛ**. ⁴ Montef. ex iisdem (cum υἱοὶ pro οἱ υἱοί, et var. lect. *δυναστῶν*). S. Cyril. ibid.: Σύμ. δὲ αὐτὸν τοῦ, υἱοὶ τῶν θεῶν, ἐκδέδωκεν, οἱ υἱοὶ τῶν δυναστευόντων. Procop.

CAP. VI.

1 (Hebr. v. 32). **וַיֵּלֶד**. Ο'. καὶ ἐγέννησε (alia exempl. add. *Nōē*¹).

3 (vi. 2). **וַיִּרְאוּ בְנֵי-הָאֱלֹהִים אֶת-בָּנוֹת-הַיְהוָה**. *Et viderunt filii Dei (Sethitae) filias hominum (Cainitidas).* Ο'. ἰδόντες δὲ (οἱ) υἱοὶ (alia exempl. οἱ ἄγγελοι²) τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων. 'Α. ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τῶν θεῶν τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων.³ Σ. καὶ ἰδόντες οἱ υἱοὶ τῶν δυναστευόντων τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων.⁴ Θ. καὶ ἰδόντες υἱοὶ τοῦ θεοῦ...⁵

4 (3). **לֹא-יִרְדָּה רִיחִי בְּנֶפְשׁוֹ**. *Non imperabit (s. humiliabitur) spiritus meus in homine in perpetuum.* Ο'. οὐ μὴ καταμείνη τὸ πνευμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις — τούτοις 4⁶ εἰς τὸν αἰῶνα. Σ. οὐ κρινεῖ τὸ πνευμά μου τοὺς ἀνθρώπους αἰώνως.⁷

5 (4). **וַיִּבְרְאוּ**. *Grassatores (gigantes).* Ο'. Θ. οἱ δὲ γίγαντες. 'Α. οἱ ἐπιπίπτοντες. Σ. οἱ βίαιοι.⁸

in Gen. p. 251: ὁ δὲ Σύμ., οἱ υἱοὶ τῶν δυναστευόντων, ἐξέδωκεν ἀντὶ τοῦ, τῶν ἁγίων τῶν ὑπὸ θεοῦ πρὸς τοὺς ἀθεσθηκότας δυναμουμένων. Etiam Cod. 127: Σ. οἱ υἱοὶ τῶν δυναστευόντων. Denique Syrus noster: **ⲉⲧⲉⲛⲟⲩⲛ**. Hieron.: "Verbum Hebraicum ELOIM communis est numeri; et Deus quippe et dii similiter appellantur: propter quod Aq. plurali numero *filios deorum* ausus est dicere, *deos* intelligens *sanctos* sive *angelos*. Deus enim *stetit in synagoga deorum; in medio autem deos discernit* (Psal. lxxxi. 1). Unde et Sym. istiusmodi sensum sequens, ait: *Videntes filii potentium filias hominum, et reliqua.*" ⁵ Montef. Syro-hex. affert: Θ. καὶ (ἰδόντες) υἱοὶ τοῦ θεοῦ (**ⲉⲧⲉⲛⲟⲩⲛ**). ⁶ Obelus est in Syro-hex. ⁷ Nobil. et Catenae MSS. apud Montef. Sic Codd. X (cum μὴ κρινῆ), 130, 135 (cum *eis aionios* pro *aionios*). ⁸ Codd. X, 127, 130 (cum οἱ ἐπ. ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς), 135. Syro-hex. **ⲉⲧⲉⲛⲟⲩⲛ**. Hieron.: "In Hebraeo ita habet: *Cadentes erant in terra in diebus illis*, id est, ANNAPHILIM... Pro cadentibus sive gigantibus, violentos interpretatus est Sym." Idem in Comment. ad Jesai. lxvi. 7: "Genesios quoque narrat liber, quod postquam coeperunt homines multi fieri, qui numerus semper in vitio est, et filiae eis natae sunt, acceperunt eas, non angeli, sed filii Dei, de quibus orti sunt *gigantes*, sive ut in Hebraeo scriptum est, *ἐπιπίπτοντες*, id est, *irruentes.*"

5 (4). הַגִּבּוֹרִים. Heroes. O. οἱ γίγαντες. 'A. (οἱ) δυνατοί. Σ. (οἱ) βίαιοι.⁹

6 (5). עַל כָּל. Omnino malus. O. ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρά. 'O δὲ 'Εβραῖος ἀντὶ τοῦ, ἐπιμελῶς, φυσικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ.¹⁰

הַיּוֹם. Toto die. O. πάσας τὰς ἡμέρας. 'O 'Εβραῖος καθ' ἡμέραν.¹¹

7 (6). וַיִּצְעַב יוֹבָם עַל כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל. Et penituit Jovam quod fecisset hominem in terra, et doluit in corde suo. O. καὶ ἐνεθυμήθη ('A. μετεμελήθη. Σ. ἀπέστρεψεν¹²) ὁ θεὸς, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ διενόηθη ✕ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.¹³ 'A. καὶ μετεμελήθη κύριος, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ διενόηθη πρὸς καρδίαν αὐτοῦ.¹⁴

8 (7). וַיִּתְחַבֵּת. O. ὅτι ἐνεθυμήθην (alia exempl. ἐθυμώθην¹⁵). 'A. ὅτι μετεμελήθην.¹⁶

10 (9). וַיִּלְכְּדוּ אֱלֹהִים אֶת הַתְּהוֹמִים. O. τῷ θεῷ εὐηρέστησε. 'A. σὺν τῷ θεῷ περιεπάτει. Σ. τῷ θεῷ ἐπηκολούθησεν.¹⁷

14 (13). וְעָרָא. Finis. O. καιρός. 'A. τέλος. Σ. πέρας.¹⁸

15 (14). עֲצֵי יַעֲרָב. Arborea piceas. O. ἐκ ξύλων τετραγώνων ('Αλλος ἀσήπτων¹⁹). 'Αλλος ἐκ ξύλων κεδρίνων.²⁰

וְעַל פְּנֵי. Nidulos facies. O. νοσοιάς ποιήσεις. Σ. καλιὰς ποιήσεις.²¹

וְנִסְרָא. Et oblines. O. καὶ ἀσφαλτώσεις. 'A. (καὶ) ἀλοιφήσεις.²²

וְעֵצֵי יַעֲרָב. Pice. O. τῇ ἀσφάλτῳ. 'A. ἀλοιφῇ.²³

16 (15). הַתְּבָרָה... הַתְּבָרָה. Eam... arcae. O. τὴν κιβωτόν... τῆς κιβωτοῦ. Σ. (τὸ) ἰλαστήριον... (τοῦ) ἰλαστηρίου.²⁴

17 (16). הַתְּבָרָה... הַתְּבָרָה. Lumen (fenestras) facies arcae. O. ἐπισυνάγων ποιήσεις τὴν

⁹ Cod. 135. Syro-hex. Minus emendate Cod. 127: 'A. δυοῖατοι. Σ. βίαιοι. Cod. 130 autem ad γίγαντες in priore loco post lectionem Aquilae continnat: "Αλλος δυοῖατοι, βίαιοι. Etiam Nobil. ad priorem locum mendose affert: 'A. οἱ ἐπιπίπτοντες, οἱ βίαιοι. Σ. οἱ δυοῖατοι βίαιοι. Pro δυοῖατοι Scharfenb. in Animag. p. 5 δυνατοί emendabat, sed minus probabiliter Symmacho vindicabat. Cf. Hex. ad Gen. x. 8. Amos ii. 16. ¹⁰ Procop. in Gen. p. 253. Cf. ad Cap. viii. 21. ¹¹ Idem p. 252: ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ καθ' ἡμέραν. τὸ, πάσας τὰς ἡμέρας, τὸ 'Εβραϊκὸν οὐκ ἔχει. ¹² Nobil., Codd. 127, 135. Cod. 130: 'A. καὶ μετεμελήθη κύριος. Σ. καὶ ἀπέστρεψεν. Syro-hex. affert: Procop. ibid.: καὶ τὸ ἐνεθυμήθη δὲ τὸ 'Εβραϊκὸν ἔχει διενόηθη ἢ προσέσχεν, ἐν τῷ μόνον ἀλλαχοῦ δὲ, εἴ που ἔχει, μετεμελήθη δηλοῖ, ἢ παρεκλήθη. ¹³ Sic Codd. 127, 130 (in marg.), et sine aster. Cod. 78, Arab. 1, 2. Syro-hex. pingit: ✕ καὶ διενόηθη ἐν τῇ κ. αὐτοῦ, sine cuneolo. ¹⁴ Sic Catenae MSS. Regiae (=Cat. Niceph. p. 134) ex Diodoro Tharsensi, quae omnes ὁ θεὸς pro κύριος venditant. Correximus e Cod. 130. ¹⁵ Sic Codd. I, III, 33, 55, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. (...). ¹⁶ Codd. X, 135. Syro-hex. "Sic in Ed. Rom. et codd. nostra."—Montef. Immo Nobil. notat: "L[iber] V[er] [ctus]: ὅτι μετεμελήθην;" et sic in textu Aid., Codd. 31, 68, alii. ¹⁷ Codd. Reg. 1871, teste Montef. (=Cod. 64

Holmesii, qui ex eo mutile exscripsit: 'A. σὺν τῷ θεῷ... τῷ θεῷ ἐπη...), 130. Paulo aliter Cod. X: 'A. Σ. σὺν τῷ θεῷ περιεπάτει. Nubil. affert: Schol. σὺν τῷ θ. περιεπάτει. τῷ θεῷ ἐπηκολούθησεν. ¹⁸ Nobil., Codd. 64, 130. Cod. X affert: 'A. τέλος. Syro-hex. Cod. 135 in marg. affert: 'O 'Εβραῖος καὶ ὁ Σύρος, πέρας ἢ τέλος ἢ πλήρωμα. ¹⁹ Cod. X in marg. ἀσίπτων, s. ἀσίπτων, teste Holmesio. (Griesbach. ex eodem exscripsit: 'A. ἀσίπτων, s. ἀσίπτων.) Duplicem lectionem, ἐκ ξ. τετρ. ἀσήπτων, habent Codd. 20, 56, alii. ²⁰ Sic Cod. 56 in marg. cum Onkelos et Graeco-Venet. Procop. in Gen. p. 256: ποιήσον δὲ σεαυτῷ, φησὶ, κιβωτόν ἐκ ξύλων ἀσήπτων ἢ κεδρίνων: ὁ 'Εβραῖος τὸ, τετραγώνων, φησὶν ἐπὶ πλακῶν πυξίνων. Unde Montef. eruit: "Αλλος ἐπὶ πλακῶν πυξίνων. Denique Hieron.: "Pro quadratis lignis, bituminata legimus in Hebraeo." ²¹ Nobil. Procop. in Gen. p. 257: νοείσθω δὲ καθ' ἐκάστην ὀροφήν ἀπολαμβάνόμενα χωρία ὑπὲρ τοῦ χωρίζεσθαι τὰ ἀνομοιογενῆ ζῶα, ἅπερ καλεῖ νοσοιάς, ὁ δὲ Σύμ. καλιὰς. ²² Nobil., Codd. 64, 127, 130. "In Cod. Regio 1871 optimaē notae legitur ἀλοιφήσεις... quae lectio non spernenda."—Montef. Sic Cod. 64, teste Holmes. ²³ Nobil., Codd. X, 64, 127, 130. Syro-hex. ²⁴ Montef. ad ... (v. 15) affert: Σ. ἰλαστήριον, cum notula: "Lectionem Symmachi exscripsimus ex eodem Cod. Regio 1871 [=Holmes. 64]. Habuerat autem ille, ἰλασεις ἰλαστηρίων... sed primam

κιβωτόν. 'Α. μεσημβρινόν (ποιήσεις) τῇ κιβωτῷ. Σ. διαφανές ποιήσεις.²⁵

17 (16). פתח. Et ostium. Ο'. τὴν δὲ θύραν. 'Α. ἀνοιγμα. Σ. Θ. θύραν.²⁶

תחתיתם ושלשם תחתיתם. Infima, secunda et tertia (cubicula) facies eam. Ο'. κατάγια διώροφα καὶ τριώροφα ποιήσεις αὐτήν. Σ. κατὰ δίστεγα καὶ τρίστεγα ποιήσεις αὐτήν.²⁷

19 (18). תחתיתם. Ο'. τὴν διαθήκην ('Α. Σ. συνθήκην²⁸) μου.

20 (19). ומהכל חי. Et ab omni vivente. Ο'. καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν ἐρπετῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων. Alia exempl. καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων, — καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν²⁹. 'Α. Σ. (καὶ ἀπὸ πάντων τῶν) ζώων.³⁰

Cap. VI. 18. καὶ ὅσα ἐὰν — ἢ ἄ ἐπὶ τῆς γῆς.³¹

vocem omisit scriba Regii codicis." Ad τῇ ἀσφάλτῳ Holmes. e Cod. 130 exscripsit: Σ. διαστηρίον (integra lectio est: 'Α. ἀλοιφήσεις ἀλοιφή. Σ. διαστηρίον), notans: "Hoc referendum, ut videtur, ad τῆς κιβωτοῦ, infra; et ex adverso lineae, in qua sunt istae voces, Cod. 64 habet Σ. διαστηρ... [non, ut Montef., διαστηρίφ]." De Cod. 127 idem testatur Matthaeus: "ἀσφάλτῳ] 'Α. ἀλοιφή. Montef. ad h. l. ex Symmacho laudat διαστηρίφ. In nostro cod. autem legitur paulo inferius, casu, ut videtur, quarto, ex adverso vocab. κιβωτόν, Σύ. διαστηρίον." Postremo Syro-hex. ad τὴν κιβωτόν (v. 16) lectionem refert: Σ. διαστηρίον (כסא כסא). His non obstantibus, si quis, suadente Hebraeo, Montefalconio calculum adjecerit, a nobis quidem non culpabitur.²⁵ Nobil. affert: 'Α. μεσημβρινόν. Σ. διαφανές ποιήσεις. Cod. X: Σ. διαφανές. 'Α. μεσημβρινόν τῇ κιβωτῷ. Cod. 130: 'Α. μεσημβρινόν ποιῶν κιβωτῷ. Σ. διαφανές. Cod. 135: Σ. διαφανή (sic). 'Α. μεσημβρινόν. Tandem Syro-hex.: 'Α. μεσημβρινόν (כסא כסא). Σ. διαφανές (כסא כסא). Hieron.: "Pro eo quod est, colligens facies arcae, in Hebraeo habet, meridiana facies arcae, quod manifestius interpretatus est Sym., dicens διαφανές, hoc est, dilucidum facies arcae, volens fenestram intelligi."²⁶ Prucop. in Gen. p. 259: Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν παρατηρήσαμεν ὅτι οὐκέτι ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω θύραν ἀνέφξεν ὁ Νῶε, ἀλλὰ θυρίδα (Cap. viii. 5), ἵνα ἀποστεῖλῃ τὸν κόρακα. Βίαιον δὲ τις τὴν παρατήρησιν ὑπελάμβανεν, εἰ μὴ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκδόσεις δεύτερον μὲν θυρίδα περιέχον

CAP. VII.

4. וְאֶת-כָּל-הַיְקָוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי. Omnem substantiam quam feci. Ο'. πᾶν τὸ ἀνάστημα ὃ ἐποίησα. Alia exempl. πᾶσαν τὴν ἐξανάστασιν ἣν ἐποίησα.¹

8. Ο'. — καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν καθαρῶν, καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν τῶν μὴ καθαρῶν (4).² Alia exempl. (—) καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν (4).³

וְהָיוּ וָחַי. Ο'. Vacat. ✕ καὶ ἀπὸ τῶν πετεινῶν 4.⁴

11. וְשֵׁשׁ-עָבָדָהּ. Ο'. ἑβδόμη καὶ εἰκάδι. Οἱ λοιποὶ ζ' καὶ ἰ.⁵

וְהָיוּ וָחַי. Oceani magis. Ο'. τῆς ἀβύσσου ✕ τῆς πολλῆς 4.⁶

וְהָיוּ וָחַי. Et cataractae (Anglice, flood-gates). Ο'. καὶ οἱ καταρράκται (potior scriptura καταρράκται). 'Α. Σ. (καὶ) αἱ θυρίδες.⁷

12. וְהָיוּ וָחַי. Ο'. ὁ ὑετός. 'Α. ὄμβρος. Σ. χειμῶν.⁸

ἀνοιγομένην ὑπὸ τοῦ Νῶε, πρότερον δὲ θύραν ἢ ἀνοιγμα ἔλεγον προστεταχέναι τὸν θεὸν τῷ Νῶε ποιῆσαι ἐκ πλαγιῶν τῆς κιβωτοῦ. Θύραν μὲν γὰρ ὁ Θεοδ. καὶ Σύμ., ἀνοιγμα δὲ ὁ 'Ακ. ἐποίησε.

²⁷ Idem ibid. p. 257: τοῦτο δὲ καὶ ὁ Σύμ. σαφῶς ἐξέθετο εἰπὼν κατὰ τὰ δ. καὶ τρ. ποιήσεις αὐτήν. (Eadem habet Cod. 135 in Commentario, sed om. τὰ.) Codd. X, 64, 127, 130 (sine nom.), 135: Σ. δίστεγα καὶ τρίστεγα. ²⁸ Syro-hex.

✕ כסא כסא. Cod. X affert: 'Α. συνθήκην μου μετὰ σοῦ. ²⁹ Sic Syro-hex., et sine obelo Cod. 55, Arab. 1.

Praeterea clausula, καὶ ἀπὸ π. τ. ἐρπετῶν, desideratur in Comp., Codd. 15, 18, aliis. ³⁰ Nobil., Codd. X, 130:

'Α. Σ. ζώων. Cod. 135: Σ. ζώων. Syro-hex. ex vestigiis in loco male habito: ✕ כסא כסא. ³¹ Syro-hex., ubi

pro כסא — ✕, fortasse pingendum כסא — ✕.

CAP. VII. ¹ Sic Comp., Codd. 14, 15, 16, alii. Codd. 127, 130 in textu: πᾶσαν τὴν ἐξ. ἣν ἐπ.; in marg. autem:

πᾶν τὸ ἀνάστημα ὃ ἐπ. Montef. edidit: "Ἄλλος πᾶσαν τὴν ἀνάστασιν ἣν ἐπ., quae lectio est in Codd. I, 55, 71.

² Cod. X, absente metobelo. ³ Sic sine obelo Syro-hex., et super rasuram Cod. III. ⁴ Sic Syro-hex., Arab. 1, et sine aster. Comp., Codd. I, III, 71. ⁵ Cod. 130.

Syro-hex. ✕ כסא כסא. ⁶ Sic Syro-hex., Cod. 127, et sine aster. Arab. 1. ⁷ Nobil. Codd. 127, 130: Οἱ λοιποὶ καὶ Σ. αἱ θυρίδες. Syro-hex. ✕ כסא כסא.

⁸ Codd. 64 (cum mutila scriptura), 127, 135.

14. הָפְחָה. O'. Vacat. ✕ αὐτοί 4.⁹
 וְכָל-הָעוֹף. O'. καὶ πᾶν ὄρνεον πετεινόν (alia
 exempl. πτερωτόν¹⁰). Alia exempl. καὶ πᾶν
 πετεινόν.¹¹
 בְּלִצְפוּר כָּל-כְּנָף. Omnes aves omnium ala-
 rum. O'. Vacat. Alia exempl. πᾶν ὄρνεον
 ✕ πᾶν πτερωτόν 4.¹²
15. וַיִּשְׂרְבוּ. O'. ἐν ᾧ ἐστι. Σ. ἐν ᾗ ἐστι.¹³
20. וַיִּבְרֹּוּ. Invaluerunt. O'. ὑψώθη. 'A. ἐνεδυ-
 ναμώθη. Σ. ἐπεκράτησεν.¹⁴
- הָהָרִים. O'. πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά. Alia
 exempl. — πάντα 4 τὰ ὄρη.¹⁵
22. בְּאַפְיָו. In paribus suis. O'. Vacat. Alia
 exempl. ἐν ῥόθωσιν αὐτοῦ.¹⁶
- מִכָּל אֲשֶׁר. Ex omni quod erat. O'. καὶ πᾶν
 δ (alia exempl. πᾶς δς¹⁷) ἦν.
24. וַיִּגְבְּרוּ. O'. καὶ ὑψώθη. 'A. (καὶ) ἐδυναμώ-
 θησαν. Σ. (καὶ) ἐπεκράτησεν.¹⁸
- Cap. VII. 3. — τῶν καθαρῶν 4. — καὶ ἀπὸ τῶν

(sic) πετεινῶν—θηλύ (4).¹⁹ 4. — ἐγὼ 4 ἐπάγω.²⁰
 14. κατὰ γένος ✕ αὐτῶν 4. κατὰ γένος ✕ αὐ-
 τῶν 4. κατὰ γένος ✕ αὐτοῦ 4. κατὰ γένος ✕ αὐ-
 τοῦ 4.²¹ 17. — καὶ τεσσαράκοντα νύκτας 4.²²

CAP. VIII.

1. וַיַּעֲבֹר. Et transire fecit. O'. καὶ ἐπήγαγεν.
 'A. Σ. καὶ παρήγαγεν.¹
 וַיִּשְׁבּוּ הַמַּיִם. Et desederunt aquae. O'. καὶ
 ἐκόπασε τὸ ὕδωρ. 'A. (καὶ) ἐστάλησαν (τὰ
 ὕδατα). Σ. (καὶ) ἐλώφησαν (τὰ ὕδατα).² Θ.
 καὶ ἐκόπασε.³
2. וַיִּסְכְּרוּ. Et clausi sunt. O'. καὶ ἐπεκαλύφθη-
 σαν (alia exempl. ἀπεκαλύφθησαν⁴). 'A. καὶ
 ἐνεφράγησαν. Σ. καὶ ἐκλείσθησαν.⁵
3. מֵעַל הָאָרֶץ הָלֹךְ וְשׁוֹב. De superficie terrae,
 magis magisque recedentes. O'. πορευόμενον
 ἀπὸ τῆς γῆς (alia exempl. add. ἐνεδίδου⁶).
4. בַּשְּׁבַע-יָמִים יָוֵם. O'. ἐβδόμη καὶ εἰκάδι. Οἱ
 λοιποὶ ἑπτακαίδεκάτη.⁷

⁹ Syro-hex., et sine aster. Cod. 135. ¹⁰ Sic Codd. 15, 37, alii, et Reg. 1871 in marg. ¹¹ Sic Ald., Codd. I, III, X, 16, 18, 31, alii, et Syro-hex. ¹² Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. 18 (cum πετεινόν pro πτερωτόν), 25, 38, alii. Emendatius pingendum erat: ✕ πᾶν ὄρνεον πᾶν πτερωτόν 4; sed cum Syro consentit Arab. 1. ¹³ S. Augustin. in Locut. 20, a Flaminio Nobilio citatus: "Non refertur in quo, nisi genus subaudiatur, id est, in quo genere. Nam si in carne subaudiremus, in qua fuerat dicendum, quod solus interpretes Sym. dixit." ¹⁴ Nobil. ¹⁵ Sic Syro-hex., et sine obelo Cod. 58. Praeterea τὰ ὑψηλά om. Comp., Codd. VI, 15, 16, alii, et Arab. 3. ¹⁶ Sic Cod. 135. Syro-hex. حيسه في افيو. Cod. 64 in marg.: ✕ κερω ... ut videtur, exciso reliquo. ¹⁷ Sic Comp., Ald., Codd. III, VI, X, 14, 15, 16, alii, et Syro-hex. ¹⁸ Codd. 127, 130. Cf. Hex. ad Job. xxxvi 9. Psal. lxiv. 4. Augustin. Quaest. in Gen. Lib. I, Qu. II: "Exaltata est aqua super terram CL dies. Aquila, obtinuit; Symmachus, praevaluerunt, id est, aquae;" ubi nomina interpretum inter se permutata esse videntur. Idem probabiliter accidit Syro nostro, qui affert: 'A. καὶ ἐπεκράτησαν (حيسه). Σ. καὶ ἐδυναμώθησαν (حيسه). ¹⁹ Syro-hex. In posteriore lectione deest metohelus; obelus autem non praemittitur dualibus lineis quae continent τῶν πετεινῶν—θηλύ.
²⁰ Idem, et cum — Arab. 1. ²¹ Idem. In quarto

loco αὐτοῦ est in Ed. Rom., sed abest a Comp., Ald., Codd. I, III, X, aliis. ²² Idem.
 CAP. VIII. ¹ Syro-hex. ✕ حيسه في افيو. Cod. 64 affert: 'A. Σ. παρήγ. . . Codd. 127, 130: 'A. παρήγαγεν. ² Nobil., Codd. 64 (mutilus), 130 (cum ἐλώφωσαν). Cod. 127 affert: 'A. ἐστάλησαν. Σ. (fort. Θ.) ἐκόπασε. Schleusner. in Nov. Thes. s. v.: "Vocab. στελλεσθαι, de aquis usurpatum, notat discedere, deserere terram, defluere. Montef. ἐστάλησαν male transtulit, coercitae sunt." Immo recte habet coercitae sunt, neque aliter cepit Syrus noster, vertens: ✕ حيسه في افيو. ³ Syro-hex., qui in textu pro ἐκόπασε, ἔκοψε (حيسه) interpretatus est (cf. nos in Hex. ad Thren. iii. 45), in marg. affert: ✕ حيسه في افيو. Cf. Hex. ad Job. iii. 17. ⁴ Sic Ald., Codd. III, 32, 75, alii, invitis Hieron. et Syro-hex. ⁵ Codd. X, 64 (mutilus), 127 habent: 'A. ἐνεφράγησαν. Syro-hex. ✕ حيسه في افيو. Minus emendate Nobil., Cod. 130: 'A. ἐνεφράγησαν. Symmachi lectionem non memorato auctore posuit Montef. Hieron.: "Pro revelatis fontibus, clausos et obturatos minus interpretes transtulerunt." ⁶ Sic Ald., Codd. I, III (cum ἐνεδίδου τὰ ὕδωρ), X, 16, 18, alii, et (cum ἀπὸ τῆς γ. πορ.) Cod. 85, Syro-hex. ⁷ Syro-hex. حيسه في افيو. Cod. 64 (mutilus): Oὐ λ. . . Cf. ad Cap. vii. 10.

4. אַרְרֵי. *Armeniae*. Ο'. τὰ Ἀραράτ. Οἱ λοιποὶ Ἀρμενίας.⁹
5. הָיוּ הַלְחֵי מְרִיבִים. *Erant magis magisque decrescentes*. Ο'. ἡλαττονούτο. *Alia exempl. πορευόμενον ἡλαττονούτο.*⁹
6. חַלּוֹן. *Fenestram*. Ο'. τὴν θυρίδα. *Alia exempl. τὴν θύραν.*¹⁰ Οἱ λοιποὶ τὴν θυρίδα.¹¹
7. וַתִּקַּח הָאָרְצָה. Ο'. τὸν κόρακα, — τοῦ ἰδεῖν εἰ κεκόπακεν τὸ ὕδωρ.¹²
- וַיֵּצֵא יְצִיאָהּ. *Et exiit exeundo et redeundo*. Ο'. καὶ ἐξελθὼν, — οὐκ ἀνέστρεψεν (*alia exempl. οὐχ ὑπέστρεψεν*¹³). 'Ο Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος ὑπέστρεψεν.¹⁴
8. מֵעַל פְּנֵי הָאָרְצָה. Ο'. ἀπὸ τῆς γῆς. *Alia exempl. ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.*¹⁵
11. עֵלֶה יִתֵּן שָׂרָף. *Folium olivae recens*. Ο'. φύλλον (Σ. θαλλὸν¹⁶) ἐλαίας κάρφος.
13. תְּמַנְתֵּם. *Experimentum*. Ο'. τὴν στέγην. 'Α. Σ. τὸ κάλυμμα.¹⁷
17. וַיִּרְצוּ בָּאָרֶץ. *Et abunde fetum edite in terra*. Ο'. Vacat. ✕ καὶ ἔρπετε ἐπὶ τῆς γῆς.¹⁸

19. כָּל־הַרְמֵץ. Ο'. καὶ πάντα τὰ κτήνη. Ἄλλος καὶ πάντα τὰ ἔρπετά.¹⁹
20. הָעֵלֶה. *Holocausta*. Ο'. εἰς ὀλοκάρπωσιν. *Alia exempl. ὀλοκάρπωσιν; alia, ὀλοκαρπώσεις.*²⁰ Σ. ἀναφοράς.²¹
21. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַקָּרָדִים. Ο'. καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς διανοηθείς. 'Α. (καὶ) εἶπε κύριος πρὸς καρδίαν αὐτοῦ. Σ. (καὶ) εἶπε κύριος πρὸς ἑαυτὸν. Θ. (καὶ) εἶπε κύριος πρὸς τὴν καρδίαν αὐτοῦ.²²
- וַיִּצְרֶה לֵב הָאָדָם. *Quia figmentum (cogitatio) cordis hominis malum est a pueritia ejus*. Ο'. ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ. 'Ο Ἑβραῖος τὸ πλάσμα τῆς καρδίας ἀνθρώπου...²³
22. עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ. *In posterum quamdiu terra durat*. Ο'. (*alia exempl. ἔτι. πάσας*²⁴) πάσας τὰς ἡμέρας τῆς γῆς. Σ. διὰ πάντων τῶν χρόνων τῆς γῆς.²⁵
- וַיְהִי וַיִּלְלֵךְ. Ο'. ἡμέραν καὶ νύκτα. 'Α. Σ. καὶ ἡμέρα καὶ νύξ.²⁶

⁹ Cod. Reg. 1871. Cf. Hex. ad 4 Reg. xix. 37. ¹⁰ Sic Ald., Codd. I, III, X, 14, 16, alii, Arab. 1, 2. Syro-hex. ¹¹ Hieron., qui ait: "Pro ostio, fenestra scripta est in Hebraeo." ¹² Procop. in Gen. p. 259. Cf. ad Cap. vi. 17. ¹³ Sic Syro-hex., Cod. X (obelis lineis quinque ab ἀπέστρεψε ad ἀπέστειλε (v. 8) praeuissis), et sine obelo Comp. (sine τοῦ), Ald., Codd. I, III, 14, 15 (sine τοῦ), 18, alii, Arab. 1, 3. ¹⁴ Sic Ald., Codd. I, III, X, 14, 16, alii. Obelus est in Syro-hex. ¹⁵ Didymus in Catenis MSS. et schedis Combeffis.: "Ο Σύρος οὐχ ὁμοίως τῇ Ἑλληνικῇ λέγει γὰρ ὑπέστρεψε καὶ ὁ Ἑβραῖος. Procop. in Gen. p. 268: τοιγαροῦν καὶ ὁ κόραξ ὑπέστρεψεν, ὡς ἔχει τὸ Ἑβραϊκόν." ¹⁶ Sic Comp., Codd. I, X, 15, 16, 18, alii, et Syro-hex. ¹⁷ Cod. 130. Sic, sed ad κάρφος, Codd. X, 135 (sine nom.). Cf. Hex. ad Pruv. xi. 28. ¹⁸ Cod. X. Syro-hex. ¹⁹ Cod. X. Nobil. affert: 'Α. τὸ κάλυμμα. ²⁰ Syro-hex. in textu: ²¹ Cod. X. Syro-hex. ²² Sic in textu Codd. 16, 18, 25, alii, et Cod. 127 in marg. Cod. 64 affert: 'Α. ἡμέρα καὶ νύξ. Holmes. e Codd. 127, 130 exscripsit: 'Α. καὶ ἡμέρα καὶ νύξ; sed in priore cod. abesse nomen auctoris diserte affirmat

Comp. (cum ἀλοκαύτωσιν), Codd. III, VI, 14, 15, 19 (ut Comp.), aliis; posterior in Codd. X, 16, 18, aliis, et Syro-hex. ²³ Nobil., Codd. X (cum ἀναφορὰν), 64 (ubi ultima litera abscissa est), 130. Cod. 127 in marg. τὰς ἀναφορὰς, exscribente Matthaeo. ²⁴ Sic Cat. Niceph. p. 154, praeuissis singulis lectionibus ἄλλος. Symmachii et Theodotionis versiones testatur Nobil. ²⁵ Euseb. Emis. in Catenis Regii et schedis Combeffis. (=Procop. in Gen. p. 253): "Ο δὲ Ἑβραῖος ἀντὶ τοῦ ἐπιμελῶς, φυσικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ π. ἐκ ν. αὐτοῦ. Νοεῖται δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ οὕτως τὸ πλάσμα τῆς κ. ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ π. ἐκ ν. αὐτοῦ. Ubi pro παρ' αὐτοῖς nescio an legendum παρ' ἄλλοις. In textu LXXvitali ἐπιμελῶς reprobant Ald., Cod. 83, Syro-hex., et Arab. 3. ²⁶ Sic Syro-hex., et, incerta distinctione, Codd. 15, 55, 64, alii. ²⁷ Syro-hex. ²⁸ Cod. X. "Margo forte, nam fere sunt exesa, πάντα τὸν χρόνον τῆς γῆς Cod. 64."—Holmes. Iste codex est Reg. 1871, ex quo Montef. edidit: "Ἄλλος πάντα τὸν χρόνον τῆς γῆς. ²⁹ Cod. X (sine kai priore). Sic in textu Codd. 16, 18, 25, alii, et Cod. 127 in marg. Cod. 64 affert: 'Α. ἡμέρα καὶ νύξ. Holmes. e Codd. 127, 130 exscripsit: 'Α. καὶ ἡμέρα καὶ νύξ; sed in priore cod. abesse nomen auctoris diserte affirmat

Cap. VIII. 1. — καὶ πάντων τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν 4, ὅσα ἦν.²⁷ 17. ὅσα — ἐστὶ 4. 21 (bis). — ὁ θεός 4. — σάρκα 4.²⁸

CAP. IX.

2. עַל כָּל-חַיַּת הָאָרֶץ. O'. ἐπὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς (alia exempl. add. — καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς κτήνεσι τῆς γῆς 4¹). Σ. κατὰ πάντων τῶν θηρίων (τῆς γῆς).²
4. בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ. Cum anima ejus, id est, sanguine ejus. O'. ἐν αἵματι ψυχῆς. 'A. ἐν ψυχῇ αὐτοῦ αἷμα αὐτοῦ.³ Σ. οὐ σὺν ψυχῇ αἷμα αὐτοῦ.⁴
5. נִדְרַשׁ (in prioro loco). Repetam. O'. Vacat. Alia exempl. ἐκζητήσω.⁵
- כָּל-חַיַּת. O'. πάντων τῶν θηρίων ('A. Σ. ζώων⁶).
- מִיַּד אִישׁ. O'. Vacat. * ἐκ χειρὸς ἀνδρός 4.⁷
- אָחִיו. O'. ἀδελφοῦ * αὐτοῦ 4.⁸

6. בְּאָרְסָהּ דָּמוֹ וְשִׁפְדָּהּ. Per hominem sanguis ejus effundetur. O'. ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται.⁹ Aliter: O'. * ἐν ἀνθρώπῳ 4 ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται.¹⁰
7. וַרְבוּ-בָהּ. Et multiplicamini in ea. O'. καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Alia exempl. καὶ πληθύνεσθε ἐπ' αὐτῆς.¹¹
10. אֵתְכֶם. O'. ὅσα ἐστὶ μεθ' ὑμῶν. Alia exempl. * ὅσα μεθ' ὑμῶν 4.¹²
- לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ. O'. Vacat. * πᾶσι τοῖς ζώοις τῆς γῆς 4.¹³
14. בְּעָנְי עָנָן עַל-הָאָרֶץ. Cum obduzero nubes super terram. O'. ἐν τῷ συννεφεῖν με νεφέλας ἐπὶ τὴν γῆν. "Ἄλλος" ἐν τῷ συναγεῖν με νεφέλας ὑπεράνω τῆς γῆς.¹⁴
22. אֵת עֶרְוַת. Nuditatem. O'. τὴν γύμνωσιν. 'A. Σ. τὴν ἀσχημοσύνην.¹⁵
23. אֵת עֶרְוַת (in prioro loco). O'. τὴν γύμνωσιν. 'A. Σ. Θ. τὴν ἀσχημοσύνην.¹⁶

Matthaei. ²⁷ Cod. X, teste Holmuesio: — καὶ πάντων τῶν π. — καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν — ὅσα ἦν (sic, sine metobelo). Verba τῶν ἐρπόντων desunt in Ald., Codd. III, X, 14, 15, 16, aliis, et Syro-hex. ²⁸ Syro-hex.

CAP. IX. ¹ Sic Syro-hex., et sine obeln Codd. I, X, 14, 16, alii. ² Reg. 1871 (=Cod. 64, qui mutilo habet: Σ. κατὰ πάντων...). Mox post ὑπὸ χεῖρας ὑμῶν (sic) Syro-hex. in marg. add. πάντα (כָּל), concinente Cod. 20. ³ Nobil., Cod. 130. Syro-hex. * حَمَمٌ * حَمَمٌ. Cod. X affert: 'A. ἐν ψ. αὐτοῦ αἵματι αὐτοῦ. ⁴ Nobil., Codd. 130, 135 (cum ψυχῇ αὐτοῦ pro ψυχῇ). Syro-hex. حَم. * حَمَمٌ * (spatium capax vocis حَمَمٌ). Cut. Niceph. p. 155: Σύμμαχος φησι τὸ αἷμα τῶν ἀλόγων ζώων ἢ ψυχῇ αὐτοῦ ἔστω. Cf. Hex. ad Levit. xvii. 14. ⁵ Sic Codd. I, III, 15, 25, alii, et Syro-hex. ⁶ Codd. X, 130. Syro-hex. * حَمَمٌ * . ⁷ Syro-hex. * et ex manu viri Arab. 1, et sine aster. Arab. 2. ⁸ Sic Syro-hex., et sine aster. Comp., Codd. X (in marg.), 15, 16, alii. ⁹ Sic Ed. Rom., a qua ne hilum quidem discedunt libri scripti. Correctorem aperte sapit scriptura Complutensis: ἀντὶ τοῦ αἵματος ἀνθρώπου τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται; nec minus S. Chrysost. Opp. T. IV, p. 262 D: ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ τὸ αὐτοῦ ἐκχυθήσεται. Alias SS. Patrum et versionum lectiones, vel potius recensiones, retulit Ceriani ad loc. Hebraicum premissum, ut solet, Graeco-Veu.: ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ αἷμα αὐτοῦ χυθήσεται. ¹⁰ Syro-hex. حَمَمٌ * حَمَمٌ * حَمَمٌ * .

Ex interpunctione ad حَمَمٌ, αἵματος, collata etiam versione Arabica, e Syro-hexaplari confecta, Ceriani probabiliter colligit, post حَمَمٌ (sic, cum interpunctione minima) excidisse alterom حَمَمٌ, quod cum pronomine حَمَمٌ componeretur, ut Graeca sonarent: ἀντὶ τοῦ αἵματος Αἶμα αὐτοῦ ἐκχ. Quod vero ad versionem Harethi attinet, Holmes. ex Arab. 1, et sine aster. Arab. 2, Latine vertit: * homo homine sanguis illius loco sanguinis (effundetur); pro quibus Pat. Junins in Bibl. Pol. Waltoni T. VI, ex utroque exemplari Arab. cum asterisco in altero, Graece dedit: (ὁ ἐχέων αἷμα ἀνθρώπου) καὶ ἐξ ἀνθρώπου αἷμα αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ αἵματος ἐκχυθήσεται, quae ab Holmesianis non discrepant nisi in versione supplementi Origeniani * حَمَمٌ * . Pro hoc autem nos in contextu Arabico reperimus فَيَلَانَسَان * . h. e. * ἐν ἀνθρώπῳ, copula in apodosi regulariter redundante. ¹¹ Sic Ald. (cum ἐπὶ τῆς γῆς), Codd. I, III (ut Ald.), X, 31 (ut Ald.), alii, et Syro-hex. ¹² Syro-hex. * حَمَمٌ * . Asteriscus est in Cod. X et Arm. 1. Praeterea est in Ald., Codd. I, III, VI, 14, 15, aliis; integra autem clausula in Cod. 71, et Budleiano a Tischendorfio edito. ¹³ Sic Syro-hex., Arm. 1 (cum * καὶ πᾶσι), et sine aster. (cum καὶ πᾶσι ζ.) Cod. 135. Cod. 130 ante ἀπὸ πάντων infert: πᾶσι τοῖς ζ. τῆς γῆς. ¹⁴ Cod. X sine uom., teste Montef. ¹⁵ Nobil., Codd. X (cum 'A. pro 'A. Σ.), 127, 130, 135. Syro-hex. * حَمَمٌ * . ¹⁶ Syro-hex.

23. וַפְּנֵיהֶם אָחֳרָיִם וְעָרְוָה אֶת־בְּנֵיהֶם לֹא רָאוּ. *Et facies eorum erat retrorsum, et nuditatem patris eorum non viderunt.* Ο'. και τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὀπισθοφανῶς (alia exempl. ὀπισθοφανῆς¹⁷), και τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον. Οἱ Γ'. και τὰ ἐμπρόσθια δὲ αὐτῶν ἀπίστραπται, και τὴν ἀσχημοσύνην τοῦ πατρὸς αὐτῶν οὐκ εἶδον.¹⁸

24. וְיִצְחָק. *Et exasperatus est.* Ο'. ἐξένηψε δέ. "Ἄλλος" και ἐξυπνίσθη.¹⁹

25. עַבְדֵי עָבֵד. *Servus servorum.* Ο'. παῖς οἰκέτης. 'Α. δούλος δούλων.²⁰

27. בְּתֵנִים. *In tentoriis.* Ο'. ἐν τοῖς οἰκοῖς. "Ἄλλος" ἐν τοῖς σκηνώμασι.²¹

Cap. IX. I. — και κατακυριεύσατε αὐτῆς 22. — ἐξελθῶν 23. 24. ἀπὸ τοῦ οἴνου ✕ αὐτοῦ 24.

CAP. X.

4. כְּתִים. Ο'. Κήτιοι (s. Κίτιοι). Σ. Χέτταν.¹

8. גָּבַר. *Potens.* Ο'. γίγας. 'Α. Σ. βίαιος.²

10. בָּבֶל. Ο'. Βαβυλών. 'Ο' Ἑβραῖος Βαβέλ.³

14. מִשָּׁר יִצְחָק. Ο'. ὅθεν ἐξῆλθε (alia exempl. add. ἐκείθεν⁴).

21. לִיְהוָה יִפְתֵּי יִפְתִּי. *Fratrī Japhet natu majori.* Ο'. ἀδελφῶ Ἰαφὲθ τοῦ μείζονος ('Α. τῷ μεγάλῳ. Σ. τοῦ πρεσβυτέρου, s. πρεσβύτου⁵).

25. פָּלֵג. Ο'. Φαλέγ (alia exempl. Φαλέκ⁶).

CAP. XI.

2. עָצְרוּ. *Cum migrarent.* Ο'. ἐν τῷ κινῆσαι ('Α. ἀραι. Σ. ἀπᾶραι¹) αὐτούς.

3. חֶמֶר. *Bitumen.* Ο'. ἀσφαλτος. 'Ο' Ἑβραῖος και ὁ Σύρος ἀσβεστος.²

6. וְזָמוּ. *Quicquid consilium ceperint.* Ο'. πάντα ὅσα ἀν ἐπιθῶνται. 'Α. (πᾶν) ὃ ἐννοηθήσονται. Σ. (πᾶν) ὃ ἐὰν λογίσωνται.³

7. נִבְלָה. *Confundamus.* Ο'. συγχέωμεν. 'Α. ἀναμίξωμεν.⁴

9. בָּבֶל. Ο'. σύγχυσις. 'Α. Βαβέλ.⁵

בָּבֶל. Ο'. συνέχεε. 'Α. συνέμιξε.⁶

¹⁷ Sic Codd. I (ante corr.), III, X, 15, 19, alii. ¹⁸ Syrohex. *وَقَدْ رَأَوْا بَنِيهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ*. ¹⁹ "Sic legit Theodoret. [Quaest. LV in Gen. = Orig. Opp. T. II, p. 33]: ἐξυπνίσθη [ἀπὸ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ]. Videtur autem Symmachi esse, qui semper vocem וְזָמוּ ἐξυπνίσθη vertere solet. Sic Psal. xliii. 24. lxxii. 20."—Montef. ²⁰ Nobil., Codd. 64, 130 (sine nom.). Lectionem ad v. 26, וְזָמוּ עָבֵד עָבֵד, Ο'. και ἔσται Χαναάν παῖς [οἰκέτης] αὐτοῦ, male retraxit Montef. Cf. Scharfenb. in *Animadv.* p. 8. ²¹ Sic Ald., Codd. VI (cum σκηνώσεσιν). 15, 20, 25 (cum οἰκοῖς in marg.), alii, Hieron., et Patres in Cat. Niceph. pp. 165–168. ²² Syrohex. Omnia a και πληρώσατε ad κατακυριεύετε (sic) obelo notantur in Cod. X. ²³ Idem, qui male pingit: *וְעָרְוָה* — pro *וְעָרְוָה*. ²⁴ Idem. Sic siue aster. Codd. I, 82, 135, Arab. 1. 2.

CAP. X. ¹ Codd. X, 130 (cum Κέτταν). ² Cod. 127: 'Ακ. ἀκυλᾶς (sic). Σ. βίαιος; ubi pro ἀκυλᾶς nescio an legendum ἰσχυρός. Cf. Hex. ad Jerem. xlv. 9. Ad Sym. cf. ad Cap. vi. 5. Nobil. ad γίγας κυνηγός (v. 9 in posteriore loco) affert: Schol. βίαιος, et sic in marg. Cod. 130. ³ Cod. 73. Cod. 135 in marg.: 'Ο' Ἑβρ. βασιλεία πρώτου ἐπὶ Νεβρώθ ὠνομάσθη Βαβυλώνας. ⁴ Sic Comp., Codd. III,

X, 14, 15, 16, alii. Parum probabiliter Symmachi lectionem esse suspicatur Montef. ⁵ Cod. X, teste Holmesio. Montef. ex eodem affert tantum: Σ. τοῦ πρεσβύτου. ⁶ Sic Comp., Ald., Codd. III, X, 14, 16, alii.

Montef. e Cod. Reg. 1825 exscripsit: Φαλέκ μερισμός ἐρμηνεύεται. "Ἄλλος φησὶν ὀδόντων ἐκτιναγμός. Sed recte vidit Scharfenb. in *Animadv.* p. 10, alteram interpretationem nou ad Φαλέκ, sed ad *Σενναάρ* (Cap. xi. 2, ubi Cod. 135 adscripsit: ὀδόντων ἐκτιναγμός) pertinere, quasi a *נֶזֶר*, dens, et *נֶזֶר*, excussit.

CAP. XI. ¹ Codd. X, 127, 130. ² Schol. apud Nobil.: 'Ο Σύρος και ὁ Ἑβραῖος ἀσβεστὸν φασὶν και τὴν ἀσφαλτὸν τινες τῶν διδασκάλων ἀσβεστον ἔφασαν εἶναι, ἀγνοοῦντες ὡς εἰκὸς τὰς ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ πηγὰς. Diodorus in Cat. Niceph. p. 175: 'Ο Ἑβραῖος και ὁ Σύρος ἔχει και ἀσβεστος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλός και μᾶλα εἰκότως ἀσφαλτος γὰρ εἰς οἰκοδομὴν ἀχρηστος, ἀσβεστος δὲ ἐπιτηδεωτάτη. ³ Cod. X. Minus emendate Cod. 130: ὅθεν νοηθήσονται. Σ. ὃ ἐὰν λογίσωνται (sic). Etiam Nobil. affert: Schol. ὅθεν ἐννοηθήσονται. ⁴ Codd. X (cum ἀναμίξει.), 130. ⁵ Idem. ⁶ Codd. X, 127. Cod. 130 in marg. sine nom.: ἀνέμιξεν. Montef. e Cod. X exscripsit: 'Α. ἀνέμιξε; sed scripturam συνέμιξε (sic) testatur Griesb.

12, 13. וַיִּלְדוּ לְיַחֲזָקָה וְלְדָן וְלְנֻנְיָהּ וְלְיִשְׁבָּר וְלְשֵׁרָיִם. Ο' και ἐγέννησε — τὸν Καϊνᾶν. και ἐξήσεν Ἀρφαξᾶδ μετὰ τὸ γεννηῆσαι αὐτὸν τὸν Καϊνᾶν, ἔτη τετρακόσια, και ἐγέννησεν υἱὸς και θυγατέρας, και ἀπέθανε. και ἐξήσσε Καϊνᾶν ἑκατὸν και τριάκοντα ἔτη, και ἐγέννησε 4⁷ τὸν Σαλά. και ἐξήσσε Καϊνᾶν (Ἀρφαξᾶδ).

28. בְּיָמֵי שָׁרֵי. In Ut Chaldaeorum. Ο' ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χαλδαίων.⁸ (Οἱ λοιποὶ) ἐν Οὐρ τῶν Χαλδαίων.⁹

Cap. XI. II. — και ἀπέθανε 4.¹⁰ 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25. ÷ και ἀπέθανε 4.¹¹

CAP. XII.

5. וַיָּבֹאוּ אֵלָיו וַיִּשְׁתַּחֲוֶימוּ. Ο' Vacat. Alia exempl. και ἦλθον εἰς γῆν Χαναάν.¹

6. עַד אֶלְיָם מִן הַיַּבֵּשׁ. Usque ad quercum More. Ο' ἐπὶ τὴν δρυὸν τὴν ὑψηλὴν. Σ. (ἕως) τῆς δρυὸς Μαμβρῆ.²

8. וַיִּשְׁתַּחֲוֶימוּ. Et transtulit (tentorium). Ο' και ἀπέστη ('Α. μετῆρεν. Σ. ἀπῆρεν³).

9. מִן הַיָּם. Ab occidente. Ο' κατὰ θάλασσαν. 'Α. ἀπὸ θαλάσσης. Σ. ἀπὸ δυσμῶν.⁴

10. וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה. Et invocavit nomen Jovae. Ο' και ἐπεκάλεσατο ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου. 'Ο Σύρος· ἐκάλεσε τὸ ὄνομα κυρίου.⁵

11. מִן הַיָּם. Meridiem versus. Ο' ἐν τῇ ἐρήμῳ. 'Α. νότονδε. Σ. εἰς νότον.⁶

12. כָּבֵד. Gravis erat. Ο' ἐνίσχυσεν. 'Α. ἐβαρύνθη.⁷

13. וַיִּחִי. Vivam servabunt. Ο' περιποιήσονται. 'Α. ζώσουσιν.⁸

17. וַיִּנְגַח אֶת-פָּרְעֹה בְּעֵינָיו. Et percussit Jova Pharaonem plagis. Ο' και ἤτασεν ὁ θεὸς (alia exempl. κύριος⁹) τὸν Φαραὼ ἑταμοῖς. 'Α. (και) ἤπτετο... ἀφαῖς.¹⁰

18. וְהָיָה-כֵן. Ο' τί τοῦτο. 'Α. εἰς τί τοῦτο.¹¹

⁷ Procop. in Gen. p. 299: Καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν. 'Εν τῷ Ἑβραϊκῷ ἔχει Ἀρφαξᾶδ τὸν Σαλά γεννᾶ· και τὸ μέσον ῥητὸν ὠβέλισται. (Obelus, sive hypolemniscus, est in Arab. I, teste Gratio in Dissertatione etc. p. 26, qui tamen in textu LXXvirali v. 13 pingit: — και ἀπέθανεν. και ἐξήσεν Καϊνᾶν ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη, και ἐγέννησε τὸν Σαλά. και ἐξήσσε Κ. μετὰ τὸ γεννηῆσαι αὐτὸν τὸν Σ. ἔτη τριακόσια τριάκοντα, και ἐγέννησε υἱὸς και θυγατέρας, και ἀπέθανε 4.) Verba ὠβελισμένα desunt in Cod. 82. Arm. I, qui in fine pro Καϊνᾶν legunt Ἀρφαξᾶδ. ⁸ Hieron.: "Pro eo quod legimus, in regione Chaldaeorum, in Hebraeo habetur, in UR CHESDIA, id est, in igne Chaldaeorum... quod videlicet ignem nolens adorare, igne consumptus sit. Loquitur autem postea Dominus ad Abrahami (Cap. xv. 7): Ego sum qui eduxi te de igne Chaldaeorum." Cf. Gesen. in Thes. Ling. Hebr. p. 55. ⁹ Euseb. in Onomastico, p. 304: Οὐρ τῶν Χαλδαίων, ἐνθα ἀπέθανεν Ἀρράν ὁ ἀδελφὸς Ἀβραάμ, οὐ και ὁ τάφος εἰς ἔτι νῦν δείκνυται, ὡς ἱστορεῖ Ἰωσηππος (Antiq. I, 6, 5, ubi ἐν πόλει Οὐρῆ λεγομένη τῶν Χ.). ¹⁰ Arab. I, 2. ¹¹ Cod. X, ubi ad vv. 13, 15 lemuisco, ad reliquos obelo haec verba notari testatur Griesb.

CAP. XII. ¹ Sic Ald. (cum εισῆλθον εἰς τὴν γ.). Codd. I (cum ἦλθεν), III, X, 15, 16, alii, et (quantum ex Arab. I conjicere licet) Syro-hex., qui mox v. 6. testibus Arab. I, 2, verba εἰς τὸ μήκος αὐτῆς cum Ὀμηγ, Codd. I, 15, 19, aliis,

et Hebraeo reprobant. ² Codd. X, 130 (cum Μαμβρῆ). Nobil. quasi scholium affert: τῆς δρ. Μαμβρῆ; et sic in marg. sine nom. Cod. 127. ³ Codd. X, 127 (cum μετῆγεν). Nobil. affert: 'Α. μετῆρεν. Cf. Hex. ad Prov. xxv. 1. ⁴ Codd. X, 127, 130. Nobil. affert: Schol. ἀπὸ δυσμῶν, ἀπὸ θαλάσσης. ⁵ Procop. in Gen. p. 313: Τὸν Σύρον λέγειν φασίν, ἐκάλεσε τὸ ὄν. κ., τουτέστιν, ἐπεκάλεσε τῷ ὀνόματι κυρίου τὴν γῆν, ὅτι λοιπὸν θεοῦ ἦν κληρονομία. ⁶ Nobil., Codd. X, 127. Mendose Cod. 130: Σ. νότονδε. εἰς νότον. Cf. nos ad Cap. xliii. 24. Hieron.: "Et in praesenti et in plurimis aliis locis, pro deserto, ad austrum scriptum est in Hebraeo." (Paulo ante ad ἀπῆρεν Cod. 130 in marg. pingit: 'Α. ἀπῆρεν ἐκεῖθεν; sed rectius Cod. 127 in marg. sine nom.: ἐκεῖθεν.) ⁷ Codd. X, 127, 130. Nobil. affert: 'Α. ἐβαρύνθη. Cf. ad Cap. xviii. 20. ⁸ Codd. X, 130. Cf. Hex. ad Ezech. xliii. 19. ⁹ Sic Comp., Codd. I, 4, 16, 18, alii, et, testantibus Arab. I, 2, Syro-hex. ¹⁰ Cod. X affert: 'Α. ἤπτετο ἀφαῖς ἐβασάνισεν, nullo spatio post ἤπτετο relicto. Cod. 127: και ἤπτετο ἀφαῖς; Cod. 130: ἤπτετο ἀφαῖς, uterque sine nom. Cf. Hex. ad Exod. xi. 1. Psal. xc. 10. Quod ad ἐβασάνισεν attinet, non est Symmachi versio, ut Holmesio videbatur, sed mera glossa vocis ἤτασεν. Hesyeh.: ἤτασεν ἐβασάνισεν. Cf. Scharfenb. in Anecd. p. 10. ¹¹ Cod. 127.

CAP. XIII.

1. **וַיָּבֹאוּ**. *O.* eis tñn ãrhmwn. *S.* eis tñn vñton.¹
 2. **מְבַר מְאֹד**. *Gravis* (dives) erat valde. *O.* ãn plousios sfðdra. '*O.* Ebraios' barus sfðdra.²
 3. **לְמַסְעוֹ מִמָּקוֹמוֹ**. *Secundum stationes suas ab austru.* *O.* ðθεν ãlθεν eis tñn ãrhmwn (*S.* eis tñn vñton³).
 5. **וַיִּתְּנֵהֶם**. *Et tentoria.* *O.* kai skhnaí. *Alia exempl. kai ktñnh.*⁴
 6. **וַיִּנְלֵוּ לְשַׁבְּתָא יְהוָה**. *Et non potuerunt habitare una.* *O.* kai ouk éxwrei autous ã gñ katoukèin áma. *Alia exempl. kai ouk ãdýnavto* (s. édýnavto) katoukèin áma.⁵
 12. **וַיֵּשֶׁב** (in priore loco). *O.* katwkwshsen. *Alia exempl. parwkwshsen.*⁶ '*A.* ékathisen. *S.* émeiven.⁷

18. **וַיִּשָּׁב**. *O.* katwkwshse. *Alia exempl. parwkwshse.*⁸

Cap. XIII. 17. kai eis tñ plátos ✕ autñs⁹ ÷ kai tñ sfðrmatí sou eis tñn aíwna¹⁰

CAP. XIV.

1. **וַיֵּלֶךְ**. *O.* 'Ellasár. *S.* Pónτου.¹
עַל. *O.* 'Elám. *S.* Skuthwñ.²
גֵּוֹ. *Gojim.* *O.* éthwn. *S.* Pamfylías.³
 3. **וַיִּבְרְאוּ**. *Consociati convenerunt.* *O.* sunefwñhsan. '*A.* sunébalon. *S.* sunñlthon.⁴
וַיֵּשְׁבוּ **בְּוַלְעַיִם**. *In valle Siddim.* *O.* épì tñn fára gga tñn álukñn ('*A.* twn priuewñwn. *Θ.* twn áktwñ⁵).

CAP. XIII. ¹ Cod. X. Minus probabiliter Cod. 127: 'Ak. eis tñn vñton. Cf. ad Cap. xii. 9. ² Hieron.: "Quomodo potuerit exiens de Aegypto fuisse dives valde? Quod solvitur illa Hebraica veritate, in qua scribitur: *Abram gravis vehementer*, hoc est, *barus sfðdra*; Aegypti enim pondere gravabatur. Et licet videantur esse divitiae pecoris, auri, et argenti, tamen si Aegyptiae sunt, viro sancto graves sunt." Rectius interpres Graeco-Ven. locutionem Hebraeam ex Graeco idiomate claram fecit, vertens: ó ð' *Ábráms* ébrwsen ágan én ktñsei κ.τ.é. ³ Cod. X. Hieron.: "Denique, non ut in LXX legimus: *Abiit unda venerat in desertum usque Bethel*; sed sicut in Hebraeo scriptum est: *Abiit itinere suo per austrum usque Bethel.*" ⁴ Sic Comp., Ald., Codd. III, X (in marg.), 20, 31, alii, et S. Chrysost. Opp. T. IV, p. 333 D. "Dubium an veteris cujusdam interpretis sit haec postrema lectio. In utraque autem interpretatione omittitur **וְעִוִּים**, *ovis* aut *pecus*."—*Montef.* Immo **וְעִוִּים** vertitur *prwbara*, ut cuius locum inspicienti patebit; et **וְעִוִּים** non est veteris interpretis, sed vitiosa versionis LXX lectio. Cf. Scharfenb. in *Anima*. p. 11. ⁵ Sic Comp., Codd. III, X, 14, 16, alii, et S. Chrysost. l. c. ⁶ Sic Codd. X, 37, 74, alii. ⁷ Cod. X. ⁸ "Hanc lectionem veteris, ut videtur, cujusdam interpretis, ad marg. habent schedae Combefisianae."—*Montef.* Est mera varietas, quam in textu exhibent Codd. 14, 16, 18, alii. Praeterea *Montef.* ad *parà tñn ðrwn tñn Mambri* affert: "Áll. *ápò órasewos*, quae non est nisi interpretatio qualiscunque vocis Hebraeae. Sic Anob. in Cat. Niceph. p. 194: *Sðdroma* týflwsiç ã stérhsis [*stéirwsiç* Cod. 135].

Mambri ãrhmneúetai, *ápò órasewos* κ.τ.é. ⁹ Arm. 1: *latitudinem* ✕ *illius*. Sic sine aster. Codd. I, 14, 15, 16, alii. ¹⁰ "Haec verba obelo notantur, utpote quae in Hebraico non exstent, ut movet quaedam Catena MS."—*Montef.* Desunt in Codd. I, X, 14, 15, 16, aliis, Arab. 1, 2.

CAP. XIV. ¹ Codd. X, 127, 130. Procop. in Gen. pp. 321, 322: *Σύμμαχος δὲ ἐξέδωκε τὸ μὲν Ἑλλάσῶν* (sic, invitis libris Graecis), *Πόντου* τὸ δὲ Ἑλᾶμ, *Σκυθῶν* τὸ δὲ τῶν ἐθνῶν, *Παμφυλίας*. Minus bene Nobil. ad Ἑλλάσῶν notat: '*A.* Πόντου. *S.* Σκυθῶν. Cf. ad v. 9. ² Codd. X, 127, 130, Procop. ³ Procop. Cf. ad v. 9. Haud absurde conjicit Drusius, Symmachum in mente habuisse nomen φυλή, *tribus*, *gens*; ut *Pamphylia* sit regio a variis gentibus habitata, juxta Judaeorum opinioinem a Jarchio memoratam: "D¹⁵, locus ita dictus, quod eo convenissent plurimae nationes, quae regem constituerunt super se, nomine Tidal." ⁴ Nobil., Cod. 127 (cum *sunéballon*). Cod. X, teste Griesb.: *S.* *sunébalon*. *S.* *sunñlthon*, quorum prius notatur ad v. *sunefwñhsan*; posterius vero ad v. *álukñn*. Cod. 130 in marg.: *sunébalon sunñlthon*. Interpres Graeco-Ven. verbum finxit *ξυνεμορίασαν*, a *συμμορία*, *decuria munera obeuntium*. ⁵ Hieron. ad v. 8: "Sciendum autem, pro eo quod post paululum sequitur: *Et direxerunt contra eos aciem ad bellum in valle salinarum*, in Hebraeo haberi, *in valle SEDDIM*; quod Áq. interpretatur τῶν περιπεδίωνων, Theod. τῶν ἀλσῶν [quasi legerit **וְעִוִּים** pro **וְעִוִּים** (Gesen.) vel **וְעִוִּים** (Scharfenb.)], *amoena nemora* significantes." Vox barbara *peripeidionon*, *circumcirca campestrium*, Vallarsio suspecta erat, cui e scriptura duorum librorum *peripeidionon*

5. רֵפְהַיִּתַּי. *Rephaitas*. Ο. τοὺς γίγαντας ('Α. 'Ραφαεῖμ⁶).
 וְסוּסַיִם בְּחָמ. *Et Susaeos in Ham*. Ο. καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς. Σ. (καὶ τοὺς) Ζοιζομμεῖν...⁷
 6. עַד הַיָּבֵשׁ. *Usque ad quercum*. Ο. ἕως τῆς τερεβίνθου (Οἱ λοιποὶ δρυός⁸).
 8. בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. Ο. ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἄλυκῃ ('Α. τῶν πρινεῶνων. Θ. τῶν ἀκτῶν⁹).
 9. מִלְּעֵלָם. Ο. 'Ελλάμ. Σ. Σκυθῶν.¹⁰
 גִּבְרֹן. Ο. ἔθνων. Σ. Παμφυλίας.¹¹
 מִלְּבָבָא. Ο. 'Ελλάσαρ. Σ. Πόντου.¹²
 13. הַפְּלִי. *Fuga elapsi*. Ο. τῶν ἀνασθθέντων (Σ. διαφευγόντων¹³) τις.
 הַעֲבָרָה. *Transfluviali*. Ο. τῷ περάτῃ. 'Α.

- τῷ περαίτῃ. Σ. τῷ 'Εβραίῳ.¹⁴ Aliter: 'Α. τῷ 'Εβραίῳ.¹⁵
 13. רְמוֹרָה. Ο. 'Αμορραίου. Alia exempl. ὁ 'Αμορίς.¹⁶ 'Α. τοῦ 'Αμορί. Σ. τοῦ 'Αμορραίου.¹⁷
 17. מִן הַקֹּפֶת. *A caedendo*. Ο. ἀπὸ τῆς κοπῆς. 'Α. ἀπὸ τοῦ πληῆξαι. Σ. μετὰ τὸ πατάξαι.¹⁸
 21. אַנִּימָא. *Animas*. Ο. τοὺς ἀνδρας. 'Α. τὴν ψυχὴν. Σ. τὰς ψυχάς.¹⁹
 שָׂרְיָה. *Et oves*. Ο. τὴν δὲ ἵππον. 'Α. τὴν δὲ περιουσίαν. Σ. τὴν δὲ ὑπαρξίν.²⁰
 23. מִן הַבֵּן. *Ex filo*. Ο. ἀπὸ σπαρτίου ('Α. ῥάματος. Σ. νήματος²¹).
 לְעִרְוַת שֵׁשׁ. *Corrigiam calcei*. Ο. σφυρωτήρος (potior scriptura σφαιρωτήρος²²). Σ. ἰμάντος...²³

reponendum videbatur *πρινιδίων*, vel *πρίνων*, *ilicium*, quibus fere consita sunt arboribus nemora. Sed mirum non perspexisse V. D., sub *πρινεῶνων* vix, et ne vix quidem latere vocem bene Graecam *πρινεῶνων*, a *πρινεῶν*, *locus ilicibus conspicius*, ejusdem formae ac *ροδιῶν*, *μυρσινεῶν*, *παπυρεῶν*, etc. Aquilae autem ita vertenti menti obversatam esse vocem Syriacam *ܠܗܒܘܠ* vel *ܠܗܒܘܠܐ*, *illex*, quam tetigimus ad Jesai. xlv. 14, vix dubium esse potest. In eandem emendationem ante nos inciderat Lagarde, qui pro τῶν *περιπεδίωνων* e libris suis excitavit τῶνα. *αππινεαίνων*, *των-αππινεαίνων*, et *τωνπρινεωῶνων*. Quod vero ad Theodotionem attinet, etsi *αλσῶν* per se non male habet, cum tamen in iisdem tum Vallarsii, tum, si recte colligimus, Lagardii libris *ἀκτῶν* scriptum sit, cui vocabulo *amoenitatis* notionem inesse in Hex. ad Cap. ii. 15 probavimus, hoc, praecedente eodem Lagardio, Hieronymo hic quoque vindicavimus. ⁶ Nobil., Codd. 127, 130 (uterque cum 'Ραφαεῖν). ⁷ Ad 'Ομμαίους F. C. Alter e Cod. 130 exscripsit: Σ. Ζοιζομμεῖν, notans: "Et ita Sym. videtur favere lectioni [Ald. (cum Σομαίους), Codd. X, 72 (ut Ald.), 74, aliorum] τοὺς Σομαίους." Cod. 127 affert: 'Α. ῥαφαεῖν. Σ. ζοιζομμεῖ (sic). Sed lectio Ζοιζομμεῖν proculdubio pertinet ad *דִּינִי*, quam gentem eandem esse cum ea quae, ab Ammonitis *דִּינִי* appellata, ioter Rephaitas receusetur Deut. ii. 20, cum bodiernis interpretibus Sym. credidisse videtur. Hieron.: "ZUZIM autem et EMIM terribiles et horrendi interpretantur; pro quo LXX, sensum magis quam verbum ex verbo transfereutes, *gentes fortissimas* posuerunt. Porro BAEM, pro quo dixerunt ἅμα αὐτοῖς, hoc est, *cum eis*, putaverunt scribi per HE, ducti elementi

similitudine, cum per HETH [in paucis tantum exemplaribus] scriptum sit... id est, *in Hom.*" ⁸ Cod. X. Cod. 127: Σ. δρυός. ⁹ Hieron. Vid. ad v. 3. ¹⁰ Codd. X (qui ad ἔθνων refert), 127. Cod. 130 ad ΑΔΔΜ (sic) affert: 'Α. Σ. Σκυθῶν. Cf. ad v. 1. ¹¹ Codd. 127 (qui ad Σενναάρ refert), 130 (sine nom.). Cf. ad v. 1. Ad ἔθνων Nobil. affert: Σ. σκυθῶν. Schol. Παμφυλίας. ¹² Codd. 127 (sine nom.), 130. Nobil. ad Σενναάρ affert: Schol. Πόντου. ¹³ Nobil., Cod. 130. Ad παραγενόμενος Cod. 127 affert: Σ. διαφυγών. ¹⁴ Nobil., Codd. 127, 130. (Nomen περαίτης, ab Aquila, ut videtur, ad formam Hebraeam effictum, gentilitium est a *πέραν*, et sonat *transfluvialis*, vel *transuephratensis*, non, ut vulgo vertunt, *transitor*, quasi a *περάω*.) ¹⁵ Origen. in Catenis MSS. apud Montef.: *Περάτης καλεῖται ὁ 'Αβραάμ, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς Χαλδαίων χώρας διαπεράσας τὴν Μεσοποταμίαν, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη τῶν Χαναανίων ἐρμηνεύεται δὲ τοῖς περὶ 'Ακύαν, 'Εβραῖος.* ¹⁶ Sic Codd. I (cum ὁ 'Αμορίς), III, X, (cum ὁ 'Αμορίς), 14, 15, 16, alii (inter quos 127, 130). ¹⁷ Codd. 127 (cum 'Αμορραίου), 130. ¹⁸ Codd. 127, 130 (cum ὑπὸ pro ἀπὸ). ¹⁹ Nobil., Codd. 127, 130. ²⁰ Codd. 127, 130. ²¹ Nobil., Codd. 127, 130 (cum ῥάματος), 135 (idem). ²² Sic Comp. (cum σφερ.), Codd. I (ut Comp.), III, X (ut Comp.), 14, 15, 16, alii. Suidas: *σφαιρωτήρ· σανδαλίου ζιγίχιον, οἶον τὸ λωρίον τοῦ ὑποδήματος.* ²³ Cod. 127. Cat. Niceph. p. 200: *Σύμ. σφαιρωτήρα τὸν ἰμάντα τοῦ ὑποδήματος φησι.* Cod. 130 affert: 'Α. ἰμάντος. Σ. καὶ συκερωσων (non, ut Holmes. exscripsit, *συκερωσων*). Posterior lectio ad notam seq. pertinet.

23. **וְלֹא תִּיָּאָר**. Ο'. ἵνα μὴ εἴπῃς. Σ. καὶ οὐκ ἐρείς.²⁴

Cap. XIV. 5. τῇ πόλει ✕ αὐτῶν 4.²⁵

CAP. XV.

1. **מִן לְעַיִן**. Sum *elypeus tibi*. Ο'. ὑπερασπίζω σου. Σ. ὑπερμάχομαι καθάπερ ὄπλον.¹

2. **וְיָרֵץ עִירִי**. Discedam sine prole. Ο'. ἀπολύομαι ἄτεκνος. 'Α. ἀπέρχομαι ἄγονος. Σ. πορεύομαι...²

וּבֶן מְשָׁק בֵּיתִי. Et filius possessionis (possessor, heres) domus meae. Ο'. ὁ δὲ υἱὸς Μασὲκ τῆς οἰκογενεῦς μου. 'Α. (καὶ) ὁ υἱὸς τοῦ ποτίζοντος οἰκίαν μου. Σ. ὁ δὲ συγγενῆς τοῦ οἴκου μου. Θ. καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας μου.³

רַמְסֵס. Ex Damasco. Ο'. Δαμασκός. 'Ο 'Εβραῖος Δαμασκηνός.⁴

4. **וְלֹא תִּיָּאָר**. Ο'. λέγουσα. Alia exempl. λέγων.⁵
'Α. τῷ λέγειν. Ο'. Σ. Θ. λέγων.⁶

9. **וְגִיָּר**. Et pullum columbinum. Ο'. καὶ περι-

στεράν. 'Α. (καὶ) περιστερίδα. Θ. (καὶ) νεοσσὸν περιστερᾶς.⁷

11. **עַל-הַפְּגָרִים**. Super cadavera. Ο'. ἐπὶ τὰ σώματα ✕ ἐπὶ τὰ διχοτομήματα αὐτῶν 4.⁸
Alia exempl. ἐπὶ τὰ σώματα τὰ διχοτομηθέντα.⁹

וַיִּשֶׁב חֵטְא. Et flando abegit (Graeco-Ven. ἐφύσησε) eas. Ο'. καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς. 'Α. (καὶ) ἀπείσθησεν (αὐτούς).¹⁰

12. **תַּרְדֵּמָה**. Somnus gravis. Ο'. ἔκστασις. 'Α. κόρος. Σ. κάρος.¹¹

15. **תִּקְבְּרַנִּי בְּשִׂיבָה טוֹבָה**. Sepelietis in canitie bona. Ο'. τραφεῖς ἐν γῆρα καλῷ. 'Α. ἐν πολιᾷ ἀγαθῇ.¹²

19. **וְהָיָה קַדְמוֹנִי**. Et Cadmonaeos. Ο'. καὶ τοὺς Κεδμωναίους (Σ. ἀνατολικούς).¹³

CAP. XVI.

2. **וַיִּצְרֵנִי**. Cohibuit me. Ο'. συνέκλεισέ ('Α. ἐπέσχεν. Σ. συνέσχεν¹) με.

²⁴ Cod. 127. ²⁵ Sic Arm. 1, et sine aster. Cod. 15.

In Hebraeo est **וְיָרֵץ עִירִי**.

CAP. XV. ¹ Cat. Niceph. p. 201. ² Cod. X. Codd. 127, 130: 'Α. ἄγονος. ³ Nobil., qui post Aquilae et Theodotionis lectiones affert: Schol. ὁ δὲ συγ. τοῦ οἴκου μου, et sic in marg. sine nom. Cod. 130. Codd. X, 127 vero: Σ. ὁ δὲ συγ. τοῦ οἴκου μου. Hieron.: "Ubi nos habemus, et filius Masec vernaculae meae, in Hebraeo scriptum est, UBEN MESECH BETHI, quod Aq. transtulit, ὁ υἱὸς (υἱὸς sine artic. Lagarde) τοῦ ποτίζοντος οἰκίαν (οἶκον MS. apud Vallars.; οἴκου Lagarde, ut τοῦ ποτίζοντος nominis vices gerat, quod durius videtur) μου, id est, filius potum dantis domui meae; Theod. vero, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἐπὶ τῆς οἰκίας μου, id est, et filius ejus qui super domum meam est." ⁴ Diodorus in Cat. Niceph. p. 201: τὸ, Δαμασκός, ἢ 'Εβραῖα Δαμασκηνός λέγει. ⁵ Sic Comp., Codd. I, III, X, 15, 19, alii.

⁶ Cod. 130 (qui λέγων habet in textu, negante Holmesio) in marg.: 'Α. τῷ λέγειν. Οἱ δὲ Ο', Σ., καὶ ὁ καὶ Θ. (sic) ὡς γέγραπται, λέγων. ⁷ Procop. in Gen. p. 330: 'Εν τῷ 'Εβραϊκῷ δὲ καθόλου περιστέρα οὐκ ἔσται· ἔστι μὲν γὰρ τὸ 'Εβραϊκὸν τοῦ περιστέρα ἰωνά· τὸ δὲ ἐν τῇ 'Εβραϊδὶ βίβλῳ γεγραμμένον νῦν ἔστι τωβάλ (sic), ὅπερ σημαίνει ὁμολογουμένως νεοσσόν· ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ἐπ' ἄλλου νεοσσού ὄρνειον δύναται λέγεσθαι, 'Ακ. ὡς εἰκὸς περιστερίδια (fort. περιστερίδα) ἐκδέδωκεν, εἰ καὶ μὴ φιλαλήθως

Θεοδ. δὲ νεοσσὸν εἰπὼν περιστερᾶς, τὸ μὲν ἀμφίβηλον ἐξέκλιπε, τὸ δὲ μὴ κείμενον ἐν τῷ 'Εβραϊκῷ τέθεικεν. Montef. e Latinis Procopii p. 127 edidit: 'Α. Ο'. περιστερᾶν. Θ. νεοσσὸν περιστερῶν. ⁸ Obelus est in Arab. 1, 2. Posterius ἐπὶ reprobant Codd. I, III, X, 15, 19, alii. ⁹ Nobil. Sic

Codd. 20, 75 (cum διχοτομημένα), et S. Chrysost. Opp. T. IV, p. 375 B. ¹⁰ Nobil., Codd. X, 127, 130, 135 (sine oom.). ¹¹ Codd. 127, 130, 135 (cum κόρσος pro κόρος). Holmes. e Cod. 73 exscripsit: 'Α. κάρος. Σ. κάρος. Denique Cat. Niceph. p. 208: 'Α. κάρσος. E lectionibus quae Aquilae tribuuntur, eam posuimus, quae et Graeca est, et optime testata, licet non omnino in ea acquiescamus. Desideratur καταφορά (cf. Hex. ad Gen. ii. 21. Jesai. xxix. 10), quod Montef. sine idoneo teste edidit. Nam Hieron., quem appellat, tantummodo ait: "Pro ecclasi in Hebraeo THARDEMA, id est, καταφορά, legitur, quam supra vertimus in sororem." ¹² Codd. X, 73, 127, 130. Nobil.: "Schol. ἐν πολιᾷ ἀγαθῇ. Omnes LL. VV. τραφεῖς; nusquam ταφεῖς [ut Comp., et char. min. Grabe]." ¹³ Cod. 127. Graeco-Ven.: καὶ τὸν ἀνατολικόν.

CAP. XVI. ¹ Codd. 127, 130, 135. Cod. X: 'Α. ἐπέσχεν (non, ut Montef., ἐπέιχε). Syro-hex.: **וַיִּצְרֵנִי**.

2. **בְּנֵי אֵלֶיךָ**. Fortasse *aedificabor* (sobole augbor). Ο'. *ἵνα τεκνοποιήσωμαι* (alia exempl. *τεκνοποιήσης*²). 'Α. *εἴ πως οἰκοδομηθήσομαι*. Σ. *εἴ πως τεκνωθῶ*.³
6. **וַתֵּצֵא**. *Et affluit eam*. Ο'. καὶ ἐκάκωσεν ('Α. *ἐκακούχησεν*⁴) αὐτήν.
וַתִּבְרַח. *Et aufugit*. Ο'. καὶ ἀπέδρα ['Α.] μετὰ φυγῆς ὑπανεχώρησεν.⁵
7. **וַיִּשָׂא**. Ο'. Σούρ. Schol. *τοίχος ἢ εὐθυσμός*.⁶
11. **יִשְׁמָעֵל**. *Ismael*. ['Α. *εἰσακοῆ θεοῦ*. Σ. Θ. *ἐρήμου ἄνθρωπος*.]⁷
12. **וְהָיָה**. *Osager (ferus) hominum*. Ο'. *ἀγροικος ἄνθρωπος*. 'Α. *ἄγριος*... Σ. *ἐρημος* (s. *ἐρήμου*) *ἄνθρωπος*. Θ. *κεχωρισμένος ἄνθρώπων*.⁸

Cap. XVI. 4. ἡ κυρία ✕ αὐτῆς 4.⁹ 8. — αὐτῆ ὁ ἄγγελος κυρίου 4.¹⁰

² Nohil.: "τεκνοποιήσωμαι. Ita LL. VV. et S. Hieron. AA. LL. [Codd. III (cum -σεις), X, 38, alii] τεκνοποιήσης, quod secutus est S. Ambros., S. Joannes Chrysost., et Philo." Montef. e Catenis MSS. et schedis Combefis. edidit: "ἄλλος τεκνοποιήσης μοι, quae lectio in nullo cod. reperitur. ³ Cod. X. Paulo aliter Cod. 135: 'Α. εἴ πως οἰκοδ. Θ. εἴ πως τεκνωθῶ (sic). Hieron.: "Diligenter nota, quod procreatio filiorum in Hebraeo *aedificatio* scripta est. Legitur enim ibi: *Impredere ad ancillam meam, si quo modo aedificer ex ea.*" (Ad *δέκα ἔτη* (v. 3) Syro-hex. in marg. habet: *εἰκοσι*, repugnante Hebraeo.) ⁴ Codd. 127, 130. ⁵ Cod. X. Scholium esse videtur, certe nullo modo Aquilam auctorem habet. ⁶ Nohil., Cod. 135 in marg. (cum *τείχος*). Philo Jud. De Profugis (Opp. T. I, p. 576), indicante Scharfenb. in *Animadv.* p. 15: *τείχος* δὲ ἢ *εὐθυσμός* ἑρμηνεύεται Σούρ. Montef. male edidit: "ἄλλος *τείχος ἢ εἰθ*. Paulo ante ad *ἄγγελος κυρίου* Cod. X, teste Griesb. in marg. affert: *ἀστῖος (ἀστείος t) αὐτος*, quod quid significet, nisi forte *bonum* esse augelum, non intelligo. ⁷ Cod. 135. Anon. in Cat. Niceph. p. 218: ὁ Σύμ. καὶ Θεοδ. τὸν Ἰσμαὴλ ἠρμήνευσαν, ἔρημος (sive) ἄνθρωπος. Ἰσμαὴλ· εἰσακοῆ θεοῦ; et sic, nisi *εἰς ἀκοῆν* male pro *εἰσακοῆ*, Catenae MSS. apud Montef. Prior lectio non est nisi interpretatio etymologica nominis *Ismael*, testante etiam Hieron., qui ait: "Ismael interpretatur, *Exauditiō Dei*," certe Aquila non θεοῦ, sed *ἰσχυροῦ* posuisset. Posterior ad

CAP. XVII.

1. **וְיָמֵינוּ**. *Integer*. Ο'. ἄμεμπτος. 'Α. *τέλειος*.¹
2. **בְּרִיתִי**. Ο'. τὴν διαθήκην μου. "Ἄλλοι τὴν *συνθήκην* μου.²
וְיָמֵינוּ. Ο'. σφόδρα ✕ σφόδρα 4.³
8. **וְנָתַתִּי**. Ο'. καὶ δώσω σοι. Σ. καὶ δίδωμι σοι.⁴
14. **וְיָמֵינוּ**. *Qui non circumcisisus fuerit*. Ο'. ὃς οὐ περιτμηθήσεται. 'Ο Σύρος οὕτως ἔχει *pās* ὃς οὐ περιτέμνει ἐξολοθρευθήσεται καὶ ὁ 'Εβραῖος· *pās* ὁ μὴ περιτέμνων.⁵
וְנִכְרְתָה. *Et excindetur*. Ο'. ἐξολοθρευθήσεται. "Ἄλλος· ἀφανισθήσεται.⁶
23. **וְעַרְלֵת**. *Carnem praeputii eorum*. Ο'. τὰς ἀκροβυστίας αὐτῶν. Alia exempl. τὴν *σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτῶν*.⁷
27. **וְנִכְרְתָה**. *Circumcisi sunt cum eo*. Ο'. Vacat. Alia exempl. *περιέτεμεν αὐτούς*.⁸

Hebraea **וְנִכְרְתָה** pertinere videtur. ⁹ Codd. 127 (cum 'Α. Σ. pro 'Α.), 130, 135, et Cat. Niceph. ibid.: 'Α. *ἄγριος*. Σ. *κεχωρισμένος ἄνθρώπων*; duo autem posteriores hanc lectionem superiori arcte nectunt. Cod. X vero, exseribente Griesb.: 'Α. *ἄγριος*. Σ. *ἐρημος* (nisi forte *ἐρήμου*) *ἄνθρωπος*. Ad discordiam testium dirimendam opportune adest Syrus noster, qui lectionem *κεχ. ἄνθρώπων* non Syzmaicho, sed Theodotioni vindicat. Sic enim ille: *ⲉⲓⲛⲁ ⲛⲓⲥⲓ ⲛⲓⲥⲓ ⲛⲓⲥⲓ*. ¹⁰ Syro-hex., et (cum ✕ post αὐτῆς) Arm. ed. Sic sine aster. Codd. 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2. ¹ Syro-hex., qui asteriscum pro obelo perperam pingit.

CAP. XVII. ¹ Cod. 130. Montef. e "MSS." edidit: "ἄλλοι *τέλειος*. ² "Sic MSS. quidam."—Montef. Hieron.: "Notandum quod ubicumque in Graeco *testamentum* legimus, ibi in Hebraeo sermone sit *foedus*, sive *paetum*, id est *BERIT*." ³ Sic Cod. 127, et sine aster. Codd. 15, 16, 18, alii. ⁴ Nohil. ⁵ Diodorus in Cat. Niceph. p. 226. Eadem ex Euseb. Emis. affert Cod. 135 in Commentario, addens: *καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ τὸ νῆπιον δεῖ περὶ τούτου κολάζεσθαι, ἀλλ' αὐτοὺς (τοὺς) γονεῖς*. ⁶ Sic sine nom. Codd. X, 130. Duplex lectio, *ἐξολ. καὶ ἀφανισθήσεται*, est in Comp., Codd. 19, 108. ⁷ Sic Codd. 15, 55, 59, alii. ⁸ Sic Ald. (praem. καὶ), Codd. III, X, 14 (ut Ald.), 15, 16 (ut Ald.), alii, Arm. 1. Ex Arab. 1, 2 pro *ἐξ* (s. *οἱ ἐξ*) *ἄλλογενῶν ἐθνῶν* Holmes. excitavit: *circumcisi sunt cum eo qui convenerunt ex gentibus, et regressi in*

Cap. XVII. 17. ἐπὶ πρόσωπον ✕ αὐτοῦ 4.⁹ 23.
τοὺς ἀργυρωνήτους ✕ αὐτοῦ 4.¹⁰

CAP. XVIII.

1. מַמְרָה. Ο'. τῆ Μαμβρη. Alia exempl. τῆ
ύψηλη.¹
4. מַעַט-מַיִם. *Paulum aquae.* Ο'. ὕδωρ. Alia
exempl. μικρὸν ὕδωρ.²
6. בְּהָרֵי שְׁלֹשׁ סָאִים קִמְחָה סֵלֶת לֹוֹשֵׁי. *Cito ar-*
cesse tria sata farinae purissimae, et depse.
Ο'. σπεῦσον, καὶ φύρασον τρία μέτρα ('Α. Σ.
σάτα³) σεμιδάλεως. Alia exempl. σπεῦσον
τρία μέτρα ἀλεύρου σεμιδάλεως, φύρασον.⁴
8. וַיֵּאָכְלוּ וַיַּעֲרֶה—וַיָּהִי. Ο'. καὶ ἔφαγον αὐτὸς
δὲ—τὸ δένδρον. Alia exempl. αὐτὸς δὲ—τὸ
δένδρον καὶ ἔφαγον.⁵
12. בְּקִרְבָּהּ. Ο'. ἐν αὐτῇ. 'Α. (ἐν) ἐγκάτῳ αὐ-
τῆς.⁶
- וַיֵּרֶד בְּלִי יְהִי—וַיֵּרֶד. *Postquam senio*
confecta sum, erit mihi voluptas? Ο'. οὐπω
μέν μοι γέγονεν ἕως τοῦ νῦν. 'Α. μετὰ τὸ
κατατριβῆναί με, ἐγένετό μοι τρυφεία.⁷ Σ.
μετὰ τὸ παλαιωθῆναί με ἐγένετό μοι ἀκμή.⁸

18. וְצוֹרֵת. *Et fortem.* Ο'. καὶ πολύ. 'Α. (καὶ)
δοστείνον. Σ. (καὶ) ἰσχυρόν.⁹
20. כְּבִדָּה. *Gravis facta est.* Ο'. μεγάλα. 'Α.
ἐβαρύνθη. Σ. βεβάρηται.¹⁰
21. וַיַּעַשׂוּ כָּל־עַם. *Fecerunt consummationem (penitus).*
Ο'. συντελοῦνται. Σ. ἐπετέλεσαν τὸ ἔργον.¹¹
22. וַיָּלְכוּ. Ο'. ἦλθον. Ἄλλοσ' ἐπορεύθησαν.¹²
25. הָלַךְ לְךָ. *Absit a te.* Ο'. μηδαμῶς σὺ (ποιή-
σεις). Σ. οὐχὶ σόν.¹³
- וַיִּשְׁפֹּט יְהוָה לְפָנָיו וַיִּשְׁפֹּט. *Nonne*
judex totius terrae faciet justum? Ο'. ὁ κρί-
νων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις κρίσιν; Σ.
ὁ πάντα ἀνθρώπων ἀπαιτῶν δικαιοπραγεῖν, ἀκρί-
τως μὴ ποιήσης τοῦτο.¹⁴
26. וְיָשִׁים צְדִיקִים כְּסֵדֵם בְּסוּדוֹמוֹת. Ο'. ἐὰν
ᾧσιν ἐν Σοδόμοις πενήτηντα δίκαιοι. Alia
exempl. ἐὰν εὔρω ἐν Σοδόμοις πενήτηντα
δικαίους.¹⁵
28. וְעִנְיָהּ. Ο'. εἰς τεσσαρακονταπέντε. Alia ex-
empl. πέντε.¹⁶
30. וַיִּרְאֵהוּ אֱלֹהִים. *Ne, obsecro, exardeat*
(ira) Domino. Ο'. μὴ τι, κύριε. 'Α. μὴ δὴ
ὄργιλον τῷ κυρίῳ.¹⁷

assimilatione. Fortasse in Syro-hex. legebatur: *וַיִּשְׁפֹּט יְהוָה לְפָנָיו וַיִּשְׁפֹּט.*⁹ Sic
Arm. 1. Pronomen deest in Codd. III, X, 57, 59, aliis.
¹⁰ Sic Arm. 1, et sine aster. Codd. 14, 15, 16, alii.

CAP. XVIII. ¹ Sic Syro-hex., quantum conijcere licet
ex Arab. 1, 2, qui *excelsae* vertunt. Cf. ad Cap. xii. 6.
² Sic Codd. 15, 72, 82 (cum ὕ. μικρὸν), Arab. 1, 2, Arm. 1.
³ Nobil., Cod. 130. Cod. X, teste Montef.: Οἱ Ο'. *σάτα*.
⁴ Sic Codd. 15, 72 (om. μέτρα), 82, 135. Hieron.: *Festina*
tres mensuras farinae similiae, commisce. ⁵ Sic Codd.
15, 72, 82, Arab. 1, 2. ⁶ Codd. X, 127, 130. Minus
probabiliter Nobil.: 'Α. ἐέλασε κατ' αὐτῆς. Cf. Hex. ad
Exod. iii. 20. Psal. liv. 5. lxxiii. 7. ⁷ Nobil., Codd. X,
127 (cum καταβῆναι), 130, Cat. Niceph. p. 236 (cum κατα-
κρυβῆναι). ⁸ Nobil., Codd. 127, 130 (cum παλαιωθ.), Cat.
Niceph. ibid. Hieron.: "Sym. hunc locum ita trans-
tulit: *Postquam vetustate consenui, facta est mihi adole-*
scencia." ⁹ Nobil., Codd. X, 127, 130. ¹⁰ Codd. 127,
130 (cum Σ. βεβάρηται). Ad Sym. cf. Hex. ad Jesai. i. 4.

Minus probabiliter Nobil.: 'Α. Σ. ἐβαρύνθησαν; Cod. X:
'Α. ἐβαρύνθησαν; Cod. 135: 'Α. ἐβαρύνθησαν. Σ. βεβάρηται.
¹¹ Nobil. (cum ἐπετέλεσαν), Codd. X, 127, 130 (sine nom.),
135 (idem). ¹² Sic in marg. Codd. 127, 130. ¹³ No-
bil., Cod. 130 (cum οὐχισόν). Locutionem Hebraeam aliter
vertit Sym. in Hex. ad 1 Reg. xx. 2. Job. xxxiv. 10.
¹⁴ Cod. X. "Quae sane lectio deflectere videtur ab He-
braicu. Verum Sym. non infrequenter παραφραστικῶς in-
terpretatur."—Montef. Cf. ad Cap. i. 27. ¹⁵ Sic Ald.,
Codd. I, III, X, 15, 31, alii, invitis Arab. 1, 2 (h. e. Syro-
hex.). "Hanc versionem, tacito interpretis nomine, affe-
runt quidam MSS. [in textu, non in marg.]. Suspicio esse
Symmachi [vel trium interpretum]."—Montef. ¹⁶ Sic
Codd. I, III, X, 15 (cum altera lectione in marg. rec. m.),
56, alii, Arab. 1, 2. ¹⁷ Nobil. (cum "Schol." pro 'Α.),
Codd. X (om. δὴ), 127, 130 (sine nom. cum μὴ δὲ ὄργ.).
Cf. ad Cap. iv. 6. (Ad μὴ τι (v. 30) Cod. X in marg.
notat: *λείπει τὸ ὄργην ἐπάγω κατ' ἐμαυτόν;* et ad τὸν κύριον
(v. 31), fortasse per errorem pro μὴ τι (v. 32): *λείπει τὸ*

30. **שָׁלֹשׁ עָשָׂר אֶלְפִים**. *O.* ἔνεκεν τῶν τριάκοντα. *Alia exempl.* ἐὰν εὐρεθῶσιν (s. εὐρω) ἐκεῖ τριάκοντα.¹⁸
31. **בְּעֶבֶר הָעֶשְׂרִים**. *In gratiam viginti.* *O.* ἐὰν εὐρω ἐκεῖ εἴκοσι. *Alia exempl.* ἔνεκεν τῶν εἴκοσι.¹⁹

CAP. XIX.

8. **לְצֵל**. *In umbra.* *O.* ὑπὸ τὴν σκέπην (*alia exempl.* στέγην¹).
9. **וַיֹּאמְרוּ** (in posteriore loco). *O.* Vacat. *Alia exempl.* καὶ εἶπαν.²
10. **וַיָּבִיאוּ**. *Et traxerunt intro.* *O.* εἰσεσπίασαντο. *Ἄλλος ἐπίασαν.³
16. **וַיִּתְקַח**. *Et cunctatus est.* *O.* καὶ ἐταράχθησαν. **A.* (καὶ) ἐμέλλησεν.⁴ *Σ.* ὁ δὲ ἐστραγγεύετο (s. ἐστραγγεύσατο).⁵
- וַיִּבְרֹא** *Et eduxerunt*

eum, et constituerunt eum extra urbem. *O.* Vacat. *Alia exempl.* (✕) καὶ ἐξηγάσσαν αὐτὸν, καὶ ἔθηκαν αὐτὸν ἀπέξω τῆς πόλεως.⁶ ✕ *Σ.* καὶ ἐξήγαγε κύριος αὐτὸν, καὶ ἔθηκαν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως.⁷

19. **לְזָרְעוֹ**. *O.* τοῦ ζῆν. *Ἄλλος τοῦ ζῶσαι.⁸
21. **הִנֵּה נִשְׂפָּחַתְּ לְפָנָי**. *Ecce! gratificabor tibi.* *O.* ἰδοὺ ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον. **A.* ἰδοὺ ἦρα πρόσωπόν σου.⁹ *Σ.* ὄρα εἰ ἐδυσωπήθην τὸ πρόσωπόν σου.¹⁰
23. **צֹרְעָה**. *O.* εἰς Σηγῶρ. **O.* Σύρος Ζααρὶ.¹¹
24. **מִפָּנֵי** *O.* παρὰ κυρίου. *Schol.* ση^α. κατὰ Ἰουδαίων.¹²
25. **הַבְּרָחָה**. *Tractum circumjacentem.* *O.* τὴν περιχώρου. *Alia exempl.* τὴν περίοικον.¹³
28. **הַכְּבֹּד** *O.* τῆς περιχώρου. *Alia exempl.* τῆς γῆς τῆς περιχώρου.¹⁴
- קִיטָר** (bis). *Fumus.* *O.* φλόξ . . ἀτμῖς. **O.* Ἐβραῖος ἀναθυμίασις.¹⁵

ἐπιτρέπει μοι λαλῆσαι. Arab. 1, 2 utrobique supplent: *succensabis michi.* ¹⁸ Sic Codd. III, X, 15, alii, Arab. 1, 2; et (cum εὐρω) Codd. 55, 56, alii. ¹⁹ Sic Codd. I, X, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2.

CAP. XIX. ¹ Sic Ald., Codd. I, III, X (cum σκέπην in marg.), 14, 15, alii. ² Sic Codd. 15, 106 (cum εἶπον), 130, 135, Arab. 1, 2. ³ Sic Justin. M. in Dial. p. 255, qui mox προσέκλεισαν pro ἀπέκλεισαν legit. ⁴ Nobil., Codd. X, 127. ⁵ Nobil. affert: *Schol.* ἐστρατεύσατο. Cod. X: *Σ.* ὁ δὲ ἐστρατεύετο. Cod. 127: *Σ.* ὁ δὲ ἐστρατεύσατο.

De confusione verborum *στρατεύεσθαι* et *στραγγεύεσθαι*, qua nulla inveteratior, legendi sunt Kuster. ad Suid. s. v. **Ἡ δὲι χελώνης κ. τ. ἐ.*; Valeknaer. ad Ammon. p. 132; Wessling. *Probabil.* p. 290. Ceterum habet quo se tueatur scriptura *στραγγεύεσθαι* cum simpliciter γ, quae a *στρατεύεσθαι* minutissimo apice discernitur. Cf. Hex. ad Prov. xxiv. 10.

⁶ Sic Codd. 15, 135, et, teste Holmesio, Arab. 1, 2, quos tamen *ἐξήγαγον* et *ἔξω* in apographo suo legere potuisse quisvis videt. Cod. 82: *καὶ ἐξήγαγον αὐτὸν καὶ ἔθηκαν ἔξω τ. π.* Arm. 1, vertente Altero: *καὶ ἐξήγαγον, καὶ ἔστησαν ἔξω τ. π.*, cum ✕ in marg. ⁷ Sic Cod. X, si Griesbaehium recte capio. Montef. ex eodem affert: *Σ.* καὶ ἐξήγαγε κ. τ. ἐ.; Holmes. autem: ✕ καὶ ἐξήγαγε κ. τ. ἐ. Sic sine aster. Codd. 73, 127 (cum *ἔξω ἔξω τ. π.*). ⁸ Sic sine nom. Cod. 130 in marg. Nobil. quasi scholium affert. ⁹ Cod. 135,

Cat. Niceph. p. 250. Nobil. affert: **A.* ἦρα τὸ πρ. σ.

¹⁰ Nobil., Cod. 135: *ὄρασει ἐδ. τὸ (τὸ om. Cod. 135) πρ. σ.* Hieron.: "In Hebraeo habet: *Ecce! suscepi faciem tuam, id est, acquiesco precibus tuis; quod Syn. secundum sensum interpretans ait: ὄρασει ἐδυσωπήθην τὸ πρόσωπόν σου.*" Pro *ὄρασει*, pro quo Vallars. e vetustiore Reginae cod. infeliciter tentat *ὄρα ἤτε* (sive *εἶτε*), vide *quemadmodum* (!), Drusii conjecturam *ὄρα σοι* calculo suo approbavit Scharfenb. in *Apocryph.* p. 18. Sed in tribus codd. a Lagardio collatis, ductus literarum scripturam *ὄρα εἰ* manifeste designant. Ad reliquam lectionem cf. Hex. ad Mul. i. 8. ii. 9.

¹¹ Diodorus in Catenis Reg. MSS.: *τὴν Σηγῶρ . . ἀλλαχού ἢ γραφὴ Ζάγορα* [cf. Hex. ad Jerem. xlviii. 34] *καλεῖ ὁ δὲ Σύρος Ζααρὶ* [*Zarh* Cod. 25 in Comment. apud Lagarde] *καὶ Βαλὰ, τουτέστι, καταπιύσα.* ¹² Cod. X in marg. "Hoc est, innui hic personarum pluralitatem, idque notandum esse [*σημειώσαι*] *contra Judaeos.*"—Griesb. ¹³ Sic Ald., Codd. I, III (sine artic.), X, 20, 31, alii, et Justin. M. ibid. pp. 152, 154. Mox v. 29 *περιχώρου* pro *περιοίκου* habent Codd. X, 14, 16, alii. ¹⁴ Sic Codd. III, X (praem. *πάσης*), 15, 31, alii, Arm. 1. Plenior lectio, *πάσης τ. γ. ἐκείνης τῆς π.*, est in Codd. 14, 16, aliis. ¹⁵ Hieron. "Pro quo legimus in Hebraeo: *Ecce! ascendebat* *ειπὼν, quasi ἀναπνεύμασις fornacis; quod nos vaporem, vel fumum, sive favillam* possumus dicere." Ubi pro non Graeco

9. **קִרְצָרְ**. *Irridentem*. *Ο*. παίζοντα (÷) μετὰ Ἰσαὰκ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς (4).⁴
14. **לְחֵילֵי תַתְּוֹ**. *Ο*. τὸ παιδίον. *Alia exempl. καὶ τὸ παιδίον*.⁵
- שָׁבַע בְּאֵר בְּרָרְ**. *Ο*. [κατὰ] τὴν ἔρημον κατὰ τὸ φρέαρ τοῦ ὄρκου (Σ. Βηρσαβεε⁶).
18. **בּוֹ אֶתְּוֹ קִי**. *Et firmiter adijunge manum tuam ei*. *Ο*. καὶ κράτησον τῇ χειρὶ σου αὐτό. *Alia exempl. καὶ κράτησον τῆς χειρὸς αὐτοῦ*.⁷
31. **בְּאֵר שָׁבַע**. *Ο*. φρέαρ ὄρκισμοῦ. Σ. Βηρσαβεε³.
32. **פְּלִשְׁתִּים**. *Ο*. τῶν Φυλιστιείμ. Ἄλλος ἄλλοφύλων.⁹
33. **לְשֵׁן**. *Tamariscum (s. arboretum)*. *Ο*. ἄρουραν. Ἄ. δένδρωνα. Σ. φυτεῖαν.¹⁰

Cap. XXI. 22. ÷ καὶ Ὀχοζὰθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ 4.¹¹ 32. ÷ Ὀχοζὰθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ 4.¹²

CAP. XXII.

1. **הִנֵּנִי**. *Probavit*. *Ο*. ἐπέiraσε (potior scriptura ἐπέiraσε¹). Σ. ἐδόξαsen.²
2. **אֶתְּוֹ**. *Unicum tuum*. *Ο*. τὸν ἀγαπητόν. Ἄ. τὸν μονογενῆ (s. μοναχόν) . . Σ. τὸν μόνον σου.³
- הַרְבֵּה**. *Moriae*. *Ο*. τὴν ὑψηλήν. Ἄ. τὴν καταφανή. Σ. τῆς ὄπτασίας.⁴
7. **וַיִּקְרַע**. *Ο*. Vacat. *Alia exempl. εἶπας*.⁵
12. **וַיִּדְעָה**. *Ο*. νῦν γὰρ ἔγνω. Ὁ Ἑβραῖος ὅτι ἐγὼ οἶδα.⁶
- אֶתְּוֹ**. *Ο*. τοῦ ἀγαπητοῦ (Σ. μονογενοῦς⁷).
- 13 (alia exempl. **וַיִּקְרַע**). *Et ecce! aries a tergo*. *Ο*. καὶ ἰδοὺ κριὸς εἰς. Σ. καὶ ἐφάνη κριὸς μετὰ τοῦτο.⁸
- וַיִּקְרַע**. *Detentus*. *Ο*. κατεχόμενος. Σ. κρατούμενος.⁹ Ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος κρεμάμενος.¹⁰

Jesai. xxv. 6. ⁴ Hieron.: "*Ludentem*. Quod sequitur, cum Isaac filio suo, non habetur in Hebraeo." ⁵ Sic Ald., Codd. I, III, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Hieron., qui enarrat: "Posuit ergo Abraham panes et utrem super humerum Agar; et hoc facto, dedit puerum matri, hoc est, in manus ejus tradidit." ⁶ Codd. X, 130 (sine nom.). In textu κατὰ prius om. Ald., Codd. I, III, 14, 15, 16, alii. ⁷ Sic Comp., Codd. 19, 20, 78, 108. Hieron.: "*Et tene manum ejus*. Ex quo manifestum est, eum qui tenetur, non oneri matri fuisse, sed comitem." ⁸ Codd. X, 130 (sine nom.). ⁹ Cod. 135 in marg. sine nom. ¹⁰ Cod. X. Nobil. affert: Δq. et Sym. δένδρων φυτεῖαν. Cod. 127: Ἄ. δένδρωμα (sic). Σ. φυτεῖαν. Cod. 130: Ἄ. δένδρωμα (sic Alterus). Σ. φυτεῖαν. Cf. Hex. ad 1 Reg. xxii. 6. xxxi. 13. Vocem Hebraeam Hieron. nemus interpretatus est; Graeco-Ven. ἄλλος. ¹¹ Cod. X. Hieron.: "Exceptu Abimelech et Phicol, tertium nomen, quod hic legitur, in Hebraeo volumine non habetur." ¹² Cod. X obelis notat omnia ab ὅτι ἐκεῖ (v. 31) ad καὶ (sic) Ὀχ. ὁ ν. αὐτοῦ.

CAP. XXII. ¹ Sic Comp., Codd. I, III, 14, 15, 16, alii. ² Nobil., Codd. X, 127. Scilicet interpres noster vulgarem significationem τοῦ הִנֵּנִי, tentavit, Deo indignam esse ratus, ad verbum similis soni הִנֵּנִי, ecludit, decurrit. Cf. Psal. iv. 7 in Hebraeo et Hexaplis. Frustra igitur L. Bos in *Prolegom. ad LXX*, Cap. III pro ἐδόξασε legendum censet

ἐδοκίμασε. Cf. Scharfenb. in *Animaliv*. p. 21. ³ Nobil., Codd. X, 130, qui omnes μονογενῆ habent. Cod. 135: Ἄ. τὸν μοναχόν. Σ. τὸν μόνον σου. Cf. Hex. ad Psal. xxi. 21. xxiv. 16. Prov. iv. 3. ⁴ Hieron.: "Ubi nunc dicitur, *vado in terram excelsum*, in Hebraeo habet ΜΟΒΙΑ, quod Δq. transtulit τὴν καταφανή, hoc est, luculam; Sym. τῆς ὄπτασίας, hoc est, visionis. Aiunt ergo Hebraei hunc montem esse, in quo postea templum conditum est in area Ornae Jebnsaei, sicut et in Paralipomenis [2 Paral. iii. 1] scriptum est . . . qui idcirco *illuminians* interpretatur et *lucens*, quia ibi est DABIR, hoc est, oraculum Dei, et lex, et Spiritus sanctus, qui docet homines veritatem, et inspirat prophetas." ⁵ Sic Comp., Codd. III, X, 19, 128, Arab. 1, 2. ⁶ Procop. in Cat. Niceph. p. 282. Aliter Cod. 135 in marg.: Ὁ Ἑβραῖος νῦν ἔδειξας, praeunte Diodoro ibid.: "Ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ, νῦν ἔγνω, ἐν τῇ Ἑβραϊδὶ ἐπαμφοτερίζειν καὶ τοῦτο γὰρ σημαίνει ἡμα, καὶ ὅτι νῦν ἐγνώρισας, ἀπὸ τοῦ, πάσιν ἔδειξας, καὶ ἐποίησας φανερόν." ⁷ Cod. X. ⁸ Hieron.: "Symmachus: *Et arretravit aries post hoc retentus in rete cornibus suis*." Ad ἐφάνη cf. Hex. ad Gen. xxxiii. 1. Exod. iv. 6. Amos vii. 7. ⁹ Cod. X affert: Σ. κρατούμενος, quod ex Hieron. correximus. ¹⁰ Melito apud Nobil. et Cat. Niceph. p. 283: τὸ, κατεχόμενος τῶν κεράτων, ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος, κρεμάμενος, φησὶν, ὡς σαφέστερον τυποῦν (Niceph. τυποῦντα) τὸν σταυρόν. Idem scholium ex Enseb. Emis. eruit Combefis. apud Montef.

13. בְּסַבְכָּךְ בְּקַרְנָיו. *In loco perplexo (dumeto) cornibus suis.* O. Θ. ἐν φυτῷ σαβέκ τῶν κεράτων. 'A. ἐν συχνεῶν ἐν κέρασιν αὐτοῦ. Σ. ἐν δικτύῳ τοῖς κέρασιν αὐτοῦ.¹¹ 'Ο Σύρος· ἐν σαβέκ.¹²

CAP. XXIII.

1. שְׁנֵי חַיֵּי שָׂדֶה. O. Vacat. Alia exempl. ἔτη ζωῆς Σάρρας.¹
 6. שָׁמַעְנוּ אֲדָנָי. O. ἀκουσον δὲ ἡμῶν. 'A. ἀκουσον ἡμῶν, κύριε.²
 9. בְּתוֹכְכֶם. O. ἐν ὑμῖν. 'A. ἐν μέσῳ ὑμῶν.³
 10, 18. שְׁעָרֵירוֹ. O. εἰς τὴν πόλιν. Alia exempl. εἰς τὴν πύλην τῆς πόλεως αὐτοῦ.⁴
 11. לֹא-אֲדָנָי. *Minime, domine mi.* O. παρ' ἐμοῖ (alia exempl. ἐμοῦ⁵) γενοῦ, κύριε. Schol. τὸ ἀρεστόν μοι ποίησον.⁶ 'A. οὐχί, κύριέ μου.⁷
 13. אִם-תִּהְיֶה. *Tantummodo si tu (vis).* O.

ἐπειδὴ πρὸς ἐμοῦ εἶ. Schol. ἐπειδὴ τὸ ἀρεστόν μοι ζητεῖς, φησὶ, καὶ τὸ κεχαρισμένον εὐρεῖν σπουδάσεις.⁹

15. אַחֵר. O. διδράχμων. 'Αλλος στατήρων.⁹

17. וַיֵּקָם. *Et ratus factus est.* O. καὶ ἔστη. 'A. (καὶ) ἐκυρώθη.¹⁰

Cap. XXIII. 2. ÷ ἢ ἔστιν ἐν τῷ κοιλώματι 4.¹¹

CAP. XXIV.

2. יַרְכִּי תַחַת־יָדַי. *Sub femore meo.* O. ὑπὸ (alia exempl. ἐπι¹) τὸν μηρόν μου. 'Ο 'Εβραῖος ὑπὸ τὴν ὀσφύν μου.²
 4. וָאֵל-כֹּחַל־בְּרִיתִי. *Et ad patriam meam.* O. οὐ ἐγενήθη (s. ἐγενόμην) .. καὶ εἰς τὴν φυλὴν μου. ['A.] καὶ εἰς τὸν οἶκόν μου.³
 5. וְשִׁבַּת אֶפְשָׁר. *Num reducendo reducam.* O. ἀποστρέψω. Alia exempl. μὴ ἀποστρέφων ἀποστρέψω.⁴

❖
 11 Cod. X. Hieron.: "Rursum Aq. συχνεῶνα interpretatus est, quem nos *vepremi* possumus dicere, vel *spinetum*, et, ut verbi vim interpretemur, *condensa et inter se impleza virgulta*. Unde et Sym., in eandem ductus opinionem, *Et apparuit, ait, aries post hoc retentus in rete* [שְׁכָכָה] *cornibus suis*. Verum quibusdam, in hoc dumtaxat loco, melius videntur interpretati esse LXX et Theod., qui ipsam nomen *sabech* posuerunt, dicentes: *in virgulto sabech cornibus suis*. Etenim *sychnēōn*, sive *rete*, quod Aq. posuit et Sym., per *SIN* litteram scribi; hic vero *SAMECH* litteram positam: ex quo manifestum esse non interpretationem stirpium condensarum, et in modum retis inter se virgulta contexta verbum *SABECH*, sed nomen sonare virgulti, quod ita Hebraice dicitur. Ego vero diligenter inquirens *sychnēōna* per *SAMECH* litteram scribi crebro reperi." Ante Martianaum edebatur ἐν συχνῷ vel συχνεῶ, repugnantibus libris. Cod. 135 ad *σαβέκ* in marg. adscribit: *συχνῶ (sic) εἶπεν τὸ σαβέκ*.¹² Diodorus in Cat. Niceph. p. 282: τὸ, ἐν φυτῷ, οὐκ ἔχει ὁ Σύρος, μόνον δὲ τὸ σαβέκ· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ εἶναι νομίζω. Vocem Hebraeam, respectu ad etymon habito, Graeco-Ven. non male vertit ἐν *θυμριφεί*; sed optime omnium interpret Anglus, *in a thicket*.

CAP. XXIII. ¹ Sic Codd. I, 59. ² Cod. 130. ³ Cod. X. ⁴ Sic Codd. 15, 72, 82, 135, Arm. I. ⁵ Sic Codd. 16, 18, 25, alii. Montef. ad אִם-תִּהְיֶה (v. 13) affert: O.

par' ἐμοῦ. 'Αλλος· παρ' ἐμοῖ; quae nota ad hunc locum pertinere videtur. ⁶ Cod. X in marg. Alterus e Slavon. Ostrog. Graece exscripsit: *πρόσελθε ἐνθάδε, κύριε*; ex Arm. I autem: *πρὸς ἐμὲ στρέφε, κύριε*. ⁷ Cod. X. ⁸ Anon. in Cat. Niceph. p. 288. ⁹ Sic in textu Arm. I. Procop. in Cat. Niceph. p. 289: *στατήρ ἐστίν, ὡς φησὶν Ὀριγένης, τὸ ἡμισυ τῆς οὐγγίας, ἔχει δὲ δραχμὰς δύο*. Cf. Hex. ad Exod. xxxviii. 24. Jerem. xxxii. 9. Ezech. iv. 10. ¹⁰ Cod. X. Cf. LXX ad v. 20. ¹¹ "Haec obelo notantur, aut lemnisco [in Cod. X]." — *Griesb.* Hieron.: "Hoc quod hic positum est, *quae est in valle*, in authenticis codd. non habetur."

CAP. XXIV. ¹ Sic Codd. 16, 56, alii, Hieron. ² S. Chrysost. Opp. T. IV, p. 482 E: *τῇ μὲν Ἑλλάδι γλώττη οὕτω γέγραπται, ὑπὸ τὸν μηρόν μου· ἐν δὲ τῇ Ἑβραϊδὶ φασὶν, ὑπὸ τὴν ὀσφύν*. In Cod. VI duplex est lectio: *τὸν μηρόν μου τὴν ὀσφύν μου*. Cod. 135 ex Euseb. Emis. affert: *ὁ Ἕλληνας σεμνότερον ἐρμηνεύει· ὁ γὰρ Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος αὐτὸ λέγει τοῦ ἀνδρὸς τὸ τεκνοποιῶν ὄργανον*. Similia habet Diodorus in Cat. Niceph. p. 289, praemisso *τινὲς φασὶν*. ³ Cod. 130. Non est Aquilae versio, sed alia lectio, quam pro superfluis, *καὶ εἰς τ. φ. μου* (cf. vv. 38, 40) venditant Codd. 106, 107, 128, Arm. I. ⁴ Sic Codd. 14, 15 (cum καὶ pro μὴ), 16, alii (inter quos Cod. 135, teste Lagardio), Arm. I (sine μὴ).

11. וַיִּכְרַת. *Et genua flectere fecit.* Ο'. καὶ ἐκοίμισε. 'Α. καὶ ἐγονάτισε.⁵
13. מִיַּד מִן הַיָּם. *Haurire aquam.* Ο'. ἀντλήσαι (alia exempl. ὑδρεύσασθαι⁶) ὕδωρ.
14. הִקְבִּיחַ. *Destinasti.* Ο'. ἠτοίμασας. 'Α. ἤλεγξας. Σ. ἀπέδειξας.⁷
17. וְיָנִי וְיָנִי. *Da mihi sorbendum.* Ο'. πότισόν με. 'Α. βρόχθισόν με.⁸
22. עַרְבָּ. *Dimidius sictus.* Ο'. δραχμὴν. Alia exempl. δίδραχμον.⁹
27. וְנָנִי וְנָנִי. *Quod ad me attinet, in itinere duxit me.* Ο'. ἐμέ τ' εὐώδωκε. Alia exempl. καὶ ἐμέ ἐν ὁδῷ ἤγαγε.¹⁰
31. בְּרַחֲמֶיךָ יְיָ. *Benedicte a Jova.* Ο'. εὐλογητὸς κυρίου (alia exempl. κύριος¹¹). 'Α. εὐλογημένος κύριος. Σ. εὐλογημένος κ.¹² Τὸ 'Εβραϊκὸν ἔχει ἠὺλογημένος ὑπὸ κυρίου.¹³
32. פָּתַח. *Et solvit.* Ο'. καὶ ἀπέσαξε (. . ἀπέστρωσεν¹⁴).
43. הַמַּלְעָה. *Virgo illa.* Ο'. ἡ παρθένος. 'Α. ἡ ἀπόκρυφος.¹⁵

45. וְיָנִי. Ο'. εὐθύς. Alia exempl. καὶ ἰδοῦ.¹⁶
47. מִפְּנֵי לֵב. *Super nasum ejus.* Ο'. (καὶ περιέθηκα) αὐτῆ. 'Α. ἐπὶ μυκτῆρας αὐτῆς.¹⁷
50. וְיָנִי וְיָנִי. *Non possumus dicere tibi malum aut bonum.* Ο'. οὐ δυνασόμεθά σοι ἀντειπεῖν κακὸν ἢ καλὸν (alia exempl. κακὸν καλῶ¹⁸). 'Ο Σύρος' οὐ δυνασόμεθα εἰπεῖν τὸ, ἢ καλὸν ἢ κακόν.¹⁹
59. הַתְּנִיחָה. *Et nutricem ejus.* Ο'. καὶ τὴν ὑπάρχοντα αὐτῆς. 'Α. καὶ τὴν τίτθην αὐτῆς. Σ. καὶ τὴν τροφὸν αὐτῆς.²⁰ Aliter: 'Α. τὴν τιθηνόν.²¹
61. וְיָנִי. *Et ancillae ejus.* Ο'. καὶ αἱ ἄβραι ('Α. παιδίσκαι. Σ. κοράσια²²) αὐτῆς.
63. וְיָנִי. *Meditari in agro.* Ο'. ἀδολεσχήσαι εἰς τὸ πεδίον. 'Α. ὁμιλῆσαι ἐν χώρᾳ. Σ. λαλῆσαι ἐν τῷ ἀγρῶ.²³
67. וְיָנִי. *Et introduxit eam Isaac in tentorium Sarae matris suae.* Ο'. εἰσήλθε δὲ Ἰσαὰκ εἰς τὸν οἶκον

⁵ Codd. X, 130. Nobil. quasi scholium affert. Cf. ad Cap. xli. 43. ⁶ Sic Codd. X (in marg.), 59 (cum ὑδρεύσασθαι), 135 (cum ἀντλήσαι in marg.). ⁷ Cod. X. Cod. 135 affert: Σ. ἀπέδειξας; Nobil.: Schol. ἀπέδειξας. ⁸ Codd. X, 130 (non, nt Holmes., βρόχθισον). ⁹ Sic Codd. 14, 16 (uterque cum γμ), 18, alii. Hieron.: "Didrachmum pondus ejus. BACE, quod in hoc loco pro didrachmo scribitur, semiuncia est; SECEL vero, qui Latini sermone sictus corrupte appellatur, unciae pondus habet." Cf. Hex. ad Exod. xxxviii. 26. Montef. affert: "Ἄλλος' διδραχμὴν (sic); quae lectio deterior est in quatuor libris. ¹⁰ Sic Codd. 32, 106, 107. Ante εὐώδωκε inferunt ἐν ὁδῷ Codd. 15, 30, alii. ¹¹ Sic Ald., Codd. I, III, X, 14, 15, 16, alii. ¹² Cod. X ad εὐλογητὸς κύριος (sic) in marg. notat: τὸ, εὐλογητὸς εἰ κύριε, οὐ πρὸς τὸν παῖδα τοῦ Ἀβραάμ εἶπεν ὁ γοῦν ἄκ. φησὶν, εὐλογημένος κύριος' Σὺμ. δὲ, εὐλογημένος κ. . (folio abscisso). ¹³ Procop. in Cat. Niceph. p. 299. ¹⁴ Cod. X, ubi interpretis nomen abscissum est. Hieron. Hebraenam vertit, destravit. ¹⁵ Hieron. in Comment. ad Jesai. vii. 14 (Opp. T. IV, p. 108): "Porro ALMA apud eos verbum ambiguum est; dicitur enim et adolescentula, et abscondita, id est, ἀπόκρυφος . . . Et in Genesi legimus, ubi Rebecca dicitur ALMA, Aquilam non adole-

scentulam, nec puellam, sed absconditam transtulisse." ¹⁶ Sic Cod. L. Duplex lectio, καὶ ἰδοῦ εὐθύς, est in Comp., Codd. 19, 20, 108. ¹⁷ Cod. X. In textu LXXviri post ἐνώτια inferunt ἐπὶ μυκτῆρας αὐτῆς Codd. 15, 82, 135. ¹⁸ Sic Ald., Codd. I, III, X, 14, 15, 16, alii. ¹⁹ "Syri versionem, ut hic refertur, habent omnes Catenae Regiae et schedae Combefis. Unus codex omittit τὸ."—Montef. In Cat. Niceph. p. 302 abest τὸ ἦ. ²⁰ Nobil., et Cat. Niceph. p. 303. Cod. 127: 'Α. τίτθην. Σ. τροφόν. Cod. 130: 'Α. τίτθην, τροφόν. Hieron.: "Et substantiam ejus . . . In Hebraeo habet . . . et nutricem ejus . . . Decens quippe erat, ut ad nuptias absque parentibus virgo proficiscens nutricis solatio foveretur." ²¹ Cod. X affert: 'Α. τὴν τιθηνόν. Σ. τροφόν. ²² Nobil., Codd. X, 127. Sic sine nominibus Cod. 130. ²³ Nobil., et Cat. Niceph. p. 304 (cum προσλαλῆσαι pro λαλῆσαι). Cod. 130 in marg. sine nom.: λαλῆσαι ἐν τῷ ἀγρῶ. Ad ἀδολεσχήσαι Cod. X in marg. annotat: τοῖς οικείοις λογισμοῖς ὁμιλῆσαι ἐν τῇ τῆς ἐρημίας ἡσυχίᾳ. Hieron.: "Quod autem ait, Et egressus est, ut exerceretur in campo, quod Graece dicitur ἀδολεσχήσαι, in Hebraeo legitur: Et egressus est Isaac, ut loqueretur in agro, inclinante jam vespera."

✕ Σάρρας 4²⁴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. 'Α. (καὶ) εἰσήγαγεν αὐτὴν ('Ισαὰκ) εἰς τὴν σκηνὴν Σάρρας τῆς μητρὸς αὐτοῦ.²⁵

67. סְפַחַת. *Et consolationem admisit.* Ο'. καὶ παρεκλήθη. Σ. (καὶ) παρηγορήθη.²⁶

Cap. XXIV. 14. ÷ ἕως ἂν παύσονται πίνουσαι 4.²⁷

15. ÷ ἐν τῇ διανοίᾳ (om. αὐτοῦ) 4.²⁸ [16. ÷ καταβάσα δὲ ἐπὶ τὴν πηγὴν 4.]²⁹ 44. ÷ καὶ ἐν τούτῳ γινώσομαι — 'Αβραάμ 4.³⁰ 60. 'Ρέβεκκαν ÷ τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν 4.³¹

CAP. XXV.

3. דַּדְּתַנִּי. Ο'. καὶ τὸν Δεδάν (s. Δαιδάν). Alia exempl. καὶ τὸν Θαιμάν, καὶ τὸν Δεδάν.¹

סְרַשֵׁן. Ο'. 'Ασσουριείμ. Alia exempl. ἐγένοντο 'Ραγουήλ καὶ Ναβδεήλ καὶ 'Ασσουριείμ.²

6. מְבַרְכֵי לְיִשְׂרָאֵל. Ο'. (τῶν παλλακῶν) αὐτοῦ. Alia exempl. δοῦσαι τοῦ 'Αβραάμ.³

8. בְּשִׁבְיָהּ בְּרַבָּה. *In canitie bona.* Ο'. ἐν γήρῃ (s. γήρει) καλῶ. 'Α. Σ. ἐν πολιᾷ ἀγαθῇ.⁴

יִמְעַלְלֵה. Ο'. πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. Σ. πρὸς τοὺς πατέρας.⁵

12. הַגֵּר הַמִּצְרַיִם. Ο'. Ἄγαρ ✕ ἡ Αἴγυπτία 4.⁶

20. מִן מִדְבָּר. *Ex regione campestri Syriae (Mesopotamia).* Ο'. ἐκ τῆς Μεσοποταμίας ✕ Συρίας 4.⁷

22. וַיִּתְצַצּוּ הַבְּנִים. *Et contundebant se invicem filii.* Ο'. ἐσκίρτων δὲ τὰ παιδιά. 'Α. (καὶ) συνεθλάσθησαν υἱοί. Σ. (καὶ) διεπάλαιον.⁸

23. יָמִי. *Fortis erit.* Ο'. ὑπερέξει. Σ. ὑπερσχύσει.⁹

25. עָרְשׁוֹ. (Pallium) villosum. Ο'. δασύς. Σ. τετριχωμένος.¹⁰

27. סָחָ. *Integer.* Ο'. ἀπλαστος. 'Α. Θ. ἀπλοῦς. Σ. ἄμωμος.¹¹

29. הַיָּצֵ. *Languescens.* Ο'. ἐκλείπων. Θ. πεινῶν.¹²

30. מִן הַרְבָּה. *De rubra.* Ο'. ἀπὸ τοῦ ἐψέματος (Σ. 'Εδώμ¹³).

31. מְכַנֵּה. *Vende.* Ο'. ἀπόδου. 'Α. πώλησον.¹⁴

33. וַתִּבְרַח. Ο'. τὰ πρωτοτόκια ✕ αὐτοῦ 4.¹⁵

34. וַיִּשְׁפֹּט עֵשָׂו אֶת הַבְּרִיָּה. *Et sprevit Esavus primogenituram.* Ο'. καὶ ἐφάυλισεν 'Ησαῦ τὰ πρωτοτόκια. 'Α. (καὶ) ἐξουδένωσεν 'Ησαῦ τὴν πρωτοτοκίαν.¹⁶

²⁴ Sic Cod. 127 in marg. sub aster., et in textu sine aster. Codd. 15, 55 (cum Σάρρα), alii, Arm. 1. ²⁵ Nobil., et Procop. in Cat. Niceph. p. 305. ²⁶ Codd. X (cum scholio: ἐθεραπεύθη, τῆς λύπης ἐκτὸς ἐγένετο), 127. Cod. 130 in marg. sine nom.: παρηγόρησεν (sic). ²⁷ Cod. X.

²⁸ Procop. in Cat. Niceph. p. 296: τὸ δὲ, ἐν τῇ διανοίᾳ, ὠβελίσται, ὡς μὴ κείμενον ἐν τῷ 'Εβραϊκῷ ἄμωμος καὶ διὰ τῶν ἐξῆς (v. 45) τοῦτο παρίσταται. ²⁹ Haec in Cod. X lemnisco notantur, invito Hebraeo. ³⁰ Cod. X obelis notat omnia a τῷ αὐτοῦ θεράποντι ad 'Αβραάμ. ³¹ Idem. Sic sine obelo Comp., Codd. I, III, 14, 15, 16, alii.

CAP. XXV. ¹ Sic Ald. (cum Θαιμάν), Codd. I, III, X, 14, 16, alii, Arab. 1, 2. ² Sic Ald., Codd. I (cum 'Ραγουήλ), III, X, 14, 16 (cum Ναυδεήλ), 18, alii, Arab. 1, 2. ³ Sic Codd. 15, 135, Arm. 1 (cum τῷ 'Αβρ.). ⁴ Nobil., Cod. 130. Cf. ad Cap. xv. 15. ⁵ Cod. 130. Sic in textu Codd. I, 75, necnon Bodleianus a Tischendorfio editus. Mendose Nobil.: Schol. πρὸς τοὺς περάτας, quod Montefal-

conium male habuit. ⁶ Sic cum aster. Arm. 1. Deest ἡ Αἴγυπτία in Ald., Codd. I, III, X, 31, 56, aliis. ⁷ Idem. Vox abest a Codd. I, III, X, 30, 35, aliis. ⁸ Cod. X.

Nobil., Codd. 127, 130: Σ. διεπάλαιον. Hieron.: "Et movebantur filii ejus in ea. Pro motione LXX interpretes posuerunt ἐσκίρτων, id est, ludebant, sive calcitrabant; quod Aq. transtulit, confringebantur filii in utero ejus; Sym. vero διέπλεον, id est, in similitudinem navis in superficie ferebantur." Ubi pro διέπλεον unus codex apud Vallars.

διεπάλαιον legit, repugnantibus tum ceteris libris, tum ipso Hieronymi contextu. ⁹ Codd. X, 127, 130 (in marg. sine nom.). ¹⁰ Codd. X, 127, 130. ¹¹ Nobil. (cum 'Α. pro 'Α. Θ.), iidem. ¹² Cod. X. Ad ἐκλείπω (v. 30) Cod. 130 in marg. habet: πεινῶ. ¹³ MSS. Regii et schedae Combefis. apud Montef.: ὁ Σύμ. ἀπὸ τοῦ ἐψέματος (sic) 'Εδώμ τέθεικεν, ὃ ἐρμηνεύεται πυρρός. Nobil. affert: Σ. ἀδάμ. ¹⁴ Cod. X. ¹⁵ Sic Arm. 1, et sine aster. Comp., Codd. 15, 19, alii. ¹⁶ Cod. X.

CAP. XXVI.

5. וְתוֹרָתִי. O'. και τὰ νόμιμά μου. Oί λοιποί και νόμους μου.¹
8. מִצְּקָה. *Ludebat.* O'. παίζοντα. Schol. συνουσιάζοντα.²
10. עֲשָׂא. *Culpat.* O'. ἄγνοιαν. 'A. Σ. πλημμέλημα.³
12. מֵאָה שְׁעָרִים. *Centum mensuras.* O'. ἑκατοστεύουσιν κριθήν. 'A. ἑκατὸν εἰκασμούς.⁴
13. וַיֵּלֶךְ הַלֶּחֶם וַיִּגְדַּל. *Et procedebat procedendo, et crescebat.* O'. και προβαίνων μείζων ἐγένετο. Alia exempl. και ἐπορεύετο προβαίνων, και μείζων ἐγένετο.⁵
20. וַיִּרְיבוּ. *Et altercati sunt.* O'. και ἐμαχέσαντο. 'A. (και) ἐδικάσαντο.⁶
- עַשְׂקָה עַיְי. *Esek, quia litigaverunt cum ea.* O'. ἀδικία ἠδίκησαν γὰρ αὐ-

- τόν. 'A. συκοφαντία ἐσυκοφάντησαν γὰρ αὐτόν.⁷
21. שִׁטְנָה. *Sitnah.* O'. ἐχθρία. 'A. [ἡ] ἀντικειμένη. Σ. ἐναντίωσις.⁸
26. מְרֵעָהוּ מֵאֵיכָהוּ. *Et Ahuzzath amicus ejus.* O'. και 'Οχοζᾶθ ὁ νυμφαγωγὸς (Σ. συνέταίρος⁹) αὐτοῦ.
28. הָקָה. *Jusjurandum.* O'. ἀρά. Alia exempl. ὄρκος.¹⁰
30. מִשְׁתָּהוּ. O'. δοχήν. 'Αλλος πότον. 'Αλλος ἐστίασιν.¹¹
31. בְּשָׁלוֹם. O'. μετὰ σωτηρίας. Oί λοιποί μετ' εἰρήνης.¹²
32. וַיֹּאמְרוּ לֵוּ מִצְּנֵנוּ. *Et dixerunt ei: Invenimus.* O'. και εἶπαν· οὐχ εὔρομεν (Oί λοιποί εὔρομεν¹³).
33. שְׁבַע. O'. ὄρκος. 'A. Σ. πλησμονή.¹⁴

CAP. XXVI. ¹ Procop. in Cat. Niceph. p. 319. ² Sic in textu Cod. 32. Procop. in Cat. Niceph. p. 320: 'Εβραῖοι δὲ φασιν, εὐσχημόνως εἰρησθαι τὸ παίζειν ἀπὸ τοῦ συνουσιάζειν. ³ Nobil., Codd. 127, 130. Sic in textu Cod. 38. Cod. X in marg. sine nom.: πλημμέλειαν, secundum collationem antiquam in schedis Bodleianis. ⁴ Hieron.: "Licet in aliena terra seminaverit Isaac, tamen non puto quod tanta ei fertilitas hordei fuerit. Ude melius puto illud esse, quod habetur in Hebraeo, et Aq. quoque translulit: *Et invenit in anno illo centuplum aestimatum*, id est, ἑκατὸν εἰκασμούς [sic Cod. Frising. apud Lagarde, faventibus dnobus Vallarsianis, qui ΕΚΑΤΟΙΚΑΚΝΩΥC et ΕΚΑΤΟΝΕΙΔΑCΜΟΤΕ pingunt, pro eo quod edebatur, ἐκ. εἰκασμένων]. Licet enim eisdem literis et aestimatio scribatur et *hordeum*, tamen aestimationes SAARIM leguntur, *hordeum* vero SOBIM." Interpres Graeco-Ven.: ἑκατὸν εἰκασμόν (fort. εἰκασμῶν). Cf. Hex. ad Prov. xxiii. 7. ⁵ Sic Codd. 72, 82 (cum καὶ πρ. pro πρ.), 135. Hieron.: *et ambulabat vadens, et magnificatus.* ⁶ Codd. X, 127. Sic sine nom. Nobil., Cod. 130. ⁷ Cod. 127 (om. αὐτόν). Sic sine nom. (add. αὐτόν) Nobil., Cod. 130. Minus probabiliter Cod. X: 'A. συκοφαντία. Σ. ἐσυκοφάντησαν. ⁸ Hieron.: "Pro inimicitias, quod Aq. et Sym. τὴν ἀντικειμένην et ἐναντίωσιν transtulerunt, id est, *adversum* atque *contrarium*, in Hebraeo habet SATANA; ex quo intelligimus Satanam *contrarium* interpretari." Ad Aquilam (quem ἀντικειμένη sine articulo scripsisse suspicor) cf. Hex. ad

Psal. cviii. 6. Zach. iii. 2. Ad rem cf. Joseph. Ant. I, 18, 2: Τῶν δὲ προτέρων τὸ μὲν Ἔσκον καλεῖται μάχης ἂν τις αὐτὸ φήσῃ· τὸ δὲ ἕτερον Σιτεινά· ἔχθραν ἀποσημαίνει τὸ ὄνομα. ⁹ Cod. X (cum συνέτερος). Hieron.: "Pro *Ochozath propudo* in Hebraeo habet *collegium* [potius *possessio*] *amicorum ejus*; ut nou tam hominem significet, quam amicorum turbam, quae cum rege venerat, in quibus fuit et Phicol, princeps exercitus ejus." Consentit Onkelos, qui enarrat: וַיִּשְׁמְעוּ מֵעַם מְרֵעָהוּ, et *coetus amicorum ejus*. Utrumque nomen pro appellativo habuit Graeco-Ven., cujus versio sonat: κατοχή τε τοῦ φέλου αἱ, και στόμα παντὸς ἀρχοντος τῆς κείνου στρατίας. ¹⁰ Sic Codd. 32, 108 (in marg.), 130 (idem). ¹¹ Cod. X in marg.: πότον, ἐστίασιν. Cf. ad Cap. xxi. 8. Sed fortasse merum scholium est. ¹² Cod. X. Lectio ἐν εἰρήνῃ est in Codd. 20, 130 (in marg.). Cf. ad Cap. xxviii. 21. ¹³ Cod. X. Vid. not. seq. ¹⁴ Hieron.: "Nescio quomodo in LXX interpretibus habeatur... *Et dixerunt ei: Non invenimus aquam; et vocavit nomen ejus Juramentum.* Quae enim etymologia est, propterea vocari *juramentum*, quod aquam non invenissent? E contrario in Hebraeo, cui interpretationi Aq. quoque consentit et Sym., hoc significat, quod invenerint aquam, et propterea appellatus sit puteus ipse *Saturitas*, et vocata civitas Bersabee, hoc est, *puteus saturitatis*. Licet enim supra [Cap. xxi. 31] ex verbo juramenti, sive ex septenario ovium numero, quod SABEE dicitur, asseruerimus Bersabee appellatam, tamen unne ex eo quod aqua inventa est, Isaac ad

33. הָעִיר. O'. τῆ πόλει ἐκείνη. 'Ο Σύρος οὐκ ἔχει, τῆ πόλει.¹⁵

בְּאֵר שָׁבַע. O'. φρέαρ ὄρκου ('Α. Σ. πλησμονῆς¹⁶).

35. בְּרִית רוּחַ. Maeror spiritus. O'. ἐρίζουσαι. 'Ο Σύρος' οὐκ εὐαρεστοῦσαι. 'Ο 'Εβραῖος' παροργίζουσαι.¹⁷

Cap. XXVI. 15. τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ✕ 'Αβραάμ 4.¹⁸

CAP. XXVII.

1. וְהַקְהִינָם. Et debiles facti sunt. O'. καὶ ἡμβλύνθησαν (alia exempl. ἡμβλυώπησαν¹). 'Α. ἡμαυρώθησαν (s. ἡσθένησαν).²

6. הִנֵּה. O'. ἴδε. 'Α. Θ. ἰδοῦ.³

12. כַּמְעַתְּסָם. Tanquam subsannans. O'. ὡς καταφρονῶν ('Α. καταμωκώμενος. Σ. καταπαίζων⁴).

15. וְתָבֵנָה. Vestes. O'. τὴν στολήν. 'Α. τὰ ἱμάτια.⁵

16. הַיְצִיּוֹת. Haedorum caprarum. O'. τῶν ἐρίφων. Alia exempl. τῶν ἐρίφων τῶν αἰγῶν.⁶

וְעַל לְהִלָּח. Et super levitatem. O'. καὶ ἐπὶ τὰ γυμνά ('Α. Σ. λεία⁷).

20. לְמַהֵר. Tam cito invenisti. O'. δ ταχὺ εὔρες. Alia exempl. ὅτι ἐτάχυνας.⁸

27. שָׂדֵה. Agri. O'. ἀγροῦ πλήρους. 'Α. χώρας.⁹ 'Ο Σύρος' ἀρούρας.¹⁰

33. וַיִּחְרַד. Et trepidavit. O'. ἐξέστη δέ. 'Α. Σ. (καὶ) ἐξεπλάγη.¹¹

34. לְאָבִיו. O'. Vacat. Alia exempl. τῷ πατρὶ αὐτοῦ.¹²

35. בְּמַרְמָה. Cum dolo. O'. μετὰ δόλου. 'Α. ἐν ἐπιθέσει. Σ. δι' ἐνέδρας.¹³

37. וְלָקַח אֶפְשָׁה מִן אִפוֹתַי. Et tibi jam quid faciam, fili mi? O'. σοὶ δὲ τί ποιήσω, τέκνον; Σ. (καὶ) σοὶ πρὸς ταῦτα τί ποιήσω, υἱέ μου;¹⁴

40. וְהָיָה כְּאֶשְׁרֵי תְרִיר וּפְרָקָה עָלָיו. Fiet autem, ubi libere vagaberis, abrumpes jugum ejus. O'.

nomen civitatis, quae ita vocabatur, alludens, declinavit paululum literam, et pro stridulo Hebraeorum SIX, a quo SABEC incipitur, Graecum SIGMA, id est, Hebraeum SAMECH posuit." ¹⁵ Procop. in Cat. Niceph. p. 328: 'Ο Σύρος οὐκ ἔχει, τῆ πόλει' ἀλλ' οἷδὲ ἐν τῇ κατασχέσει εἰμίσκεται πόλις οὕτω καλουμένη' τόπου τοίνυν ἦν ὄνομα.

¹⁶ Hieron., ut supra. Ad φρέαρ ὄρκου Cod. X in marg. pingit: 'Α. πλησμονῆ (sic). ¹⁷ Dion. in Cat. Niceph. p. 330: 'Ο Σύρος οὐκ ἔχει, ἐρίζονται, ἀλλ', οὐκ εὐαρεστοῦται' ἀπὸ τοῦ, ἔριδι καὶ φιλονεικίᾳ πάντα ποιῶσαι' ὁ γὰρ Σύρος καὶ ὁ 'Εβραῖος, παροργίζουσαι, ἔφη.

"Haec paululum perplexa sunt; videtur enim duas Syro interpretationes tribuere; at Procopius [p. 159] clarius habet: "Syrus habet: *Dispredebant Rebeccae*. Hebraeus vero: *Non cessabant irritare et ad iram provocare Rebeccaem*."—Montef. (Graeca Procopii frustra indagavimus in Cod. Ambros., qui abrumpit a p. 147, 14 edit. Gesnerianae ad p. 104, 19, deficiente, ut videtur, archetypo ejus.) Ad ἐρίζουσαι Cod. X in marg. glossam affert: μαχόμεναι, φιλονεικίσαι, ἀντιτάμναι. ¹⁸ Sic Arm. 1, et sine aster. Codd. 15, 82, 106, 135.

CAP. XXVII. ¹ Sic Codd. I (cum ἡβλ.), Bodl. (cum ἡβλ.), 56, 59, 129. Cf. Hex. ad 3 Reg. xiv. 1, 4. ² Cod. X affert: 'Α. ἀμυρώθησαν, ἡσθένησαν. Pro ἀμυρώθησαν Montef. recte corrigit ἡμαυρώθησαν, coll. Hex. ad

1 Reg. iii. 13. Jesni. xlii. 3. Altera lectio aut alius interpretis est, aut Aquilae secundis curis debetur. Cf. Hex. ad Ezech. xxi. 7. Mox ad φαρέτραν (v. 3) idem in marg. glossam habet: μελοθήκη. Cf. Hex. ad Psal. x. 2. ³ Cod. 130. Sic in textu Codd. 14, 18, ulii. ⁴ Nobil. "In MSS. omnibus [ut in Cod. 25, et Cat. Niceph. p. 331] sic legitur: ὁ Σύρ. τὸ καταφρονῶν ἀπὸ τοῦ καταπαίζων' ὁ δὲ ἄκ. καταμωκώμενος."—Montef. Graeco-Ven.: ὡς ἀπατεῶν.

⁵ Cod. X. ⁶ Sic Codd. 15, 58, 135. Ad ἐρίφων Cod. X in marg. affert: αἰγῶν. ⁷ Cod. X. ⁸ Sic Codd. 59, 75. Est fortasse alius interpretis, ut tamen subjungatur τοῦ εὔρεν. ⁹ Cod. X. ¹⁰ "Ita omnes MSS. ex Diodoro: ὁ Σύρος ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ, ἀρούρας ἔχει' τὸ δὲ πλήρως, πεπληρωμένου βλαστημάτων εὐωδεστάτων."—Montef. Ubi pro πλήρως πεπληρωμένου Cat. Niceph. p. 336 habet πλήρης (sic Codd. I, 71, 72, alii) πεπληρωμένος (non etiam βοσκημάτων pro βλαστημάτων, qui error est Holmesii), et Theodoretō, non Diodoro, tribuit. ¹¹ Codd. X, 127. Sic in marg. sine nom. Cod. 57. ¹² Sic Codd. I, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2. ¹³ Nobil. (cum ἐνέδρας sine praepos.), Codd. X, 127, 130 (ut Nobil.), qui omnes nomina interpretum transponunt. Verum vidit Thieme in *Dissert. de Puritate Symmachii*, p. 25. Cf. Hex. ad Gen. xxix. 25. 1 Reg. xxviii. 12. Jerem. v. 27. ¹⁴ Cod. X.

ἔσται δὲ ἡνίκα ἐὰν καθέλῃς, καὶ ἐκλύσῃ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ. (Ἄ.) καὶ ἔσται καθὰ καταβιβάσης... Σ. ἔσται δὲ ὅταν καμφθῇς, ἐκλύσεις τὸν ζυγὸν αὐτοῦ.¹⁵ Ὁ Σύρος... *si resipueris...*¹⁶

42. הָלֵךְ מִתְחַנֵּן. *Consolatur se de te.* Ὁ. ἀπειλεῖ σοι. Ἄλλος· διανοεῖται κατὰ σοῦ.¹⁷

46. תִּצְרַח. *Taedet me.* Ὁ. προσώχθικα (s. προσώχθισα). Ἄ. ἐσίκαχνα. Σ. ἐνεκάκησα.¹⁸

פְּרִיָהּ תִּזְכַּר מִלְּבָנָהּ תִּקְרָא מִבְּנֵי הָאָרֶץ. *De filiabus Heth, sicut istae de filiabus terrae.* Ὁ. ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῆς γῆς ταύτης. *Alia exempl. ἀπὸ τῶν θυγατέρων Χῆτ, τοιαύτας ἀπὸ τῶν θυγατέρων τῆς γῆς ταύτης.*¹⁹

Cap. XXVII. 14. τῇ μητρὶ ✕ αὐτοῦ 4.²⁰ 31. καὶ προσήνεγκε τῷ πατρὶ ✕ αὐτοῦ 4.²¹ 41. ἐν τῇ διανοίᾳ ✕ αὐτοῦ 4.²²

CAP. XXVIII.

6. הָלַךְ. Ὁ. καὶ ἀπέστειλεν. *Alia exempl. καὶ ἀπώχετο.*¹

8. הָרַךְ. Ὁ. ἰδὼν δὲ καί. *Alia exempl. καὶ εἶδεν.*² Ἄλλος· καὶ γρούς.³

11. דִּבְרָה. *Et discubuit.* Ὁ. καὶ ἐκοιμήθη. Ἄλλος· καὶ ἀφύπνωσεν.⁴

12. הָרַךְ מִן הָאָרֶץ וְיָשָׁה. *Et summitas ejus pertingebat ad caelum.* Ὁ. ἦς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανόν. Ἄλλος· (ἦς) ἡ ἀρχὴ ἤπτετο τοῦ οὐρανοῦ.⁵

13. עָמַד. *Stetit.* Ὁ. ἐπεστήρικτο. Ἄλλος· ἐστήλωται.⁶

וַיִּהְיֶה הָאֵלֹהִים. Ὁ. ὁ θεός. *Alia exempl. κύριος ὁ θεός.*⁷

16. כָּן. *Profecto.* Ὁ. ὅτι. Ἄ. ἄρα. Σ. ὄντως.⁸

19. בַּיִתְּהוּ. Ὁ. οἶκος θεοῦ. Ἄ. Βαιθήλ.⁹

וַיְהִי שֵׁם הָעִיר לֵאמֹר לֹז. *Verumtamen Luz erat nomen civitatis.* Ὁ. καὶ Οὐλαμλοῦζ (*alia exempl. Οὐλαμμαούς.*¹⁰ Ἄ. Σ. Λοῦζ¹¹) ἦν ὄνομα τῇ πόλει. Ἐβρ. οὐαλάμ λούζ σέμ αἰέρ.¹² Ἄ. (καὶ) πρότερον Λοῦζ ὄνομα τῇ πόλει.¹³

21. אַחֲרָיו. Ὁ. μετὰ σωτηρίας. Ἄ. Σ. ἐν εἰρήνῃ.¹⁴

¹⁵ Nobil., Cod. 130 in marg. (uterque sine uom.): ἔσται δὲ ἐὰν καμφθῇς. καὶ ἔσται καθὰ καταβιβάσης (-σεις Cod. 130). Posterior lectio Aquilam sapit, coll. Hex. ad Psal. iv. 8; priorem, sed pleniorē, cum ὅταν pro ἐὰν, Symmacho vindicat Cod. X. ¹⁶ Procop. in Gen. p. 161: "Verum Syrus erit pro resipiscens accipit, dicens: *Si resipueris, et vitae tuae bellicosum institutum omiseris, Deique timorem imbibebis, cognoscēs eum.*" Syrus vulgaris vertit: *Et si penitentiam egeris (coll.), removebitur jugum ejus a collo tuo.* ¹⁷ Schol. apud Nobil. Sic sine uom. Cod. 130 in marg. ¹⁸ Nobil., Codd. 127, 130 (sine Σ.). Cf. Hex. ad Num. xxi. 5. Jesai. vii. 16. ¹⁹ Sic Codd. 15, 72, 82, Arab. 1, 2, et, praemisso ✕ ἐκέλευεν (uisi forte ✕ ὠδε), Arm. 1. In textu LXXviii^o dde praemitt. Codd. 106, 107. ²⁰ Arm. 1. Sic sine aster. Codd. 14, 15, 18, alii. ²¹ Idem. Pronomen abest a Cod. 55 solo. ²² Idem. Pronomen abest a Codd. 14, 16, 18, aliis.

CAP. XXVIII. ¹ Sic Ald., Codd. I, III, 14, 15, 16, alii. Arab. 1, 2. ² Sic Comp., Codd. I, III (uterque cum idem), 14, 15, 16, alii. ³ Sic Cod. 130 in marg. ⁴ Cod. 59 ex duplici versione: καὶ ἀφύπνωσε (sic) καὶ ἐκοιμήθη. Cf. Hex. ad Jud. v. 27. ⁵ Cod. 130 in marg. sine uom.:

ἡ ἀρχὴ ὑπὲρ τὸ τοῦ οὐρανοῦ. Pro ὑπὲρ τὸ indubitanter correximus ἤπτετο. ⁶ Philo Jud. Opp. T. I, p. 620 (qui tamen ἐπεστήρικτο agnoscit p. 644). Lectio Aquilam sapit. ⁷ Sic Codd. 15, 56 (in marg.), 58, alii, Arab. 1, 2, et Philo Jud. ibid. pp. 644, 646. ⁸ Codd. X, 127, 130. ⁹ Nobil., Cod. 130. ¹⁰ Sic Ald. (cum -μαίους), Codd. I, III (cum -μαός), 20 (cum -μαούζ), 31, alii. ¹¹ Cod. X affert: Ἄ. Σ. Λουζά. Cod. 130: Σ. Λοῦζ (sic). ¹² Sic Montef. Cat. Niceph. p. 352: Ἐβραῖος οὐλαμλοῦζ σιμαήρ (sic). ¹³ Nobil., Montef., et (cum ἦν ὄν.) Cat. Niceph. ibid. Duo posteriores ex Anon. citant: Ἰστέον ὅτι οὐαλάμ (οὐλάμ Cat.) πρότερον εἶπον οἱ περὶ Ἀκύλαν, καὶ οὐχ ὡς μέρος τοῦ ὀνόματος. Λουζά δὲ τὴν πόλιν ῥητῶς μετὰ ταῦτα (μετὰ τ. ῥητῶς Cat.) καλεῖ. Hieron.: "Ridicule quidam verbum Hebraicum ULAM nomen esse urbis putant, cum ULAM interpretetur prius... Antiquae omnes scripturae verbo ULAM sive ELEM plenae sunt, quod nihil aliud signat nisi ante, aut prius, vel vestibulum, sive superlimitiaria, vel postea." Ad Aquilam pro πρότερον Scharfeub. in *Animadu.* p. 28 infeliciter tentat πρόθυρον. ¹⁴ Cod. X, et in marg. sine uom. Cod. 130.

Cap. XXVIII. 2. Μεσοποταμίαν ✕ Συρίας 4.¹⁵
5. Μεσοποταμίαν ✕ Συρίας 4.¹⁶ 9. πρὸς ταῖς γυναίξιν αὐτοῦ ✕ αὐτῷ 4 γυναῖκα.¹⁷

CAP. XXIX.

17. רַבּוֹתַי. Debiles. O'. ἀσθενεῖς. 'A. Σ. ἀπαλοί.¹

22. מִשְׁתָּה. O'. γάμον. 'A. Σ. πότον.²

25. רַמִּיתִּי. Fefellisti me. O'. παρελογίσω με. 'A. ἐπέθου μοι. Σ. ἐνήδρευσάς με.³

34. וְיָשִׁי אִישִׁי יָלִי. Adhaerebit mihi vir meus. O'. πρὸς ἐμοῦ ἔσται ὁ ἀνὴρ μου. 'A. προσκείται (ἀνὴρ μου) πρὸς μέ.⁴

Cap. XXIX. 1. τοὺς πόδας ✕ αὐτοῦ 4.⁵ 9. (÷) τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῆς 4.⁶ 12. καὶ ἀπήγειλεν ✕ Ἰακώβ 4 τῇ 'Ραχήλ.⁷

CAP. XXX.

8. נִפְתַּלְתִּי לַיהוָה וְנִפְתַּלְתִּי לַיהוָה. Luctationes Dei (vehementissimas) luctata sum. O'. συναντελάβετό μου ὁ θεὸς, καὶ συνανεστράφη. 'A. συνανέστρεψέν με ὁ θεὸς συναναστροφῆν.¹

11. (בְּנֵי נָגַד) בְּנֵי. Feliciter! O'. ἐν τύχῃ. Alia exempl. εὐτύχηκα.² 'A. ἤλθεν εὐζωνία. Σ. ἤλθεν Γάδ.³

13. וְשֵׁר. O'. Ἀσῆρ. Alia exempl. add. ὁ ἐστὶ πλοῦτος.⁴

15. לֹכֵן. O'. οὐχ οὕτως. 'A. διὰ τοῦτο.⁵

18. וְיִשְׁכַּר. O'. Ἰσοάχαρ, ὁ ἐστὶ μισθός.⁶

20. וְיִבְלִי. Cohabitabit mecum. O'. αἰρετιεῖ με. 'A. συνοικήσει μοι.⁷

24. לִי יְהוָה יְהִי. O'. προσθέτω ὁ θεὸς μοι. Alia exempl. προσέθετό μοι ὁ θεός.⁸ 'A. Σ. O'. προσθέτω ὁ θεός (μοι).⁹

¹⁵ Arm. 1. Sic sine aster. Codd. III, 15, 56, alii, Arab. 1, 2. ¹⁶ Idem. Sic sine aster. Codd. 15, 55, alii, Arab. 1, 2. Augustin. Locut. Lib. I: "Exit in Mesopotamiam Syriae, quasi Mesopotamia dicatur nisi Syriae. Quamvis hoc LXX habere non perhibentur Syriae, sed cum asterisco scriptum est." ¹⁷ Arm. 1 (qui pingit: ✕ suis sibi uxorem). Sic sine aster. Codd. 58, 72, alii.

Cap. XXIX. ¹ Cod. X. ² Nobil., Cod. 130. Cf. ad Cap. xxi. 8. ³ Cod. X. Cod. 130 affert: Σ. ἐνήδρευσάς με; Nobil. vero: Schol. ἐνήδρευσάς με. Cf. ad Cap. xxvii. 35. ⁴ Cod. 130 affert: 'A. πρόσκειται (sic) πρὸς μέ. Hieron.: "Ubi nos legimus, apud me erit vir meus, Aq. interpretatus est, applicabitur mihi vir meus, quod Hebraice dicitur ILLAVE, et a doctoribus Hebraeorum aliter transfertur, ut dicant, prosequetur me vir meus." Montef. ex Hieron. soloece dedit: 'A. συνάψεται (Graeco-Ven. συναβήσεται) μοι ὁ ἀνὴρ μου. ⁵ Arm. 1. Sic sine aster. Codd. 15, 72, 82, 135. ⁶ Clausulae, αὐτῇ γὰρ ἔβασκε κ. τ. ε., praemittuntur quatuor puncta (•) in textu cum ✕ in marg. in Arm. 1, per errorem, ut videtur, pro obelo. ⁷ Sic Arm. 1, et sine aster. Codd. 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2.

Cap. XXX. ¹ Hieron.: "Aq. ait: συνανέστρεψέν με ὁ θεὸς συναναστροφῆν, pro quo in Hebraeo scriptum est, נִפְתַּלְתִּי לַיהוָה וְנִפְתַּלְתִּי לַיהוָה. Unde a conversatione, sive a comparatione, quia utrumque sonat... Nephthalim nomen filio imposuit." Ubi pro συναναστροφῆν ante Lagardium edebatur καὶ συνανεστράφη, repugnantibus libris, etiam, quoad copulam, Vallarsianis. Hebraea, ut hodie leguntur, transtulit Graeco-Ven.: ἀντιστροφῆς θεοῦ ἀντίστραμμα.

² Sic Comp., Codd. 14, 15, 16, alii. Theodoret.: Τὸ τοῖνον, εὐτύχηκα, οὐ τοῦ Ἰακώβ ἐστὶ ῥῆμα, ἀλλὰ τῆς Λείας, γυναῖκος, ὡς ἔφη, ἐν δυσσεβείᾳ τραφείσης, καὶ κατὰ βραχὺ τὰ θεῖα παιδευομένης. Οὕτω καὶ ὁ ταύτης πατὴρ ἔφη τὸ, οἰωνοσύμνη (v. 27).

³ Cod. X affert: 'A. ἤλθεν εὐζωῖα. Σ. ἤλθεν Γάδ πειρατήριον. Pro εὐζωῖα, εὐζωνία correximus e Cod. 130, qui in marg. sine nominibus interpretum habet: ἤλθεν εὐζωῖα. ἤλθεν γάρ (sic). Ad Aquilam cf. Hex. ad Gen. xlix. 19. Hieron.: "Ubi nos posuimus, in fortuna, et Graece dicitur, ἐν τύχῃ, quae potest eventus dici, in Hebraeo habet BAGAD, quod Aq. interpretatur, venit accinctio; nos autem dicere possumus, in prociuctu. Ba enim potest praepositionem sonare in, et venit." Montef. de suo, ut videtur, edidit: 'A. ἤλθεν ἡ ζῶσις.

⁴ Sic Codd. 56, 58, 106 (sine ὁ ἐστὶ), 107 (idem), etiam Bodl. a Tischendorfio editus (idem). Hieron.: "Aser, divitiae. Male additae sunt divitiae, id est, πλοῦτος, cum etymologia nominis Aser Scripturae auctoritate pandatur, dicentis: Beata sum ego, et beatificant me mulieres."

⁵ Cod. X. ⁶ Verba, ὁ ἐστὶ μ., desunt in Codd. 15, 82, 135. Hieron.: "Etymologiam hujus nominis LXX interpretes ediderunt, est merces. Non ntique, ut plerique, addito pronomine, male legunt, aestimandum est ita scriptum esse, quod est merces; sed totum nomen interpretatur, est merces. Is quippe dicitur est, et SACHAR, merces."

⁷ Cod. X. Hieron.: "Ubi nos posuimus, habitabit mecum, et LXX interpretati sunt, diligit me, in Hebraeo habet JEZBULENI." ⁸ Sic Comp., Codd. 19, 20, alii. ⁹ Cod. 130, qui in textu habet: προσθέτω μοι ὁ θεός.

28. פְּרָקֵי. Praecise designa. Ο'. διάστειλον. 'Α. ἐπονόμασον. Σ. ὄρισον.¹⁰

32. וְכָל-שֵׁה־וְנֹקְרָה נֹקְרָה וְכָל-שֵׁה־וְנֹקְרָה. Omne pecus punctis notatum et maculosum, et omne pecus fuscum. Ο'. πᾶν πρόβατον (X) ποικίλον καὶ περκνὸν (s. πέρκον), καὶ πᾶν βόσκημα (4)¹¹ φαῖον.

35. הַעֲקָדִים. Virgulatos. Ο'. τοὺς ραντούς. Σ. (τούς) λευκόποδας.¹²

36. וְיָסָא. Et rosuit. Ο'. καὶ ἀπέστρησεν. 'Αλλος (καὶ) διώρισεν.¹³

37. וְלֵחַ. Et amygdali. Ο'. καὶ καρυῖνην. Σ. (καὶ) ἀμυγδαλίην.¹⁴

וְעַל-הַמְקָלוֹת. Quod erat super virgis. Ο'. (in loco confuso) ἐπὶ ταῖς ράβδους. 'Αλλος τὸ ἐπὶ τῶν σκυταλῶν.¹⁵

38. וְיָשָׁא לְבָנֵי הָאֵן לְשֵׁתוֹת לְבָנֵי הָאֵן. Ubi veniebant pecudes ad bibendum, e regione pecudum, ut incalescerent cum venirent ad bibendum. Ο'. ἵνα ὡς ἂν ἔλθωσι τὰ πρόβατα πιεῖν, ἐνώπιον τῶν ράβδων ἐλθόντων αὐτῶν εἰς τὸ πιεῖν, ἐγκισσῆσωσι τὰ πρόβατα εἰς τὰς ράβδους. Σ. ὅπως ἐρχομένων

τῶν βοσκημάτων πιεῖν, ἀντικρὺς ὧσιν τῶν βοσκημάτων, καὶ ἐγκισσῆση ἐλθόντα πιεῖν.¹⁶

41. וְהָיָה בְּכָל-יְהִי-הָצֵן הַמְקָשָׁתִים וְהָיָה וְהָיָה וְהָיָה וְהָיָה וְהָיָה וְהָיָה. Et quotiescumque incalescebant aves robustiores, ponebat Jacobus virgas. Ο'. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα, ἔθηκεν 'Ιακώβ τὰς ράβδους. Σ. πάντοτε ὅταν ἐνεκίσσων τὰ βοσκήματα (τὰ) πρῶϊμα ('Α. καταδεδεμένοις¹⁷), ἐτίθει 'Ιακώβ τὰς ράβδους.¹⁸

42. וְיָשָׁא לְבָנֵי הָאֵן הַיָּשִׁים. Cum vero debiles (fetus) genueriat oves, non ponebat. Ο'. ἡνίκα δ' ἂν ἔτεκε τὰ πρόβατα, οὐκ ἐτίθει. 'Α. καὶ ἐν δευτερογόνοις . . .¹⁹ Σ. ὅποτε δὲ ἦν ὄψιμα τὰ βοσκήματα, οὐκ ἐτίθει.²⁰

וְהָיָה. Debiles. Ο'. τὰ μὲν ἄσημα. 'Α. τὰ δευτερόγωνα. Σ. (τὰ) ὄψιμα.²¹

CAP. XXXI.

7. הָתַל בִּי. Deceperit me. Ο'. παρεκρούσατό με. 'Α. Σ. παρελογίσατό με.¹

וְהִתְחַלְתִּי עִשְׂתִּי מִיָּמַי. Et mutavit

¹⁰ Nobil. Cod. X affert: Σ. ὄρισον. ¹¹ Sic in textu sine aster. Codd. 15 (cum πέρκον), 58, 72 (ut 15), 82 (idem), 135. Ex usu vocis βόσκημα versio videtur esse Aquilae aut Symmachi, coll. Hex. ad Gen. xxx. 38, 41, 42. Exod. xiii. 13. Lev. xxvii. 26. Psal. cxviii. 170. Ad φαῖον Nobil. affert: Schol. ποικίλον, πέρκον; et sic in marg. sine nom. Cod. 130. Cod. X glossam habet: Ο'. φαῖον, οἱ πᾶν μέλαν. ¹² Nobil., Cod. 130. "Unus ex codd. nostris habet λαίωποδας sine interpretis nomine. . . Suspicio mendum esse." —Montef. ¹³ Sic Cod. X in marg. sine nom. ¹⁴ Cod. X. Nobil.: Schol. ἀμυγδαλίην. Ad στρακίην Cod. 56 in marg. mutilo affert: λεπτοκαρ . . , quod ad καρυῖνην potius referendum videtur. Graeco-Ven.: λεπτοκαμάς τε. ¹⁵ In textu LXXvirali post περισύρων τὸ χλωρὸν inferunt τὸ ἐπὶ τῶν σκυταλῶν Codd. 15, 58 (sine τὸ), 59, alii, Arab. 1, 2. Cod. X ad haec, ἐφαίνετο ἐπὶ ταῖς ράβδους, in marg. habet: τότε ἐπὶ τῶν σκυταλῶν (sic). Cf. Hex. ad Zach. xi. 7. ¹⁶ Cod. X. ¹⁷ Cod. X juxta collationem Bodl. vetustam: 'Α. ἀντὶ τοῦ πρῶϊμα (sic), καταδεδεμένοις (non, ut Montef. ex eodem cod. dedit, συνδεδεμένοις); Cod. 130 vero: Σ. ἀντὶ τοῦ

πρῶϊμα καταδεδεμένοις. ¹⁸ Cod. X. Minus emendate Cod. 130 in marg. sine nom.: πάντοτε ὅταν ἐκίσσων τὰ πρόβατα, ἐτίθει 'Ι. τὰς ρ. ¹⁹ Cod. 130 in marg., incertum quo referatur. Sed cf. Hex. ad Psal. lxxiv. 14. ²⁰ Codd. X, 130. Montef. e Cod. X oscitanter exscripsit οὐκ ἔθηκεν. ²¹ Nobil. affert: 'Α. ὄψιμα. Σ. δευτερόγωνα. Cod. X: 'Α. ὄψιμα. Σ. τὰ δ. Denique Cod. 130: 'Α. ὄψιμα. δευτερόγωνα (sic). Sed ὄψιμα ad Symmachum, alterum vero ad Aquilam pertinere, vix dubium esse potest. Hieron.: "Eti fuerunt serotina Laban, et temporanea Jacob. Hoc in LXX interpretibus non habetur; sed pro serotinis et temporaneis, aliud nescio quid [ἄσημα et ἐπίσημα], quod ad scusum non pertinet, transtulerunt."

CAP. XXXI. ¹ Nobil., Cod. 130. Cod. X cum scholio: 'Α. Σ. παρελογίσατό με ἠπάτησέ με, καὶ παρὰ τὰς ἰσοσχέσεις [non, ut Montef., συνθήκας] ἠδίκησεν. Idem ad καὶ ἠλλαξεν in marg. habet: ἀντὶ τοῦ, τὰ ἀνταλλάγματα ὑπὲρ τοῦ μισθοῦ μου διελύσατό μοι ὑπὲρ τῶν ἀμνάδων ταυτέστι, ὑπὲρ ὧν αὐτῷ ἐδούλευσα ὡς μισθὸς τοσοῦτον χρόνον, δέκα μῶνας ἀμνάδας δέδωκέ μοι εἰς μισθόν.

- mercedem meam decem vicibus.* Ο'. καὶ ἥλλαξε τὸν μισθὸν μου τῶν δέκα ἀμνῶν.² 'Α. καὶ ἥλλαξε τὴν μίσθωσίν μου δέκα ἀριθμούς. Σ. καὶ ἥλλαξε τὸν μισθὸν μου δεκάκις ἀριθμῶ.³ 'Ο Σύρος καὶ ἥλλαξε τὸν μισθὸν μου δεκάκις.⁴
17. **יָבִיחַ לְעַלְמֵי קָמָהּ.** Ο'. ἐπὶ τὰς καμήλους. Alia exempl. καὶ ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰς καμήλους.⁵
18. **רָכַשׁ רָשָׁי וַיִּנְקֵן קִמְתָּי.** *Greges acquisitionis suae, quas sibi comparaverat.* Ο'. Vacat, sed paulo post καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, quae non sunt in Hebraeo, iufert. Alia exempl. κτήσιν κτήσεως αὐτοῦ ἦν περιουσιάσατο.⁶
19. **יָבִיחַ.** Ο'. ὄχετο. *Ἄλλος* ἐπορεύθη.⁷
תְּרַחֲלִים. *Teraphim* (deos domesticos). Ο'. τὰ εἶδωλα. 'Α. (τὰ) μορφώματα. Σ. (τὰ) θεραπεῖν.⁸
20. **וַיִּכְרַשׁ יַעֲקֹב לְבָן לָבָן בְּרֵגְלֵי הַסְּבִיבִים.** *Et fefellit Jacobus cor Labani Syri.* Ο'. ἔκρυψε (alia exempl. ἔκλεψε⁹) δὲ Ἰακώβ Λάβαν τὸν Σύρον (alia exempl. τὴν καρδίαν Λάβαν τοῦ Σύρου¹⁰).
21. **וַיִּשְׁתָּ.** Ο'. Vacat. ✕ καὶ ἀνέστη ⁴.¹¹
24. **עָרָה.** Ο'. πονηρά. Alia exempl. σκληρά.¹²
26. **וַיִּבְרָח לְבָבִי מִפְּנֵי הַקְּרִי.** Ο'. ἰνατί κρυφῆ ἀπέδρας, καὶ ἐκλοποφόρησάς (alia exempl. ἐκλοποφόρησάς¹³) με;
27. **וַיִּבְרָח לְבָבִי מִפְּנֵי הַקְּרִי.** *Quare clam aufugisti, et fefellisti me?* Ο'. Vacat. ('Α.) εἰς τί ἐκρύβης τοῦ ἀποδρᾶναι, καὶ ἔκλεψάς με;¹⁴
- וַיִּשְׁרָעוּ.** *Et cum canticis.* Ο'. καὶ μετὰ μουσικῶν. (*Ἄλλος*) καὶ μετὰ τραγῳδῶν.¹⁵
30. **וַיִּבְרָח לְבָבִי.** *Abeundo abiisti.* Ο'. πεπόρευσαι. *Ἄλλος* πορευθεῖς πορεύθητι.¹⁶
31. **וַיִּבְרָח לְבָבִי.** Ο'. ✕ ὅτι ἐφοβήθη ⁴.¹⁷
33. **וַיִּבְרָח לְבָבִי מִפְּנֵי הַקְּרִי.** Ο'. εἰς τὸν οἶκον Λείας... (καὶ ἠρεύνησε) τὸν οἶκον Ἰακώβ. *Ἄλλος* εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἰακώβ, καὶ εἰς τὴν σκηνὴν (Λείας).¹⁸
34. **וַיִּבְרָח לְבָבִי מִפְּנֵי הַקְּרִי.** *Et palparit (manibus exploravit) Laban totum tentorium, sed non invenit.* Ο'. Vacat. ('Α.) καὶ διεψηλάφησε Λάβαν σύμπασαν τὴν σκέπην,

² Hieron.: "Pro eo quod nos posuimus, *mutavit mercedem meam decem vicibus*, LXX interpretes posuerunt, *decem agnis*, nescio qua opinione ducti. cum verbum Hebraicum *mosi numerum* magis quam *agnos* sonet." Speciosa quidem est emendatio Grabii in *Prolegom. ad Octateuchum* Cap. IV, δέκα μῶν pro δέκα ἀμνῶν; sed v. 41 δέκα μναῖς pro δέκα ἀμνάσιν non ita. ³ Cod. 25 in Commentario, exscribeute Lagardio, unde veram Aquilae manum, τὴν μίσθωσίν μου (non, ut Montef. edidit, τὸν μισθὸν μου) eruimus. Cod. X juxta collationem Bodl.: Ἀντὶ τοῦ, δέκα ἀμνῶν, Ἄκ. δέκα ἀριθμούς εἶρηκε, Σύμ. δὲ, δεκάκις ἀριθμῶ. *Ἐλεγεν δὲ ὁ Ἑβραῖος, ὅτι δεκάκις ἠθέτησε τὰς συνθήκας πρὸς Ἰακώβ ὁ Λάβαν, διὰ τὸ τὰ γεννώμενα ἐπ' ὀνόματος τοῦ Ἰακώβ πλεῖστα ὕα ἰσάρχειν, κάκεινον ἐποφθαλμῶν αὐτῶ [in cod. αὐτῶν. Montef. ex Origene perperam edidit ἐποφθαλμῶν (sic) αὐτῶν], ὅπερ ἐδήλωσαν αἱ δύο ἐκδόσεις. ⁴ Euseb. Emis. in Cat. Niceph. p. 380. ⁵ Sic Codd. 20 (cum αὐτὰς), 55 (idem), 56, alii. Arm. 1. ⁶ Sic Codd. X (in marg.), 15, 58, 72, 130 (in marg. cum περιουσιάσατο), 135 (cum περιουσιάσατο). Est alius interpretis, fortasse Aquilae. Cf. ad Cap. xiv. 21. Ad ἀποσκευὴν Nobil. affert: Schol. κτήσιν, et sic Cod. 82 in marg. ⁷ Cod. X in marg. sine nom. ⁸ Nobil.,

Codd. X, 130 (cum μορφώματα sine nom.). Ad εἶδωλα Cod. VII in marg. sine nom.: θεραπεῖν. Hieron.: "Ubi nunc *idolis* legimus, in Hebraeo *TERAPHIM* scriptum est, quae Aq. μορφώματα, id est *figuras* vel *imagines* interpretatur." Cf. Hex. ad Jud. xvii. 5. Hos. iii. 4. ⁹ Sic Codd. I, 55. Arm. 1. ¹⁰ Sic Codd. VII (ex corr.), 15, 72 (cum τῇ καρδίᾳ), 82, 135 (cum τὸν Σύρον). ¹¹ Sic sine aster. Codd. I, 72, 75, 135, Arab. 1, 2. Arm. 1 pingit: ✕ καὶ διεβη—Γαλαὰδ:; unde asteriscum assumpsimus. ¹² Sic Codd. I, X (in marg.), 14, 16, 18, alii. qui omnes, excepto Cottoniano, σκληρά ante λαλήσης ponunt. ¹³ Sic Codd. VI, 82, 130. Posterior ad κρυφῆ in marg. pingit: φοράδην. ¹⁴ Sic in textu Codd. 15, 58, 72, 82, 135 (cum αποδρᾶν), et, ut videtur, Arab. 1, 2. Aquilae versionem esse tantum non certum est. Eadem e marg. Cod. X ad verba *invari κρυφῆ κ. τ. ε.* (v. 26) perperam aptavit Montef. ¹⁵ Sic Cod. VII ex corr. Nunc forte ex alia versione! Mox v. 29 ad ἐχθὲς (sic) idem in marg. manu 2da: ὄψε. ¹⁶ Sic Cod. VII ex corr. ¹⁷ Sic cum aster. Arm. 1. Haec desunt in Conip., Ald., Codd. I, III, VII (cum ἐφοβήθη in marg.), 19, 31, aliis. ¹⁸ Cod. VII in marg. manu 2da. Eadem manus pro τοῦ οἴκου... τῷ οἴκῳ... τὸν οἶκον posuit τῆς

καὶ οὐχ εὔρε.¹⁹ Ἄλλος· καὶ ἠρεύνησεν Λάβαν
πάσαν τὴν σκηνὴν, καὶ οὐχ εὔρεν.²⁰

39. פִּרְפָּר. *Tilaniatum*. O'. θηριάλωτον. *Alia*
exempl. θηριόβρωτον, ε. θηρόβρωτον.²¹

41. עֶשְׂרֵת כֹּזָבִים. O'. δέκα ἀμνάσιν. Ἀ. δεκάκις
ἀριθμόν.²²

42. אֱלֹהֵי אַבְרָהָם. O'. ✕ ὁ θεὸς Ἀβραάμ.²³

47. וַיִּקְרָא-לוֹ לְבִן יִגָּר שְׂדֵיחָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ
בְּלֵעָד. O'. καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν Λάβαν· βου-
νὸς τῆς μαρτυρίας· Ἰακώβ δὲ ἐκάλεσεν αὐτόν·
βουνὸς μάρτυς. Ἄλλος· καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν
Λάβαν· σῶρευμα μαρτυρίας· καὶ Ἰακώβ ἐκά-
λεσεν αὐτόν· σωρὸς μάρτυς.²⁴

50. הַעֲנִי. *Opprimes*. O'. ταπεινώσεις. Ἄλλος·
ἀδικήσεις.²⁵

51, 52. הַנֶּהָה הַנֶּהָה הַמַּצְבָּה אֲשֶׁר יָרִיתִי וְיָרִיתִי
הַנֶּהָה הַנֶּהָה הַמַּצְבָּה הַנֶּהָה הַנֶּהָה הַמַּצְבָּה
בֵּינִי וּבֵינָךְ. *En acervum hunc, et en cippum, quem posui*
inter me et te! Testis sit acervus hic, et testis
sit cippus. O'. ἰδοὺ ὁ βουνὸς οὗτος, καὶ μάρτυς

ἡ στήλη αὐτή. (Cf. v. 48 in LXX.) Ἄλλος·
ἰδοὺ ὁ σωρὸς οὗτος, καὶ ἰδοὺ ἡ στήλη ἣν ἔστησα
(Ἀ. ἐρροίσησα) μεταξὺ ἐμοῦ καὶ μεταξὺ σοῦ·
μάρτυς ὁ σωρὸς οὗτος, καὶ μάρτυς ἡ στήλη.²⁶

52. הַנֶּהָה הַנֶּהָה (in priore loco). O'. Vacat.
Ἀ. ✕ σὺν τὸν σωρὸν τοῦτον.²⁷

53. הַנֶּהָה הַנֶּהָה. O'. Vacat. ✕ θεὸς πατὴρ
αὐτῶν.²⁸

54. הַנֶּהָה-הַנֶּהָה. O'. Vacat. ✕ τοῦ φαγεῖν ἄρ-
τον.²⁹

הַנֶּהָה הַנֶּהָה. O'. καὶ ἔφαγον ✕ ἄρτον.³⁰
καὶ ἔπιον.

Cap. XXXI. 44. ÷ εἶπεν δὲ αὐτῷ—ἀναμέσων
ἐμοῦ καὶ σοῦ.³¹ 48. ÷ εἶπεν δὲ Λάβαν—καὶ
μαρτυρεῖ ἡ στήλη αὐτή.³²

CAP. XXXII.

7 (Hebr. 8). וַיִּצַר לוֹ. *Et angor erat ei.* O'. καὶ
ἠπορεύτο. (Ἀ.) καὶ θλιβῶδες αὐτῷ.¹

σκηνῆς . . ταῖς σκηναῖς . . τὴν σκηνήν. ¹⁹ Sic in textu Codd. 58, 72 (cum ἤν συμπ. σκέπη), et (cum σκηνήν pro σκέπη) Codd. 15, 82, 135. Holmes. ex Arab. 1, 2 affert: *Tunc perquisivit Laban omnem suppellectilem, et non invenit.* Ad σκέπη cf. Hex. ad Job. viii. 22. Psal. xxvi. 5, 6. lx. 5. Jesai. xxxviii. 12. xl. 22. ²⁰ Sic Cod. VII in marg. manu 2da. ²¹ Sic Comp., Codd. 14, 16, 18, alii. ²² Cod. X. ²³ Sic Arm. 1, et sine aster. Codd. 15, 72, 82, 135 (sine ὁ), Arab. 1, 2. ²⁴ Hanc lectionem, Aquilae fortasse, post ἐπὶ τοῦ βουνῷ (v. 46) in textum infert Cod. 82. Montef. e Cod. X cum asteriscis affert: καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν Λάβαν· σῶρευμα βουνὸς μαρτυρίας· Ἰακώβ δὲ ἐκάλεσεν αὐτόν· βουνὸς μάρτυς, enni scholio anonimo: Ἑβραίου καλῆ παρατήρησις, ὅτι ὁ μὲν Λάβαν Συριστὶ ἐκάλεσεν αὐτόν, ὁ δὲ Ἰακώβ Ἑβραϊστὶ· διὸ καὶ δισσωῶς ἐρμηνεύεται κατὰ τινὰ βραχίλιαν ἐναλλαγὴν. Ὁ Ἑβραῖος ἔλεγε, ὅτι ὁ μὲν Ἰακώβ Ἑβραϊστὶ βουνὸν μάρτυρα ἐκάλεσε τὸν βουνόν, ὁ δὲ Λάβαν Συριστὶ, ὅπερ μὴ ἠδύνατο Ἑλληνιστὶ διχῶς εἰρησθαι· βιασάμενοι οἱ Ὁ πεποιήκασιν, ἐν βραχίλιᾳ ἐναλλαγῇ τὸ αὐτὸ σημαυόμενον σημαίνοντες· οὐδὲν γὰρ διαφέρει βουνὸς μαρτυρίας ἢ βουνὸς μάρτυς. Hieron.: Ἄcervus Hebraea lingua GAL dicitur; AAD vero testimonium. Russum lingua Syra acervus IGAR appellatur; testimonium SEDUTHA. Jacob igitur acervum testimonii, hoc est, GALAAD, lingua appellavit Hebraea; Laban vero idipsum, id

est, acervum testimonii, IGAR SEDUTHA [] gentis suae sermone vocavit. Erat enim Syrus, et antiquam linguam parentum provinciae, in qua habitabat, sermone mutaverat. ²⁵ Cod. X in marg. sine nom. Fortasse est scholium. ²⁶ Sic in textu Codd. 15, 58 (cum ἐρύσησα (sic) pro ἔστησα, et in fine om. καὶ μάρτυς ἢ στ.), 72 (cum καὶ (om. ἰδοὺ) ἢ στ. ἢ ἐρύσησα, et in fine ἢ στ. αὐτή), 82, 135 (cum ἔστησας); et sic fere Arab. 1, 2. (In vitiosa scriptura ἐρύσησα [“ieg. ἐρρίσωσα.”—Holmes.] ὦ in ὦ male transit, errore satis frequenti. Cf. Schaefer. ad Greg. Cor. p. 18. Ad ἐρροίσησα vero, quod Aquilae indubitanter vindicavimus, cf. Hex. ad Exod. xix. 13. 4 Reg. xiii. 17. Psal. lxiii. 8.) ²⁷ Cod. X. Hae in textum post πρὸς σὲ sine aster. inferunt Codd. 15 (sine σὶν), 82, 135 (ut 15). ²⁸ Cod. IV (qui hic incipit): ✕ πατέρων. Sic sine aster. Cod. 15 (cum ὁ θεὸς), 58, 72 (cum πατέρων), 82, 135, Arab. 1, 2 (cum πατέρων), Arm. 1 (idemi). ²⁹ Sic sine aster. Codd. I (sine τοῦ), IV, X (in marg. sine τοῦ), 15, 56 (ut I), 58, alii, Syro-hex., Arab. 1, 2, Arm. 1 (cum aster.). ³⁰ Sic Cod. IV, et sine aster. Codd. 15, 72, 82, 130. ³¹ Cod. X, teste Montef. ³² Idem. CAP. XXXII. ¹ Cod. X in marg. sine nom. Syro-hex. vero: אַד יִצַר לְאָבְרָהָם., quod ad literam sonat: καὶ θλίψις (s. σύντριμμα) ἐγένετο αὐτῷ, sed cum Graeca lectione

- 9 (10). **יְהוָה הֵמָּנָה לִי**. O'. κύριε [σὺ] ὁ εἰπὼν μοι. 'A. Σ. κύριε ὁ εἰπὼν πρὸς μέ.²
- 10 (11). **קָרַנְתִּי מִכָּל הַחַסְדִּים וּמִכָּל הַמַּחֲמָה**. *Parvus sum prae (indignus sum) omnibus beneficiis et prae omni fide.* O'. ικανούσθω μοι (alia exempl. ικανούσαι μοι; alia, ικανούται μοι³) ἀπὸ πάσης δικαιοσύνης, καὶ ἀπὸ πάσης ἀληθείας. 'A. μεμίκρυσμαι παρὰ πάντας τοῦ ἐλέους [καὶ ἀπὸ πάσης ἀληθείας].⁴
- 13 (14). **בְּיַדְךָ הָיָה בְּרָדִי**. *Ex eo quod erat in manu ejus.* O'. ὦν ἔφερεν ✕ ἐν χειρὶ αὐτοῦ^{4,5}
- 20 (21). **וַיִּשָׂא פָנָיו**. *Fortasse excipiet faciem meam.* O'. ἴσως γὰρ προσδέξεται τὸ πρόσωπόν μου. (Σ.) εἰάν πως ἐντραπή...⁶
- 23 (24). **וַיַּעֲבֹר**. O'. καὶ διέβη. Alia exempl. καὶ διεβίβασεν αὐτούς.⁷

- 24 (25). **וַיִּלָּחֶם אִישׁ עִמּוֹ**. *Et luctatus est homo cum eo.* O'. καὶ ἐπάλαιεν ἄνθρωπος μετ' αὐτοῦ. 'A. Σ. (καὶ) ἐκυλίετο ('A. ἐκονίετο) ἀνήρ μετ' αὐτοῦ.⁸
- 28 (29). **בְּיַדְּךָ נִלָּחַמְתִּי**. *Nam contendisti (s. principem te gessisti) cum Deo.* O'. Θ. ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ. 'A. ὅτι ἤρξας μετὰ θεοῦ. Σ. ὅτι ἤρξω πρὸς θεόν.⁹
- 29 (30). **לִמְּךָ הָיָה**. O'. ἰνατί τοῦτο. "Ἄλλος διὰ ποίαν αἰτίαν.¹⁰
- וְשֵׁמִי**. O'. τὸ ὄνομά μου. Alia exempl. add. καὶ τοῦτό ἐστι (s. καὶ αὐτό ἐστι, s. ὃ ἐστι) θαυμαστόν.¹¹ Τὸ, καὶ τοῦτό ἐστι θαυμαστόν, παρ' οὐδενὶ κεῖται ἐν τῷ Ἐξαπλῷ.¹²
- 30 (31). **וַיִּבְרָא**. O'. εἶδος θεοῦ. 'A. πρόσωπον ἰσχυροῦ. Σ. Φανουήλ.¹³

conspirare videtur. ² Cod. 127. ³ Prior lectio est in Codd. III, IV, 38, 121, 129, 134; posterior in Codd. I, 58, et Bodl. Syro-hex. **וְשֵׁמִי**, quod utramque pariter reddit. ⁴ Procop. in Gen. p. 179: "Pro ea quod scribit: *Sufficit mihi ab omni justitia etc.* Aquilas vertit: *Elongatus sum supra omnes misericordia, et omni veritate;*" unde Graecam Aquilae lectionem sic constituit Montef.: *ἐσμικρύνθη* (non, ut male legerat Procop., *ἐμακρύνθη*) *ὑπὲρ πάντας ἐλέφ, καὶ πάση ἀληθεία.* Hodie vero Procopii Graeca legi possunt in Cat. Niceph. p. 393, a cuius textu vix hilum distat Cod. Ambros. Q. 96 Sup.: 'Ἀντὶ τοῦ, *ικανούται μοι ἀπὸ πάσης δικαιοσύνης, Ἀκύλας ἐξέδωκε μεμίκρυσμαι (μεμάκρυσμαι Niceph.) παρὰ πάντας τοῦ ἐλέους, καὶ ἀπὸ πάσης ἀληθείας;* ubi posteriora non Aquilae, sed τῶν O' esse recte monet Scharfenb. in *Animadv.* p. 32; priora autem sic legenda esse autumat: *μεμίκρυσμαι παρὰ πάντας τοὺς ἐλέους.* ⁵ Sic Cod. IV, Arm. 1, et sine aster. Ald., Codd. 15, 31, alii. ⁶ Nobil. affert: Schol. *εἰάν πως ἐντραπή.* Est, ut fallor, Symmachi, qui Hebraea eodem modo vertit 1 Reg. xxv. 35. ⁷ Sic Codd. IV, 15, 82, 135, Arm. 1. ⁸ "Lectionem Aquilae et Symmachi sic habent omnes MSS. et Ed. Rom."—*Montef.* Si sana est lectio, certe solius Symmachi est; nam Aquilam etymologice vertisse *ἐκονίετο* diserte testatur Cod. 127. Etiam Cod. X in marg. sine notu.: *ἐκονίετο ἀνήρ.* ⁹ Hieron.: "Quia *invaluisti cum Deo, et cum hominibus valebis.* Josephus in primo Antiquitatum libro [20, 2] Israel ideo appellatum putat, quod adversum angelum steterit [*σημαίνει δὲ τοῦτο κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶτταν, τὸν ἀντιστάτα ἀγγέλφ θείφ*]; quod ego diligenter excutiens, in Hebraeo penitus

invenire non potui. Et quid me necesse est opinionones quaerere singulorum, cum etymologiam nominis exponat ipse qui posuit? *Non vocabitur, inquit, nomen tuum Jacob, sed Israel erit nomen tuum.* Quare? Interpretatur Aq., *ὅτι ἤρξας μετὰ θεοῦ;* Sym. vero, *ὅτι ἤρξω πρὸς θεόν;* LXX et Theod., *ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ.* SABBITH enim, quod ab Israel vocabulo derivatur, *principem* sonat. Sensus itaque est: non vocabitur nomen tuum *suppliator*, hoc est, *Jacob;* sed vocabitur nomen tuum *princeps cum Deo*, hoc est, *Israel.* Quomodo enim princeps ego sum, sic et tu, qui mecum luctari potuisti, princeps vocaberis. Si autem mecum, qui Deus sum, sive angelus... pugnare potuisti, quanto magis cum hominibus, hoc est, cum Esau, quem formidare non debes!" Symmachi lectio, *ὅτι ἤρξω πρὸς θεόν, quia incepisti (non, ut male vertunt, princeps fuisti) ad Deum,* nescio quem sensum fundere possit. Praeterea ante Vallarsium edebatur, *ὅτι ἤρξω ἰσχυί πρὸς θεόν,* et in duobus codd. apud Lagardium (tertius enim cum Vallarsio conseutit) inter *ω* et *πρὸς* intercedunt litterae *IC.* In loco parallelo Hos. xii. 4 (5) pro **וַיִּבְרָא** Syrus noster Symmacho vindicat **וַיִּבְרָא**, quod nos vertimus, *κατεδυνάστευσε τὸν ἄγγελον.* ¹⁰ Cod. X in marg. sine nom. ¹¹ Prior lectio est in Codd. 32, 55 (in marg.), 58, 72; altera in Codd. VI, 106, 107; tertia in Ald., Codd. 31, 83. Cf. Jud. xiii. 18 in LXX. ¹² Nobil., Anon. in Cat. Niceph. p. 399. ¹³ "Sic MSS. nostri [et Cod. 25 in Comment. apud Lagarde] et Ed. Rom."—*Montef.* Pro *εἶδος θεοῦ* Cod. 38 in textu habet *πρόσωπον ἰσχυροῦ;* in marg. autem: *Φανουήλ.*

31 (32). צָלַע . *Claudicans erat.* Ο'. ἐπέσκαζε. Schol. ἐπεχάλευεν, ἐπέκλινέ τι τῷ ποδί.¹⁴

Cap. XXXII. 1. — καὶ ἀναβλέψας—παρεμβεβληκυῖαν ἔβλεψεν . 5. — Ἡσαῦ ἔβλεψεν .¹⁵ 7. καὶ τὰ πρόβατα, καὶ τοὺς βόας, ἔβλεψεν καὶ τὰς καμήλους ἔβλεψεν .¹⁶ 11. — καὶ μητέρα (sine metob.). 13. — καὶ ἐξαπέστειλεν ἔβλεψεν . 19. — τῷ πρώτῳ καὶ ἔβλεψεν . τοῖς — προπορευομένοις. 20. — παραγίνεται ἔβλεψεν . 28. — ἔσται σου τὸ ὄνομα ἔβλεψεν .¹⁷

CAP. XXXIII.

1. ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν . *Et levavit Jacobus oculos suos, et vidit, et ecce! Esauus venit.* Ο'. ἀναβλέψας δὲ Ἰακώβ ἔβλεψεν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἔβλεψεν εἶδε, καὶ ἰδὸν Ἡσαῦ — ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔβλεψεν ἐρχόμενος. 'Α. καὶ ἦρεν Ἰακώβ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ... Σ. ἐπάρας δὲ Ἰακώβ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἶδε φανέντα Ἡσαῦ ἐρχόμενον.³

ἔβλεψεν . *Et divisit.* Ο'. καὶ διεῖλεν (alia exempl. ἐπιδιεῖλεν⁴). 'Α. καὶ ἡμίσεισεν.⁵

4. ἔβλεψεν ἔβλεψεν . *Et osculatus est eum.* Ο'. καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. 'Εβρ. οὐεσσάκη.⁶

5. ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν . *Quos gratificatus est Deus servo tuo.* Ο'. οἷς ἠλέησεν ὁ θεὸς τὸν παῖδά σου. 'Α. ἂ ἐχαρίσατο ὁ θεὸς τῷ παιδί σου. Σ. ἂ ἐδωρήσατο...⁷

10. ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν . *Ne quaeso si modo inveniri.* Ο'. ἔβλεψεν μὴ δὴ ἔβλεψεν εἰ εὔρον.

12. ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν ἔβλεψεν . *Castra movemus, et eamus, et ibo ante te.* Ο'. ἀπάραντες πορευσώμεθα (alia exempl. πορευθώμεν⁸) ἔβλεψεν καὶ πορεύσομαι ἔβλεψεν ἐπ' εὐθείαν. Σ. ἀπάρωμεν καὶ πορευθώμεν, ἵνα συνοδεύσω σοι.¹¹ ('Α.)... πορεύσομαι εἰς κατεναντίον σου.¹²

13. ἔβλεψεν . *Lactantes.* Ο'. λοχεύονται. 'Α. τίκτουσιν. Σ. κύουσιν.¹³

17. ἔβλεψεν . *Ad Succoth.* Ο'. εἰς Σκηνάς. Σ. εἰς Σοκχάθ.¹⁴

18. ἔβλεψεν . Ο'. Σηκίμων (potior scriptura Σικίμων¹⁵). 'Α. Συχέμ.¹⁶

Cap. XXXIII. 1. καὶ ἐπιδιεῖλεν (sic) — Ἰακώβ ἔβλεψεν .¹⁷

3. καὶ περιλαβὼν αὐτόν — ἐφίλησεν καὶ ἔβλεψεν προσέπεσεν.¹⁸ 17. τοῦ τόπου — ἐκείνου ἔβλεψεν .¹⁹

¹⁴ Sic Cod. X in marg., juxta collationem Bodl. Montef. exscripsit ἐπέκλινε, absente enclitica. Ad ἐπέσκαζε Cod. 57 in marg. pingit: ἐνεκλίετο; Cod. 73 in marg.: ἐπεκλίετο. Denique Montef. ex Regio uno vix sanam lectionem affert: "Ἄλλος ἐνεκλίετο. ¹⁵ Syro-hex., et sub — Cod. IV. ¹⁶ Sic Cod. IV (cum καὶ τοὺς καμ.), et sine aster. Codd. 15, 72, 135, Syro-hex., Arab. 1, 2. Ed. Rom.: καὶ τοὺς β. καὶ τὰς κ. καὶ τὰ πρ.; sed καὶ τὰς καμ. om. Comp., Ald., Codd. I, III, VI, 19, 31, alii. ¹⁷ Cod. IV, qui pro cuneolo (4) duo puncta (:) adhibet.

CAP. XXXIII. ¹ Sic Cod. IV, et sine aster. Comp., Ald., Codd. III, 19, 30, 31, alii. ² Obelus est in Cod. IV. ³ Nobil., et "quidam MSS." apud Montef., quorum unus ad Aquilam habet ὀφθαλμὸν αὐτοῦ. ⁴ Sic Ald., Codd. III, IV, 14, 15, 16, alii. ⁵ Hieron.: "Denique, ubi nos habemus. *divisit*. Aq. posuit ἡμίσεισεν, id est, *dimidiavit*." ⁶ "Hic duo MSS. Codd. Regii notam afferunt sine auctoris nomine; sed videtur Origeus esse. Sic autem habet: τὸ κατεφίλησεν αὐτόν, ὑπερ ἑστὶν Ἑβραϊστὶ οὐεσσάκη, ἐν παντὶ Ἑβραϊκῷ βιβλίῳ περιέστικται, οὐχ ἵνα μὴ ἀναγνωσκηται, ἀλλ' ἐπαινετικῆς ὡσπερ διὰ τούτου τῆς βίβλου τὴν ποιηρίαν τοῦ Ἡσαῦ κατὰ δόλον γὰρ κατεφίλησε τὰν

Ἰακώβ. Haetenus etiam in Masoreticis Bibliis vox ἔβλεψεν punctis notatur."—Montef. ⁷ Procop. in Cat. Niceph. p. 402. Minus plene Cod. 127 et Reg. 1825 apud Montef.: 'Α. ἂ ἐχαρίσατο. Σ. ἂ ἐδωρήσατο. ⁸ Sic Cod. IV, et sine aster. Cod. 15. ⁹ Sic Comp., Codd. I, III, 19, 108, 129. ¹⁰ Sic Cod. IV, et sine aster. Cod. 15. ¹¹ Cod. X, qui parum probabiliter Aquilae nomen praemittit. Nobil. et Cod. 1825: Σ. καὶ πορευθώμεν, ἵνα συνοδεύσω σοι. ¹² Nobil. affert: Schol. πορεύσομαι εἰς κατ. σου. Aquilae esse crediderim. ¹³ Cod. X. Codd. 57, 127: Σ. κύουσιν. ¹⁴ Cod. X. Cod. 127 affert: Σ. σοκχάθ (sic). Mox ad Σκηναι Montef. e Cod. Reg. 1888 edidit: Σ. σοκχάθ (sic); Anon. in Cat. Niceph. p. 404: Σύμμαχος' σοκχάθ (sic). ¹⁵ Sic Ald., Codd. I, III, IV, 15, 16, alii. ¹⁶ Cat. Niceph. p. 404, qui ad πατὴρ Συχέμ (v. 19) lectionem refert. Montef. vero ad Συχέμ (Cap. xxxiv. 2) e duobus Regiis edidit: 'Α. Συχέμ. ¹⁷ Cod. IV. ¹⁸ Idem, qui metobelum ante καὶ piugit. Verba ἐφίλησεν καὶ sine obelo leguntur in Comp., Ald., Codd. III, 14, 15, 16, aliis, qui mox, excepto Ald., om. καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. ¹⁹ Idem, obelo, ut videtur, a correctore appicto.

CAP. XXXIV.

2. **חִירָתַי**. *Hiritae*. Ο'. ὁ Εὐαῖος. Alia exempl. ὁ Χορραῖος.¹ 'Α. Σ. ὁ Εὐαῖος.²
- מִתְרַנֵּן**. *Et stultitavit eam*. Ο'. ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς. Schol. Τὸ 'Εβραϊκὸν ἐστίν, οὐ ἐσχαυ, καὶ κατὰ τούτους ἔχει τινὰ ἔμφασιν ἢ λέξεις δυσερμηνευτον, δηλοῦσα τὸ μετὰ βίας κατακεκοιμησθαι αὐτήν. Τὸ γὰρ αἰσχροὺν τοῦ πάθους ἢ θεία γραφὴ θείναι κατὰ τὸ ῥητὸν φανερώς ἐφυλάξατο.³
3. **לֵב-לֵב**. *Et blande allocutus est*. Ο'. καὶ ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν ('Α. ἐπὶ καρδίαν. Σ. καταθύμια⁴).
7. **וַיִּתְעַבְּבוּ**. *Et gravissime dolebant*. Ο'. κατενύγησαν. 'Α. (καὶ) διεπονθήθησαν.⁵ (Σ.) ὠδυνήθησαν.⁶
- וַיִּחַר**. *Et exarsit (ira)*. Ο'. καὶ λυπηρὸν ἦν. 'Α. Σ. (καὶ) ὀργίλον.⁷
- לֹא יֵשֶׁב**. *Et ita non fieri debebat*. Ο'. καὶ οὐχ οὕτως ἔσται. Σ. ὁ οὐκ ἔδει γενέσθαι.⁸
12. **בְּחַרְבָּהּ וּבְדָנָהּ**. *Valde dolem et donum*. Ο'. (πληθύνετε) τὴν φερνὴν (Σ. τὸ ἔδνον⁹) σφόδρα.

- Alia exempl. σφόδρα τὴν φερνὴν ✕ καὶ δόμα.¹⁰
12. **וַיְנַחֵתָהּ**. Ο'. τὴν παῖδα ταύτην. Σ. τὴν παιδίσκην.¹¹
15. **וַיִּמְנַח**. *Morem geremus*. Ο'. ὁμοιωθησόμεθα. Ε'. εὐνοήσομεν.¹²
17. **וַיִּשְׁמַע**. Ο'. εἰσακούσητε. 'Αλλος ὑπακούσητε.¹³
19. **בְּבִתָּהּ**. *Nam deperibat filiam*. Ο'. ἐνέκειτο γὰρ τῇ θυγατρὶ. Σ. ἐπεθύμει γὰρ τὴν παιδίσκην.¹⁴
21. **וַיִּשְׁמְרוּ**. *Pacis studiosi*. Ο'. εἰρηνικοί. 'Α. ἀπηρητισμένοι.¹⁵
- וַיִּתְּבוּ**. *Lata utrinque*. Ο'. πλατεία ✕ ἐν χερσίν.¹⁶
22. **וַיִּתְּבוּ**. *Morem gerent*. Ο'. ὁμοιωθήσονται. Σ. πεισθήσονται.¹⁷
24. **וַיִּשְׁמַע**. Ο'. Vacat. ✕ πάντες ἐξερχόμενοι πύλην πόλεως αὐτοῦ.¹⁸
25. **וַיִּשְׁמַע**. *Fidenter*. Ο'. ἀσφαλῶς. 'Αλλος πεποιθότως.¹⁹
30. **וַיִּשְׁמַע**. Ο'. ἐν ἀριθμῷ. Alia exempl. add. βραχεῖ.²⁰

CAP. XXXIV. ¹ Sic Ald., Codd. I, III, IV, X, 14, 15, 16, alii. ² Cod. 127, qui in textu ὁ Χορραῖος habet. Cod. X: Ο'. Χορραῖος. 'Α. Εὐαῖος. ³ Cod. 127, unde Matthaeus exscripsit *κατεκοιμησθαι*. ⁴ Idem. Ad Symmachum cf. Jesai. xlv. 9 in LXX, necnon Hex. ad Job. xxx. 15. ⁵ Idem. Cf. ad Cap. vi. 6. ⁶ Cod. 108 in marg. sine nom.: ὠδυνήθησαν (sic), quod Symmachi esse potest. Cf. Hex. ad 1 Reg. xx. 34. ⁷ Cod. 127. Cf. Hex. ad Gen. iv. 6. 2 Reg. vi. 8. ⁸ Idem. Cod. 108 in marg. sine nom.: οὐκ ἔδει γενέσθαι. ⁹ Cod. Reg. 1871 (= Holmes. 64). Matthaeus e Cod. 127 exscripsit: Σ. τὸ ἔδνον (sic). Cf. Hex. ad 1 Reg. xviii. 25, ubi τὰ ἔδνα in plurali, ut semper, ni fallor, apud bonos scriptores. Schol. ad Hom. Il. A, 146: "Ἐδνα εἰσὶ τὰ πρὸ τῶν γάμων ἑπὶ τοῦ νυμφίου διδόμενα δῶρα τῇ νύμφῃ. Ceterum dignus est qui cum nostro conferatur locus Antonini Lib. p. 260: Οὗτος (Ἄρκεοφῶν) ἰδὼν τὴν θυγατέρα τοῦ Νικοκρέοντος τοῦ Σαλαμινίω βασιλέως, ἠράσθη· γένος δ' ἦν τοῦ Νικοκρέοντος ἀπὸ Τεύκρου τοῦ ξυνελόντος "Ἰλιον Ἀγαμέμνονι, παρ' ὃ καὶ μάλλον ὁ Ἄρκεοφῶν ἐφίετο τοῦ γάμου τῆς παιδός· καὶ ὑπέσχετο πλείστα παρὰ τοὺς

ἄλλους μνηστήρας ἀποιῶσεν ἔδνα. ¹⁰ Sic Cod. IV, et sine aster. Codd. 15, 72 (cum δομεν), 82, 135, Arab. 1, 2. ¹¹ Cod. Reg. 1871, teste Montef. Holmesius vero: "Cod. 64 in marg.: τὴν παιδίσκην." Sic in textu Codd. 75, 129. ¹² Idem. ¹³ Idem in marg.: ὑπακούσητε. Mox v. 19 pro ἐχρόνησεν . . . τοῦ ποιῆσαι Cod. 20 in textu habet ἠμελλήσεν . . . τοῦ πληρῶσαι; sed tales lectiones alius interpretis esse non ausim affirmare. ¹⁴ Cod. Reg. 1871. ¹⁵ Hieron.: "Ubi nunc LXX interpretes *pacificos* translulerunt, Aq. interpretatus est *ἀπηρητισμένους*, id est, *consummatos* atque *perfectos*, pro quo in Hebraeo legitur *SALAMIM*. Cf. Hex. ad Hos. x. 14. Amos i. 6. ¹⁶ Sic Cod. IV, et sine aster. Codd. 15, 72, 82. Cf. Hex. ad Psal. ciii. 25. ¹⁷ Cod. Reg. 1871. ¹⁸ Sic Cod. IV, Aram. 1, et sine aster. Codd. 15, 64, 72 (cum π. οἱ ἐξ. π. π. αὐτῶν), 82. ¹⁹ MSS. Regii apud Montef. Sic in marg. sine nom. Codd. 38, 57. Cf. Hex. ad Deut. xii. 10. Hieron.: "Pro eo quod in Graecis legitur *ἀσφαλῶς*, id est, *diligenter*, in Hebraeo scriptum est *ביטח*, id est, *audacter* et *confidenter*." ²⁰ Sic Cod. 71, qui idem esse videtur

Cap. XXXIV. 5. ζ δ υἱὸς Ἐμμώρ ζ 8. τῆ ψυχῆ \times αὐτοῦ ζ 14. ζ Συμεὼν καὶ Λευεὶ οἱ ἀδελφοὶ Δείνας, υἱοὶ δὲ Λείας ζ 15. ζ καὶ κατοικήσομεν ἐν ὑμῖν ζ 24. ζ καὶ ὑμεῖς ζ 26. 16. ζ γυναῖκας ζ 28. 23. ζ ἐν τούτῳ ζ μόνον. 24. ζ τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτῶν ζ . 27. ζ Δείναν ζ 27. 30. ζ πᾶσι ζ 28. ζ πᾶσαν ζ τὴν γῆν.²⁰

CAP. XXXV.

4. $\text{לְתַחַת תְּרֵבִינְתוֹ}$. *Sub terebintho.* O'. ὑπὸ τὴν τερέβινθον ('A. Σ. Θ. τὴν δρυῖν').
 7. בַּיִתְּהָל . O'. \times ισχυρὸς ζ Βαιθήλ.²
 8. דְּבָרָה . O'. Δεβόρρα. ['Ἄλλ. μέλισσα. Ἄλλ. λαλιά. Ἄλλ. λαλουμένη.]³
 11. אֱלֹהֵי שָׁמַיִם . *Deus omnipotens.* O'. ὁ θεὸς σου \times ἰκανός ζ .⁴
 12. נָתַתִּי . O'. ἔδωκα. Schol. ὄμοσα.⁵
 16. $\text{וַיָּבֹא אֶתְּרַבְּתָהּ לְבֹאֵר מִן־הַמַּיִם וַיִּתֵּן אֶת־הַמַּיִם אֵלָיו$. *Et restabat adhuc certa mensura* (Graeco-Ven.

κατὰ σημεῖον, *circiter milliarium*) *terrae* (viae) *ut veniret Ephratam.* O'. ἐγένετο δὲ, ἥνικα ἤγγισεν [εἰς] Χαβραθὰ τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἐφραθά. 'A. καὶ ἐγένετο (ἔτι) καθ' ὁδὸν τῆς γῆς, ἐν τῷ ἐλθεῖν (σ. εἰσελθεῖν) εἰς Ἐφραθά.⁶

18. וַיָּבֹא . O'. ὁ δὲ πατὴρ \times αὐτοῦ ζ .⁷
 בְּנֵימִין . O'. Βενιαμίν. Σ. υἱὸς δεξιᾶς.⁸
 19. $\text{בְּדֶרֶךְ הַיְּרֵדָה}$. O'. ἐν τῇ ὁδῷ [τοῦ ἵπποδρόμου] Ἐφραθά.⁹
 $\text{וַיִּתֵּן אֶת־הַמַּיִם אֵלָיו}$. O'. Ἐφραθά· αὐτὴ ἐστὶ Βηθλεέμ. E'. Ἐφραθά· αὐτὴ ἐστὶ οἶκος ἀρτου.¹⁰
 16, 21, 22. $\text{וַיִּשַׁע יַאֲקֹב בְּיָמָיו... וַיִּתֵּן אֶת־הַמַּיִם אֵלָיו}$. O'. ἀπάρας δὲ Ἰακώβ ἐκ Βαιθήλ, ἔπηξε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ἐπέκεινα τοῦ πύργου Γαδέρ· ἐγένετο δὲ... ἐγένετο δέ. *Alia exempl. ἀπήρην δὲ ἐκ Βαιθήλ· καὶ ἐγένετο... καὶ ἀπήρην Ἰσραὴλ, καὶ ἔπηξεν τὴν σκηνὴν αὐτοῦ ἐπέκεινα τοῦ πύργου Γαδείρ.*¹¹ ('A.)... καὶ

cum Colbertino Montefalconii. Hic autem edidit: "Ἄλλος ἐν βραχεῖ, notans: "Sic duo MSS., qui non indicant cuius sit haec interpretatio." ²¹ Cod. IV. ²² Sic Cod. 127, et sine aster. Codd. 14, 15, 16, alii. ²³ Codd. IV, 127. Haec, υἱοὶ δὲ Λ., desunt in Ed. Rom., sed leguntur in Ald. (cum οἱ v. Λ.), Codd. I (sine δέ), III, 14 (ut Ald.), 15 (ut I), aliis. ²⁴ Cod. IV. ²⁵ Codd. IV, 127. ²⁶ Cod. IV. Vox deest in Comp., Codd. 19, 108. ²⁷ Cod. IV. ²⁸ Sic Cod. IV, sed corrector punctis superimpositis reprobavit. Vox abest ab Ald., Codd. I, III, 14, 16, aliis, Arab. 1, 2. ²⁹ Sic Cod. IV (sed corrector expunxit πᾶσαν), et sine obelo Codd. 14, 15, 16, alii.

CAP. XXXV. ¹ Sic Drusius, non memorato auctore. Cf. Hex. ad Jud. vi. 11, 19. 1 Reg. xvii. 2. xxi. 9. Jesai. vi. 13. Ezech. vi. 13. ² Sic Cod. IV, et sine aster. Codd. 15, 64, 72. ³ "Sic schedae Combefisianaee. Incertum autem an haec sint scholion, an interpretum variae lectiones."—*Montef.* Immo meras esse notationes etymologicas certo certius est. ⁴ Sic Cod. IV, Arm. 1, et sine aster. Codd. 15, 64, 72, 82 (cum ἰκανούσθω), 135 (cum ἰκανῶς). Cf. Hex. ad Exod. vi. 3. Ezech. x. 5. ⁵ Nobil. Sic in textu Codd. 38, 57 (in marg.), 72 (cum ὄμοσα δέδωκα). ⁶ Hieron.: "Aquila autem hoc ita transtulit: *Et factum est καθ' ὁδὸν τῆς γῆς*, id est, *in itinere terrae,*

introiens in Ephrata. Sed melius est si transferatur, *in electo* [a 72, *electus*] *terrae tempore, cum introiret Ephratha.* Porro *vernium tempus* significat, cum in florem cuncta rumpuntur, et anni tempus electum est." Ad ἥνικα ἤγγισεν Cod. 64 in marg. pingit: ἐν τῷ ἐλθεῖν, ex correctore, ut videtur. ⁷ Sic Cod. IV, et sine aster. Codd. VI, 15, 37, alii. ⁸ Procop. in Gen. p. 184. ⁹ Verba inclusa reprobant Comp., Ald., Codd. I, III, IV, VI, 15, 19, alii, Arab. 1, 2. Hieron.: "Verbum Hebraicum CHABRATHA in consequentibus [Cap. xlviii. 7]... nescio quid volentes, *hippodromum* LXX interpretes transtulerunt; et statim ibi, ubi in Hebraeo dicitur: *Et sepelierunt eam in via Ephrata, haec est Bethleem*, rursum LXX pro *Ephrata* posuerunt *hippodromum*; cum utique si CHABRATHA hippodromus est, Ephrata hippodromus esse non possit." Idem in Commentario ad Mich. iv. 9: "Quae (Rachel) quia *in via* erat, et *in hippodromo*, id est, *equorum cursu*, qui in Aegypto venundantur, *filium* peperit *doloris*, quem postea vocavit *pater filium dextrae*." ¹⁰ S. Ambros. in Epist. LXX ad Horontianum, p. 1065: "Quinta autem traditio: *Ephratha, ipsa est domus panis.* Hoc praeteritum est in aliorum traditionibus." ¹¹ Sic Cod. IV, Arab. 1, 2 (uterque cum ἀρ. δέ Ἰακώβ ἐκ Β.), Arm. 1.

ἀπῆρην Ἰσραὴλ, καὶ ἐξέκλινε σκέπην αὐτοῦ ἐπέκεινα τοῦ πύργου Ἀδέρ.¹³

27. וְיָרַבְעָה בְּרֵיבָה. Ὁ. εἰς πόλιν τοῦ πεδίου (alia exempl. τοῦ Εὐαίου¹³).

Cap. XXXV. 3. — καὶ διέσωσέ (sic) με 4. 4. — καὶ ἀπώλεσεν αὐτὰ ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας 4.¹⁴ 5. καὶ ἐξῆρην — Ἰσραὴλ ἐκ Σικίμων 4.¹⁵ 6. ἣ — ἐστὶν 4. 7. — Ἡσαῦ 4.¹⁶ 8. ✕ καὶ ἐτάφη 4.¹⁷ 9. — ἐν Λουζᾶ 4. — ὁ θεός 4.¹⁸ 10. ✕ καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰσραὴλ 4.¹⁹ 12. — σοὶ ἔσται 4.²⁰ 20. ἕως τῆς σήμερον — ἡμέρας 4.²¹ 22. — καὶ πονηρὸν ἐφάνη ἐνώπιον (sic) αὐτοῦ 4.²² 27. — ἐν γῆ Χαναάν 4. 28. — ἄς ἐξήσεν 4.²³ 29. ✕ Ἰσαάκ 4.²⁴

CAP. XXXVI.

4. וְעֵשָׂא לְרֵבְכָה. Ὁ. αὐτῷ Ἀδά. Alia exempl. Ἀδὰ τῷ Ἡσαῦ.¹

¹³ Haec in textu verbis ἐγένετο δὲ (v. 22) praemittit Cod. 72, qui in v. 16 cum textu Romano, omissis tantum Ἰακώβ, consentit. Aquilae esse versionem vix dubium esse potest. Cf. Hex. ad Gen. xxxi. 34. Psal. xvi. 11. ¹⁴ Sic Codd. 16, 18, alii. Cod. 64 in marg. manu rec.: ἐναίον (sic). Praeterea Cod. 71 in textu habet εἰς πόλιν ἀραβὰ (רֵבְבָה), quae lectio nescio an alius interpretis sit. ¹⁵ Cod. IV. ¹⁶ Idem ex corr. ¹⁷ Idem. ¹⁸ Idem. ¹⁹ Cod. IV, Arn. 1. Haec non leguntur in Comp., Codd. I, III, 16, 18, alii. ²⁰ Cod. IV. Deest in Codd. III, 14, 16, alii, Arab. 1, 2. ²¹ Sic (pro ἕως τῆς ἡμ. ταύτης) Cod. IV, et sine obelo Ald., Codd. I, 14, 16, alii. ²² Cod. IV. "Post verba וְעֵשָׂא לְרֵבְכָה Masorethae in marg. addunt orbiculum, et verba, קוֹסַם בְּאֶמְצַם קוֹסַם, lacuna in medio versu, h. e. deesse aliquid h. l."—*Rosenm.* Immo nota marginalis "וְעֵשָׂא לְרֵבְכָה non deesse aliquid lectorem monet, sed tantummodo praeter expectationem in medio versu enuntiationem majorem finitam esse. Vid. Num. xxv. 19 in Hebraeo. ²³ Cod. IV. ²⁴ Idem. Deest in Ald., Codd. I, III, 68, alii.

CAP. XXXVI. ¹ Sic Codd. I, III, IV, 14, 15, 16, alii, Hieron., Syro-hex. ² Syro-hex. in marg. حَجَبٌ حَجَبٌ. Cf. Gen. xii. 5. Ezech. xxvii. 13. 1 Macc. x. 33. ³ "AA. LL. [h. e. Alii libri] οὗτοι υἱοὶ Ἡσαῦ. οὗτος ἐστὶν Ἐδῶν (sic). καὶ οὗτοι υἱοὶ Σηείρ."—*Nobil.* Hujus lectionis, quae manifeste mutila est, in libris Graecis et Syro-hex. nullum est vestigium. ⁴ Sic Ald., Codd. I (in priore loco), III (cum ὁ Ὠνὰς, sed in priore loco Ὠνὰν),

6. וְכָל-נַפְשֹׁתַי בְּיָתוּ. *Ei omnes animas (servos) domus suae.* Ὁ. καὶ πάντα τὰ σώματα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Schol. σώματα τοὺς δούλους ἴσως λέγει.²

19. הֵנּוּ בְנֵי אֱדוֹם. Ὁ. οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Ἐδῶμ. Hieron.: *Ipse est Edom.*³

24. הִנֵּה עַנְדָּה אִשָּׁר מְצָאָה אֶת-הַמְּיָרִים לְבַעֲזֵן אֲנָהּ בְּרֵעֵתָהּ. *Hic est Ana, qui invenit aquas calidas in deserto, quum pasceret asinos Zibeonis patris sui.* Ὁ. οὗτος ἐστὶν Ἀνὰ (alia exempl. Ὠνὰν⁴), ὃς εὔρε τὸν ἰαμεῖν (Ἄ. σὺν τοῖς ἡμῖν. Σ. τοῖς ἡμῖν⁵) ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε ἔνεμε τὰ ὑποζύγια Σεβεγῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἄ. αὐτὸς Αἰνὰς, ὃς εὔρε σὺν τοῖς ἡμῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν τῷ βόσκειν αὐτὸν τοὺς ὄνους τοῦ Σεβεγῶν...⁶ Θ. οὗτος ἐστὶν ὁ Αἰνὰν, ὃς εὔρε τὸν ἰαμεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτε

14, 15 (ut III), alii, et Syro-hex. (عَدْو). ⁵ Hieron.: "Multa et varia apud Hebraeos de hoc capitulo disputantur: apud Graecos quippe et nostros super hoc silentium est. Alii putant IAMIM maria appellata [יםים]; iisdem enim literis scribuntur maria, quibus et nunc hic sermo descriptus est. Et volunt illum, dum pascit asinos patris sui in deserto, aquarum congregationes reperisse, quae juxta idioma linguae Hebraicae maria nuncupentur; quod scilicet stagnum repererit, cujus rei inventio in eremo difficilis est. Nonnulli putant aquas calidas [sic ipse Hieron. in Vulgata] juxta Punicae linguae vicioiam, quae Hebraeae contermina est, hoc vocabulo signari. Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc admissos esse ad asinas; et ipsum istiusmudi reperisse concubitus, ut velocissimi ex his asini nascereotur, qui vocantur IAMIM. Plerique [Kimchi, Vers. Arab., Graeco-Ven.] putant, quod equarum greges ab asinis in deserto ipse fecerit primus ascendi, ut mulorum inde nova contra naturam animalia nascerentur. Aquila huoc locum ita transtulit: *Ipse est Ana, qui invenit σὺν τοῖς ἡμῖν* [Martianaeus e codd. edidit ἐμίμ, nonnullos ἦ pro ε, et ῖ pro μ legere affirmans. Vallarsius autem testatur, quosdam MSS. ἰαμεῖμ vel ἰαμίμ praeferre; unum Reginae ἡμίμ, alterum ἡμίμ, et ad Sym. ἡμίμ vel ἡμίμ. Denique Lagardii tres in ἡμίμ consentiunt]; et Sym. similiter τοῖς ἡμῖν, quae interpretatio pluralem numerum significat. LXX vero et Theod. aequaliter transtulerunt, dicentes τὸν ἰαμίμ, quod iudicat numerum singularem." ⁶ Cod. 25 in marg., exscribente Lagardio, et Cat. Niceph. p. 418 (uterque cum σὺν τοσομίμ et Σεβαγῶν. Praeterea

3. כְּתִנְתָּ פָּסִים. *Tunicam frustorum* (e pannorum frustis varii coloris consutam). Aliter: *Tunicam manuum et talorum* (manicatum et talarem). O'. χιτώνα ποικίλον. 'Α. χιτώνα άστραγάλων. Σ. χιτώνα χειριδωτόν [ἢ καρπωτόν].⁷
5. וְהוּם עוֹד שׂוֹנְאֵי אֶרֶץ. *Et magis adhuc oderunt eum.* O'. Vacat. ✕ καὶ προσέθηκάν ἐτι μισεῖν αὐτόν.⁸
7. הִזְבִּינָה תְּרַבֵּינָה. *Et ecce! cinxerunt.* O'. περιστραφέντα δέ. 'Α. καὶ ἰδοὺ ἐκύκλωσαν. Σ. καὶ ὤσανεὶ περιεκύκλωσαν.⁹
10. וַיִּסְפֹּר לְאֶלְנָבוֹ וְלְאֶלְנָחִי. O'. Vacat. ✕ καὶ διηγήσατο αὐτὸ τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.¹⁰
14. תִּתְשַׁלְּוּ אֶתְּשִׁלוֹם אֶתְּשִׁלוֹם אֶתְּשִׁלוֹם. *Quomodo valeant fratres tui, et quomodo valeat grex.* O'. εἰ ὑγιαίνουσιν οἱ ἀδελφοί σου, καὶ τὰ πρόβατα. 'Α. Σ. τὴν εἰρήνην τῶν ἀδελφῶν σου, καὶ τὴν εἰρήνην τῶν βοσκημάτων αὐτῶν.¹¹
- וַיִּשְׁבְּנֵי דָבָר. O'. καὶ ἀνάγγειλόν μοι ✕ ῥῆμα.¹²
18. וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ. *Et insidiati sunt ei.* O'. καὶ

- ἐπονηρεύοντο. 'Α. Σ. (καὶ) ἐδολιεύσαντο.¹³
22. וְהָיָה לְאֶחָד מֵהֶם. O'. εἰς ἓνα τῶν λάκκων τούτων τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Alia exempl. εἰς τὸν λάκκον τοῦτον τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ.¹⁴
25. תָּנָכַ. *Stygacem.* O'. θυμιαμάτων. 'Α. στύρακα.¹⁵
26. עֲבַדְתֶּם. *Quid lucri.* O'. τί χρήσιμον. 'Α. τί πλεονέκτημα. Οἱ λοιποὶ τί κέρδος.¹⁶
27. וַיִּשְׁמְעוּ. O'. ἤκουσαν δέ. Σ. ἐπέισθησαν.¹⁷
29. וְהָיָה לְיוֹסֵף. *Et ecce! non erat Josephus.* O'. καὶ οὐχ ὄρα (alia exempl. εὔρε¹⁸) τὸν Ἰωσήφ.
31. וַיִּשְׁבְּלוּ. *Et intinxerunt.* O'. καὶ ἐμόλυναν. 'Αλλος καὶ ἔβαψαν.¹⁹
35. לְנַחֵם. *Ad consolandum eum.* O'. παρακαλέσαι ('Αλλος παρηγορησαι²⁰) αὐτόν.
36. וַיִּמְדוּ. O'. οἱ δὲ Μαδιηναῖοι. Alia exempl. Ἰσμαηλίται ἔμποροι.²¹
- וַיִּשְׁפָּר. O'. τῷ Πετεφρῆ ('Α. Σ. Φουτιφάρ²²).

ἀδελφοὺς τῷ πατρὶ, ὡς οὐκ εὐτάκτους ὄντας ὄθεν καὶ ἐμισήθη παρ' αὐτῶν. ⁷ Hieron.: "Pro varia tunica Aq. interpretatus est tunicam άστραγάλειον, id est, tunicam talarem, Sym. tunicam manicatam; sive quod ad talos usque descenderet, et manibus artificis mira esset varietate distincta; sive quod haberet manicas: antiqui enim magis colobis utebantur." Pro άστραγάλειον (quod nescio an Graecum sit pro άστραγάλοισιν, talare) Lagardius in tribus codd. invenit astragalos, uude Hieronymo restituit tunicam άστράγαλον, quod ferri nequit. Proculdubio astragalos Graece souat άστραγάλων (אֶרֶץ. Vid. Dan. v. 5, 24 in Chald. et Theod. Graeco-Ven. in nostro loco habet: περιβόλαιον παλαμών); idque ipsum sub mendosa scriptura Cod. 127, 'Α. στραγγάλων, latere quisvis videt. Idem codex Symmachi Graeca, sed interpolata, affert. Cf. Hex. ad 2 Reg. xiii. 18, 19. ⁸ Sic Syro-hex., Arm. 1, et sine aster. Codd. 15, 72, 82, 135. ⁹ Cod. 127. ¹⁰ Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. 15, 72, 135. ¹¹ Cod. 127 (cum σου prn αὐτῶν). Syro-hex. ܘܝܫܦܪ ܠܥܠܢܒܘܘܘܘܟܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢ. Nobil. affert: Schol. τὴν εἰρήνην—βοσκημάτων, sine pronomine iu fine. "Unus Regius pro hac postrema voce habet προβάτων."—Montef. ¹² Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. 15 (cum ῥῆμά μοι), 72, 82

(ut 15), 135. ¹³ Nobil. affert: Schol. ἐδολιεύσαντο, et sic in marg. sine nom. Codd. 38, 57. Matthaei e Cod. 127 exscripsit: 'Α. Σ. ἐδολιεύοντο, repugnante Syro-hex., qui affert: ܘܝܫܦܪ ܠܥܠܢܒܘܘܘܟܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢ. Interpres Graeco-Ven.: ἐδολιεύσαντο τ' αὐτῶν. ¹⁴ Sic Ald., Codd. I, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ¹⁵ Nobil. (ex Hieron. ad Cap. xliii. 11 ?) affert: 'Α. στύρακος, casu, ut videtur, ad lectionem LXXviralem conformato. ¹⁶ Nobil., et Cod. 25, teste Lagardio. Cod. 127: 'Α. πλεονέκτημα. Σ. κέρδος; et sic Regius unus apud Montef. Ad Sym. cf. Hex. ad Psal. xxix. 10. Syro-hex. affert: ܘܝܫܦܪ ܠܥܠܢܒܘܘܘܟܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢ, h. e. τί κέρδος, sive τί τὸ κέρδος, quae posterior lectio est in Cod. 32 in textu. ¹⁷ Cod. 127. Cat. Niceph. p. 432: ἈΔΗΛΟΥ. ἀπὸ τοῦ ἤκουσαν, ἐπέισθησαν. Montef. ex Regio 1825 edidit: 'Αλλος ἐπέισθησαν (sic). ¹⁸ Sic Comp., Cod. 108. Syro-hex. in marg. ܘܝܫܦܪ ܠܥܠܢܒܘܘܘܟܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢ. ¹⁹ Sic Cod. 32 in textu (cum ἐν τῷ αἵματι). ²⁰ Sic in textu Cod. 20. Est fortasse Symmachi, coll. Hex. ad Gen. xxiv. 67. Job. vii. 13. xvi. 2. Psal. lxxviii. 21. ²¹ Sic Codd. 75, 106, 107. Syro-hex. in marg. ܘܝܫܦܪ ܠܥܠܢܒܘܘܘܟܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢܚܝܘܘܠܢ. ²² Origen. in Gen. (Opp. T. II, p. 43): Πετεφρῆς παρὰ Ἀκόλα καὶ Συμμάχου Φουτιφάρ εἴρηται ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἐν δὲ ἑτέρῳ (Cap. xli 50) Φουτιφάρ. In Cat. Niceph. p. 436 alia scriptura

Cap. XXXVII. 9. — τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.²³ 14. — Ἰσραήλ.²⁴ 23. τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν ποικίλον.²⁵ 35. καὶ αἱ θυγατέρες.²⁶

CAP. XXXVIII.

5. עַד הָרְחֵק. O. καὶ προσθείσα (alia exempl. add. ἔτι¹).

וַתֵּלֶד בְּלִדְתָּהּ בְּכֹזֵב בְּכֹזֵב. Et erat (Judas) in Chezib quando (uxor ejus) peperit eum. O. αὐτῆ δὲ ἦν ἐν Χασβί, ἠνίκα ἔτεκεν αὐτοῦ. A. καὶ ἐγένετο ὅτι ἐφύεσαστο ἐν τῷ τεκεῖν αὐτῶν.²

9. תָּשָׁה. Et perdidit. O. ἐξέχεεν. A. Σ. (καὶ) διέφθειρεν.³

12. בַּת-שׁוּר. O. αὐτῆ θυγάτηρ αὐτῆ Σανά.⁴

14. וַתִּכְסֵׁהּ בַּצִּלְעוֹתָיִךְ. Et operuit se velo. O. περιέβαλε τὸ (potior scriptura περιεβάλετο) θέρ-

στρον. *Αλλος σπαθαρίσκον.⁵

17. אֲלֹסִים. O. ἐκ τῶν προβάτων (*Αλλος τῶν ποιμνίων⁶) μου.

18. הַיָּדְיָהּ וְהַחֲבִילֶיךָ. Sigillum tuum et funiculum (collare) tuum. O. τὸν δακτύλιόν σου, καὶ τὸν ὀρμίσκον (Σ. τὸ περιτραχήλιον⁷). A. τὴν σφραγιδα σου καὶ τὸν στρεπτὸν σου.⁸ O Σύρος ὠράριον.⁹

וְהַבָּרְדִּי. Et baculum tuum. O. καὶ τὴν ράβδον. Σ. (καὶ τὸ) ἐγχειρίδιον.¹⁰

21. וַיֹּאמֶר. O. Vacat. αὐτῶν καὶ εἶπεν αὐτοῖς.¹¹

וְהַפֹּרְנִיחַ. Meretrix. O. ἡ πόρνη. A. ἡ ἐνδιηλλαγμένη.¹²

22. הַפֹּרְנִיחַ בְּהַפֹּרְנִיחַ. O. μὴ εἶναι ὡς πόρνην. A. οὐκ ἦν ἐν τούτῳ διηλλαγμένη.¹³

23. כִּי לֹבֵן נִהְיָה לָנוּ. Ne simus in contemptum. O. ἀλλὰ μήποτε καταγελασθῶμεν. A. Σ. μήποτε γενώμεθα εἰς ἐξουδένωσιν.¹⁴

Φουριφάρ habetur. ²³ Syro-hex., qui male pingit: — τῷ π. αὐτοῦ — καὶ.

²⁴ Idem. ²⁵ Syro-hex., Arm. I. Sic sine aster. Codd. I, 15, 58, 72, 85, 135.

²⁶ Syro-hex. Sic sine aster. Codd. 15, 72, 82, alii.

CAP. XXXVIII. ¹ Sic Ald., Codd. III, Bodl., 14, 15, 16, alii, Syro-hex. ² Hieron.: "Verbum Hebraeum hic pro loci vocabulo positum est, quod Aquila pro re transtulit, dicens: Et vocavit nomen ejus Selom. Et factum est ut mentiretur in partu, postquam genuit eum. Postquam enim genuit Selom, stetit partus ejus. CHAZBI ergo non nomen loci, sed mendacium dicitur [quasi a צִיב, mentitus est]. Unde et in alio loco [Habac. iii. 17] scriptum est: Mentietur [צִיב] opus olivae. id est, fructum oliva non faciet." Hieronymi Latina Graece sonant: καὶ ἐγένετο ὅτι ἐφύεσαστο ἐν τοκετῷ, μετὰ τὸ τεκεῖν αὐτῶν; quae tamen prae Hebraeis redundare videntur. ³ Syro-hex.

† יָסוּ מַחְבֵּי. Cod. 38 in marg. sine nom.: διέφθειρε, et sic Reg. apud Montef. ⁴ Sic Syro-hex., Arm. I. et sine aster. Cod. 15. ⁵ Nobil. affert: Schol. σπαθαρίσκον. Sic in marg. Cod. 38, et Regii duo apud Montef. (quorum unus σπαθαρίσκω habet). Fortasse est Symmachi, coll. Hex. ad Jesai. iii. 23. Cod. 129 in marg. glossam ἀρκαδικὴν praeberet; unde emaculari potest Theodoret. Opp. T. I, p. 562: οὐ τὸ βασιλικὸν περιεβέβλητο σχῆμα (David ante arcam saltans), ἀλλ' ἐξωμίδα μόνον, ἢν νῦν καλοῦσιν Ἀρκαδικὴν (sic). ⁶ Sic in marg. sine nom. Codd. 38, 135; necnon in textu Cod. 75. ⁷ Syro-hex. לֹבֵן.

† מֵאֲלֹסִים, appicto Graeco: ΠΕΡΙΤΡΑΧΗΑΘΝ (sic). Cf. ad v. 25. Montef. uescio unde edidit: *Αλλος τὸν ἐπιτραχήλον.

⁸ Nobil. (cum καὶ στρεπτὸν), Cod. 127 (cum καὶ τὸν στρεπτὸν), Cat. Niceph. p. 440 (cum καὶ τὸ στρεπτὸν). Suidas: στρεπτὸς περιδέρμαος κόσμος. Glossae: Τωρμιες, στρεπτοί. Cf. Hex. ad Cant. i. 11. ⁹ Diodorus in Cat. Niceph. p. 440: Τὸν ὀρμίσκον, ἃν δέδωκεν ὁ Ἰούδας τῇ Θάμαρ, ὁ Σύρος ὠράριον [pinge ὠράριον, oratium; cf. Hex. ad Jesai. iii. 20 in Addendis] λέγεσθαί φησι, καὶ οὐχ ὀρμίσκον. Syrus simplex vertit مَحَبَبَة, Onkelos מְפִיחָה, quorum utrumque linteum, s. sudarium sonat; Graeco-Ven. καλίπτρα, h. e. tegmen capitis muliebre. ¹⁰ Nobil. affert: Σ. ἐγχειρίδιον. Præterea Diodorus ad v. ὀρμίσκον in continuatione: Σύμμαχος δὲ στρεπτὸν ἐγχειρίδιον, ubi στρεπτὸν ad Aquilae lectionem, ἐγχειρίδιον autem non ad ὀρμίσκον, sed ad ράβδον pertinere videtur. Nisi Scharfenbergio in Annotat. p. 38 concedamus, locutionem στρεπτὸν ἐγχειρίδιον junctim explicandam esse, quasi dicas, torquem munitum, h. e. armillam, quae Hieronymi versio est. Denique ad ὀρμίσκον (مِحْمَاك), quae vox in Lexicis desideratur) Syrus noster unat: "Ὀρμίσκον dicunt vocari Graece monile (מַוְנִיל) id est, torquem qui ad collum ponitur (מַוְנִיל), et fasciolam (מַוְנִיל) ejus, et etiam armillam (מַוְנִיל)."

¹¹ Syro-hex. Sic sine aster. Ald., Codd. I, 15, 58, alii. ¹² Nobil., Cod. 127. Cf. Hex. ad Hos. iv. 14. ¹³ Idem. ¹⁴ Idem: A. Σ. γενώμεθα (γενόμεθα Cod. 127) εἰς ἐξουδένωσιν. Syro-hex. affert: מַוְנִיל.

25. אֲלֹהֵי הַמִּיָּה. *Ad socerum ejus.* Ο'. πρὸς τὸν πενθερὸν ('Α. ἐκυρὸν¹⁵) αὐτῆς.
וְהַפְּתִילִים. *Et funiculi.* Ο'. καὶ ὁ ὄρμισκός.
Σ. (καὶ τὸ) περιτραχήλιον.¹⁶
29. מַה פָּרַצְתָּ עָלַי פָּרָץ. *Quid dirumpis (genitalia matris)? Super te veniat ruptura!* Aliiter: *Quam rupisti contra te rupturam!* Ο'. τί διεκόπη διὰ σέ φραγμός; 'Α. τί διέκοψας ἐπὶ σέ διακοπήν;¹⁷ 'Ο Σύρος καὶ ὁ 'Εβραῖος τί διεκόπη ἐπὶ σέ διακοπή;¹⁸ 'Αλλως: τί διήπλωσας (תַּרְשֵׁף) καθ' ἡμῶν ἀπλωμα;¹⁹

CAP. XXXIX.

2. מְצַלֵּם. *Prosperere agens.* Ο'. ἐπιτυγχάνων. 'Α. κατευθύνων. Σ. εὐδοούμενος (s. κατευοδούμενος).¹ 'Ο Σύρος' καὶ ἦν ἀνήρ κατευοδούμενος² (s. κατευοδῶν³).
7. נִשְׁבְּתָה. *Et conjecit.* Ο'. καὶ ἐπέβαλεν. 'Α. (καὶ) ἤρεν.⁴
9. שָׁקַח לֹא. *Et non prohibuit.* Ο'. οὐδὲ ὑπεξή-

- ρηται. 'Αλλος' καὶ οὐχ ὑπελείπετο. 'Αλλος' καὶ οὐκ ἀφαιρεί.⁵
9. מַלּוּם מַגְנִיטָה מַחֲרָה. *Malum magnam hoc.* Ο'. τὸ βῆμα τὸ πονηρὸν τοῦτο. Alia exempl. τὸ ποτηρὸν τοῦτο τὸ μέγα.⁶ 'Α. τὴν κακίαν τὴν μεγάλην ταύτην.⁷
10. וַיְהִי כִּנְדָבָה. Ο'. ἠνίκα δὲ ἐλάλει. Alia exempl. ✕ καὶ ἐγένετο ἠνίκα ἐλάλει.⁸
20. וַיִּתְּנֶהּ עַל בֵּית לֵילָה. *Et conjecit eum in turrem.* Ο'. ἐπέβαλεν αὐτὸν εἰς τὸ ὄχυρωμα. 'Α. καὶ ἔδωκεν αὐτὸν πρὸς οἶκον τοῦ δεσποτηρίου.⁹
22. וַיִּקְרָא. *Captivos.* Ο'. τοὺς ἀπηγμένους. 'Α. τοὺς ἐγκεκλεισμένους. Σ. τοὺς δεδεμένους.¹⁰
וַיִּשָׁע הָיָה הַיּוֹה. Ο'. ✕ αὐτὸς ἦν ποιῶν.¹¹

Cap. XXXIX. 3. ✕ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ.¹²
8. τοῦ κυρίου ✕ αὐτοῦ.¹³ 12. τὰ ἱμάτια ✕ αὐτοῦ.¹⁴ 13. ÷ καὶ ἐγένετο—ἔξω.¹⁵ 17. ÷ καὶ εἶπέ μοι κοιμηθήσομαι μετὰ σοῦ.¹⁶ ÷ καὶ ἐβόησα φωνῇ μεγάλῃ.¹⁷ 23. — ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ.¹⁷

† (ἐξουθενωμένοι?) אֲלֹהֵי הַמִּיָּה. ¹⁵ Nobil. affert: Schol. κύριον. Cod. 127: 'Α. κύριον (sic). Graeco-Ven.: πρὸς τὸν αὐτῆς ἐκυρὸν. ¹⁶ Cod. X. Cod. 127: Σ. τὸ περιτραχήλιον (sic). Syro-hex. ✕ אֲלֹהֵי הַמִּיָּה. ¹⁷ Nobil. Praeterea Montef. e MSS. (?) edidit: "Αλλος' διαίρεισιν, quod Symmachi esse suspicatur. Hieron.: "Pro maceria, divisionem Aq. et Sym. transtulerunt, quod Hebraice dicitur PHARES. Ab eo igitur quod dividerit membranulam secundarum, divisionis nomen accepit." ¹⁸ Nobil., et Diodorus in Cat. Niceph. p. 443. ¹⁹ Schol. apud Nobil., et Cat. Niceph. ibid.

CAP. XXXIX. ¹ Nobil., Cod. 127: 'Α. κατευθυνόμενος. Σ. εὐδοούμενος (κατευοδ. Cod. 127). Aquilae lectionem juxta formam Hebraeae vocis e Syro nostro correximus. Hic autem affert: ✕ אֲלֹהֵי הַמִּיָּה. ✕ אֲלֹהֵי הַמִּיָּה. (Syriacum אֲלֹהֵי הַמִּיָּה cum Graeco κατορθῶν commutatur Prov. xiv. 11.) ² Diodorus in Cat. Niceph. p. 447: ἦν γὰρ, φησὶν, ἀνὴρ ἐπιτυγχάνων, ἢ κατὰ τὸν Σύρον, κατευοδούμενος. ³ Procop. ibid.: τὸ δέ, ἦν ἀνὴρ ἐπιτυγχάνων, ὁ Σύρος κατευοδῶν ἔχει, ὡς μετ' ἄλλων φησὶν ἔγωγ ὁ κύριος αὐτοῦ, ὅτι ὁ θεὸς εὐδοεῖ ὅσα ἂν ποιῇ. μάλλον [Scharfenb. tentat "Αλλος, non male] δὲ κατευθύνων ἔχει, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Σαμψῶν (Jud. xiv. 6): κατευθύνεν (תַּרְשֵׁף) ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα κυρίου καὶ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα οικειότερον. ⁴ Cod. X. (Eleganter Seniores ἐπέβαλε τοὺς ὀφθαλμοὺς,

locutione apud scriptores eroticos usitatissima. Vid. Jac. Elsneri *Observ. Sac.* T. I, p. 26.) ⁵ Syro-hex. in marg. ✕ אֲלֹהֵי הַמִּיָּה. Posterior lectio aequae sonat neque detractum fuit; quam versionem Ceriani noster calculo suo probavit. ⁶ Syro-hex. in textu: אֲלֹהֵי הַמִּיָּה; in marg. autem: τὸ βῆμα τὸ πονηρὸν (אֲלֹהֵי הַמִּיָּה). ⁷ Cod. X. ⁸ Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. 58, 72, 135. ⁹ Cod. X. ¹⁰ Sic e MSS. suis non nominatis Montef. Nobil. affert: Σ. δεδεμένους. Aquilae lectionem in textu habent Codd. I (cum ἐγκεκλεισ.), Bodl., 55 (cum ἐγκεκλεισ.), 59, alii; in marg. autem Cod. 127, Syro-hex. (אֲלֹהֵי הַמִּיָּה?). ¹¹ Sic cum aster. Syro-hex. Haec desunt in Codd. I, III, 14, 16, 18, aliis. ¹² Sic Cod. 127 in marg. Syro-hex. pingit: prosperans ✕ erat (אֲלֹהֵי הַמִּיָּה) ἐν τοῖς χ. αὐτοῦ. Haec desunt in Codd. 30, 58, 127 (in textu). ¹³ Syro-hex. Pronomen habetur in libris omnibus. ¹⁴ Idem. Pronomen deest in Codd. VI, 30, 55, aliis. ¹⁵ Cod. 127, Syro-hex. Pro obelo asteriscus ponitur in Arm. I. "Anne versus ex homoeoteleno omisus in Hebraeo Origenis, obelo originem dedit?"—*Ceriani.* ¹⁶ Syro-hex. Prior clausula in LXX habetur; posterior tantummodo in Syro-hex. (אֲלֹהֵי הַמִּיָּה אֲלֹהֵי הַמִּיָּה) et Arab. 1, 2. ¹⁷ Syro-hex.

CAP. XL.

3. בֵּית שַׂר הַטְּבָחִים. O'. Vacat. Alia exempl. *παρὰ τῷ ἀρχιμαγείρῳ*;¹ alia, *παρὰ τῷ ἀρχιδεσμοφύλακι* (s. δεσμοφύλακι).²
4. וַיִּשְׂרָף. *Et famulatus est.* O'. καὶ παρέστη. 'A. (καὶ) ἐλειτούργει.³
5. וַיִּשׁ חֲלֵמוֹ. *Uterque somnium suum.* O'. Vacat. Alia exempl. ἐκάτερος ἐνύπνιον.⁴
- וַיִּשׁ חֲלֵמוֹ הַמִּשְׁקָה הַפְּתוּרָה. *Uterque secundum interpretationem somnii sui, pincerna et pistor.* O'. ἢ δὲ θρασις τοῦ ἐνυπνίου τοῦ ἀρχινοχοῦ καὶ ἀρχιιτοποιοῦ... ἦν αὕτη. Alia exempl. θρασις τοῦ ἐνυπνίου αὐτοῦ, ὁ ἀρχινοχὸς καὶ ὁ ἀρχιιτοποιός⁵ ('A. ὁ ποτιστής καὶ ὁ πέσσω⁶).
6. וַיִּזְעִי. *Tristes.* O'. τεταραγμένοι. 'A. ἐμβρασσόμενοι. Σ. σκυθρωποί.⁷
8. וַיִּפְתַּר. *Et interpretes (somnia). O'. καὶ ὁ συγκρίνων.* 'A. ἐπιλυόμενος. Σ. διακρίνων.⁸

8. פְּתוּרָיִם. *Interpretationes (somnia). O'. ἢ διασάφησις ('A. ἐπίλυσις. Σ. διακρίσις⁹) αὐτῶν.*
10. שְׂרִיגִים. *Palmites.* O'. πυθμένες. 'A. Σ. κληματίδες.¹⁰
- תְּפֹחַת. *Quasi pullulans.* O'. θάλλουσα. 'A. Σ. βλαστῶσα.¹¹
11. וַיִּבְרָא פְּרָעָה לְכֹסֶם. O'. εἰς τὸ ποτήριον ✕ Φαραώ¹²
16. וַיְהִי וְהָיוּ שְׁלֹשׁ סָלִי חֵרֵי. *Et ecce! tria canistra panis similaginei (Graeco-Ven. πελάνου).* O'. καὶ ὅμην τρία κανᾶ χονδριτῶν αἴρειν. 'A. (καὶ ἰδοὺ) τρεῖς κόφιννοι γύρεως.¹³ Σ. .. τρία κανᾶ βαινά.¹⁴

CAP. XLI.

2. וַיִּבְרָא וַיִּבְרִיחַ. *Et pingues carnis.* O'. καὶ ἐκλεκταὶ ταῖς σαρκί. 'A. (καὶ) στερέμνιοι κρέει. Σ. καὶ παχεῖαι σαρκί.¹

CAP. XL. ¹ Sic Codd. 15, 72, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ² Prior lectio est in Codd. III, Bodl., 30, 55, aliis; posterior in Codd. I, 14, 16, aliis. ³ Cod. X. ⁴ Sic Codd. I, III, Bodl., 14 (cum ἐκάτεροι), 15 (cum ἐκαστος), 16 (ut 14), alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ⁵ Sic Codd. III, X (teste Montef.), Bodl., 14, 16, alii. Alia lectio, θρασις τοῦ ἐν τοῦ ἀρχινοχ. καὶ τοῦ ἀρχινοχ. (om. ἦν αὕτη), est in Codd. I, 15, 56, aliis, et Syro-hex., qui ad τοῦ ἀρχινοχ. in marg. affert: τοῦ οἰνοχόου (وَالْمَاءِ). ⁶ Nobil. (ad v. 1), Cod. X. "Cod. 127: 'A. ὁ ποτιστής σου καὶ ὁ παῖς σου. Haec sunt sine dubio corrupta. Quid si καὶ ὁ πέσσης? Vid. Hex. ad 1 Reg. viii. 13."—Holmes. Immo παῖς fluxit e πεισ, h. e. πεισών. Cf. Hex. ad Hns. vii. 6. ⁷ Nobil., Cod. 127. Syro-hex. affert: + وَصَدْرًا. (A. Schultens. ad Prov. xix. 3 originem vocis וַיִּזְעִי quaerit in aestu interno, quo quis crepet; cujus sententiam egregie confirmat interpres etymon ubique premens Aquila.) ⁸ Cod. X. Syro-hex. in membrana pessime habita: Σ. καὶ ἐπιλυόμενος (وَالْمَاءِ), ubi ante .ה. videntur superesse vestigia literae ר. ⁹ Codd. X, 127. Syro-hex. + وَصَدْرًا. ¹⁰ Nobil., Cod. 127. Cod. X affert: 'A. κληματίδες. Syro-hex. .ל. + وَصَدْرًا. ¹¹ Codd. X, 127. Syro-hex. .ה. + وَصَدْرًا. (Sic in codice, in loco male mulcato, ut nos per literas certiores fecit Ceriani noster, qui prius legerat

וַיִּבְרָא, scilicet ut lectio ad וַיִּבְרָא, ἀνεπινοχία, referatur.) ¹² Sic Syro-hex., Arm. ed., et sine aster. Ald., Codd. 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2. ¹³ Nobil. Syro-hex. וְהָיוּ שְׁלֹשׁ סָלִי. (ΓΥΡΕΩΣ) וְהָיוּ שְׁלֹשׁ סָלִי. (Montef. edidit κόφινους, notans: "Sic omnes MSS. [Cat. Niceph. p. 254, et Cod. 25, teste Lagardio]. Drusius [e Nobil.] legerat κόφιννοι, sed accusativum postulat series;" h. e. series Graeca, non Hebraea, cui nominativus unice aptus.) Ceterum γύρις non sonat panes pollinacei (ἄροι γυρίται), sed ipsum pollen, sive farina tenuissima, ut Hieron. in Quaest. in Gen. p. 366: "Pro tribus canistris chondritorum, tres cophinos farinae in Hebraeo habet;" necnon in Libro De Nom. Hebr. (Opp. T. III, p. 8): "Chorri, sive Chorraeus, farina, aut farinatus." ¹⁴ Nobil. Κανᾶ βαινά sunt canistra e ramis palmarum (βάια; vid. Interpp. ad Joan. xii. 13) facta. Sym. autem vocem obscuram וַיִּבְרָא ex Aramaismo interpretatus esse videtur, in qua lingua ramī palmarum speciali voce וְהָיוּ dicuntur, teste Ferrario e Lexicis Syro-Arab., quae dant: السعة من النخل. CAP. XLI. ¹ Nobil. affert: Schol. στερέμνιοι κρέει καὶ παχεῖαι σαρκί; et sic codd. apud Montef., quorum unus στερέμνιοι habet. Cod. 127 vero: 'A. στερέμνιοι κρέει. Σ. αἱ παχεῖαι σαρκί. Minus emendate Cod. X: 'A. στερέμνιοι σαρκί. Σ. παχεῖαι σαρκί.

2. **וּלְאֵלֵינוּ**. *In ulva*. *Ο'* ἐν τῷ ἄχει.² *'A. Σ.* ἐν τῷ ἔλει.³
4. **וְהָיָה אֲשֶׁר יִרְאוּ**. *Turpes aspectu*. *Ο'* αἱ αἰσχυραί. *Alia exempl. add.* τῇ ὀράσει, s. τῷ εἶδει.⁴
5. **וַיִּשָׁן**. *Ο'* *Vacat*. *Alia exempl. καὶ ὑπνωσεν.*⁵
בְּקֶנֶף. *In culmo uno*. *Ο'* ἐν [τῷ] πυθμένι (*'A. Σ.* ἐν καλάμφ⁶) ἐνί.
בְּרִיחֵי. *Ο'* ἐκλεκτοί. *Σ.* πλήρεις.⁷
6. **וְהָיוּ אֲנֵמֹφְתוֹרִים**. *Et adustae euro*. *Ο'* καὶ ἀνεμόφθοροι. *'A.* ἐφθαρμένοι καύσωνι.⁸ *Σ.* πεφρυγμένοι ἀνέμφ.⁹
8. **וַיִּזְעַזַּע**. *Et commotus est*. *Ο'* καὶ ἐταράχθη. *'A.* καὶ κατεπτύρη.¹⁰
וַיִּשְׁפָּר. *Magos (proprie Iερογραμματέας dictos)*. *Ο'* ἐξηγητάς. *'A.* κρυφιαστάς. *Σ.* μάγους.¹¹ *'Αλλος* σοφούς.¹²
וַיִּתְּרָם. *Ο'* ὁ ἀπαγγέλλων. *'A.* ὁ ἐπιλυόμενος.¹³
12. **וַיִּסְתַּר לְנוּ וַיִּתְּנֵנוּ**. *Ο'* καὶ συνέκρινεν ἡμῖν ✕ (*'A.*) τὰ ἐνύπνια ἡμῶν ἀνδρὶ κατὰ τὸ ἐνύπνιον αὐτοῦ ἐπέλυσεν 4.¹⁴
14. **וַיִּזְרְזוּ**. *Et celeriter adduxerunt eum*. *Ο'* καὶ ἐξήγαγον (*'Αλλος* δρομῆ ἤγαγον¹⁵) αὐτόν.
16. **וַיַּעַבְדֵי אֱלֹהֵי**. *Non ego: Deus respondebit quae pertinent ad salutem Pharaonis*. *Ο'* ἀνευ τοῦ θεοῦ (*'A.* ἀνευ ἐμοῦ θεοῦ¹⁶) οὐκ ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον Φαραώ. *Σ.* οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ θεὸς τὴν εἰρήνην ἀποκριθήσεται Φαραώ.¹⁷ *'Ο* Σύρος οὐκ ἀποκριθήσόμεθα.¹⁸
22. **וַיִּתְּרָם**. *Ο'* ἐν πυθμένι (*'A. Σ.* καλάμφ¹⁹) ἐνί.
23. **וַיִּזְמֹר**. *Marcidae*. *Ο'* *Vacat*. *Alia exempl. κατεφθαρμένοι.*²⁰
וְהָיוּ אֲנֵמֹφְתוֹרִים. *Ο'* καὶ ἀνεμόφθοροι. *'A.* ἐφθαρμένοι καύσωνι.²¹ *Σ.* πεφρυγμένοι ἀνέμφ.²²

² Hieron.: "Bis in Genesi scriptum est *achi*, et neque Graecus sermo est, neque Latinus. Sed et Hebraeus ipse corruptus est; dicitur enim *in* אֲחִי, hoc est, *in* *palude*. Sed quia *וּאֵל* littera apud Hebraeos, et *יֹאד* similes sunt, et tantum magnitudine differunt, pro *אֲחִי* *LXX* interpretes transtulerunt, et secundum consuetudinem suam ad exprimentam duplicem aspirationem, *הֵתֵת* Hebraeae litterae *CHI* Graecam litteram copulaverunt." Idem in Comment. ad *Jes. xix. 7*: "Quum ab eruditis quaererem, quid *אֲחִי* significaret, audiui, ab Aegyptiis hoc nomine lingua eorum umne quod in palude virens nascitur appellari." ³ Codd. X, 127. Cf. *Hex. ad Job. viii. 11*. Montef. edidit: *'Αλλος* ἐν τῷ ἔλει. *'Αλλος* ἐν τῇ ἄχει; e quibus prior lectio est in Codd. 14 (in marg.), 30, 38 (in marg.), aliis; posterior autem in *Ald.*, Codd. 31, 83. ⁴ Prior lectio est in Codd. I, 15, 38, 72, 135; posterior in Codd. 75, 76, aliis, *Arab. 1, 2*. ⁵ Sic Codd. 15, 58, 72, 82. ⁶ Codd. X, 127. Origen. in *Gen. (Opp. T. II, p. 45)*: *'Αλλος* ἐν καλάμφ ἐνί; ubi *Ruaeus*: "Haec lectio non comparet in *Hexaplis a Montefalconio* nostro editis." Immo comparet, sed in *Appendice* tantum. ⁷ Cod. 127. ⁸ Codd. X, 127, et *Cat. Niceph. p. 457*. Cf. *ad v. 23*. ⁹ *Cat. Niceph. ibid.* *Nobil. affert*: *Schol. ἐφθ. καύσωνι* (non τῷ κ, ut *Montef.*), *πεφρ. ἀνέμφ.* Cf. *Hex. ad Job. xxxvii. 24*. ¹⁰ Cod. 127. Verbum compositum nescio an alibi legatur, sed indubitatae fidei est. *Nobil. affert*: *Schol. κατεπτύρη*;

quam scripturam contra *Drusium*, *κατηγόρει* (coll. *Hex. ad Dan. ii. 1, 3*) tentantem, vix defendisset *L. Bos* in *Prolegom. ad LXX*, *Cap. III*, si ei innotuisset nostra lectio. ¹¹ *Nobil.*, Codd. 25 (cum *Σ. μάγους σοφούς*), 127, et *Cat. Niceph. ibid.* Cf. *Hex. ad Exod. vii. 22. viii. 7*. *Interpres Graeco-Ven. γενεθλιαλόγοι* et *ἀποτελεστοί* vertit. ¹² *Cat. Niceph. ibid.* Cf. *ad v. 24*. ¹³ Cod. 127. ¹⁴ Sic Cod. 64, et sine aster. Codd. 14, 15, 16 (cum *ἀπέλυσεν*), alii, *Arab. 1, 2*. "Alii addunt: τὰ ἐνύπνια ἡμῶν."—*Montef.* Sic Codd. 32, 72, 73, 135; sed plenior lectionem ex "aliis libris" jamdudum excitaverat *Nobil.* ¹⁵ *Nobil.*, qui quasi scholium affert. ¹⁶ *Procop. in Cat. Niceph. p. 458*: *Ἀκύλας οὕτως ἀνευ ἐμοῦ, οὐκ [Cod. Ambros. ἀνευ ἐμοῦ θεοῦ οὐκ] ἀποκριθήσεται τὸ σωτήριον ὁ δὲ Σύρος, οὐκ ἀποκριθήσόμεθα τῆνδε τοῦ θεοῦ οἰκονομίαν πρὸς σωτηρίαν Αἰγύπτου. σωτήριον εἰκότως καλεῖ. Quae sic interpungenda videntur: Ἄκ. οὕτως ἀνευ ἐμοῦ θεός. Οὐκ ἀποκρ. τὸ σωτήριον ὁ δὲ Σύρος, οὐκ ἀποκριθήσόμεθα. Τὴν δὲ τοῦ θεοῦ οἰκονομίαν πρὸς σωτηρίαν Αἰγύπτου, σωτήριον εἰκότως καλεῖ.* ¹⁷ *Hieron.*: "Sine Deo non respondebitur salutare Pharaoni. In Hebraeo aliter habet: Sine me Deus respondebit pacem Pharaoni. Denique *Sym.* more suo apertius transtulit: Non ego, sed Deus respondebit pacem Pharaoni." Codd. X, 127: *Σ. οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ θεὸς τὴν εἰρήνην.* ¹⁸ *Procop.*, ut supra. ¹⁹ Cod. X. ²⁰ Sic Codd. 15, 72, 135. *Arab. 1, 2: vitiosae.* ²¹ Codd. 14, 25, 127. ²² Codd. 14, 25.

24. **וְהִקְרַחְתָּ אֹזְנִים**. O'. τοῖς ἐξηγηταῖς ('A. κρυφιασταῖς. Σ. μάγοις. Θ. σοφισταῖς²³).
27. **וַיִּקְרַח**. O'. Vacat. Alia exempl. καὶ αἰσχραί.²⁴
31. **בָּר**. *Gravis*. O'. ἰσχυρός. 'A. Σ. βαρὺς.²⁵ "Ἄλλος· σφοδρός.²⁶
32. **וַיִּקְרַח**. *Firmiter decreta est res*. O'. ἀληθὲς ἔσται τὸ ῥῆμα. 'A. ἔτοιμον τὸ ῥῆμα. Σ. βέβαιος ὁ λόγος.²⁷
33. **וַיִּקְרַח**. O'. σκέψαι. Alia exempl. σκεψάτω Φαραώ.²⁸
34. **וַיִּקְרַח**. *Praefectos*. O'. τοπάρχας. Σ. ἐπισκόπους.²⁹
36. **וַיִּקְרַח**. *In depositum*. O'. τὰ πεφυλαγμένα. 'A. εἰς παραθήκην. Σ. εἰς ἐνθήκην.³⁰
- וַיִּקְרַח**. O'. καὶ οὐκ ἐκτριβήσεται ('A. ὀλεθρευθήσεται³¹).
40. **וַיִּקְרַח**. *Major ero te*. O'. ὑπερέξω σου ἐγώ. Σ. μείζων σου ἔσομαι.³²

42. **וַיִּקְרַח**. *Collare*. O'. κλοιόν. 'A. Σ. [τὸν] μαυιάκην.³³
43. **וַיִּקְרַח**. *Et clamavit ante eum, Abrech*. O'. καὶ ἐκήρυξεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ κήρυξ. 'A. καὶ ἐβόησεν ἐνώπιον αὐτοῦ γονατίζειν. Σ. καὶ ἐβόησεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἀβρήχ.³⁴
44. **וַיִּקְרַח**. O'. ἐξαρεῖ οὐθείς. 'A. ὑψώσει οὐδεὶς.³⁵
45. **וַיִּקְרַח**. O'. Ψονθομφανήκ (s. Ψομθομφανήκ). 'A. Σαμφανή (s. Ἀσαμφανή, s. Σαμφαμφανή). Σ. Σαφαθφανή.³⁶ 'O Σύρος' ὁ εἶδως τὰ κρυπτά.³⁷
- וַיִּקְרַח**. O'. Vacat. Alia exempl. καὶ ἐξῆλθεν Ἰωσήφ ἐπὶ γῆν Αἰγύπτου.³⁸
49. **וַיִּקְרַח**. *Usque dum cessavit numerare*. O'. ἕως οὐκ ἠδύνατο ἀριθμηθῆναι (alia exempl. ἀριθμῆσαι³⁹). 'A. Σ. (ἕως οὐ) ἐπαύσατο (ἀριθμῆσαι).⁴⁰
51. **וַיִּקְרַח**. *Omnis molestiae meae*. O'. πάντων τῶν πόνων ("Ἄλλος· τῶν λυπῶν⁴¹) μου.

²³ Cod. X. Nobil. affert: 'A. πρὸς τοὺς κρυφιαστάς. Σ. μάγους. ²⁴ Sic Codd. 58, 72. Cod. 135: καὶ κακαί. ²⁵ Codd. X, 127. ²⁶ "Sic codd. nostri [et 38 in marg.]; cujus autem sit haec lectio non indicant."—Montef. ²⁷ Codd. X, 127 (in quo prior lectio anonyma est). Nobil. affert: Schol. ἔτοιμον [ἔτοιμότατον unus codex apud Montef., necnon Cod. 38 in marg.] τὸ ῥ. βέβαιος ὁ λ. ²⁸ Sic Codd. 15, 135, Arab. 1, 2. Tres posteriores mox καταστησάτω habent. ²⁹ Codd. X, 127. Nobil. quasi scholium affert. ³⁰ Nobil., et Cod. Reg. apud Montef. Ad Sym. cf. Hex. ad Jesai. xxiii. 18. ³¹ Cod. X. ³² "Sic tres Codd. Regii, quorum unus tantum nomen interpretis praefert."—Montef. ³³ Codd. X, 127. Sic sine nom. duo Regii apud Montef. ³⁴ Hieron.: "Et clamavit ante eum praeco. Pro quo Aq. transtulit: et clamavit in conspectu ejus adgeniculationem; Sym. ipsum Hebraicum sermonem interpretans ait: et clamavit ante eum, Abrech. Unde mihi videtur nou tam praeco, sive adgeniculatio, quae in salutando vel adorando Joseph accipi potest, intelligenda, quam illud quod Hebraei [Targ. Jonath. et Hieros.: Hic est pater regis, magnus sapientia et tener (וְיָנִי) annis] tradunt, dicentes patrem tenerum ex hoc sermone transferri: AB quippe dicitur pater, RECH delicatus, sive tenerimus." Praeiverat Origen. in Cat. Niceph. p. 461: Τὸ

'Εβραϊκὸν ἔχει ἀβρήχ, ὃ κυρίως σημαίνει πατήρ ἀπαλός· καὶ εἰκότως· ἐνάπαλος γὰρ ὢν κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς πατήρ σωτήριον ἀρχὴν Αἰγυπτίους ἐνεδείξατο. Δηλοὶ δὲ οὐδὲν ἢ λέξις, ἢ τὸ γονατίζειν. Cod. X affert: 'A. γονατίζει; Cod. 127 vero: 'A. γονατίζειν, concinente interprete Graeco-Ven., qui γονυπετεῖν vertit. ³⁵ Cod. X. Mox post τὴν χεῖρα αὐτοῦ juxta Hebraeum add. καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ Codd. 15, 72, 82, 135. ³⁶ Montef. e Regii MSS. Scriptura Ἀσαμφανή est in Cat. Niceph. p. 462, et Σαμφαμφανή in Origen. Opp. T. II, p. 46. Procop. in Cat. Niceph. ibid.: Ψομθομφανή (sic) ἐρμηνεύεται, κεκρυμμένο ἀνεκάλυψε· παρὰ δὲ τῷ Σύρῳ, ὃ εἶδως τὰ κρυπτά. Paulo aliter Origen. ibid.: Ψομθομφανή, ὃ ἐρμηνεύεται, φ' ἀπεκαλύφθη τὸ μέλλον. Hieron.: "Licet Hebraice hoc nomen absconditorum repertorem sonet, tamen quia ab Aegyptio ponitur, ipsius linguae debet habere rationem. Interpretatur ergo sermone Aegyptio SAPHANETH PHANEE, sive ut LXX transferre vulerunt, Psomthom-Phanech, salvator mundi [sic in textu Cod. 75: ὃ ἐστὶν σωτὴρ κόσμου], eo quod orbem terrae ab imminente famis excidio liberavit." ³⁷ Nobil., Procop., ut supra. ³⁸ Sic Codd. 15, 82, 135, Arab. 1, 2. ³⁹ Sic Comp., Ald., Codd. I, III, X, 14, 15, 16, alii. ⁴⁰ Cod. X: 'A. Σ. οὐκ ἐπαύσατο. Cod. 127 (cum ἠδύνατο iu textu): 'A. Σ. ἐπαύσαντο. ⁴¹ Sic Cod. X in marg. sine nom. Arab. 1 in marg.: contristationis.

CAP. XLII.

2. מִשֵּׁי מִבְּרַדְלָנִי. *Et emite nobis inde.* O'. και πρίασθε (*Αλλος αγοράσατε¹) ἡμῖν (alia exempl. add. ἐκεῖθεν²) μικρὰ βρώματα.
4. נֶסֶף. *Noxa.* O'. μαλακία. 'A. σύμπτωμα. Σ. κίνδυνος.³
7. וַיִּתְנַבֵּר. *Et alienum se gerebat.* O'. και ἄλλοτριούτο. *Αλλος ἀπεξενούτο. Schol. ἀποπροσεποιεῖτο τῷ εἶδει.⁴
9. מְרַגְּלִים. *Exploratores.* O'. κατάσκοποι. 'A. ἐφοδευταί.⁵
 וְתַעֲרֹתָיִם. *Nuditatem* (loca minus munita) *terrae.* O'. τὰ ἔχνη τῆς χώρας (alia exempl. γῆς⁶). Σ. τὰ κρυπτὰ τῆς χώρας.⁷
11. בְּנֵים. *Probi.* O'. εἰρηνικοί. 'A. ὀρθοί. Σ. ἀπλοῖ.⁸
12. עָרֹת. O'. τὰ ἔχνη. 'A. Σ. τὰ κρυπτὰ.⁹
13. בְּנֵי אִישׁ־חֵדָּה. O'. Vacat. Alia exempl. υἱὸς ἐνδὸς ἀνδρός.¹⁰
15. תְּבַחְנִי. *Probabilimini.* O'. φανείσθε. 'A. Σ. δοκιμασθήσεσθε.¹¹
 חַי פְּרַעַי. O'. νῆ (alia exempl. μὰ¹²) τὴν ὑγίειαν Φαραώ. 'A. ζῆ Φαραώ.¹³

16. וְרָחַקְתִּי. *In custodia tenebimini.* O'. ἀπάχθητε. 'A. Σ. δεθήσεσθε.¹⁴
21. מִכֶּלֶךְ לְבָנֵינוּ. *Profecto rei sumus.* O'. ναί, ἐν ἀμαρτίαις (s. ἀμαρτία) γάρ ἐσμεν. 'A. μάλιστα ἐν πλημμελείᾳ. Σ. και μάλα ἡ δύτως.¹⁵
25. וְצָצָה. *Commeatum.* O'. ἐπισιτισμόν. 'Αλλος τροφάς.¹⁶
27. קֶשֶׁת־תְּנִי. *Saccus suum.* O'. τὸν μάρσιππον ('A. θύλακον. Σ. σάκκον¹⁷) αὐτοῦ.
28. הָיָה. *Redditum est.* O'. ἀπεδόθη μοι. 'Αλλος ἀπεστράφη μοι.¹⁸
 בְּמִסְכֵּי. *In sacco meo.* O'. ἐν τῷ μάρσιππῳ μου. (Σ.) ἐν τῷ σάκκῳ μου.¹⁹
30. וַיִּתֵּן אֵת. *Et habuit nos* (pro exploratoribus). O'. και ἔθετο ἡμᾶς ἐν φυλακῇ. Σ. (και) ἐλογίσατο (ἡμᾶς).²⁰
35. וְרָחַקְתִּי . . . צָרֹר. *Sacculus . . . sacculos.* O'. ὁ δεσμός . . . τοὺς δεσμούς. *Αλλος ὁ κόμβος . . . (τοὺς) κόμβους.²¹
36. עָלַי. O'. ἐπ' ἐμέ. *Αλλος κατ' ἐμοῦ.²²
37. תִּמְתָּ. O'. ἀπόκτεινον. *Αλλος θανατώσεις.²³
38. נֶסֶף. O'. μαλακισθῆναι. Schol. ἀρρωστῆσαι.²⁴

CAP. XLII. ¹ "Sic quidam MSS., tacito interpretis nomine."—Montef. Sic in textu Comp., Cod. 129; superscript. autem Cod. 56.

² Sic Ald., Codd. 15, 31, 68, alii.

³ Nobil., Codd. X, 127, et sine nom. Regii duo.

⁴ Cod. X in marg.: ἀπεξενούτο. ἀποπροσεποιεῖτο τῷ εἶδει. Ad ἀπεξενούτο cf. Hex. ad 3 Reg. xiv. 5. Pro וַיִּתְנַבֵּר Aquila υἱὸς ἀπεξενωμένος interpretatus est Jesai. lvi. 3. lx. 10.

⁵ Nobil., Codd. X, 127, et sine nom. Regii duo. ⁶ Sic Codd. I, X (teste collatione vetusta Bodl.), 14, 16, alii.

⁷ Codd. X, 127, et sine nom. Regii duo. ⁸ Nobil., et iidem. ⁹ Nobil.

¹⁰ Sic Codd. 15, 82, Arab. 1, 2, Arm. 1; et (præm. ἡμῖν) Codd. 58 (cum ἀνθρώπου), 72, 135.

¹¹ Nobil., Cod. 127, et sine nom. Regii duo. Cod. 38 in marg. (l): δοκιμασθήσετε (sic). ¹² Sic Comp., Codd. I, VII (cum νῆ in marg. mann 2da), 14, 16, alii. ¹³ Nobil., Cod. 127. Cod. VII in marg. manu 2da (hic et v. 16): ζῆ⁶ Φαραώ (sic).

¹⁴ Nobil., Cod. 127. Cod. VII in marg. manu 2da: ἀποκείσθε, quæ glossa est vocis ἀπάχθητε. ¹⁵ Codd. X, 127 (cum πλημμελία). "In lectione

Symmachi diversorum, ne dicam trium (?) interpretum versiones, ut videtur, coaluerunt."—Holmes. Ad και μάλα cf. 2 Reg. xiv. 5. 3 Reg. i. 43. 4 Reg. iv. 14. Dan. x. 21 in Hebraeo et LXX. Ad δύτως cf. Hex. ad 2 Reg. xiv. 5.

¹⁶ Sic Cod. X in marg. sine nom. Alia exempl. post ἐπισιτισμόν in textu add. πλησμονήν, s. εἰς πλησμονήν.

¹⁷ Nobil. Cod. X ad μάρσιππον affert: 'A. θυλάκον. Idem ad τὰ ἀγγεία (v. 25) scholium habet: Ἀγγεία και μάρσιπποι και σάκκοι και πορεία μίαν ἔχουσι τὴν σημασίαν, ὡς ἐν τοῖς ἐπομένοις εὐρήσεις.

¹⁸ Cod. X in marg. sine nom., teste collatione vet. Bodl. Montef. vero ex eadem edidit: 'A. ἀπεστράφη μοι. Si Aquilæ est lectio, delendum pronomen.

¹⁹ Cod. 1871 in marg. sine nom. ²⁰ Cod. X. ²¹ Cod. VII in marg. manu 2da sine nom. Glossæ dant: Κόμβος, ποδῖα. Κομβῶ, ποδο, νεκτο. Notiora sunt derivativa, ἐγκομβοῦσθαι

1 Pet. v. 5; ἐγκόμβωμα Hex. ad Jesai. iii. 20. ²² Codd. X, 128, uterque in marg. sine nom. Sic in textu Cod. 32.

²³ Cod. VII in marg. manu 2da. ²⁴ Cod. X in marg. sine nom.

CAP. XLIII

2. אֲנֹכִי אֲנֹכִי. *Annonam.* Ο'. τὸν σίτον. "Ἄλλος τὸν σιταρκισμόν.¹
5. לֹא נָרַד. Ο'. οὐ πορευσόμεθα. "Ἄλλος οὐ καταβησόμεθα.²
6. הֲיֵי. *An adhuc.* Ο'. ὅτι (alia exempl. ei³) ἐστίν.
8. טַפְּנוּ. *Parvuli nostri.* Ο'. ἡ ἀποσκευὴ ('Α. Σ. τὰ νήπια⁴) ἡμῶν.
9. אֲנִי אֲנִי. *Spondeo pro eo.* Ο'. ἐκδέχομαι αὐτόν. 'Α. Σ. ἐγγυῶμαι (αὐτόν).⁵ Schol. ἀντιφονοῦμαι.⁶
11. נִכְסֵי. *Styracis.* Ο'. θυρίαμα. 'Α. Σ. στύρακα.⁷ "Ἄλλος λάδανον.⁸
- שְׂקֵי. *Amygdala.* Ο'. κάρνα. 'Α. Σ. ἀμύγδαλα.⁹
12. כִּשְׁפָה. *Duplum.* Ο'. δισσόν. "Ἄλλος διπλοῦν.¹⁰
14. וְיָאֵל שֵׁרִי. *Et Deus omnipotens.* Ο'. ὁ δὲ θεός μου. "Ἄλλος ἰσχυρὸς ἰκανός.¹¹
- וְיָאֵל שֵׁרִי. *Et dimittat vobis.* Ο'. καὶ ἀπο-

- στείλαι. Σ. καὶ ἀποστείλαι μεθ' ἡμῶν.¹²
14. אֲנֹכִי אֲנֹכִי. Ο'. τὸν ἕνα. "Ἄλλος (τὸν) ἕτερον.¹³
16. וְיָאֵל שֵׁרִי. *Et maesta pecudes.* Ο'. καὶ σφάξον θύματα ("Ἄλλος σφάγια¹⁴).
17. וְיָאֵל שֵׁרִי. Ο'. καὶ εἰσήγαγεν ✕ ὁ ἀνὴρ¹⁵
18. וְיָאֵל שֵׁרִי. *Et timebant.* Ο'. ἰδόντες δέ. "Ἄλλος καὶ ἐφοβήθησαν.¹⁶
- וְיָאֵל שֵׁרִי. *Ut volutet se.* Ο'. τοῦ συκοφαντήσαι. "Ἄλλος κυκλώσαι.¹⁷
20. וְיָאֵל שֵׁרִי. Ο'. κατέβημεν. "Ἄλλος καταβάντες κατέβημεν.¹⁸
21. וְיָאֵל שֵׁרִי. Ο'. τοὺς μαρσίππους ("Ἄλλος τὰ θυλάκια¹⁹) ἡμῶν.
- וְיָאֵל שֵׁרִי. Ο'. ἐν τῷ μαρσίππῳ ("Ἄλλος στόματι μαρσίππου²⁰) αὐτοῦ.
22. וְיָאֵל שֵׁרִי. Ο'. μεθ' ἑαυτῶν. "Ἄλλος ἐν χειρὶ ἡμῶν.²¹
23. וְיָאֵל שֵׁרִי. Ο'. ἰλεως ὑμῖν. 'Α. Σ. εἰρήνη ὑμῖν.²²
- וְיָאֵל שֵׁרִי. *Peruenit ad me.* Ο'. ἀπέχω. 'Εβρ. βαηλαί. "Ἄλλος ἦλθε πρὸς μέ.²³

CAP. XLIII. ¹ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. ad Cap. xlv. 21. ² Idem. ³ Sic Codd. I, VII, X, 14, 15, 16, alii, et Syro-hex. (cum *ἔτι* in marg.). ⁴ Syro-hex. *וְיָאֵל שֵׁרִי*. Cod. X affert: 'Α. νήπια. Cf. Hex. ad Exod. x. 10. Jerem. xl. 7. ⁵ Cod. X: 'Α. ἐγγυῶμαι; et sic in textu Codd. 30, 71, 75. Syro-hex. *וְיָאֵל שֵׁרִי*... *וְיָאֵל שֵׁרִי*. (Ante *וְיָאֵל שֵׁרִי* in membrana male habita utrum *וְיָאֵל שֵׁרִי* ('Ο 'Εβραῖος) an *וְיָאֵל שֵׁרִי* olim exaratum fuerit incertum.) Cf. ad Cap. xlv. 32. ⁶ Cod. VII in marg. manu 2da. Cum hoc sensu, qui sequioris Graecitatis est, usitatior est forma activa: e.g. Suidas: *ἀντιφονῶ σοι ἐγγυῶμαι σοι*. ⁷ Syro-hex. *וְיָאֵל שֵׁרִי*. Cf. ad Cap. xxxvii. 25. Hieron.: "Ideo huc capitulum posuimus, ut sciamus, ubi in nostris codicibus habetur *thyriama*, in Hebræo esse *NECHOTHA*, quod Aq. *storacem* transtulit. Ex quo *domus nechotha*, quae in Isaia [xxxix. 2] legitur, manifestissime *cella thymiamatis*, sive *storacis* intelligitur, quod in illa aromata diversa sint condita." ⁸ Sic prope *θυρίαμα* in marg. manu 2da Cod. VII, quae manus prn θ. καὶ στακτήη, στακτήη καὶ θ. legi vult. Lectionem igitur ad Hebraeum *וְיָאֵל שֵׁרִי* referre nil impedit. ⁹ Nobil. Cod. VII in marg.

manu 2da: ἀμύγδαλα (sic). Hieron.: "*Et nucem, sive ut Aq. et Sym. transtulerunt, amygdala.*" ¹⁰ Cod. X in marg. sine uom. ¹¹ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. ad Cap. xxxv. 11. xlviii. 3. ¹² Syro-hex. *וְיָאֵל שֵׁרִי*. ¹³ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁴ Idem. ¹⁵ Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. VII (manu 2da), 15, 29, 72, 135, Arab. 1, 2. ¹⁶ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁷ Cod. 128 in marg. sine nom. Ad *συκοφαντήσαι* ἡμῶν Cod. X in marg. notat: *κατηγορίαν ψευδῆ συστήσασθαι καθ' ἡμῶν*; et ad *καὶ ἐπιθέσθαι ἡμῖν κ.τ.έ.*: *καὶ κατατυρανῆσαι ἡμῶν καὶ δουλαγωγῆσαι*; quae Symmachu, nou scholiastae, reddenda esse, J. F. Schleusnero in *Orusc. Crit.* p. 97 vix assenserimus. ¹⁸ Sic Cod. VII ex corr. manu 2da. ¹⁹ Idem in marg. manu 2da. ²⁰ Idem. ²¹ Idem ad *μεθ' ἑαυτῶν* superscripsit: *ἐν χειρὶ ἡμῶν* (sic). Huc fortasse pertinet lectio (*ἡμῖν*) *μετὰ χεῖρας*, quae post *ἐνέβαλεν* in Ald., Codd. 31, 83 habetur. ²² Codd. X, 127. Syro-hex. *וְיָאֵל שֵׁרִי*. ²³ Cod. VII in marg. manu 2da: *ἦλθε πρὸς μέ.* Cod. X in marg., exciso ab extremo folio: *τὸ 'Εβραϊκόν ἐστὶ ΒΑΗΛΑΙ, ὅπερ ἐστίν, ἦλθε πρὸς μέ... ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ* (Cap. xxvii. 35) *ἔχομεν τὸ γὰρ Β... ΒΕΡΒΑΜΜΑ ΕΚ Κ...*

24. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו וַיֵּצֵא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם**. Ο'.
Vacat. ✕ ('A.) καὶ εἰσήγαγεν ὁ ἀνὴρ τοὺς
ἀνδρας οἰκόνδε Ἰωσήφ 4.²⁴
25. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Ο'. μέλλει ἀριστᾶν. 'A. Σ.
φάγονται ἄρτον.²⁵
27. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Num adhuc vivit? Ο'. ἔτι ζῆ
(alia exempl. ζῆν²⁶). 'A. εἰ ἔτι αὐτὸς ζῆ; Σ.
εἰ ἔτι ζῆ;²⁷
29. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Ο'. τὸν ὁμομήτριον. *Ἄλλος· υἶδν
μητρὸς αὐτοῦ.²⁹
30. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Et festinavit. Ο'. ἐταράχθη δέ.
*Ἄλλος· καὶ ἐτάχυνε.³⁰
- וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Ο'. τὰ ἔγκατα (alia exempl. τὰ ἔντερα³⁰)
αὐτοῦ. 'A. Σ. (τὰ) σπλάγχχνα (αὐτοῦ).³¹
- וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. In conclave interius. Ο'. εἰς τὸ τα-
μεῖον. *Ἄλλος· (εἰς τὸν) κοιτῶνα.³²
33. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Ο'. κατὰ τὰ πρεσβεία (*Ἄλλος· κατὰ
τὴν πρωτοτοκίαν³³) αὐτοῦ.
- Cap. XLIII. 5. — τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν μεθ' ἡμῶν 4.

— ὁ νεώτερος 4.³⁴ 16. καὶ τὸν Βενιαμὴν — τὸν ἀδελ-
φὸν αὐτοῦ 4.³⁵ — ἄρτους 4.³⁶ 26. ἐπὶ τὴν γῆν
— ἐπὶ πρόσωπον 4.³⁷ 28. — καὶ εἶπεν 4. — εὐλογη-
τὸς ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος τῷ θεῷ 4.³⁸ προσεκύνησαν
— αὐτῷ 4.³⁹

CAP. XLIV.

1. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Ο'. πλήσατε. *Ἄλλος· πλήσον.¹
- וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Ο'. ὅσα ἐὰν δύνωνται ἄραι.
*Ἄλλος· ὅσα ἂν ἄρωσιν.²
2. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Et scyphum meum. Ο'. καὶ τὸ
:δόνδν ('A. σκύφος. Σ. φιάλην³) μου.
5. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Augurando auguratur. Ο'. οἰω-
νισμῷ οἰωνίζεται. *Ἄλλος· μαντεία μαντεύ-
εται.⁴ Τὸ Σαμαρειτικόν· καὶ αὐτὸς πειρασμῷ
πειράζει ἐν αὐτῷ.⁵
11. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Ο'. καὶ ἤνοιξαν (*Ἄλλος· ἔλυσαν⁶).
12. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Et in minimo desiit. Ο'. ἕως
ἦλθεν ἐπὶ τὸν νεώτερον ✕ συντελέσας 4.⁷

ΒΑΡΚΑΘΑΡ ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ λεγόμενον, σημαίνει· ἦλθεν ὁ ἀδελφὸς
ἐν ἐπιθέσει, καὶ ἔλαβεν εὐλογίας σου· καὶ... ὀρθῶς τε μετὰ τοῦ
παραδόξου ἐπ... σεις (οειν Montef. Fort. ὁ ἐπὶ) τοῦ οἴκου τοῦ
Ἰωσήφ τὸ ἀργύριον ἐληλυθέναι πρὸς αὐτὸν, ἐπέειπε... ὁ δὲ...
αὐτὸν ἤνεγκεν. (Posteriora sic exscripsit Montef.: ἐπέειπε
... οὐδεὶς ἀνθρώπων αὐτὰ ἤνεγκεν.)²⁴ Syro-hex. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף**
וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו. (Ad οἰκόνδε cf. Hex. ad Exod. xxviii. 26. Psal. lxxvii. 7. De
hoc Aquilae Homerismo cf. nos in *Olivo Norvic.* p. 2.)
Codd. 29, 72, Arab. 1, 2 sine aster. in textum inferunt:
καὶ εἰσήγαγεν ὁ ἀνὴρ τοὺς ἀνδρας (ἀνθρώπους Cod. 72) εἰς τὸν
οἶκον Ἰωσήφ. Denique ad ἤνεγκεν (sic) Cod. VII manu
2da affert: ἤνεγκεν ὁ ἀνὴρ τοὺς ἀνδρας εἰς οἶκον Ἰωσήφ, καὶ ἐδ...
(ἔδωκεν).²⁵ Syro-hex. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**.
²⁶ Sic Ald., Codd. VII (ex corr.), X, 14, 16, alii, et Syro-
hex. ²⁷ Cod. 127. ²⁸ Cod. VII in marg. manu 2da.
²⁹ Idem, indice ante ἐλθεῖσαι (v. 29) male posito. ³⁰ Sic
Comp., Ald., Codd. I, III, VII, X, 15, alii, et Syro-hex.
(**וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**). ³¹ Cod. X. Syro-hex. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף**
וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו. Sic in textu Codd. 14, 16, 18, alii. ³² Cod. X in
marg. sine nom. Cod. VII in marg. manu 2da: κελάριον,
quae glossa est vocis ταμεῖον. ³³ Cod. VII in marg. manu
2da. Sic in textu Cod. 57. ³⁴ Syro-hex. ³⁵ Idem, qui
om. τὸν ὁμομήτριον cum Ald., Codd. VI, 15, 29, aliis, Arab. 1, 2.

³⁶ Idem. ³⁷ Idem, pro ἐπὶ πρ. ἐπὶ τὴν γῆν. ³⁸ Idem.
Lectio εὐλογητὸς pro εὐλογημένος est in Comp., Ald., Codd. I,
III, VII, X, 15, aliis. ³⁹ Idem. Pronomen deest in
Codd. VII, 37, 61, aliis.

CAP. XLIV. ¹ Cod. VII ex corr., et sic in textu Cod.
20, Arab. 1, 2 (invito Syro-hex.). Idem ad τοὺς μαρσίπ-
πους habet **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו** (sic) h. e. θυλάκια, s. θυλάκουσ. Cf. ad Cap.
xliv. 21. ² "Haec lectio, quae habetur in textu LXX
interpretum [sic Codd. 14, 16, 18, alii, et Cat. Niceph.] in
aliquot exemplaribus quasi lectio alterius interpreti affer-
tur."—Montef. ³ Nihil, Cod. X (qui Symmacho tri-
buit **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**). Montef. edidit: 'A. σκύφος (sic). Σ.
φιάλην, notans: "Sic MSS. nostri et Ed. Rom. [cum σκύ-
φος]." Syro-hex. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**, appicto, sed
praepostero loco, **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. (Ad Aquilam cf. Hex. ad
Exod. xxv. 31. Jerem. xxxv. 5.) Hieron.: "Pro *condy*,
id est, *poculo*, quod etiam in Isaia [li. 17] legimus, Aq.
scyphum, Sym. *phialam* transtulerunt." (Ad *κόνδν* Cod.
VII in marg. manu 2da glossas habet: *ξίστην*, *καυκίον ἀργυ-
ροῦν*.) ⁴ Cod. VII in marg. manu 2da. ⁵ Nobil. et
Montef. ad v. 15. Lectionem huc revocandam esse monuit
Scharfenb. in *Animaedv.* p. 43. ⁶ Cod. X in marg. sine
nom. ⁷ Syro-hex. **וַיִּבְרַח יוֹסֵף מִיָּדָיו**. Sic sine aster. Codd.
X (cum *συντελέσας* in marg.), 15, 58, 72, 135. Aliter Ald.,

- 15. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *Nonne novistis, quod augurando auguratur vir qualis ego? O. οὐκ οἴδατε ὅτι οἰωνισμῶ οἰωνιεύεται ὁ ἄνθρωπος οἶος ἐγώ; Σ. καὶ γὰρ ἐγνώτε ὅτι πειρασμῶ πειράζεται (fort. πειράζει) ὁμοιος ἐμοί.⁸*
- 18. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *O. ἐναντίον σου. "Αλλος" ἐν ὧσὶ κυρίου μου.⁹*
כִּי כְמוֹת פַּרְעֹה. *Nam tu es sicut Pharaos. O. ὅτι σὺ εἶ μετὰ Φαραώ. 'Α. ὅτι ὁμοιος σὺ ὡς Φαραώ.¹⁰*
- 20. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *O. τῆ μητρὶ (alia exempl. τῶ πατρὶ¹¹) αὐτοῦ.*
- 21. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *Et prospiciam ei. O. καὶ ἐπιμελοῦμαι αὐτοῦ. "Αλλος" καὶ θήσω ὀφθαλμόν (μου) ἐπ' αὐτόν.¹²*
- 23. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *O. οὐ προσθήσεσθε. Alia exempl. add. ἔτι.¹³*
- 25. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *O. μικρὰ ("Αλλος" ὀλίγα¹⁴) βρώματα.*
- 28. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *Et dixi. O. καὶ εἶπατε. "Αλλος" καὶ εἶπα.¹⁵*
וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים. *Hucusque. O. ἄχρι νῦν. Alia exempl. ἔτι; alia, ἔτι ἄχρι νῦν.¹⁶*

- 29. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *Noxa. O. μαλακία. "Αλλος" σύμπτωσις.¹⁷*
 - 30. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *Alligata est. O. ἐκκρέμαται. 'Α. συνδεδεμένη. Σ. ἐνδέδεται.¹⁸*
וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים. *O. ἐκ τῆς τούτου ψυχῆς ("Αλλος" ὄψεως¹⁹).*
 - 31. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *O. μετὰ λύπης. Alia exempl. μετ' ὀδύνης.²⁰ 'Α. μετὰ λύπης.²¹*
 - 32. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *Sprospndit. O. ἐκδέδεκται. Σ. ἐνεγυήσατο.²²*
- Cap. XLIV. 5. — ἰνατί—τὸ ἀργυροῦν ²³ 10. εὐρεθῆ ÷ τὸ κόνδν ²⁴ 22. τὸν πατέρα ✕ αὐτοῦ ²⁵ 24. τοῦ κυρίου ✕ μου ²⁶ 27. ἡ γυνή ✕ μου ²⁷ 30. ἡ δὲ ψυχὴ ✕ αὐτοῦ ²⁸ 32. — καὶ στήσω αὐτὸν ἐνώπιόν σου ²⁹ 33. τοῦ κυρίου ✕ μου ³⁰

CAP. XLV.

- 1. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *Continerere se. O. ἀνέχεσθαι. 'Α. Σ. ἐγκρατεύεσθαι.¹*
- וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי אֱלֹהִים.** *O. τῶ Ἰωσήφ, ἠνίκα ἀνεγνωρίζετο. Alia exempl. ἔτι αὐτῶ, ἠνίκα ἀνεγνωρίζετο Ἰωσήφ.²*
- 3. **וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי ΑἰΛΩΥ.** *O. Vacat. ✕ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ ³*

Cod. 31: καὶ συντέλειος εἶρε. ⁸ Nobil., Cat. Niceph. p. 480. Ad οἶος Cod. VII in marg. manu 2da: ἄλλος ὁμοιος ἐμοῦ (sic, sed ἐμ dubium). ⁹ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁰ Syro-hex. **כִּי כְמוֹת פַּרְעֹה**. ¹¹ Cod. VII manu 2da et longe seriori: ὅτι σὺ εἶ ὡς Φαραώ. Eadem manus pro κύριε substituit ὁ κύριός μου. ¹² Sic Codd. III, 19, 59, et Syro-hex. in marg. ¹³ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁴ Sic Ald., Codd. I, III, VII, X, 15, 16, alii, et Syro-hex. in marg. ¹⁵ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁶ Cod. VII: εἶπατε; sed manus 2da punctis reprobavit τε. ¹⁷ Prior lectin est in Codd. III, VII, X, 14, 16, aliis; posterior in Ald. (cum καὶ νῦν pro νῦν), Codd. 15, 31 (ut Ald.), 58, aliis, et Syro-hex. ¹⁸ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. ad Cap. xlii. 4. ¹⁹ Nobil., Cod. 127. Syro-hex. **כִּי כְמוֹת פַּרְעֹה**. ²⁰ Sic Ald., Codd. I, III, VII, X (juxta collationem vet. Bodl.), 18, 25, alii. ²¹ Cod. X. ²² Idem. Cod. VII in marg.

manu 2da: ἐγγυήσατο. Cod. 71 in textu: ἐνεγυήσατο (τὸ παιδίον παρὶ τοῦ πατρὸς λεγ.). Scripturae ἐνεγυήσατο patrociantur Codd. Vat., Alex., Sin., ad Prov. vi. 3. ²³ Syro-hex. ²⁴ Idem, qui male pingit: ÷ εὐρεθῆ ÷ τὸ κ. ²⁵ Idem. Sic sine aster. Codd. 15, 82, 135. Arm. 1. ²⁶ Idem, et sine aster. Codd. 15, 29, 58, 135. In Ed. Rom. habetur τοῦ κ. ἡμῶν, sed ἡμῶν reprobant Ald., Codd. I, III, VI, X, 14, 16, alii. ²⁷ Idem, et sine aster. Codd. I, 15, 29, 82, 135. Arab. 1, 2. ²⁸ Idem. Pronomen est in libris omnibus. ²⁹ Idem. Haec desunt in Comp., Cod. 108. ³⁰ Idem, et sine aster. Comp., Codd. VII (ex corr.), 15, 56, alii.

CAP. XLV. ¹ Syro-hex. **כִּי כְמוֹת פַּרְעֹה**. ² Sic Codd. 15, 29 (teste Lagardio), 58 (teste Maio), 82 (cum ἐπ' αὐτῶ), Arab. 1, 2, Syro-hex. (qui ad αὐτῶ in marg. habet: **כִּי כְמוֹת פַּרְעֹה**). ³ Syro-hex, qui pingit: ἀπὸ ✕ πρ. αὐτοῦ ÷. Sic sine aster. Codd. 15, 29, 58 (teste Maio), alii, Arm. 1.

5. **לְמַחְּזָה**. *Ad vitae conservationem.* O'. εἰς ζωὴν ('A. ζώωσιν. Σ. σωτηρίαν⁴).
6. **קְצִיר**. *Messis.* O'. ἀμητός. 'A. θερισμός.⁵
7. **וְהִקְחִיתֶם לָכֶם לְפִלְיָה גְדֹלָה**. *Et ad vinos servandos vos, ut fiat residuum magnum.* O'. καὶ ἐκθρέψαι ὑμῶν κατάλειψιν μεγάλην. 'A. καὶ τοῦ ζῶσαι ὑμῖν εἰς ἀνασωσὸν μέγαν.⁶
9. **חֲרָה**. O'. κατάβηθι οὖν. Alia exempl. add. τὸ τάχος.⁷
11. **תַּרְהֵם**. *Ad egestatem redigaris.* O'. ἐκτριβήσ. 'A. ἀναλωθήσ.⁸
16. **נְשִׂימָע**. O'. διεβοήθη. *Αλλος ἠκούσθη.⁹
וַיְבִיעֵנִי עֲבָרָיו. O'. καὶ ἡ θεραπεία αὐτοῦ. 'A. (καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς) δούλων αὐτοῦ.¹⁰
17. **תְּבִיעֵי רֶכֶסְךָ**. *Jumenta vestra.* O'. τὰ φορεῖα (alia exempl. πορεῖα, s. πόρια¹¹) ὑμῶν (alia exempl. add. σίτου¹²). 'A. Σ. τὰ κτήνη ὑμῶν. Θ. τὰ πορεῖα ὑμῶν.¹³ *Αλλος ἵποζύγια.¹⁴
18. **בְּתַת־לָב**. *Pinguedinem.* O'. τὸν μυελόν. 'A.

- τὸ στέαρ.¹⁵ 'Ο Σύρος· τὰ ἀγαθὰ (τῆς γῆς).¹⁶
21. **כָּמֵאֵת**. *Commeatum.* Πάντες ἐπισιτισμόν.¹⁷
22. **שִׁשְׁלָה**. O'. Vacat. *Αλλος εἰς ἄνδρα.¹⁸
שְׁלֹשָׁתַיִם מִלְּבָבֶיךָ אֶרְצֵי אֲרָם. *Tre-centos (siclos) argenti, et quinque mutationes vestium.* O'. τριακοσίου χρυσοῦς, καὶ πέντε ἐξαλλασσοῦσας στολὰς. 'Ο Σύρος· πέντε ζυγὰς στολῶν, καὶ διακοσίου χρυσίνους.¹⁹
23. **חֲמִשָּׁתַּיִם**. *Asinas.* O'. ἡμιόνους. *Αλλος ὀνάδας.²⁰
וְכֵן יִמְצְאוּ אֶת־בָּרֶךְ וְכֵן יִמְצְאוּ אֶת־בָּרֶךְ. *Frumentum et panem et cibum.* O'. ἄρτους ✕ καὶ τροφήν.²¹ *Αλλος σίτον καὶ ἄρτους καὶ τροφήν.²²
24. **לֹא תִירָאוּ אֶת־הַדָּבָר**. *Nolite irasci (s. trepidare) in via.* O'. μὴ ὀργίζεσθε ἐν τῇ ὁδῷ. 'A. μὴ κλονεῖσθε ἐν τῇ ὁδῷ. Σ. (μὴ) μάχεσθε.²³ *Αλλος (μὴ) θορυβεῖσθε.²⁴
26. **וַיִּפְרָח**. *Et frigebat (non commovebatur).* O'. καὶ ἐξέστη. 'A. καὶ ἐξένηψεν.²⁵ Σ. καὶ ἐλειποψύχησε (s. ἐλειποθύμησε).²⁶

⁴ Nobil., Cod. 127. ⁵ Cod. X. Cod. VII in marg. manu 2da: θερισμός. ⁶ Idem. Syro-hex., absente praepositione: + **לְמַחְזָה** **לְפִלְיָה** **גְדֹלָה** **וְהִקְחִיתֶם** **לָכֶם** **לְפִלְיָה** **גְדֹלָה**, quae est ipsa versio Syri vulgaris. ⁷ Sic Codd. X (in marg.), 56, 58 (post *σπεύσαντες οὖν*), alii. Cf. Hex. ad Exod. xxxii. 7. ⁸ Cod. X. Idem post *οἱ υἱοὶ σου* (vv. 10, 11) bis in marg. addit: καὶ ὁ οἶκός σου, invito Hebraeo. ⁹ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁰ Cod. X ad *θεραπεία* affert: 'A. δούλοι. ¹¹ Sic Ald., Codd. I, III (cum πόρια), VII, X (cum πόρια), 14, 15, 16, alii, Hieron., et Syro-hex. (cum **לְפִלְיָה** (=φορτία Job. vii. 20. Psal. xxxvii. 5. Jesai. xlv. 1), superscripto tamen ΠΟΡΙΑ). ¹² Sic Comp., Codd. VII (in marg., sed abrasum), 19, 20, alii, Arab. 1, 2, et Syro-hex. "S. Ambros. Cap. XIII ita hanc rem narrat: *Et mandata impleri eorum sarcinas [φορτία?] tritico, et vehicula dari.*"—Nobil. ¹³ Hieron.: "Pro *vehiculis*, quae LXX et Theod. τὰ πορεῖα [edebatur ante Lagardium φορεῖα, repognantibus duobus codd. apud Vallarsium, et duobus aliis apud Lagardium, qui omnes πόρια habent] interpretati sunt, *jumenta* reliqui transtulerunt." Syro-hex. affert: + **לְפִלְיָה** **גְדֹלָה** **וְהִקְחִיתֶם** **לָכֶם** **לְפִלְיָה** **גְדֹלָה**. (Vox **לְפִלְיָה** sine *Ribui* ponitur pro τὰ κτήνη Job. xxxvii. 28. Jesai. xlv. 1.) ¹⁴ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁵ Cod. X. Sic sine nom. Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁶ Procop.

in Cat. Niceph. p. 484. ¹⁷ Hieron.: "Verbum SEDA, quod hic omnes ore consono *ἐπισιτισμόν*, id est, *cibaria* vel *sitarcia*, interpretati sunt, in Psalterio quoque habetur." Cf. Hex. ad Psal. cxxxii. 15. Ad *ἐπισιτισμόν* Cod. VII in marg. manu 2da: **דַּאֲפִי** (*δᾶπνῃ*). ¹⁸ Sic Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁹ Nobil., et Anon. in Cat. Niceph. p. 485. Procop. ibid.: *πέντε ἐξαλλασσοῦσας* [Syro-hex. **חֲמִשָּׁתַּיִם**, *splendidas*] στολὰς, *ἀλλασσομένας, διαφόρους*: ὁ δὲ Σύρος *πέντε ζυγὰς* (Pesch. **חֲמִשָּׁתַּיִם**. Cf. Hex. ad 4 Reg. v. 5) φησιν. In LXX *διακοσίου* pro *τριακοσίου* habent Cod. 135, et Syro-hex. in marg., invito Pesch. ²⁰ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. Hex. ad Jud. v. 10. ²¹ Sic Syro-hex., Arm. ed. (vid. Ceriani ad loc.), et sine aster. Codd. 15, 29, 30, 72 (cum *εἰς τρ.*), 82, 135. ²² Cod. VII in marg. manu 2da ad *αἵρουσας* pingit *σίτον* καὶ, et ad *ἄρτους*, καὶ τροφήν. ²³ Syro-hex. + **לֹא תִירָאוּ** **אֶת־הַדָּבָר** **וְכֵן יִמְצְאוּ** **אֶת־בָּרֶךְ** **וְכֵן יִמְצְאוּ** **אֶת־בָּרֶךְ**. Cod. X: 'A. κλονεῖσθε. Σ. μάχεσθε. ²⁴ Sic in textu Cod. 32 (cum *θορυβ.*). ²⁵ Codd. X, 127. Syro-hex. **וַיִּפְרָח**, appicto Graeco. Aquilam imitatus est Hieron.: *quasi de gravi somno evigilans*. Cf. Thren. ii. 18. iii. 49 in Hebr. et LXX. ²⁶ Cod. X: Σ. ἐλειποψύχησε. Cod. 127: Σ. ἐλειποθύμησε (sic; cf. Hex. ad Psal. lxxvi. 4). Syro-hex. + **וַיִּפְרָח** **וַיִּפְרָח** **וַיִּפְרָח** **וַיִּפְרָח**. Cf. Hex. ad Psal. xxxvii. 9.

27. וַיָּבֵי. *Et revixit.* O'. ἀνεζωπύρησε. Ἄλ-
λος ἀνέζησεν.²⁷

Cap. XLV. 3. οἱ ἀδελφοὶ ✕ αὐτοῦ²⁸ 10. Γεσέμ
— Ἀραβία²⁹ 21. — τοῦ βασιλείως³⁰

CAP. XLVI.

1. עָבַד עַבְדָּא. O'. ἐπὶ (alia exempl. εἰς) τὸ φρέαρ
τοῦ ὄρκου. Σ. (εἰς) Βηρσαβεέ.¹

וַיָּבֵי. O'. θυσίαν. Ἄλλος· θυσίας.²

2. הָיָה. O'. τί ἐστίν; Ἄλλος· ἰδοὺ ἐγώ.³

3. הָיָה. O'. ὁ θεός. Ἄλλος· (ὁ) ἰσχυρός.⁴

5. עָבַד עַבְדָּא. O'. ἀπὸ τοῦ φρέατος τοῦ ὄρκου.
Σ. ἀπὸ Βηρσαβεέ.⁵

בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל. O'. οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ.
Alia exempl. add. Ἰακώβ.⁶

פָּרַע. O'. Ἰωσήφ. Ἄλλος· Φαραώ.⁷

7. וַיָּבֵי תִּבְנָה. O'. καὶ θυγατέρες τῶν θυγατέρων
(alia exempl. τῶν υἱῶν⁸) αὐτοῦ.

8. וַיָּבֵי. O'. τῶν εἰσελθόντων. Alia exempl.
εἰσπορευομένων.⁹

20. O'. — ἐγένοντο δὲ υἱοὶ Μανασσῆ—υἱοὶ δὲ Σου-
ταλαάμ, Ἐδώμ (s. Ἐδέμ)¹⁰

21. וַיָּבֵי לְבָשָׁן. O'. καὶ Ἀσβήλ. — ἐγένοντο δὲ
υἱοὶ Βαλά⁴, Γηρά.¹¹

וַיָּבֵי. O'. καὶ Μαμφίμ. Alia ex-
empl. add. καὶ Ὀφιμίμ.¹²

וַיָּבֵי. O'. — Γηρά δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράδ¹³

22. וַיָּבֵי. *Quatuordecim.* O'. δεκαοκτώ.
Schol. Οἱ O' ιη' διὰ τοὺς ὀβελισμούς.¹⁴

27. וַיָּבֵי. O'. ἐννέα. Alia exempl. δύο.¹⁵

28. וַיָּבֵי לְפָנָי. *Ad monstrandum (viam)
ante se in Gosen.* O'. συναντήσαι αὐτῷ καθ'
Ἡρώων πόλιν. Ἄ. φωτίζειν εἰς τὸ πρόσωπον
αὐτοῦ... Σ. δηλώσαι αὐτῷ...¹⁶

²⁷ Cod. VII in marg. manu 2da. ²⁸ Syro-hex. Sic sine aster. Comp., Codd. I, 14, 15, 16, alii. ²⁹ Idem. Scriptura Ἀραβία pro Ἀραβίας est in Codd. 15, 30, 37, alii. Hieron. notat: "Hic Arabiæ additum est; in Hebræis enim voluminibus non habetur." ³⁰ Idem. Haec desunt in Codd. I, 15, 31, alii.

CAP. XLVI. ¹ Syro-hex. ✕ עַבְדָּא. ² Cod. VII ex corr. manu 2da. ³ Idem. ⁴ Idem. ⁵ Syro-hex.

✕ עַבְדָּא. ⁶ Sic Comp., Codd. VII (ex corr. manu 2da), 15, 134, Arab. 1, 2, Arm. 1, Arm. ed., Syro-hex.

⁷ Sic in textu Codd. 15, 29, 135, Syro-hex. (cum Ἰωσήφ in marg.). ⁸ Sic Codd. III, 38, 135, Arab. 1, 2, Syro-hex. (cum τῶν θυγ. in marg.).

⁹ Sic Codd. X (in marg.), 55, 59, 64 (in marg. manu rec.), alii. ¹⁰ Haec obelis notantur in Cod. X, et Syro-hex. (sine metobelo). Hieron.:

"Sed et illud, quod supra legimus: *Facti sunt autem filii Manasse, quos genuit ei concubina Syra, Machir; et Machir genuit Galaad; filii autem Ephraim fratris Manasse, Satalaam et Tsam; filii vero Satalaam, Edem*, additum est; siquidem id, quod postea legimus, quasi per anticipationem factum esse describitur. Neque enim illo tempore, quo ingressus est Jacob Aegyptum, ejus aetatis erant Ephraim et Manasse, ut filios generare potuerint." Cf. Num. xxvi. 33, 39, 40. 1 Paral. vii. 14.

¹¹ Obelus est in Syro-hex., qui perperam piogit: — καὶ Χοβάρ (s. Χοβάρ) καὶ Ἀσβήλ — Βαλά⁴. Cf. Num. xxvi. 44 (Hebr. 40).

1 Paral. viii. 3. ¹² Sic Comp. (cum Ὀφιμίμ). Ald. (Ὀφει-
μείμ), Codd. I (Ὀφμείμ), III (ut Comp.), X (Ὀφμείμ), 14
(Φμείμ), 15 (Ὀφμείμ), 16 (ut 14), alii, Arab. 1, 2 (ut 15),
Syro-hex. (فميمو). ¹³ Sic sub obelo Syro-hex., pro
quo ratio incepti Origeniani postulat: — Γηρά δὲ ἐγ. τῶν

Ἀράδ⁴ ✕ καὶ Ἀράδ⁴. Ad וַיָּבֵי Montef. affert: Ἀράδ — ὄθεν
Ἀράδιος⁴, cum notula: "In Cod. Regio 1888 legitur mini-
atis literis: Ἀράδ ὄθεν Ἀράδιος, et postea consequenter: Οἱ
O' διὰ τοὺς ὀβελισμούς; i. e. LXX obelis notantur." Sed, ut
recte monuit Scharfenb. in *Animadv.* p. 44, prior lectio
non est nisi scholium Procopii, quod legitur (cum Ἄραδος
pro Ἀράδιος) in Cat. Niceph. p. 490; posterior autem, a
Montefalcouio mutila allata et male versa, ad v. 22 per-
tinet. ¹⁴ Anon. in Cat. Niceph. ibid. Per obelismos
autem intellige quinque filios et nepotes Ephraimi et
Manassis a LXX sub obelis memoratos, quibus inclusis
fit numerus δέκα καὶ ἐννέα (ut in Codd. I, 76 diserte legitur),
qui ex omisso, ut videtur, in v. 21 filio Benjaminī וַיָּבֵי ad
δεκαοκτώ redigitur. Pro δεκατέσσαρες, ut est in Hebraeo,
stant Codd. 15, 29, 82.

¹⁵ Sic Codd. 15, 53 (teste
Ceriani, quem cf. ad v. 26), Arab. 1, 2, Arm. 1, Syro-hex.
(qui in marg. pingit: ἐννέα. ἐπτά. De posteriore cf. Ceriani
ad loc.). Hieron.: "Hoc autem quod in LXX legimus:
*Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in Aegypto, ani-
mae novem*, sciamus in Hebraeo pro novem esse duas."

¹⁶ Cod. X.

28. וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גֹשֶׁן. *Et venerunt in Gosenitidem.*
 O'. εἰς γῆν Ραμεσσή * καὶ ἦλθεν ἐν γῆ
 Γεσέμ 4.¹⁷

29. וַיִּבֶקֶעַל צַוְנָאֲרֵיוֹ עוֹד. *Et fleuit super collum
 ejus continenter.* O'. καὶ ἔκλαυσε κλαυθμῶ
 πίοι (alia exempl. πλείονι¹⁸).

30. וַיָּמוּתוּ. O'. ἀποθανοῦμαι. 'A. ἀποθάνοιμι.¹⁹

31. וְאֶל-בֵּית אָבִיו. O'. Vacat. * καὶ πρὸς τὸν
 οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ 4.²⁰

Cap. XLVI. 4. τὰς χεῖρας * αὐτοῦ 4.²¹ 7. υἱοὶ
 * αὐτοῦ 4, καὶ υἱοί.²² θυγατέρες * αὐτοῦ 4, καὶ
 θυγατέρες.²³

CAP. XLVII.

3. וְאֶל-אֶחָיו. O'. τοῖς ἀδελφοῖς 'Ιωσήφ (alia ex-
 empl. αὐτοῦ¹).

4. עַבְדֶּיךָ. O'. Vacat. Alia exempl. οἱ παῖδες σου.²

5, 6. וַיֵּאמֶר פֶּרְעֹה אֶל-יֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ וְאֶחָיֶךָ
 בָּאוּ אֵלֶיךָ: אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הוּא בְּמִיטֵב
 הָאֶרֶץ הַחַיִּט (in optima parte)
 וְאֶת-אֶחָיֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאֶת-רֹדְפֶתָּה וְיֵשֶׁב

וְיֵשְׁבוּ אֶת-אֶחָיו (viri strenui) לְפָנֶיךָ לְ-
 לְפָנֶיךָ-עַל (praeffectos rei pecuariae) הָאֶרֶץ.
 O'. εἶπε δὲ Φαραῶ τῷ 'Ιωσήφ: κατοικείωσαν
 ἐν γῆ Γεσέμ· εἰ δὲ ἐπίστη ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτοῖς
 ἄνδρες δυνατοὶ, κατάρτησον αὐτοὺς ἀρχοντας
 τῶν ἐμῶν κτηνῶν. ÷ ἦλθον δὲ εἰς Αἴγυπτον
 πρὸς 'Ιωσήφ 'Ιακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· καὶ
 ἤκουσε Φαραῶ βασιλεὺς Αἰγύπτου 4.³ * καὶ
 εἶπε Φαραῶ πρὸς 'Ιωσήφ, λέγων ὁ πατήρ σου,
 καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἤκασι πρὸς σέ. ἰδοὺ ἡ γῆ
 Αἰγύπτου ἐναντίον σου ἐστὶν ἐν τῇ βελτίστη
 γῆ κατοίκισον τὸν πατέρα σου, καὶ τοὺς ἀδελ-
 φούς σου 4.⁴ Alia exempl. * εἶπε δὲ Φαραῶ
 τῷ 'Ιωσήφ, λέγων ὁ πατήρ σου, καὶ οἱ ἀδελφοί
 σου ἤκασι πρὸς σέ. ἰδοὺ ἡ γῆ Αἰγύπτου ἐναν-
 τίον σου ἐστὶν ἐν τῇ βελτίστη γῆ κατοίκισον
 τὸν πατέρα σου, καὶ τοὺς ἀδελφούς σου 4.
 κατοικείωσαν ἐν γῆ Γεσέμ· εἰ δὲ ἐπίστη ὅτι
 εἰσὶν ἐν αὐτοῖς ἄνδρες δυνατοὶ, κατάρτησον αὐ-
 τοὺς ἀρχοντας τῶν ἐμῶν κτηνῶν.⁵ 'Ο 'Εβραῖος
 καὶ οἱ λοιποὶ ἰδοὺ ἡ γῆ Αἰγύπτου ἐπὶ πρόσω-
 πόν σου ἐστὶν ἐν ἀγαθωτάτῃ τῆς γῆς κάθισον
 τὸν πατέρα σου, καὶ τοὺς ἀδελφούς σου· κατοι-
 κείωσαν ἐν γῆ Γεσέμ· εἰ δὲ ἐπίστη, καὶ τὰ
 ἐξῆς.⁶

¹⁷ Sic Syro-hex., et sine aster. Cod. 15, Arm. 1. Post
 'Ραμεσσή add γῆν δὲ Γεσέμ Codd. 58 (cum Γεσέμ), 72 (cum
 Χεσδῶμ), 135. Hieron.: "In Hebraeo nec urbem habet
 Heroum, nec terram Ramesse, sed tantummodo Gosen."

¹⁸ Sic Comp., Ald., Codd. I, II (mann 2da), III, X, 15, 16,
 18, alii, Syro-hex. ¹⁹ Nobil. ²⁰ Sic Syro-hex., et
 sine aster. Codd. 15 (utroque artic. omisso, teste Ceriani),
 58 (sine τόν), 72, 135, Arab. 1, 2, Arm. 1.

²¹ Syro-
 hex. Pronomen deest in Codd. I, III, VII, 14, 16, aliis.

²² Idem, et sine aster. Codd. I, 14, 15, 16, alii. ²³ Idem,
 et sine aster. Ald., Codd. I, 15, 16, alii.

CAP. XLVII. ¹ Sic Codd. 15, 72, 135, et Syro-hex.
 (cum 'Ιωσήφ in marg.). ² Sic Comp., Ald., Codd. I,
 III, X, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ³ Haec,
 ἦλθον δὲ—Αἰγύπτου, obelis signantur in Codd. X (per lineas
 quatuor), 127. In Cod. 64 haec, υἱοὶ αὐτοῦ—εἰσῆγαγε δὲ
 (v. 7), quatuor lineis absolvuntur, praefixo singulis lineis
 asterisco ad marginis partem sinistram. ⁴ Haec, καὶ
 εἶπε Φαραῶ—τοὺς ἀδελφούς σου, asteriscis notantur in Codd.
 X (per septem lineas), 127. (In Cod. X pro πρὸς 'Ιωσήφ

hebetur τῷ 'Ιωσήφ, testante contra Montefalconium Hol-
 mesio; pro βελτίστη autem, silente Holmesio, Montef. ex-
 scripsit κρατίστη.) ⁵ Sic Syro-hex. in textu; in marg.
 autem, cum indice post τῶν ἐμῶν κτηνῶν posito: ἦλθον δὲ εἰς
 Αἴγυπτον πρὸς 'Ιωσήφ 'Ιακώβ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· καὶ ἤκουσε Φ.
 βασιλεὺς Αἰγύπτου· καὶ εἶπε Φ. τῷ 'Ιωσήφ· ὁ πατήρ σου; sub-
 juncto scholio: "Haec reperta sunt in alio exemplari
 (LXX); in editione (LXX) autem τῶν Ὁ non ita."

Cum textu Syro-hex., omisso asterisco, conspirant Comp.,
 Ald., Codd. 15, 31, 58, alii, Arab. 1, 2 (usque ad ἀδελφούς
 σου?), Arm. 1; e quibus tamen Comp., Ald., et pars codi-
 cum pro εἶπε δὲ Φ. τῷ 'Ι. habent καὶ εἶπε Φ. πρὸς 'Ι. Deinde
 ea quae Syro-hex. in marg. condidit, ab ἦλθον δὲ usque ad
 βασιλ. Αἰγύπτου inclusive, in textum inferunt Ald., Codd. 15,
 31, 58 (non ultra οἱ υἱοὶ αὐτοῦ), alii. ⁶ Montef. ex
 schedis Combefis., cum scripturis ἀγαθωτάτῃ et κατοικήωσαν.

(In textu LXXvirali ἰδοὺ deest in Codd. 30, 135, conci-
 nente Hebraeo; deinde iidem pro ἐναντίον σου, εἰς (sic)
 πρόσωπόν σου habent; pro ἐν τῇ βελτίστη γῆ, lectio ἐν ἀγαθω-
 τάτῃ τῆς γῆς est in Cod. 30, ἐν ἀγαθῷ τόπῳ (om. τῆς γῆς) in

9. יְמֵי שְׁנֵי מַגְרִי. *Dies annorum peregrinationis meae.* Ο'. αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν — τῆς ζωῆς μου 4, ἄς παροικῶ. Ἀ. ἡμέραι ἐτῶν τῆς προσηλυτεύσεώς μου.⁸
12. הַחֶלֶב לְפִי הַחֵלֶב. *Panem pro ratione familiae.* Ο'. σίτον κατὰ σῶμα. Ἀ. . . νηπίων.⁹ (Σ.) τροφήν κατὰ λόγον τοῦ ὄχλου.¹⁰
18. הַחֵלֶב לְפִי הַחֵלֶב. *Non celabimus dominum meum, quod absumptum sit.* Ο'. μήποτε ἐκτριβῶμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν; εἰ γὰρ ἐκλείοιτε. Ἀλλος οὐ μὴ διαψευσθῶμεν τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ἰδοὺ τετελείωται.¹¹
19. הַחֵלֶב לְפִי הַחֵלֶב. Ο'. Vacat. Alia exempl. καίγε ἡμεῖς αὐτοί.¹²
- הַחֵלֶב. Ο'. κτήσαι. Ἀλλος ἀγόρασον.¹³
22. כִּי קָח לְפִי הַחֵלֶב מֵאֵת הַכֹּהֲנִים. *Nam demensum (cibi) erat sacerdotibus a Pharaone.* Ο'. ἐν δόσει γὰρ ἔδωκε δόμα τοῖς ἱερεῦσι Φαραῶ. Ἀ. ὅτι ἀκριβασμὸς τοῖς ἱερεῦσιν . . . Σ. σύν-

- ταξίς γὰρ ἦν τοῖς ἱερεῦσιν . . .¹⁴ Schol. καὶ γὰρ μερίς ἦν τοῖς ἱερεῦσιν ἐκ συγχωρήσεως Φαραῶ.¹⁵
24. הַחֵלֶב לְפִי הַחֵלֶב. *Et ad edendum parvulis vestris.* Ο'. Vacat. Alia exempl. καὶ εἰς βρῶσιν τοῖς νηπίοις ὑμῶν.¹⁶
26. הַחֵלֶב. *Statutum.* Ο'. εἰς πρόσταγμα. Ἀλλος εἰς τύπον.¹⁷
27. הַחֵלֶב לְפִי הַחֵלֶב. *Et possessores facti sunt in ea, et fecundi fuerunt.* Ο'. καὶ ἐκληρονόμησαν (alia exempl. ἐκληρονομήθησαν¹⁸) ἐπ' αὐτῆς, καὶ ἠύξήθησαν. Ἀ. καὶ κατεσχέθησαν, καὶ ἠύξήθησαν.¹⁹
31. הַחֵלֶב לְפִי הַחֵלֶב. *Et adoravit (Deum) Israel super caput lecti.* Ο'. Θ. καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς βάρβδου αὐτοῦ. Ἀ. καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ κεφαλὴν τῆς κλίνης. Σ. καὶ προσεκύνησεν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς κλίνης.²⁰ Τὸ

Cod. 135; denique pro κατοίκισον, κάθισον legunt Codd. 30 (cum κάθησον), 58 (cum κάθισαι), 72, 135.) In iisdem schedis adjicitur haec Origenis nota ex Codice Montspe-liensi [et Origen. Opp. T. II, p. 50]: Εἶπε δὲ Φ. τῷ Ἰωσήφ, λέγων κατοικεῖτωσαν ἐν γῆ Γεσέμ. Ἐπειδὴ ἐν τοῖς τετραπλοῖς, ἐξ ἧν καὶ τὸ ἀντίγραφον μετελήφθη, πρὸς τὸν εἰρμὸν τὸν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκδόσεσι δέικνται καὶ ἡ τῶν Ο' ἐν τισι τόποις μεταθεῖσα, ὡς τὰ πρῶτα ὑστερα, καὶ τὰ ὑστερα πρῶτα γενέσθαι ὅπερ καὶ ἐνταῦθα εὐρέθη παθοῦσα· τούτου χάριν παρεθῆκαμεν ἀκολουθίαν. Ἔστι δὲ αὕτη. Τῷ, κατοικήσομεν αἱ παῖδες σου ἐν γῆ Γεσέμ, συνάπτεται τὸ, εἶπε δὲ Φ. τῷ Ἰωσήφ· κατοικεῖτωσαν ἐν γῆ Γεσέμ· εἰ δὲ ἐπίστη ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτοῖς· καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁbelus est in Syro-hex. Ὁ Nobil., et "omnes MSS.," teste Montef. Cf. Hex. ad Jerem. xx. 3. Ὁ "Hanc lectionem excerpimus ex MSS. Igitur Aq. pro more suo literae serviens הַחֵלֶב לְפִי הַחֵלֶב verterat κατὰ [potius εἰς, coll. Hex. ad Exod. xvi. 16. Jerem. xxix. 10] στόμα (τῶν) νηπίων."—Montef. Ὁ Montef. e Cod. X exscripsit: Ἀ. τροφήν κατάλογον (f. κατάλληλον) τοῦ ὄχλου. Holmes. vero ex eodem sine nom. affert: τροφήν κατάλογον τοῦ ὄχλου. Scharfenb. in Animadv. p. 46 Symmacho lectionem vindicat, ad הַחֵלֶב, ὄχλος, appellans Hex. ad Exod. x. 10. xii. 37. Etiam τροφή pro הַחֵלֶב Symmachum, non Aquilam, refert. Cf. Hex. ad Psal. ciii. 14. Eccles. ix. 11. Idem pergit: "In eo autem, quod Montef. pro κατάλογον, quod sane ad h. l. non quadrat, reponendum esse conjicit κατάλληλον, con-

gruentem, non opus esse videtur emendatione tam longe repetita, si modò, quae culpa librarii coaluerunt, ita disjungas: κατὰ λόγον τοῦ ὄχλου." Sed revera κατάλληλον non est emendatio Montefalconii, sed ipsa codicis scriptura, saltem secundum collationem vetustam Bodleianam, in qua diserte lego: Ἀ. τροφήν κατάλληλον. Ο'. σίτον κατὰ σῶμα. Nuncius autem hic testis qua ratione enim modo memoratis conciliandus sit, non habeo dicere. Unum video: neque Symmachum, neque quemlibet interpretem constructionem κατάλληλον τοῦ ὄχλου, pro unice legitima κατ. τῷ ὄχλω, admittere potuisse. Ὁ Cod. VII in marg. manu 2da. "Duae voces postremae alia manu videntur scriptae."—Ceriani. Ὁ Sic Codd. 15, 29, 58 (sine γε), 72, 135, Arm. 1. Ὁ Cod. VII in marg. manu 2da. Ὁ Cod. X. Nobil. affert: Ἀ. ἀκριβασμὸς γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν. Σ. ut supra. Procop. in Cat. Niceph. p. 497: Ἐν δόσει γὰρ ἔδωκε δόματα τοῖς ἱερεῦσι, τουτέστι διάρμα. Καὶ γὰρ ὁ Σύμ. σύνταξιν ἐξέδωκε. Cf. Hex. ad Psal. xli. 4. Prov. xxx. 8. Ὁ Nobil., et Auon. in Cat. Niceph. ibid. Ὁ Sic Codd. X (in marg.), 14, 15, 16, alii, Arm. ed. Arab. 1, 2 supplement: liberis vestris parvulis, aucture Holmesio. Ὁ Cod. VII in marg. manu 2da. Fortasse est glossatoris; ita enim per totum caput interpretatus est Graeco-Vcn. Ὁ Sic Comp., Ald., Codd. 14, 15, 16, alii. Ὁ Nobil., Cod. 25 (teste Lagardio), et Cat. Niceph. p. 498. Ὁ Codd. 25 (sine kai priore, et cum ἐπὶ τὴν κεφ.), 127 (qui praeterea notat:

'Ιουδαϊκόν ἐπὶ προσκεφάλαιον τῆς κλίνης αὐ-
του.²¹

Cap. XLVII. II. τὸν πατέρα ✕ αὐτοῦ 4.²² 14.
— καὶ ἐσιτομέτρει αὐτοῖς 4.²³

CAP. XLVIII.

1. הָלַח. *Aegrotat.* O'. ἐνοχλείται. 'A. ἀρρω-
στεῖ. Σ. νοσεῖ.¹

עָפוּ בְנָיו שְׁנֵי חֲמִשָּׁן וְיֶקֶב. O'. καὶ ἀναλαβὼν
(alia exempl. παραλαβὼν²) τοὺς δύο υἱοὺς αὐ-
του ✕ μεθ' αὐτοῦ 4.³

3. אֱלֹהֵי שָׁרֵי. O'. ὁ θεὸς μου. "Ἄλλος· ἰσχυρὸς
ἰκανός.⁴

7. מֵתָה עִלַּי. *Mortua est juxta me.* O'. ἀπέθανε
(alia exempl. add. ἐπ' ἐμέ⁵).

10. חֲבָדוּ. *Hebetes erant.* O'. ἐβαρυνώθησαν. Alia
exempl. ἐβαρύνθησαν.⁶

11. רָאָה פָּנֶיךָ לֹא פָלַחְתִּי. *Aspicere faciem tuam
non existimabam.* O'. ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου
οὐκ ἔστερήθην. Alia exempl. *Ego non puta-*
*veram me visurum esse faciem tuam.*⁷

14. כָּל־תְּתִיבֵנִי. *Intelligentes fecit* (Graeco-
Ven. ἐφρένωσε) *manus suas* (sciens volens ita
posuit eas). Aliter: *Transversim posuit manus
suas.* O'. ἐναλλάξ (alia exempl. ἐναλλάξας⁸)
τὰς χεῖρας. ('A.) ἐπιστημόνως... (Σ.) ἀντι-
στρέψας...⁹

וְיָרַח מַנְשֵׁי הַבְּנֵי. O'. Vacat. Alia exempl.
ὅτι Μανασσῆ ὁ πρωτότοκος.¹⁰

15. מֵעוֹדִי. *Ex quo sum.* O'. ἐκ νεότητος. Σ.
ἀφ' οὗ εἰμι.¹¹

16. לָבֵן. *Qui redimit.* O'. ὁ ρυόμενος. 'A. ὁ
ἀγχιστεύων.¹²

17. וַיִּרְעַב בְּעֵינָיו. *Et displicuit ei.* O'. βαρὺ αὐτῷ
κατεφάνη. 'A. (καὶ) ἐκακώθη.. Σ. ἀηδὲς
αὐτῷ.¹³

21. וַיִּשְׁרֹף. O'. καὶ ἀποστρέψει. Alia exempl.
καὶ ἀνάξει.¹⁴

22. חֲדָרְךָ הַחֹמֶר. *Dorsum* (tractum terrae) *unum.*
O'. Σίκιμα ἐξάιρετον. 'A. ὄμον ἓνα.¹⁵

Cap. XLVIII. 7. ἐκ Μεσοποταμίας — τῆς Συ-
ρίας 4.¹⁶ 19. καὶ οὐκ ἠθέλησεν ✕ ὁ πατὴρ αὐ-
τοῦ 4.¹⁷ 21. ἀποστρέψει ὑμᾶς — ὁ θεὸς ἐκ τῆς γῆς
ταύτης 4.¹⁸

Θε. ὡς οἱ O'), et Cat. Niceph. ibid. (cum ἐπὶ κεφαλῆς).
Nobil. affert: 'A. προσεκύνησεν 'Ισ. ἐπὶ κεφαλῆν τῆς κλ. Σ. ἐπὶ
τὸ ἄ. τῆς κλ. Hieron.: "Et in hoc loco quidam frustra
simulant adorasse Jacob summitatem sceptri Joseph, quod
videlicet honorans filium, potestatem ejus adoraverit, cum
in Hebraeo multo aliter legatur: *Et adoravit*, inquit,
Israel ad caput lectuli; quod scilicet, postquam ei jura-
verat filius, securus de petitione quam rogaverat, adoraverit
Deum contra caput lectuli sui." ²¹ Cod. VII in marg.
manu 2da. ²² Syro-hex. Pronomen abest a Codd. II,
III, X, 14, 16, 18, aliis. ²³ Idem.

Cap. XLVIII. ¹ Codd. X, 127. Cod. VII in marg.
manu 2da: ἀρρωστεῖ. ² Sic Codd. X (in marg.), 71.
³ Sic Arm. 1, et sine aster. Comp., Codd. I, III (cum μετ'
αὐτοῦ), X (in marg., ut III), 15, 29, alii, Arab. 1, 2.
⁴ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. ad Cap. xliii. 14.
⁵ Sic Cod. 85 in marg. ⁶ Sic Comp., Codd. 18, 74, 84,
alii. ⁷ Sic Arab. 1, 2, teste Holmesio. Cum Graecis
libris conspirat versio Vulg.: *Non sum fraudatus aspectu
tuo*, invito Hebraeo. ⁸ Sic Comp., Codd. I, X, 15, 18,

alii. ⁹ Cod. X in marg. sine nom.: ἀντιστρέψας ἢ ἐπι-
στημόνως. Posteriorem lectionem, quae etiam in marg.
Cod. 85 reperitur, Aquilae tribuimus, qui ad Psal. xlv. 8
pro כָּל־תְּתִיבֵנִי ἐπιστημόνως posuit: prior fortasse Symmachum
auctorem habet, coll. Hex. ad Psal. xxxiv. 12, ubi pro
לָבֵן interpres iste לִבְנֵי legisse videtur, ἀντιστραμμένα ver-
tens. ¹⁰ Sic Codd. 15, 29, 72 (cum Μανασσῆ), 107 (cum
μὲν εἰ σο), Arm. 1. ¹¹ Cod. X. ¹² Codd. X, 127.
Praeterea Nobil. affert: Schol. ὁ ἀγχιστεύς. ¹³ "Sic
MSS. nostri [et Cod. X], et Ed. Rom."—Montef. Ad
Sym. supplendum videtur ἐφάνη. ¹⁴ Sic Codd. 59, 75,
et in marg. Codd. X, 57, 85, 127. ¹⁵ Codd. X, 127.
Hieron.: "Quia igitur Sychem lingua Hebraea transfertur
in *humerum*, pulcre alludit ad nomen, dicens: *Et ego dabo
tibi humerum unum.* Pro praecipuo enim, id est, ἐξαιρέτω,
AAD, id est, *unum*, scribitur in Hebraeo." ¹⁶ Cod. 85.
Codd. I, 130 οὐ. τῆς Συρίας. ¹⁷ Idem. Sic sine aster.
Codd. 15, 29, 30, 72, 135, Arab. 1, 2, Arm. 1. ¹⁸ Idem.
Sic sine obelo Ald., Codd. I (sine ὁ θεός), III (idem), X, 14,
16, 18, alii.

CAP. XLIX.

2. קִבְּצֵנִי. *Congregamini.* Ο'. *συνάχθητε.* "Αλλος ἀθροίσθητε.¹
3. רֵאֲבֵן בְּנִי אֶתְּרָה פְּהִי וְרֵאֲשִׁיתִי אֲנִי יֶתֶר שְׂרָרָה. *Reuben, primogenitus meus es tu, fortitudo mea, et primitiae virium mearum; excellentia dignitatis, et excellentia roboris.* Ο'. 'Ρουβὴν πρωτότοκός μου, σὺ ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς αὐθάδης. 'Α. 'Ρουβὴν πρωτότοκός μου, σὺ ἰσχύς μου, καὶ κεφάλαιον λύπης μου, περισσὸς ἄρσει, καὶ περισσὸς κράτει. Σ. 'Ρουβὴν πρωτότοκός μου... καὶ ἀρχὴ ὀδύνης, περισσὰ λαβεῖν, καὶ ἐκ περισσοῦ (κρατῆσαι). Θ. 'Ρουβὴν πρωτότοκός μου, σὺ ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι, σκληρὸς καὶ αὐθάδης.² 'Ο Σύρος ἔχει: 'Ρουβὴν πρωτότο-

κός μου, ἡ δύναμὶς μου, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσχύος...³ "Αλλος... ἀνδρίας μου, περισσοτέρα τιμὴ, καὶ περισσότερον κράτος.⁴

4. אֶזְבְּדִּי מִן הַיָּדָיִם. *Exundatio (exundans) sicut aquae, ne excellas.* Ο'. Θ. ἐξύβρισας ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκζέσης ('Εβρ. ἐλθωθάρ⁵). 'Α. ἐθάμβευσας ὡς ὕδωρ, μὴ περισσεύσης. Σ. ὑπερέζεις ὡς ὕδωρ, οὐκ ἔση περισσότερος.⁶ 'Ο Σύρος ἐπλανήθησ ὡς ὕδωρ, μὴ παραμείνης ἀντὶ τοῦ, μὴ ζήσης.⁷
5. אֶחָדָי. Ο'. ἀδελφοί. Schol. ὁμόγνωμοι.⁸
- וְיָדָיִם מִכְּרֵחֵי הַיָּדָיִם. *Instrumenta violentiae sunt gladii eorum (s. machinationes eorum).* Ο'. συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως (potior scriptura ἐξ αἰρέσεως⁹) αὐτῶν. 'Α. σκευὴ ἀδικίας ἀνασκαφαὶ (αὐτῶν).¹⁰
6. אֶל־יְהוָה לֹא יִתְּתֵנִי. *Ne conjuncta sit gloria (anima) mea.* Ο'. μὴ ἐρίσαι (alia exempl. ἐρείσαι¹¹)

CAP. XLIX. ¹ Sic in marg. Codd. X, 64; in textu autem Comp., Codd. III, VI, VII, 14, 15, 16, alii. Cf. Hex. ad Jesai. xiii. 14. xxxiv. 15. liv. 7. Ezech. xx. 34. ² Cat. Niceph. p. 508 (cum 'Ρουβίμ ter pro 'Ρουβὴν). Nobil. affert: 'Α. σὺ ἰσχύς μου, κ.τ.έ. Σ. 'Ρουβὴν (sic) πρ. μου, κ.τ.έ. Ad Aquilam Cod. X, teste Griesb., tantummodo habet: 'Α. κεφάλαιον λύπης μου. Cf. Hex. ad Psal. lxxvii. 51. Ad Symmachum Niceph. et Nobil. cum defectu scribunt: περισσὰ λαβεῖν, καὶ ἐκ περισσοῦ ὑπερέζεις ὡς ὕδωρ κ.τ.έ., quae ex Procopio (qui perperam Aquilae adseribit) in Cat. Niceph. pp. 507, 508 (in marg. inferiori) sic supplenda sunt: π. λαβεῖν, καὶ ἐκ π. κρατῆσαι ὑπερέζεις (sic) κ.τ.έ. Hieron. in Vulgata Aquilam imitatus est, vertens: *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, et principium doloris mei; prior in donis, major in imperio.* Posteriora idem in Quaest. in Gen. p. 374 sic transtulit: *et capitulum in liberis meis; major ad portandum, et major robore.* ³ Diodorus in Cat. Niceph. ibid. (cum 'Ρουβίμ), et Nobil. (cum ἀρχὴ sine artic.). ⁴ Cod. VII in marg. manu 2da. Fortasse Theodotionis est, cujus versio modo memorata a LXXviralī (si excepiās σκλ. καὶ αὐθ. pro καὶ σκλ. αὐθ., quam lectionem etiam in LXX reperisse videntur Origenes et Ambrosius) ne latum unguem discedit. ⁵ Epiphani. in Ancorat. 99: ἐν δὲ τῷ 'Εβραϊκῷ ἐλθωθάρ (sic), ὅπερ ἐστὶν ἑρμηνεύμενον μὴ ἀνακάμψης, ἢ μὴ προστεθείης, ἢ πάλιν, μὴ περισσεύσης. ⁶ Nobil., Cat. Niceph. (cum μὴ περισσεύσας), uterque in continuatione. Pro ὑπερέζεις vero ὑπερέ-

ζεις (ἡἰῆθ, quam lectionem commendant veteres interpretes fere omnes) ex Procopio arripuimus. Ad ἐθάμβευσας cf. Hex. ad Jud. ix. 4. Zeph. iv. 3. Ad ἐξύβρισας Cod. VII manu 2da adscripsit ἐθαμβήθησ, necnon ad ἐκζέσης, περισσεύθησ (sic). (In LXX Origenes, Hieron., et Ambrosina interpungere jubent: ἐξύβρισας (affecisti me contumelia), ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσης. E contrario S. Cyril. in Genes. p. 211: ἐξυβρίζων ὡς ὕδωρ, τούτεστιν, ἀφάρητον ἔχων τὴν καθ' ὧν ἂν εἰλοιο καταδρομῆν.) ⁷ Diodorus in continuatione, testibus iisdem. Concinit Syrus vulgaris: لا يحدو من يدي. ⁸ Cod. VII in marg. manu 2da: ὁμόγνωμοί (sic). (Ad formam cf. Lobeck. ad Phryg. p. 385.) ⁹ Sic Ald., Codd. I ("spatio quodam interjecto."—Grabe), VII ("Ipa 1ma manus videtur legere ἐφαρσεως, licet non satis certum ex usu codicis inde esset, quod legerit ἐξ αἰρέσεως; hoc certe legit manus 2da."—Ceriani), alii, Arab. 1, 2, Syrus apud Bar Hebraeum, et Patres. ¹⁰ Cod. X affert: 'Α. σκευὴ ἀδικίας ἀνάσκαφε (sic). "Sic Coislin. Vox postrema prorsus vitiosa videtur. Licet enim ἀνάσκαπτειν quadret ad vocem Hebraicam ידָיִם, illud ἀνάσκαφε corruptum nullo modo potest convenire cum ידָיִם."—Montef. Pro ἀνάσκαφε nns levissima mutatione ἀνάσκαφαι restituumus, h. e. ידָיִם, fodinae. ¹¹ Sic Ald., Codd. 18, 25, 31, alii. "Hieron. secutus LXX vertit, non aemuletur jecur meum; et Ambrosius, non contendant viscera mea. Alii libri μὴ ἐρείσαι, quam scripturam expressit Tertullianus adv. Judaeos, non incubuerint viscera mea, et Origenes interpres,

- τὰ ἥπατά μου (יֶבֶרֶתִי). 'Α. μὴ μονωθήτω δόξα (μου).¹²
6. וָרִשְׁרָרָא. *Nervos succiderunt bobus.* Ο'. ἐνευροκόπησαν ταύρον. 'Α. Σ. ἐξερρίζωσαν τείχος.¹³
- 5, 6. 'Ο 'Εβραῖος οὐ συμφωνεῖ τῷ 'Ελληνικῷ, λέγων οὕτω Συμεὼν καὶ Λεὼ ἀδελφοὶ σκεύη ὕβρεως . . . ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν μὴ εἰσέλθῃ ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐν τῷ λαῷ αὐτῶν μὴ χρονίσῃ (רַחֲמֵי) ἡ δόξα μου. ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀνείλον ἄνδρας, καὶ ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν καθειλὼν τείχη.¹⁴
7. וָפֶ. *Vehemens.* Ο'. αὐθάδης. 'Αλλος' δυνατός.¹⁵
8. הַיְהוּדָא תְּחַדְּרֵנּוּ הַיְהוּדָא תְּחַדְּרֵנּוּ הַיְהוּדָא תְּחַדְּרֵנּוּ. *Juda tu, celebrabunt te fratres tui; manus tua erit in cervice hostium tuorum.* Ο'. 'Ιούδα, σὲ αἰνέσασιν ('Α. σοὶ ἐξομολογησάσθωσαν¹⁶) οἱ ἀδελφοί σου αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. 'Ο 'Εβραῖος 'Ιούδα, σοὶ ἐξομολογήσονται οἱ ἀδελφοί σου αἱ χεῖρές σου ἐπὶ τὰ μετάφρενα τῶν ἐχθρῶν σου.¹⁷
9. וְגֵרָרָא לְעֵלֵי קַרְנֵי לְעֵלֵי קַרְנֵי. *Catulus leonis est Judas; a praeda, fili mi, ascendisti: incurnavit se, cubavit.* Ο'. σκύμνος λέοντος 'Ιούδα' ἐκ βλαστοῦ ('Αλλος' ἀπὸ ἀρ-

πάγματος¹⁸), υἱέ μου, ἀνέβης' ἀναπεσῶν ('Αλλος' ἐγονάτισας¹⁹) ἐκοιμήθης. 'Α. σκύλαξ λέοντος 'Ιούδα, ἀπὸ ἀλώσεως, υἱέ μου, ἀνέβης' κάμψας κατεκλίθης. Σ. σκύμνος λέοντος 'Ιούδα, ἐκ θηριαλώσεως, υἱέ μου, ἀνέβης' ὀκλάσας ἡδράσθης.²⁰

9. וְיִרְיָוִי. Ο'. τίς ἐγερεῖ ('Α. ἀναστήσει²¹) αὐτόν;
10. וְלֹא יִרְחֹק מִיִּשְׂרָאֵל. *Non recedet sceptrum a Juda.* Ο'. Θ. οὐκ ἐκλείψει ἀρχῶν ἐξ 'Ιούδα. 'Α. οὐκ ἀναστήσεται (fort. ἀποστήσεται) σκῆπτρον ἀπὸ 'Ιούδα.²² Σ. οὐ περιαιρεθήσεται ἐξουσία ἀπὸ 'Ιούδα.²³
- וְיִרְיָוִי מִבֵּין רְגְלָיו. *Et legislator (dux) a medio pedum ejus.* Ο'. Θ. καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ. 'Α. καὶ ἀκριβαζόμενος ἀπὸ μεταξὺ ποδῶν αὐτοῦ.²⁴
- וְעַד שִׁילֹה. *Usque dum venerit Shiloh.* Ο'. Θ. ἕως ἂν (potior scriptura ἂν) ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ (alia exempl. φ' ἀπόκειται²⁵). 'Α. ἕως ἂν ἔλθῃ . . .²⁶
- וְיִרְיָוִי יִתְּנֵם. *Et ei praestabitur obedientia populorum.* Ο'. Θ. καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν. 'Α. καὶ αὐτῷ σύστημα λαῶν.²⁷
11. וְיִרְיָוִי יִתְּנֵם. *Et viti generosiori.* Ο'. καὶ τῇ ἑλικι. 'Αλλος' καὶ εἰς καλλίκαρπον.²⁸

non innituntur viscera mea."—*Nobil.* ¹² Cod. X. In Cod. VII manus 2da superscripsit: μὴ μονωθῆ ἡ δόξα μου. ¹³ Codd. X (teste Griesb.), 85 (cum ἐξερρίζωσαν), 127. *Nobil.* affert: Schol. ἐξερρίζωσαν τείχος. ¹⁴ Procop. in Cat. Niceph. p. 512. ¹⁵ Cod. VII in marg. manu 2da. Mox ad μῆνις Cod. X in marg. scholium habet: ὀργῇ ἐπίμονος, quod Holmesio turbas dedit. ¹⁶ Cod. X. ¹⁷ Cod. unus Reg. apud Montef., Cod. 25 (teste Lagardio), et Anon. in Cat. Niceph. p. 514. ¹⁸ Cod. VII in marg. manu 2da. Cod. 56 in marg.: 'Ο 'Εβραῖος, ἀπὸ ἀρπαγῆς' ὁ δὲ Λατῖνος, πρὸς ἀρπαγῆν (Vulg.: *ad praedam*). ¹⁹ Cod. VII in marg. manu 2da. ²⁰ Euseb. in Dem. Evang. p. 378, et Procop. in Cat. Niceph. p. 518. ²¹ Cod. X (cum ἐγερεῖ in textu). ²² Euseb. ibid. p. 370. (Ad ἀποστήσεται, quae P. Junii conjectura est, cf. Hex. ad Jesai. lix. 15. Jerem. xxxii. 31.) *Nobil.* affert: Schol. 'Ακ. σκῆπτρον' σκῆπτρον δὲ ἡ φυλὴ ἀνομάζεται. ²³ Euseb. ibid. p. 372. Idem p. 370 ad versionem LXXviralem, οὐκ

ἐκλείψει—ἐθνῶν, notat: ταῦτα δὲ ὁμοίως τοῖς Ο' καὶ ὁ Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν. ²⁴ Idem in continuatione. Cf. Hex. ad Psal. lix. 9. ²⁵ Sic Codd. X (in marg.), 14 (cum ὁ), 16 (idem), 25 (idem), 29 (in marg.), 30, 31, 32 (cum ὁ ἀπ. αὐτῷ), alii, et Patres, quos recensuit Grabius in *Eichhornii Repertorio* etc. T. IV, pp. 20-23. ²⁶ Euseb. in continuatione: ἕως ἂν ἔλθῃ καὶ αὐτῷ σύστημα λαῶν, ubi post ἔλθῃ Montef., tacito auctore, supplevit φ' ἀπόκειται. Idem Symmacho quoque vindicat: ἕως ἂν ἔλθῃ φ' ἀπόκειται, sed unde prodeat se nescire fatetur. Prodit, ni fallor, ex Euseb. ibid. p. 372: Ταύτης γοῦν οὕτε τὸ σκῆπτρον, ὡς ὁ Ἀκύλας φησὶ' βασιλικῆς δὲ τοῦτο σύμβολον ἦν ἀρχῆς' οὕτε τὴν ἐξουσίαν, κατὰ τὸν Σύμμαχον, περιαιρεθήσασθαι θεσπίζει, ἕως ἂν ἔλθῃ, φησὶν, φ' ἀπόκειται, καὶ αὐτὸν ἔσεσθαι τῶν ἐθνῶν προσδοκίαν. Sed posteriora verba non Symmachi, sed Eusebii esse, probabiliter censuit Grabe ibid. p. 19. ²⁷ Euseb., ut supra, et Cod. X, teste Griesb. ²⁸ Cod. VII in marg. manu 2da (cum καλικ.). Hieron. in Comment. ad Jesai.

- 12. **כַּלִּיגָנָא**. *Caligans* (s. *rubicundus*). *Ο.* χαροποιόι. *Alia* exempl. χαροποιόι.²⁹ *'A.* κατάκοροι.³⁰
- 13. **אֲדַמַיִן הַיָּם**. *Ad litus maris*. *Ο.* παράλιος. **Αλλος* παράλιος θαλασσών.³¹
וְרָחֵב. *Et latus ejus*. *Ο.* και παρατενεί. *'A.* (και) μηρὸς αὐτοῦ.³²
- 14. **אֲשִׁינֵי הָרֶמֶס**. *Asinus ossis* (robustus). *Ο.* τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν. *'A.* ὄνος ὀστώδης.³³
בֵּין הַמְּשָׁחָה. *Inter caulas*. *Ο.* ἀναμέσον τῶν κλήρων (**Αλλος* τῶν λιβάδων³⁴). [*'A.* ἀναμέσον τῶν κλήρων. *Σ.* ἀναμέσον (τῶν γειτονιῶν).]³⁵
- 15. **וַיְהִי לְמַטְבֵּל**. *Et factus est in tributum* (angariam) *serviens*. *Ο.* και ἐγενήθη ἀνήρ γεωργός. *'A.* . . εἰς φόρον δουλεύων.³⁶ *Τὸ Σαμαρειτικὸν και ἔστι γεωργὸς ὑπηρετεῖν.*³⁷

- 17. **צֶרֶסְטִים**. *Cerastes*. *Ο.* ἐγκαθήμενος. **Αλλος* συρόμενος.³⁸
- 18. **וְיָצִיחַ לְךָ אֶת־יְהוָה**. *Salutem tuam exspecto*, *Joba*. *Ο.* τὴν σωτηρίαν περιμένων κυρίου. **Αλλος* (τὴν σωτηρίαν σου) ὑπέμεινα, κύριε.³⁹
- 19. **וְיָבִיאוּ**. *Turma praedatoria invadet eum*. *Ο.* πειρατήριον πειρατεύσει αὐτόν. *'A.* εὐζωνος εὐζωνεῖ (αὐτόν). *Σ.* λόχος . . .⁴⁰ **Αλλος* φοσσάτον φοσσατεύ(σει) . . .⁴¹
וְיָבִיאוּ. *Invadet extremum agmen eorum*. *Ο.* πειρατεύσει αὐτόν (*alia* exempl. αὐτῶν) κατὰ πόδας. (*'A.*) εὐζωνισθήσεται πτέρναν.⁴² **Αλλος* φοσσατεύσει ὑστερον.⁴³
- 20. **וְיָבִיאוּ**. *Cupedias*. *Ο.* τρυφήν (*alia* exempl. τροφήν⁴⁴). *'A.* τρυφάς.⁴⁵
- 21. **וְיָבִיאוּ**. *Cerva dimissa* (libere vagans). *Ο.* στέλεχος ἀνειμένον. *'A.* ἔλαφος ἀπεσταλμένος.⁴⁶

v. 2: "Denique SOREC a quibusdam καλλίκαρπος interpretatur, quod nos in *ρῦλcherittimos fructus* convertere possumus."²⁹ Sic Codd. 18, 29, 57, 64 (ex corr.), alii, Justin. M. in Dial. p. 242, et Patres. Ad vocem illustrandam facit locus Aristot. de Gener. Anim. V. 1, 17: Τὰ δὲ τῶν ἀνθρώπων ὄμματα πολύχρως συμβέβηκεν εἶναι: καὶ γὰρ γλαυκοὶ, καὶ χαροποὶ (*caesii*), καὶ μελανόφθαλμοὶ τινὲς εἰσιν, οἱ δ' αἰγῶποι.³⁰ Codd. X, 85 (sine nom.), 127. Cat. Niceph. p. 526: ἈΔΗΛΟΥ. κατάκοροι, θερμοὶ, διάπυροι, φοβεροί. Cod. 57 in marg.: **Αλλος* φησί: κατάκοροι (sic), θερμοὶ, κ.τ.ε. *Κατάκορος* potest referri ad *κάρως, στυρος* . . . et *κατάκορος* ad *κάρως, καίελας*, eadem analogiae lege, qua *κατάκοπος* ad *κόπος*.—*Holmes*. Immo *κατάκορος* est vox nulla; et *κατάκορος* est *πίσηρ*, παρὰ τὸ κορὸν, τὸ μέλαν (Schol. ad Oppian. Hal. I, 133), quo sensu vocem adhibet interpres Graeco-Ven. ad Cant. Cant. i. 6: *μηδαμῶς ὀράτέ με, ὅτι εἰμὶ κατάκορος*. Cf. Hex. ad Prov. xxiii. 29.³¹ Sic in textu Codd. 15, 29, 38 (cum *θαλασσῶν* in marg.), alii.³² Cod. X.³³ Idem. Cod. VII in marg. manu 2da: *ὄνος ὀγκαρίζων*.³⁴ Idem; h.e. *inter stillicidia, s. latices*. Lectio anonyma nescio an iis interpretibus faveat, qui voci Hebraeae multum vexatae significationem *canalicium* ad quos oves adquantur (Psal. lxxvii. 14), vel quibus stillicidia excipiantur (Ezech. xl. 43), inesse affirmant.³⁵ "Sic Drusius [qui descripsit e fragmentis quae olim ipse undecunque collegerat]. *Vicinianum*, h.e. *γειτονιῶν*, ut posuimus inter duos uncinos."—*Montef.* Lectio pertinet ad Jud. v. 16, et

auctorem habet Eusebium in Onomastico s. v. *Μοσφεθαίμ*, ubi pro Graeco *μεταιχιμίων* Hieron. interpretatus est *vicinianum*. Cf. Hex. ad Jud. I c., ubi LXX ἀναμέσον τῆς διγομίας verterunt, ut in nostro loco interpres Graeco-Ven. ἀνὰ τὰ ἡμιφόρτια.³⁶ Cod. X.³⁷ Cod. 25, teste Lagardio. Minus probabiliter Nobil.: "Schol. *ἄνθρωπος* εἰς φόρον δουλεύων. Aq. et Sym.: καὶ ἔστι γεωργὸς ὑπηρετεῖν."³⁸ Cod. VII in marg. manu 2da. Interpres anonymus Syriacum **ܘܘܒܝܘܘ**, *reptant*, respexisse videtur; Seniores autem Hebraeorum **וְיָבִיאוּ** cum sensu *insidiandi*, quem ei tribuerunt Gen. iii. 15.³⁹ Cod. VII in marg. manu 2da. Idem ad *σωτηρίαν* ex corr. add. σου. Cf. Hex. ad Psal. xxiv. 3. Jessai. lix. 11.⁴⁰ Cod. X (cum *εὐζωνεῖ*). Nobil. affert: *'A.* εὐζωνος. *Σ.* λόχος. Hippolytus in Cat. Niceph. p. 535: *εὐζωνος εὐζωνήσει* (sic) *αὐτόν* ἀντὶ τοῦ, *ἔμπολος ἀνὴρ και πολεμικὸς ἐνοπλίσει αὐτόν*.⁴¹ Cod. VII, superscript. a manu 2da. Ad *φοσσάτον* cf. nos ad S. Chrysost. in Epist. Paul. T. IV, p. 418. Quoad sensum non multum distat a *στρατόπεδον*, quod cum **וְיָבִיאוּ** commutatur in Hex. ad Job. xxix. 25.⁴² Cod. X in marg. sine nom. (In textu lectio *αὐτῶν* est in Codd. I, II, III, X.)⁴³ Cod. VII, ut ante.⁴⁴ Sic Codd. I, III, VII, X, 14, 15, 16, alii, Arab. I, 2.⁴⁵ Cod. X.⁴⁶ Idem. Hieron.: "Porro ubi nos *agrum irriguum*, et LXX *στέλεχος ἀνειμένον*, id est, *virgultum* [inimmo *truncum*] *resolutum*, posuerunt, in Hebraeo legitur **אֲיָלָה שְׂלֵוָה**, quod potest et *cervus emissus* transferri."

21. הַנְּתִן אֶמְרֵי שֶׁפֶר. *Edens verba pulcra.* O'. ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος. 'A. ὁ διδούς καλλονήν.⁴⁷
- 23, 24. וַתִּשָּׂא בְּאִיֹתָיו וַתִּשָּׂא בְּאִיֹתָיו : וַתִּשָּׂא בְּאִיֹתָיו : וַתִּשָּׂא בְּאִיֹתָיו. *Et odio persecuti sunt eum domini sagittarum. Sed manet in firmitate arcus ejus.* O'. καὶ ἐνείχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων. καὶ συνετρίβη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν. Τὸ Σαμαρειτικόν· καὶ ἐμίσησαν αὐτὸν κάτοχοι μερίδων. καὶ διέμεινεν ἐν βάθει τόξευμα αὐτοῦ.⁴⁸
24. מִיְדֵי אֲבִיר. *Per manus potentis.* O'. διὰ χεῖρα δυνάστου. *Ἄλλος· παρὰ ἰσχυροῦ.⁴⁹
25. וַיִּתֵּן אֱלֹהִים. O'. ὁ θεὸς ὁ ἐμός. *Ἄλλος· ὁ ἰκανός.⁵⁰
- תַּחַת רֶבֶצַת הַתְּהוֹם. *Abyssus cubantis infra.* O'. γῆς ἐχούσης πάντα, εἵνεκεν (εὐλογίας). *Ἄλλος· ἀβύσσου. ἵποκάτω.⁵¹
26. תַּחַת רֶבֶצַת הַתְּהוֹם. *Desiderium collium aeternorum.* O'. καὶ ἐπ' εὐλογίαις (alia exempl. ἐπιθυμίας⁵²) θινῶν ('A. βουνῶν⁵³) ἀενάων.
27. בַּבֶּקֶר יֵאָכֵל עַד לְעֶרֶב יִלְקַח שֶׁלֶל. *Mane comedet praedam, et vespere dividet spoliium.* O'. τὸ πρωῒνδον ἔδεται ἔτι, καὶ εἰς τὸ ἑσπέρας δίδωσι (potior scriptura διαδώσει) τροφήν ('A. μερίσει λάφυρα. Σ. μεριεῖ σκύλα⁵⁴). 'Ο Σύρος· ἑσπέρας ἀρπάσσεται, καὶ τὸ πρωῒνδον μεριεῖ σκύλα.⁵⁵
28. וַיִּבְשָׁ. O'. υἱοί. *Ἄλλος· φυλαί.⁵⁶

29. וַיִּצַּח אֱלֹהִים. O'. Vacat. *Ἄλλος· καὶ ἐνετείλατο αὐτοῖς.⁵⁷
- וַיִּצַּח אֱלֹהִים. O'. ἐν τῷ σπηλαίῳ = τῷ διπλῷ.⁵⁸
30. וַיִּצַּח אֱלֹהִים. O'. Vacat. *Ἄλλος· ὁ ἐστὶν ἐν ἀγρῷ.⁵⁹
- וַיִּצַּח אֱלֹהִים. *Cum agro.* O'. τὸ σπήλαιον. *Ἄλλος· τὸν ἀγρόν.⁶⁰
33. וַיִּצַּח אֱלֹהִים. *Et contraxit.* O'. καὶ ἐξάρσας. 'A. (καὶ) συνέλεξεν. Σ. (καὶ) συναγαγόν.⁶¹

CAP. L.

1. וַיִּצַּח אֱלֹהִים. O'. ἐπὶ πρόσωπον. Alia exempl. ἐπὶ τὸν τράχηλον.¹
2. וַיִּצַּח אֱלֹהִים וַיִּצַּח אֱלֹהִים וַיִּצַּח אֱלֹהִים. *Medicis, ut aromatibus condirent patrem suum; et condiverunt medici.* O'. τοῖς ἐνταφιασταῖς, ἐνταφιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ ἐνεταφίασαν οἱ ἐνταφιασταί. ('A.) τοῖς ἰατροῖς τοῦ ἀρωματίσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ ἡρωμάτισαν οἱ ἰατροί.²
3. וַיִּצַּח אֱלֹהִים. *Conditurae.* O'. τῆς ταφῆς. 'A. τῶν ἀρωματιζομένων.³
5. וַיִּצַּח אֱלֹהִים וַיִּצַּח אֱלֹהִים. *Dicens: Ecce! ego morior.* O'. λέγων. Alia exempl. πρὸ τοῦ τελευτήσαι αὐτὸν, λέγων. Alia: λέγων ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι ἀποθνήσκω.⁴

⁴⁷ Cod. X in continuatione. Post διδοῦς fortasse excidit λόγος (καλλονῆς). ⁴⁸ Nobil. ⁴⁹ Cod. VII in marg. manu 2da. ⁵⁰ Idem. ⁵¹ Idem. ⁵² Sic Codd. 32, 56 (cum ἐπιθυμίας s. ἐπιθυμίας), 71 (cum ἐπὶ θυσίας), 75, 85 (cum εὐλογίαις in marg.), 127, S. Chrysost. Opp. T. IV, p. 640 A (cum ἐπιθυμίας), Theodoret. T. I, pp. 118, 119. Huc pertinet scholinum in marg. Cod. X: ἐπιθυμίας ὑψηλῶν καὶ ἐπηρμένων. ⁵³ Theodoret. ibid. Sic in textu Codd. VII (ex corr.), 15, 38 (in marg.), 135. Cf. Hex. ad Deut. xii. 2. ⁵⁴ Codd. X, 85 (cum μερίσει bis), 127 (idem). Nobil. affert: 'A. διαμεριεῖ λ. Σ. μεριεῖ σκ. Cod. VII (qui τῷ ἔτι superscribit πραιδαν) ad διαδίδωσιν (sic) in marg. manu 2da: μερίσει λάφυρον (ut videtur). ⁵⁵ Nobil. Paulo aliter Cod. 25 (teste Lagardio), et Anon. in Cat. Niceph. p. 542: 'Ο Σύρος τὸ ἔδεται, ἑσπέρας ἀρπάσει,

φησὶ, καὶ (καὶ om. Cat.) τὸ πρωῒνδον μεριεῖ σκύλα. ⁵⁶ Sic Cod. 72, Arm. ed. Duplex lectio, υἱοί Ἰακώβ φυλαί, est in Codd. VI, 14, 16, aliis, Arm. 1. ⁵⁷ Sic Codd. X (in marg.), 15 (om. καὶ εἶπεν αὐτοῖς), 29, 72, 135, Arab. 1, 2. ⁵⁸ Sic (cum ✕ pro —) Cod. 85, et sine obelo Codd. VI, 30, 64 (in marg.), alii. ⁵⁹ Sic Cod. VII, superscript. vocibus τῷ διπλῷ manu 2da. ⁶⁰ Idem, superscript. manu 2da. ⁶¹ Codd. X, 127.

CAP. L. ¹ Sic Codd. III, 14 (sine τὸν), 16, 25, alii. ² Cod. VII in marg. manu 2da sine nom. (cum ἀρωμάτισαν pro ἡρωμάτισαν). ³ Codd. X, 127. ⁴ Prior lectio est in Comp. (sine αὐτὸν), Ald., Codd. III (nt Comp.), 19 (idem), 31, aliis; posterior in Codd. X (cum ἰδοὺ—ἀποθνήσκω in marg. ad λέγων (v. 4)), 15 (idem), 58 (cum ἀποθνήσκω), 72 (sine εἰμι), 82 (ut X), 135 (ut 72), Arab. 1, 2, Arm. 1.

- 10. **וַיִּמְצְאוּ**. *Et inuenerunt ibi.* Ο'. καὶ ἐκόψαντο αὐτὸν (alia exempl. add. ἐκεῖ⁵).
- 10, 11. **וַיִּמְצְאוּ** (bis). Ο'. Ἀτάδ. Ἄλλος· (τῆς) ῥάμνου.⁶
- 12. **וַיִּמְצְאוּ**. Ο'. Vacat. Alia exempl. καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς.⁷ Alia: καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς, καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐκεῖ.⁸
- 13. **וַיִּמְצְאוּ**. Ο'. καὶ ἀνέλαβον αὐτόν. Ἄλλος· ✕ καὶ ἦραν αὐτόν.⁹
וַיִּמְצְאוּ. Ο'. τὸ διπλοῦν. Ἄλλος· τὸν ἀγρὸν τοῦ διπλοῦ.¹⁰
וַיִּמְצְאוּ. *Cum agro.* Ο'. τὸ σπήλαιον. Ἄλλος· τὸν ἀγρόν.¹¹
- 14. **וַיִּמְצְאוּ**. Ο'. Vacat. Alia exempl. μετ' αὐτοῦ.¹²
וַיִּמְצְאוּ. Ο'. Vacat. ✕ μετὰ τὸ θάψαι τὸν πατέρα αὐτοῦ.¹³
- 16. **וַיִּמְצְאוּ** (in posteriore loco). Ο'. λέγων. Σ. παρακαλῶν.¹⁴
- 17. **וַיִּמְצְאוּ**. *Condone, quaeso, delictum fratrum tuorum.* Ο'. ἄφες αὐτοῖς (alia exempl. τοῖς ἀδελφοῖς σου¹⁵) τὴν ἀδικίαν. Ἄ. ἄρον δὴ ἀθεσίαν ἀδελφῶν σου.¹⁶
וַיִּמְצְאוּ. *Quia malum intulerunt tibi.*

- Ο'. ὅτι πονηρά σοι ἐνεδείξαντο. Ἄ. κακία ἡμεῖψαντό σε.¹⁷
- 17. **וַיִּמְצְאוּ**. Ο'. δέξαι. Ἄ. ἄρον δὴ.¹⁸
- 18. **וַיִּמְצְאוּ**. Ο'. καὶ ἐλθόντες πρὸς αὐτόν εἶπαν. Alia exempl. καὶ ἐλθόντες — πρὸς αὐτόν ✕ καίγε ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔπесαν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ✕, εἶπαν.¹⁹
- 19. **וַיִּמְצְאוּ**. *Num enim loco Dei sum ego?* Ο'. τοῦ γὰρ θεοῦ εἰμι ἐγώ. Ἄ. ὅτι μὴ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ; Σ. μὴ γὰρ ἀντὶ θεοῦ εἰμι ἐγώ;²⁰ Τὸ Σαμαρειτικόν μὴ φοβείσθε· καὶ γὰρ φοβούμενος θεόν εἰμι.²¹
- 21. **וַיִּמְצְאוּ**. *Sustentabo.* Ο'. διαθρέψω. Ἄ. διοικήσω.²²
- 25. **וַיִּמְצְאוּ**. Ο'. καὶ συνανοίσετε. Ἄλλος· καὶ συναναβιβάσετε.²³
- 26. **וַיִּמְצְאוּ**. *Et condiverunt.* Ο'. καὶ ἔθαψαν. Ἄ. (καὶ) ἠρωμάτισαν.²⁴
וַיִּמְצְאוּ. *In arca.* Ο'. ἐν τῇ σορῶ. Ἄ. (ἐν) γλωσσοκόμῳ.²⁵
- Cap. L. 22. — καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ✕.²⁶ 24. — τοῖς πατράσιν ἡμῶν ✕.²⁷

⁵ Sic Comp., Codd. 56, 78, 85 (in marg.), 127 (idem), Arab. 1, 2, Arm. 1. ⁶ Sic Cod. VII in marg. manu 2da. Ad Atad in priore locu Cod. X in marg.: ἡ ῥάμνος. ⁷ Sic Comp., Ald., Codd. I, III, VII (cum αὐτοῖς manu 2da), X, 14, 16, alii, Arab. 1, 2. ⁸ Sic Codd. II (sine clausula, καθὼς ἐν αὐτοῖς), 15 (add. post αὐτοῖς, καὶ ἦραν αὐτόν), 30, 72 (ut 15), 74, alii. ⁹ Sic Cod. 127 in marg. Cf. ad v. 12. Ad ἀνέλαβον, ἦραν in marg. habent Codd. 57, 85. ¹⁰ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹¹ Idem. ¹² Sic Codd. 15, 58, 72, alii. ¹³ Sic Cod. 85, et sine aster. Codd. X (in marg.), 15 (cum αὐτῶν), 56, 58, 82 (ut 15), 135, Arab. 1, 2 (uterque ut 15). ¹⁴ Cod. X. ¹⁵ Sic Arab. 1, 2, et Syro-hex. in marg. ¹⁶ Cod. X. ¹⁷ Idem (cum ἡμίψαντο). ¹⁸ Syro-hex. **וַיִּמְצְאוּ**. ¹⁹ Syro-hex. in textu: **וַיִּמְצְאוּ** ✕ **וַיִּמְצְאוּ** — **וַיִּמְצְאוּ**. Cod. X in marg., testibus Montef. et Ceriani: ✕ καίγε ἀδελφοὶ αὐτοῦ,

καὶ ἔπесαν εἰς πρόσωπον (sine αὐτοῦ). Codd. 15, 58, 72, 135: καὶ ἐλθ. πρὸς αὐτόν (πρὸς αὐτόν om. Cod. 135) καίγε (καίγε om. Codd. 58, 72) οἱ ἀδ. αὐτοῦ ἔπесαν (ἔπесαν Cod. 58) ἐπὶ (εἰς Cod. 15, 58), πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ εἶπαν (εἶπον Cod. 72). ²⁰ Nobil., Codd. X (cum ἐγώ εἰμι pro εἰμι ἐγώ), 127. Syro-hex.: Ἄ. μὴ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ (וַיִּמְצְאוּ לִי אֱלֹהִים לְעַלְמֵי עוֹלָם); Σ. μὴ γὰρ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ εἰμι (וַיִּמְצְאוּ לִי אֱלֹהִים לְעַלְמֵי עוֹלָם). Praeterea Nobil. affert: "Aliud schol. Acylas· ὅτι μὴ θεὸς ἐγώ; Σύμμαχος· μὴ γὰρ ἀντὶ θεοῦ ἐγώ;" et sic (om. ἐγώ in lectione Symmachi) Cod. 25, et Cat. Niceph. p. 549; minus probabiliter. ²¹ Nobil. (cum εἰμι ἐγώ), Cod. 25 (cum θ. pro τὸ Σαμ.), Cat. Niceph. p. 550. ²² Cod. X. Cf. Hex. ad Prov. xviii. 14. ²³ Sic eodd. nostri, non allato interpretis nomine.—Montef. Sic Cod. 64 in marg. rec. manu (non, ut Holmes., συναναβιβάσατε). ²⁴ Cod. X. ²⁵ Idem. ²⁶ Syro-hex. Deest in Comp., Codd. 19, 108. ²⁷ Idem. Deest in Cod. III solo.

ADDENDA.

Cap. iv. 4, not. 4. In loco Procopii Codex Ambrosianus Q. 96 Sup. emendatissime scribit *ἐπεκλήθη* pro *ἀπεκλήθη*, *εὐ τιμῶν* pro *τιμῶν*. Idem liber in verbis, *τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ ὀργῆς παρακληθεῖς*, a nobis non suspectis, *ἐπὶ τῷ Ἀδάμ* et *παρακληθεῖς* (corr. ex *παρακληθεῖς* a 1ma manu) emaculatus, ut videtur, exhibet.

Cap. iv. 7. Hebraeam locutionem, *חַבְרֵי בְרֵי יְהוָה*, quae Criticos valde exercuit, nos, praeeunte L. de Dieu in *Crit. Sacr.* p. 6, secundum notissimas formulas, *חַבְרֵי בְרֵי יְהוָה*, *prohibere incedere* (Prov. xxx. 29), *חַבְרֵי בְרֵי יְהוָה*, *fidibus bene cavere* (Psal. xxxiii. 3. Jesai. xxiii. 16. Ezech. xxxiii. 33) explicuimus, quam constructionem Seniores quoque calculo suo probaverunt, vertentes: *ἐὰν ὀρθῶς προσενέγκῃς*, qui taieiu in sequentibus, *ὀρθῶς δὲ μὴ διέλθῃς κ. τ. έ.*, nihil viderunt. Etiam de Dieu a scopo aberravit, vertens: *Annua, sive bene afferas, sive non bene, ut ostium peccatum cubat?* Constructio est, ni fallimur, *ἀνωταπόδοτος*, ut post *חַבְרֵי* tacite supplendum sit, *bene est*; qui usus in enuntiationibus per *ἐὰν* . . . *ἐάν* (s. *εἰ*) δὲ μὴ prolatis, tum in Hebraeo sermone (e. g. Exod. xxxii. 2. Dan. iii. 15) tum in Graeco (vid. Interpr. ad Luc. xiii. 9) satis exploratus est.

Cap. vi. 3 (2), not. 4. Adde S. Cyril. adv. Anthropomorphitas, p. 383: *καὶ γοῦν οἱ μετὰ τοῖς Ὁ γεγονότες ἐρμηνευταὶ τέσσαρες, τὰ περὶ τοῦτον τὸν τύπον ἐκδιδόντες, οὐ γεγράφασιν ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ ἰδόντες τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οἱ*

[MSS. ὁ] *μὲν, υἱοὶ τῶν δυναστευόντων, οἱ [MS. ὁ] δὲ, υἱοὶ τῶν δυναστῶν.* Cum vero Auctor *ἡλιαιος* interpretes memoret, fieri potest lectionem τῶν δυναστῶν ad Quintam ed. pertinere.

Cap. vi. 17 (16). Vox Hebraea *קַבְוֹל* A. Schultensio in *Cluci Dialect.* p. 287 *lectum* sonat, coll. Arab. *قَهْرٌ*, *dorsum*, probantibus Dathio, Rosenmuellero, aliis. Equidem cum tali sensu *lectum*, non planum, sed *cam-ratum*, sive *justigiatum*, intelligere malim, quae notio nescio an Senioribus observata fuerit, vertentibus: *ἐπισυναγωγῶ ποιήσεις τὴν κιβωτὸν*, h. e. non, ut J. F. Schleusner. in *Nov. Thes.* s. v. *ἐπισυναγῶ* ridicule vertit, *congregans inter aedificandum animalia et alia ad vitam sustentandum necessaria*, sed *subtrahens arcus superne contrahens*, ita ut in unius cubiti mensuram finiatur. Sic Diod. Sic. XVII. 82: *Αἱται δὲ (αἱ κῶμαι) καὶ τῶν οἰκιῶν στέγας ἔχουσι, ἐκ πλίνθων εἰς ὄψιν συντηγμένων ἔχουσαις καμάραν.* Vim vocabuli perspexit Origen. Opp. T. II, p. 60: *Ζηρητέον ποταπὸν δεῖ νοῆσαι τὸ σχῆμα τῆς κιβωτοῦ; ὅπερ νομίζω ὅτι πυραμοειδὲς ἐστίν, ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ μήκους τριακονσίων πηχῶν, ἀπὸ δὲ πλάτους πενήκοντα, καὶ ἐπὶ τοὺς τριάκοντα τοῦ ἕψους πήχεις ἐπισυναγόμενον, ὥστε τὴν κορυφὴν γενέσθαι μήκους καὶ πλάτους πῆχυν.* Ad *קַבְוֹל* autem participium cum hac notione appellari potest Arab. *قَهْرٌ*, *conjugiuntis*, in II *rem ulterii propriumquam effecit.*

EXODUS.

IN LIBRUM EXODI

MONITUM.

“ IN Exodum bene multas veterum interpretum lectiones variis ex MSS. collegimus, quarum maxima pars nondum observata fuerat. Ceterae autem a Drusio allatae, si cum aliis nunc primum editis conferantur, numero paucissimae sunt, ac plerisque in locis ope MSS. vel emendantur, vel pleniores afferuntur. Hi porro codices tum manuscripti, tum editi, nobis ad haec adornanda subsidio fuerunt.

“ Codex Regius 1825, XI vel XII saeculi, membranaceus.

“ Codex Regius 1871, egregiae notae, X saeculi, membranaceus [Holmesii 64, cujus in gratiam collationem factam nobis manibus terere contigit].

“ Codex Regius 1888, bombycinus, XII saeculi.

“ Codex Regius 1889, recens. Continet ab initio Exodi ad Cap. xii.

“ Codex Regius 1872, recens. Est secunda pars praecedentis, et continet a Cap. xii usque ad finem.

“ Codex Basiliensis, X saeculi, membranaceus, eximiae notae, quem supra descripsimus. Is, ut jam dictum est, tota paene Genesi truncatus, reliquos Heptateuchi libros integros exhibet, demptis tantum duobus postremis libri Judicum capitibus [a Cap. xix. 5 ad finem].

“ Codex Colbertinus 3084, IV vel V saeculi, ubi aliquot capita Exodi, Levitici et Numerorum, cum obelis et asteriscis; estque unciali caractere descriptus sine accentibus et spiritibus [Holmesii V].

“ Codex Colbertinus 1599, recens.

“ Schedae Combesianae in Exodum, ubi V. D. Franciscus Combesius ex variis Catenis MSS. ad singula Exodi loca variorum Patrum interpretationes collegerat. Earum vero mihi copiam fecit Vir amicissimus P. Michael Lequien.

“Theodoretus editus anno 1642 [Opp. T. I, pp. 120–175 juxta edit. J. L. Schulzii].

“Chronicon Alexandrinum.

“Procopius in Heptateuchum [Latine editus apud Gesneros fratres, sub titulo: *Procopii Gazaei Sophistae in Octateuchum, sive priores octo V. T. libros antiquae lectionis Commentarii*; sed liber octavus, qui Ruth est, prorsus negligitur, additis, mantissae loco, ejusdem Commentariis in libros Regum et Paralipomenon].

“Editionis Romanae et Drusii lectiones.

“Ex his, qui majorem lectionum copiam suppeditaverunt, sunt Basiliensis, cujus formam descripsimus in Monito ad Genesim, et Regius 1871, parisi circiter aetatis. Praeter illas autem veterum interpretum lectiones, haec notatu digna variis in locis exhibemus: nimirum ad Cap. xxviii, ubi magna editionum varietas, ex Basiliensi Codice sex versus afferimus asteriscis notatos, quia in editione τῶν Ο' desiderabantur antiquitus; cujus autem interpretis sint hi versus a Basiliensi cum asteriscis allati, nondum satis compertum habemus. Ad Cap. xxxvi. 8 ex eodem Codice Basiliensi prolixa annotatio exhibetur, circa praeposterum ordinem, qui ἐν τῇ κοινῇ LXX interpretum editione observatur in postremis Exodi capitibus, qui praeposterus ordo jam Origenis tempore invectus deprehendebatur. A Capite autem xxxvi usque ad finem ex vetustissimo Codice Colbertino num. 3084 editionis LXX interpretum omnia, quae in eodem codice habentur, obelis et asteriscis notata afferimus, Latine versa e regione. Haec monenda duximus: cetera quivis observabit.”—MONTEF.

E codicibus quibus in hoc libro recensendo usus est Holmesius, ii qui lectiones trium interpretum continent, nunc enumerandi sunt.

- V. Est Codex Colbert. 3084, a Montefalconio exscriptus, cujus collationem novam, in usum operis Holmesiani elaboratam, ad manum habuimus. Constat foliis in Exodo septem, e Cod. IV evulsis, quae continent juxta Hebraeum Cap. xxxvi. 35—xxxvii. 21, xxxviii. 24—xxxix. 21, xxxix. 37–41, xl. 3, 8, 9, 12 ad finem.
- VII. Vid. Monitum ad Genesim, p. 5. Continet Exod. i. 11—viii. 19, xii. 31—xxx. 29, xxxi. 18—xxxii. 6, xxxii. 13—xxxvi. 3, xxxvi. 10 ad finem.
- X. Vid. Monitum ad Genesim, p. 5. Lectiones trium priorum Capitem excerpit Jo. Jac. Griesbach.
57. Vid. Monitum ad Genesim, p. 5.
58. Codex Vaticanus, olim Christinae, Reginae Svecorum, num. X, membranaceus, circa saeculum XIII. Continet lectiones marginales anonymas ab eadem manu appictas, quarum nonnullas praetermisit Holmesius.
64. Vid. Monitum ad Genesim, pp. 3, 5.
73. Codex Vaticanus, num. 746, membranaceus, circa saeculum XIII. In margine, sed raro, habet aliorum interpretum lectiones.
78. Codex Vaticanus, num. 383, membranaceus, circa saeculum XIII. Insunt trium interpretum lectiones, sed paucissimae.
85. Codex Vaticanus, num. 2058, a Montefalconio Basiliensis [potius Basilianus] nuncupatus, membranaceus, circa XI saeculum. Fuit olim Monasterii S. Basili de Urbe. Holmesii amanuensis in fronte collationis libri Exodi notat: “In margine habet Origenianas annotationes, nempe lectiones Aquilae, Symmachi, Theodotionis, et alterius codicis, necnon scholia, ex quibus descripsimus

hic quae non exstant in annotationibus Editionis Romanae 1587." Praeterea, si Montefalconio fides habenda est, Collator noster alias trium interpretum lectiones praeterlapsus est, quas in Basiliensi suo exstitisse diserte testatus est Montef., adeo ut, quod ad hunc codicem attinet, hujus testimonio quam illius silentio plus tribuere coacti simus.

108. Vid. Monitum ad Genesim, p. 5.

127. Vid. Monitum ad Genesim, p. 5. Desinit, quoad lectiones marginales, in Exod. v. 4.

130. Vid. Monitum ad Genesim, p. 5. Lectiones marginales, quae post Gen. xxxi desierant, instaurantur, sed parum frequentes, ab Exod. xviii ad finem.

Lips. Editio impressa Lipsiae, 1767, a Joh. Frid. Fischero, e Codice membranaceo Bibliothecae Collegii Paullini Lipsiensis, saeculi XI, bono et accurate scripto. Incipit ab Exodi Cap. xxxii. 7, et desinit in Deut. i. 13. Praeter textum, qui hexaplaris est, in margine scholiis ornatur, in quibus etiam trium interpretum fragmenta apparent. Vid. Bahrdt. in *Praef. ad Hexapla Origenis*, Lips. 1769.

Versio Exodi Syro-hexaplaris integra exstat in Codice Musei Britannici signato "Addit. MSS. 12,134," eamque usque ad Cap. xxxiii. 2 publici juris fecit Ceriani noster in *Monumentis Sacris et Profanis*, Tom. II, pp. 113-344, cujus insigni erga nos benevolentiae etiam particulae operis nondum editae usumfructum debemus.

9. **וַיִּצְוָה**. *Et fortis*. Ο'. καὶ ἰσχύει. 'Α. (καὶ) ὀστέϊνον.¹²
10. **וַיִּבְרָא**. Ο'. πληθυνθῆ. *Alia exempl. πληθυνθῶσι*.¹³
וַיִּבְרָא. Ο'. καὶ οὗτοι (*alia exempl. αὐτοί*¹⁴).
11. **וַיִּשְׁלַח**. *Praefecti operatum*. Ο'. ἐπιστάτας ('Αλλος ἄρχοντας¹⁵) τῶν ἔργων. Σ. ἐργοδιώκτας.¹⁶
וַיִּבְרָא. *In bajulationibus eorum*. Ο'. ἐν τοῖς ἔργοις ('Α. Σ. βαστάγμασιν¹⁷).
- וַיִּבְרָא**. *Urbes horteorum*. Ο'. πόλεις ὄχυράς ('Α. Σ. σκηνωμάτων¹⁸).
- וַיִּבְרָא**. Ο'. τὴν τε Πειθῶ (*alia exempl. Πειθῶμ, s. Πιθῶμ*¹⁹). 'Α. Σ. τὴν *Phitho*. Θ. τὴν *Phitho*.²⁰
- וַיִּבְרָא**. Ο'. ✕ 'Α. Σ. Θ. καὶ ²¹ 'Ρα-
- μεσση*, — καὶ 'Ων, ἣ ἔστιν 'Ηλιούπολις ²²
12. **וַיִּבְרָא**. *Et angebantur propter*. Ο'. καὶ ἐβδελύσσοντο — οἱ Αἰγύπτιοι ²³ ἀπό ('Αλλος ἀπὸ προσώπου²⁴). 'Α. (καὶ) ἐσικχαίνοντο. ²⁵ 'Ο Σύρος καὶ ὁ 'Εβραῖος ἐθλίβοντο.²⁶
13. **וַיִּבְרָא**. *Cum duritie*. Ο'. βία. Σ. ἐντροφῶντες. Θ. ἐμπαιγμῶ.²⁷ 'Αλλος δυναστεία.²⁸
14. **וַיִּבְרָא**. *Et acerbam reddebant*. Ο'. καὶ κατῶδύνων. 'Αλλος καὶ παρεπύκρναν.²⁹
וַיִּבְרָא. Ο'. ἐν τοῖς πεδίοις. 'Αλλος ἐν ταῖς χώραις.³⁰
- וַיִּבְרָא**. *Praeter omne servitium eorum*. Ο'. κατὰ πάντα τὰ ἔργα ✕ 'Εβρ. αὐτῶν ³¹
15. **וַיִּבְרָא**. Ο'. τῶν 'Εβραίων. 'Αλλος ταῖς 'Εβραίαις.³²
16. **וַיִּבְרָא**. Ο'. καὶ ὤσι. 'Αλλος καὶ ὄψεσθε. ³³

¹² Cod. 64: 'Α. ὀστο... reliquis excisis. Cf. Hex. ad Deut. vii. 1. Formam magis legitimam ὀστέϊνος posuit Aq. ad Gen. xviii. 18. Psal. xxxiv. 18. ¹³ Sic Codd. 19, 58, 72, alii, et Syro-hex. in textu, cum uota marginali: "πληθυνθῆ (**וַיִּבְרָא**) positum est in Graeco." ¹⁴ Sic Comp., Codd. 15, 19, 108, Syro-hex. (cum οὗτοι in marg.). ¹⁵ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁶ Cod. 64 (cum ἐργον...), 127. Nobil. affert: Schol. ἐργοδιώκτας. ¹⁷ Cod. 64: 'Α. Σ. βαστάγμ... (sic). Cf. Hex. ad Psal. lxxx. 7. ¹⁸ Idem: 'Α. Σ. σκην... (sic). Procop. in Cat. Niceph. p. 555: ὁ γὰρ Ἀκίλας, σκηνομήτων, ἐξέδωκεν. ¹⁹ Prior lectio est in Codd. X, 30, 77, 85, 130; posterior in Codd. III, 118 (teste Ceriani). Syro-hex. **وَصَلَوَات**. ²⁰ Syro-hex. **وَصَلَوَات**. ²¹ Sic Syro-hex. in textu. Copula deest in Cod. 58. ²² Obelus est in Syro-hex., Arab. 1. 2. Clausulam reprobant Codd. 53, 58. Euseb. in Onomastico, p. 376: "Ὡν ἔστιν 'Ηλιούπολις ἐν Αἰγύπτῳ, ἣν καὶ αὐτὴν ὠκοδόμησαν οἱ υἱοὶ 'Ισραὴλ κατὰ τοὺς Ο'. τὸ γὰρ 'Εβραϊκὸν οὐκ ἔχει καὶ εἰκότως προὔπηρχε γὰρ τῆς εισόδου τῶν υἱῶν 'Ισραὴλ. (Ad Πιθῶφ (sic) Cod. 64 in marg.: διασκ...; ad 'Ραμεσση, στομεκ... (fort. σεισμός ἐκ σητός); ad 'Ηλιούπολις, κόπος (ἦκ).) ²³ Obelus est in Syro-hex., Arab. 1, 2. ²⁴ Sic Cod. VII ex corr. manu 2da. ²⁵ Nobil., Codd. 64 (sine nom.), 127 (cum ἐσικχαίνοντο). Cod. 85 in textu: ἐσικχαίνοντο τοὺς υἱοὺς 'Ισραὴλ. (Glossae: Σικχαίνωμαι τοῦτον τὸν ἄνθρωπον. *Taedet me huius hominis.*) Cf. Hex. ad Gen. xxvii. 46. Num. xxi. 5. Jesai. vii. 16, in quibus omnibus locis forma activa prostat. ²⁶ Nobil.,

Anon. in Cat. Niceph. p. 555, uterque cum scholio: ὀρώντες αὐτοὺς πληθυνομένους, καὶ ἐκάκου ἀιτούς. Etiam Procop. MS.: τὸ δὲ, ἐβδελύσσοντο οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν υἱῶν 'Ισραὴλ, ὁ 'Εβραῖος, ἐθλίβοντο, φησί. ²⁷ Codd. X (cum ἐμπαιγμῶ), 127 (cum ἐμπαιγμοί). Cod. 64 tantummodo habet: 'Α. (sic) ἐτρον... Moutef. edidit: 'Α. ἐντροφήματι. Σ. Θ. ἐμπαιγματι, non memorato auctore. Quod autem affirmat p. 673, vocem **וַיִּבְרָא** Symmachum vertere solere ἐμπαιγμός et ἐμπαιγμα, id falsum esse demonstrant ipsa, quae testes appellat, Lexica sua. Cf. Hex. ad Lev. xxv. 43. ²⁸ Cod. VII in marg. manu 2da. ²⁹ Cod. VII in marg. manu 2da: καὶ παρεπύκρναν (sic). Cod. 64 in marg.: παρεπ... (non, ut Holmes., 'Α. παρεπ...), unde Moutef. eruit: "Αλλος παρεπύκρνανον. ³⁰ Cod. VII in marg. manu 2da. ³¹ Syro-hex. Sic sub simplici aster. Cod. 64 in marg., et sine aster. in textu Codd. 15, 72. ³² Cod. VII ex corr. manu 2da, quae **as** (sic) bis superscripsit τῶ **ων**. Mox ad Σεπφώρα Moutef. ex Regio 1871 (=Holmes. 64) affert: "Αλλος ὀρνίθιον; necnon ad Φουά: "Αλλος ἐρυθρόν; quas lectiones Symmachi esse autumat, cum siut mera glossemata etymologica, e Philone Jud. petita. Ad Φουά Cod. 64 in marg. notat: ἐρυθρ...; Cod. X autem: ἐρυθρόν ἢ ἐμφανές. Ad Σεπφώρα Cod. 64, non h. l., sed ad Cap. ii. 21, scholium habet: ὀρνίθιο... λουή (fort. ὀρνίθιον ἢ καλλονή; ut prior vox ad **וַיִּבְרָא** (ii. 21), posterior ad **וַיִּבְרָא** (i. 15) referatur). ³³ Cod. 64 in marg. sine nom., post quod aliquid excisum videtur, fortasse αὐτός.

- 17, 18. **אֶת-הַיְלָדִים** (bis). *Pueros*. Ο'. τὰ ἄρ-
σενα. 'Α. Θ. τὰ παιδία (s. παιδάρια).³⁴
19. **הַמִּצְרִיִּת**. Ο'. Αἰγύπτου. *Alia exempl. Αί-
γυπτίαι* (s. αἱ Αἰγυπτίαι).³⁵
- פִּי-חַיִּוֹת הַנֶּהָה בַּמָּרְס תְּבוּאָה אֲלֵהֶן הַמִּלְחָה וְיִלְדוּ**. *Nam vegetae sunt; antequam venerit
ad eas obstetrix, etiam pepererunt*. Ο'. τί-
κτουσι γὰρ πρὶν ἢ εἰσελθεῖν πρὸς αὐτὰς τὰς
μαίας, καὶ ἔτικτον. 'Α. ὅτι τοκάδες αὐται...³⁶
Σ. μαῖαι γὰρ εἰσι, καὶ πρὶν εἰσελθεῖν τὰς
μαίας, τίκτουσιν. Θ. ὅτι ζωογονοῦσιν αὐται·
διότι πρὶν εἰσελθεῖν πρὸς αὐτὰς, τίκτουσι.³⁷
'Ἄλλος (ὅτι) ἰγυαίνουσιν αὐται...³⁸
20. **וַיִּטֵּב**. Ο'. εὖ δὲ ἐποίηε. Θ. (καὶ) ἠγάθυνεν.³⁹
21. **וַיַּעַץ לָהֶם בְּתֵימ**. *Et paravit eis domos (opes)*.
Ο'. ✕ καὶ ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας.⁴⁰ 'Α.
Σ. καὶ ἐποίησεν αὐταῖς οἴκους.⁴¹
22. **הַיְאֵרָה**. Ο'. εἰς τὸν ποταμόν. ('Α.) εἰς τὸ
ρέϊθρον.⁴²

Cap. I. 1. — τῷ πατρὶ αὐτῶν ⁴³ 10. δεῦτε οὖν
— ἡμεῖς ⁴⁴ κατασοφισώμεθα. ⁴⁵ 22. — τοῖς Ἑβραί-
οις ⁴⁵

CAP. II.

1. **אֶת-בְּתֻלָּיָהּ**. Ο'. τῶν θυγατέρων Λευί (alia ex-
empl. add. καὶ ἔσχεν αὐτήν¹).
2. **בְּיָדָיו הָיָה**. Ο'. ἀστείον (alia exempl. add.
δύ²). 'Α. ὅτι ἀγαθός... Σ. ὅτι καλός...³
- וַתִּצְפְּנָהּ**. *Et abscondit eum*. Ο'. ἐσκέπασαν
αὐτό. Σ. ἐσκέπασεν αὐτόν.⁴ 'Ἄλλος· ἐκρυ-
ψεν.⁵
3. **לְבַת גִּבְעָה**. *Arculam papyraceam*. Ο'. θίβιν
(s. θήβην) ✕ παπύρου ⁶ 'Α. Σ. κιβωτὸν
παπύρου.⁷
- בְּיָדָיו הָיָה**. Ο'. τὸ παιδίον εἰς αὐτήν. 'Ἄλ-
λος· ἐν αὐτῇ τὸ παιδίον.⁸

³⁴ Montef. ad v. 17 e Regio 1871 edidit: Θ. τὰ παιδάρια. In contrariam partem Holmesii amanuensis ad v. 18 ex eodem exscripsit: 'Α. Θ. παιδία. Etiam Cod. VII in marg. manu 2da sine nom. ambiguum scripturam habet. ³⁵ Sic Comp., Codd. VII (ex corr. manu 2da), 19, 30, alii, Syro-hex. ³⁶ Syro-hex. **... .** (In 3 Reg. iv. 26 Graeca locutio *τοκάδες ἵπποι* Nostro sonat **... .**) ³⁷ Nobil., Cat. Niceph. p. 557. Syro-hex. affert: Σ. μαῖαι γὰρ εἰσιν **... .** Θ. αὐταὶ ζωογονοῦσιν **... .** Diodorus in Cat. Niceph. p. 557: 'Ἡ τῶν ὀ ἐρμηνεία τὴν ταχύτητα δοκεῖ σημαίνει τῶν Ἑβραίων γυναικῶν, τὴν κατὰ τὸ τίκτειν φθάνουσαν τὴν παρουσίαν τῶν μαῖων ἢ δὲ τοῦ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος, ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν Ἑβραίων ἴσασιν τὴν μαιευτικὴν ἐπιστήμην, καὶ τῆς τῶν μαῖων παρουσίας οὐ χηρίζουσι: διὸ δὴ αὐταῖς παραχωρεῖ (non παραχωρεῖ, ut Montef.) καὶ τὸ ζωογονεῖν τοὺς ἄρρενας. ³⁸ Cod. VII in marg. manu 2da: ἰγυαν... αὐται, ceteris evanidis. ³⁹ Cod. 64 ad εὖ δὲ ἐποίηε in marg. affert: ... ἠθύνεν (sic). Cf. Hex. ad 1 Reg. ii. 32. ⁴⁰ Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. 15, 58, 72, 130, Artn. 1. ⁴¹ Cat. Niceph. p. 557: 'ΑΔΗΛΟΥ. Φανερώτερον ἠρμήνευσαν ὁ Σύμ. καὶ Ἀκύλας' οὐ γὰρ αἱ μαῖαι ἐποίησαν ἑαυταῖς οἰκίας, ὅπερ ἂν τις οἰηθεῖ κατὰ τοὺς ὀ· ἀλλ' ὁ θεὸς ἐποίησεν ἑαυταῖς (leg. αὐταῖς) οἴκους, οὐ τοὺς χειροτεύκτους κ.τ.έ. Alia, sed non una de causa suspecta, Aquilae et Symmachi lectiones Montef. e Catenis MSS. suis [et Cat. Niceph. ibid.] edidit: 'Α. ἐπεὶ οὖν ἐφο-

βοῦντο αἱ μαῖαι τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἴκους [Cod. 85: 'Α. καὶ ἐποίησαν. Cod. 127: 'Α. καὶ ἐποίησαν ἑαυταῖς οἴκους]. Σ. ἐπειδὴ [sic in textu LXXvirali pro ἐπεὶ δὲ Comp., Ald., Codd. III, VII, X, 15, 18, alii] ἐφοβοῦντο αἱ μαῖαι τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς οἴκους. Praeterea Montef. ex iisdem affert: Θ. ἐποίησεν αὐταῖς οἴκους; quam lectionem non agnoscit Niceph. ⁴² Cod. VII in marg. manu 2da, hic et vv. 4, 5. Cf. Hex. ad Exod. vii. 24. Job. xxviii. 10. ⁴³ Syro-hex. ⁴⁴ Arab. 1, 2, teste Pat. Junio in Bibl. Pol. Waltoni T. VI. Holmesius vero ex iisdem cum nobis allegat. In Syro-hex. clausula casu excidisse videtur. ⁴⁵ Syro-hex., Arab. 1, 2.

CAP. II. ¹ Sic Comp., Ald., Codd. III, VII, X, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ² Sic Codd. 29, 53, alii, Syro-hex. ³ Codd. 85, 127. Nobil. affert: 'Α. ἀγαθόν. Σ. καλόν. Cod. VII in marg. manu 2da: ἀγαθόν. Praeterea ad ἰδόντες δὲ Montef. e Reg. 1871 exscripsit: Σ. ἰδὼν δὲ, repugnante Holmesii amanuensi, qui lectiones marginales hic excisas fuisse affirmat. ⁴ Reg. 1871, teste Montef. ⁵ Cod. VII in marg. manu 2da. Syro-hex. in marg.: ἐκρυψαν αὐτόν (ωωωωωω). ⁶ Sic Syro-hex., et sine aster. Ald., Cod. 15 (cum θίβην). Ad θίβην (sic) Cod. VII in marg. scholium habet: κιβώτιον ἐκ βύβλου πλεκτόν, ὡς φοινικῶδες (corr. ex Smida s. v. θίβην, κοφινῶδες). ⁷ Codd. 64 (teste Montef.), 85, 127. Cf. Hex. ad Jesai. xviii. 2. ⁸ Sic Cod. VII ex corr. manu 2da.

3. **בַּסּוּף**. *In juncteto*. O'. εἰς τὸ ἔλος. 'A. ἐν τῷ παπυρεῶνι.⁹
5. **וַנְעַרְתִּיהָ**. *Et puellae ejus*. O'. καὶ αἱ ἄβραι ('A. αἱ παιδίσκαι. Σ. τὰ κοράσια¹⁰) αὐτῆς.
עַל-יַד הַיָּרְדֵּן. *Ad oram fluminis*. O'. παρὰ τὸν ποταμόν. 'Αλλος· χεῖλος τοῦ ρείθρου.¹¹
בְּתוֹךְ הַסּוּף. O'. ἐν τῷ ἔλει. 'A. ἐν μέσῳ τοῦ παπυρεῶνος.¹²
תַּחַת אֲנִילָתָהּ. *Ancillam ejus*. O'. τὴν ἄβραν. 'Αλλος· (τὴν) οἰκέτιδα.¹³
6. **וְהָיָה בְנֵהּ**. O'. (ὄρφ) παιδίον κλαῖον ἐν τῇ θίβει. *Alia exempl. (ὄρφ) × τὸ & παιδίον × καὶ ἦν παιδίον & κλαῖον — ἐν τῇ θίβει &.*¹⁴
13. **וַיִּשְׂמְעוּ**. *Inter se rixantes*. O'. διαπληκτιζομένους. 'A. Σ. διαμαχομένους.¹⁵
רַעְיָהּ. O'. τὸν πλησίον. 'Αλλος· ἐταῖρόν σου.¹⁶
14. **לֹא יִשָּׂא שָׂרָא**. O'. × εἰς ἄνδρα & ἄρχοντα.¹⁷
הֲלֹא יִרְגַּם אֶתְּךָ אֲנִי. *Num interficere me tu cogitas, quemadmodum interfecisti Aegyptium?* O'. μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον; 'A. μήτι ἀποκτεῖναί με σὺ λέγεις,

- καθὰ ἀπέκτεινας σὺν τὸν Αἰγύπτιον; Σ. μήτι ἀποκτεῖναί με σὺ λέγεις, ὃν τρόπον ἀπέκτεινας τὸν Αἰγύπτιον; Θ. ἢ ἀνελεῖν με σὺ λέγεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες τὸν Αἰγύπτιον;¹⁸
15. O'. ἐλθὼν δὲ εἰς γῆν Μαδιάμ. *Alia exempl. vacant.*¹⁹
16. **וַיִּבְרְאוּ**. O'. ἦσαν ἑπτὰ θυγατέρες. *Alia exempl. ἑπτὰ θυγατέρες × Σ. ἦσαν &.*²⁰
וַיִּשְׂרְפוּ. *Canales*. O'. τὰς δεξαμενάς. 'Αλλος· (τὰς) ποτίστρας.²¹
19. **וַיִּשְׂתֵּי**. *Et etiam hauriendo hausit*. O'. καὶ × ἀντλῶν & ἤντλησεν.²²
20. **וַיִּלְכָּד**. O'. καὶ ἰνατί (*alia exempl. add. οὕτως*²³).
21. **וַיִּשְׁבַּח**. *Et consensit Moses habitate*. O'. κατωκίσθη δὲ Μωυσῆς. Σ. ὠρκισε δὲ Μωυσῆν ὥστε οἰκεῖν. Θ. καὶ ἤρξατο Μωυσῆς κατοικεῖν.²⁴
וַיִּשְׁפָּר. O'. Σεπφώραν. Schol. ὀρνίθιον, ἢ καλλονή.²⁵
22. **וַיִּבְרַח**. O'. πάροικος. 'A. προσήλυτος.²⁶
וַיִּבְרַח. O'. ἐν γῆ ἀλλοτρία ('A. ξένη²⁷). *Alia exempl. add. τὸ δὲ ὄνομα τοῦ δευτέρου*

⁹ Codd. 64 (cum ... απυρεῶνι), 85, 127 (cum παπυρεῶνι).
¹⁰ Codd. 85, 127 (uterque sine articulis). Cod. VII in marg. manu 2da: 'A. αἱ παιδίσκαι. τὰ κοράσια (sic). ¹¹ Cod. VII, superscript. manu 2da. Vid. Dan. x. 4 in Hebr. et LXX. ¹² Sic Montef., tacito auctore, notans: "Lectioem Aquilae sequitur Vulgatus interpres, qui vertit: *in papyrgione*." Cod. VII in marg. manu 2da: ἐν τῷ παπυρεῶνι. ¹³ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. ad Cap. xxi. 8. ¹⁴ Sic Syro-hex. Cod. 15: (ὄρφ) καὶ ἦν π. κλαῖον ἐν τῇ θ. Arah. 1, 2, teste Holmesio: × — ἰηφωτεμι, et ἰηφωσι φλενα — ἐν τῇ θ. Cod. 64 male pingit: × ἐν τῇ θήβη. Post παιδίον Cod. VII in marg. manu 2da apponit: καὶ ἰδού παιδίον. ¹⁵ Cod. 64. ¹⁶ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁷ Syro-hex. Cod. 64 in marg.: × εἰς ἄνδρ... ¹⁸ Cod. 127. Ad θέλεις Cod. 64 in marg. affert: λέγεις, et sic in textu Syro-hex. ¹⁹ Sic Codd. X, 72, Syro-hex. (qui habet in marg.), Arab. 1, 2. Ibidem, excepto X, copulam ante ἐκάθισεν inferunt. Ad Μαδιάμ Montef. affert: 'Αλλος· ἐκκρίσεως, tacito auctore. Sic (vel potius ἐκ κρίσεως) Cod. 64 in marg., quae glossa est Hebraeae vocis יִרְפָּ.

Syro-hex., et sine nota hexaplari Codd. 58, 72. ²¹ Cod. 64 in marg. sine uom. Sic Cod. VII in marg. manu 2da, subscripto γούργας (sic). ²² Sic Syro-hex. (qui male pingit: × καὶ ἀντλῶν &), et sine aster. Cod. 58. Mius bene Montef. e Cod. 64 (qm post ποιμένων in marg. habet: × ἀντλῶν): O'. ἀπὸ τῶν ποιμένων × ἀντλῶν & καὶ ἤντλησεν. ²³ Sic Comp., Ald., Codd. II (ex corr.), III, VII, 14, 16, alii, Syro-hex. ²⁴ Cod. 64, truncato margine: Σ. ὠρκισε δὲ μ... ὥστε οἰκ... Θ. καὶ ἤρξατο μ... τοικε... Symmachum, ut solet, imitatus est Hieron., Hebraea verteus: *Juravit ergo Moyses, quod habitaret cum eo*. Sed verbum transitivum ὠρκισε omnino postulat ut Μωυσῆν, nou Μωυσῆς, legamus, concinentibus Judaeorum magistris, qui Jethro-nem generum suam juramento obstrinxisse, ut filium primogenitum idolorum cultui devoveret, fabulantur. Cf. D. Abr. Geiger in *Symmachus* etc. p. 50. ²⁵ Cod. X in marg. Cf. ad Cap. i. 15. Mox v. 22 ad Γηρσαμ idem in marg. notat: πάροικος ἐκεῖ. ²⁶ Cod. 64. Sic sine nom. Cod. VII in marg. manu 2da. ²⁷ Cod. 64.

ἐκάλεσεν Ἐλιεζέρ· ὁ γὰρ θεὸς τοῦ πατρὸς μου
βοηθὸς μου, καὶ ἐρρύσατό με ἐκ χειρὸς Φαραώ.²⁸

24. **קָרַן קָרַן**. *Gemitum eorum.* Ὁ τὸν στενα-
γμὸν αὐτῶν. Ἄ. Σ. τῆς οἰμωγῆς αὐτῶν.²⁹

25. **נָהַן**. Ὁ καὶ ἐπέιδεν. Ἄ. Θ. καὶ εἶδεν.³⁰

Cap. II. 3. ἔτι κρύπτειν ✕ αὐτό Δ .³¹ 6. — ἡ
θυγάτηρ Φαραώ Δ . II. — ταῖς πολλαῖς Δ .³² — τοὺς
υἱοὺς Ἰσραήλ Δ .³³ — τῶν υἱῶν Ἰσραήλ Δ .³⁴ 14. τὸν
Αἰγύπτιον — χθές Δ .³⁵ τὸ ῥῆμα — τοῦτο Δ .³⁶ 16.
— ποιμαίνουσαι τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῶν Δ .³⁷
22. — ἡ γυνὴ Δ ✕ ἔτεκεν υἱόν Δ .³⁸

CAP. III.

1. **נָהַן**. *Soceri sui.* Ὁ τοῦ γαμβροῦ (alia ex-
empl. πενθεροῦ¹) αὐτοῦ. Ἄ. νυμφευτοῦ . .
Σ. πενθεροῦ² . .

1. **עָשָׂה**. *Et egit.* Ὁ καὶ ἤγαγε (s. ἤγεν). Ἄ.
ἤλασεν.³

עַל הַרְוֵה. Ὁ εἰς τὸ ὄρος (alia exempl.
add. τοῦ θεοῦ⁴).

2. **מִבְּתֵי**. *E medio tubi.* Ὁ ἐκ ✕ μέσου Δ
τοῦ βάρου.⁵

אֲרָד. *Ardens.* Ὁ καίεται. Ἄ. ἀναπτόμενος.⁶
Σ. ἐφλέγετο.⁷

3. **מַחֲמָה**. Ὁ τὸ ὄραμα. Σ. τὸ θέαμα.⁸

4. **מִבְּתֵי**. Ὁ ἐκ τοῦ βάρου. Alia exempl.
ἐκ μέσου τοῦ βάρου.⁹

מָה. Ὁ τί ἐστίν; Ἄ. Θ. ἰδοὺ ἐγώ.¹⁰

5. **לָפָה**. *Exiit.* Ὁ λύσαι. Ἄ. ἐκσπασον. Σ.
ὑπόλυσαι.¹¹

עָלְיָה. *Calceos tuos.* Ὁ τὸ ὑπόδημά ✕ σου Δ .¹²

וְעָלְיָה. Ὁ Vacat. ✕ Ἄ. ἐπ' αὐτοῦ Δ .¹³

²⁸ Sic Comp., Codd. VII, X (sub ✕, fortasse pro —), 14 (om. ἐκάλεσεν), 16 (idem), 18. alii, Arab. 1, 2, et Syro-hex. in marg. Alia interpolatio, ἔτι δὲ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱὸν δεύτερον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐλιεζέρ· ὁ γὰρ θεὸς κ. τ. ε., est in Ald. (qui infert λέγων post Ἐλιεζέρ), Codd. 76 (om. δεύτερον, cum ἐπωνόμασε pro ἐκάλεσε, et ἐξείλατο pro ἐρρύσατο), 82 (cum ἐπωνόμασε et ἐξείλατο), 83 (ut Ald.), 85, 108, 129. Cf. Cap. xviii. 4. ²⁹ Codd. X, 127 (cum Ἄκ. pro Ἄ. Σ.). Cod. 64 in marg.: . . ἰμωγῆς. ³⁰ Syro-hex. . . . **נָהַן**. Mox ad καὶ ἐγνώσθη αὐτοῖς Cod. VII in marg. maou 2da: καὶ ἠλέησεν αὐτούς, quod scholium esse videtur. ³¹ Syro-hex. Sic (pro αὐτὸ ἔτι κρ.) sine aster. Comp., Codd. III, VII, X, 14, 16, alii. Pronomeu deest in Codd. 53, 75. ³² Idem. ³³ Idem, qui male pingit: τοὺς υἱοὺς — Ἰσραήλ Δ . ³⁴ Idem. ³⁵ Idem (pro χθές τὸν Αἴγ.), et sic sine obelo Codd. III, 14, 15 (cum ἐχθές), 16, alii. ³⁶ Idem. ³⁷ Idem, om. Ἰσραήλ in fine, quae vox abest a Codd. 29, 37, aliis, Arab. 1, 2. ³⁸ Idem. “Hebraeus pro toto loco, ἐν γαστρὶ δὲ λαβοῦσα ἡ γ. ἔτεκεν υἱόν, habet et reperit filium. Male igitur notae Origenianae in Noatro, vixque ex eotextu puto olim defuisse ἔτεκεν υἱόν in LXX, cum Cod. 78 [qui solus reprobatur], junior codex, potuerit ex oscitantia amanuensis omittere.”—*Ceriani*.

CAP. III. ¹ Sic Comp., Ald., Codd. VII (in marg. manu 2da), 14, 71, 72, alii. Duplex lectio, γαμβροῦ πενθεροῦ, est in Codd. 19, 108, 118. Cod. 64: γαμβροῦ, superscripto πενθεροῦ. Syro-hex. in textu: **נָהַן**, *soceri sui*; in

marg. autem: “Γαμβρόν (**נָהַן**) τὸν πενθερόν (**נָהַן**) vocat Scriptura, ut eius more humano, et praesertim linguae Graecorum; saepe autem hoc apud eos dicitur.” ² “Haec ex Regio 1871 mutuumur, ubi lectio Aquilae [quam non memorat Holmesii amanuensis], ut et multae aliae, excisa fuit, ita ut postrema tantum syllaba . . . τοῦ remaneat. Sed ibi legendum esse νυμφευτοῦ non dubium; quia infra Cap. xvii. 1, ubi de Jethro Moysis socero agitur, Aq. **נָהַן** vertit νυμφευτής, id est, ad literam *pronuibus*, tametsi puto Aquilam intellexisse *soceram*.”—*Montef.* ³ Codd. X (qui ad **נָהַן** male refert), 127. Cf. Hez. ad 1 Reg. xxx. 2, 22. Psal. lxxvii. 52. ⁴ Sic Comp., Ald., Codd. VII (manu 2da), X, 18, 19, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex., Euseb. in Dem. Evang. p. 239 (juxta Cod. Paris. a Gaisfordio adhibitum). ⁵ Sic Syro-hex., et sine aster. Cod. 58, Arm. 1. Cod. 64 in textu: ἐκ τοῦ βάρου, cum ✕ super ἐκ, hic et v. 4. Cod. VII in marg. manu 2da: μέσον τῆς βάρου. ⁶ Nobil., Cod. 127. ⁷ Codd. X (teste Griesb.), 85, 127. Minus probabiliter Nobil.: Σ. φλεγόμενος. ⁸ Codd. X, 127. Montef. e marg. Cod. 1871 edidit: . . . θαῦμα, tacente Holmesii amanuensi. ⁹ Sic Codd. 58, 128, Syro-hex., Euseb. ibid. pp. 239, 246. ¹⁰ Cod. 64. Sic sine nom. Cod. VII in marg. manu 2da. ¹¹ Nobil. (cum *ὑπόλυσον*), Codd. 85 (teste Montef.), 127 (sine siglo Ἄ.). ¹² Sic Syro-hex., et sine aster. Cod. 132. ¹³ Syro-hex. Sic sine aster. Cod. 58, Euseb. ibid. p. 246. Cod. VII in marg. manu 2da: ἐπ' αὐτόν.

6. וַיִּכְתֹּב. Ο'. ἀπέστρεψε δέ. 'Α. (καὶ) ἀπέκρυσεν.¹⁴
7. מִפְּנֵי. Ο'. ἀπό. 'Αλλος ἀπὸ προσώπου.¹⁵
 וַיִּזְכְּרוּ. Dolores eorum. Ο'. τὴν ὑδύνην αὐτῶν. (Σ.) τὰς καταπονήσεις.¹⁶
9. וְנִסְיָתֵינוּ מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר וְנִסְיָתֵינוּ. Ο'. κἀγὼ ἐώρακα τὸν θλιμμόν, ὃν οἱ Αἰγύπτιοι θλίβουσιν αὐτούς. 'Α. καίγε ἐώρακα σὺν τὸν ἀποθλιμμόν ὃν οἱ Αἰγύπτιοι ἀποθλίβουσιν αὐτούς. Σ. καὶ ἐώρακα τὴν θλίψιν αὐτῶν, ἣν οἱ Αἰγύπτιοι θλίβουσιν αὐτούς. Θ. ὁμοίως τοῖς Ο'.¹⁷
11. מִי אֲנִי. Ο'. τίς εἰμι ἐγώ (X 'Α. Θ. ἐγώ εἰμι¹⁸).
12. וַיֹּאמֶר. Ο'. εἶπε δὲ ὁ θεὸς Μωυσῆ, λέγων. Alia exempl. εἶπε δέ.¹⁹
 בְּהַרְצֵהוּ. Ο'. ἐν τῷ ἐξαγαγεῖν σε. Σ. ὅταν ἐξαγάγῃς.²⁰
14. הִנֵּנִי אֲשֶׁר הִנֵּנִי. Sum qui sum. Ο'. ἐγώ εἰμι ὁ ὢν. 'Α. Θ. ἔσομαι (ὁς) ἔσομαι.²¹

15. זִכְרִי. Monumentum meum. Ο'. μνημόσυνον. Σ. ἀνάμνησίς μου.²²
16. זִקְנֵי-תַחֵ. Seniores. Ο'. τὴν γερουσίαν. 'Α. τοὺς πρεσβυτέρους.²³
 וַיִּפְקֹדָם. Ο'. ἐπισκοπῆ ἐπέσκεμμαι. Schol. ἐπιβλέψει ἐπέβλεψα.²⁴
18. נִקְרָא. Oubiam factus est. Ο'. προσκέκληται. 'Αλλος ἐπικέκληται.²⁵
20. בְּקִרְבֵּי. Ο'. ἐν αὐτοῖς. 'Α. ἐν ἐγκάτῳ αὐτοῦ.²⁶
21. לֹא תִלְכוּ. Ο'. οὐκ ἀπελεύσεσθε ('Αλλος ἐξελεύσεσθε²⁷).
22. וּמִתְרַנְּנֵי בֵּיתוֹ. Et ad inquietina domus ejus. Ο'. καὶ συσκήνου (Σ. σταθμούχου²⁸) αὐτῆς.
 וְנִשְׁלַחְתֶּם. Et spoliabit. Ο'. καὶ σκυλεύσατε (alia exempl. συσκευάσατε, s. συσκευάσετε²⁹). 'Α. Σ. (καὶ) σκυλεύσετε.³⁰ Aliter: 'Α. συλλήσατε.³¹ 'Ο Σύρος, ἐκτινάξατε, κενώσατε, φησίν.³²

Cap. III. 6. καὶ εἶπεν — αὐτῷ³³ — καὶ ὁ θεὸς 'Ισαάκ 4. 7. — πρὸς Μωυσῆν 4.³⁴ ἐργοδιωκτῶν

¹⁴ Codd. X, 127 (sine nom.). Cod. 85 in marg. sine nom.: ἀπέκρυσεν. Hic notatur in marg. Cod. X: κατὰ Σαμαρειτῶν; necnon infra ad v. 15: ση. κατὰ Σαμαρειτῶν.
¹⁵ Cod. VII in marg. manu 2da. ¹⁶ Cod. 64, ex eis in margine, in quo nomen interpretis erat. Cf. Hex ad Psal. xxxi. 10. lxxviii. 27. Mox v. 8 verba, καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτούς, quae desunt in Codd. III, VII, X, 14, 16, 18, aliis, in marg. tantum habet Syro-hex. ¹⁷ "Sic lectiones trium interpretum affert Cod. Basiliensis (=Holmes. 85). Ed. Romana solam Aquilae habet, legiturque ibi θλίβουσιν." —Montef. Holmesii amannensis e Cod. 85 non nisi Symmachi et Theodotionis lectiones exscripsit. ¹⁸ Syro-hex. In textu LXX virali ἐγὼ abest a Codd. VII (ante corr.), X, 14, 16, 18, aliis. ¹⁹ Sic Codd. III, VII (teste Ceriani), 29, 59, alii, Arm. I, Syro-hex. Hic autem in marg. affert: ὁ θεὸς πρὸς Μωυσῆν, λέγων. ²⁰ Cod. 64. Procop. in Octat. p. 225: "Sym. legit: Cum eduxeris." Mox ad ἐν τῷ ὄρει τοῦτω Cod. 64 in marg.: ἐν Χωρήβ. ²¹ Cod. 64: 'Α. Θ. ἔσομαι ἔσομαι; ubi pronomem excidisse videtur. Gracco-Ven.: ἔσ. ὡς ἔσ. ²² Idem. ²³ Codd. X, 64, 127. Nobil. affert: 'Α. τοὺς πρεσβύτας. ²⁴ Anon. in Cat. Niceph. p. 588: ἐπισκοπῆ ἐπέσκεμμαι ἐπιβλέψει ἐπέβλεψα, καὶ ὡς ἀνωθεν ἐφ' ὑμᾶς βάλλων τὴν ὄψιν, οὕτω μεγαλοπρεπῶς ὑμῶν φροντίζω. Eadem habet in marg. Cod. 57. "Quid si

ἐπιβλέψει ἐπέβλεψα fuerit ab alio interprete?" —Holmes. Vix crediderim. ²⁵ Cod. 64 in marg. sine nom. Cf. ad Cap. v. 3. ²⁶ Cod. 64, teste Montef.; nam Holmesii amanuensis silet. Cf. Hex. ad Gen. xviii. 14. Psal. liv. 5. ²⁷ Sic in marg. Codd. 57, 64, 85; in textu autem Codd. 30, 71. ²⁸ Cod. 64. Hesych.: Σταθμούχος ὁ τῆς οἰκίας κύριος καὶ ξενοδόχος. ²⁹ Prior lectio est in Codd. VII (cum συνσκ.), X, 14, 16, 18, aliis; posterior in Ald., Codd. III, 15, 29, 64, et Syro-hex., qui recte vertit *spoliabit*, *spoliabit*. (Cum hoc sensu usitator apud bonos scriptores media forma; e.g. Plut. Opp. T. I, p. 1031 E de Arato: πολέμου καὶ ἀγῶνι χρῆσασθαι φανερώς ἀθαρσῆς καὶ δόσελπις κλέψαι δὲ πράγματα, καὶ συσκευάσασθαι κρύφα πόλεις καὶ τυράντους ἐπιβολώτατος. Ubi Coraës: "Ἰσον ἐνθάδε δύναται (τὸ συσκευάσασθαι) τῷ διὰ τέχνης ἢ ἐπιβουλῆς ἀπατήσαι ἄθεν καὶ συσκευῆ ἐπιβουλῆ, παρ' Ἡσυχίῳ.) ³⁰ Cod. X. Montef. post Drusium ex falsa lectione Theodoretii affert: Σ. καὶ συλεύσετε (sic) τοὺς Αἰγυπτίους. Cf. ad Cap. xii. 36. ³¹ Procop. in Cat. Niceph. p. 590. ³² Idem ibid. Syrus vulgaris vertit *spoliabit* (=ἐκτινάξατε Exod. xiv. 27. Jnd. vii. 19 in Syro-hex.). ³³ Syro-hex. Sic sine obelo Comp., Ald., Codd. III, VII, X, 14, 16, alii, Arab. 1, 2. ³⁴ Idem.

✠ αὐτῶν 4.³⁶ 8. καὶ Εὐαίων — καὶ Γεργεσαίων 4.³⁶
10, 11 (bis). — βασιλέα Αἰγύπτου 4. 15. — ἐστὶν 4
ὄνομα. 16. — τῶν υἱῶν 4.³⁷ 17. — καὶ Γεργε-
σαίων 4.³⁸

CAP. IV.

4. וְיָנֹבֵן. Ο'. τῆς κέρκου. Ἄλλος οὐράς.¹
5. וַיֹּמַר. Ο'. ἴνα. Alia exempl. καὶ εἶπε κύριος
ἴνα.³
6. וַיִּזְרֹק. Ο'. καὶ ἐξήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ (alia
exempl. ἐξήνεγκεν αὐτὴν³) — ἐκ τοῦ κόλπου
αὐτοῦ 4.⁴ Alia exempl. praemitt. καὶ εἶπεν
ἐξένεγκε τὴν χεῖρά σου ἐκ τοῦ κόλπου σου.⁵
וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק. Ο'. καὶ ἐγενήθη ἡ
χεὶρ αὐτοῦ ✠ λεπρῶσα 4 ὡσεὶ χιῶν.⁶ Ἄ.
καὶ ἰδοὺ χεὶρ αὐτοῦ λεπρῶσα ὡσεὶ χιῶν. Σ.
καὶ ἐφάνη ἡ χεὶρ αὐτοῦ λελεπρωμένη ὡσεὶ
χιῶν. Θ. καὶ ἰδοὺ ἡ χεὶρ αὐτοῦ λεπρῶσα ὡσεὶ
χιῶν.⁷
7. וַיָּבֵן. Refer. Ο'. πάλιν εἰσένεγκον. Alia ex-

empl. πάλιν εἰσένεγκον.⁸

7. וַיָּבֵן. Ο'. τὴν χεῖρα ✠ Ἐβρ. αὐτοῦ 4.⁹
וַיָּבֵן. Restituta est. Ο'. ἀπεκατέστη (s. ἀπε-
κατεστάθη). Ἄ. ἀπεστράφη.¹⁰
8. וְיָרִיחַ. Posterioris. Ο'. τοῦ δευτέρου. Ἄ.
τοῦ ἐσχάτου. Σ. τοῦ ἐπομένου.¹¹
9. וְיָרִיחַ (bis). Ο'. τοῦ ποταμοῦ. Ἄλλος τοῦ
ρεῖθρου.¹²
וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק. Ο'. ✠ Σ. Θ. καὶ ἔσται 4 αἷμα.¹³
10. וְיָרִיחַ וְיָרִיחַ. Non vit facundus. Ο'. οὐχ
ικανός (alia exempl. εὐλογος; alia, εὐλαλος¹⁴)
εἰμι. Ἄ. οὐκ ἀνὴρ ῥημάτων. Σ. οὐκ εὐλα-
λος.¹⁵
וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק וַיִּזְרֹק. Etiam ex quo loqueris ad servum
tuum; nam gravis (impeditus) ore et gravis
lingua sum ego. Ο'. οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν
τῷ θεράποντί σου ἰσχυρόφωνος ✠ γὰρ 4¹⁶ καὶ
βραδύγλωσσος ἐγώ εἰμι. Ἄ. καὶγε ἀπὸ τότε
λαλήσαντός σου πρὸς δούλόν σου ὅτι βαρὺς
στόματι καὶ βαρὺς γλώσσῃ ἐγώ εἰμι.¹⁷

³⁶ Syro-hex. Sic sine aster. Codd. 58, 72. ³⁶ Idem.
Sic sine obelo Comp., Codd. III, VII, X, 14, 15, 16, alii.
Verba obelo notata desunt in Cod. 130, Arab. 1, 2.
³⁷ Idem. ³⁶ Idem, et sub — Arab. 1, 2.
CAP. IV. ¹ Cod. X in marg. sine nom. Glossam sapit.
² Sic Codd. 16, 18, 19, alii, Arab. 1, 2. Syro-hex. in
marg.: καὶ εἶπε κύριος. ³ Sic Comp., Ald., Codd. VII,
X, 14, 16, alii, Arab. 1, 2, Origen. Opp. T. IV, p. 439.
⁴ Obelus est in Syro-hex. ⁵ Sic Codd. 14, 16, 18, alii,
Arab. 1, 2, et Syro-hex. in marg. (cum καὶ εἶπε καὶ ἐξ.).
⁶ Sic Syro-hex. (cum וַיִּזְרֹק ✠), et sine aster. Ald.,
Codd. 53, 56, 71, alii, Arm. 1, Origen. ibid. ⁷ Cod. 127.
Cod. 85: Ἄ. Θ. καὶ ἰδοὺ ἡ χεὶρ κ. τ. ε. Σ. καὶ ἐφάνη ἡ χ. αὐτοῦ
λεπρωμένη (sic) ὡ. χ. In Cod. VII ad ἐγενήθη superscript.
mann 2da ἰδοὺ; et ad αὐτοῦ in marg. add. λεπρός (ut in
textu Comp., Cod. 83). ⁸ Sic Codd. VII, 18, 59, 74,
fortasse alii. Vox πάλιν abest a Cod. 135, Origen. ibid.,
Arm. 1, et Syro-hex., qui in marg. habet. ⁹ Syro-hex.,
et sine aster. Ald., Codd. III, 32, 52, alii, Arab. 1, 2,
Arm. 1. ¹⁰ Syro-hex. وַיִּזְרֹק. Lectio anonyma
ἀπεστράφη est in marg. Cod. 108. ¹¹ Nobil., Cod. 127.
Aquilae lectionem in textu habent Codd. II, III, 15, 53,

alii. ¹² Sic Cod. VII in marg. mann 2da. Cf. ad Cap.
I. 22. ¹³ Syro-hex. ¹⁴ Prior lectio est in Codd. VII
(cum ἰκανός in marg. mann 2da), X, 14, 16, aliis (inter quos
Codd. 85 (cum ἰκανός in marg.), 127 (cum εὐλαλος in marg.),
131 (cum λαλος superscript. manu rec.)); posterior in
Comp., Codd. 19, 72, 76, Cat. Niceph. p. 598. Cod. 58
duplicem habet lectionem, εὐλαλος οὐδὲ ἰκανός. Syro-hex.
in textu: وַיִּזְרֹק (h. e. εὐλαλος; cf. ad v. 11); in
marg. autem: ἰκανός (وַיִּזְרֹק). ¹⁵ Nobil., Cod. 127.
Cod. X perplexa affert: Σ. οὐκ εὐλαλος, οὐχ ἰκανός. Ἄ. οὐκ
ἀνὴρ ῥημάτων. Ο'. οὐκ εὐλογος. Cat. Niceph. ibid.: Ἄ. μογι-
λάλος. οὐκ ἀνὴρ ῥημάτων. Σ. οὐκ εὐλαλος. Denique Montef.
ex omnibus, ut ait, Catenis suis: Ἄ. οὐκ ἀνὴρ ῥ. Σ. Θ.
μογγιλάλος. Ο'. οὐχ ἰκανός. Ἄλλος οὐκ εὐλογος. Ὁ Ζύρος
οὐκ εὐλαλος. Ubi lectio μογγιλάλος ad וַיִּזְרֹק v. 11 pertinet.
Alias lectiones, οὐκ εὐγλωσσος, quae est in Codd. 18, 29,
οὐκ ἀνὴρ λόγιος εἰμι, quam praebet Cod. VII in marg. manu
2da, nihil moramur. ¹⁶ Sic Syro-hex., et sine aster.
Codd. 58, 128. ¹⁷ Cod. Basil., testante Montef. Hol-
mesii amanuensis e Cod. 85 nil notat. Eandem lectionem,
om. σου post λαλήσαντος, loco praepostero affert Cod. 127.
Cf. ad v. 26. Syro-hex. ad καὶ βραδύ(γλωσσος) in marg.

11. מִלֵּט. *Mutum.* O'. δύσκωφον. 'A. Σ. Θ. μογιλάλον.¹⁹ Schol. βωβόν.¹⁹
12. הִיְדוֹרִיתִי. *Et docebo te.* O'. καὶ συμβιβάσω σε. 'A. (καὶ) φωτίσω σε. Σ. (καὶ) ὑποδείξω σοι.²⁰
13. בִּי אֲרֹנִי. *Obsecro, Domine.* O'. δέομαι, κύριε. 'A. Θ. ἐν ἐμοί, κύριε.²¹
17. וְהָיָה לְךָ חֹטֵא. O'. καὶ τὴν ῥάβδον ταύτην τὴν στραφείσαν εἰς ὄφιν.²²
18. הָיוּ. O'. τὸν γαμβρὸν (alia exempl. πενθερὸν²³) αὐτοῦ.
לֵךְ לְשָׁלוֹם. O'. βάδιζε ὑγιαίνων. Οἱ λοιποὶ (πορεύου) εἰς εἰρήνην.²⁴
19. בְּיַדְךָ. O'. ἐν Μαδιάμ. Οἱ Γ'. ἐν Μαδιάν.²⁵
כָּל-אֲנָשִׁים. O'. πάντες ✕ οἱ ἄνδρες.²⁶
20. וְהָיָה. O'. καὶ τὰ παιδιά ✕ Σ. αὐτοῦ.²⁷
21. קִוִּיתִי. *Obfirmabo.* O'. σκληρυνῶ. 'A. Θ. ἐνισχύσω. Σ. θρασυνῶ.²⁸
22. בְּנִי. O'. υἱός ✕ 'Εβρ. μου.²⁹
23. בְּנֵי-תַחֲ. O'. τὸν λαόν μου. Οἱ λοιποὶ τὸν υἱόν μου.³⁰

pinigit: καὶ βαρύς (כבד).¹⁹ Nobil., Cod. 127. Syro-hex. + **כבד** **כבד** **כבד**. (Locutio Syriaca nescio an μογιλάλον sonet; nam μογιλάλος in loco Marc. vii. 32 versionis Philox. **כבד** sonat. Cf. Hex. ad Exod. iv. 10. Psal. iv. 1. Jesai. lvi. 10 (ubi in Cod. 86. quod scrius vidimus, μογγιλάλοι scriptum).)¹⁹ Cod. VII in marg. manu 2da, quae versio est interpretis Graeco-Ven. Hesych.: βωβός πηρός. βωβός χαλούς.²⁰ Nobil. (sine pronominibus), Cod. 127, et Cat. Niceph. p. 599 (nt Nobil.). Cod. VII in marg. manu 2da: φωτίσω σε. Cf. ad Cap. xxiv. 12. Easdem lectiones tum hic, tum ad v. 15 e Chronico Alex. p. 67 profert Montef.²¹ Cod. 85.²² Haec, τὴν στρ. εἰς ὄφιν, desunt in Codd. VII (sed add. antiqua manns), X (idem), 29, 59, alii, et Syro-hex. (qui margini allevit: **כבד** **כבד** **כבד**).²³ Sic Comp., Ald., Codd. VII (ex corr.), 14, 19, alii. Cf. ad Cap. iii. 1.²⁴ Cod. X: Οἱ λοιποὶ εἰς εἰρήνην. Paulo aliter Cod. 85: Οἱ λοιποὶ ἐν εἰρήνῃ (non, ut Montef., βάδιζε ἐν εἰρ.). Tandem Cod. VII in marg. manu 2da: πορεύου εἰς εἰρ. Duplex lectio, ὑγιαίνων εἰς εἰρήνην, est in Codd. 14, 16, 77, 131.²⁵ Syro-hex. **כבד** **כבד**.²⁶ Sic Syro-hex., et sine aster. Cod. 58.²⁷ Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. 14, 16, 25, alii, Arab. 1, 2.²⁸ Nobil. (sine siglo Θ.),

23. וְהָיָה. *Quod si tenueris.* O'. εἰ μὲν οὖν μὴ βούλει. Alia exempl. σὺ δὲ οὐκ ἐβούλου.³¹ 'A. καὶ ἀνένευσας. Σ. καὶ ἠπειθήσας.³²
- וְהָיָה. O'. ἐγὼ ✕ 'A. Θ. εἰμι.³³
- וְהָיָה. O'. τὸν πρωτότοκόν ✕ 'Εβρ. σου.³⁴
24. הָיָה. O'. ἄγγελος κυρίου. Alia exempl. ἄγγελος.³⁵ 'A. θεός. Σ. Θ. κύριος.³⁶
25. צֶרֶף. *Lapidem acutum.* O'. ψῆφον.³⁷ 'A. πέτρον. Σ. ψῆφον πετρίνην. Θ. ἀκρότομον.³⁸
- וְהָיָה לְךָ חֹטֵא. *Et tangere fecit (praeputium) pedes ejus (s. Et tetigit pedes ejus), et dixit: Sponsus sanguinum tu es mihi.* O'. καὶ προσέπεσε ('Ἄλλος ἤγγισε³⁹) πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ εἶπεν' ἔστη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου. Σ. καὶ ἀψαμένῃ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, εἶπεν' ὅτι νυμφίος αἱμάτων σὺ μοι. Θ. καὶ ἤψατο τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ εἶπεν' ὅτι νυμφίος αἱμάτων σὺ μοι.⁴⁰ Τὸ 'Εβραϊκόν νυμφίος αἵματος σὺ μοι.⁴¹ Aliter: 'A. Θ. καὶ ἤψατο τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ εἶπεν' ὅτι νυμφίον αἵματος ἔχω.⁴²

Cod. 127.²⁹ Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. 18, 58, qui tamen post πρωτότοκον om. μου.³⁰ Codd. X, 85 (teste Montef.), 127.³¹ Sic Ald., Codd. VII, X, 14, 16, 18, alii, et Syro-hex. in marg.³² Nobil., Cod. 127 (cum ἠπειθήσας).³³ Sic Syro-hex., et sine aster. Cod. 58.³⁴ Ibidem.³⁵ Sic Codd. VII (cum κύριος ex corr.), X, 14, 16, alii, Arab. 1, Syro-hex.³⁶ Nobil., Cod. 127, Syro-hex. Cod. X: 'A. ὁ θεός (sic Montef. et collatio vetusta Bodl.: sed Holmesius ex eodem codice affert: 'A. οἱ θεοί). Σ. Θ. κύριος. O'. ἄγγελος; cum scholio in imo paginae: θέλων ὁ ἄγγελος ἐζήτει ἀνελεῖν Μωυσῆν. εἰ τις κατὰ μὲν τὸν 'A. θεός ἦν, κατὰ δὲ Σ. καὶ Θ. κ̄ κα (sic).³⁷ Syro-hex. **כבד** **כבד**, cum scholio: (silex) **כבד** **כבד** **כבד**. Cod. VII in marg. manu 2da glossas habet: μάχαιραν (erasum); ξίφος ἰδάνι (sic).³⁸ Codd. 85, 127 (cum τρίνην pro πετρίνην). Nobil. affert tantum: 'A. πέτρον (sic).³⁹ Cod. VII ex corr. manu 2da.⁴⁰ Nobil. (cum Ἄλλος (his) pro Σ et Θ.), Codd. 85 (teste Montef.), 127. (Holmesii amanuensis e Cod. 85 tantum notat: Ad ἔστη in marg.: ὅτι νυμφίος αἱμάτων σὺ μοι. Οἱ λοιποὶ ὡς πράκεται. Etiam Cod. X, s. Montef. inutile exscriptus, in marg. habet: λοιποὶ ἐτι νυμφίος αἱμάτων σὺ μοι. Οἱ λοιποὶ ὡς πρό⁵ (sic).⁴¹ Cod. VII in marg. manu 2da.⁴² Syro-hex. **כבד** **כבד** **כבד**.

26. תָּתַן דָּמָיו לְמוֹלַת. *Et destitit (Jona) ab eo. Dixerat autem sponsum sanguinum cum respectu circumcisionis.* Ο'. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, διότι εἶπεν· ἔσθη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου. 'Α... καὶ εἶπεν· νυμφίον αἱμάτων ἔχω εἰς περιτομάς.⁴³ Σ. ἀφήκε δὲ αὐτὸν, ὅτι εἶπεν· νυμφίος αἱμάτων τῆς περιτομῆς. Θ. καὶ ἀφήκεν αὐτὸν, ὅτι εἶπεν· νυμφίος αἱμάτων εἰς περιτομάς.⁴⁴ 'Ο 'Εβραῖος' ἐσφράγισε (סָפַר) τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς.⁴⁵

27. וְלֹא-קָשְׁוּ. Ο'. καὶ κατεφίλησαν ἀλλήλους. Alia exempl. καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.⁴⁶

28. וְהָיָה. Ο'. τὰ ῥήματα. Alia exempl. τὰ σημεία.⁴⁷

Cap. IV. 1. — τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς 4; ⁴⁸ 10. — ἡμέρας 4. 14. αὐτός — σοι 4. 18. — μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας — Αἴγυπτου 4.⁴⁹ 20. τὴν ῥάβδον — τὴν παρὰ 4 τοῦ θεοῦ.⁵⁰ 25. τοῦ υἱοῦ ✕ αὐτῆς 4.⁵¹ 30. τὰ ῥήματα — ταῦτα 4.⁵² 31. κύψας δὲ — ὁ λαός 4.⁵³

CAP. V.

2. הָיָה יְיָ. Ο'. τίς ἐστίν. Alia exempl. add. κύριος; alia, θεός.¹

3. וְהָרַבּ יוֹ בְּדָבָר בְּעָנְיָ. *Percutiat nos peste aut gladio.* Ο'. συναντήσῃ ἡμῖν θάνατος ἢ φόνος ('Α. Σ. λοιμὸς ἢ μάχαιρα²). Aliter: 'Α. ἀπαντήσῃ ἡμῖν ἐν θανάτῳ ἢ ἐν μαχαίρα. Σ. ἐπιπέσῃ θάνατος ἡμῖν ἢ μάχαιρα. Θ. ἀπαντήσῃ ἡμῖν θάνατος ἢ ῥομφαία.³

4. וְהָרַעַי. *Liberum facitis.* Ο'. διαστρέφετε. 'Α. ἀποπετάζετε. Σ. ἀποτρέπετε. Θ. διασκεδάσετε.⁴

6. וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא. Ο'. Vacat. ✕ 'Εβρ. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ (4).⁵

7. וְשָׁלַשׁ מוֹלַת. *Sicut heri et nudius tertius.* Ο'. καθάπερ χθὲς καὶ τρίτην — ἡμέραν 4.⁶ 'Α. καθὰ ἐχθὲς [καὶ] τρίτης (s. τρίτην). Σ. καθάπερ καὶ πρότερον. Θ. καθάπερ ἐχθὲς καὶ τῆς τρίτης.⁷

וְהָיָה יְיָ וְשָׁלַשׁ יָבֹאוּ. *Ipsi abeant et colligant sibi paleam.* Ο'. [ἀλλ'] αὐτοὶ πο-

حَتَّىٰ يَأْتِيَ الْيَوْمَ هَذَا. Anon. in Cat. Niceph. p. 613: 'Ο 'Ακύλας ἀντὶ τοῦ, ἔσθη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς, εἶπε· νυμφίον αἱματος ἔχω· ὁ δὲ 'Εβραῖος' ἐσφράγισε τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς. Unde satis constat, Syrum nostrum revera scripsisse وَاكْتَفَىٰ, non Hebraeo convenientius, وَاكْتَفَىٰ. Aquilam vero, iuterpretem literae tenacissimum, αἱματος pro αἱμάτων, et ἔχω pro σύ μοι dedisse, prorsus incredibile est. Cf. Ceriani ad loc. ⁴³ Sic Muntef. (cum αἱμάτων). ex Basiliano, ut videtur, tacente Holmesii amanuensi. Aquilae stylus postulat: τότε εἶπεν· νυμφίος αἱμάτων εἰς π. Cod. 127 ad v. 25 confuse affert: 'Α. καίγε ἀπὸ τότε λαλήσαντος πρὸς δούλόν σου, ὅτι βαρὺς στάματι καὶ βαρὺς γλώσση ἐγὼ εἶμι. καὶ εἶπεν αἱμάτων εἰς περιτομάς (sic). Cf. ad v. 10. ⁴⁴ Nobil., Codd. 85 (teste Montef.), 127, omnes in continuatiune. Cod. VII in marg. maou 2da: νυμφίος αἱμάτων τῆς περιτομῆς. ⁴⁵ Nobil., et Anon. in Cat. Niceph., ut supra. ⁴⁶ Sic Ald., Codd. VII, X (cum san in marg.), 14, 16, 18, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ⁴⁷ Sic Comp., Ald., Codd. III, VII, X, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ⁴⁸ Syro-hex., Arab. 1, 2. ⁴⁹ Syro-hex. ⁵⁰ Idem, qui pingit: وَاكْتَفَىٰ — οὐα ἰσφά. ⁵¹ Idem, fortasse per

errorem pro πρὸς τοὺς πόδας ✕ αὐτοῦ 4, ubi pronomen deest in Codd. II, III, 56. ⁵² Idem. Pronomen abest a Comp., Codd. X, 18, 19, 118, Arm. 1. ⁵³ Idem. CAP. V. ¹ Prior lectio est in Codd. VII (ex corr.), 15, 85, et Theodoret. Opp. T. I, p. 125; posterior in Cod. III, Arab. 1, 2, invito Syro-hex. ² Codd. X, 127. Cod. VII in marg. manu 1ma: 'Ακ. (posterior manus superscripsit Σύμ.) λιμὸς (sic) ἢ μάχαιρα. Montef. o Cod. 85 edidit: ('ἄλλος') λοιμὸς ἢ μ. Denique Holmes. e Cod. 108 exscripsit: 'Α. λοιμός. Σ. ἢ μάχαιρα. Θ. ἢ ῥομφαία. ³ Syro-hex. وَاكْتَفَىٰ حَمَلًا. وَاكْتَفَىٰ حَمَلًا. وَاكْتَفَىٰ حَمَلًا. Pro وَاكْتَفَىٰ in lectionibus Aquilae et Symmachi وَاكْتَفَىٰ, λοιμός, rescribendum censet Ceriani, ne cum Hexaplis editis pugoet Syrus. ⁴ Codd. X, 85, 127. Pro ἀποτρέπετε Montef. e Chronico Alex. ἀποστρέφετε inutiliter correxit. Ad Aquilam cf. Hex. ad Exod. xxxii. 25. Deut. xxxii. 42. ⁶ Syro-hex. in textu. Sic sine notis Codd. 58, 72, 128, Arab. 1, 2. ⁶ Obelus est in Syro-hex. Post ἡμέραν add. καὶ τὸ τῆς σήμερον Ald., Codd. III, X, 18, 29, alii. ⁷ Nobil., Cod. 85 (ex quo ad Aquilam Montef. mendose exscripsit: κατὰ ἐχθὲς τρίτην, fortasse pro καθὰ ἐχθὲς τρίτην).

ρευέσθωσαν καὶ συναγαγέτωσαν (Ἄ. Σ. Θ. καλαμάσθωσαν⁸) ἑαυτοῖς ἄχυρα. Ἄ. αὐτοὶ πορευέσθωσαν... Σ. αὐτοὶ ἀπερχόμενοι καλαμάσθωσαν ἑαυτοῖς ἄχυρα. Θ. αὐτοὶ πορευθέντες [καὶ] καλαμάσθωσαν ἑαυτοῖς ἄχυρον.⁹

13. עֲשׂוּ אֲרָגוֹתַי. Et exactiores operatum. Ὅ. οἱ δὲ ἐργοδιώκται. Ἄ. καὶ οἱ εἰσπράκται.¹⁰

16. וְעָבְדוּ אֱלֹהֵי. Ὅ. καὶ τὴν πλίνθον. Alia exempl. καὶ τὴν σύνταξιν.¹¹ Ἄλλος πλινθάρια. Ἄλλος τὴν πλινθουργίαν.¹²

פָּרַעַתְךָ תִּכְרַחַתְךָ מִיָּדֶיךָ עֲבָדֶיךָ הַזֵּה. Et ecce! servi tui verberati sunt, cum tamen peccet populus tuus. Ὅ. καὶ ἰδοὺ οἱ παῖδες σου μεμαστιγώνται ἀδικήσεις οὖν τὸν λαόν σου. Ἄ. καὶ ἰδοὺ οἱ δοῦλοί σου πεπληγμένοι, καὶ ἁμαρτία λαῶ σου. Σ. καὶ οἱ δοῦλοί σου μεμαστιγωμένοι, καὶ ἁμαρτίαν ἔχεις (פָּרַעַתְךָ). Θ. καὶ ἰδοὺ οἱ δοῦλοί σου μεμαστιγώνται, καὶ ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν λαόν σου.¹³

19. רַחֲמֵי אֱלֹהֵי. Non detrahetis. Ὅ. οὐκ ἀπολείψετε. Ἄ. οὐχ ὑφελείτε.¹⁴

20. מִצִּיּוֹן. Ὅ. Μωυσῆ. Aliter: Ὅ. ✕ Σ. Θ. εἰς ἄ Μωυσῆν.¹⁵

21. מְרִיָּא וְרִיָּא. Foetidum fecistis. Ὅ. ἐβδελύξατε. Ἄ. Σ. ἐσαπρίσατε.¹⁶

23. לֹא לִצְדָקָה לִצְדָקָה. Et liberando non liberasti.

⁸ Cod. X. In textu LXXviri ali' om. Comp., Codd. II, III, VII, X, ceteri fere omnes, et Syro-hex. Hic autem ad αὐτοὶ superscribit Ἄ. Θ., non praemisso ex more asterisco. ⁹ Nobil. Montef. e Cod. 85 ad Syro. ἄχυρον edidit, necnon ad Theod. πορευέσθωσαν καὶ καλ. ¹⁰ Cod. 85. Cf. Hex. ad Job. iii. 18. xxxix. 7. ¹¹ Sic Codd. VII, 59. ¹² Has lectiones in marg. inferiori manu 2da adscriptas habet Cod. VII. ¹³ Codd. 57, 85 (teste Montef.). Nobil. affert: Ἄ. καὶ ἰδοὺ—λαῶ σου. Σ. καὶ οἱ δοῦλοί σου μεμαστιγώνται, καὶ ἡ ἁμ. εἰς τὸν λ. σου; ad quae notat Collator Cod. 85 in schedis Bodl.: "In marg. praeter edita haec subdit: καὶ οἱ δ. σου μεμαστιγωμένοι, καὶ ἁμαρτίαν ἔχεις." ¹⁴ Nobil., Codd. X (cum οὐκ ὑφελείται), 85. Mox ad τὸ καθήκον Cod. VII in marg. manu 2da: τὴν ποσότητα. ¹⁵ Syro-hex. in textu: לְמִצִּיּוֹן. ¹⁶ "Ed. Rom. et MSS. Regii, qui [posteriores] nomen interpretum omitunt."—Montef. Mox ad τὴν ὁσμὴν Cod. VII in marg.

Ὅ. καὶ ✕ Ἄ. Θ. ρύόμενος ἄ οὐκ ἐρρύσω.¹⁷

Cap. V. 3. — αὐτῷ ἄ.¹⁸ 4. — ἕκαστος ὑμῶν ἄ πρὸς τὰ ἔργα αὐτοῦ.¹⁹ 6. καὶ τοῖς γραμματεῦσιν ✕ αὐτοῦ ἄ.²⁰ 7. οὐκ — ἔτι ἄ.²¹ 8. διὰ τοῦτο ✕ αὐτοὶ ἄ κεκράγασι.²² 9. — τούτων ἄ.²³ 12. ἐν ὅλη ✕ γῆ ἄ Αἰγύπτω.²⁴ 13. — αὐτούς ἄ.²⁵ 14. — τοῦ γένους ἄ.²⁶

CAP. VI.

1. וְכַתְּבֵהֶם בְּיַדְךָ וְכַתְּבֵהֶם בְּיַדְךָ. Ὅ. ἐν γὰρ χειρὶ κραταιᾷ ἐξαποστελεῖ αὐτούς, καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ. Ἄ. (ὅτι) ἐν χειρὶ ἰσχυροῦ ἐξαποστελεῖ αὐτούς, καὶ ἐν χειρὶ ἰσχυρῆ. Σ. (ὅτι) διὰ χειρὸς κραταιᾶν ἐξαποστελεῖ αὐτούς, καὶ διὰ χειρὸς κραταιᾶς. Θ. (ὅτι) ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξαποστελεῖ αὐτούς, καὶ ἐν χειρὶ κραταιᾷ.¹

3. וְאֵת אַבְרָהָם וְאֵת יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב. Et apparui Abrahamo, Isaaco et Jacobo in nomine Dei omnipotentis. Ὅ. καὶ ὠφθην πρὸς Ἀβραὰμ — καὶ ἄ ✕ πρὸς ἄ Ἰσαὰκ καὶ ✕ πρὸς ἄ Ἰακώβ, θεὸς ὢν αὐτῶν.² Ἄ. καὶ ὠράθην πρὸς Ἀβραὰμ καὶ πρὸς Ἰσαὰκ καὶ πρὸς Ἰακώβ ἐν θεῷ ἰκανῶ.³ Ἄλλος ἐν ἰσχυρῶ ἰκανῶ.⁴

וְהָיָה. Ὅ. κύριος. Schol. Διδάσκει πόσης αὐτὸν καὶ τιμῆς καὶ εὐμενείας ἠξίωσεν. Ὁ γὰρ τοῖς

manu 2da: τὴν μυρῶ (sic). ¹⁷ Sic Syro-hex., et sine notis Codd. 58, 128, Arm. I. ¹⁸ Syro-hex. ¹⁹ Idem, qui pingit: — ἕκαστος—αὐτοῦ ἄ. ²⁰ Idem. Sic sine aster. Codd. VII (manu 2da), 58, 72 (cum αὐτῶν). Arm. I. ²¹ Idem (cum — οὐκέτι ἄ). ²² Idem. Sic sine aster. Codd. 14, 16, 25, alii. ²³ Idem. Vox deest in Cod. 53, Arm. I. ²⁴ Idem. Vocula deest in Codd. III, VII, 14, 15, alii. ²⁵ Idem. ²⁶ Idem. Deest in Codd. VII, 53, 59.

CAP. VI. ¹ Syro-hex. ... ² Sic Syro-hex. (qui male pingit: ✕ καὶ πρὸς ἄ Ἰακώβ), et sine obelo et asteriscis Cod. 15. ³ Euseb. in Dem. Evang. p. 240. Cf. Hex. ad Ezech. x. 5. ⁴ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. Hex. ad Gen. xliii. 14.

πατριάρχαις οὐκ ἐδήλωσεν ὄνομα, τοῦτο αὐτῷ δηλον ἐποίησεν. Ἔφη γὰρ πρὸς αὐτόν· ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν· τοῦτο δὲ παρ' Ἑβραίοις ἄφραστον ὀνομάζεται· ἀπείρηται γὰρ αὐτοῖς τοῦτο διὰ τῆς γλώττης προφέρειν. Γράφεται δὲ διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων· διὸ καὶ τετράγραμμον αὐτὸ λέγουσι. Τοῦτο δὲ καὶ τῷ πετάλῳ ἐπεγέγραπτο τῷ χρυσῷ, ὃ τῷ μετώπῳ τοῦ ἀρχιερέως ἐπετίθετο, τῇ ταινίᾳ τῆς κεφαλῆς προσδεσμούμενον. Καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαρεῖται μὲν Ἰαβὲ, Ἰουδαῖοι δὲ Ἀϊά (s. Ἰά).⁵

6. לָבַן. *Propterea*. Ὁ. βάδιζε. Ἄλλος· εἰς τὸ βέβαιον.⁶

תְּבַלְתָּ תְּחַתָּה. *De bajulationibus*. Ὁ. ἀπὸ τῆς δυναστείας. Ἄλλος· ἐκ τῆς κακώσεως.⁷

7. עַלְ. Ὁ. ✕ εἰς ἄ λαόν.⁸

9. צָרָה צָרָה. *Prae angustia* (angore) spiritus. Ὁ. ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. Ἄ. ἀπὸ κολοβότητος πνεύματος.⁹

תְּשִׁי. Ὁ. τῶν σκληρῶν. ✕ καὶ εἶπον πρὸς Μωυσῆν· πάρες (s. ἔασον) ἡμῶν, καὶ δουλεύσομεν τοῖς Αἰγυπτίοις· κρείσσον γὰρ ἡμῖν δουλεύειν τοῖς Αἰγυπτίοις, ἢ ἀποθανεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ.¹⁰

12. עָרַל שְׂפָתַי. *Fraeputiatus* (impeditus) labiis. Ὁ. ἄλογός εἰμι. Ἄ. ἀκρόβυστος χεῖλεσι. Σ.

οὐκ εἰμι καθαρὸς τῷ φθέγματι. Θ. ἀπερίτμητος τοῖς χεῖλεσιν.¹¹ Ὁ Ἑβραῖος· ἐγὼ δὲ ἀπερίτμητος τοῖς χεῖλεσιν εἰμι.¹²

13. וְהָיָה לְךָ לְחֵן בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל. Ὁ. καὶ συνέταξεν αὐτοῖς ✕ Σ. Θ. πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ (4) πρὸς Φαραώ.¹³

וְהָיָה לְךָ. Ὁ. ὥστε ἐξαποστεῖλαι. *Alia exempl. ὥστε ἐξαγαγεῖν; alia, ἵνα ἐξαγάγῃ.*¹⁴

15. תְּחַתָּה. Ὁ. ὁ ἐκ τῆς Φοινίσσης (Οἱ Γ' Χαναναίας).¹⁵

תְּחַתָּה. *Familiae*. Ὁ. αἱ πατριάι. Ἄλλος· αἱ συγγένειαι.¹⁶

16. גֵּרָשָׁי. Ὁ. Γεδσών. *Alia exempl. Γερσών, s. Γηρσών.*¹⁷

וְהָיָה. Ὁ. Vacat. ✕ ἔτη 4.¹⁸

20. תָּתַתְּ. *Amitam suam*. Ὁ. θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἄλλος· θείαν αὐτοῦ.¹⁹

וְהָיָה. Ὁ. καὶ ἐγέννησεν. Ἄλλος· καὶ ἔτεκεν.²⁰

22. צֶרְעִי. Ὁ. Σεγρεί. *Alia exempl. Σετρεῖ, s. Σετρί; alia, Σεθρεῖ, s. Σεθρί.*²¹ Οἱ Γ' ὁμοίως Σεθρεῖ.²²

23. אֲמֵינָדָב. Ὁ. Ἀμειναδάβ. Ἄ. Σ. ὁμοίως· Ἀμειναδάβ. Θ. *Anmidadab.*²³

⁵ Theodoret. Quaest. XV in Exod. (Opp. T. I, p. 133).

⁶ Cod. VII superscript. manu 2da. ⁷ Cod. 85 in marg. sine nom. Pro δυναστείας, κακώσεως est in Codd. X (in marg.), 130.

⁸ Sic Syro-hex., et sine aster. Comp., Ald., Codd. VII (ex corr.), X, 15, 18, alii. ⁹ Cod. 85, teste Montef. Nobil. quasi scholium affert. Cf. Hex. ad Job. xxi. 4. Zach. xi. 8.

Ad locutionem Graecam VV. DD. apte conferunt Plut. in Demosthene (Opp. T. I, p. 848 E): Ἦν δὲ τις, ὡς εἶπε, καὶ φωνῆς ἀνθετία, καὶ γλώττης ἀσάφεια, καὶ πνεύματος κολοβότης.

¹⁰ Syro-hex. in marg., et sine aster. Arab. 1 (in marg.), 2 (in textu). Ille autem notat: "Haec afferuntur tantum in editione Samaritanorum (ܐܪܘܿܘܿܘܿܢܐ). Memorat autem ea populus post egressionem ex Aegypto, dicens ad Moysen: *Nomme hoc erat verbum quod locuti sumus ad te in Aegypto, dicentes: Sine nos, et cetera.*" Cf. Exod. xiv. 12 in Hebr. et LXX. E textu autem Graeco hexaplaribus codicibus apposito Nostrum lectiones suas Hebraeo-Samaritanas vertisse, diserte testatur subscriptio in caele libri Exodi. Vid. Ceriani ad loc. ¹¹ Nobil. In Cod. VII,

deleto ἄλογος, subscripsit manus 2da: ἀκρόβυστος ἐν χεῖλεσιν. Cf. ad v. 30. ¹² Syro-hex. ܐܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ ܕܥܘܢܐ.

¹³ Sic Syro-hex. in textu, et sine aster. Codd. VII (ex corr. sine τοὺς), 15, 72, Arab. 1, 2.

¹⁴ Prior lectio est in Ald., Codd. III, VII, X, 15, 1 alii, et Syro-hex.; posterior in Comp., Codd. 19, 108. ¹⁵ Syro-hex. ܐܘܿܪܘܿܢܐ. Sic in textu Cod. 15. ¹⁶ Cod.

VII in marg. manu 2da. ¹⁷ Prior scriptura est in Codd. 29, 83, Arab. 1, 2, Syro-hex. (ܘܿܒܘܿܘܿܢܐ); posterior in Ald., Codd. III, VII, 16, 25, aliis. Sed in v. 17 pro Γεδσών

stant Codd. III, VII. ¹⁸ Syro-hex. Sic sine aster. Comp., Codd. 29, 74, 75, 134, Arm. 1. ¹⁹ Cod. VII in

marg. manu 2da. Graeco-Ven.: τὴν ἐαυτοῦ θείαν. ²⁰ Sic in marg. sine nom. Codd. 57, 85; necnon Cod. 128 in textu. ²¹ Prior lectio est in Codd. VII, X, 14, 16, 18, aliis; posterior in Codd. III, 15, 55, aliis, Arm. 1, et Syro-hex. (ܘܿܒܘܿܘܿܢܐ).

²² Syro-hex. ܘܿܒܘܿܘܿܢܐ. ²³ Idem. Ad Theod. non satis distinguere licet, utrum scripserit Syrus noster ܘܿܒܘܿܘܿܢܐ an

27. מִצִּיֵּי... הַיִּצִּיָּה. Ο. και ἐξήγαγον... ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Alia exempl. ὥστε ἐξαγαγεῖν... ἐξ Αἰγύπτου.²⁴

30. עֵרַל שְׂפָתַי. Ο. ἰσχυρόφωνός εἰμι. Σ. οὐκ εἰμι καθαρὸς φθέγματι.²⁵

Cap. VI. 15. — τῶν υἱῶν 4. 20. — και Μαριαμ τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν 4.²⁰

CAP. VII.

1. רָאָה נִתְתִּיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעֹה. Ο. ἰδοὺ δέδωκά σε θεὸν Φαραώ. 'Α. ἴδε, δέδωκά σε θεὸν τῷ Φαραώ.¹ Σ. ἴδε, κατέστησά σε θεὸν Φαραώ.² Θ. ... θεὸν Φαραώ.³

2. מִאֶרְצוֹ. Ο. ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ (alia exempl. Αἰγύπτου⁴).

3. וְנִתְּתִי מוֹפְתֵי. Ο. και τὰ τέρατά *'Εβρ. μου 4.⁵

5. בְּנִטְוֵי. Ο. ἐκτείνων. "Ἄλλος ἐν τῷ ἐκτείναι με.⁶

7. וְנִתְּתִי בְּן. Ο. Ἁαρὼν δὲ [ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ] *'Α. υἱός 4.⁷

בְּדַבְּרָם. Ο. ἠνίκα ἐλάλησεν (alia exempl. ἐλάλησαν⁸).

9. מִוֶּפְתֵי. Prodigium. Ο. σημεῖον ἢ τέρας. 'Α. Σ'. τέρας.⁹

לְתַנִּין. In serpentem. Ο. δράκων. 'Α. (εἰς) κῆτος.¹⁰

11. וְגַם-הֵם הִרְמִיזוּ מִצִּיֵּי מִצְרַיִם בְּלִיטָהּ. Etiam illi, magi Aegypti, per praestigias suas similiter. Ο. και οἱ ἐπαυδοὶ τῶν Αἰγυπτίων ταῖς φαρμακίαις αὐτῶν ὡσαύτως. 'Α. καίγε αὐτοὶ οἱ κρυφιασταὶ Αἰγύπτου ἐν ἡμεραίοις αὐτῶν οὕτως. Σ. και αὐτοὶ οἱ ἐπαυδοὶ τῶν Αἰγυπτίων διὰ τῶν ἀποκρύφων αὐτῶν ὡσαύτως. Θ. καίγε αὐτοὶ οἱ ἐπαυδοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐν ταῖς φαρμακείαις αὐτῶν ὡσαύτως.¹¹

13. וְהִחֲזִק. Et obfirmatum est. Ο. και κατίσχυσεν. Σ. (και) ἀντέστη.¹²

וְדַבֵּר. Ο. ἐνετείλατο αὐτοῖς. Alia exempl. ἐλάλησεν.¹³

14. מִמֶּנּוּ. Renuit. Ο. τοῦ μή. 'Α. ἀνένευσεν.¹⁴

15. וְנִצְבְּרָה. Ο. και ἔση. Alia exempl. και στήση.¹⁵

וְהָיָה. Ο. τοῦ ποταμοῦ. "Ἄλλος τοῦ ῥέιθρου.¹⁶

18. וְנִבְרָה. Et foetebil. Ο. και ἐποζέσει. "Ἄλλος βρωμήσει.¹⁷

חַמְדָּה. Fortasse legendum: Θ. Ἀμμιδαδάβ. ²⁴ Sic Comp., Ald., Codd. VII, X, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. ²⁵ Cod. X. Nobil. affert: Schol. οὐκ εἰμι κ. φθ. Montef. vero e Catenis Regii et schedis Combefis. edidit: "Ἄλλος οὐκ εἰμι καθαρὸς χεῖρσι. Denique Cod. VII in marg. manu 2da: ἀκρόβυστος ἐν χει^α (sic). Cf. ad v. 12. ²⁶ Syro-hex.

CAP. VII. ¹ Codd. 57, 85 (teste Montef.). Nobil. affert: 'Α. ἴδε. ² Nobil. Cod. 57: Σ. ἴδε, κατέστησά σε. ³ Codd. 57, 85. ⁴ Sic Codd. 18, 53 (sine τῆς), 56 (idem), alii, et Syro-hex. in marg. ⁵ Sic Syro-hex. Pronomen est in Comp., Codd. III, VII (ex corr.), 15, 19, aliis, Arab. 1, 2. ⁶ Cod. VII ex corr. manu 2da. ⁷ Syro-hex. in textu (om. ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ), qui pergit: ὀγδοήκοντα και τριῶν ἦν ἐτῶν. ⁸ Sic Comp., Ald., Codd. III, X, 18, 25, alii, Arab. 1, 2, et Syro-hex. ⁹ Syro-hex. .ל.ו.צ.ב.ר. (In textu ἢ τέρας om. Syro-hex., Arab. 1, 2, in vitis libris Graecis.) ¹⁰ Cod. X. Cf. Hex. ad Psal. lxxiii. 13. ¹¹ " Sic omnes lectiones plenas habet Basiliensis [Cod. 85]

cum nominibus interpretum. Codex quidam Colbertinus ad lectionem Symmachi habet ἐν ἀποκρίφοις; Reg. 1888, ἐν ἀποκρίφοις; sed hi αποσπασμάτια tantum afferunt."—Montef. Cod. X affert: 'Α. κρυφιασταὶ (sic). 'Α. ἐν ἡμεραίοις. Σ. ἀποκρίφοις. Cod. 57 in marg. sine nom.: ἐν ἡρημίοις (sic) ἀποκρίφοις. Huc tandem pertinet Anon. in Cat. Niceph. p. 882, ab Holmesio excitatus: "Ὅτι δὲ λεληθῶτως ἠύχοντο (οἱ μάγοι), ἐκ τῶν παρελθόντων ἐπισημειώσασθαι δεῖ, ὅπου εἶπον οἱ Ο', και ἐποίησαν οἱ ἐπ. τῶν Αἰγ. ταῖς φαρμακείαις' ὁ δὲ Ἄκ., και ἐποίησαν οἱ κρυφιασταὶ' ὁ δὲ Σύμ., ἐν ἀποκρίφοις. Cf. Hex. ad Gen. xli. 8. Exod. vii. 22. viii. 7. ¹² Cod. X. ¹³ Sic Comp. (add. αὐτοῖς), Ald. (idem), Codd. III (idem), VII, X, 14, 15, 16, alii, et Syro-hex. ¹⁴ Cod. X, qui ad βεβίρυνται (sic) lectionem refert. Montef. edidit: Σ. ἀνένευσε. Ο'. βεβάρηται, invito cod. Verrum vidit Scharfenb. in Anzmaden. p. 56. Cf. ad Cap. iv. 23. ¹⁵ Sic Comp., Codd. III, VII, 14, 15, 16, alii, Syro-hex. ¹⁶ Cod. VII superscript. manu 2da. Sic vv. 17, 18 (ter), 20 (bis), 21 (ter), et passim. Cf. ad Cap. i. 22. ¹⁷ Idem in marg. manu 2da.

4 (vii. 29). **וַיִּצְוֶה**. *O. oi batrachoi. * και εισήλθε Μωυσής και Ἰαρών πρὸς Φαραῶν. και εἶπον αὐτῷ ταῦδε λέγει ΠΙΠΙ' ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα λατρεύσωσί μοι. εἰ δὲ μὴ βούλει ἐξαποστειλαί, ἰδοὺ ἐγὼ τίπτω πάντα τὰ ὄρῳ σου βατράχοις. και ἐξερεύξεται ὁ ποταμὸς βατράχους, και ἀναβάντες εἰσελεύσονται εἰς τοὺς οἴκους σου, και εἰς τὰ ταμεία τῶν κοιτῶνων σου, και ἐπὶ τῶν κλινῶν σου, και εἰς τοὺς οἴκους τῶν θεραπόντων σου, και τοῦ λαοῦ σου, και ἐν τοῖς κλιβάνοις σου, και ἐν τοῖς φυράμασι σου. και ἐπὶ σέ, και ἐπὶ τὸν λαόν σου, και ἐπὶ τοὺς θεράποντάς σου ἀναβήσονται οἱ βάτραχοι* 4.²

5 (viii. 1). **וַיִּצְוֶה**. *O. * πρὸς Ἰαρών.*
עַל-הַיְאֵרִים. *O. και ἐπὶ τὰς διώρυγας. Ἄλλος ἐπὶ τὰ ρεῖθρα.*
עַל-פְּרָצֵי מִצְרַיִם. *O. Vacat. * ἐπὶ τὴν γῆν Αἰγύπτου* 4.⁵ * και εἶπε Μωυσής πρὸς Ἰαρών ἔκτεινον τῇ χειρὶ σου τὴν ῥάβδον σου, και ἀνάγαγε τοὺς βατράχους ἐπὶ τὴν γῆν Αἰγύπτου 4.⁸

6 (2). **וְיָדָךְ**. *O. τὴν χεῖρα * Ἐβρ. Σ. Θ. αὐτοῦ* 4.⁷

7 (3). **וְהָיָה**. *O. και οἱ ἐπασιδοὶ τῶν*

*Αἰγυπτίων⁸ ταῖς φαρμακίαις αὐτῶν. Ἄ. οἱ κρυφιασταὶ ἐν τοῖς ἡρεμαίαις αὐτῶν. Σ. οἱ ἐπασιδοὶ διὰ τῶν ἀποκρύφων αὐτῶν. Θ. οἱ ἐπασιδοὶ ἐν ταῖς φαρμακίαις αὐτῶν.*⁹

8 (4). **וַיִּסַּר**. *O. και περιελέτω (Ἄλλος ἀφέλετω¹⁰).*

אֶת-תַּנִּי. *O. αὐτούς. Alia exempl. τὸν λαόν.*¹¹

9 (5). **וְהָיָה**. *Et e domibus tuis. O. — και ἀπὸ τοῦ λαοῦ σου 4, και ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑμῶν.*¹²

10 (6). **וְהָיָה**. *O. ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν κυρίου * τοῦ θεοῦ ἡμῶν* 4.¹³ (Ἄ. Σ. Ο. ὡς ΠΙΠΙ ὁ θεὸς ἡμῶν¹⁴).

14 (10). **וַיִּצְבְּרוּ**. *Et coaceraverunt. O. και συνήγαγον (Ἄ. συνέχωσαν¹⁵).*

וְהָיָה. *Acervos acervos. O. θημωνίας θημωνίας. Ἄ. Σ. κόρους κόρους.*¹⁶ Aliter: Ἄ. σωροὺς σωροῦς.¹⁷ Aliter: Ἄ. Σ. ... Θ. ὡς οἱ Ο'.¹⁸

² Syro-hex, in marg., cum scholio: "Et ista in editione Samaritanorum tantum feruntur (ܩܘܪܕܢܐ)." Locus integrum in marg. habet Arab. 1; Arab. 2 autem in textu tantum: "Et fecit (vitiose pro ingressus est) M. et A. ad Pharaonem." ³ Syro-hex. ⁴ In Cod. VII voci διώρυγας superscribit manns 2da: ρεῖθρα; altera autem manns ad διώρυγας in marg. appingit: διανυξίεις γῆς; necnon ad ελη: οἱ σύνδενδροι και διύγροι τόποι [ἢ λίμναι serius additum]. ⁵ Sic Syro-hex., et sine aster. Ald., Codd. VII (in marg. manu 2da char. unciali), 15, 18, alii. ⁶ Syro-hex, in marg., cum scholio: "Et ista in editione Samaritanorum tantum posita sunt." ⁷ Sic Syro-hex., et sine notis Codd. 15, 58, 72, Arab. 1, 2, Arm. 1. (Syrus pingit: ܐܘܪܘܟܐ ܘܢܝܘܐ * ܐܘܪܘܟܐ, per errorem, ut videtur, pro ܐܘܪܘܟܐ ܘܢܝܘܐ.) ⁸ Verba τῶν Αἰγυπτίων desunt in Codd. X (sed habentur in marg. manu 1ma), 18, 59, 76, Syro-hex. Montef. e Reg. 1871 (=Holmes. 64) edidit: O. οἱ ἐπασιδοὶ τῶν Αἰγ. ἐν ταῖς ἐπασιδαῖς (sic); και ἐν ταῖς φ. αὐτῶν. Sed Holmesii amanuensis ex eodem exscripsit: και οἱ ἐπασιδοὶ ταῖς φ. αὐτῶν; in marg. autem post ἐπασιδοὶ, fortasse cum indice 4: τῶν Αἰγυπτίων ἐν ταῖς ἐπασιδαῖς (leg. ἐπασιδαῖς) και ἐν. Deinde ad φαρμακίαις (s. φαρμακείαις) Cod. X in marg. pingit: ἐπασιδαῖς, et sic in textu Ald. (cum ἐν ταῖς ἐπ.), Codd. III (idem), 71, 83. ⁹ Cod. 85, teste Montef. Cf. ad Cap. vii. 11. ¹⁰ Cod. X in marg. sine nmn., et sic in textu Cod. 30. ¹¹ Sic Comp., Ald., Codd. III, VII, X,

14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Arm. 1, Syro-hex. ¹² Obelus est in Syro-hex., qui male pingit: — και ἀπὸ — οἰκιῶν ὑμῶν 4. Idem in marg. notat: Ὁμοίως και ἡ τῶν Σαμαρειτῶν, * και ἀπὸ τῶν θεραπόντων σου, και ἀπὸ τοῦ λαοῦ σου (4), ἀκολούθως (ܩܘܪܕܢܐ) κείται. ¹³ Sic Syro-hex., et sine aster. Cod. 15, Arab. 1, 2, Arm. 1. ¹⁴ Syro-hex. ܐܘܪܘܟܐ ܘܢܝܘܐ. (In Syro-hex. vv. 10, 11 inter duos asteriscos concluduntur, cum nota marginali: "A cruce (ܩܘܪܕܢܐ, non, ut alias, ܐܘܪܘܟܐ ܘܢܝܘܐ s. ܩܘܪܕܢܐ) ad crucem in Hebraeis (exemplaribus ἰ) obeli superponuntur eis, quia desunt in editione Samaritanorum." De qua notatione satis obscura fuisse egit Ceriani ad luc.) ¹⁵ Cod. 85, teste Montef. Holmesii amanuensis sive uom. exscripsit. Cod. 64 in marg.: ... ἐχωσαν (sic). Cf. Hex. ad Psal. xxxviii. 8. ¹⁶ Cod. Basil. [necnon Cod. 108] lectionem κόρους κόρους uni Aquilae tribuit; Chronicon autem Alex. p. 71 Aquilae et Symmacho.—Montef. Holmesii amanuensis e Cod. 85 exscripsit: "θημωνίας θημωνίας. In marg. vero: κόρους κόρους;" e Cod. 64 autem: ... ους κόρους. Praeterea ad συνήγαγον Cod. 57 in marg. habet: συνέχωσαν κόρους. κόρους ἀνάπνευσις, ἀνεσις (sic). Cf. Hex. ad Ezech. xlv. 13. Hos. iii. 2. ¹⁷ Cod. X. Ad θημωνίας (sic) in priore loco Cod. VII in marg. manu 2da: σωροῦς. ¹⁸ Syro-hex. ܐܘܪܘܟܐ ܘܢܝܘܐ. Vocis ܩܘܪܕܢܐ significatio ignoratur.

16. **וְיָצִיטָהּ**. O'. τὴν ἰσχύν μου. Alia exempl. τὴν δύναμίν μου.¹⁴
17. **לְהַתְּרִימָהּ**. Aggeris instur opponis te. O'. ἐμποιῆ. Alia exempl. ἀντιποιῆ.¹⁵ 'A. ἀντιποιῆ. Σ. κατέχεις.¹⁶
18. **בְּרָד בְּרָד**. Grandinem vehementem. O'. χάλαζαν πολλήν ('A. Σ. βαρείαν¹⁷).
- וְיָסֵדֶנָּה**. Foundationis ejus. O'. ἔκτισται. 'A. Σ. ἐθεμελιώθη.¹⁸
19. **וְיָמַתָּהּ**. O'. τελευτήσῃ. ✕ καὶ εἰσήλθε Μωυσῆς καὶ Ἰαφὴρ πρὸς Φαραῶν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν· τάδε λέγει ΠΙΠΙ ὁ θεὸς τῶν Ἰσραηλίων· ἐξαπίστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα λατρεύσωσί μοι. ἐν τῷ γὰρ νῦν καιρῷ ἐγὼ ἐξαποστελλῶ πάντα τὰ συνωτήματά μου εἰς τὴν καρδίαν σου, καὶ τῶν θεραπόντων σου, καὶ τοῦ λαοῦ σου, ἵνα εἴδῃς ὅτι οὐκ ἔστιν ὡς ἐγὼ ἐν πάσῃ τῇ γῆ. νῦν γὰρ ἀπιστεύεις τὴν χεῖρά μου. πατάξω σὲ καὶ τὸν λαόν σου θανάτῳ, καὶ ἐκτριβήσῃ ἀπὸ τῆς γῆς. πλὴν ἕνεκεν τούτου διετηρήθης, ἵνα ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν ἰσχύν μου, καὶ ὅπως διαγγελῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ. ἔτι οὖν σὺ ἐμποιῆ (s. ἀντιποιῆ) τοῦ λαοῦ μου, τοῦ μὴ ἐξαποστείλαι αὐτούς; ἰδοὺ ἴω ταύτη τῇ ὥρᾳ αὐριον χάλαζαν πολλήν σφόδρα, ἣτις τοιαύτη οὐ γέγονεν ἐν Αἰγύπτῳ ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκτισται ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. νῦν οἷν κατὰσπενσον συναγαγεῖν τὰ κτήνη σου, καὶ ὅσα σοὶ ἐστὶν ἐν τῷ πεδίῳ· πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ κτήνη, ὅσα ἐὰν εὕρεθῃ ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ μὴ εἰσέλθῃ εἰς οἰκίαν, πέσῃ δὲ ἐπ' αὐτὰ ἢ χάλαζα, τελευτήσῃ.¹⁹
20. **וְיָסֵדֶנָּה**. Confugere fecit. O'. συνήγαγε. Σ. διέσωσεν.²⁰

20. **וְיָסֵדֶנָּה וְיָסֵדֶנָּה**. O'. (✕) τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὰ κτήνη αὐτοῦ.²¹ 'A. Σ. O. τοὺς δούλους αὐτοῦ.²²
21. **וְיָסֵדֶנָּה וְיָסֵדֶנָּה**. O'. ✕ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὰ κτήνη ✕ αὐτοῦ.²⁴
22. **וְיָסֵדֶנָּה וְיָסֵדֶנָּה**. O'. καὶ ἐπὶ πᾶσαν βοτάνην τὴν ✕ τοῦ πεδίου ✕ ἐπὶ τῆς γῆς ✕ Αἰγύπτου.²⁵ 'A. Σ. τῆς χώρας. Θ. τοῦ ἀγροῦ.²⁶
23. **וְיָסֵדֶנָּה**. Tonitrua. O'. φωνάς. "Ἄλλος ἀνέμων ἤχους. "Ἄλλος βροντάς.²⁷
- וְיָסֵדֶנָּה**. In terram. O'. ἐπὶ τῆς γῆς. Alia exempl. ἐν τῇ χαλάζῃ.²⁸
24. **וְיָסֵדֶנָּה**. Continens se. O'. φλογίζον. 'A. συναλαμβανόμενον. Σ. ἐνειλούμενον.²⁹
- וְיָסֵדֶנָּה**. O'. ἐν Αἰγύπτῳ. Alia exempl. ἐν ✕ 'A. πάσῃ τῇ γῆ ✕ Αἰγύπτου.³⁰
25. **וְיָסֵדֶנָּה**. O'. Vacat. ✕ πάντα ὅσα ἦν ἐν τῷ πεδίῳ.³¹ 'A. πάντας τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ. Σ. πάντας τοὺς ἐν τῷ χώρῳ. Θ. πάντας τοὺς ἐν τῷ ἀγρῷ.³²
- וְיָסֵדֶנָּה**. O'. ἕως κτήνους. "Ἄλλος ἕως τετραπόδων.³³
27. **וְיָסֵדֶנָּה**. O'. τὸ νῦν. "Ἄλλος ἐν καιρῷ ἕως τοῦ νῦν.³⁴
30. **וְיָסֵדֶנָּה**. O'. τὸ νῦν. "Ἄλλος ἐν καιρῷ ἕως τοῦ νῦν.³⁴

¹⁴ Sic Codd. III. X (cum ἰσχύν in marg.), 14, 16, 18, alii, et Cod. 85 in marg., unde Montef. oscitanter exscripsit: O'. ὀνομά μοι. "Ἄλλος δύναμίν μου. ¹⁵ Sic Codd. 18, 19 (cum ἀντιποιῆ), 58, 72, alii, et, ni fallor, Syro-hex., qui **וְיָסֵדֶנָּה** verit. ¹⁶ Codd. X (cum ἐγκατατίς in textu; in marg. autem: 'A. ἀντιποιῆ. Σ. κατέχεις. O'. ἐμποιῆ), 85. Symmachum imitatus est Hieron., Hebraea vertens: *Adhuc retines populum meum?* ¹⁷ Cod. 85, ¹⁸ Idem. ¹⁹ Syro-hex. in marg., cum scholio: "Etiam ista in editione Samaritanorum tantum posita sunt." Sic Arab. 1 in marg. ²⁰ Cod. X. ²¹ Sic Syro-hex. (cum cuneolo tantum), et sine aster. Codd. 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Arm. 1. ²² Syro-hex. **וְיָסֵדֶנָּה**. ²³ Sic Syro-hex., Arm. 1, et sine aster. Codd. 15, 58, 72, Arab. 1, 2. ²⁴ Syro-hex. Pronomen est in libris omnibus. ²⁵ Syro-hex. **וְיָסֵדֶנָּה**.

וְיָסֵדֶנָּה. Sic sine asteriscis (cum ἐν τῷ πεδίῳ pro τοῦ πεδίου) Codd. 15, 58, 72 (sine Αἰγύπτου), Arab. 1, 2. ²⁶ Syro-hex. **וְיָסֵדֶנָּה**.

²⁷ Nobil., Cod. Colbert., et Cat. Nieeph. p. 652. ²⁸ Sic

Codd. 30, 75, 85 (cum ἐπὶ τῆς γῆς in marg.). Ad τὸ πῦρ ἐπὶ τῆς γῆς Cod. X in marg.: χαλάζης. ²⁹ "Has lectiones Aquilae et Symmachi habent Basil. [silente amanuensi Holmesiano] et Colbert. supra memoratus."

—Montef. ³⁰ Sic Syro-hex. (qui pingit: ✕ 'A. ἐν πάσῃ), et sine notis Codd. 15 (om. τῆς), 72, 130, Arab. 1, 2. ³¹ Sic Syro-hex., et sine aster. Comp. Codd. II (in marg. a manu saec. XV), X (in marg.), 19, 55, 58, alii, Arab. 1, 2, Arm. 1.

³² Syro-hex. **וְיָסֵדֶנָּה**. ³³ Idem in marg. sine nom. **וְיָסֵדֶנָּה**. ³⁴ Nobil., Reg. 1825, et

וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Tu autem et servi tui, novi quod necdum limealis Jovam Dewm. Ο'. καὶ σὺ καὶ οἱ θεράποντές σου, ἐπίσταμαι ὅτι οὐδέπω πεφόβησθε τὸν κύριον (s. κύριον ✕ τὸν θεόν³⁵). Σ. σὺ δὲ καὶ οἱ θεράποντές σου, ἐπίσταμαι (s. οἶδα) ὅτι οὐ φοβείσθε ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ.³⁰

32. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Et spelta. Ο'. καὶ ἡ ὀλύρα ('Α. Σ. ζέα. Θ. ὀλύρα³⁷).

33. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Ο'. καὶ ἐξέτεινε τὰς χεῖρας πρὸς κύριον. 'Α. καὶ ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς κύριον.³⁸

35. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Ο'. τοὺς υἱούς. 'Αλλος' τὸν λαόν.³⁹
וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Per Moysen. Ο'. τῷ Μωυσῆ. 'Α. Σ. ἐν χειρὶ Μωυσῆ.⁴⁰

Cap. IX. 2. — τὸν λαόν μου⁴¹ 8. — λέγων⁴² πασάτω ✕ αὐτήν⁴³ — καὶ ἐναντίον τῶν θεραπόντων αὐτοῦ⁴⁴ 9. (—) ἐν τε τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἐν τοῖς τετράποσιν⁴⁵ 23. τὴν χεῖρα ✕ αὐτοῦ⁴⁶ ἐπὶ — πᾶσαν⁴⁷ γῆν.³⁷ 24. σφόδρα — σφόδρα⁴⁸ 28. — καὶ πῦρ⁴⁹ 29. — καὶ ὁ υἱός⁵⁰

CAP. X.

1. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Ο'. ἐσκήρυνα. 'Αλλος' ἐβάρυνα.¹
וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Ο'. καὶ ✕ τὴν καρδίαν² τῶν θεραπόντων αὐτοῦ.²

Anon. in Cat. Niceph. p. 653. Nescio an sit scholium, indicans opportunius dici potuisse ἕως τοῦ νῦν quam τὸ νῦν.
²⁵ Syro-hex. ⲗⲁⲓⲁ ✕ (ⲡⲓⲡⲓ) ⲗⲁⲓⲁ. Sic sine aster. Cod. 58, Arab. 1, 2, Arm. 1. ³⁰ Syro-hex. ⲉⲃⲁⲣⲏⲛⲁ. ⲉⲃⲁⲣⲏⲛⲁ. ⲉⲃⲁⲣⲏⲛⲁ. ⲉⲃⲁⲣⲏⲛⲁ. ⲉⲃⲁⲣⲏⲛⲁ. ³⁷ Idem (qui in textu quoque ⲗⲁⲓⲁ habet): ⲗⲁⲓⲁ. ⲗⲁⲓⲁ. ⲗⲁⲓⲁ. (Vox Syriaca commutatur cum ζέα Jesai. xxviii. 25; cum ὀλύρα autem 3 Reg. xix. 6. Ezech. iv. 9.) Cf. Hex. ad Ezech. l. c.
³⁸ Cod. 85, teste Montef. Sic in textu Comp. (sine αὐτοῦ). Ald., Codd. III, X, 14, 15, 16, alii (inter quos est 85), Syro-hex. ³⁹ Sic in marg. sine nom. Codd. X, 64, 85.
⁴⁰ Syro-hex. in textu: ⲗⲁⲓⲁ. ⲗⲁⲓⲁ. Sic in textu sine nom. Codd. 15, 58, 72. ⁴¹ Syro-hex. Haec desunt in Codd. 72, 75. ⁴² Idem. Deest in Cudd. 14, 16, 25, aliis. ⁴³ Idem. Sic siue aster. Codd. 14, 15, 16, alii, Arm. 1. ⁴⁴ Idem. ⁴⁵ Idem. Clausulam reprobant Codd. 72, 106. ⁴⁶ Idem. Sic sine aster. Codd. 14, 15,

2. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Ο'. κύριος. ✕ ὁ θεὸς ὑμῶν. καὶ ἐρεῖς πρὸς Φαραῶν' τάδε λέγει Πⲓⲡⲓ ὁ θεὸς τῶν 'Εβραίων' ἕως τίνος οὐ βούλει ἐντραπήναί με; ἐξαπίστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα λατρεύσωσί μοι. εἰν δὲ μὴ θέλῃς ἐξαπαστεῖλαι τὸν λαόν μου, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω αὔριον ἀκρίδα ἐπὶ τὰ ἔρμιά σου· καὶ καλύψει τὴν ὕψιν τῆς γῆς, καὶ οὐ δυνήσῃ κατιδεῖν τὴν γῆν· καὶ κατέδεται τὸ περισσόν (ⲗⲁⲓⲁ) τὸ καταλειφθέν, ὃ κατέλιπεν ὑμῖν ἡ χύλαζα, καὶ κατέδεται πᾶσας τὰς βοτάνας (ⲗⲁⲓⲁ) τῆς γῆς, καὶ πάντα τὸν καρπὸν τοῦ ξύλου τοῦ φυομένου ὑμῖν ἀπὸ τῆς χώρας. καὶ πλησθήσονται αἱ οἰκίαι σου, καὶ αἱ οἰκίαι τῶν θεραπόντων σου, καὶ πᾶσα οἰκία τῶν Αἰγυπτίων· ὃ οὐδέποτε ἐωράκασιν οἱ πατέρες σου, οἷδ' οἱ πρόπαπποί σου, ἀφ' ἧς ἡμέρας γεγόνασιν ἐπὶ τῆς γῆς ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης³.

3. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Submillere te mihi. Ο'. ἐντραπήναί με. 'Αλλος' . . ἤξαι μοι.⁴

5. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Ο'. πᾶν τὸ περισσὸν τῆς γῆς. 'Αλλος' τὸ λοιπὸν τῆς γῆς.⁵

וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Residuum. Ο'. τὸ καταλειφθέν. 'Α. (τὸ) λείπον.⁶

6. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Et vertit se, et exiit. Ο'. καὶ ἐκκλίνας Μωυσῆς ἐξῆλθεν. Alia exempl. καὶ ἐκκλινεν Μωυσῆς ἐξελθεῖν.⁷

7. וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. In laqueum. Ο'. σκῶλον. Σ. πρόσπαισμα.⁸ Τὸ Σαμαρειτικόν εἰς ἄτας.⁹

וְהָיָה לְךָ הַיְהוָה. Ο'. τῷ θεῷ αὐτῶν. Alia exempl. κυρίῳ τῷ θεῷ αὐτῶν.¹⁰

16, alii, Arab. 1, 2, Arm. 1. ⁴⁷ Idem. ⁴⁸ Idem. Sic sine obelo Ald., Codd. III, X, 15, 30, 55, alii. ⁴⁹ Idem.
CAP. X. ¹ Sic Comp., Ald., Codd. III, X (cum ἐσκήρυνα in marg.), 14, 15, 16, alii, Arm. 1. " Videtur esse Aquilae et Symmachi, qui ⲗⲁⲓⲁ semper vertant βαρύς."—Montef. ² Sic Syro-hex., et sine aster. Comp., Codd. 15, 19, 58, alii, Arm. 1. ³ Syro-hex. in marg., cum scholio: "Etiam ista in editione Samaritanorum tantum posita sunt." ⁴ Cod. 64, teste Holmesii amanuensi, qui tentat: ἐπέξαι μοι. ⁵ Cod. X in marg. sine nom. Sic in textu Cod. 75. ⁶ Cod. 85. ⁷ Sic Codd. 75, 85 (cum ἐκκλινεν, et in marg., ut in Ed. Rom.). Montef. vero e Cod. 85 exseripsit: 'Α. Ο'. καὶ ἐκκλίνας ἐξῆλθεν, repugnante Holmesii amanuensi. Nomen Μωυσῆς reprobant Ald., Codd. III, X, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Arm. 1, Syro-hex. ⁸ Codd. X, 85 (teste Montef.). Cod. 64 in marg.: . . αισμα. "In Cod. Colbert. et in Ed. Rom. Aquilae adseribitur."—Montef. ⁹ Schol. apud Nobil. ¹⁰ Sic Comp., Ald.,

7. הַטָּרִם תָּדַע. *An pondum novisti.* O'. ἢ εἰδέναι βούλει. 'A. Σ. ἄρα οὕτω οἶδας.¹¹ Τὸ Σαμαρειτικόν πρὶν γνῶς ὅτι ἀπόλλυται Αἴγυπτος.¹²
8. לְפָרְעָה. O'. πρὸς Φαραώ. "Ἄλλος· εἰς πρόσωπον Φαραώ.¹³
9. וּבְנֵינֵינוּ. O'. καὶ πρεσβυτέροις * 'A. Θ. ἡμῶν.¹⁴
וּבְנֵינוּ. O'. σὺν τοῖς υἱοῖς * 'A. Θ. ἡμῶν.¹⁵
וּבְבָנוֹתָנוּ. O'. καὶ θυγατράσιν * Οἱ Γ'. ἡμῶν.¹⁶
וּבְצֹאֲנֵנוּ. O'. καὶ προβάτοις * Οἱ Γ'. ἡμῶν.¹⁷
גִּלְדֵּךָ. O'. Vacat. * πορευσόμεθα.¹⁸
כִּי תִגְיָהֲךָ לָנוּ. O'. ἔστι γὰρ ἑορτὴ κυρίου. *Alia exempl. add. — τοῦ θεοῦ ἡμῶν.*¹⁹
10. וְאֵת־מַטְּכֶם. O'. καὶ τὴν ἀποσκευὴν ὑμῶν. 'A. τὰ νήπια ὑμῶν. Σ. τὸν ὄχλον ὑμῶν.²⁰
11. לָכֵן נָא הַבְּרִים וְעַבְדוּ אֶת־יְהוָה. O'. πορευέσθωσαν δὲ οἱ ἄνδρες, καὶ λατρευσάτωσαν τῷ θεῷ. "Ἄλλος· πορεύεσθε δὴ, οἱ ἄνδρες, καὶ λατρεύσατε τῷ κυρίῳ.²¹
מִבְּרֵשִׁים. O'. ἐκζητεῖτε. Σ. Θ. ἀξιοῦτε.²²
12. בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל. *Propter locustam; et ascendat.*

- O'. καὶ ἀναβήτω ἀκρίς. 'A. Σ. Θ. ἐν ἀκρίδι. 'A. Θ. καὶ ἀναβήτω (s. ἀναβήσεται).²³
12. לַעֲלֶה אֶרְבֵּי מִצְרַיִם. O'. ἐπὶ τὴν γῆν * Αἰγύπτου.²⁴
13. וַיָּבֵא. O'. καὶ ἐπήρε. *Alia exempl. ἐξέτεινε δέ.*²⁵
הַקָּרִים... קָרִים. O'. νότον... ὁ νότος. 'A. Σ. καύσωνα... ὁ καύσων.²⁶
14. וַיַּעַל הָאַרְבֶּה. O'. καὶ ἀνήγαγεν αὐτήν. "Ἄλλος· καὶ ἐπήλθεν ἡ ἀκρίς.²⁷
וַיֵּנַח. *El consedit.* O'. καὶ κατέπαυσεν ('A. ἀνέπαυσεν²⁸).
כִּן אַרְבֶּה כְּמִהוּ. *Sic locusta sicut illa.* O'. τοιαύτη ἀκρίς. *Alia exempl. ἀκρίς τοιαύτη.*²⁹
'A. Θ. ... ὁμοία αὐτῇ.³⁰
15. פָּלְתָה־אֶרְבֵּי. O'. * Θ. πάσης ἡ γῆς.³¹
וַתִּחְשַׁךְ. *Et obscurata est.* O'. καὶ ἐφθάρη. 'A. Σ. καὶ ἐσκοτάσθη.³²
16. וַתִּחַשְׁךָ. O'. ἡμάρτηκα. Σ. ἐσφάλην.³³
22. וַתִּחְשַׁךְ אֶת־הַלַּיְלָה. *Tenebrae caliginis.* O'. σκότος γνόφος (Σ. ζόφος³⁴) — θύελλα.³⁵

Codd. III, X, 14, 16, 18. alii. Arab. 1, 2, Arm. 1, Syro-hex. Montef. e "quibusdam MSS." affert: "Ἄλλος· ὅπως θύσῃσι κ. τῷ θ. αὐτῶν; sed θύσῃσι pro λατρεύσῃσι est lectio singularis Ed. Ald. ¹¹ Nobil., Colbert.: 'A. ἄρα οὕτω οἶδας. Cod. X vero: Σ. ἄρα οὕτω οἶδας. Videtur utriusque lectio esse, quam in textu habet Cod. 75. ¹² Nobil., Colbert. ¹³ Sic in marg. Cod. 64, Syro-hex.; in textu autem Codd. 19, 30, alii. ¹⁴ Syro-hex. Sic sine notis Codd. 32, 58, 64, 72, Arab. 1, 2, Arm. 1. ¹⁵ Idem. Sic sine notis Codd. 15, 58, 72, Arab. 1, 2, Arm. 1. ¹⁶ Idem. Sic sine notis Codd. 15, 72, Arab. 1, 2. ¹⁷ Idem. Sic sine notis Codd. 15, 72, Arab. 1, 2. ¹⁸ Sic Cod. 64 (in marg.), Syro-hex., et sine aster. Codd. 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2, Arm. 1. ¹⁹ Sic Syro-hex., et sine obelo Comp., Ald., Codd. II (in marg.), III, X, 15, 16 (cum κυρίῳ τῷ θ. ἡ.), 18, alii, Arab. 1, 2. ²⁰ Cod. 85, teste Montef. Cf. Hex. ud Gen. xvii. 12. ²¹ "Ita MSS. quidam, cum Hebraico consonantes."—Montef. Pro πορεύεσθε stant Comp., Codd. 53, 56; pro δὴ (& om. Ald., Codd. III, 75) solus Syro-hex.; pro λατρεύσατε Comp., Ald., Codd. II (ex corr. manu 2da), III, X, 14, 15, 16, alii, et Syro-hex.; denique pro τῷ κυρίῳ Codd. III, 15, 55, 59, 135. Sed nullus horum cum lectione Montefalconiana omni ex

parte consentit. ²² Syro-hex. . . .
²³ Idem (cum καὶ ἀκρίς ἀναβήτω) ad ἀκρίς: . . .
ad ἀναβήτω autem: . . .
²⁴ Sic Syro-hex., et sine aster. Comp., Codd. 15, 19, 30, alii, Arab. 1, 2.
²⁵ Sic Codd. 15, 58, 72, 118, et Syro-hex. (cum ἐπήρε in marg.). ²⁶ Codd. 64 (in marg. sine nom.), 85. ²⁷ Sic in textu Codd. 75, 85 (cum ἐπήλθεν), 118; in marg. autem Cod. 64 (cum καὶ ἐπήλθεν ἡ . . .), Syro-hex. (. . .).
²⁸ Cod. 64, teste Montef. Holmesii vero amanuensis ex eodem in marg. sine nom. affert: ἀνεπαύσατο. ²⁹ Sic Codd. 15, 58, 72, qui Syro-hexaplari affines sunt. Hic autem in textu habet: . . . *
* . . .
³⁰ Syro-hex. . . .
³¹ Sic Syro-hex., et sine notis Cod. 15. ³² Codd. 64 (cum 'A. Σ. ἐσκό. . .), 85 (teste Holmesio). Montef. e posteriore male edidit: O'. καὶ ἐκάλυψε. 'A. Σ. καὶ ἐσκοτάσθη. Vid. Scharfenb. in *Anhimadv.* p. 59. Minus probabiliter Cod. X: 'A. Σ. ἐσκοτάσεν. O'. ἐφθάρη. ³³ Cod. 64. ³⁴ Idem in marg. truncato: ζόφος, h. e. ut recte vidit Holmesii amauensis: Σ. ζόφος. Cf. Hex. ad Job. xxviii. 3. Psal. x. 2. Jesai. lix. 9. Montef. male exscripsit: Σ. γνόφος, de mutila codicis scriptura tacens. ³⁵ Obelus est in Syro-hex., qui interpungit:

- 23. **בְּמִשְׁכָּנֵיהֶם**. • *In habitationibus suis.* O'. ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο. "Ἄλλος" (ἐν) ταῖς κατοικίαις (αὐτῶν).³⁹
- 24. **וּבְרֵאשֵׁי הַבָּקָר**. O'. τῶν προβάτων ✕ Oί Γ'. ὑμῶν ✕ καὶ τῶν βοῶν ✕ Oί Γ'. ὑμῶν ✕.³⁷
- 28. **לֹא תִשָּׂא**. O'. ἔτι προσθεῖναι. Alia exempl. ἔτι μὴ προσθεῖναι.³⁸
- 29. **וְעַתָּה**. *Recte dicisti.* O'. ✕ 'A. Θ. οὕτως ✕ εἶρηκας.³⁹ Σ. ὁρθῶς. ✕.⁴⁰

Cap. X. 1. — λεγῶν ✕. — ἐξῆς ✕.⁴¹ 4. — ταύτην τὴν ᾠραν ✕.⁴² ἀκρίδα — πολλὴν ✕ ἐπὶ — πάντα ✕ τὰ ὄριά σου.⁴³ 5. — πᾶν ✕ τὸ περισσόν.⁴⁴ 6. καὶ — πᾶσαι ✕ αἱ οἰκίαι.⁴⁵ 12. — καὶ πάντα τὸν καρπὸν τῶν ξύλων ✕.⁴⁶ 13. τὴν ῥάβδον ✕ 'Eβρ. αὐτοῦ ✕.⁴⁷ 24. τῷ θεῷ — ὑμῶν ✕.⁴⁸ 26 (in loco posteriore). — τῷ θεῷ ἡμῶν ✕.⁴⁹

CAP. XI.

- 1. **וְיָצַח**. O'. πληγὴν. 'A. Σ. ἀφῆν.¹
וְיָצַח (in posteriore loco). O'. Vacat. ✕ 'A. Θ. ἐντεῦθεν ✕.²
- 2. **וְיָצַח**. O'. ἕκαστος παρὰ τοῦ πλησίον ✕ αὐτοῦ ✕.³

σκότης, γνόφος, ut Comp. Cod. 75: σκότος καὶ γνόφος (om. θέλλα).³⁶ Cod. 64 in marg.: ... αἷς κατοικίαις.³⁷ Sic Syro-hex., et sine notis Cod. 15, Arab. 1, 2. Cod. 64 in textu: προβάτων ✕ καὶ τῶν βοῶν ✕; io marg. autem: .. ὦν (sic).³⁸ Sic Comp. (siue εἶς), Cod. 53, Arm. 1, Syro-hex. (cum ¶ supra lineam char. Estrang. minutioni).³⁹ Sic Syro-hex., et sine notis Comp., Codd. 108, 128. Ald., Codd. 83, 131 (cum ὡς pro καθῶς): καθῶς εἶρηκας.⁴⁰ Syro-hex. **וְיָצַח**. Cf. Hex. ad 4 Reg. vii. 9.⁴¹ Syro-hex. Prior vox deest in Codd. 58, 84; posterior in Cod. 72.⁴² Idem.⁴³ Idem. Utraque vox deest in Cod. 72.⁴⁴ Idem.⁴⁵ Idem, qui pingit: — καὶ πᾶσαι ✕.⁴⁶ Idem.⁴⁷ Idem. Sic sine notis Codd. 15, 58, 72.⁴⁸ Idem. Juxta Hebraicum pingendum erat: — τῷ θεῷ ὑμῶν ✕.⁴⁹ Idem.

CAP. XI. ¹ Nobil., Reg. unus, et Cod. 85 in marg. sine nom. ² Syro-hex. in textu, et sine notis Codd. 15, 18, 58, Arm. 1. ³ Syro-hex., et sine aster. Codd. 15, 58,

- 2. **וְיָצַח**. O'. Vacat. Alia exempl. καὶ γυνὴ παρὰ τῆς πλησίον ✕ αὐτῆς ✕.⁴
- 3. **וְיָצַח**. O'. καὶ ἐναντίον Φαραῶ, καὶ ἐναντίον (πάντων) τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Alia exempl. — καὶ ἐναντίον Φαραῶ ✕, καὶ ἐναντίον πάντων τῶν θεραπόντων Φαραῶ, ✕ 'A. Θ. καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ λαοῦ ✕.⁵
- 5. **וְיָצַח**. O'. ἐπὶ τοῦ θρόνου ✕ Oί Γ'. αὐτοῦ ✕.⁶

וְיָצַח. Ancillae. O'. τῆς θεραπαίνης. "Ἄλλος" αἰχμαλωτίδος.⁷

- 7. **וְיָצַח**. Non acuet canis linguam suam. O'. οὐ γρύζει κύων τῆ γλώσση αὐτοῦ. Schol. οὐκ ἀποφθέγγεται κύων, ὡς ἀλγῶν ἢ ἐνοχλούμενος.⁸

וְיָצַח. O'. καὶ (✕) Θ. ἀναμέσον ✕ τοῦ 'Ισραήλ.⁹ (✕) καὶ ὁ ἄνθρωπος Μωυσῆς μέγας ἐγενήθη σφόδρα ἐν γῆ Αἰγύπτου ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν θεραπόντων Φαραῶ, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ λαοῦ. καὶ εἶπε Μωυσῆς τῷ Φαραῶ· τάδε λέγει ΠΙΠΙ' υἱὸς πρωτότοκος μου 'Ισραήλ' καὶ εἶπα πρὸς σέ' ἐξαποστείλον τὸν υἱόν μου, ἵνα λατρεύσῃ μοι· καὶ οὐκ ἠβουλήθη ἐξαποστεῖλαι αὐτόν· ἰδοὺ ΠΙΠΙ ἀποκτενεῖ τὸν υἱόν σου τὸν πρωτότοκον. καὶ εἶπε Μωυσῆς· τάδε λέγει ΠΙΠΙ' περὶ μέσας νύκτας ἐγὼ εἰσπορεύομαι εἰς μέσον γῆς Αἰγύπτου· καὶ τελευτήσῃ πᾶν πρωτότοκον ἐν γῆ Αἰγύπτου, ἀπὸ πρωτοτόκου Φαραῶ, ὃς κάθηται ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ

72, 128, Arm. 1. ⁴ Syro-hex., et sine aster. Ald., Codd. 15, 58, 72, 128, Arm. 1. Sic sine αὐτῆς Comp., Codd. III, X, 18, 29, 30, alii (inter quos est 64, cum ✕ αὐτῆς in marg.), Arab. 1, 2. Montef. pingit: ✕ καὶ γυνή — αὐτῆς ✕, improhante Ceriani, quo iudice omissio clausulae posterioris casui tribuenda est. Sed tunc pro γυνή nonne desideremus ἐκάστη? ⁵ Sic Syro-hex. (cum αὐτοῦ in marg. pro Φαραῶ posteriore). Haec. καὶ ἐν. Φαραῶ, desunt in Cod. 72. Deinde lectio, καὶ ἐν. πάντων τῶν θ. Φαραῶ, est in Codd. 15 (sine πάντων), 58, 72 (ut 15). Postremo post Φαραῶ (s. αὐτοῦ) Codd. 58, 72 add. καὶ ἐν ὀφθ. τοῦ λαοῦ. ⁶ Sic Syro-hex., et sine notis Codd. 15, 32, 72, 128, Arm. 1. ⁷ Schol. apud Nobil. Vid. Cap. xii. 29. ⁸ "Hanc lectionem [praemisso "Ἄλλος?] exhibent quidam codd. et schedae Combefisianae [et sine "Ἄλλος, Anon. in Cat. Niceph. p. 665]." — Montef. ⁹ Sic Syro-hex., asterisco casu omissio, et sine notis Codd. III, X, 14, 16, 18, alii.

ἕως πρωτοτόκου τῆς θεραπαίνης τῆς παρὰ τὸν μύλον, καὶ ἕως παντὸς πρωτοτόκου κτήνους. καὶ ἔσται κραυγὴ μεγάλη ἐν Αἰγύπτῳ, ἣ τοιαύτη οὐ γέγονε, καὶ τοιαύτη οὐκέτι προστεθήσεται. καὶ ἐν πάσι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ οὐ γρύζει κύων τῆ γλώσση αὐτοῦ ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· ὅπως εἶδῃς ἃ παραδοξάζει ΠΙΠΙ ἀναμέσον τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀναμέσον τοῦ Ἰσραὴλ (4).¹⁰

8. **חַיִּי אֲדֹרֶה**. *Cum ardore iras.* Ο'. μετὰ θυμοῦ. Ἄλλος· μετὰ μεγάλου θυμοῦ.¹¹

10. **מִצְרַיִם**. Ο'. ἐκ γῆς Αἰγύπτου. *Alia exempl. ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ.*¹²

Cap. XI. 2. — κρυφῆ 4.¹³ σκευὴ ἀργυρᾶ, καὶ (X) σκευὴ 4 χρυσᾶ, — καὶ ἱματισμόν 4.¹⁴ 3. τῷ λαῷ — αὐτοῦ 4.¹⁵ (—) καὶ ἔχρησαν αὐτοῖς 4.¹⁶ 8. ὁ λαός — σου 4.¹⁷ — Μωυσῆς 4. 9. — μου τὰ σημεῖα καὶ 4.¹⁸

CAP. XII.

1. **לֶחֶם לֶחֶם**. Ο'. καὶ X Οἱ Γ'. πρὸς 4 Ἀαρών.¹

3. **לָקְחוּ**. Ο'. λαβέτωσαν X ἑαυτοῖς 4.²

¹⁰ Syro-hex. in marg., absentibus praeter morem asteriscis. Idem notat: "Et ista tantum in editione Samaritanorum feruntur." Eadem habet Arab. 1 in marg., et Arab. 2 in textu: ¹¹ Sic Cod. 128 in textu, fortasse ex alio interprete. ¹² Sic Codd. III, X, 15, 29, alii, Arab. 1, 2, Syro-hex. (cum ἐκ γῆς Αἰγ. in marg.), necnon in marg. Codd. 57, 85. ¹³ Syro-hex. ¹⁴ Idem, absente asterisco. ¹⁵ Idem. Pronomen deest in Comp., Codd. 19, 72, 118, Arab. 1, 2. ¹⁶ Idem, obelo casu omissio. ¹⁷ Idem. Pronomen deest in Cod. 72. ¹⁸ Idem.

CAP. XII. ¹ Syro-hex., qui pingit: X Γ'. καὶ πρὸς 4 Ἀ. ² Idem, et sic sine aster. Codd. 15, 58, 72, Arm. ed. ³ Sic Comp., Ald., Codd. 18, 19, 37, alii, ex duplici versione τοῦ **לָקְחוּ**. ⁴ Sic Syro-hex., et siue notis Codd. 15, 58, 72, 84. ⁵ Syro-hex. ⁶ Cod. 85. ⁷ Syro-hex. Sic in textu Codd. 108, 118. ⁸ Sic Syro-hex., et sine notis Cod. 58. Cod. 15: οὐδὲ ἐφθόν ἢ ἡψ. Cod. 72: οὐδὲ ἡψ. ἢ ἐφθόν. ⁹ Sic codd. apud Holmes. Duorum priorum alterutrum in suo habuit Syro-hex., vertens: **لَا تَأْكُلُوا**. Cf. ad v. 46. ¹⁰ Nobil. Syro-hex. **لَا تَأْكُلُوا**; unde Theodotionis nomen assumpsimus. Cod. X affert: Ἀ. ἐν θάμβῳ ὑπέρβασις ἐστίν. Σ. ἐν ἐπιδείξει (sic) φασέχ ὑπερμάχησις ἐστίν. Codd. 57, 85:

5. **תָּמִים**. Ο'. τέλειον, ἄρσεν. *Alia exempl. τέλειον, ἄρσεν, ἄμωμον.*³

6. **יִוִּם**. Ο'. ἕως τῆς τεσσαρεσκαδεκάτης X Ἑβρ. ἡμέρας 4.⁴ Ἀ. Σ. Θ. ἡμέρας.⁵

7. **עַל**. *Et super superliminare.* Ο'. καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν (Ἀ. τὸ ὑπέρθυρον⁶).

בְּתַי (alia exempl. **בְּבָתַי**) **לְעַל**. Ο'. ἐν τοῖς οἴκοις. Ἀ. Σ. Θ. καὶ ἐπὶ...⁷

9. **לְשִׁבְרָה**. *Aut coquendo coctum.* Ο'. οὐδὲ X Οἱ Γ'. ἐφθόν 4 ἡψημένον.⁸

10. **וְרֵחַ**. *Et non reliquetis.* Ο'. οὐκ ἀπολείψεται (alia exempl. ἀπολείψετε, s. ὑπολείψετε, s. καταλείψετε⁹).

11. **וְרַחֲמֵי**. *Cum festinatione.* Ο'. μετὰ σπουδῆς. Ἀ. (Θ.) ἐν θάμβῳ. Σ. ἐν ἐπίδειξι.¹⁰

פֶּסַח. *Pascha est.* Ο'. πάσχα ἐστίν. Ἀ. ὑπέρβασις ἐστίν. Σ. φασέχ ὑπερμάχησις ἐστίν. Θ. ὡς οἱ Ο'.¹¹

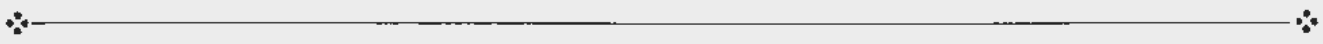
13. **פְּלָגָה**. *Plaga.* Ο'. πληγὴ. Ἀ. θραῦσμα.¹²

ἐν θάμβῳ (βαθμῷ Cod. 85) ὑπέρβασις ἐστίν. Σ. ἐν ἐπιδείξει φασίν (sic) ὑπερμάχησις ἐστίν. Ad Sym. cf. Hex. ad Ezech. xxx. 9. Zeph. i. 18. ¹¹ Vid. not. praeced. Syro-hex. affert: Ἀ. ὑπέρβασις (**פֶּסַח**). Σ. φασέχ ὑπερμάχησις (**פֶּסַח**). Θ. ὡς οἱ Ο'. Contra hos consonos testes parum valet auctoritas Theodoretici ad loc. (Opp. T. I, p. 139): Τὸ δὲ πάσχα ὁ μὲν Φίλων ἠρμήνευσε διαβατήρια· ὁ δὲ Ἰώσηπος, ὑπέρβασις (corr. ὑπερβασία ex Cat. Niceph. p. 682, et Photio apud Mai. S. V. N. C., T. IX, p. 127): ὁ δὲ Σύμμαχος, ὑπερβάσεις· ὁ δὲ Θεοδοσίω, φασέχ, αὐτὴν τὴν Ἑβραίων (Ἑβραίων ἰδὲ) θετικῶς φωνήν. Nec majoris momenti est scholium misere truncatum in marg. Cod. 64, quod tamen, ope similis scholii in marg. Cod. 57, sic legi potest: Ὑπέρβασις (Cod. 57: Ἀ. ὑπέρβασις): ὅπερ Φίλων διαβατήριον ὀνομάζει· Ἀ. καὶ Σ. φασέχ (φασίν Cod. 57): οἱ μὲντοι Ο', θείῳ πνεύματι μᾶλλον κινούμενοι, πάσχα κυρίῳ αὐτῷ προηρμήνευσαν, διὰ τὸ πάθος τοῦ κυρίου. Quod ad duplicem Symmachi versionem, φασέχ ὑπερμάχησις, attinet, crediderim utrumque cum simul posuisse, ut lectoribus suis tum ipsa vox Hebraea, tum significatio ejus palam fieret. Aliis quidem locis (Exod. xii. 27. Num. ix. 2) φασέχ tantum exhibet. ¹² Cod. 85, teste Montef. Holmesii amanuensis sine nom. affert. Cf. ad Cap. ix. 14. (Paulo ante ad καὶ ὄψομαι τὸ αἷμα Cod. X in marg. add. εἰς τὴν

- 14. לְזָכְרוֹן. O. ✕ Oí Γ. eis 4 μνημόσυνον.¹³
 הָיָה. O. ✕ Oí Γ. τῷ 4 κυρίῳ.¹⁴
- תָּקַח. O. νόμιμον. 'A. ἀκρίβειαν. Σ. πρόσ-
 ταγμα.¹⁵
- 15. תִּשְׁבִּיתִי. Amonebitis. O. ἀφανιεῖτε. 'A.
 διαλείψετε. Σ. παύσετε.¹⁶
- 19. בְּנֵר. In peregrino. O. ἐν τε τοῖς γειώραις.
 'A. Σ. (ἐν) τῷ προσηλύτῳ.¹⁷
- 21. לָכֶם. O. ὑμῖν αὐτοῖς. 'A. Σ. Θ. ἑαυτοῖς.¹⁸
- 22. הִשְׁקֵףְה־לָּנָּה. O. τῆς φλιᾶς. 'A. πρὸς τὸ ὑπέρ-
 θυρον.¹⁹
- 23. הִשְׁקֵףְה־עַל. O. ἐπὶ τῆς φλιᾶς. 'A. ἐπὶ τοῦ
 ὑπερθύρου.²⁰
- 26. לָכֶם. O. Vacat. ✕ 'A. Σ. ὑμῖν 4.²¹ Θ.
 ἡμῖν.²²
- 27. הִנֵּה חֹם פֶּסַח. Sacrificium paschalis est. O.
 θυσία τὸ πάσχα τοῦτο. 'A. . . ὑπερβάσεως ἐστιν.
 Σ. . . φασέκ ἐστιν. Θ. ὡς οἱ O'.²³
- 28. תִּצַּף. O. ἐνετελατο. 'Αλλος συνέταξεν.²⁴
- 29. בְּבַיִת הַבּוֹר. In carcere. O. ἐν τῷ λάκκῳ.

- 'A. Θ. ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ λάκκου. Σ. ἐν τῷ δεσμω-
 τηρίῳ.²⁵
- 29. וְכָל בְּכוֹר. O. καὶ ἕως πρωτοτόκου παντός.
 Alia exempl. καὶ πᾶν πρωτότοκον.²⁶
- 30. וְהָיוּ כָל-עַבְדָּיו. O. ✕ Oí Γ. αὐτὸς 4²⁷ καὶ
 (πάντες) οἱ θεράποντες αὐτοῦ.
- 32. וְלָכוּ וְקַחְתֶּם אֶת-בְּרֵיתֵי יְהוָה. O. ἀναλαβόντες
 πορεύεσθε. Alia exempl. add. καθάπερ εἰρή-
 κατε.²⁸ 'A. . . καθὰ ἐλαλήσατε . . . Σ. Θ. . . καθάπερ
 ἐλαλήσατε . . .²⁹
- וְיִבְרַכְתֶּם. O. εὐλογήσατε δὴ (alia exempl.
 δέ³⁰).
- 37. תִּכְרָצֶה. O. εἰς Σοκχώθ. Σ. εἰς σκηνάς.³¹
 הַבָּד מִבְּד. Praeter parvulos. O. πλὴν τῆς
 ἀποσκευῆς. 'A. χωρὶς ἀπὸ νηπίου. Σ. . τοῦ
 ὄχλου.³²
- 39. וַיִּשְׁנִי. Et coegerunt. O. καὶ ἐπεψαν. 'Αλ-
 λος καὶ ὤπτησαν.³³
- תִּצַּף. Compteatum. O. ἐπισιτισμόν. 'Αλλος
 τροφήν.³⁴
- 40. וַיִּשְׁבּוּ. Habitatio autem. O. ἡ δὲ κατοίκησις
 (alia exempl. παροίκησις³⁵). ('A.) καθέδρα.³⁶

βακτηρίαν, quod nescio quid sibi velit.)¹³ Syro-hex.
 Sic sine notis Comp., Codd. 15, 53, 56, alii.¹⁴ Idem,
 et sine notis Codd. 15, 58, 72.¹⁵ Cod. 85.¹⁶ Idem.
¹⁷ Idem, teste Montef. In collatione Holmesiana anonyma
 est lectio. Pro γειώραις autem Codd. 15, 75 προσηλύτοις
 habent. Cf. Hex. ad Job. xxxi. 32. Psal. cxviii. 19.
¹⁸ Syro-hex.¹⁹ Idem:
 (τὴν φλιᾶν) Cf. ad
 v. 7. (In Jesai. vi. 4 τὸ ὑπέρθυρον Noster vertit
 . . . ; sed in Hex. ad Ezech. xl. 21 eadem
 ac h. l. periphrasi usus est.)²⁰ Idem:
²¹ Syro-hex. in textu.
 Sic sine notis Codd. 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2.²² Idem
 in marg.²³ Idem:
 Cf. ad v. 11.²⁴ Sic in
 textu Cod. 30, 85 (cum ἐνετελατο in marg.).²⁵ Syro-
 hex. Cod. X
 affert: Σ. δεσμωτηρίῳ.²⁶ Sic Comp., Ald., Codd. III,
 X, 14, 15, 16, alii, Arm. 1, Syro-hex., etiam Cod. 85 in
 marg., unde Montef. edidit: 'Αλλος καὶ πᾶν πρωτότοκον.
²⁷ Syro-hex. Sic sine notis Codd. 15, 58, Arm. 1. Mox

πάντες assumptum ex Comp., Ald., Codd. III, X, 14, 16, 18,
 alii, Arab. 1, 2, Arm. 1, et Syro-hex.²⁸ Sic Comp.,
 Codd. VII (in marg.), X, 15 (ante, non post, πορεύεσθε),
 18, 19, alii, Arm. 1, Arab. 1, 2 (uterque ut 15), et Syro-
 hex. (idem).²⁹ Syro-hex.
³⁰ Sic Comp., Ald., Codd. 15,
 25, alii (inter quos 85. cum δὴ in marg.), Syro-hex.
³¹ Cod. VII. Ad ἐκ 'Ραμεσσῆ εἰς Σ. Codd. 64, 85 in marg.
 notant: ἱασις κρίσεως. σκηναί; unde Montef. notam effecit:
 'Αλλος ἱασις κρίσεων (sic) σκηναί.³² Codd. X, 85.
 Minus probabiliter Nobil.: 'A. χωρὶς νηπίων. Ad ἀποσκευῆς
 Cod. VII in marg. manu 2da: τῶν νηπίων καὶ λοιπῶν. Cf.
 ad Cap. x. 10.³³ Cod. VII in marg. manu 2da. Prae-
 terea ad ἐξυμῶθη idem appingit ἀνέβη (ut ἀναβα⁷ (sic) pro
 ζύμη Cap. xiii. 3); necnon ad φυρίματα (v. 34), προζύμα;
 quae mera glossemata neograeca esse videntur.³⁴ Idem.
 In Cod. 56 superscript. βαπάνη.³⁵ Sic (et mox παρό-
 κησαν) Ald., Codd. III, VII, X (cum κατοικ. in marg.), 14,
 16, 18, alii.³⁶ Cod. VII in marg. manu 2da. Cf. Hex.
 ad Ezech. vi. 6. xxviii. 2.

- 4. אִבִּיב. *Abib* (spicarum). Ο. τῶν νέων. Ἄλλος· τῶν νεαρῶν.³
- 5. וַי. Ο. ἡνίκα ἐάν. Ἄλλος· ὡς ἄν.⁴
וַעֲבַד. Ο. καὶ ποιήσεις (Ἄλλος· δουλεύσεις⁵).
- 6. תַּעֲבֹשׁ. Ο. ἔξ. Ἄλλος· ἐπτά.⁶
- 9. וְלִזְכָּרוֹן. Ο. μνημόσυνον. Alia exempl. ἀσάλευτον.⁷
- 10. תָּתִיבְתָּהּ תָּתִיבְתָּהּ. Ο. τὸν νόμον (Ἄ. ἀκριβασμὸν (s. ἀκριβάσματα). Σ. πρόσταγμα⁸) τοῦτον.
לְמַחְצֵתָּהּ מִיָּמֶיךָ. *In tempore constituto ejus ex anno in annum.* Ο. κατὰ καιρῶς ὥρων, ἀφ' ἡμερῶν εἰς ἡμέρας. Ἄλλος· εἰς καιρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον.⁹
- 11. כְּשָׁרָא. Ο. ὅν τρόπον. Ἄλλος· καθώς.¹⁰
לְהָאֲבִיבִי. Ο. ✕ σοὶ καὶ τοῖς πατράσι σου.¹¹

- 12. וְעָבַרְתָּ. *Et transire facies* (offeres). Ο. καὶ ἀφελείς (alia exempl. ἀφορείς¹²).
- וְתָלַי. Ο. ✕ καὶ πᾶν (διανοίγον).¹³
- 13. וְתָרַחְתָּ וְתָרַחְתָּ אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. *Redimes pecore; quod si nolueris redimere, certices ei franges.* Ο. ἀλλάξεις προβάτων· ἐάν δὲ μὴ ἀλλάξης, λυτρώση αὐτό. Ἄ. λυτρώση αὐτὸ ἐν οὐφ ποιμνίου· ἐάν μὴ λυτρώση, τενοντώσεις αὐτό. Σ. λυτρώση βοσκήματι· ἐάν δὲ μὴ λυτρώση αὐτό, ἀποκτενεῖς αὐτό. Θ. λυτρώση ἐκ ποιμνίου· καὶ ἐάν μὴ λυτρώση αὐτό, νοτοκοπήσεις αὐτό.¹⁴ Τὸ Σαμαρειτικὸν παραδώσεις.¹⁵
- 16. תִּשְׁלַחְתָּהּ. *Et in frontalia* (φυλακτήρια). Ο. καὶ ἀσάλευτον (alia exempl. σαλευτόν¹⁶). Ἄ. καὶ εἰς νακτά.¹⁷ Aliter: Ἄ. Σ. Θ. καὶ σαλευόμενον.¹⁸
- 17. מִשְׁלֵטֵי פָרָה. Ο. γῆς Φυλιστιείμ. Ἄλλος· γῆς ἀλλοφύλων.¹⁹

³ Sic Cod. 85 in marg. ⁴ Sic in marg. Codd. X (teste Holmes.), 85. ⁵ Cod. VII in marg. manu 2da. ⁶ Sic in textu Syro-hex. (cum nota marginali: Οἱ Ο'. ἔξ), Arab. 1, 2; necnon Cod. VII in marg. manu 2da. ⁷ Sic Codd. X (in marg.), 29, 30, 85 (cum μνημόσυνον in marg.). Vid. v. 16. ⁸ Nobil. affert: Schol. Ἄλλος· ἀκριβασμὸν. Ἄλλος· πρόσταγμα. Cod. X vero: Ἄ. ἀκριβάσματα. Σ. πρόσταγμα. Cf. ad Cap. xii. 14. ⁹ Cod. VII in marg. manu 2da. Videtur esse interpretis Aquila et ceteris serioris. ¹⁰ Idem. ¹¹ Sic Syro-hex., et sine aster. Codd. VII (manu 2da superscript.), 15, 58, alii, Arab. 1, 2, Arm. 1. ¹² Sic Comp., Ald., Codd. III, VII, X (cum ελ in marg.), 14, 15, 16, alii, Syro-hex. Cod. VII in marg. manu 2da: χωρίσεις, et sub hoc altera manu: ἡ δόσεις. ¹³ Syro-hex. (qui male pingit: ✕ καὶ πᾶν διανοίγον⁴). Sic sine aster. Comp., Codd. VII (manu 2da), 15, 19, 30, 52, 58, Arab. 1, 2, Arm. 1. Mox ad γένηται Syro-hex. in marg. sine nom.: γεννηθῆ (γεννηθῆ), invitis libris Graecis. ¹⁴ Syro-hex. אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. Nobil., Cod. X, et Cat. Niceph. p. 699: Ἄ. τενοντώσεις. Σ. ἀποκτενεῖς. Θ. νοτοκοπήσεις (Nobil. add. αὐτό). Cod. 85: Ἄ. τενατώσεις (sic). Σ. ἀποκτενεῖς. Cf. Hex. ad Exod. xxxiv. 20. Deut. xxi. 4. Jesai. lxi. 3. ¹⁵ Colbert. et Regii dno, teste Montef. ¹⁶ Syro-hex. אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. Arab. 1, 2: et mobile. Cf. Hex. ad Deut. vi. 8. xi. 18. ¹⁷ Cod. X affert: Ἄ. εἰς νακτά. Ο. εἰς ἀσά-

λευτον. Idem ad Deut. vi. 8: Ἄ. ΗΑΚΤΑ (sic). Ο. ἀσάλευτα. "Lectio Aquilae varie fertur in libris MSS. Ed. Rom. habet: Ἄ. καὶ εἰς ἐνεκτά, quod sane nihil significat [Schleusner. in *Opusc. Crit.* p. 101: 'Puto esse *gestamina*, ab *ἐνεγκεῖν, ferre, gestare*']. Basil. hic: καὶ εἰς νακτά, unde non majorem notitiam expisceris. Idem Basil. infra Deut. vi. 8 ad vocem תָרַחְתָּ habet: Ἄ. ἀνακτά, quod perinde nihil significat. Has omnes lectiones vitiatas puto [etiam Coislinianam, εἰς νακτά, quae serius ei innotuit]; legendumque opinor, καὶ εἰς ἀνάκτα, ἢ ἰννοτά, ut quadret cum aliis interpretibus, καὶ ἀσάλευτον."—Montef. Sincerum puto εἰς νακτά, a νάσσω, σίτρο, dense impleo. Glossae dant: Νακῆ, *farra*. Νακτόν, τὸ πεπιλωμένον, *densum, pressum*. Scilicet hoc nomine appellat interpretes thecas, in quas schedulae membranaceae, variis legis sectiunculis inscriptae, *inferiebantur*. Etymon autem Hebraeae vocis, de quo ad hunc diem inter Lexicographus ambigitur, Noster e Talmudico תָרַחְתָּ, *aequare, complanare*, proprie de mensuris accurate plenis, *πεπιωμένους καὶ σεσαλευμένους* (Luc. vi. 38), arcessere videtur, quod cum Graeco νάσσειν (Hesychio *δραλίζειν, θλίβειν*) egregie cōsonat. ¹⁸ Syro-hex. אֶל-וֶסְרִי תָרַחְתָּ. Aquilae nomen vereor ut recte cum ceteris conjunctum sit. Nec magis probabiliter Montef. e Cod. 85 exscripsit: Σ. Ο. Θ. ἀσάλευτον. ¹⁹ Cod. VII in marg. manu 2da (cum τῆς Φ. in textu). Ad Φυλιστιείμ Montef. e Cod. 85 affert: Ἄλλος· πτώσεως δισηῆς, quae mera est glossa etymologica vocis מִשְׁלֵטֵי פָרָה. Sic Hieron. in Libro de Nom. Hebr. (Opp. T. III, p. 20): "Felistim, *cecidērunt duo*."

18. **וַיִּצַו**. *Sed circuire jussit.* Ο'. καὶ ἐκύκλωσεν.
"Ἄλλος (καὶ) ἐγύρισεν."²⁰

וַיְצַו. *Agmine instructo.* Ο'. πέμπτη γενεῆ.
"Ἄ. ἐνωπλισμένοι. Σ. ὀπλίται. Θ. πεμπταί-
ζοντες."²¹

20. **וַיִּצַו**. Ο'. ἐκ Σοκχώθ. ("Ἄλλος) συσκιασμοὶ
ἢ σκηναί."²²

וַיִּצַו. *In Etham in extremitate deserti.* Ο'. ἐν Ὀθώμ παρὰ τὴν ἔρημον.
"Ἄ. Σ. Θ. εἰς Ἡθάν τὴν ἐρημοτάτην."²³ "Ἄ-
λος ἐν σημείῳ..."²⁴

21. **וַיִּצַו**. Ο'. ἠγεῖτο ("Ἄλλος προεπο-
ρεύετο"²⁵) αὐτῶν.

וַיִּצַו. Ο'. Vacat.
✕ Σ. Θ. τοῦ φαίνειν αὐτοῖς, ὀδεύειν ἡμέρας
καὶ νυκτός.²⁶

Cap. XIII. 2. — πρωτογενές ἄ. 5. — ὁ θεός σου ἄ.
— καὶ Γεργεσαίων καὶ Φερεζαίων ἄ.²⁷ 8. κύριος — ὁ
θεός ἄ.²⁸ ἐκ ✕ (fort. —) γῆς ἄ Αἰγύπτου.²⁹ 11.
(—) ὁ θεός σου ἄ.³⁰ 12. — τὰ ἀρσενικά ἄ.³¹ διανοί-
γον — μήτραν ἐκ τῶν βουκολίων ἢ ἄ (fort. pro: δια-
νοίγον — μήτραν ἄ ἐκ τῶν βουκολίων — ἢ ἄ).³² 13.
— μήτραν ἄ.³³ 19. ὄρκισεν — Ἰωσήφ ἄ.³⁴ 22. —
παντὸς ἄ τοῦ λαοῦ.³⁵

CAP. XIV.

2. **וַיִּצַו**. Ο'. τῆς ἐπαύλεως. "Ἄ. Σ. Φιερώθ.
Θ. Φαερώθ."¹ "Ἄλλος ἀκροτάτου τῆς Χερῶθ."²

וַיִּצַו. Ο'. Βεελσεφῶν ἐνώ-
πιον αὐτῶν στρατοπεδεύσεις. "Ἄ. Σ. Βεελσε-
φῶν. "Ἄ. κατ' εὐθὴ αὐτοῦ στρατοπεδεύσεις. Σ. ἐξ
ἐναντίας αὐτοῦ στρατοπεδεύσετε. Θ. Βεελσεφῶν(·) ἐνώ-
πιον αὐτοῦ στρατοπεδεύσετε."³

²⁰ Cod. VII in marg. manu 2da. ²¹ Cod. X. Cat. Niceph. p. 701: ὁ δὲ Ἄκ. ἐνωπλισμένοι, φησί: Σύμ. ὀπλίται. Paulo aliter Nobil. et Cod. 85, teste Montef.: "Ἄ. Σ. καθωπλισμένοι. Θ. πεμπταίζοντες. Denique Hieron. in Epist. XXXVI ad Damasum (Opp. T. I, p. 167): "Aquila namque, qui non contentiosius, ut quidam putant, sed studiosius verbum interpretatur ad verbum, in eo loco ubi LXX posuerunt: *Quinta autem generatione ascenderunt filii Israel de terra Aegypti*, ita transtulit: καὶ ἐνωπλισμένοι [Cod. Vat., teste Vallarsio, ἐνωπλισμένοι] ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς γῆς Αἰγύπτου; id est, *Et armati ascenderunt filii Israel de terra Aegypti*. Licet pro eo quod nos *armati* diximus, secundum Graeci sermonis ambiguitatem, *instructi*, sive *nummati*, propter supellectilem qua Aegyptios spoliaverunt, possit intelligi." Quod vero ad Theodotionis versionem attinet, *πεμπταίζοντες* non significat *quintati*, in quinque partes distributi, ut somniaverunt Montef., Schleusner.; aut *numero quinario*, a πεμπτάς, qui Drusii est error; sed *quinto die* (vel καταχρηστικῶς, *quinta generatione*; cf. Hex. ad Gen. iv. 24) *aliquid facientes*, a πεμπταῖος, ut apud medicos scriptores *τριταῖος*, et *τεταρταῖος*, a *τριταῖος* et *τεταρταῖος*. ²² Cod. VII in marg. manu 2da. Prior lectio Aquilae esse videtur, coll. Hex. ad Psal. xxvi. 5. lix. 8. Amos v. 26. ²³ Cod. X juxta collationem Bodl.: "Ἄ. Σ. Θ. ἐν Ἡθάν τὴν ἐρ. Montef. vero ex eodem exscripsit: "Ἄ. Σ. Θ. εἰς Ἡθάν τὴν ἐρ. ²⁴ Cod. VII in marg. manu 2da. ²⁵ Idem. ²⁶ Syro-hex. in textu: **וַיִּצַו**. Sic sine notis Cod. 15, Arab. 1, 2, Arm. 1,

et (om. ὀδεύειν) Codd. 58 (cum φανέιν), 131 (superscript. manu rec.). Brevius additamentum, τοῦ φαίνειν δὲ αὐτοῖς, habent Ald., Codd. 72, 83. Denique Cod. VII in marg. manu 2da: τοῦ φωτίσαι αὐτούς. τοῦ περιπατεῖν ἡμέρας καὶ νύκτωρ. ²⁷ Syro-hex., qui ad v. 5 pingit: — ὁ θεός ἄ σου. ²⁸ Idem. Deest ὁ θεός in Codd. 30, 85. ²⁹ Idem. Sic sine nota Codd. 15, 75, 85 (cum ἐξ Αἰγ. in marg.), Arab. 1, 2. ³⁰ Idem. Haec desunt in Cod. 29. ³¹ Idem. ³² Idem. Vocula ἢ deest in Comp., Codd. 15, 16, 129. ³³ Idem. ³⁴ Idem. Sic sine obelo Comp., Ald., Codd. II (ex corr.), III, VII, X, 14, 15, 16, alii, Arab. 1, 2. ³⁵ Idem. Sic sine obelo (pro τοῦ λ. παντός) Comp., Ald., Codd. III, VII, X, 14, 15, 16, alii.

CAP. XIV. ¹ Syro-hex. **וַיִּצַו**. Cod. X minus emendate scribit: "Ἄ. Σ. Θ. Φιερώθ; et ad v. 9: "Ἄ. Θ. ἐπὶ Φιερώθ. Ad Μαγδώλου Cod. 85 in marg. notat: "Ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς (Num. xxxiii. 7) κείται, ἀπὸ Βουθάν ἐπὶ στόμα Εἰρώθ, ὃ ἐστὶν ἀπέναντι Βεελσεφῶν ἐχόμενα τοῦ βορρᾶ, παρεμβεβλημένα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. Verba sunt Origenis, e quo exscripsit ea Niceph. in Cat. ad Cap. xiii. 20. ² Cod. VII in marg. manu 2da: ἀκρο (sic) τῆς χερῶθ. Idem ad Μαγδώλου in marg. manu 2da: τοῦ πύργου. ³ Syro-hex. **וַיִּצַו**. "In Aquila, recte ex adverso ejus, fortasse duae ejusdem versiones coaluerunt."—*Ceriani*. Equidem potius crediderim, Syriaca meram circumscriptionem continere locutionis κατ' εὐθὴ, quam ipsam pro eodem Hebraeo posuerunt LXX Ezech. xvi. 9, ubi pro Graecis κατ' εὐθὴ αὐτῆς Syrus noster